

AGENCIJA ZA
ELEKTRONIČKE
MEDIJE

Poticanje novinarske izvrsnosti u 2023.

ZBORNİK IZABRANIH RADOVA

Poticanje novinarske izvrsnosti u 2023.

ZBORNİK IZABRANIH RADOVA

IMPRESSUM

Nakladnik:

Agencija za elektroničke medije

Za nakladnika:

Josip Popovac

Urednica:

Iva Zebec

Grafičko oblikovanje:

Duplerica d.o.o.

Tisak:

Znanje d.o.o.

Naklada:

300 primjeraka

Fotografija na naslovnici:

Image by freepik

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001246235.

ISBN 978-953-59331-8-2 (tiskana knjiga)

ISBN 978-953-59331-9-9 (e-knjiga PDF)

Jagićeva 31
10 000 Zagreb
www.aem.hr

Uvodna riječ

Projekt poticanja novinarske izvrsnosti pokrenut je 2020. kao poticaj razvitku kvalitetnog novinarstva u uvjetima ubrzanog ritma modernog načina života, razvitka tehnologije i društvenih mreža, a u 2023. godini ostvaren je njegov četvrti ciklus. Dezinformacije i *clickbait* novinarstvo samo su neki od fenomena modernog doba s kojima smo svakodnevno suočeni. U takvom okruženju kvalitetno novinarstvo i novinarska izvrsnost kao zalag o čuvanja standarda i digniteta novinarske profesije nikada nisu bili važniji.

Zbornik koji vam ovom prilikom predstavljamo rezultat je Projekta koji su osmislili i realizirali Vijeće za elektroničke medije i članovi Stručne službe Agencije na temelju bespovratnih sredstava koje Ministarstvo kulture i medija prosljedilo Agenciji za elektroničke medije u okviru raspodjele prihoda od igara na sreću. Početni iznos bespovratnih sredstava od milijun kuna nakon dvije je godine bio značajno povećan, a za 2023. iznosio je dvjesto tisuća eura.

Ponosni smo na ukupan rezultat prva četiri ciklusa Projekta poticanja novinarske izvrsnosti u kojima je sudjelovalo 416 novinara i novinarki te 157 elektroničkih publikacija. Ukupno je predloženo 746 novinarskih projekata od kojih je ostvareno 384, s ukupno 2572 članka.

Ovim putem želim zahvaliti svim sudionicima Projekta, a posebno članovima Povjerenstva za ocjenjivanje koje su, uz predsjednicu Anitu Malenicu, članicu Vijeća za elektroničke medije, činili ugledni novinari i novinarki Mislav Miholek, Ivana Petrović, Davor Ivanković, Mato Jerkić, Mato Pejić i Gordana Škaljac Narančić.

U Zborniku izabranih radova zastupljen je svaki novinarski projekt jednim člankom, prema izboru autora, u njegovom osnovnom, tekstualnom obliku, a objavljene verzije svih članaka nalaze se javno dostupne na mrežnim stranicama Agencije za elektroničke medije te im se može pristupiti putem priloženog QR koda.

Vrijednost projekta prepoznalo je i Ministarstvo pravosuđa i uprave uvrstivši ga u Strategiju sprječavanja korupcije te nam je veliko zadovoljstvo objaviti da je u tijeku peti ciklus Projekta poticanja novinarske izvrsnosti.

*Josip Popovac
Ravnatelj Agencije i
predsjednik Vijeća za elektroničke medije*

Predgovor

Projekt poticanja novinarske izvrsnosti u elektroničkim publikacijama iz više razloga i na više razina smatram jednim od najznačajnijih koje Agencija za elektroničke medije provodi. Naime, od sredstava koje nam je Ministarstvo kulture i medija prosljedilo u okviru raspodjele prihoda od igara na sreću stvorili smo društveno odgovornu i održivu priču koja je upravo u petoj godini svoga postojanja.

Osim što smo kroz ovaj Projekt novinarima i novinar-kama omogućili da sustavno obrade i javnosti prezentiraju teme koje oni smatraju značajnima te da pri tome budu dostojno plaćeni za svoj rad i znanje, što nije zanemarivo u današnjoj nezavidnoj materijalnoj situaciji u kojoj se novinarstvo nalazi, dodatno smo osnažili novinarske redakcije i vidljivost elektroničkih publikacija na kojima su novinarski projekti ostvareni. Do sada je kroz poticanje kvalitetnog novinarstva objavljeno gotovo tri tisuće članaka utemeljenih na najboljim profesionalnim standardima i ponosni smo na raznolikost novinara, svjetonazora i tema koje su njima obuhvaćene. Neki od novinarskih projekata bili su nominirani za nagrade, neki su nagrađeni, određen broj ih je dodatno objavljen i u tiskanim medijima, a neki su i prerasli u samostalne knjige.

Dodatna je vrijednost Projekta što praktično provodi u djelo drugu veliku „temu“ Agencije za elektroničke medije – Žene i mediji – budući da na njemu sudjeluje značajan broj novinarki i glavnih urednica elektroničkih publikacija, kao i da su brojne teme posvećene upravo „ženskim pitanjima“ te da se takvi projekti prenose i na našoj mrežnoj stranici www.zeneimediji.hr.

_Ohrabruje nas činjenica da se svake godine povećava broj novinara i novinarki odnosno elektroničkih publikacija koje žele sudjelovati u Projektu poticanja novinarske izvrsnosti, jer dokazuje kako je struka

prepoznala njegovu kvalitetu i iskrene i čiste namjere onih koji ga provode. Naime, iako je Projekt osmislila Agencija za elektroničke medije, on živi zahvaljujući interesu kolega novinara i sredstvima koja Vlada RH izdvaja za njega.

Ta su sredstva u 2023. godini dodijeljena novinarima/novinar-kama za novinarske radove i istraživanja na teme koje su od javnog interesa iz područja kulture, obrazovanja, industrije zabave, zdravstva, gospodarstva, sporta, promicanja tjelesne kulture i zdravog načina života, lokalnih tema (komunalna, socijalna i druga pitanja od značaja za lokalnu zajednicu), spremnosti Republike Hrvatske na suočavanja s kriznim situacijama i elementarnim nepogodama, ekumenizma i religije, ranjivih skupina (djeca i mladi, treća životna dob, osobe s invaliditetom), ljudskih prava i prava manjina u društvu, položaja žena u društvu i njihovog osnaživanja, odnosa Republike Hrvatske prema njenim građanima u dijaspori, međunarodnih odnosa te Europske unije i EU politike. Posebni ciljevi odnosili su se, između ostalog, na dodatni angažman novinarki i novinara i dubinsko istraživanje tema, jačanje kritičkog kapaciteta i društvenog utjecaja elektroničkih publikacija, te jačanje autonomije novinara.

Na Javni poziv u 2023. godini prijavljeno je ukupno 200 novinarskih projekata od čega 2 projekta iz formalnih razloga nisu bila pravovaljana. Povjerenstvo za ocjenjivanje, nakon razmatranja i bodovanja 198 novinarskih projekata, predložilo je Vijeću za elektroničke medije najbolje ocijenjene projekte, a Vijeće je donijelo Odluku o dodjeli 200.000,00 eura za ukupno 118 projekata. Novinari/novinarke bili su dužni temeljem potpisanog Ugovora objaviti članke najkasnije do 30. studenoga 2023. godine te su bili obvezni nakon zadnjeg objavljenog članka podnijeti narativni izvje-

štaj o objavljenim člancima u elektroničkim publikacijama. Ukupno je ostvareno 114 novinarskih projekata sa 718 objavljenih članaka.

U prve četiri godine provođenja projekta ukupno je dodijeljeno 662.301,81 eura za 409 projekata, međutim svi projekti nisu i ostvareni. Upravo kako bi se sva sredstva namijenjena novinarskim projektima doista i utrošila, od 2022. godine programom je omogućeno da se, ukoliko netko od novinara/novinarke čiji su projekti prešli bodovni prag nakon donošenja odluke o dodjeli sredstava odustane od provedbe projekta i potpisivanja ugovora s Agencijom za elektroničke medije, odnosno ukoliko netko odustane od provedbe svog projekta i nakon potpisivanja ugovora, pozove na sklapanje ugovora prvi sljedeći podnositelj, čiji projekt nije prešao bodovni prag, te mu se dodijeli najmanji iznos za projekt sukladno Javnom pozivu. Takva je odredba dobro prihvaćena jer se kolegijalno pruža prilika onima koji su se našli ispod bodovnog praga, a žele ostvariti svoj novinarski projekt unatoč kraćem vremenu preostalom za njegovu provedbu.

Nastojeći, iz godine i godinu, što više „usavršiti“ program, Agencija i Vijeće za elektroničke medije, kao i Povjerenstvo za ocjenjivanje, pokazuju svoju brigu i posvećenost Projektu poticanja novinarske izvrsnosti. Narativni izvještaji koje sudionici dostavljaju po završetku svog novinarskog projekta važna su povratna informacija, pri čemu na neke od primjedbi Agencija ne može utjecati, primjerice na vrijeme provedbe Projekta, s obzirom da je usvajanje Uredbe o kriterijima za utvrđivanje korisnika i načinu raspodjele dijela prihoda od igara na sreću za tekuću godinu od strane Vlade RH nužan preduvjet bez kojeg se Javni poziv ne može objaviti. Većina novinarki i novinara izjavila je u narativnim izvještajima kako nisu imali većih poteš-

koća u radu, a pokazali su snalažljivost i inovativnost u prikupljanju podataka. Kao i ranijih godina, određeni broj autora imao je negativnih iskustava s tzv. šutnjom administracije. Gotovo su svi iskazali zadovoljstvo dodijeljenim sredstvima, odnosno prilagodili su svoje troškove njihovoj visini. Suradnja s uredništvima je bila također uspješna, a Agencija za elektroničke medije ocijenjena je izuzetno visoko s naglaskom na profesionalnost. Zadovoljstvo nam je istaknuti kako je Program za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama izuzetno dobro prihvaćen od strane svih sudionika i ima podršku novinarskih strukovnih udruga.

Projekt poticanja kvalitetnog novinarstva u elektroničkim publikacijama u eri tzv. *fake newsa* svakako je važan iskorak u jačanju medijske slike, ali i vrhunskog profesionalnog sadržaja. Suvremeni mediji omogućuju, preko različitih platformi, veći doseg, brzinu i utjecaj, zato je nužno da ponuđeni sadržaj bude i visoko kvalitetan. Upravo osnaživanjem novinara da istražuju, da provjeravaju informacije i studiozno rade na temama kako bi im se greške što manje potkradale, onemogućavamo širenje lažnih vijesti i doprinosimo kvaliteti medijskih sadržaja unutar javnog prostora. Posebno nam je drago što su se uz kolege srednjih i starijih generacija u Projekt uključili i mladi ljudi, dokazujući da će novinarska profesija moći i u budućnosti počivati na novinarskoj izvrsnosti.

Anita Malenica
Članica Vijeća za elektroničke medije

Što o projektu kažu sudionici?

(dio izjava iz narativnih izvještaja)

Lidija Knežević

Ovaj Program za poticanje novinarske izvrsnosti je jedno od najvažnijih nasljeđa AEM posljednjih godina, a rezultiralo je nizom kvalitetnih radova i tema koje je bilo nužno otvoriti. Postavljanje rokova za objavu tekstova (novina u ovom natječaju) pokazalo se kao iznimno dobro, posebno za nas kampanjce, jer je smanjilo pritisak pisanja zadnjih dana trajanja natječaja.

Miljenko Manjkas

Ovaj program ugovaranja je odlična platforma upravo za ovakve recentne teme koje novinari rijetko imaju prigodu studiozno i istraživački obraditi, s obzirom na kronični nedostatak sredstava nakladnika za takozvane manje populističke i manje čitane teme. Obraduju se teme koje su klikane, jer današnje komercijalno novinarstvo živi od čitanosti, gladanosti i slušanosti.

Ana Tenžera

Ovaj hvalevrijedan projekt je zaslužio još financijske potpore jer se kroz četiri godine rada pokazalo koliko je dobar ne samo za novinare koji sudjeluju u natječaju u kojem im Agencija bezrezervno pomaže nego i za svekoliku javnost koja bude nagrađena kvalitetnim tekstovima za koje znamo da su portalima itekako potrebni.

Ljiljana Pavlina

Iznimno sam zadovoljna suradnjom sa svim navedenim tijelima [Agencijom i Povjerenstvom, op. ur.], kao možda posljednjim bastionom kvalitetnog novinarstva. Većinu novinara koje je Povjerenstvo pozitivno ocijenilo poznajem, što osobno, što kroz njihov rad i bilo mi je drago vidjeti neka od cijenjenih imena visoko na listi.

Walter Salković

Ostvario sam lijepu suradnju s uredništvom elektroničke publikacije, lokalnog portala Otoci.net, i vjerujem da će se ona nastaviti. (...) Prema informacijama koje sam dobio od uredništva, tekstovi su imali između 3 000 i 4 500 otvaranja, što znači da ih je otvorilo više čitatelja nego što otok ima stanovnika.

Smiljanka Škugor-Hrnčević

Moji sugovornici zahvalni su na otvaranju teme koja je od interesa svih hrvatskih građana, jer je hrvatski prostor baština svih hrvatskih građana kojega moramo štititi i čuvati kako bi ga ostavili u nasljeđe i generacijama koje dolaze. Ovaj projekt AEM-a držim hvale vrijednim, jer nama autorima daje mogućnost da uz svoje svakodnevne, sektorske obveze profesionalno obradimo neku temu od općeg interesa, a što pridonosi i novinskoj kvaliteti i izvrsnosti.

Vedran Cindrić

Ovo mi je prva suradnja s Agencijom za elektroničke medije i mogu reći same riječi pohvale. Vrlo profesionalna suradnja, sve precizno pojašnjeno bez potrebe za dodatnim pitanjima. (...) Reakcije na članke su bile pozitivne, članci su bili iznimno čitani kod nacionalnih manjina o kojima sam pisao, ali i kod većinskog stanovništva.

Bojan Munjin

Djelatnici Agencije pružili su maksimalnu podršku, a na sve upite odgovarali su brzo i precizno, a bili su na raspolaganju za svu potrebnu pomoć. Program ugovaranja novinarskih radova bio je vrlo transparentan s jasnim i konkretnim uputama za rad.

Katarina Kolega

Javljali su mi se pojedini sugovornici, zahvaljivali su mi na pitanjima i što sam im dala prostora da se predstave, neki od njih su mi rekli da takvu priliku još nikada nisu dobili. (...) Neke kolege su mi zahvalili na tome što sam im otkrila umjetnice za koje do tada nisu nikada čuli.

Dina Šiljeg

Ljudi su mi pisali poruke i zahvaljivali se na tome što smo otvorili spomenutu temu, a najčitaniji tekst imao je više od 75 tisuća pojedinačnih čitatelja. (...) Neki su čak pisali kako su zahvaljujući tim tekstovima konačno shvatili što se s njima događa cijeli život i krenuli u postupak dijagnostike.

Mladen Gerovac

Još jedna dobrobit ovog serijala je što je poslužio kao forum malim brodograditeljima koji ih je potaknuo da razmjenjuju iskustva, sagledaju probleme i razmišljanja drugih u branši. Ovaj serijal ih je povezao u rješavanju zajedničkih interesa, potreba i planova.

Borna Marinić

Reakcije publike su fantastične, ali i reakcije samih aktera koji su prvi put ispričali svoje priče za javnost. (...) Već gledam prema tome da i u audiovizualnom smislu obradim ovu temu jer sam nakon ovog projekta samo potvrdio mišljenje da je ona itekako zanimljiva publici koja o njoj do sada praktički ništa nije niti znala.

Plamenko Cvitić

Ovaj Program ugovaranja novinarskih radova je primjer dobro koncipiranog projekta koji uvelike pomaže raznovrsnosti i razvoju hrvatskog novinarstva. Jedino bih i opet naglasio želju da se u budućnosti fond financijski povećava sa svrhom odobravanja i potpore što više kolega.

Veljko Krulčić

Znam da su mnogi iz svijeta hrvatskog filma i kulturne javnosti čitali te tekstove na portalu Radija 808, oni su se komentirali u tim krugovima. Čak me jedna kolegica s nacionalne televizije zamolila da joj dopustim da koristi i da joj dostavim još neke materijale koje sam dobio, odnosno nabavio tijekom istraživanja.

Marko Filip Pavković

Meni poznate reakcije publike bile su iznimno pozitivne te su mi neki od čitatelja neposredno priopćili kako su obrada i pristup temi bili izuzetno zanimljivi i originalni, a najvažnije je da je publika bila senzibilizirana za do sada nepoznat fenomen, pa su mi neki čitatelji rekli da su u okolini počeli uvidati neke od elemenata o kojima tekstovi govore, a kojih prije nisu bili svjesni.

Dean Trdak

S velikim zadovoljstvom mogu konstatirati da je prvi tekst podijeljen na internetskoj stranici „Hrvatski na mreži” koja učenicima pomaže u nastavi hrvatskog jezika i pruža uvid u druge kulturne sadržaje. Svidjelo mi se što se ove godine u Programu ugovaranja novinarskih radova obraćalo pozornost na rokove objave, i to osobito prvih tekstova.

Saša Vejnović

Tijekom rada na ovom projektu naišao sam na dva problema. Prvi se odnosi na pronalazak sugovornika, odnosno činjenicu da nitko od nekadašnjih stanovnika romskih naselja nije htio javno govoriti. Drugi problem se dogodio nakon objave jednog teksta, nakon kojeg je sugovornik nazvao i inzistirao da cijeli tekst obrišem tvrdeći da bi zbog njega mogao imati velike probleme.

Goran Čop

U postojećem sustavu desetkovane novinarske profesije i nemilosrdne tržišne utakmice te kontinuirane neizvjesnosti prihoda na otvorenom moru svakodnevne improvizacije u lovu na poslove i naplatu istih, sredstva su privremeno ublažila egzistencijalne nedaće. Ukoliko bude moguće, možda bi bilo svrsishodno sastavljati istraživačke timove s ojačanim, većim budžetima.

Stjepan S. Felber

Kao vlasniku i glavnom uredniku „malog” portala Ekovjesnik jako mi je važno što su na njemu objavljeni članci u sklopu ovog Programa. (...) U Gradu Beču i Odjelu za zaštitu okoliša MA 22 bili su oduševljeni što sam kao prvi novinar iz inozemstva opširno pisao o urbanom pčelarstvu u Beču, a članak je u skraćenom obliku prenio Međunarodni ured Grada Beča i njegovi uredi u zemljama srednje Europe, Bosne i Hercegovine i Srbije.

Ana Vragolović

Razgovori s radnicima u medijima su mi puno značili, jer su potvrdili moje sumnje da nešto nije u redu s načinom na koji se o osobama s invaliditetom piše. (...) Gdje god mogu, koristila sam priliku da se referiram na tekstove iz dvaju serija o zapošljavanju osoba s invaliditetom (AEM 2022 i AEM 2021) i, čitajući ih ponovno, zaključila sam da su i dalje relevantni.

Ivica Buljan

Mislim da bi se ovaj projekt, naravno ako se za to namaknu sredstva, mogao realizirati i dva puta kroz godinu. (...) Izrazio bih pohvalu za izdavanje Zbornika objavljenih radova te dodao svoj prijedlog da bi se možda moglo razmisliti i o pokretanju portala koji bi koristio novinske materijale iz projekata.

Naglasci s predstavljanja zbornika izabranih radova i projekta Poticanja novinarske izvrsnosti u 2022.

(Zagreb, 19. lipnja 2023.)

Ivana Petrović,
članica Povjerenstva za ocjenjivanje

Još jedan zbornik novinarskih radova iz projekta poticanja novinarske izvrsnosti AEM-a dokaz je da pravo, temeljito novinarstvo još postoji, bez obzira na česte kritike u javnosti prema kojima je novinarstvo u Hrvatskoj pristrano. U šali znam kazati da je ovaj Projekt, kao i ovaj Zbornik, najpluralnije izdanje u Hrvatskoj gdje se utemeljeni na činjenicama susreću različiti stavovi.

Činjenice su svetinja, a komentar ili stavovi su slobodni. I kao članica Povjerenstva za ocjenjivanje radova ocjenjujem kvalitetu i argumentaciju napisanoga, a ne vrijednosni sud. Tako je i s ostalih šestero kolegica i kolega iz Povjerenstva, s obzirom na to da radove ocjenjujemo svatko za sebe, i u konačnom zbiru je svake godine razvidno da kvalitetu onih koji prođu na natječaju gotovo jednako prepoznajemo. Tako je bilo i prošle godine, a Zbornik s radovima najboljih je pred vama.

Povjerenstvo prihvaća sve prijave, bez obzira na profesionalni status ili dob novinara. Ostavljajući njima na izbor novinarsku formu kojom će se izraziti i obraditi temu koju smatraju aktualnom i društveno relevantnom.

Izv. prof. dr. sc. Boris Beck,
Fakultet političkih znanosti

Zbornik izabranih radova u sklopu projekta Poticanje novinarske izvrsnosti u 2022. donosi 107 reprezentativnih radova od isto toliko autora, i zapravo ih je suvišno nazivati izvrsnima, iako to i jesu. Riječ je jednostavno o novinarstvu, u onom najpoštenijem smislu riječi – o vrijednoj temi, zanimljivim sugovornicima, dobrom pisanju. Ono što bi nam, međutim, trebalo biti normalno, postalo je nažalost iznimka. Djelatnost mnogih portala sasvim se pogrešno identificira kao novinarstvo: lov na klikove, šareno pakiranje dezinformacija i bombastične besmislice nisu to.

Pravo je olakšanje čitati ovdje predstavljene članke; mjesto celebrtyja zauzele su ranjive skupine, a novinari ne prepisuju s tuđih web stranica nego razgovaraju s pravim ljudima. A ti ljudi, užasnuti time u što se novinarstvo pretvorilo, s oprezom im otvaraju dušu, u nevjericu da i oni smiju biti medijska tema – a to su korisnici pučkih kuhinja, pripadnici nacionalnih manjina, umirovljenici, usamljeni, djeca s poteškoćama u razvoju i izbjeglice, da spomenemo samo neke o kojima se ovdje piše. Svjedočanstva novinara pokazuju da je i za njih ovo iskustvo ljekovito: sretni su da im je dana autorska sloboda, da se mogu posvetiti istraživačkom novinarstvu i da nisu spali na copy paste i štancanje. Vidljive su postale teme od kojih se bježi zbog komercijale, politike, cenzure i autocenzure, da citiram riječi jednog od sudionika, a bez veze, jer se pokazalo da su ovi članci čitaniji od prosjeka na portalima na kojima su bili objavljeni. Jer sve je to važno, i ekologija, i poljoprivreda, i izvori energije, i mentalno i tjelesno zdravlje, i medijska pismenost, i poticanje čitanje, i sport kao faktor povezivanja ljudi, a ne suparništva i profita. Čitatelji, dakle, žele proširiti vidike, i čitali bi kvalitetno novinarstvo, samo kad bi vratili povjerenje u medije. Pardon, čitali bi novinarstvo.

ZANEMARENI PROBLEM

Maloljetnici i ovisnost o hazardnim igrama: Svaki deseti učenik kocka se online

1. Dušan Miljuš

Novinarski projekt:
**Maloljetnici i ovisnost
o hazardnim igrama
- problem koji
zanemarujemo**

Elektronička publikacija:
Jutarnji.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
24. kolovoza 2023.

Premier liga ukinut će od 2026. godine reklame za kladionice na dresovima. U Hrvatskoj ih nose igrači vodećih klubova, po kladionicama se zovu natjecanja „Zgrabi do 100 eura bonus“, „300, 200 besplatnih vrtnji“, „Kladi se, zavrti, sudjeluj“... To su samo neke od reklama koje možemo vidjeti na sportskim kanalima kad padne zgoditak na nogometnoj utakmici ili prije njezina početka, kad sudac pokaže žuti ili crveni karton. Pozivi za hazardne igre prate i sastave momčadi. Po kladionicama se zovu nogometne lige, reklame kladionica vrište na dresovima hrvatskih prvoligaša, vrte se banneri na igralištima uz teren.

Klubovi engleske nogometne Premier lige kolektivno su odlučili kako od sezone 2026./27. više neće biti dopušteno na dresovima nositi reklame za kladionice. Trenutačno čak osam od 20 klubova iz najvišeg razreda engleskog nogometa na prsima svojih dresova ima reklamu za neku od kladioničarskih kuća.

Lucy Fraser, britanska državna tajnica za kulturu, medije i sport, u travnju ove godine povodom ove odluke pozdravila je najavu Premier lige izjavivši za Reuters: „Većina odraslih se kocka sigurno, ali moramo priznati da su nogometaši uzori koji imaju ogroman utjecaj na mlade ljude. Želimo raditi s insti-

tucijama poput Premier lige kako bismo napravili pravu stvar za mlade navijače“. Britanska vlada izdala je i „bijelu knjigu“ o kockanju i klađenju namijenjenu zaštiti igrača i onima koji su u opasnosti od ovisnosti od kockanja i klađenja.

A da ovisnosti o drogama, alkoholu i cigaretama nisu jedine koje pratimo i poznajemo, svjedoče i podaci kako je kockanje također jedna od ovisnosti, i to sve veća, a po nekim manifestacijama i problematičnija od ovisnosti o drogi ili alkoholu. Ovisnosti o kocki posebno su izloženi mladi zbog vremena koje provode na internetu, praćenja sportskih zbivanja i niza drugih rizičnih faktora.

Podaci iz istraživanja „Zloupotreba sredstava ovisnosti u općoj populaciji Republike Hrvatske“, koje se u koordinaciji Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ) provodi svake četiri godine, pokazuju da je barem jednom u životu igre na sreću igralo 61% stanovnika, a u zadnjih godinu dana 33,2%.

Hrvatski učenici sve se više klade

Prema podacima istraživanja iz 2015., postotak ispitanika koji su radi igre i zabave ili želje za brzom zaradom završili u kategoriji onih koji zbog toga imaju problem kockanja uz gubitak kontrole bio je 2,2%, dok je u 2019. taj postotak smanjen na 1,4% ispitanika. Za 2,9% ispitanika rezultati iz 2015. pokazuju da imaju umjeren problem s kockanjem, a rezultati iz 2019. da se taj postotak povećao na 3,1% ispitanika. U populaciji mladih (u dobi od 15 do 34 godine) ukupno je 13% pod rizikom, a najviše koriste kladionice, zatim automate, casino, lutriju, bingo, online kockanje. Prema spolu, muškarci su u većem riziku, kao i oni u manjim i srednjim gradovima, a posebno zabrinjava činjenica kako svaka treća osoba poznaje nekoga tko je u problemu radi kockanja. Među onima kod kojih je utvrđeno problematično kockanje najčešće su to bile zaposlene osobe, zatim učenici/studenti i nezaposleni.

Nadalje, Europsko istraživanje o pušenju, pijenju i uzimanju droga među učenicima (u nastavku ESPAD) provodi se svake četiri godine na učenicima od 15 i 16 godina, a u zadnjem krugu istraživanja (2019. godina) uključena su i pitanja o ponašajnim ovisnostima. Rezultati pokazuju kako najviše mladića kocka

jednom mjesečno, zatim dva do četiri puta mjesečno, a 6% mladića kocka dva, tri puta tjedno.

U odnosu na prosjek EU, Hrvatski učenici se u nešto većoj mjeri klade i igraju lutrijske i kartaške igre, dok su po vremenu provedenom na automatima u razini prosjeka učenika EU. Također, u ukupnom broju onih koji su kockali u zadnjih 12 mjeseci čak je jedan učenik na njih deset u takvoj aktivnosti proveo dulje od dva sata u jednoj prilici jednom tjedno, svaki ili gotovo svaki dan. Nadalje, 9% učenika je u prilikama kockanja uvijek kockalo online.

Rezultati istraživanja koje je još 2016. godine sa suradnicima proveo prof. dr. sc. **Neven Ricijaš** s Odsjeka za poremećaje u ponašanju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta zagrebačkog Sveučilišta „Kockanje mladih u Hrvatskoj - učestalost igranja i zastupljenost problematičnog kockanja“, pokazuju kako je 72,9% srednjoškolaca barem jednom u životu kockalo/kladilo se. Najveći udio učenika ima iskustvo sportskog klađenja i igranja lutrijskih igara, a čak 12,9% srednjoškolaca zadovoljava kriterije za visoku razinu problema povezanih s kockanjem. Utvrđene su i značajne rodne razlike u učestalosti kockanja, kao i zastupljenosti štetnih psihosocijalnih problema povezanih s kockanjem u korist mladića, dok su efekti razlika kada je riječ o vrsti škole i razredu/dobi relativno niski.

U 2020. godini provedeno je i istraživanje „Mladi s problemima kockanja - koliko kockaju i kako vide industriju igara na sreću“, a rezultati pokazuju da mladi koji prema Kanadskom upitniku kockanja adolescenata - GPSS imaju visoku razinu štetnih psihosocijalnih posljedica povezanih s kockanjem (tzv. crveno svjetlo) sve igre igraju učestalije, a posebno visoko-rizične, koje uključuju sportsko klađenje i igre na automatima.

<https://www.jutarnji.hr/life/zdravlje/maloljetnici-i-ovisnost-o-hazardnim-igramama-svaki-deseti-ucenik-kocka-se-online-15367765>

Feljton: Hoćemo cenzuru! (1. dio)

U sabranim djelima blaženog Ivana Merza (1896-1928) sačuvan je izvanredno zanimljiv tekst „Katolici i novi plesovi”, tiskan 1926. u Sarajevu. Mladi Merz bio je jedan od najistaknutijih hrvatskih katoličkih intelektualaca u godinama iza Velikog rata, bečki i pariški student, zagrebački profesor njemačkog i francuskog, naročito posvećen dužnosti predsjednika katoličke omladinske organizacije Hrvatski orlovski savez. Duboko zabrinut zbog širenja novih parovnih plesova, od tanga i foxtrota do jazzu, u kojima je vidio prijetnju katoličkom moralu i djevojačkoj čednosti, Merz je ovim tekstom pozivao na suzbijanje opasne salonske mode prije nego što postane masovna. Kao zagriženi moralni aktivist u završnom poglavlju „Borimo se protiv zlih modernih plesova” najžešće je udario ne samo na plesnu kulturu nego i na muziku. U njegovo doba bilo je malo gramofona i premalo ploča, Radio Zagreb tek je počinjao s emitiranjem, a atraktivni novi ritmovi mogli su se najprije čuti u plesnim salonima. Zato je Merzova agitacija protiv amoralnih plesova upotpunjena zahtjevom za zabranu štetnih muzičkih sadržaja. Ne iznenađuje što ondašnji crkveni velikodostojnici nisu podržali njegovu inicijativu. U odmjeravanju snaga starog poretka i novih ideja zapadnjačka popularna plesna muzika iz 1920-ih nikako nije mogla predstavljati realnu prijetnju ovdje kod nas, na periferiji zapadnog svijeta. Međutim, Merz je ispravno procijenio kako će ona imati dalekosežan utjecaj na buduće društvene odnose. Tridesetak godina kasnije čikaški kardinal Samuel Stritch zabranio je rock'n'roll u katoličkim školama svoje nadbiskupije i aktualizirao cenzuru moderne muzike i plesa.

2. Ilko Čulić

Novinarski projekt: **Hoćemo cenzuru**

Elektronička publikacija:
Ravnododna.com

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
1. kolovoza 2023.

U ranom rock'n'rollu spojili su se ljudi ritam i neobuzdan pokret, dvije opasne karakteristike na koje je prije upozoravao Merz, a američke moralne aktiviste posebno je zabrinulo što je nova muzika za mlade napravila totalni nered na polju rasne segregacije. Bijeli supremacisti nipošto nisu željeli vidjeti svoje kćeri mezimice u ekstatičnom plesnjaku na koncertima Chucka Berryja, Fatsa Domina ili Bo Diddleyja.

Na njima su iskušali različite cenzorske prakse i ustanovili kako je najkorisnija prevencija poslati rock'n'roll zvijezdu na robiju. Chuck Berry izbačen je iz igre na vrhuncu popularnosti u sudskom procesu poslije kojeg je proveo 18 mjeseci iza rešetaka jer je prešao granicu Missouria s maloljetnicom u autu. Cenzura je do sredine 1960-ih u stihovima rock pjesama najviše sankcionirala vulgarnosti i seksualne aluzije, pa su američke radio stanice naveliko bojkotirale „I Can't (Get No Satisfaction)”, a onda su došle na red političke subverzije i droga kao posebna tabu tema.

Politički motivirane zabrane dotad su mahom bile ograničene na protestne folk pjevače prokomunističkog usmjerenja. Tako je BBC u eskalaciji Hladnog rata zbog Kubanske krize 1962. zabranio Ewana McColla, autora čuvenih folk evergreena „Dirty Old Town” i „First Time I Saw Your Face”, ali i pjesama poput „The Ballad of Ho Chi Minh” i „The Ballad of Stalin”. U Americi je mladi i buntovni Bob Dylan bio toliko velika faca da je već 1963. dobio poziv za gostovanje u udarnom TV programu Ed Sullivan Show. Odustao je kad su ga producenti zamolili da ne izvodi „John Birch Paranoid Blues”, satiričnu pjesmu o ultrasdesničarskoj organizaciji John Birch Society koja se suprotstavljala pokretu za građanska prava.

Prvi hit singl isključen iz američkog radijskog etera zbog psihodelične poetike bio je „Eight Miles High” hipi sastava The Byrds, objavljen 1966. usred političke i medijske kampanje koja je dovela do kriminalizacije LSD-a u Kaliforniji. Kad su Beatlesi predstavili album „Sgt. Pepper's Lonely Heart Club Band” na BBC-u je zbog sumnje Scotland Yarda da propagira LSD momentalno zabranjena „Lucy in the Sky with Diamonds”. Acid rock zvučao je kao da je sve izmaknulo kontroli pa su predsjednik Nixon i guvernieri

40 američkih država panično tražili da se s radija skine svaka pjesma koja bi mogla imati veze s drogama.

Čuvari morala Titove Jugoslavije imali su vlastite prioritete, a domaća rock muzika nije bila na popisu naročito sumnjivih aktivnosti prije pojave Buldoždera. U poslijeratnom djelovanju Agitpropa – odjela za agitaciju i propagandu formiranog prema sovjetskom modelu i usmjeravanog direktivama CK KPJ, uvedene su trajne zabrane pučkih pjesama s jakom nacionalnom simbolikom koje su mogle zasmetati konceptu bratstva i jedinstva jugoslavenskih naroda, a izvođenje religioznih pjesama bilo je dopušteno samo u vjerskim objektima. Muzika američkog porijekla bila je ideološki problematična, ali zbog jaza se nije išlo u zatvor kao zbog pjevanja ruskih pjesama poslije rezolucije Informbiroa.

Pitanje moralne podobnosti jaza definitivno je skinuto s dnevnog reda 1956. nakon što je u Zagrebu i Beogradu zasvirao Dizzy Gillespie. Režimski povjerenici morali su znati da proslavljeni bebop trubač putuje svijetom u organizaciji Eisenhowerove administracije i nastupa kao ambasador američkog kulturnog imperijalizma, ali jazz je kod nas imao malobrojnu publiku i nevelik domet pa je neometano prešao granicu. Domaću zabavnu muziku, koja je bila daleko masovnija, nije trebalo posebno nadzirati pošto je cijeli proces proizvodnje, distribucije i promocije bio u sigurnim rukama državnih diskografskih kuća i režimskih medija. Početkom 1960-ih u paketu zapadne mode stigli su električarski vokalno-instrumentalni sastavi koji su preplavili sve veće gradove. Na plesnjacima su se morali čuvati jedino lokalnih štemera. Nisu imali problema s omladinskim moralnim aktivnostima, osim zahtjeva za promjenu imena zabilježenog u slučaju jednog od prvih zagrebačkih bendova. Dečki s Medveščaka nazvali su se FBI, po tada aktualnom hitu svojih uzora The Shadows, a kad im je sugerirano da uzmu drugo ime nastavili su svirati kao Sjene. Do kraja 1960-ih jugoslavenska rock muzika je za nekog omladinca na tvrdoj partijskoj liniji mogla biti provokativna zbog prozapadnog imidža, međutim namjerno subverzivnih sadržaja u njoj nije bilo ni u tragovima.

U zemlji koja je itekako kasnila za svjetskim trendovima, gdje su Shadows još uvijek bili utjecajni od

Beatlesa i Stonesa, frontalni sukob vodećih rock bendova 1960-ih s konzervativnim američkim i britanskim establishmentom nije nadahnuo lokalne rokerske buntovnike. Dok je BBC zabranjivao „Give Ireland Back to Irish”, koju je Paul McCartney napisao za Wings inspiriran „krvavom nedjeljom” u Belfastu, kod nas je bila zabranjena „Oj ti vilo, vilo Velebita” u izvedbi Hrvatskog seljačkog pjevačkog društva Podgora, objavljena 1971. na singlici u izdanju Jugotona. A dok su Nixonovi jastrebovi tražili legalno pokriće za deportaciju Johna Lennona zbog prejakog antiratnog i ljevičarskog angažmana, kod nas su moralni aktivisti dovršavali progon najslušanijeg pjevača vedrih nota Vice Vukova.

Jedini Vicin krimen bila je njegova prevelika popularnost, koja će ga poslije učiniti markantnim simbolom ugušenog Hrvatskog proljeća. Prva hajka podignuta je s jeseni 1968. nakon što se na putujućem festivalu Pisma leta zamjerio organizatorima iz beogradske obiteljske revije Ilustrovana politika. Nesporazum je izbio kad je Vice na nekom nastupu odbio nositi njihov ćirilični bedž „Pisma leta” i zatražio latinični „Pjesma ljeta”. U najutjecajnijem političkom tjedniku NIN potom je osvanuo tekst – „Vicevi Vice Vukova”. Ispod neobičnog naslova nije bio politički komentar nego kompilacija tračeva, a ni potpisnik nije bio novinar NIN-a nego Džavid Husić iz Ilustrovane politike. Kasnije se proslavio kao urednik rekordno tiražnog sarajevskog tabloida As i serijski proizvođač lažnih vijesti. Pošto su Džavidovi tračevi s ljetne turneje objavljeni u NIN-u, koji se pobožno čitao kao neslužbeno glasilo SKJ, protiv Vice je u Splitu dignuta tužba zbog „*vrijeđanja građana i izazivanja nacionalne nesnošljivosti*”. Na sudu je oslobođen, no to nije nimalo pokolebalo progonitelje koji su ga neumorno napadali još tri godine do iznuđenog prekida karijere i odlaska u emigraciju. Egzekutori koji su 1972. preuzeli slučaj bili su vrlo temeljiti na zadatku da se lik i djelo dotad najveće pjevačke i medijske zvijezde u ovim krajevima potpuno izbriše iz kolektivnog sjećanja. Zabranili su sve njegove ploče, bunkerirali televizijske snimke, uklonili fotografije iz festivalskih kronika i ime iz javnosti sve do velikog come backa 1989. Sistemski progon Vice Vukova bio je toliko brutalniji od svih kasnije dokumentiranih primjera cenzure u

domaćoj muzici, da je izgledalo kako se nakon dolaska žuđene demokracije takvo što ne može ponoviti. No, zamalo se ponovilo 1990-ih otvaranjem sezona lova na KUD Idijote na terenu Hrvatske glazbene unije.

<https://ravnododna.com/feljton-hocemo-cenzuru-1-dio/>

Je li doista sve lako kad si mlad? (10./10.): Zaključci i perspektive – rekapitulacija projekta

Potaknut velikim, sveobuhvatnim i sve očiglednijim problemima kojima su zahvaćeni mladi naraštaji u današnjem društvu (što često rezultira odlascima iz Republike Hrvatske), problemima koji se zbog dugotrajnog nerješavanja prelijevaju već i na naraštaje srednjih godina, a posredno i/ili neposredno utječu na društvo u cjelini, kroz seriju razgovora, u kojima su pored istaknutih stručnjaka iz različitih područja sudjelovali i mladi ljudi, nastojao sam ukazati na te probleme, raščlaniti ih u razgovorima sa stručnjacima i upozoriti na moguća rješenja za te probleme. Niz tekstova „Je li doista sve lako kad si mlad“ objavljen je u sklopu projekta poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije za 2023. godinu.

Gledajući na to koji su to ciljevi koje mlade osobe žele ispuniti, došao sam do zaključka da su to obrazovanje, zapošljavanje, stambeno zbrinjavanje, karijera, obiteljski život, društveni život, društveno djelovanje. U pokušaju realizacije tih ciljeva javljaju se brojni problemi, a ključne smo predstavili u ovom projektu koji obrađuje jedan od najakutnijih problema hrvatskog društva.

U prvome tekstu „Suficit i deficit na tržištu“ iz Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike dobili smo informacije o politikama, mjera i inicijativama koje Republika Hrvatska provodi kako bi pridonijela zapošljavanju mladih osoba. Doznali smo da stopa nezaposlenosti mladih (15 - 29) iznosi 13,7 posto za 2022. godinu, dok je 2016. godine iznosila 24,6 posto. Podatci ukazuju na to da se mladi s visokom stručnom spremom, ali i sa strukovnim školama zapošljavaju iznimno brzo.

3. Davor Dijanović

Novinarski projekt: **Je li doista sve lako kad si mlad?**

Elektronička publikacija:
Portal HKV

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
14. rujna 2023.

Dobili smo mišljenje Ministarstva o iseljavanju mladih ljudi, ali i o sve snažnijem useljavanju strane radne snage. „Razlika u stopama nezaposlenosti mladih Hrvatske i prosjeka EU se iz godine u godinu smanjuje. U 2022. godini razlika je iznosila 2,4 postotna boda, dok je u 2016. godini ta razlika bila 8,8 postotnih bodova“, rekli su nam iz Ministarstva.

U razgovoru s mladim ekonomistom Markom Banfićem doznali smo njegova razmišljanja o suficitu i deficitu na burzatržištu rada te o njegovim iskustvima sa zapošljavanjem. „Smatram da se u Hrvatskoj previše fetišizira obrazovanje i visoko školstvo kao mjera pripreme mladih za tržište rada. Ako želimo mlade kroz školstvo pripremiti za tržište rada, onda bi proces obrazovanja trebalo skratiti za nekoliko godina i odgoditi visoko obrazovanje nakon što počnu raditi. Učenje jezika i specijaliziranih računalnih vještina može se naučiti kroz više tečajeva u nekoliko godina. Ako želimo kroz školstvo postizati druge ciljeve poput razvoja znanosti ili osobne izgradnje i razvoja, onda ćemo školstvo ocjenjivati drugim metrikama“, istaknuo je Banfić u razgovoru u kojemu je dao svoj pogled i na brojne druge teme vezane uz ovu problematiku.

Kroz razgovor s karijernim savjetnikom Antom Lučićem doznali smo o tome koliko je obrazovanje u Hrvatskoj usklađeno s tržištem rada, a pitali smo ga i to kako mlade ljude pripremiti za život u visokotehnološkom i mobilnom okružju. Lučić je govorio i o poslovnoj klimi u Hrvatskoj, o razlozima iseljavanja i o drugim pitanjima kao što je ono kako pronaći prvi posao. „Veseli činjenica da sve više mladih ljudi prepoznaje strukovno obrazovanje u deficitarnim područjima kao svoju priliku, pogotovo nakon višedesetljetne ‘kampanje’ elitističkog obezvrjeđivanja strukovnih zanimanja kao nečeg lošeg. Stvarnost je potpuno drugačija, a samo jedan od brojnih pokazatelja jest da je najmanja nezaposlenost upravo među ‘strukovnjacima’. Tko ne vjeruje, neka proba u što kraćem roku pronaći dobrog i raspoloživog keramičara ili vodoinstalatera“, zaključio je Lučić na kraju razgovora.

Demograf dr. sc. Stjepan Šterc analizirao je podatak o sve manjem broju sklopljenih brakova u Hrvatskoj, komentirajući uzroke te pojave. „Stambeno zbrinjavanje ide u red primarnih čimbenika bračnog zajed-

ništva i kad se nemogućnosti stambene sigurnosti povećavaju, odgoda ulaska u brak se mladima čini veća povoljnost od kreditnog zaduživanja u dugoročnom životnom razdoblju“, istaknuo je Šterc, ali je upozorio i na to da je odluka o ulasku u brak i vrijednosne prirode. Sa Štercom smo govorili i o uzrocima iseljavanja. Na kraju razgovora Šterc je zaključio: „Država i društvo trebaju shvatiti kako se cijeli složeni problem depopulacije i nestanka ne može rješavati političkom mirnoćom i inercijom pa se u čekanju ukupne uređenosti (koje će potrajati) treba shvatiti kako je upravo demografska problematika osnova svih razvojnih i inih planiranja. Nisu više u Hrvatskoj u ovakvoj silini demografskog nestanka nužni samo klasični demografski poticaji, već su nužne i ostale temeljne promjene ovisne o političkom izvršnom usmjeravanju. Početak neka bude poticanje stupanja u brak po prethodno naznačenom modelu”.

O trendu odgađanja ulaska u brak razgovarali smo i s mladim studentom Lukom Drnićem. Osim što je komentirao klasične uzroke ovoga trenda kao što su nemogućnost stambenog zbrinjavanja i pronalaska stalnog posla, naš je sugovornik ukazao i na vrijednosnu komponentu (kršćanstvo) koja igra veliku u njegovu životu.

U vrlo opširnom i bogatom razgovoru prof. dr. sc. Ante Čuvalo opisao nam je svoja iskustva iseljeničkog života u Sjedinjenim Američkim Državama. Profesor Čuvalo osvrnuo se i na mogućnost povratka Hrvata iz iseljeničstva i zaključio: „Sve je moguće ako se hoće i ako se poduzmu konkretni koraci! Raduje me kad čujem da se neki mlađi iz svijeta vraćaju u rodni kraj. U svijetu, u prvom redu na Zapadu, prilike za život, posebice za odgoj i sigurnost djece, postaju sve gore. Hrvatska je (još) sigurna zemlja i nema razloga da netko živi u strahu negdje u svijetu kad može bez strepnje živjeti u Hrvatskoj. Sve više i više stranci kod nas traže miran i siguran život. Vezano s time, stranci kupuju sve što stignu pa se bojim da se u skorijoj budućnosti hrvatski iseljenici ne će imati na što vratiti ako bi i htjeli. Zato, ne prodajte djedovinu, posebice strancima, može vam uskoro zatrebati!“.

O iseljavanju mladih, o uzrocima (kao što su klijentelizam i korupcija) i posljedicama za Hrvatsku

pogubne pojave, razgovarali smo i s demografom dr. sc. Tadam Jurićem koji se posebno osvrnuo na iseljavanje Hrvata u iseljavanje Njemačku. Jurić je predložio dvije konkretne mjere koje bi brzo mogle promijeniti negativne trendove, a to je „univerzalni dječji doplatak na razini cijele države i rad na daljinu. Stvari su vrlo jasne: treba poticati ponašanje koje će donijeti demografsku revitalizaciju. Dječji doplatak morao bi biti dvjesto eura po djetetu. A da sredstva zaista postoje, samo se pogrješno usmjeravaju, svjedoči naš izračun da smo za svako rođeno dijete u Hrvatskoj od 2000. do danas mogli dati sto tisuća kuna koliko smo novca uložili u brodogradilišta koja su propala. Rad na daljinu smanjio bi potrebu mladih za životom u velikim gradskim središtima da bi povećali izgleda za napredak u karijeri te omogućio povratak dijela iseljenika sa Zapada, a u slučaju nastavka potencijalnih novih pandemija i terorističkih napada život u provinciji mogao bi postati čak i nužda. Tako bi i naši radnici koji su zaposleni na Zapadu mogli raditi iz Hrvatske. Mjere bi se provodile u sklopu kolektivnog ugovora zaposlenika u javnom sektoru, a njihovom realizacijom Hrvatska bi se u EU-u mogla pozicionirati kao okretno gospodarstvo i društvo prilagodljivo novim izazovima. Tako bismo mogli postati uzor i ostalim članicama EU-a.”

O trendu iseljavanja razgovarali smo i s mladim psihologom i članom Svjetskog saveza mladih Domagojem Dalbellom koji je bio uključen u istraživanje o uzrocima iseljavanja. Istraživanje je pokazalo da 50 posto mladih razmišlja o iseljavanju iz Hrvatske. Dalbello se osvrnuo na uzroke iseljavanja i konstatirao da puno mladih ljudi i dalje ne vjeruje da je moguće izgraditi budućnost u Hrvatskoj. Ipak, on sam nikada se ne bi iselio iz Hrvatske: „Hrvatska je za mene puno više od mjesta u kojem živim, ona za mene predstavlja naše ljude i običaje, našu kulturu i identitet. Za mene je to nezamjenjivo i mislim da se nigdje ne bih mogao ostvariti na način na koji mogu u vlastitoj domovini.”

Razgovorom s Markom Paradžikom o integraciji mladih u društvo i društvenom aktivizmu zaključili smo niz „Je li sve doista lako kad si mlad?”. Paradžik se osvrnuo na djelovanje Udruge Obnova i na prednosti koje mladima donosi aktivizam u civilnom sektoru. Istaknuo je da članstvo u, primjerice, nekoj udruzi uči

mladog čovjeka komunikaciji s drugim ljudima i organizaciji, rješavanju konflikta, odgovornosti prilikom izvršavanja zadatka i uglavnom sve one vrline što ljudi često navedu u životopisu za posao.

Smatram da smo kroz navedene priloge ispunili cilj projekta, tj. ukazali na dominantne negativnosti u svezi s konkretnom temom problema mladih u Republici Hrvatskoj, progovorili o problemima koji nas kao društvo zabrinjavaju, ali smo ponudili i neke prijedloge mogućih rješenja ili ublažavanja tih problema.

<https://www.hkv.hr/izdvojeno/komentari/d-dijanovi/42335-zakljucci-i-perspektive-rekapitulacija-projekta-je-li-doista-sve-lako-kad-si-mlad.html>

Deklaracija o hrvatskom prostoru: U politikama je očito zanemarivanje suvislog gospodarenja prostorom

Danas nitko ne zna koliki je ukupni hrvatski turistički smještajni potencijal, odnosno veličina i vrijednost njegova prostora. Prostor je podređen trenutnim investicijskim apetitima i koristi se stihijski; da bi kupili novac uglavnom prodajemo zemlju!

U Deklaraciji o hrvatskom prostoru koju je u ožujku ove godine predstavila Akademija arhitektonske umjetnosti i znanosti (AAUZ) kao apel za Ustavnu zaštitu hrvatskog prostora i nužnost njegovog dugoročnog održivog upravljanja kao imperativ se navodi utvrđivanje hrvatskog turističkog smještajnog potencijala, odnosno veličina i vrijednost njegova prostora kako bi mogli odlučiti koliko ćemo ga danas staviti u funkciju, a koliko ostaviti za buduće vrijeme.

Zna li itko koliki je ukupni hrvatski turistički smještajni potencijal? Naravno, to je retoričko pitanje, jer znam da to nitko ne zna. Nema toga tko bi to danas mogao znati, a, izgleda, ni ikoga kome bi bilo stalo barem toliko da to netko zna, ističe u razgovoru ugledni hrvatski arhitekt i jedan od inicijatora Deklaracije o hrvatskom prostoru Jerko Rošin. Da znamo taj naš ukupni turistički potencijal mogli bi odlučiti koliko ćemo našeg terena staviti u turističku funkciju već danas, a koliko ostaviti za dolazeće sutra. Kako to ne znamo, niti na način revizije nekadašnjih spoznaja, dozvoljavamo da se hrvatski prostor koristi gotovo u potpunosti stihijski, smatra Rošin.

4. Smiljana Škugor-Hrnčević

Novinarski projekt:
Deklaracija o hrvatskom prostoru - vapaj za očuvanjem nacionalnog blaga

Elektronička publikacija:
Narod.hr

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
3. studenoga 2023.

Potrebno prije svega odrediti kriterije

Nitko taj podatak ne može saznati prije nego li se odrede kriteriji prema kojima bi se taj potencijal mogao izračunati. Nekada se to znalo ili barem utemeljeno pretpostavljalo, jer se uviđalo da je turizam ne samo hrvatski gospodarski potencijal, nego i cijele bivše države. Uostalom, odlazak dragocjenih turističkih deviza u Beograd bio je jedan od ključnih okidača Hrvatskog proljeća. Izračun turističkog smještajnog potencijala - hrvatskog državnog teritorija, odnosno veličina i vrijednost njegova prostora definiraju konkretni brojevi katastarskih i zemljišnih čestica, a koje u kontekstu turizma sve nemaju jednaku uporabnu, pa tako ni tržišnu vrijednost. Kako i sam prostor kao kriterij tog potencijala zahtijeva kriterije vlastite valorizacije, prostorni planeri trebaju reći koje su sve parcele i na koji način za tu svrhu podobne. Ne samo pojedinačnom i ukupno raspoloživom površinom, već i karakterom konkretnih zemljišta radi definiranja najprihvatljivijeg turističkog sadržaja, smatra Rošin koji se prisjeća da je ozbiljna analiza hrvatskog prostornog turističkog potencijala po prvi put sustavno započela temeljem ugovora između Vlade SFRJ i UN-a, a za izradu prostornih planova „jadranskog područja“.

U suradnji s UN-om 1967. prvi put ustanovljeni kriteriji valorizacije prostora za izračun turističkog potencijala Hrvatske

Tim projektima, ističe Rošin, po prvi put su ustanovljeni kriteriji valorizacije prostora za izračun turističkog smještajnog potencijala Hrvatske.

Krenulo se 1967. godine „Projektom Južni Jadran“, a nastavilo 1970. godine „Projektom Gornji Jadran“. Trogodišnji rad na projektima iznjedrio je konkretne lokacije podesne za izgradnju turističkih sadržaja moguće kapacitete temeljene u prvom redu na fizionomiji ponude sunca i mora. Zato je bilo važno sagledati fizičke pokazatelje obalne linije, njenu dužinu i tipologiju. Ilustracije radi, „Gornji Jadran“ je karakteriziralo 3.814,4 dužnih kilometara obale, od čega se samo 510 činilo turistički podobnom. Za stjenovite obale pretpostavljalo se 25 m² kao mjerilo potrebe jednog kupaca, a za pješčane obale dostajalo je 8 m². Prema tom kupališnom kriteriju proizlazili su i

mogući smještajni kapaciteti, u ono vrijeme ne samo komercijalni hotelski, već i dječjih i radničkih odmarališta, te privatnog smještaja. Iskustvo na radu ovih projekata omogućilo je da prvi prostorni plan u SFRJ bude upravo Prostorni plan SR Hrvatske, izrađen već 1974. godine i sagledavan za razdoblje do 2000. godine. Tim je planom otpočelo i uključivanje zaštite graditeljskog nasljeđa u prostorno planiranje.

Važnost oslanjanja na stručne pretpostavke

Ukupno mogućim turističkim kapacitetima pozabavila se i studija „Turizam na području Srednje Dalmacije“ izrađena u Združenom poduzeću turističke privrede „Union-turist Dalmacija“ (UTD) 1972. godine. Studija je prevedena i na engleski jezik, jer se već tada razmišljalo o zajedničkim ulaganjima hrvatskih turističkih subjekata i stranih ulagača.

Smisao UTD-a ogleđava se u brošuri za referendum 24.01.1969. godine o osnivanju tog združenog poduzeća: „Jedino snažna, samoorganizirana, ujedinjena privreda, koja se oslanja na naučno-istraživački rad, može i mora biti nosilac svoga vlastitog razvoja, kreator ekonomske politike, predlagatelj propisa, instrumenata i drugih mjera,“ prisjeća se Rošin i dodaje da danas živimo u posve drukčijem društvenom kontekstu, ali i nadalje nam je za razvoj hrvatskog turizma neophodno oslanjanje na stručne pretpostavke, konkretno na temeljito prostorno planiranje iz kojeg te pretpostavke i proizlaze.

Premda se turistička potražnja značajno promijenila, a s njom i poželjan profil smještajnih jedinica Rošin smatra da bi se i danas, da postoji relevantno prostorno planiranje turističkih sadržaja velikim dijelom moglo potpuno osloniti na kriterije iz tih projekata.

Prostor je podređen trenutnim investicijskim apetitima i koristi se stihijski; da bi kupili novac uglavnom prodajemo zemlju!

Da znamo taj naš ukupni turistički potencijal mogli bi odlučiti koliko ćemo našeg terena staviti u turističku funkciju već danas, a koliko ostaviti za dolazeća sutra. Kako to ne znamo, niti na način revizije nekadašnjih spoznaja, dozvoljavamo da se hrvatski prostor koristi gotovo u potpunosti stihijski. To znači planski prilago-

đeno konkretnim trenutnim investicijskim apetitima, neovisno o posljedicama takvog ponašanja. Novac je postao prvi i najvažniji kriterij turističkog razvoja, pa kriteriji odnosa prema prostoru više nemaju značajniju važnost. U tom smislu nevažan je i bilo kakav maksimalni smještajni kapacitet prostora, jer će ga se trošiti sve dok ga ima, a traži se.

Naravno, novac je svima važan, a u turizmu posebno zanimljiv, jer je već provjereno da se od par mjeseci rada u turizmu može živjeti godinu dana. To pogotovo zna država, jer turističkom djelatnošću puni veliki dio državnog proračuna. Što više turističkih ležaja više je turizma, a više turizma znači više novca u kasi. Izgleda kao sasvim logična matematička definicija turizma, u kojoj je novac onaj traženi x svake turističke jednadžbe.

Nema toga kome bi palo na pamet osporiti značaj novca, jer njime se kupuje sve čovjeku potrebno, pa katkada i čovjeka ako je potreban. Normalno, sve na svijetu nešto košta, ali ljudi zaboravljaju da i stjecanje novca košta. Samo je pitanje kojom valutom se to koštanje plaća. U konkretnom hrvatskom slučaju da bi kupili novac uglavnom prodajemo zemlju, smatra Rošin

Trend zloupotrebe prostora

Prema podacima Ministarstva turizma Hrvatska danas raspolaze s ukupno 1.897.998 ležajeva, približno polovinu broja stanovnika RH. Od toga samo desetak posto je hotelskih postelja, a gotovo po četiri puta više u domaćinstvima i nekomercijalnom (?) smještaju. U kampovima imamo oko 250.000 ležajeva. Je li sve ovo puno ili malo, možda upravo koliko treba, nitko ne zna, a pogotovo ne znamo koliko je to od ukupnog hrvatskog prostornog potencijala. No svi znamo da se do tih današnjih brojki velikim dijelom stiglo stihijski, a ne planski. Pogotovo smještaj u apartmanima.

Tako dolazimo do doista bitnog kriterija odnosa prema hrvatskom prostoru - političkog stava onih koji vode državu, jer je taj kriterij ključan. Po davanju prioriteta brizi za novac i zanemarivanju suvislog gospodarenja prostorom, hrvatska politika zauzela je stav kojim dovodi u opasnost opstojnost vlastite države ne sagledavajući kamo je u budućnosti postojeći trend zloupotrebe prostora vodi. Je li svjesna toga ili nije, je li joj

stalo da to zna ili ne, teško je odgovoriti, ali zanemarivanje ovog problema je očito.

Vlada bi trebala odrediti limite količine i načina korištenja prostora u turističke svrhe, a ako to ne čini, oporba bi je morala na to prisiliti. No, kako je ovo političko pitanje, a ne stranačko ili ideološko, kada bi se i razmijenile političke uloge pozicije i opozicije ništa bitno se ne bi ni promijenilo. Ni javnost ih na to ne prisiljava, jer je u svemu tome pronašla svoju nišu koristi ili nezainteresiranosti. O promišljanju vlastite budućnosti ne smatra se zaduženom. Struka na svom putu trbuhom za kruhom tu je da posluži.

Zbog svih tih okolnosti i nimalo optimističnih činjenica postavlja se pitanje ima li Deklaracija o hrvatskom prostoru, odnosno njezin vapaj ikakvog smisla? Svakako itekako ima, a naročito onaj dio kojim se traži Ustavna zaštita hrvatskog prostora. Ustav i postoji zato da štiti državu čak i od nje same, ako njenu opstojnost ugrožava njena politika, uvjeren je arhitekt Rošin.

<https://narod.hr/hrvatska/deklaracija-o-hrvatskom-prostoru-u-politikama-je-ocito-zanemarivanje-suvislog-gospodarenja-prostorom>

Lokalne TV između kontroverznih poduzetnika i šerifa (1.): Drži li osječki anonimac Z1 i STV za Marija Radića?

Osječka tvrtka Kodiak trade, koja gotovo da i ne posluje, u svom portfelju ima i Televiziju Slavonije i Baranje (STV) i Z1, zagrebačku televiziju u prošlosti povezanu sa Slobodanom Ljubičićem Kikašem i Petrom Pripuzom. Njihov stvarni vlasnik navodno je Mario Radić, jedna od čelnika Domovinskog pokreta i suradnik Pavla Vujnovca, koji navodno želi kupiti još neke lokalne televizije

„Most je izložen brutalnim napadima preko medija koje kontrolira Pavla Vujnovca, odnosno na Z1 televiziji i 7dnevno, pogotovo otkako sam rekao da je PPD ošteti Petrokemiju. Vujnovac je u ovom trenutku puno moćniji nego što je Ivica Todorić ikada bio, a znamo kako su se mediji odnosili prema Todoriću... Vlasnik Z1 televizije je Mario Radić, ta je ekipa potplatila veliki dio desnih medija, a Velimir Bujanec im je jedan od glasnogovornika. Koliko čujem, sada idu u kupnju nekih lokalnih televizija, kako bi povećali medijsku kontrolu”, u dah je ispričao saborski zastupnik Mosta Nikola Grmoja gostujući krajem kolovoza na N1 televiziji. Spomenuo je tako temu lokalnih televizija, koje – pogotovo u nekim regijama – imaju jako velik utjecaj, pa bi bilo dobro znati u čijem su one vlasništvu.

Radićevi prsti u Marmeladi

Nominalni vlasnik Z1 televizije je, preko tvrtke Kodiak trade, osječki ugostitelj Hrvoje Milas, za kojeg

5. Saša Paparella

Novinarski projekt: **Lokalne televizije između kontroverznih poduzetnika i mjesnih šerifa**

Elektronička publikacija:
Zagrebi

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
30. kolovoza 2023.

upućeni tvrde da je samo paravan za stvarnog vlasnika Marija Radića, suvlasnika Pevexa, Vujnovčevog poslovnog partnera i zamjenika predsjednika Domovinskog pokreta Ivana Penave, koji se strašno ljuti kad netko kritizira PPD. Pomalo čudi što je Kodiak trade tvrtka bez zaposlenika i sa skromnim godišnjim prihodom od par tisuća eura, no to ju nije spriječilo da u svom portfelju – što je vidljivo u službenim izvorima – ima i Z1 i Televiziju Slavonije i Baranje (STV). Obje te televizije emitiraju Bujicu i važne su medijske poluge za borbu za glasove na desnici, pa je normalno da Grmoju ljuti takva igra ‘domovinaša’. Novac im očito nije problem – i po još nekim izvorima, ljudi bliski Mariju Radiću zanimaju se za kupnju još jedne, dakle treće lokalne televizijske postaje. Po logici stvari, nakon to su pokrili sjever i istok Hrvatske, sada vjerojatno gledaju prema Dalmaciji. Time bi se priča o Kodiaku vratila na početak, jer je tu tvrtku – pod imenom Marmelada – 2017. osnovala Mirka Baban-Radman, tadašnja voditeljica splitskog Pevexa. U prosincu 2020. Marmelada je prodana Milasu, koji svega pet dana kasnije kupuje STV, a dva mjeseca, s podjednakom lakoćom, i Z1. U međuvremenu, na ‘Milasovom’ STV-u se nemilice vrte Pevebove reklame.

Ne možemo reći da se o prikrivenom vlasništvu nije govorilo. Na sjednici saborskog Odbora za informiranje, informatizaciju i medije, održanoj u lipnju 2021., vanjska članica Odbora, novinarka Đurđica Klancir upozorila je na „nejasne igre oko zagrebačke Z1 televizije”, koju je par mjeseci ranije „Pevex prodao ugostiteljskoj mikro-tvrtki iz Osijeka koja se zove Kodiak trade. Iz godišnjeg izvješća vidimo da je ta gledana lokalna televizija sa solidnim prihodima prodana tvrtki čiji je vlasnik Hrvoje Milas kumski povezan sa suvlasnikom Pevexa i drugim čovjekom Domovinskog pokreta Marijom Radićem. Kasnije je taj vlasnik Z1 televizije bio i zaposlen u tvrtki Peve. Gledano izvana, bila je to čudna kupoprodaja značajne televizije. Ima li tu sumnje u prikriveno vlasništvo kao što se spekuliralo u pojedinim medijskim napisima”, zapitala je nadležne novinarka Klancir. Državni tajnik Krešimir Partl odgovorio je kako su „u novom Zakonu o elektroničkim medijima pojačane odredbe u vezi vlasništva, pa je tako uvedena obveza vlasnika da vlasničku strukturu objavi na svojim internet stranicama, a mora dostaviti i izvadak iz registra stvarnih

vlasnika, a ne iz sudskog registra kao što je dosad bila praksa. Uloženo je pet milijuna kuna za uspostavu registra stvarnog vlasništva”, rekao je Partl, što samo znači da unatoč uloženom novcu problem nije riješen.

Poslovanje Z1 u slobodnom padu

Z1 je jedna od gledanijih lokalnih televizija u Hrvatske jer se može gledati putem IPTV kanala. Povijest te televizije dobar je presjek onog dijela hrvatskog društva koje se nalazi negdje između politike i crne kronike. Osnovana je 2010. Prvo je kao suvlasnica tvrtke Z1 televizija figurirala Tihana Colić, bliska suradnica poduzetnika Petra Pripuza, a onda je u prosincu 2011. kao vlasnik naveden Slobodan Ljubičić Kikaš, tada ugledni SDP-ovac i čovjek od najvećeg povjerenja gradonačelnika Milana Bandića. Nije dugo bio vlasnik – nakon što je tvrtki Z1 pripojena Ljubičićeva firma Fravi savjetovanje d.o.o., već početkom 2012. kao jedini vlasnik upisuje se Mario Špekuljuk, zet Petra Pripuza, inače uz Ljubičića suoptuženik u optužnici za aferu Agram. Ubrzo svi oni izlaze iz igre, a Z1 preuzima novi igrač – trgovački lanac Pevec. Razlog? Pa navodno su uložili novac kako bi dobili besplatni reklamni prostor. No svoj puni marketinški potencijal Z1 je pokazao 2020., kad važan suvlasnik Pevexa – Mario Radić – sudjeluje u osnutku Domovinskog pokreta, u kojem postaje jedna od ključnih osoba. Umjesto kosilica, kreće nesmiljeno reklamiranje Miroslava Škore. No neiskreni poduzetničko-politički ‘projekt Škoro’ brzo propada, pa se činilo da ni lokalna televizija više nikome ne treba. Početkom 2021., Z1 je prodan osječkoj tvrtki Kodiak trade, koja je taman 2020. već preuzela Televiziju Slavonije i Baranje (STV). Isprva se učinilo da su se ‘domovinaši’ riješili televizije. Početkom 2022. ekipa koja kontrolira Z1 počela je tražiti novog vlasnika, cijena je navodno bila milijun eura, no potom su se predomislili i odlučili ga zadržati. Ako je propao Škoro, nije propala stranka, a gledana lokalna televizija pred superizbornu 2024. godinu može biti od velike koristi, pa Radić – koji je često bio gost u Bujančevoj emisiji – odlučuje Z1 ostaviti u svom medijskom portfelju, ali indirektno, preko Kodiaka.

I Kikaš se namirio

Paralelno se odvijala još jedna priča, za koju je javnost saznala tek početkom 2018., kad je predsjednik SDP-a

Davor Bernardić dobio konačnu presudu prema kojoj ta stranka mora tvrtki Televizija Sljeme d.o.o. platiti skoro 10 milijuna kuna za kampanju njihovog tadašnjeg člana Milana Bandića na izborima 2009. godine. Televizija Sljeme u toj je kampanji podmirivala neke račune SDP-a, a zanimljivo je da je Slobodan Ljubičić u početku bio s obje strane kasnije sudski sukobljenih strana: kao suvlasnik Televizije Sljeme d.o.o. i jedan od organizatora Bandićeve kampanje. Prvotnih 4,3 milijuna kuna troškova se zbog kamata i više nego li udvostručilo, a novac bi trebala dobiti tvrtka Televizija Sljeme čija je vlasnica odnedavna postala Ines Ljubičić, supruga Slobodana Ljubičića. Na istoj adresi gdje je Televizija Sljeme, u zagrebačkoj Adžijinoj ulici, registrirana je i tvrtka Z1 TV promocija d.o.o., također u vlasništvu poduzetne familije Ljubičić. Ta je tvrtka nastala Odlukom skupštine društva Z1 iz ožujka 2017., kad je temeljni kapital te lokalne televizije smanjen s 1,5 milijuna na 20.000 kuna, a ostatak imovine prebačen je na novu tvrtku, sada u vlasništvu Ljubičića.

U međuvremenu, od 2019. do 2022., prihod Z1 televizije se prepolovio sa 1,5 milijuna na 700 tisuća eura, a broj zaposlenih pao je s 39 na svega 20. Također, u zadnje dvije godine bilježi gubitak, prvo 225.000 preklani, pa 112.600 eura lani. I dok je u vrijeme kad je gradom upravljao tandem Bandić-Ljubičić Z1 televizija od Grada dobivala i do tri milijuna kuna godišnje, taj je iznos sada sveden na pedesetak tisuća kuna. Od uprave i vlasnika Z1 televizije zatražili smo komentar zašto je došlo do takvog pada u poslovanju, pitajući ih što namjeravaju poduzeti. Također, tražili smo komentar Grmojinog navoda da Pavle Vujnovac kontrolira Z1, te da je njen stvarni vlasnik Mario Radić. Odgovor zasad nismo dobili, a čim stigne objavit ćemo ga.

<https://zagrebi.hr/lokalne-tv-izmedu-kontroverznih-poduzetnika-i-serifa-1-drzi-li-osjecki-anonimac-z1-i-stv-za-marija-radica/>

DISTINKCIJA IZMEĐU PSIHOPATA I SOCIOPATA – IMATE LI POSLA S HANNIBALOM LECTEROM ILI KRALJEM JOFFREYJEM?

Svi smo vidjeli tekstove koji svjedoče o popularnosti Filipa Zavadlava, pogotovo među ženama. Neke su s njim naprosto zalučene, ali neke imaju i drugačije motive. Tako jedna žena želi snimiti, ne jedan, već dva filma o njemu. Već ga je vidjela uživo te satima komunicirala s njim.

Posjećivala je Zavadlava u zatvoru i otkrila detalje: „Bili smo sami, nije bio vezan, a jedno me je iznenadilo...“ Riječi su to Splićanke Ivane Marinić Kragić, redateljice, producentice i snimateljice koja je mjesecima u zatvoru posjećivala trostrukog ubojicu kako bi ga bolje upoznala.

Ogorčenost građana na institucije

„Za potrebe istraživanja i razvoja scenarija stupila sam u direktni kontakt s Filipom Zavadlavom. Dobila sam dopuštenje suda i upravitelja zatvora te sam posjećivala Filipa u zatvoru kontinuirano u periodu od dva-tri mjeseca. Za potrebe intervjua, u zatvoru sam imala osiguranu prostoriju u kojoj sam bila sama s Filipom i u kojoj nije trebao biti vezan, što je pridonijelo opuštenosti, otvorenosti i spontanosti sugovornika. Ti naši razgovori trajali su ukupno desetak sati, na temelju čega sam napisala priču i strukturu scenarija za budući dugometražni igrani film“, rekla je Marinić Kragić. Podsjetimo, kratki film o njemu je već snimio jedan novinar nacionalne komercijalne televizije, ali nije htio biti u sobi s Filipom „kako bi ostao objektivan“.

Marinić Kragić planira snimiti dva filma, kratkometražni i dugometražni, za koje je već dobila novac od

6. Ana Tenžera

Novinarski projekt:
**Sociopati i psihopati:
agresija utisnuta u
mozgu ili vanjski
faktori**

Elektronička publikacija:
Psiha.hr

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
18. srpnja 2023.

HAVC-a. Kaže kako joj je glavna inspiracija za film bila reakcija društva na trostruko ubojstvo koja je, objašnjava, ogolila duboku frustraciju i manjak povjerenja građana u institucije i represivni aparat.

„Kad sam došla u prvi posjet, na prvu me iznenadio njegov izgled. Na fotografijama s prvog suđenja bio je jak i kratke kose, a u zatvoru me dočeka mršav i duge kose. Također mi je trebalo vremena da se naviknem na njegov netipični vokabular koji je kombinacija starsplitskog, uličnog slenga i psihijatrijske terminologije. Pretpostavljam da je proveo puno vremena s raznim psiholozima i psihijatrima te da u zatvoru jako puno čita. Imao je dosta zanimljive konstrukcije rečenica, čvrste stavove i mišljenja, a s druge strane se vidi da mu fali djetinjstvo. Ima jako kompleksnu osobnost i razvio je razne obrambene mehanizme“, rekla je Marinić Kragić.

„Zauvijek ću te čekati...“

Pisma Zavadlavu šalju žene iz svih krajeva Hrvatske, a obično ih dobije na desetke tjedno. Tako se među pismima žena iz Rijeke, Zagreba, Đakova ili Osijeka našlo i jedno poslano iz Sydneyja, a čak mu je jedna djevojčica poslala kratku poruku, dvadeset kuna i medvjedića.

Gotovo sva počinju s: „Dragi Filipe...“, a u njima mu žene crtaju srca, pišu da nije sam, daju mu bezrezervnu podršku, bodre ga da izdrži, govore mu kako se sve nepravedno prelomilo preko njega, nadaju se da će i on njima pisati, obećavaju mu da će ga zauvijek čekati i izražavaju nadu da će jednog dana zajedno uživati na slobodi.

Pisma uglavnom šalju u zatvorsku bolnicu u Svetošimunskoj i u Vrapče, a uprave ih potom prosljeđuju splitskom sudu jer sudac istrage mora dati odobrenje da ih se može proslijediti Zavadlavu. Poklona i pisama u ćeliji ima toliko da više nema kamo s njima, a s njim u sobi je, kako doznajemo, sad i cimer. I dalje pati od nesаницe, redovito vježba i uči talijanski. U kasnije ugašenoj Facebook grupi Pravda za Filipa, službenoj grupi koja je prikupljala novac za Filipovu obranu i koja je imala jako puno članova, apelirali su na djevojke da mu prestanu slati pisma ljubavnog sadržaja i nazivati ga herojem, jer on, napisali su, nije heroj nego „tragičar

kojeg je život doveo do situacije u kojoj je sad“. Danas postoje dvije FB grupe koje mu pružaju podršku.

Romantiziranje odmetnika od zakona

Naravno, Zavadlav nije jedini primjer koji ima svoje „grupies“. Kad se dogodi stravičan zločin, a ubojica je uhvaćen i već je u zatvoru, novinari i urednici počinju smišljati dojmljive naslove, izmišljaju mu zgodne nadimke, kopaju po njegovom nesretnom djetinjstvu... Malo-pomalo, ubojica postaje slavan. To je slava mračnog sjaja, ali prodaje priču.

Nitko ne pamti imena nevinih i stradalih, samo romantiziranog bjegunca ili zatvorenika. Prisjetite se samo Bonnie&Clyde čije je pljačke i zločine cijela Amerika pratila ne propustivši ni sekundu, kao ni njihovo rešetanje stotinama metaka kad ih je policija napokon locirala. Mickey&Mallory iz „Rođenih ubojica“ koji su poslužili kao inspiracija za mnoge zločine - od „našeg“ rođenog ubojice Srđana Mladana do skupina povodljivih nesigurnih tinejdžera čije frustracije obično završe pucnjavama po srednjim školama poput tragedije u američkom Columbineu.

Prema zakonu, zatvorenici u istražnom zatvoru i osobama u prekršajnom zadržavanju, u posjet mogu doći članovi obitelji, ali i druge osobe kojima to dopusti sudac istrage ili predsjednik sudskog vijeća. No, da bi zatvorenika posjetila osoba koju ne poznaje, prvi je uvjet da on sam zatraži taj posjet, a potom o svemu odlučuje sudac. Nije samo kod nas tako. Američki zatvori nisu samo pretrpani zatvorenici već i pismima koja redovito dobivaju od nepoznatih žena, koje ih posjećuju i gledaju preko debelog zatvorskog stakla, a nerijetko žena dođe u zatvor i uda se za svog „heroja“.

To se najčešće događa kad u informativnim emisijama ili novinama čuju ili pročitaju neki „catchy“ nadimak za masovnog ubojicu. I upravo taj nadimak ponovo ubija žrtve i potresa obitelji stradalog, dok ga određena vrsta žena i muškaraca veliča. Kako to samo zvuči obiteljima stradalih? Imena/nadimci ubojica se pamte, žrtava nikad.

Mreže za spajanje ubojica i obožavateljica

U Velikoj Britaniji postoji i organizacija „Life Lines“ koja spaja najteže zločince, one koji čekaju na izvr-

šenje smrtno kazne s ljudima koji žele biti s njima u kontaktu. Nešto poput agencije za spajanje parova, samo što u ovom slučaju žene imaju samo jedan kriterij pri odabiru muškaraca – a to je da su proglašeni toliko monstrozima da im ni doživotan zatvor nije dovoljna kazna za ono što su učinili. Većina njih nije usamljena, dapače – imaju obitelji i djecu, no to ih ne sprječava da dane provode pišući im, pa čak i posjećuju one koji vanjski zrak dišu u prosjeku šest sati tjedno.

Linda Carlson ima trideset i četiri godine, udana je liječnica. Piše pisma pedesettrogodišnjem Johnnyju Hoskinsu koji već dvadeset i dvije godine čeka smrtnu kaznu u zatvoru na Floridi. Prepiske su počele prije godinu i pol i nastavljaju se bez pauze. Hoskins je osuđen na smrtnu kaznu jer je silovao, prebio i zadavio svoju osamdesetogodišnju susjedu Dorothy Berger.

„Volim pisati pisma i uvijek me intrigiralo da se dopisujem s nekim tko je osuđen na smrt. 2015. godine sam kontaktirala organizaciju Life Lines koja ljude povezuje s osuđenima na smrt. Prije nego je došlo Johnnyjevo pismo, odlučila sam da neću tražiti na internetu podatke o njemu. To mi se činilo kao napad na njegovu privatnost. Htjela sam ga upoznati kao osobu prije nego što saznam zbog čega je osuđen, ali sam mu i jasno dala do znanja da može podijeliti sa mnom to što je napravio. Napisao mi je da je počeo dilati drogu i jedna je kriminalna radnja vodila drugoj. Napisao mi je da nije kriv i da je zločin počinio netko tko je bio s njim. Ne znam da li da mu vjerujem“, rekla je Linda. Razmjenjuju pisma više puta mjesečno.

„Johnny je studirao sportsku psihologiju prije nego je njegov život otišao u krivom smjeru. Svi moji prijatelji misle da sam luda i moj me suprug ne podupire. Zna da mogu biti ranjiva pa se boji kako ću reagirati kada Johnny dobije datum smaknuća. Ako će Johnny htjeti, doći ću na smaknuće, ali to se možda nikada neće dogoditi. U siječnju prošle godine, sva smaknuća na Floridi stavljena su na čekanje nakon što je sud odlučio da je smrtna kazna u toj saveznoj državi protuustavna. Nitko zasad ne zna što će se dogoditi Johnnyju i ostalim osuđenima na smrt. Johnny me puno pita o mojem poslu i životu, ali mi se čini da je sasvim nevažno govoriti o stvarima koje mi se doga-

đaju na poslu dok je on u takvoj situaciji“, osjećajno zaključuje ova doktorica.

Četrdesetpetogodišnja Tina Brown, djelatnica u zdravstvenom osiguranju, osam se mjeseci dopisuje s dvije godine mlađim ubojicom Joelom Diazom koji je osuđen 2001. godine na smrtnu kaznu jer je upucao Charlesa Shawa, oca svoje bivše djevojke.

Dvadesetšestogodišnja Laura Ellison, baš poput drugih dviju dama koje razmjenjuju pisma s ubojicama, dolazi iz zdravstvenog sektora. Ona je medicinska sestra. Piše pisma Blaineu Milamu koji je ubio bebu svoje djevojke. Milam je osuđen na smrt 2010. godine jer je ubio Amora Carsona koji je bio star 13 mjeseci. Beba je na tijelu imala više od 20 ugriza. Milam čeka izvršenje kazne u zatvoru u Teksasu. Laura je zaručena i majka je jednog djeteta. Kaže kako je čitala o ljudima koji se dopisuju s osuđenima na smrt te da ju je to zaintrigiralo.

„Poslala sam pismo Milamu i odlučila da ne želim znati kakav je zločin počinio. Željela sam ga upoznati kao osobu. Uglavnom si pišemo o knjigama i Milam mi je pisao o svojem turbulentnom odrastanju i odgoju. Tri mjeseca nakon što smo se dopisivali potražila sam podatke o Milamu na internetu. Godine 2008. su nadrogirani, on i njegova bivša djevojka Jessica Carson, koja je tada imala 20 godina, izvodili egzorcizam na njezinoj bebi jer su vjerovali da je proganjaju demoni. Naravno da me njegov zločin šokirao, pa ja imam dijete koje je također staro 13 mjeseci. Ali nije moje da se ljutim na njega.

Moram odvojiti osobu kojoj pišem od zločina koji je ona počinila. Milam mi obično šalje tri ili četiri stranice A4 papira svakih nekoliko tjedana. U ćeliji je 23 sata dnevno i ne prima posjetitelje. Spomenuo je ubojstvo u svojem pismu, ali ja ga nisam ništa dalje pitala. Ja mu pišem o poslu i ostalim stvarima. Svoju smrt nije spominjao, ali ako će me tražiti da dođem na izvršenje kazne, razmislit ću o tome da dođem“, kaže Laura.

Četrdesetpetogodišnja učiteljica Kay Hutchison već više od deset godina piše Gregoryju Smithu. Smith je 1992. godine osuđen na smrt jer je 1989. silovao

i ubio šesnaestogodišnju studenticu iz Japana i čeka izvršenje smrtne kazne u zatvoru u Kaliforniji. Kay je udana i kaže da je 2002. poslala razglednicu, nakon čega je dobila pismo od Gregoryja.

„Bila sam svjesna, kada sam poslala razglednicu, da mi se može javiti osoba koja je počinila silovanje ili ubojstvo, ali sam odlučila da, bez obzira na zločin, to neće promijeniti moju obvezu. Kako je naše prijateljstvo raslo, pisma su se ‘popela’ na osam do deset stranica“, objašnjava Kay koja je svog novog prijatelja čak i posjetila preko oceana. Dok je posjećivala brata u Kaliforniji, vrijeme je odvojila i za Gregoryja. Suprug ju je ostavio ispred zatvora u kojem je provela tri sata.

„Moji sinovi koji su tada bili mlađi od 12 godina nisu smjeli ići sa mnom, ali znaju sve o Gregoryju. Voljela bih da ga jednog dana upoznaju. Ako me traži da dođem na smaknuće, doći ću. Nitko ne smije umrijeti sam. Nakon što smo se upoznali, napisao mi je što je napravio. Napisao mi je i kako je ljut i uznemiren zbog toga što je napravio i da, nakon što je pronašao vjeru, moli za obitelj djevojke koju je ubio. Drago mi je da je sklonjen s ulice za dobro svih drugih žena i za njegovo dobro. Nije mi teško odvojiti njega kao osobu od zločina koji je počinio. Znam da nekoliko loših odluka i loših događaja može sasvim promijeniti život. Dok čeka izvršenje kazne, Gregory se školuje. Pronašao je vjeru i naučio se moralu“, zaključuje Kay. Čini se da je ne zanima kako je bilo tinejdžerici koju je njezin prijatelj silovao i ubio, i koja je umrla sama. Jesu li su silovanje i ubojstvo zaista samo „loše odluke“?

„Tražim prijatelja. Ja sam čovjek koji piše zato što želi komunicirati i učiti o različitim ljudima i mjestima. Pišem redovito i volio bih se dopisivati s osobom koja je predana pisanju. Ne želim iskoristiti nikoga. Pišem zato što sam usamljen.“ Ova srcedrapateljna poruka nalazi se na Internet stranici „Life Lines“ i ponukala je, kao što smo iz primjera vidjeli, žene koje žele biti prijateljice osuđenima na smrt, da im se jave.

Misli li tko na žrtve i njihove obitelji?

Što to govori o njima? Je li ih dugogodišnje čekanje na iglu već rehabilitiralo? Nedostaje li im komunikacija s ljudskim rodnom koje su se odrekli počinivši monstruoza djela koja su ih odvela iza rešetaka, među

najgore od najgorih? Jesu li se pomirili sa sudbinom i shvaćaju da su im pisma jedina komunikacija do izvršenja smrtne kazne? Zaslužuju li uopće nakon uništenih života i obitelji koje su ostavili za sobom ikakvu utjehu?

Očito postoji dovoljan broj ljudi (žena) za koje oni nisu već mrtvi te im svojim pismima u kojima im iznose sve detalje o svojim životima vani, svojim obiteljima, djeci, poslu, hobijima... Žele sve reći i olakšati im zatvoreničke dane, jer inače organizacija poput „Life Linea“ ne bi ni postojala.

Zamišljaju li tako pravdu obitelji žrtava? Da osoba koja je kriva za kraj njihovog tadašnjeg života, kad je silovatelj i/ili ubojica uništio sve nevino što su živjeli, sada provodi dane živeći kroz pisma koja stižu čak preko oceana, pisma puna topline koja mu daju snage da izgura dan po dan. I ti dani traju.

Žene koje im pišu pune su razumijevanja. Od toga da ispočetka ni ne pitaju koji zločin su počinili da im je izrečena smrtna kazna, do rezoniranja kako je netko počeo dilati drogu pa je „jedno išlo prema drugom“. Kao kod Hoskinsa čiji je „razvojni put“ išao od dilanja do silovanja, prebijanja i davljenja osamdesetogodišnje susjede. Ili razmišljanje medicinske sestre Laure Ellison Blaine o Millamu koji je do smrti izgrizao novorođenče. Ali nije moje da se ljutim na njega. Moram odvojiti osobu kojoj pišem od zločina koji je ona počinila.

Zar nas ne uče da je život upravo zbir djela koje smo napravili da bi se našli tu gdje jesmo? Tako da se moramo zapitati što je u Laurinoj glavi – je li jednostavno protivnik smrtne kazne, uživa u već pomalo zaboravljenoj umjetnosti pisanja pisama ili nešto zaista nije u redu s njom i drugima koji žele olakšati i uljepšati vrijeme ljudima koji su počinili nezamislive zločine.

Odgovor na to pitanje pokušat ćemo dati u sljedećem poglavlju.

Hibristofilija ili „Bonnie i Clyde sindrom“

Hibristofilija je definirana od strane seksologa, profesora Johna Moneya kao seksualna parafilija o kojoj

možemo govoriti kada neku osobu seksualno privlače partneri koji su počinili zločine poput silovanja, ubojstva ili oružane pljačke. Parafilija ili patološka seksualna sklonost definira se kao iskustvo intenzivne seksualne uzbuđenosti koju uzrokuju atipični predmeti, situacije, fantazije... Ovaj se tip parafilicnog ponašanja ponekad kolokvijalno zove i „Bonnie i Clyde sindrom“.

U nekim se slučajevima osoba koja ih privlači već nalazi u zatvoru, ili hibristofiličarka (od ove parafilije boluju većinom žene) nagovara osobu s kojom želi vezu, da počini neki zločin. U većini slučajeva oboljele od ovog poremećaja najčešće kontaktiraju već zatvorenu osobu, koja je napunila dobar dio medijskih stranica i popunila minute televizijskih emisija zbog zločina koje je počinila.

Poznati svjetski serijski ubojice poput Charlesa Mansona, Jeffreya Dahmera, Richarda Ramireza ili pak Teda Bundyja, od početka svojeg izdržavanja kazne primaju veliku količina pisama žena koje im se dive, govore im kako su u mislima uvijek uz njih, posjećuju ih... Jednostavno, reputacija hladnokrvnih ubojica dovela je do toga da krv ovih žena brže zakola te im barem pismima, u kojima im odaju i najmanje sitnice o sebi, ispunjavaju dane.

U usporedbi s ostalim parafilicnim poremećajima, hibristofilija je poprilično neobična i, kako smo već napomenuli, puno se češće pojavljuje kod žena nego kod muškaraca. Hibristofiličarke su često nesigurne, imaju nisko samopouzdanje te su nerijetko i same bile žrtve nasilnog seksualnog zlostavljanja. To ih čini ranjivima prema seksualnim preferencijama i kriminalu kao takvom.

Stručnjak za ovo polje, Corey Vitello, ipak kaže kako nisu sve žene s ovim sklonostima žrtve nego jednostavno „žele sublimirati svoje vlastite nasilne tendencije putem kolaboriranja s počiniteljem“.

Prema stranici „Love and History“ (LAH) postoje dva tipa hibristofilije – pasivna i agresivna. Pasivna obuhvaća osobe koje nemaju želje sudjelovati u kriminalnim aktivnostima, ali su seksualno privučene zločincima; one su tzv. „prison groupies“ ili „serial

killer groupies“, što je najbolja definicija nabrojanih žena.

Tako na stranici LAH stoji: „Te žene obično žive u iluziji i pokušat će naći opravdanje za ono što je njihov voljeni zločinac učinio. Razvijaju vezu s njim i osjećaju se posebnima – i ako je ‘njihova ljubav’ pobila više osoba, smatraju kako njima ne bi učinio ništa našao. One obično misle kako mogu ‘promijeniti’ svog ljubavnika i imaju fantazije o spašavanju. Pasivne hibristofiličarke stavljaju se u poziciju da budu zavedene, izmanipulirane i da im lažu ubojice koje one, pak, dižu na pijedestal.“

No, postoji i puno opasniji tip takvih žena. Agresivne hibristofiličarke aktivno pomažu zločincima (muškima) kako bi počinili nedjelo. Vrebaju žrtve, skrivaju tijela, pokrivaju zločine ili ih čak čine. Privučene svojim nasilnim ljubavnicima zbog njihovih normalnim ljudima mučnih akcija, žele od njih primiti ljubav, no nisu u stanju shvatiti da su njihovi „dečki“ psihopati koji čitavo vrijeme manipuliraju njima. I pasivne i aktivne hibristofiličarke obično završavaju u nasilnim i nezdravim vezama.

Vitello čak kaže da sve može početi od „zatreskanosti“ u dečka s imidžem „lošeg dečka“. Seksi zločesti dečko je čak i ikona. On utjelovljuje mačizam, individualizam i sve potentne ideale zločestih dečki koji dolaze u različitim stupnjevima. Većina žena priznaje da je u nekom dijelu svog života imala kratku zaljubljenost nekim takvim jer su jednostavno zabranjeno voće. To je ultimativni taboo, afrodisijak.

No, žene koje ne prerastu fiksaciju „zločestim dečkima“ često postaju hibristofiličarke jer se njihovo seksualno uzbuđenje veže uz zločin. I tako će svaki, pogotovo medijski eksponirani zločinac imati rijeke svojih obožavateljica, oštećenih u mladosti, koje od nasilnika, kao u zatvorenom krugu, traže barem malo pažnje, kad je već nemaju dovoljno u stvarnom svijetu.

<https://psiha.hr/kategorija/psihijatrija-i-psihologija/hibristofilija-od-fascinacije-zločestim-dečkima-do-seksualne-privlačnosti-prema-osuđenim-za-najteže-zločine>

Prati li sustav socijalne skrbi potrebe svojih korisnika?

U izgradnji mostova udomiteljstva neizostavna je spona **sustav socijalne skrbi**, spona koja povezuje mnoga gibanja u društvu kada govorimo o ljudima koji su u potrebi pa tako i o djeci koja više ne mogu ostatu u svojoj biološkoj obitelji, u svom roditeljskom domu, a novi dom nemaju. Ovaj sustav ima ključnu ulogu u očuvanju društvene ravnoteže jer pruža podršku najranjivijim članovima društva, osigurava socijalnu pravdu i doprinosi smanjenju nejednakosti. Upravo zbog toga mnoge su oči uperene u socijalne radnike, one od kojih se očekuje da budu podrška, da prepoznaju i saslušaju priče i probleme te da pomognu u njihovom rješavanju. Od njih to očekuju korisnici, ali i država. Oni su ti koji, primjerice, nose skrbička prava za dijete čijem je roditelju oduzeto pravo na stanovanje i svakodnevnu skrb o djetetu, kao i oni koji u praksi trebaju iznijeti reforme sustava socijalne skrbi.

Pitanje je imaju li oni osigurane resurse, kapacitete, tehničku i svaku drugu potrebnu podršku s kojom mogu zadovoljiti sva ta društvena očekivanja.

*Kada se zbroji godišnji posao socijalnog radnika na svakog dolazi 350 do 400 predmeta, što ne znači da se radi o 400 obitelji, već da unutar jedne obitelji postoji više postupaka, a u broju obitelji za koje je jedan socijalni radnik zadužen radilo bi se o njih 150. To je veliki pritisak od strane korisnika i fizički ne ostaje vremena da se svakom od njih posvetimo onako kako bismo željeli i trebali, govori **Marko Štavalj**, socijalni radnik u Zavodu za socijalnu skrb – Područnom uredu Bjelovar, i objašnjava: *Svaki od tih postupaka ima svoj vremenski tijek**

7. Maja Grubišić

Novinarski projekt:
Mostovi udomiteljstva

Elektronička publikacija:
Phralipen.hr

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
26. listopada 2023.

koji u slučaju udomljavanja djece znači da se prvo pokušava pomoći biološkim roditeljima da prestanu zanemarivati svoju djecu, u smislu da vode adekvatnu brigu o njihovom emocionalnom razvoju, redovitom obrazovanju, problemima u ponašanju i slično. Ako u tome ne uspijevaju slijedi prijedlog sudu za oduzimanjem prava na stanovanje i svakodnevnu skrb o djetetu na godinu dana. Tijekom te godine roditelji imaju mogućnost raditi na sebi u smislu jačanja svojih roditeljskih kapaciteta kako bi stvorili uvjete za povratak djeteta u obitelj. Socijalni radnik biološkim roditeljima savjetuje gdje se mogu javiti za pomoć, najčešće su to županijski obiteljski centri u kojima mogu ići na individualna savjetovanja, te ih informira o tijeku cijelog postupka, njihovim pravima i obavezama. **Aleksandar Kolundžić**, psiholog u istom Područnom uredu Bjelovar, dodaje kako istovremeno dok traje proces vezan uz biološke roditelje taj isti socijalni radnik pokušava pronaći smještaj za dijete u alternativnoj skrbi, bilo u udomiteljskoj obitelji ili u institucionalnom smještaju u situaciji u kojoj smještajnih kapaciteta nema dovoljno, a takvo je stanje u svim hrvatskim županijama. Udomiteljskoj obitelji u procesu pripreme za dijete te pri samom udomljavanju također se pruža podrška, kao i djetetu koje socijalni radnik fizički izdvaja iz biološke obitelji i smješta u novu obitelj.

Predmet koji je socijalni radnik preuzeo nastavlja se dalje, paralelno u više segmenata. Što se tiče bioloških roditelja mjera se može produžiti za još godinu dana i ako zaista nema pozitivnih promjena u trećoj se godini predlaže sudu donošenje rješenja o lišavanju prava na roditeljsku skrb. To je mjera za kojom socijalni radnik, odnosno tim u kojem su uz njega još i psiholog i pravnik, mora posegnuti ako se uz svo pružanje podrške roditeljima tijekom dvogodišnjeg procesa, a koje je obuhvaćeno izrečenom mjerom stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djeci, roditelji nisu uspjeli trgnuti i promijeniti svoje individualno i zajedničko funkcioniranje. U odnosu na udomiteljsku obitelj, opet je socijalni radnik taj koji pruža podršku. *Udomiteljsku obitelj u procesu udomljavanja nastojimo pripremiti za različite situacije i izazove koji se mogu dogoditi kako bi se oni znali postaviti i reagirati na što ispravniji način, upoznajemo ih s osobinama djeteta koje im dolazi i situacijom iz koje dolazi, informiramo ih o lokalnim resursima, poput Obiteljskog centra, koji*

im stoje na raspolaganju, a onda kada dijete dođe mi smo opet tu, na raspolaganju za sve poteškoće. Otvoreni smo za sve kontakte s udomiteljima i kontroliramo ih, a imali smo i slučajeve kada smo oduzeli dozvole zbog neprimjerenog ponašanja udomitelja, govori Kolundžić i nastavlja: Što se djeteta tiče, socijalni radnik je voditelj slučaja i u suradnji s udomiteljem provjerava jesu li sve djetetove potrebe zadovoljene, od toga da ima što za obučiti, da ima stan i hranu do toga da mu je osigurano obrazovanje, odgoj, emocionalna i druga potrebna podrška u odrastanju. Trebali bi običi dijete dva puta godišnje, odlaskom na teren provjeriti je li s djecom sve u redu te ukoliko nešto ne funkcionira vidjeti na koji način možemo doprinijeti da se ta situacija popravi. Potrebno je kontinuirano raditi i s udomiteljima i s djetetom, posebno tijekom procesa prilagodbe jer se radi o traumatičnom procesu s ionako već traumatiziranom djecom.

No, je li tako i u praksi?

Socijalni radnici često nisu u mogućnosti običi dijete onako kako piše da bi trebali i to ne zbog toga što to ne bi željeli ili ih nije briga, već zbog toga što to fizički ne stignu. Ponajprije zbog **velikog broja predmeta i manjka stručnih radnika u odnosu na broj korisnika**, ali i zbog toga što **nisu sva djeca koja imaju prebivalište u nekoj županiji smještena na području toga grada ili županije**. *Kad se pojavi potreba mi djecu moramo smjestiti tamo gdje ima slobodno mjesto pa se dogodi da djecu koja imaju prebivalište u našoj županiji smjestimo u dom ili u udomiteljsku obitelj na području neke druge hrvatske županije pa tako ja moram običi djecu koja su smještena u Lekeniku u Sisačko-moslavačkoj županiji i u Gradu Zagrebu, a kolega Štavalj djecu u Osječko-baranjskoj, Brodsko-posavskoj i Sisačko-moslavačkoj županiji, kaže Kolundžić. U situacijama kada se izdvaja više braće i sestara, iako nastojimo da tako ne bude, zna se dogoditi da djeca budu smještena u dva različita grada. Uz svu organizaciju i planiranje, u situaciji kada vam konstantno, svakodnevno dolaze novi korisnici zaista je jedva izvedivo redovito posjećivanje. Kolega i ja to još kako tako stižemo jer radimo u manjoj sredini u smislu broja stanovnika, ali za socijalne radnike u velikim gradovima to je ponekad nemoguće, dodaje Štavalj. Ovo je također otegotna okolnost za biološke roditelje koji moraju ostvarivati redoviti kontakt sa svojom djecom ako žele da im se ona vrate, jer i sudovi redovitim kontaktu pridaju značaj.*

Ono što dodatno otežava posao je administrativno-birokratska procedura koja oduzima vrijeme i energiju, a svaki razgovor koji obave ili korak koji poduzmu moraju opisati na papiru jer kažu: *sve što nije napisano kao da nije ni poduzeto*, a njihova se svakodnevna komunikacija s ostalim službama i institucijama s kojima surađuju svodi još uvijek na slanje zahtjeva i raznih drugih dokumenata i dopisa faxom. *Unutar sustava koji pored Centara socijalne skrbi uključuje i policiju, sudstvo i sustav zdravstvene skrbi potrebna je bolja povezanost. U današnje doba super brzog interneta i dostupnih tehnologija sve se može organizirati puno jednostavnije u smislu da sadašnji papirnati postupak, koji uključuje sporu međusobnu korespondenciju i čekanje na odgovor koji ponekad traje i više tjedana, digitaliziramo te da kreiramo bazu podataka u koju bi svi relevantni dionici imali uvid. To bi povećalo učinkovitost sustava i skratilo cijeli birokratski postupak*, objašnjava Kolundžić.

U cijelom postupku alternativne skrbi socijalni radnici se najčešće prozivaju kao oni koji nisu poduzeli dovoljno, koji nisu prepoznali težinu situacije ili joj nisu pristupili s dovoljno pažnje. *Vjerujem da je razlog u tome što smo mi prvi na terenu*, govori Štavalj i objašnjava: *Javnost od nas očekuje da neke stvari vidimo i zamijetimo i ponekad je tako, ali sustav nam ne dopušta da išta poduzmemo jer, primjerice, ne postoje zakonski temelji. Prije no što sudu predložimo mjeru oduzimanja roditeljskih ovlasti mi se u timu međusobno konzultiramo, raspravljamo i tek onda donosimo zaključak u kojem smjeru treba ići i kako formulirati zahtjev našeg Područnog ureda koji sud neće odbiti. U tom procesu se može dogoditi da se u biološkoj obitelji zbog psihičkih poremećaja, alkoholizma ili neke druge ovisnosti ili zbog spleta okolnosti ili nasilja u obitelji dogodi trenutak u kojem roditelji prouzroče strašnu tragediju, ali to bez obzira na svo naše iskustvo nismo mogli predvidjeti. Ima i situacija kada sud rješenjem vrati dijete u obitelj i mi više ništa ne možemo poduzeti. Izrekne se, doduše, mjera stručne pomoći i potpore toj obitelji, ali mi dolazimo jednom ili dva puta tjedno ovisno o intenzitetu mjere i to na 45 minuta ili sat vremena, a svo preostalo vrijeme ne možemo pokriti. Roditelji su upozoreni na sve posljedice svojih postupaka, ali svejedno ih ponekad čine.*

U takvim situacijama krene javno prozivanje socijalnih radnika koji se već i tijekom svog svakodnevnog

rada nalaze u položaju dežurnog krivca koji pokušava balansirati između zakona i nedostatka infrastrukturne potpore koja bi im trebala omogućiti i olakšati primjenu mjera u praksi te nezadovoljnih korisnika koji su u potrebi koju ne mogu zadovoljiti.

Jesu li socijalni radnici uzrok slabe učinkovitosti socijalnog sustava?

Kada rezimiramo sve segmente socijalnog sustava, poput nedostatka stručnih radnika za kvalitetno odrađivanje posla, nedovoljnih smještajnih kapaciteta u vidu nedostatka udomiteljskih obitelji i mjesta u domovima, nedovoljne infrastrukture, primjerice nepostojanja dječjeg psihijatra u manjim sredinama, slabe povezanosti svih relevantnih službi i tromosti cijelog sustava koji bi s obzirom da se radi o ljudskim potrebama koje se mijenjanju na dnevnoj bazi trebao imati određenu fleksibilnost, teško da za slabu učinkovitost socijalnog sustava možemo kriviti socijalne radnike. Još manje možemo tvrditi da se radi o osobama kojima nije stalo, a što se često može čuti i od korisnika i od javnosti. *Studij socijalnog rada ne upisujete zbog plaće, a isto tako i kasnije u poslu motivacija vam ne može biti samo novac, govori Štavalj. To je unutarjni poriv i motivacija da nekom djetetu osigurate bolju budućnost. Kada sam sa osamnaest godina birao fakultet želio sam studirati humanističke znanosti, a u užem izboru mi je bio i socijalni rad. Dodatno me motivirao kolega koji je to već studirao i rođakinja koja je tada već bila socijalna radnica i donio sam odluku zbog koje nikada nisam požalio. Iako me fakultet nije u potpunosti pripremio za ono što me dočekalo u praksi puno sam naučio kroz rad, posebno u Centru za socijalnu skrb u kojem je zaista širok spektar poslova koji se pokrivaju, od novčanih naknada do smještaja djece i kriznih intervencija. Posao je stresan i teško je prestati misliti o njemu bez obzira što zatvorite vrata ureda na kraju radnog vremena. Izdvajanje djeteta iz biološke obitelji svakako je među stresnijim poslovima koje socijalni radnik u područnom uredu radi, bez obzira na to što radimo u timu i to da do takve situacije nije došlo preko noći, već se radi o obitelji koja nam je duže vrijeme poznata. Jučer sam smještao dvoje djece u udomiteljsku obitelj i ne mogu vam ni opisati taj osjećaj. Radi se o specifičnom slučaju u kojem se već nekoliko godina radi s roditeljima, ali su oni prije tjedan dana sami rekli da više ne mogu i zamolili nas da izdvojimo djecu dok se*

oni drugačije ne snađu. To je bilo izuzetno emotivno za roditelje, ali i za nas stručne radnike jer mi smo u tom procesu podrška, a ne netko tko osuđuje ili kažnjava. U ovom slučaju djeca su bila mala pa to dodatno otežava razgovor s njima. Za njih je to bilo traumatsko iskustvo i nijednom djetetu se to ne bi trebalo dogoditi, ali eto, događa se, završava priču Štavalj, a njegov kolega Kolundžić dodaje: *Kad se kolega vratio u ured imao sam potrebu pitati ga kako je, želio sam da porazgovaramo i da to iskustvo ne ostane zatvoreno negdje unutar njega.*

Djelatnici u Centrima za socijalnu skrb itekako su svjesni potreba svojih korisnika i svojih ograničenih mogućnosti da im na adekvatan način pomognu. Broj udomiteljskih obitelji je u strašnom padu pa se tako dogodi da neka obitelj mora primiti i više od troje djece kako je propisano, naravno u dogovoru s udomiteljima, ako oni smatraju da se mogu nositi sa svim zahtjevima. U županijama, u manjim lokalnim zajednicama nema dječjeg psihijatra i to je također velik problem. *Udomitelji nisu tu da rješavaju traume djeteta, niti su za to stručni*, ističe Kolundžić već za to postoje educirani stručnjaci, a udomitelji su zaduženi za pružanje podrške i razumijevanja te za omogućavanje udomljenom djetetu odlazak na takve potrebne tretmane. *Danas se kod djece u sve ranijoj dobi javljaju psihičke poteškoće, pogotovo se nakon ovih potresa i korone primjećuje porast anksioznosti i depresivnosti. I kome ćete odvesti dijete s takvom potrebom da mu se pomogne? U bolnici će ga obraditi, klinički psiholog će napisati nalaz i naručiti dijete na kontrolu za nekoliko mjeseci, ali gdje će dijete ići na tretmane koji su mu potrebni? Preostaje samo pronalaženje privatnog terapeuta koji je najčešće u Zagrebu ili drugim većim gradovima, a udomiteljima, pa i biološkim roditeljima ovakvo rješenje nije moguće ostvariti. U tom slučaju dijete koje bi trebalo pomoć dobiti odmah, mora čekati nekoliko mjeseci.*

Socijalni radnici također su svjesni težine situacije kada dođe do trenutka napuštanja sustava alternativne skrbi i pomoći koju ti mladi ljudi trebaju. Oblik osamostaljivanja kroz period privremenog zajedničkog života u stambenim zajednicama smatraju jako dobrim, ali on je vrlo rijedak. *Najbliža i jedina stambena zajednica koju mi ovdje imamo je kuća u Đurđevcu koja je oformljena prije dvije, tri godine. Kroz takav smještaj mladi ostaju pod kontrolom koja im*

ujedno znači i podršku. Uči ih se različitim vještinama, poput planiranja budžeta, pristupanja procesu zapošljavanja i načina predstavljanja poslodavcu, kuhanja i organiziranja obroka, plaćanja režija i slično, govori Kolundžić, a Štavalj pojašnjava kako ponekad dio tih vještina mladi nauče u udomiteljskoj obitelji, ali svejedno trebaju prijelazni put do samostalnosti kako bi u potpunosti spoznali što to znači i imali podršku ako putem nešto zapne. *Ovaj oblik podrške važan je posebno mladima kojima je nakon izlaska ostala još uvijek snažna trauma od svega što su proživjeli pa se ne žele vratiti ni u biološku ni u udomiteljsku obitelj. U praksi se zna dogoditi da djeca koja izađu iz sustava ostanu kod udomitelja bez naknada jer postoji emotivna povezanost pa tada udomitelji preuzimaju na sebe njihovo osamostaljivanje, pomažu ih dodatno i koriste neke svoje resurse da im pomognu pronaći posao, ali to ne može biti predugi period*, navodi Kolundžić.

Prema mišljenju i iskustvu socijalnih radnika i psihologa u Centrima za socijalnu skrb, treba zadržati oba oblika alternativne skrbi, i smještaj u domove i smještaj u udomiteljske obitelji. Udomljavanje je proces simulacije obitelji koju svako dijete treba i zato mu daju prvenstvo, te ističu kako se radi na tome da se dijete što bolje prilagodi i da se riješe sve nesuglasice s udomiteljima i svim članovima te obitelji kada se pojave, jer naravno da se udomiteljska obitelj suočava s problemima koje ima i svaka druga biološka obitelj. Također se zalažu i za ostanak institucionalnog oblika smještaja jer se u praksi pokazalo da djeca koja imaju snažno ili dugotrajno traumatsko iskustvo u vlastitoj obitelji ne prepoznaju koncept obitelji i više im odgovara smještaj u domu s odgajateljima i jasnom strukturom pravila. Zaključuju, dakle, da oba oblika alternativne skrbi trebaju postojati.

I kada smo na kraju izgradili most udomiteljstva, definirajući sve njegove sudionike i njihove uloge od bioloških roditelja, djece, socijalnih radnika, psihologa, pravnik, sudova i drugih povezanih službi i institucija, poput policije, zdravstvenog sustava i organizacija civilnog društva, moramo se dotaknuti i zakonske mreže koja sve njih drži na okupu, precizirajući njihovo postupanje, kontrolirajući provođenje zakonskih pravila i u konačnici sankcionirajući ponašanje suprotno zadanim parametrima i okvirima.

Početak 2022. godine donesen je novi **Zakon o socijalnoj skrbi**. U medijima sam pročitala kako je pozitivna transformacija koju donosi i, zaista, to je teorijski fino razrađen sustav, ali iz komentara onih čiji je posao direktno povezan s njegovom primjenom na terenu nisam dobila baš tako pozitivne komentare. Konkretno, djelatnici Centara za socijalnu skrb ističu kako će još jača centralizacija koju donosi osnivanje središnjeg ureda, Hrvatskog zavoda za socijalni rad, dodatno zakomplicirati provođenje postupaka na terenu i povećati krutost već ionako tromog sustava. Administrativno-birokratski dio koji se osnažuje, a koji prednost daje papirima umjesto ljudima, u smislu da se povećava uredski posao, što dodatno skraćuje vrijeme koje djelatnici mogu provesti na terenu sa svojim korisnicima kako bi čuli njihove priče i probleme s ciljem da im pomognu u pronalaženju vlastitih i zajedničkih resursa s kojima će ih prevladati, znači jačanje pravne i smanjenje socijalne komponente. Da bi priznali neko socijalno pravo socijalni radnici najprije moraju prikupiti priličan broj papira iz drugih institucija uz slabu informatizacijsku podršku sustava međusobne komunikacije. Za veliki broj mjera pomoći korisnicima u lokalnim zajednicama nema dovoljno resursa, primjerice stručnih službi, udomiteljskih obitelji, domova i u konačnici nema dovoljno ni socijalnih radnika koji bi ispunili očekivanja nadležnog ministarstva, a to je vraćanje što više djece u biološku obitelj.

Samo s jednom obitelji iz koje sam izuzeo djecu i smjestio je u udomiteljsku obitelj imam posla za sljedeću godinu. Intenzivno, svaki tjedan trebao bih s njima raditi, provjeravati ih, podržavati i usmjeravati u sve što mogu učiniti bolje, poput pronalaženja posla i planiranja obiteljskog budžeta, objašnjava Štavalj svjestan da za kvalitetu koju želi postići u svome radu neće imati dovoljno vremena. Centar za socijalnu skrb – Područni ured Bjelovar u kojem radi sa svojim kolegama od ove je godine Zavod za socijalni rad – Područni ured Bjelovar, a u njihovoj je nadležnosti formiranje tima za udomiteljstvo koji će pokrivati cjelokupni udomiteljski sustav u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji za udomljavanje i djece i odraslih. Kolundžić ističe kako je i to razlika u odnosu na dosadašnji rad te da ni sami još ne znaju kako će to izgledati u praksi s obzirom na postojeći vozni park i kapacitete jednog tima koji bi trebao pokriti područje cijele županije. Pravnici im pomažu

u tumačenju zakonskih promjena, među kojima ima i onih dobrih, ali premalo je onih koje bi direktno utjecale na povećanje kvalitete i dostupnosti usluga korisnicima u trenutku u kojem su im one hitno potrebne. Praksa će pokazati bavi li se zakonski sustav socijalne skrbi sa samim sobom ili je u njegovom fokusu, praktično, a ne teorijski, interes korisnika čije se osnovne ljudske potrebe mijenjaju iz dana u dan, a koje su i temelj samog formiranja sustava socijalne skrbi.

<https://phralipen.hr/2023/10/26/prati-li-sustav-socijalne-skrbi-potrebe-svojih-korisnika/>

SESTRA MEĐU ROMIMA

Misionarsko poslanje s. Karoline Miljak u pastoralu Roma u Hrvatskoj

8. Paula Marija Stier

Novinarski projekt: **Sestra među Romima** - misionarsko poslanje **s. Karoline Miljak u** **pastoralu Roma u** **Hrvatskoj**

Elektronička publikacija:
Informativna katolička agencija
- IKA

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
30. srpnja 2023.

Godinu dana nakon smrti začetnice pastoralu Roma na prostorima Republike Hrvatske, sestre Karoline Miljak, ASC (1950. - 2022.), ovaj feljton u pet nastavaka ima za cilj dokazati kako već sada postoje neizbrisivi tragovi koji su ona i suradnici ostavili na Crkvu, institucije, kulturu dijaloga, ali ponajviše na živote pripadnika romske zajednice kojima ne samo da je pomagala, već se iskreno radovala susretu s njima, podizala svijest u društvu o izazovima s kojima se susreću te je svesrdno vjerovala u njihovu društvenu integraciju i napredak.

4. svibnja 1985. dan je kada se s. Karolina Miljak dogovorila s Bogom. Na jednom moslavinskom raskrižju u blizini Kutine, gdje je bila na službi kao katehistica, ta 35-godišnja Klanjateljica Krvi Kristove, „friška“ iz studija teologije i duhovnosti u Rimu, vraćala se iz jedne župne filijale i primijetila da ima slobodnih sat vremena.

Mogla je posjetiti obližnje romsko naselje ili vratiti se u župu.

Kako je rekla 2020. za Hrvatsku katoličku mrežu, u tom je trenutku počela razgovarati s Isusom. „Ako na semaforu bude zeleno, idem pripremiti misu. Ako bude crveno, ići ću lijevo prema romskom naselju. Kad

sam došla do semafora, bilo je crveno. Kad se uključilo zeleno, krenula sam prema romskom naselju. Ma, već i prije tog semafora mislila sam da ako odem do njih, možda se nešto i promijeni“.

„Idemo mi k njima“

Kasnije bi kazivala kako poziv da radi s Romima nije bila njezina zamisao, nego „dar od Boga“. Kao katehista u Kutini, njen pastoralni rad obuhvaćao je djecu, mlade, bračne parove i druge koji su dolazili u crkvu. Međutim, primjetila je kako i Romi dolaze, donoseći djecu na krštenje. Najprije ju je to iznenadilo, jer je vjerovala kako su svi Romi muslimani. No, to ju je potaknulo da pronade način kako ih uključiti u njen pastoralni rad. Njen župnik joj je poručio kako je već bilo pokušaja, da su ih pozivali, ali bezuspješno. No, zaključak s. Karoline u tom slučaju bio je nadahnut tadašnjim papom Ivanom Pavlom II.: „Ako neće ljudi doći k nama, mi idemo k njima“.

Karolina je odlazila u susret onima koji su na marginama i prije nego što je to počeo naglašavati aktualni papa Franjo, kaže pedagog i profesor na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, prof. dr. Neven Hrvatić, ujedno i jedan od najdugovječnijih Karolininih suradnika. „Vidjela je da je to pravo mjesto za nekakav pastoralni rad“, objašnjava, iako, kako kaže, „nije bila besposlena“ u svojoj redovničkoj zajednici, gdje je obavljavala razne odgovorne službe. „Ali ona je sama shvatila da je korisnija ovdje u radu s Romima, s onima koji su na margini“.

Toga dana u svibnju, kada je odlučila skrenuti prema romskom naselju, Karolina se zaustavila na benzinskoj postaji gdje je vidjela nekoliko Roma, ispričala je 2015. u emisiji Hrvatskog katoličkog radija Od Krista pozvani. „Vođena predrasudama pitala sam ih bi li mi nešto napravili, bi li me potjerali ako dođem u njihovo naselje. Jedan od njih se udario u prsa i rekao: Ženo sveta nitko te neće dirnuti. Samo ti nama dođi“, prepričavala je, dodajući: „Kada sam došla, doživjela sam svu dobrotu i širinu srca tih ljudi“***.

Od toga dana, kazala je 2015., počela je dolaziti svakog utorka – početak njene katehizacije i pastoralnog rada. To je među ostalim uključivalo kvalitetnu pripravu za primanje sakramenata, te je čak u Srijemu, prisjeća se

prof. dr. Hrvatić, 80-ih godina organizirala prvo katoličko vjenčanje više romskih parova.

Glasnica pomoći iz zajednice koja im nije bila sklona

Prof. dr. Hrvatić je upoznao s. Karolinu kada je već imala niz godina pastoralnog rada s Romima iza sebe, te je s njom obilazio brojna naselja, gdje su u prvim godinama, prisjeća se, još neka naselja bila u zemunici. Izolirane su to bile zajednice, a život u njima težak. „Ona im je bila kao Božji glasnik, nekakva poveznica, zato što nažalost dio župnika kojima su oni nominalno pripadali nije baš dolazio u romska naselja niti su ih katehizirali, nisu ta djeca išla na vjeronauk“. Gledali su na nju kao „jedan glas pomoći, glas razuma, glas zajednice koja im nije bila sklona“.

Romi nisu bili bliski Crkvi, objašnjava prof. dr. Hrvatić, jer kako su bili marginalizirani u društvu, tako su bili i u Crkvi. S. Karolina, kaže, uvijek je bila kritična prema tome. „Uvijek je govorila da je to najviše na duši župnika“. Međutim, upravo će zalaganjem s. Karoline primarna katehizacija Roma i njihova integracija u Crkvi zauzeti jedno mjesto u diskursu pri Biskupskoj konferenciji Jugoslavije (a kasnije u Hrvatskoj biskupskoj konferenciji), osnivanjem Odbora za pastoral Roma 1987., gdje je s. Karolina preuzela mjesto tajnice Odbora – službe koju će imati do svoje smrti 8. siječnja 2022.

Broj Roma na području Hrvatske

Poučavajući Rome o temeljima katoličke vjere s kojim su bili u većoj ili manjoj mjeri upoznati, s. Karolina je nastojala integrirati i njihov jezik i kulturu, tradiciju koja je čak bila i zaboravljena zbog izrabljivanja u prošlosti, poručio je prof. dr. Hrvatić, koji tvrdi kako je postojao problem da se sve manje Roma na popisima stanovništva izjašnjavalo kao pripadnici romske zajednice. „U mojoj Pitomači, koja je dugo bila jedno od najvećih romskih naselja – oko 1.500 ih je bilo – ali nisu se opredijelili na popisima“. Kada je pastoral Roma institucionaliziran pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji, provedene su i neke prve demografske procjene u suradnji sa župnicima. Odstupanja s podacima stanovništva i procjena župnika na terenu, kaže prof. dr. Hrvatić, bila su velika. Takvo je jedno istraživanje provedeno 1995. kroz anketiranje 1238

župa u Hrvatskoj. Dobiveni su podaci o prisutnosti Roma u sedam (nad)biskupija i 77 župa. Tako je prof. dr. Hrvatić u radu „Romi u interkulturalnom okruženju“ iz 1996. naveo: „Već se podaci iz popisa stanovništva (6695 Roma – 1991. godina) dosta razlikuju od procjena Odbora za pastoral Roma, u kojima se navodi broj od 7068 do 13000 Roma, Vijeća Europe – 30 do 40000 Roma, ili čak do 150000 Roma – podatak Saveza udruženja Roma Hrvatske****. Međutim, napominje prof. dr. Hrvatić, grube su to bile procjene te je dio podataka i ostao nepoznat.

Romska kultura kao takva obogaćuje hrvatsku kulturu

„Nastojala im je približiti tu katoličku vjeru, ali je povezivala s njihovim vjerovanjem. Dakle njihova vjerovanja su izvorno indijska. Oni također imaju nešto što imaju sve vjere, a to je suodnos između dobra i zla“, objašnjava prof. dr. Hrvatić, govoreći o prvobitnim romskim vjerovanjima. Prof. dr. Hrvatić bio je aktivan uz s. Karolinu u provođenju projekta Romskih odgojnih zajednica (ROZ) – jedan od najdugovječnijih projekata programa Odbora za pastoral Roma HBK.

Koncipiran kao nacionalni i vjerski oblik odgoja i obrazovanja te pokrenut 1994., polaznici su bila djeca Romi iz župa ili škola, katoličke vjere, osnovnoškolske dobi. Posljednja je održana nešto prije početka pandemije koronavirusne bolesti, kaže prof. dr. Hrvatić, koji ističe kako je ROZ jedna „produbljena koncepcija zajedništva“, gdje su se mogli upoznavati mladi iz različitih romskih naselja, koji su čak govorili drugačije romske jezike. „Nastojali smo da oni koliko su bili tih 7 – 10 dana, uspostave to jedno zajedništvo, da se govori o njihovoj kulturi, njihovoj vjeri, da onda oni na kraju pokažu što su u to vrijeme naučili“.

„Mi smo uvijek krenuli od toga da respektiramo njihovu inicijalnu kulturu“. To je bila polazna točka, naglasio je, „a ne da ih se pokuša izvući iz zajednice“. To je jedna bogata kultura i tradicija, „i kao takva obogaćuje našu hrvatsku kulturu“, naglašava prof. dr. Hrvatić.

Stoga je s. Karolina nastojala ohrabrivati Rome da se ne odriču svoje kulture te su u ROZ-u primjerice poti-

cali djecu da pišu tekstove na svojem romskom jeziku, koje bi kasnije objavljivali u časopisima. S. Karolina poticala je djecu i da crtaju prikaze iz njihovog svakodnevnog života. Ono što bi ju posebno zaintrigiralo bilo je kako su ona poimala pojedine religijske forme, kako su crtali anđele, Isusa...

„To su bila mjesta gdje se zaista nastojalo djelovati u okviru njihove kulture, ali ih isto tako otvarati, pripremati za život izvan“, kaže prof. dr. Hrvatić te dodaje: „Ono što je bilo važno: mi smo s njima i dalje imali kontakt. Dakle nakon što su izašli, koliko smo mogli smo ih pratili, a tamo gdje je trebalo s. Karolina im je pomagala: kod upisa u školu, doma, pa i tim obiteljima koje su teško živjele – oko nabave hrane... Bilo je važno da osjete da su praćeni, da nije to (Romska odgojna zajednica) sad prošlo i da više nemamo kontakta“.

Taj prvi susret obilježio je Karolinin čitav redovnički život

Taj susret s romskim naseljem u Kutini je obilježio čitav redovnički život s. Karoline, rekao je na njenom pogrebu 13. siječnja 2022. đakovačko-osječki nadbiskup Đuro Hranić****. „Romi su shvatili da je došla izraziti im poštovanje, prihvaćanje i ljubav. Osmijeh i vedre oči bili su snažniji od svake riječi, redovničko odijelo Romi su shvatili kao poruku crkvene osobe koja ih ne odbacuje nego prihvaća. Otad je sve češće bila s njima. Pripravljala je put Gospodinu do Roma, a Rome na izvor krsnoga vrela i drugih sakramenata. I nadasve liječila njihove komplekse manje vrijednosti koje smo im mi, gadže, nametnuli i namećemo“.

* ČESTITAMO! S. Karolina Miljak, nacionalna ravnateljica pastoral Roma, slavi pedeset godina redovništva <https://hkm.hr/vjera/cestitamo-s-karolina-miljak-nacionalna-ravnateljica-pastoral-roma-slavi-pedeset-godina-redovnistva/>, 20. 8. 2020.

**Tko je bila s. Karolina Miljak? Crtrice iz života i otkrivanja poziva za pastoral Roma, <https://hkm.hr/vjera/od-krista-pozvani/tko-je-bila-s-karolina-miljak-crtrice-iz-zivota-i-otkivanja-poziva-za-pastoral-roma/>, 13. 1. 2022.

*** Romi u interkulturalnom okruženju, N. Hrvatić, <https://core.ac.uk/download/pdf/14404426.pdf>, 1996.

**** Pogreb s. Karoline Miljak, <https://ika.hkm.hr/novosti/pogreb-s-karoline-miljak/>, 13. 1. 2022.

<https://ika.hkm.hr/novosti/prvi-susreti-i-priblizavanje-s-romskom-zajednicom-1-5/>

INTERVJU Sanda Puljiz Vidović, ravnateljica goričkog Centra za djecu, mlade i obitelj: Važno je razlikovati dječji sukob i vršnjačko nasilje

S ravnateljicom Centra za djecu, mlade i obitelj Sandom Puljiz Vidović razgovaramo o vršnjačkom nasilju, ima li ga danas više nego ranije, zašto su djeca nasilna, kako prepoznati dijete koje doživljava nasilje, zašto je važno da roditelji ne budu popustljivi i mogu li se učitelji nositi s nasiljem u školama.

U posljednje vrijeme sve je više vršnjačkog nasilja. Mediji gotovo svaki tjedan izvještavaju o nekom slučaju. Gdje su uzroci tom nasilju i što se dogodilo s našom djecom?

Nasilja je uvijek bilo među djecom. Prema istraživanju UNICEF-a od prije 20 godina, kao najveći problem je istaknuto upravo nasilje među djecom. Tada je nastao i projekt „Stop nasilju među djecom“. Nasilje među djecom nije od jučer, nije od pandemije. Ono što bih rekla da se u odnosu na ranije razdoblje, sigurno povećalo elektroničko nasilje. Naprosto zato što se u to vrijeme nismo toliko služili internetom, društvene mreže još nisu postojale, nije bilo WhatsAppa. Danas smo osjetljiviji na nasilje, roditelji su osjetljiviji, prijavljuju više, više reagira Centar za socijalnu skrb, policija... Prije je bilo manje reakcija.

Kada sam ja bila mlada nitko nije zvao policiju ako bi se djeca potukla ili bi netko nekoga maltretirao. Sada smo puno osvješteniji, mediji puno više o tome pišu, a

9. Željana Ivanuš

Novinarski projekt:
Vršnjačko nasilje i vaše dijete

Elektronička publikacija:
Gorica.info

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
22. rujna 2023.

mi svi više pratimo medije. Često postoji dojam da je nasilja puno više, a zapravo je pitanje ima li ga zaista više. Ali to ne znači da ga nije previše. Neka istraživanja govore da u svim zemljama zapadne civilizacije vršnjačko nasilje doživljava između 15 i 20 posto djece. Mi spadamo u one zemlje gdje je nešto više nasilja, ali se uklapamo u te brojke.

Kada se dogodi vršnjačko nasilje, Centar za djecu, mlade i obitelj je mjesto gdje će neki roditelji i djeca potražiti pomoć. Dolazi li kod vas samoinicijativno ili ih upućuju druge institucije, kao što je recimo Centar za socijalnu skrb, policija i drugi?

Prvo bih htjela pojasniti termine. Često se govori nasilnik i žrtva, to je etiketiranje koje ne daje mogućnost za promjenu ponašanja. Mi imamo jednu grupu djece koja čine nasilje i grupu koja doživljavaju nasilje. Primjereno je reći dijete koje je doživjelo nasilje i dijete koje se nasilno ponašalo. Ako je dijete doživjelo nasilje, s njim se radi, radimo mi, rade i druge institucije, naročito ako je prijavljeno. Uključuje se Centar za socijalnu skrb, policija, radi se i u školi... Ako se dogodila prijava. Ono što se nama često dogodi je to da radimo s djecom koja doživljavaju nasilje a da to nasilje nije uopće prijavljeno, da to dijete nikome nije reklo.

Ako imamo saznanja o vršnjačkom nasilju, mi imamo obvezu to prijaviti. Isto tako radimo s onima koji provode nasilje. U situaciji kada se događa nasilje među djecom, treba se raditi sa cijelim razredom. Sada sve goričke škole imaju psihologa i oni to rade po razredima, a mi smo im neka vrsta pomoći.

Mogu li nastavnici prepoznati nasilje u razredu, školi? Koliko su educirani, treba li im pomoć da bi se mogli nositi s nasiljem među djecom?

Nastavnici nisu dovoljno educirani, izuzetno je važno njih uključiti. Neka istraživanja pokazuju i kada se dogodi nasilje među učenicima da nastavnici u velikom postotku ne reagiraju. Ne reagiraju iz dva razloga. Jedan razlog jer taj što nisu educirani, ponekad ni ne prepoznaju nasilje... Druga stvar je kada se nasilje dogodi, osjećaju se zbunjeno, nesigurno, nisu sigurni trebaju li oni reagirati ili ne. Tu im

treba podrška i edukacija. Treba reći da se nasilje među djecom značajno smanjuje kada su prisutni odrasli. Tu je važna uloga dežurnih nastavnika. Ne može dežurni nastavnik ući u svaki wc, ali kada se zna da škola ima organizirana dežurstva, da nastavnik obilazi školu, smanjuje se šansa da se nasilje dogodi.

Kako roditelji mogu prepoznati da je njihovo dijete doživljava nasilja odnosno da čini nasilje nad drugom djecom?

Dijete koje doživljava nasilje ima različite posljedice. Ako se dugotrajno događa nasilje to može imati posljedice i kasnije za život, osoba može biti depresivna s manjkom samopouzdanja. Ako roditelj vidi da dijete dolazi s masnicama, potrganom odjećom, traži više novca, to su jasni vidljivi znakovi nasilja. Dijete počinje izbjegavati školu, ne pozivaju ga na rođendane, ima psihosomatske tegobe, boli ga trbuh, glava, pada školski uspjeh. Sve su to pokazatelji da se nešto događa.

Dijete s niskim samopouzdanjem ili dijete koje je drugačije vrlo je često meta. Ako je dijete po bilo čemu drugačije veća je šansa da bude meta, da mu se rugaju. Pozivam roditelje da prate svoju djecu, da nauče prepoznavati znakove koji su vidljivi. Razgovarajte i slušajte djecu, kroz zajedničke aktivnosti pričajte s djecom, slušajte što im se događa u školi, pitajte ih kako se osjećaju, što misle o nekom događaju... Kroz razgovor se puno toga može doznati.

Postoje li razlike u vašem načinu rada prema djeci koja su doživjela nasilje i onoj koja ga čine?

Mi u Centru radimo na različite načine s djecom koja su doživjela nasilje i onima koji ga provode. Karakteristika djece koja doživljavaju nasilje je da obično imaju lošu sliku o sebi, nisko samopouzdanje, na neki način su slabiji i s njima se radi na jačanju socijalnih vještina i samopouzdanja. Vrlo često odrasli, a posebno roditelji, naprave logičnu grešku, a to je da idu zaštititi to dijete. Meni je logično da roditelj želi zaštititi zlostavljano dijete i umjesto njega urediti stvari.

Međutim, to nije dobro iz dva razloga. Jedan razlog je taj što poručuju djetetu da se ne zna sam brinuti o sebi,

ti ne možeš pustiti mene, ja ću to riješiti. Druga stvar je da im ne daju priliku da nauče kako se brinuti za sebe, kako se izboriti za sebe. Takvo dijete ako se nauči suprotstaviti, pa makar nespretno na početku jako naraste u svojim očima. Mi s takvom djecom radimo socijalne vještine i to u grupi jer u grupi vršnjaka djeca najbolje uče socijalne vještine i stječu samopouzdanja i samopoštovanje.

A što djecom koja čine nasilje?

Djeca koja čine nasilje, s njima se može raditi na samopoštovanju, ali s njima je važno raditi na razvoju empatije. Naime, ta djeca to rade jer ih ne zanima kako se drugo dijete osjeća. Važno je ući u tuđe cipele i prepoznati kako se to dijete osjeća. Ta djeca su obično impulzivnija, fizički jača, moćnija. S njima radimo na regulaciji agresivnosti i smanjivanju impulzivnog ponašanja.

Kako dijete postaje nasilno? Je li to nešto s čime se rađa, koliko utječe odgoj, sredina u kojoj živi?

Osobine ličnosti su rezultat nasljeđa i okoline, a važna je i interakcija ta dva faktora. Ako imamo dijete koje je talentirano za slikanje i to voli raditi, dobiva odlične reakcije okoline, svi mu se dive, to će dijete sve više slikati jer svi volimo biti uspješni. Isto tako djeca koja rade nasilje su kombinacija temperamenta, a temperament su osobine koje nasljeđujemo.

Netko je impulzivniji, ljudi koji su energični njih možemo doživljavati kao agresivnije. Imate djecu koja su težeg temperamenta i roditelji se s njima više muče nego s djecom koja su blaga, mirna, s kojima se lakše izlazi na kraj i tu može krenuti neka komplikacija. S djecom koja su energičnija treba više raditi, oni češće iscrpe roditelje, učitelje... Dakle, to je jedna stvar, a treba znati da roditelji nikada nisu jednaki prema svojoj djeci. Roditelji često štite dijete koje je ranjivije, što je prirodno.

Druga stvar su okolinski faktori. Ako dijete doživljava nasilje u okolini, bilo da gleda nasilje u obitelji bilo da je u društvu puno nasilja, to dijete dobiva poruku da se s nasiljem rješavaju stvari. Okolina je jako važna. Takvo dijete uči da je važno dominirati,

da je važna moć, da je važno biti drugima na neki način nadređen i kontrolirati druge. Takva djeca nemaju prilike naučiti razviti empatiju. I tu se opet vraćam na ekrane. Djeca koja su stalno na ekranima ne mogu razvijati empatiju prema drugima preko ekrana. I mi u Centru puno radimo na razvoju empatije, kontroli agresivnog ponašanja i jasnim pravilima. Ako se ponašaš nasilno onda ćeš imati posljedicu. Dijete treba znati koja će to biti posljedica, a ona ne smije biti ponižavajuća.

Mi odrasli smo modeli djeci i mladima, kako se mi ponašamo jedni prema drugima to djeca uče i upijaju. Ako su roditelji empatični onda će i djeca biti empatična prema drugima. Govorimo o dvije skupine djece, jedni koji rade nasilje i drugi koji doživljavaju nasilje, ali treba spomenuti i najveću skupinu djece, a to je tzv. šutljiva većina. Oni najčešće šute i na taj način sudjeluju u nasilju. Šute zato jer se boje da će i oni nastradati, jako je važno raditi s njima da oni uče reagirati, da kažu učitelju da se dogodilo nasilje, da traže i inzistiraju od odraslih da reagiraju.

U prošloj školskoj godini organizirali ste radionice po goričkim školama na kojima ste govorili upravo o vršnjačkom nasilju. Kakav je bio odaziv, što kažu roditelji i djeca?

Organizirali smo tribine i predavanja na temu nasilja među djecom. S time nastavljamo i u ovoj školskoj godini. Proširili smo temu jer je nasilje među djecom usko vezano uz mentalno zdravlje. Ono što smo organizirali po školama su interaktivna predavanja za roditelje i učitelje na temu mentalnog zdravlja djece i mlade. U nekim školama bio je vrlo veliki interes i zato nastavljamo dalje. Nasilje ostavlja posljedice na mentalno zdravlje posebno kod djece u formativnim godinama kada su vršnjaci jako važni.

Roditelji ponekad prezaštitnički reagiraju pa i najbezazleniji dječji sukob proglašavaju nasiljem. Možete li pojasniti koja je razlika između sukoba i nasilja među djecom?

Djeca su se oduvijek sukobljavala, sukob je sastavni dio života, nekad se čak potuku. To nije dobar način rješavanja problema, to nije poželjno ponašanje jer se

djeca tek uče rješavati sukobe. Zlostavljanje je specifična vrsta ponašanja koje ima svoje karakteristike. To je zbroj namjernih negativnih postupaka. Tu postoji želja da se nekog povrijedi, imamo i nasilno ponašanje prema drugoj osobi koju se želi povrijediti. Nasilje je usmjereno na jednu osobu dulje vrijeme, bilo da to radi jedan učenik ili više njih, i to u smislu da je netko moćniji i jači od žrtve nasilja. Postoji nesrazmjer snaga između te dvije strane, u pravilu se nasilje ponavlja, odnosno obično duže traje. Onaj koji se ponaša nasilno osjeća se moćno i to mu je dobro, a osoba koja trpi nasilje osjeća se potlačeno, jako loše. I tu je razlika između sukoba i nasilja.

Trebamo li pustiti da djeca sama riješe sukobe bez uplitanja roditelja?

Tako je, kada je sukob u pitanju, dobro je da djeca to riješe sama. Puno sam puta vidjela kako se roditelji miješaju u dječji sukob, zvone na vrata i pokušavaju umjesto djeteta riješiti neke situacije. Tu bi se roditelji trebali držati po strani. Ako se zaista dešava nasilje i zlostavljanje onda je dužnost svih odraslih osoba da reagiraju, a to znači roditelja, učitelja i slučajnih prolaznika. Važno je prepoznati razliku između sukoba i nasilja. Roditelji se ne trebaju miješati kada se posvađa dvoje prijatelja, to nema smisla. Pustite djecu neka to riješe.

Trebaju li roditelji nadzirati što im djeca rade na internetu, društvenim mrežama, kako bi ih zaštitili?

Apsolutno! Prvo, manja djeca ne bi smjela biti na društvenim mrežama, prerano su izloženi društvenim mrežama, prerano su izloženi ekranima, previše su na ekranima. Na svim tim društvenim mrežama dostupni su različiti sadržaji koji ih mogu jako uznemiriti i zato je jako važno da to roditelji kontroliraju. Kada su djeca starija to je teže kontrolirati, ali svakako vodite računa što djeca rade na društvenim mrežama.

Kada bi bilo prihvatljivo da dijete dobije mobitel, u kojem razredu?

Mišljenja sam da im mobitel treba dati što kasnije i da su što manje na ekranima. Imate roditelje koji cijelu

osnovnu školu djetetu ne daju mobitel. Vidjela sam da neki roditelji nabavljaju starije modele mobitela bez interneta tako da dijete može nazvati ako treba kada ide u školu ili se vraća. Neki roditelji isključe pristup internetu. Teško je odrediti dobnu granicu, ali ono što podržavam je da djeca ne dobivaju nikakve skupe mobitele. Ne trebaju im mobiteli s igricama koje im odvlače pažnju. Danas imamo ozbiljan problem, a to je ovisnost o ekranima djece u vrlo ranoj dobi. To je odgovornost roditelja.

Dugo vodite Centar za djecu, mlade i obitelj, punih 20 godina, od početaka rada. Koliko su se za to vrijeme promijenila djeca? S kojima problemima su vam dolazila djeca ranije, a s kojima danas?

Rekla bih da se puno toga promijenilo. Iz perspektive Centra mogu reći da su djeca prije 15-20 godina i danas jako drugačija. Možda je najvažniji razlog ekrani i društvene mreže odnosno razvoj tehnologije koja tada nije postojala. Život na ekranima danas je sastavni dio života djece i mladih. Mi danas nudimo programe na tu temu. Imamo Medijski podsjetnik za roditelje po dobnim skupinama djece i sve više se time bavimo jer je to izuzetno potrebno.

Druga stvar koju smo primijetili je da su roditelji popustljiviji nego prije 15-20 godina. I onda je bilo roditelja koji su previše zaštićivali djecu, to je sada već postala epidemija. Jedan autor je to nazvao epidemijom popustljivog odgoja. To isto dovodi do toga da djeca nisu dobro, dovodi do problema s mentalnim zdravljem.

Djeca su danas loše i zbog tih faktora, ali i pandemije koja je ostavila velike posljedice, a imali smo i potres. Zbog svega toga djeca nisu dobro. Djeca imaju problema s mentalnim zdravljem. To nije samo problem Hrvatske nego cijelog zapadnog svijeta. Djeca koja su već bila ranjiva i načeta, njih je to dodatno uzdrmalo.

Imamo puno više djece i mladih s anksiozno-depresivnim poremećajima, imamo puno više samoozljeđivanja. Po našem iskustvu dobna granica problema s mentalnim zdravljem, suicidalnim idejama i samoozljeđivanjem se snižava. To je ono što jako uočavamo.

Možemo li reći da su odrasli poprilično odgovorni za nasilje među djecom?

Roditelji danas previše zaštićuju djecu, ne postavljaju granice pa djeca koja zlostavljaju vrlo često imaju doma roditelje koji su nezainteresirani, nema pravila, nema empatije. S druge strane, djeca koja doživljavaju nasilje su prezaštićena i ne znaju se braniti. Ako je u pitanju nasilje među djecom svakako treba uključiti i odrasle, roditelje, učitelje, osoblje u školi, zapravo bi bilo idealno da je to projekt u kojem su uključeni svi. Mi možemo raditi s djecom na temi nasilje, ali djeca svakodnevno vide nasilje oko sebe, u prometu, na nogometnim stadionima, vide nasilno ponašanje među odraslima. Mi smo njima model, oni od nas to uče.

Sprečavanje nasilja uvijek mora biti sustavno i planski, u to trebaju biti uključeni svi dionici u lokalnoj zajednici, na znanstvenim temeljima. Važne su i kontrole da se oko škole navečer prošetaju policija, da nastavnici dežuraju u školama, da učenici znaju da će imati posljedice ako se nasilno ponašaju. Sve su to elementi koji i te kako utječu na smanjenje pojavnosti nasilja među djecom. Djeca će se ponašati nasilno ako mogu i ako nema posljedica za takvo ponašanje. Posljedice ne smiju biti fizičko kažnjavanje. Trebaju postojati granice i pravila i u školi i u obitelji da ako dijete nešto napravi da onda ima neku posljedicu. Ako se dijete ponaša nasilno u školi dobit će ukor. Tada roditelji trebaju promisliti zašto je dijete dobilo ukor.

Bez obzira na negativne primjere velika većina zaposlenih u obrazovnim ustanovama predano radi svoj posao. Kako povećati povjerenje roditelja prema njima?

Mislim da je važno raditi na poboljšanju komunikacije između roditelja i institucija, prvenstveno škole, da jedni u druge imaju više povjerenja. Često se među roditeljima stvara osjećaj da u vrtićima i školama rade ljudi koji su nekompetentni, u medijima se „vade” samo negativni primjeri i slučajevi, a u stvarnosti uopće nije tako.

Najveći broj ljudi u odgojno-obrazovnim institucijama dobro i predano radi svoj posao, čak i ako nanesu nepravdu nekom djetetu, to najčešće nije namjerno

niti svjesno. A roditelji moraju biti svjesni da se u školi djeca uče i životnim vještinama koje će im itekako trebati u životu. I zato je važno raditi na pojačavanju suradničke komunikacije i nadam se da ćemo krenuti u tom smjeru.

<https://gorica.info/intervju-sanda-puljiz-vidovic/>

Slovačko iskustvo: odlagalište radioaktivnog otpada nije opasno

Predstavnici Općine Dvor posjetili su odlagalište RAO u Slovačkoj i uvjerali se da to nije opasan objekt

Da privremeno skladište ili odlagalište niskoradioaktivnog i srednjoradioaktivnog otpada (NSRAO) nije opasno kako to, uglavnom bez čvrstih stručnih i znanstvenih argumenata, smatra dio javnosti u Hrvatskoj, prije svega u Općini Dvor i u susjednoj Bosni i Hercegovini, zbog čega se protive njenoj gradnji na planiranoj lokaciji na Trgovskoj gori kraj Dvora, u Slovačkoj se uvjeralo se i 15 predstavnika Općine.

Tamo su, zahvaljujući suradnji hrvatskog Fonda za financiranje razgradnje i zbrinjavanja radioaktivnog otpada i istrošenoga nuklearnog goriva NE Krško i slovačke tvrtke za zbrinjavanje radioaktivnog otpada JAVYS, posjetili odlagalište Mochovce koje se nalazi nedaleko njihove velike istoimene nuklearne elektrane i 25 kilometara od Nitre, jednog od najvećih gradova u Slovačkoj. To studijsko putovanje organizirano je za lokalno stanovništvo Općine Dvor s ciljem da se upoznaju sa slovačkim primjerom lokalne zajednice koja u svome susjedstvu ima odlagalište RAO-a.

Dobar primjer iz Slovačke

Predstavnici lokalne zajednice Općine Dvor prvo su obišli grad Nitru, kraj kojeg se nalazi NE Mochovce, postrojenje za obradu i kondicioniranje tekućeg RAO-a te odlagalište niskoradioaktivnog, vrlo niskoradioaktivnog i institucionalnog radioaktivnog otpada. Nitra je poznata i po nacionalnom prirodnom rezervatu Zoborská lesostep koji posjećuju brojni turisti.

10. Željko Bukša

Novinarski projekt:
Na vidiku rješenje za hrvatski radioaktivni otpad

Elektronička publikacija:
Energetika-net

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
26. rujna 2023.

Nakon toga su razgledali cijelo odlagalište i razgovarali sa stručnjacima koji brinu o njegovom radu i propisanom zbrinjavanju otpada te predstavnicima okolnih općina i lokalnog stanovništva. Od njih su doznali da taj objekt za zbrinjavanje RAO već godinama radi normalno i bez štetnih utjecaja na okolne stanovnike i okoliš. Štoviše, jako dobro surađuju sa lokalnom zajednicom i važan su čimbenik u njezinom ubrzanom razvoju, a uz obližnju nuklearku, zaslužni za to da je ta općina među najrazvijenijima u Slovačkoj.

Predstavnici odlagališta su ih informirali o načinu zbrinjavanja RAO. Pritom su istaknuli da se niskoradioaktivni otpad najprije sprema u čelične bačve i onda u armirano betonske kontejnere (što je planirano i na Čerkezovcu, u hrvatskom skladištu NSRAO). Oni se odlažu u velike hangare ispod kojih je sloj nepropusne gline, a na njoj betonski temelji s odvojenim sustavom odvodnje. Nakon što se dio hale napuni kontejnerima, oni se pokrivaju debelim betonskim pločama po kojima ljudi mogu normalno hodati, u što smo se i sami uvjerali jer naši dozimetri nisu zabilježili radioaktivno zračenje veće od prirodnog! Konkretno, prema riječima Jana Sirote, zaduženog za zaštitu od zračenja u odlagalištu, ono je u vrijeme našeg obilaska bilo je na razini prirodnog u vrtu ispred njegove kuće (oko 120 nSv/h).

Vrlo niskoradioaktivni otpad (u to se npr. ubraja i zemlja i građevinska šteta koja nastaje kod razgradnje nuklearnih elektrana na kraju njihovog radnog vijeka) se na drugom dijelu odlagališta odlaže u vrećama i bačvama od pocinčanog lima na podlogu od nepropusne gline i betona koja također ima vlastitu odvodnju. Kada se dio hale popuni, pokriva se zemljom i na vrh stavlja nekoliko slojeva nepropusne folije. Institucionalni RAO (u to se, npr. ubrajaju i stari uređaji za računalnu tomografiju iz medicinskih ustanova) također se odlaže u čeličnim bačvama.

Sigurno odlagalište u srcu Europe

Odlagalište će raditi do 2090. godine i tada će se svi hangari zabetonirati te prekriti slojem gline i zemlje. Do tada će se tamo odložiti 70-80.000 prostornih metara RAO-a iz obje slovačke nuklearke (NE Mochovce i NE Bohunice) i institucionalnog RAO. Potom će se nakon njegovog zatvaranja ta lokacija čuvati još 200 godina.

Prema riječima njegovog voditelja Ladislava Ehna, cijelo odlagalište je pod stalnim detaljnim monitoringom pa se prate sve sastavnice okoliša od zraka do podzemnih voda, tako da bi se bilo kakvo eventualno ispuštanje odmah otkrilo, a svi podaci o rezultatima monitoringa su javno dostupni. Također je istaknuo da je cijeli kompleks odlagališta projektiran i izgrađen tako da može neoštećen izdržati najjači mogući potres u Slovačkoj.

Stanovnici Općine Dvor razgovarali su i s predstavnicima lokalne zajednice, među kojima su bili načelnici okolnih općina, pčelari, ribiči i poljoprivrednici, koji u suživotu s nuklearnom elektranom i odlagalištem bez problema žive još od kraja devedesetih godina prošloga stoljeća. Lokalno stanovništvo iz tog dijela Slovačke istaknulo je da su se na početku i oni pribojavali suživota s odlagalištem, no da su im nuklearna elektrana i odlagalište donijeli brojne koristi, kao što su nova radna mjesta, zadržavanje mladih, ubrzani razvoj infrastrukture, obnova škola, rast vrijednosti nekretnina itd. To je, osim ljudi koji su doselili iz drugih dijelova Slovačke, privuklo i brojne investitore.

Štoviše, zahvaljujući naknadama koje dobivaju od tih objekata (ovisno o udaljenosti od njih) i drugim koristima koje donose ta regija se već godina ubrzano razvija baš kao što je i Krško zbog koristi koje im donosi nuklearka jedna od najrazvijenijih slovenskih općina. To im omogućava i pomaganje raznih udruga npr. ribolovaca i pčelara te sportskih klubova. Zbog svega toga velika većina lokalnih stanovnika nema ništa protiv takvih objekata u susjedstvu. Zato nije ni čudo da su njihovi predstavnici s kojima smo razgovarali istaknuli kako je odlagalište RAO vrlo siguran objekt jer je otpad u njemu zbrinut po strogim europskim propisima, a s vremenom mu se i smanjuje radioaktivnost pa je komunalni otpad često, zbog pomiješanosti sa opasnim otpadom i načina zbrinjavanja, problematičniji od radioaktivnog.

Nema utjecaja na poljoprivredu i okoliš

Odgovarajući na pitanja stanovnika Općine Dvor pčelar iz te slovačke regije rekao je da se pčelarstvom bavi baš u okolini nuklearke i odlagališta jer je tu zbog prirodnih uvjeta najpopularnije područje za taj posao u Slovačkoj pa u toj regiji postoji oko 500 registriranih

pčelara. Istaknuo je kako je istraživanje pokazalo da u medu i peludu nema nikakvih tragova radioaktivnosti, a nemaju ni problema sa prodajom meda iz te regije. Drugi pčelar je dodao da nikakvih problema u okolišu i za uzgoj pčela nema ni kod NE Bohunice i tamošnje spalionice RAO u zapadnoj Slovačkoj, gdje je istraživanje također pokazalo da u okolišu nema povećane radioaktivnosti.

Za svaki slučaj jednom mjesečno kontrolira se ima li u mlijeku, mesu i drugoj hrani proizvedenoj na području oko odlagališta i nuklearke tragova radioaktivnosti, ali do sada, po riječima tamošnjih stanovnika, nisu utvrđeni. Lokalni poljoprivrednik koji obrađuje 10 ha priznao je da ih je u početku (sredinom 90-tih) brinuo eventualni utjecaj nuklearke i odlagališta na meso, mlijeko, vino, med i druge poljoprivredne proizvode. Ali s vremenom se pokazalo da je taj strah bio nepotreban jer su poljoprivrednici i pčelari vidjeli da nema negativnih utjecaja na njihove proizvode te prodaju u Slovačkoj i inozemstvu. To nam je potvrdio i načelnik općine u kojoj se nalazi odlagalište koji je 25 godina bio veliki poljoprivrednik jer je obrađivao pet tisuća hektara i imao 400 krava. Tako je danas ta regija, osim po pčelarstvu, poznata i po vinogradima i proizvodnji vina te po drugim poljoprivrednim proizvodima.

No, kako je ipak riječ o specifičnim objektima, slovački stručnjaci i lokalni stanovnici istaknuli su veliku važnost stalnog i što boljeg informiranja javnosti o odlagalištu. Kod takvih objekata je, napomenuli su, nužna suradnja sa lokalnim stanovništvom, nevladinim udrugama kao i okolnim državama. Slovačka s tim nema problema, iako su NE Mochovce i odlagalište 60 km od mađarske granice.

Što je do sada napravljeno na Čerkezovcu?

Direktor Fonda za razgradnju NEK-a Josip Lebegner stanovnike Općine Dvor na slovačkom je primjeru informirao kako će, ako to potvrde preostale studije čija je izrada u tijeku, izgledati Centar za zbrinjavanje RAO, čija je gradnja planirana na prostoru bivše vojarne Čerkezovac na Trgovskoj gori u Općini Dvor i kako će se RAO skladištiti tako da se izbjegne bilo kakav utjecaj na okoliš. Također je odgovorio na sva njihova pitanja. Istaknuo je kako, za razliku od Mochovca, Čerkezovac neće biti odlagalište nego skla-

dište NSRAO-a. Za sada su napravljeni istražni radovi na lokaciji kako bi se utvrdilo stanje nulte radioaktivnosti u okolišu (vodama, tlu, zraku) te u hrani sa tog područja i sl. Provedena su istražna bušenja (duboka bušenja su pokazala da tamo nema podzemnih voda), geološka, hidrogeološka, seizmološka i druga istraživanja. Čelnik Fonda je najavio i nove aktivnosti zanimljive lokalnoj zajednici: planirano e-savjetovanje o očekivanom prijedlogu Uredbe i uvođenje naknade za lokalnu zajednicu (predviđeno je više od 1,06 milijuna eura godišnje), redovne obilaske Čerkezovca za sve zainteresirane, predavanja stručnjaka u Dvoru o RAO, izradu agroekološke studije (koja je u međuvremenu i izrađena i predstavljena lokalnoj javnosti) u cilju poticanja razvoja poljoprivrede u toj općini itd.

Na kraju posjete slovačkom odlagalištu RAO više stanovnika Općine Dvor komentiralo je kako su puno toga vidjeli i doznali te uvidjeli kako takvi objekti rade po strogim europskim pravilima o zaštiti okoliša što smanjuje strah od privremenog skladišta NSRAO-a čija je gradnja planirana kraj Dvora. A Franjo Juranović, zamjenik načelnika Općine Dvor, rekao je kako sada, kada je Vlada već odredila lokaciju za skladište, zajedno s Fondom treba objasniti tamošnjim stanovnicima da od tog objekta po tvrdnjama stručnjaka i znanstvenika ne bi trebalo biti nikakvih šteta za ljude i okoliš i kakve će koristi od toga imati lokalna zajednica. S time su se na temelju svojih iskustava složili i Slovaci i napomenuli da to u Hrvatskoj neće ići lako i brzo, ali treba biti uporan u objašnjavanju da se takvi objekti moraju izgraditi i koristiti po strogim europskim pravilima o zaštiti okoliša te sve raditi transparentno.

Direktor Fonda je nakon svega izjavio da moraju konstantno educirati javnost. *Jedan od primjera je i posjet predstavnika Općine Dvor slovačkom odlagalištu gdje su mogli vidjeti kako izgleda takav objekt u funkciji. Razgovarali su s ljudima koji žive nedaleko odlagališta, u čijoj blizini je i nuklearna elektrana, koji su im rekli, da su sva pitanja i svoju zabrinutost i strahove koje su imali na isti način iskazivali lokalnim vlastima i nositeljima projekata, ali je realnost pokazala da sad ljudi tamo žive bolje. Dijelom je razlog i naknada lokalnoj zajednici koja se također tamo dijeli. Iz tih konkretnih razgovora između čelnika općina i poljoprivrednika pokazalo se*

da je nakon odmaka vremena takav projekt jako dobro prihvaćen. Nadam se da ćemo uspjeti uspostaviti takav dijalog. U tom smjeru pomoći će i planirana uredba, da se i lokalna zajednica uključi u taj projekt i počne ostvarivati koristi za nju, primarno kroz naknadu koja je za sada predviđena nešto više od milijun eura godišnje, naglasio je.

<https://www.energetika-net.com/zastita-okolisa/slovacko-iskustvo-odlagaliste-radioaktivnog-otpada-nije-opasno>

GRIJEH ODRASLIH I UPRAVLJAČKIH STRUKTURA: PATNJA NAŠE DJECE JE DRUŠTVENI SIMPTOM

11. Ljiljana Pavlina

Novinarski projekt:
**Dječja i adolescentna
psihijatrija u Hrvatskoj:
sadašnji problemi i
izazovi za budućnost**

Elektronička publikacija:
Psiha.hr

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
25. rujna 2023.

Zabrinjavajući porast broja mentalnih poremećaja među djecom i adolescentima sve je češća tema medija, okruglih stolova, tribina, ekspertiza, nacionalnih i nadnacionalnih strategija, programa itd.; najavljuju se veća ulaganja u postojeće kapacitete, nove specijalizacije i zapošljavanje većeg broja stručnjaka.

Drugim riječima, slika o mentalno sve bolesnijoj populaciji, na globalnoj razini pa tako i kod nas, sada je puno šira: nismo bolesni samo mi odrasli, bolesna su i naša djeca.

Je li ta slika realna ili je diskurs o eskalaciji mentalnih poremećaja poprimio obilježja javne histerije? Odavno su sociolozi, antropolozi, filozofi, i poneki općem narativu suprotstavljen psihijatar, dijagnosticirali da je naše (našeg civilizacijskog kruga, op.a.) društvo psihologizirano, psihijatrizirano i medikalizirano.

„Tri do četiri posto odraslog pučanstva boluje od ludila, ali riječ je o ludilu zbog kojeg je psihijatrija osnovana. Ona nije osnovana radi naše ojađenosti, nesreće, depresije, frustracije ili ovisnosti. Ona je osnovana za nepopravljivo lude ljude“, govorio je pok. psihijatar Robert Torre.

„Kako je došlo do toga da možemo reći kako svaka druga osoba tijekom svojeg života jednom doživi neki od psihijatrijskih poremećaja? Kako su te pojavnosti porasle? Kako je došlo do medikalizacije, psihijatrizacije i psihologizacije zapadnog pučanstva? Ima nas više (psihijatar, op.a.) nego ikad, a opet poremećaja ima toliko da bi nas trebalo biti četiri puta više. Je li izlaz u tome da se hipertrofiraju službe ili smo pogriješili u konceptualizaciji?“ pitao se Torre.

Ako je to točno (ovaj tekst ne propituje točnost navedenih tvrdnji, one su poticaj za razmišljanje), legitimno je postaviti pitanje događa li se sada taj fenomen i u tretmanu djece i mladih, koji su zbog zabrinjavajućih statističkih pokazatelja izmješteni u fokus.

Razmatranje ovog pitanja ne umanjuje značaj statističkih pokazatelja, niti ima tu ambiciju. Ono što nas zanima, konkretni su (materijalni) uzroci takve statističke slike.

Treba li doista toliko djece psihijatrijsku pomoć (ili pomoć psihologa) ili bi se kao društvo trebali fokusirati na uzroke i sustavno ih rješavati, ako je to uopće moguće u konstelaciji stvari kakvu je iznjedrilo tzv. suvremeni način života u kojem je oslabljen stup društva, tj. obitelj koja bi trebala biti nukleus sigurnog odrastanja, a ne generator egzistencijalističke mučnine.

Amnestiranje upravljačkih struktura

Svi su se dionici društva mobilizirali. „Što se to događa s našom djecom?“ pitaju se. Brojke o broju mentalnih poremećaja su alarmantne. Stručnjaci, nevladine udruge, političari i mediji, svi su se uključili, nude se rješenja.

Brojni su prigovori na sve predložene mjere, uvijek nečega nedostaje, svega treba više (psihijatar, psiholog, socijalnih radnika, pedagoga, stacionarnih kapaciteta, materijalnih resursa itd.), uglavnom ostavljajući po strani istraživanje konkretnih (materijalnih) uzroka eskalacije mentalnih poremećaja.

Često se barata svaljivanjem „krivnje“ na predmete (mobitele, računala), na nematerijalne uzroke (društvene mreže, medije, televiziju koja prikazuje

„svakakvo smeće“, štetan sadržaj filmova, „cajke“, influensere...). Najnovija mjera koja bi se trebala pozitivno odraziti na socijalizaciju i ponašanje djece, vidjeli smo, oduzimanje je mobitela učenicima. Kao da mobitel nije alat, već je uzrok alijenacije.

Rijetko tko će se od upravljačkih struktura dotaknuti siromaštva velikog broja građana, egzistencijalne nesigurnosti te stvarne uloge odraslih (roditelja, skrbnika, obrazovnih institucija) u generiranju mentalnih problema mladih.

Prevladavajuća „dijagnoza“ kojom se kod nas barata u upravljačkim krugovima je da je recentni porast mentalnih poteškoća kod djece i mladih usko povezan sa „zaključavanjem“ tijekom pandemije, s nizom razornih potresa te s ratom u Ukrajini kao destabilizirajućim faktorom sigurnog i prosperitetnog života u EU.

To ih na neki način amnestira. Jer ako govorimo o posljedicama potresa, tu društvo nije ništa krivo jer je to prirodna katastrofa. Ne možemo je prevenirati, niti njome upravljati. Što bi se reklo, „viša sila“. Rat u Ukrajini je također nešto van domašaja naših upravljačkih struktura jer nismo ga „mi“ izazvali. Znači, opet „viša sila“. Zaključavanje također nije bilo izvorna ideja naših upravljačkih struktura: slijedile su se nadnacionalne zdravstvene preporuke, „pa nismo ga mi izmislili“.

Znači, za niti jedan najčešće istaknut uzrok eskalacije mentalnih poremećaja među djecom i mladima, uključujući i navedene nematerijalne uzroke (mobiteli, mreže...), ne može se okriviti nitko iz upravljačkih struktura. Drugim riječima, proizlazi da problemi s djecom i njihovim „pucanjem“ nemaju nikakve veze s onima koji kreiraju našu stvarnost.

Govori se i da se zahtjevi modernog načina života postavljaju na sve mlađe i mlađe jedinice (uspjeh, konzumerizam, kompeticija, diktati tjelesne ljepote, itd.). To su neke od „dijagnoza“ oko kojih upravljači i civilni sektori učvršćuju svoj utjecaj, izražavajući javnu zabrinutost i tražeći da se mobilizira više stručnjaka koji će problem najprije prevenirati, a po potrebi i liječiti već „psihički posrnule“ pod teretom sve zahtjevnijeg života kao takvog.

Djecu s mentalnim poremećajima, ističu upravljači, treba čim ranije početi liječiti, jer će tako biti manji problem za zajednicu kad odrastu. Drugim riječima, danas bolesna djeca, sutra su bolesni odrasli koji će biti trajan izdatak za zdravstveni sustav, što nikako ne može biti ničiji pa ni naš nacionalni interes. Društvu trebaju zdravi pojedinci.

Uzroci patnje i traume

Ostavimo natruhe cinizma po strani i zapitajmo se zašto djeca i mladi imaju sve više problema s mentalnim zdravljem, a pokrenuti su toliko preventivni programi, što od strane upravljačkih struktura, što od civilnog sektora. U školama se zapošljava sve veći broj psihologa, za mentalno zdravlje se trči, pleše, pjeva, crta, stalno se uvode novi, sve bolji programi pomoći, ali problemi se ne smanjuju. Zašto?

Spušta li se, dakle, sveopća psihologizacija, psihijatrizacija i medikalizacija društva na one najmlađe? Vidimo da se smatra da je nužno uvođenje psihologa u svaku školu. Hoće li to doista smanjiti statističke pokazatelje da su nam djeca i mladi sve lošije?

Nejasno je kako će psiholozi nositi na leđima sve ono što ne valja u našem društvu, a što tako loše utječe na našu djecu. Hoće li oni riješiti uzroke patnje naše djece ili treba duboko zaorati mulj socijalnih (ne) prilika, siromaštva, socijalnih nejednakosti, razorenih obitelji, alkoholizma i ovisnosti jednog ili oba roditelja? Utjecaj takvih problema na mentalno zdravlje djece i mladih ostavlja se uglavnom po strani, umjesto da budu u fokusu.

Puno se lamentira o pravima djece (Konvencija o pravima djeteta), no to što neko dijete ima na nešto pravo, ne znači da ono to pravo konzumira. Uvjeti za razvoj djeteta trebali bi biti optimalni, no oni to najčešće nisu. Puno djece nema za školski izlet, za vannastavne aktivnosti, neka idu u školu gladna. Ta djeca ne pohađaju balet ili satove klavira. Njihovi roditelji ih nikada ne vode na more.

Apstraktni problemi

Patnja naše djece je postao koncept koji kao da nema nikakvu vezu s materijalnom bazom. Govori se o ekranizmu, o pogubnim utjecajima interneta, medija,

baš kao da svako dijete ima zadovoljene osnovne materijalne potrebe pa je, eto, mreža izvor njihovih problema. Ako zabranimo mobitele i mreže, djeca će biti zdravija? Neovisno o tome što je obitelj često ugrožena zbog alkoholizma, a dijete dobija batine ili ga netko stariji seksualno zlostavlja...

Nije li ispravnije gledati na patnju i traumu naše djece kao na društveni simptom? Djetetovi problemi nisu strogo individualni (pejorativno: slabić, osjetljivko, ljenčina, niškoristi...). Problem treba smjestiti u širi socijalni kontekst, a na djecu treba gledati kao na žrtve tog konteksta. On bi postao bolji promijene li se materijalni (i sigurnosni; život bez batina, seksualnog zlostavljanja) uvjeti njihovog odrastanja.

Spomenuti fenomen psihijatrizacije uzroke nećijih mentalnih problema vidi u individualnoj psihopatologiji pojedinca, dok se medikalizacijom, tvrde neki, vrši kontrola pojedinca koji se „problematično“ ponaša pomoću medicinskih postupaka. To možda odgovora upravljačkim krugovima jer dobivaju priliku da se iskupe od odgovornosti, stvarajući iskrivljeni dojam da su društveni problemi rješivi ako se svedu na individualnu (izlječivu) dimenziju.

U suvremenom društvu sve se svaljuje na pojedinca. Svatko je kovač svoje sreće, svatko je sam odgovoran za svoje izbore i za svoje postupke. Ako je neprilagođen društvu, treba ga podvrgnuti liječenju. On sam stoji naspram moćnih makrostruktura i na njemu samom je hoće li se intergrirati u društvenu zajednicu ili će ostati „vječno smetalo“. Šanse za integraciju djeluju kao da ovise isključivo o samom pojedincu, neovisno o klasnoj pozicioniranosti, no stvarnost to demantira. Siromašna djeca su bila i uvijek će ostati ugroženija i izloženija rizicima tzv. „neprilagođenog ponašanja“, pa i delikvencije.

Kad govorimo o psihijatrizaciji društva, pitanje je, dakle, može li se takav diskurs prenijeti i na mentalno zdravlje naše djece i mladih jer sve češće se određeni obiteljski, socijalni problemi, problemi ponašanja ili problemi u školi nastoje riješiti kroz sustav dječje psihijatrije. Liječe se simptomi, uzroci ostaju. Pomoglo bi da svoje ponašanje korigiraju odrasli koji bi trebali djetetu pružiti sigurno i poticajno okruženje.

Dijete alkoholičara neće biti bolje ne prestane li se roditelj opijati.

Imperativi suvremenog društva

Popularna psihologija podučava pojedinca kako uspjeti u 12 koraka, kako se nositi sa stresom, kako preboljeti gubitak voljene osobe, kako bolje spavati, kako se bolje adaptirati u društvo kojem pripada. Oni koji remete zajednicu, trebaju terapiju. Za svaki problem postoji rješenje. Treba samo raditi na sebi (osobna odgovornost). Vježbaj, dobro jedi, uzimaj suplemente, grli stabla, izađi u prirodu...

Je li se vremenom izgubila granica između normalnog i patološkog? Prag dijagnosticanja nekog poremećaja se snizio, stalno se otkrivaju novi poremećaji. A sreća je nadohvat ruke, treba se samo podvrgnuti nekoj terapiji. Ljudi ne žele više trpjeti nikakve teškoće, egzistencijalna patnja se prikazuje kao bolest, za sve postoji pilula (Torre). Svi su pod stresom, svatko može već sutra ozbiljno oboljeti...

Teza je da smo svi potencijalni bolesnici jer smo izloženi ogromnom stresu, sagorijevanju i anksioznosti zbog suvremenog načina života. Svatko može kod sebe pronaći barem neki od simptoma nekog od poremećaja: rješavaju se internet testovi, poseže se za savjetima gurua, influensera, gutaju se knjige o samopomoći, a gutaju se i psihofarmaci. Ljudska patnja se medikalizira.

Rad na sebi, to je danas imperativ. Svatko je odgovoran za to kako mu je. Sami ste si krivi ako se osjećate loše, uz takvu dostupnost svih mogućih tretmana. To je taj narativ.

Preslikava li se to i na djecu i mlade? Je li prisutna psihologizacija i psihijatrizacija nekoć očekivanih i prihvaćenih tegoba odrastanja: sukoba s roditeljima i autoritetima, problema u školi, drskost u ophođenju sa starijima itd.?

Neki će reći da se tome prije nije posvećivala takva pozornost i da nisu „od muhe radili slona“. Nekad se govorilo „mladost – ludost“, opametit će se, nezreo je i tome slično. Danas je, pak, preporučljivo čim ranije potražiti pomoć kako bi se prevenirale kasnije ozbiljnije tegobe s mentalnim zdravljem.

Muke po odrastanju

Smijemo li uopće teoretizirati patnju djece i mladih? Sve se smije teroretizirati, sve se može propitkivati, ali kad su djeca posrijedi, ne bi smjeli riskirati. Treba djelovati odmah, a razmišljati možemo i poslije.

Jer samozljeđuje li se dijete ili je pokušalo počinuti suicid, to nitko ne bi smio omalovažiti i nazvati tako iskazano beznade fazom odrastanja. Ne smijemo reći „proći će“, jer možda neće.

Suprotno mišljenjima da se pravi drama od normalnih faza odrastanja, istina je da rijetko tko „trči“ psihijatru ako baš ne mora. Struka se ne bavi „razmaženom“ djecom već se bavi ozbiljnim poremećajima kod djece i mladih. S lakšim problemima se ljudi uglavnom pokušavaju nositi sami. Tek kad ne ide, pokušaju stručnjacima na vrata.

Niti jedan roditelj ne može bez stručne pomoći ima li dijete neki razvojni poremećaj, mentalnu retardaciju, anoreksiju nervozu i bulimiju, poremećaj identiteta, dječju psihozu i shizofreniju, neurološke poremećaje, disocijativni poremećaj, psihotična stanja, bipolarni poremećaj... Kad govorimo o manjku stručnjaka, treba imati u vidu čime se oni zapravo bave.

Važno je da se roditelji, ako primijete nešto zabrinjavajuće u djetetovom razvoju i ponašanju, za pomoć obraćaju isključivo stručnjacima koji su za to specijalizirani jer rad s djetetom nikako nije istovjetan radu s odraslim pacijentima. Dijete ima svoje razvojne specifičnosti i svijet doživljava sukladno svojoj dobi.

Prema pravilniku iz 2020. godine o standardima u djelatnosti dječje i adolescentske psihijatrije, djecu i adolescente do 18. godine mogu pregledavati samo psihijatri s užom specijalizacijom iz dječje i adolescentske psihijatrije. Ta je specijalizacija izdvojena od odrasle psihijatrije tek 2011. godine pa je možda i to razlog što još uvijek nemamo dovoljan broj psihijatara s užom specijalizacijom tog tipa.

Problemi kao što su noćno mokrenje (regresija), intenzivni strahovi, tikovi, izljevi bijesa, samoozljeđivanje, izbjegavanje druženja s drugom djecom, nesanica itd. nisu nešto preko čega treba samo prijeći i nadati se da

će za koju godinu biti bolje. Treba ih ozbiljno shvatiti i ne smije ih se bagatelizirati.

Sve za našu djecu

Zato je važno da imamo dovoljno psihijatara za djecu i adolescente, da imamo gdje smjestiti tu djecu i važno je dati roditeljima ili skrbnicima prave informacije. Potrebno je izgraditi kvalitetnu mrežu skrbi za djecu, ona mora biti dostupna u svakom kutku države, što sada nije slučaj. Neshvatljivo je da Dalmacija nema gdje smjestiti dijete koje se samoozljeđuje ili je pokušalo izvršiti suicid.

Na tome se radi, ali strategija razvoja mentalnog zdravlja (Nacrt Strateškog okvira razvoja mentalnog zdravlja 2022. - 2030.) prema mišljenju stručnjaka nije zadovoljavajuća. Na strategiju je stiglo 147 primjedbi i komentara, a sudionici javnog savjetovanja (proljeće, 2022.) po tko zna koji put su upozorili da treba povećati psihijatrijske i bolničke kapacitete te predvidjeti dostatna sredstva.

Komentare i primjedbe dostavili su uredu pučke pravobraniteljice i pravobraniteljice za djecu, reagovali su brojni psiholozi i psihijatri, strukovne udruge i komore. Tako je Ured pučke pravobraniteljice upozorio da je u Strategiji izostavljeno definiranje ključne mjere -smanjivanje lista čekanja i osiguravanje pravodobnog liječenja osoba s problemima mentalnog zdravlja. Pravobraniteljica za djecu upozorila je na nedovoljan broj dječjih i adolescentnih psihijatara i istaknula nužnost povećanja broja specijalizacija psihijatara u svim dijelovima države.

„Treba osigurati uvjete za stacionarno psihijatrijsko liječenje djece na području Dalmacije jer djeca s tog područja mogu biti stacionarno liječena tek u Zagrebu ili Rijeci, čime se krši njihovo pravo na liječenje što bliže mjestu stanovanja i obitelji“, upozorila je pravobraniteljica.

Posebno je burne reakcije izazvala stavka o financiranju jer nije predviđeno izdvajanje nikakvih dodatnih sredstava za njezinu provedbu, odnosno ona bi se trebala financirati iz proračuna koji je dobilo Ministarstvo zdravstva za 2022. godinu i u projekcijama za 2023. i 2024.

„Budući da nije moguće uvoditi promjene bez ikakvih ulaganja, to znači izbor vladajućih da se ne radi na unapređenju cjelokupne brige za mentalno zdravlje građana“, naglasilo je Zagrebačko psihološko društvo i zatražilo promjene u financiranju (Hina, travanj 2022.).

Tako, dakle, stvari stoje.

Pomaka ipak ima

Važno je da nijedno dijete ne oskudijeva ni u čemu bitnom, ali puno obitelji je siromašno ili je u riziku od siromaštva. To traži ozbiljne zahvate. Cijene su nezaustavljive, plaće mizerne, a retorika je uvijek ista. Radi se, Vlada brine o svakom našem građaninu, bit će bolje...

Dobro je, premda nedovoljno jer djeca trebaju tijekom cijelog dana jesti kako treba, da im je u školi osiguran barem jedan besplatan obrok. Dobro je što će država plaćati naknadu za djecu umjesto roditelja koji godinama „zaboravlja“ na alimentaciju.

Svakim danom je svijest o nužnosti dobre skrbi društva za djecu sve jača. Pomaci su vidljivi i to treba priznati, ali još je puno posla pred upravljačkim strukturama. Za sve je potrebna politička volja jer sve je politika.

Zato upravljačke strukture ne smiju biti amnestirane ako ne djeluju kako treba. Razumno je biti u balansu: što je dobro pohvaliti, što je loše, pokušati poboljšati, kritizirajući na konstruktivan način. Djeca ne smiju biti sredstvo obračuna u političkoj areni.

Treba ponoviti da nitko ne bi smio tući svoje dijete i da dijete ne smije ići gladno na počinak. Nitko ga ne bi smio neprimjereno dirati, vrijeđati ga i omalovažavati.

Drugim riječima, kada su posrijedi djeca, ništa nije previše i svega je premalo. Trebaju nam bolje obrazovanje i kvalitetne socijalne intervencije. Siromaštvo je najgora „bolest“, ono generira patnju. Rad na pravim uzrocima trauma i patnje najmlađih i otklanjanje takvih „okidača“, najučinkovitija je mjera koja bi ih štitila od poremećaja.

Uz naglasak na pitanje svrhe i smisla života jer nema životnog standarda koji bi ispunio osjećaj egzistencijalističke praznine koja poput bauka kruži civilizacijom zapadnog kruga.

Odgovor na pitanje o tome što je svrha i smisao života može se potražiti u nekoj zajedničkoj duhovnoj platformi, što je u nas najčešći slučaj (religijski koncepti), a to može biti i koncept poput japanskog ikigaija. Ikigai je motivirajuća snaga, ono nešto ili netko što osobi daje smisao ili razlog za življenje, što je individualno. Poticajan je i Franklov tragični optimizam. Bez svrhe i smisla života smo prazne ljuštore. Djecu koja rano iskazu želju da se nečim bave (sport, umjetnost, bilo koji hobi, oblikovanje nečega rukama itd.) treba ohrabrivati i poticati. Svrha ne mora biti nešto uzvišeno; to može biti nešto što samo nas veseli.

Dozvolimo si na kraju jednu metaforu: problem s našom djecom je poput luka sa stotinu ovojnica, ali gulimo li ga ustrajno, suzama usprkos, doći ćemo do suštine.

Reference:

Torre, Robert. 2014. Prava istina o psihijatriji: kako zaustaviti planetarnu epidemiju uzimanja psihofarmaka. Zagreb: Profil Knjiga

Foucault, Michel. 1988 [1965]. Madness and Civilization: A History of Insanity in the Age of

Reason. New York: Vintage Books.

file:///C:/Users/Korisnik/Desktop/dj.%20psihijatrija%20materijali/Djecja-i-adolescentna-psihijatrija.pdf

<https://zdravlje.gov.hr/UserDocsImages/2022%20Objave/STRATE%C5%A0KI%20OKVIR%20RAZVOJA%20MENTALNOG%20ZDRAVLJA%20DO%202030..pdf>

file:///C:/Users/Korisnik/Desktop/5/09-Zitko.pdf

K. Dodig-Ćurković i sur: Dječja i adolescentna

psihijatrija u Hrvatskoj;file:///C:/Users/Korisnik/Desktop/5/Ses%2027.pdf

<https://psiha.hr/kategorija/psihijatrija-i-psihologija/grieh-odraslih-i-upravljakih-struktura-patnja-nae-djece-je.drutveni-simptom>

Hrvatska – zemlja multikulturalnog rasizma? (4)

12. Plamenko Cvitić

Novinarski projekt: **Hrvatska - zemlja multikulturalnog rasizma?**

Elektronička publikacija:
Stratego

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
29. studenoga 2023.

U prošlom tekstu naveli smo nekoliko ovogodišnjih incidenata u kojima su hrvatski građani verbalno i neverbalno napadali strance u Hrvatskoj. U međuvremenu, 34-godišnjem Jurju Mesiću, koji je dva puta uhićen i proveo je dvadesetak dana u pritvoru, započelo je suđenje na Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu. Koliko je u tom periodu rehabilitiran i postao svjestan svojih djela možda najbolje svjedoči njegova obrana pred sucem: *Što se tiče mojih stavova, njih više neću iznositi javno i držat ću ih za sebe. To sam shvatio da tako moram i to obećajem*, objasnio je Mesić, dajući svima na znanje da i dalje ne shvaća u čemu je problem.

No, kako se Hrvatskoj bliže parlamentarni izbori, u javni diskurs o strancima u Hrvatskoj pomalo se počinju uključivati i - političari. Budući da političke kampanje službeno još nisu krenule, trenutačno se sve svodi na povremene ispade političara desnijeg usmjerenja, koji počinju govoriti o opasnostima pred kojima se Hrvatska nalazi zbog migranata. Doduše, sve su te izjave zasad još vrlo oprezne, naši političari znaju da je tanka granica između legitimnog političkog stava i govora mržnje, no pitanje je hoće li s vremenom i približavanjem izbornog dana njihove izjave poprimiti i ekstremniji karakter. Pogotovo je to zanimljivo jer u dosadašnjim istupima političari nisu jasno razgraničili svoje stavove o dvjema zapravo potpuno različitim skupinama: prvu čine strani radnici, osobe koje su posve legalno došle u Hrvatsku s namjerom da pošteno rade. Drugu skupinu čine migranti, osobe

koje u Hrvatsku najčešće ulaze nelegalno i, koliko je poznato, nisu skloni radu u Hrvatskoj. Svaku od tih skupina valjalo bi tretirati drugačije, jer su njihovi stavovi i postupci potpuno različiti. Jedino što im je istovjetno jest stav da se u Hrvatsku ne žele trajno naseliti, zbog čega ih ni ne bismo trebali nazivati useljenicima.

Da u Hrvatskoj ipak nisu posve dobrodošli - toga su itekako svjesni strani radnici u Hrvatskoj. Tijekom proteklih nekoliko mjeseci, autor ove serije članaka pokušao je stupiti u kontakt s nekolicinom stranih radnika, kako bismo stekli uvid u njihovu perspektivu. Na žalost, niti jedna od kontaktiranih osoba nije pristala da ih se fotografira ili objavi njihovo ime, jedino su neki pristali anonimno prokomentirati svoj boravak i rad u Hrvatskoj. A to se može svesti pod zajedničku devizu „tu sam da šutim i radim“. Kako ističu, svi su oni došli u Hrvatsku legalnim putem, mnogi od njih su se i zadužili kako bi uopće mogli platiti zrakoplovnu kartu do Hrvatske i posredničke troškove, ovdje su da bi zaradili novac za svoje obitelji koje su ostale u njihovim matičnim zemljama i Hrvatsku ne doživljavaju „rajem na zemlji“, ali im je Hrvatska zasad - prihvatljiva. Na pitanja o rasizmu i ksenofobiji odgovaraju nevoljko, u pogledu i šturim rečenicama sugovornik može zaključiti da su se mnogi od njih već suočili s više ili manje neugodnim situacijama, ali i da ih doživljavaju kao nešto očekivano i uobičajeno. „Jedan moj rođak je prije tri godine otišao raditi u Njemačku. Kad mi je ispričao što su mu ondje sve govorili i kako su ga vrijeđali, očekivao sam da ću takve stvari doživjeti i ja kad dođem u Hrvatsku. Na sreću, čini mi se da Hrvati manje mrze strance“, iskreno mi je kazao 24-godišnji Indijac koji već nekoliko mjeseci u Zagrebu radi kao dostavljač hrane.

Kad je riječ o stranim radnicima, situacija je zapravo još kompleksnija. Iako se u Hrvatskoj ta tema tek počinje otvarati, svi predstavnici gospodarstva i poduzetništva s kojima smo stupili u kontakt istaknuli su da Hrvatskoj strani radnici itekako trebaju. Štoviše, u današnjoj Hrvatskoj radne snage nedostaje u mnogim sektorima, a neki sektori ne bi ni mogli funkcionirati bez strane radne snage. Upravo proteklih tjedana zaredale su izjave predstavnika gospodarstva koji očito počinju artikulirati stav biznisa prema uvozu strane

radne snage. Tako je prije nekoliko dana iz Hrvatske udruge poslodavaca stigla procjena da će već u 2024. godini u Hrvatskoj raditi više od 200 tisuća stranih radnika, a „do 2030. godine svaki četvrti radnik mogao bi biti iz inozemstva“. Na to se naslanjaju i procjene da već danas u Hrvatskoj radi između 80 i 100 tisuća stranih radnika, što je između pet i šest posto ukupne radne snage. Dakako, tijekom ljetne sezone te su brojke još i veće: prema službenim podacima iz kolovoza ove godine, tijekom srpnja u Hrvatskoj je ukupan broj zaposlenih dosegao 1.683.394 osoba, a od toga je 7,9 posto njih bilo iz inozemstva.

Kako se čini, mnogi Hrvati će u godinama koje slijede morati prihvatiti činjenicu da Hrvatskoj strani radnici itekako trebaju, a da bismo, kad se malo bolje razmisli, svaki rasistički ispad zapravo mogli okarakterizirati kao antidomoljubni čin. Kad je prošle godine vlasnik jedne samoborske pizzerije objavio oglas da traži pizza majstora, uz opasku da neće zapošljavati „Pakistance ili Bangladešane“, izazvao je oštre reakcije javnosti, no zanimljivo je da su već tada predstavnici gospodarskog sektora ukazali na grubu stvarnost. Tako je predsjednik Ceha ugostitelja Hrvatske obrtničke komore Joso Smolić osudio navedeni incident i poručio hrvatskoj javnosti: „Hrvatskoj dugoročno nedostaje radne snage. Bez uvoza radne snage se neće moći raditi, poglavito u turističkoj sezoni. Stoga takvi ispadi i govori ne dolaze nikako u obzir, jer mi trebamo njih, a ne oni nas“. Kako se ono kaže - pametnome dosta.

<https://www.stratego.hr/2023/11/29/hrvatska-zemlja-multikulturalnog-rasizma-4/>

HUMOR U HRVATSKOJ (1): Smijeh je dar bogova

Svjetski dan smijeha utemeljen je 1998. godine kao pokret za mir u svijetu i izgradnju globalne svijesti o bratstvu i prijateljstvu kroz smijeh. Time se također željelo ukazati na mnoge psihofizičke i druge dobrobiti koje smijeh pruža ljudima jer ih zbližava, diže im raspoloženje, oplemenjuje i oslobađa psihičke napetosti, briga, umora, a učinkovito djeluje i pri liječenju nekih oboljenja. Zbog tih i drugih blagotvornih učinaka na čovjeka, pokret je prihvaćen od svih naroda svijeta, a Svjetski dan smijeha obilježava se 10. siječnja.

Treba se smijati bar dva puta dnevno

Jedan indijski guru tvrdi da čovjeku pomaže bilo kakav smijeh, čak i onaj na silu. Stoga bismo se mi trebali svakodnevno smijati, bez obzira što se događa tu oko nas ili pak u Hrvatskom saboru. Stručnjaci smatraju da bi se čovjek trebao barem dva puta dnevno nasmiјati ili prisiliti na smiješak. Čak ne morate ni pričati viceve da bi bili sretniji.

Smijeh je poseban dar bogova – govorili su stari Grci. Oni su vjerovali u božicu Baubo za koju su mislili da može zaposjesti tijelo i natjerati vas da se neprekidno smijete. Naravno, nitko to ne bi htio, ali je zanimljiva jedna priča o toj božici, kako se susrela s tužnom i puno poznatijom starogrčkom božicom Zemlje – Demetrom, koju je ona raspoložila tako da je podigla suknju i pokazala joj ono što je ispod. Iako je božica Demetra bila u velikoj tuži, nasmiјešila se i na trenutak povjerovala u ono bolje sutra.

13. Dragutin Lončar

Novinarski projekt:
Humor u Hrvatskoj

Elektronička publikacija:
Dobar život

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
14. kolovoza 2023.

Kod smijeha nema varanja

Prije petnaestak godina, u jednoj televizijskoj reportaži iz Ogulina, mlada žena je rekla da se ljudi puno više smiju otkada je u njihov kraj stigao Bechtel (graditelj autoceste Zagreb – Split), a s njim i novac. Kod smijeha nema varanja. Smijemo se kad nam dobro ide, kad imamo novaca ili dobru kartu u ruci, kad nam političar nešto obećava, a mi mu vjerujemo. No, je li novac zaista dobar temelj za smijeh. Usprkos sve većem blagostanju, ljudi kao da se manje smiju. Na ulicama Züricha, jednog od najbogatijih gradova na svijetu, ne vlada smijeh, unatoč tome što su tamo ljudi puni franaka i zlata. Možda su se upravo zbog toga prestali smijati.

Jedan američki psiholog otkrio je zašto žene najviše vole nasmiješene i duhovite muškarce. On to objašnjava procesom selekcije koji osigurava nastavak vrste: smisao za humor je, zapravo, pokazatelj kreativnosti i inteligencije, što su, genetički gledano, osobine koje mogu olakšati preživljavanje i sposobnost produženja vrste.

Za one koji vole smijeh, humor, satiru i sve ono što podrazumijeva duhovitost, to su zaista poticajne tvrdnje da ustrajemo u borbi za smijeh na ovim prostorima.

Zluradi smijeh

Imao pa nema – jedna od najgorih kletvi, danas je itekako aktualna, kad na svakom koraku imamo ljude koji su izgubili vlast, čast i imetak, te prošli remeti-nečko pročišćenje. To kod običnog čovjeka često izaziva zluradi smijeh jer je vlastito beznade lakše podnijeti ako svjedočiš padu onih koji su nekad bili na vrhu. Zluradost je pojam koji opisuje radost u nevolji ili nesreći koja se dogodila drugom ili drugima. Može biti potajna ili otvorena, a očituje se kroz prijezir, ismijavanje, ironiju, zlobu ili sarkazam. Isto tako, zluradost ima dominantnu ulogu pri postizanju pravde i kažnjavanju kršitelja društvenih normi u ljudskom društvu. Zanimljivo je da je zluradost zabranjena u brojnim religijama i drugim vrijednosnim sustavima. Radosni smijeh

Naravno, najljepši je ipak onaj radosni smijeh kada se svi zajedno smijemo, no životne situacije često odlučuju o vrsti smijeha za koji ćemo se opredijeliti. U onim olovnim vremenima (neka mi ne zamjere

oni koji za njima žale), čak i jedan loše ispričani vic donosio je olakšanje onima koji nisu uživali u tom režimu. Humor je opstao i u najtežim vremenima, a postoji otkad je čovječanstava. Budući da se majmuni znaju smijati, očito je postojao i prije razvitka ljudskog roda. Humor postoji u svakoj kulturi, u svakom društvu i on je često baš ono što održava ljude i u najtežim životnim situacijama.

Smijeh je oduvijek bio najbolji lijek

Smijeh je oduvijek bio najbolji lijek, pa su i dvorske lude u povijesti bile vrlo cijenjene osobe po kojima se mjerilo i bogatstvo nekog dvora. No, znalo se i dogoditi da su gubili glave ako nisu znali nasmijati svog vladara.

Novorođenče smisao za humor razvija već u prvom mjesecu života, a smije se već sa četiri tjedna starosti te ga humor prati do same smrti. Odrasli se dnevno smiju oko 17 puta, a malena djeca do 300 puta. Stoga je razumljivo kako nam je često puno ugodnije družiti se s djecom, nego li s odraslima.

Ili da se podsjetimo onog poznatog zagorskog vica koji je mnogo puta prepričavan usprkos poruci koju nosi – o svom jadu i bijedi:

Zagorec na samrti veli sinu slabashnim glasom:

- Kaj ono mamek peče štrukle? Donesi mi jednoga.

Sin ode i vrati se bez štrukla.

- Ne da mamek. Veli da je to sutra za karmine!

<https://dobarzivot.net/smijeh-je-dar-bogova/>

Prof. dr. sc. Natalija Dedić Plavetić: „Budućnost liječenja je u sveobuhvatnom genskom profiliranju tumora“

14. Tanja Rudež

Novinarski projekt:
**Farmakogenomika
i personalizirano
liječenje raka**

Elektronička publikacija:
Nismo same

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
4. listopada 2023.

Svaki tumor ima jedinstvene biološke karakteristike, važna je spoznaja do koje su znanstvenici i liječnici došli posljednjih desetljeća. Stoga uspješno liječenje malignih bolesti zahtijeva personalizirani i precizni pristup svakom pacijentu.

„Personalizirano i precizno liječenje u onkologiji ne znače isto. Mi smo dugo vremena koristili izraz personalizirano liječenje, no to znači, primjerice, da neki kemoterapijski protokol prilagodimo visini, težini, komorbiditetima, krvnoj slici itd. pojedine osobe. To je personalizirano za tu osobu, ali nije nužno precizno liječenje. Precizno liječenje znači izbor terapije koja najbolje odgovara nekom pacijentu na osnovi postojanja specifične molekularne promjene unutar samog tumora odnosno temeljeno na genskom profilu tumora“, pojašnjava prof. dr. sc. Natalija Dedić Plavetić, pročelnica Poliklinike u Klinici za onkologiju KBC-a Rebro i izvanredna profesorica Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Dodaje kako je precizno liječenje u onkologiji odavno uvedeno u liječenje raka dojke kojim se ona primarno bavi u svojoj svakodnevnoj praksi.

„Prva je ciljana, precizna terapija, bio tamoksifen odnosno tvornički Nolvadex, koji se veže na estrogenski receptor i sprječava vezivanje estrogena. Estrogenske receptore i njihovu ulogu u raku dojke je

1973. godine detaljno opisao endokrinolog William McGuire, a od tada potiče višedesetljetna tradicija održavanja najvećeg skupa o raku dojke u San Antoniju u Texasu. Ove se godine u prosincu održava 46. takav znanstveno-stručni skup, a naš tim liječnika s KBC-a Zagreb je upravo dobio potvrdu da su nam prihvaćena dva postera“, rekla je prof. dr. sc. Dedić Plavetić.

Naša sugovornica ističe kako precizna onkologija počiva na razvoju novih tehnika. Počelo je, pojašnjava, kada je otkriven PCR (lančana reakcija polimeraze) i kada se pojedina genska promjena dokazivala PCR-om.

„Sad je već PCR uznapredovao pa se razvija i tzv. digital droplet PCR, zatim RT-PCR za analizu RNA. No, najveći je napredak napravljen sekvenciranjem nove generacije pa danas, zapravo, možemo ‘proslaviti’ cijele grupe gena. Postoje brojni komercijalni testovi kojima se analizira oko 300-400 gena, a takvi testovi nam pomažu da otkrijemo neke od genskih promjena karakterističnih za pojedina tumorska sjelja. Sekvenciranje nam je omogućilo da rak pluća, koji smo ranije liječili kao jednu bolest, već u startu dijelimo u nekoliko podvrsta, a zatim primjenjujemo ciljane terapije prema vrsti genske promjene koju pojedini tumor posjeduje. Precizno liječenje primjenjuje se i kod probavnih tumora pa i kod relativno rijetkih i teško liječivih tumora kao što je karcinom žučnih vodova. Tu se također traže pojedine ‘mete’ koje onda ciljamo preciznim lijekovima“, pojasnila je prof. dr. sc. Dedić Plavetić.

A kako je precizno liječenje u onkologiji najprije počelo u liječenju raka dojke, na tom se području, kaže, i najviše napredovalo.

„Kad su otkriveni estrogenski receptori, priča se dijelila na one koji su hormonski ovisni (to su oni koji imaju izražene estrogenske i progesteronske receptore) i one koji to nisu. Oko tri četvrtine tumora dojke su hormonski ovisni. Međutim, kod primjene protuhormonske terapije metastatski tumori odgovaraju prosječno tri do četiri godine, a potom se razvija otpornost na liječenje. Imamo više različitih mehanizama otpornosti tumora na terapiju, a njih, također,

možemo otkriti tzv. sveobuhvatnim genskim profiliranjem tumora. Nadalje, kada istrošimo jednu liniju preciznog liječenja kod hormonski ovisnog raka dojke, tražimo PIK3CA mutaciju koju ima oko 40 posto tumora dojke te vrste i dosta je konzervirana. Možemo je dokazati i u tkivu primarnog tumora u dojci i u metastazi“, rekla je prof. dr. sc. Dedić Plavetić.

Naglasila je kako precizna onkologija najčešće iziskuje biopsiju metastaze, na čemu se ranije nije inzistiralo.

„Danas se inzistira na biopsiji jer metastaza može biti i drugačijih karakteristika od primarnog tumora. Metastaza se može značajno razlikovati od primarnog tumora jer je već stekla određene promjene koje su joj dale selektivnu prednost pa je ona preživjela sva naša terapijska nastojanja“, rekla je prof. dr. sc. Dedić Plavetić i dodala kako česta biopsija osobe koja se godinama liječi, što može biti slučaj kod raka dojke, zna biti bolna i neugodna. Mjesta metastaza ponekad mogu biti i nedostupna biopsiji pod kontrolom ultrazvuka ili kompjutorizirane tomografije (CT). Stoga se pokušava koristiti tekućinska biopsija koja je već našla svoju primjenu kod liječenja raka pluća.

„To je uzimanje uzorka krvi u kojoj možemo detektirati tumorski genski materijal, točnije njegovu DNA. Ranije su se mogle otkriti isključivo cirkulirajuće tumorske stanice. One su se odvojile od primarnog karcinoma i ušle u krvnu ili limfnu cirkulaciju stvarajući sekundarne tumore koje mi nazivamo metastazama“, istaknula je.

Na primjeru raka pluća pojasnila je kako funkcionira primjena tekućinske biopsije.

„Kod raka pluća, tipična mutacija koja nosi otpornost na ciljanu terapiju jest tzv. mutacija T790M. To je samo zamjena jedne aminokiseline drugom, što taj protein mijenja tako da se ta ‘ključanica’ (vezno mjesto na proteinu) za ciljani lijek (ovdje u ulozi ‘ključa’) promijeni tako da ‘ključ’ (lijek) više ne paše u tu ‘ključanicu’ (protein). Ovakvu mutaciju možemo dokazivati i iz tkiva i iz krvi bolesnika. Tekućinskom biopsijom možemo dokazati tu mutaciju koja je nositelj otpornosti na prethodno primijenjenu ciljanu terapiju i nakon dokazivanje mutacije možemo promijeniti

terapijski pristup tako da uzmemo drugačiji ‘ključ’ (lijeak) koji odgovara promijenjenoj ‘ključanici’. Tekućinske biopsije uz napredak molekularnih metoda će vjerojatno imati primjenu ne samo u liječenju već i u ranoj detekciji tumora. Primjerice, na nekom skriningu ćemo izvaditi krv, testirati na najčešće vrste raka, i ako otkrijemo nešto sumnjivo tu ćemo osobu izvanredno poslati na dodatnu obradu za rano otkrivanje tumora. Zasad to nije u rutinskoj primjeni, ali su brojne studije u tijeku“, ispričala je prof. dr. sc. Dedić Plavetić.

Naša je sugovornica već drugu godinu i predsjednica Nacionalnog povjerenstva za liječenje vođeno sveobuhvatnim genskim profiliranjem tumora o čemu kaže:

„Čast mi je biti članicom toga Povjerenstva. Nas 24 sastajemo se svakog četvrtka i referiramo slučajeve koji su nam podneseni za odobrenje terapije temeljene na sveobuhvatnom genskom profiliranju tumora, najčešće u situacijama kada nemamo adekvatnu standardnu terapiju, bilo jer smo potrošili sve dostupne terapije za učinkovito tog pacijenta ili kod određenih tumorskih sijela kod kojih ne postoji standardno liječenje. Mi tada tražimo neku promjenu u genomu za koju imamo ciljanu terapiju. Primjerice, kažemo: ‘Idemo koncept iz raka dojke primijeniti na kolorektalni tumor kod kojega smo našli HER2 amplifikaciju’. To je tzv. agnostički pristup: umjesto na tip tumora, fokusiramo se na promjenu koju on nosi. Tu se brišu granice među pojedinim tumorskim sijelima. Već postoje lijekovi koji su registrirani kao pantumorski odnosno registracija je temeljena na tzv. agnostičkoj indikaciji. Ukratko, onkologija se mijenja iz dana u dan“, rekla je prof. dr. sc. Dedić Plavetić.

Naglasila je da se preciznost onkologije vidi i u određivanju zametnih mutacija.

„To su nasljedne mutacije, primjerice BRCA1 i BRCA2, PALB2, ATM kod raka dojke, ali i raka jajnika, te raka nekih drugih organa. Temeljem tih mutacija dajemo preporuke članovima obitelji oboljelih od tih nasljedno uvjetovanih oblika tumora oko preventivnih pregleda ili preporučujemo neku od mjera profilaktičke kirurgije, zaključila je prof. dr. sc. Natalija Dedić Plavetić.

Nacionalni laboratorij za gensko profiliranje tumora

U Kliničkom bolničkom centru Zagreb počela je izgradnja Nacionalnog laboratorija za gensko profiliranje tumora u sklopu Projekta personalizirane medicine u onkologiji. Cilj je poboljšanje ishoda liječenja bolesnika sa zloćudnim bolestima.

„Taj projekt je partnerstvo Vlade i farmaceutske kompanije Roche. Ta kompanija, kao i brojne, ima komercijalne testove Foundation Medicine koji analiziraju više stotina gena. FoundationOne CDx je test koji analizira 324 gena za sve solidne tumore, a postoje još i test za tekućinsku biopsiju FoundationOne-Liquid CDx te FoundationOne Heme, koji je poseban test za sarkome i hematološke tumore. Projekt se sastoji od dva dijela, sveobuhvatnog genskog profiliranja tumora te liječenja temeljenog na sveobuhvatnom genskom profiliranju tumora. Prvi dio je testiranje kod kojega trenutno uzorci tumora idu u laboratorij u Njemačkoj. Drugi dio projekta se odnosi na rad Nacionalnog povjerenstva za liječenje vođeno sveobuhvatnim genskim profiliranjem tumora gdje se temeljem nalaza tih testova pokušava dokučiti koju terapiju bi kod pojedinog pacijenta trebalo primijeniti ako smo testiranjem otkrili pogodnu gensku promjenu. Nadam se da će laboratorij biti uređen do kraja ove godine, no nije dobro što se još nisu počeli školovati kadrovi koje nužno trebamo unutar multidisciplinarnog okruženja kakvo takav laboratorij iziskuje. Prvenstveno mislim na novu specijalizaciju iz medicinske genetike, program koje je nedavno odobrilo Ministarstvo zdravstva, ali mi nije poznato da je itko u Republici Hrvatskoj započeo specijalizaciju po novom programu“, naglasila je prof. dr. sc. Natalija Dedić Plavetić.

<https://nismosame.com/savjeti/prof-dr-sc-natalija-dedic-plavetic-buducnost-lijecenja-je-u-sveobuhvatnom-genskom-profiliranju-tumora/>

MI KSENOFOBIČNI?

Valdecu je dosta blaćenja Hrvata: 'Ionako sam sav umazan od ljepila'

Sustavno prozivanje naroda zbog ksenofobije, rasizma, davno je prokušani recept kojim se cijelim narodima pokušava nametnuti osjećaj krivice, a s takvim uplašanim ljudima lakše je manipulirati, mijesiti ih kako tijesto. Dobar primjer je Njemačka. Do pada Berlinskog zida imali smo ih dvije – Saveznu (zapadnu) i Istočnu (DDR). Na zapadu se „denacificirao“ cijeli narod. Neki, naravno, s pravom. Ali nisu svi Nijemci bili SS-ovci, Gestapovci ili čuvari ili egzekutori u koncentracionim logorima. U DDR-u, u kojem se bez sumnje lošije živjelo pod komunizmom nego u zapadnom dijelu te države, propaganda nije išla u tom smjeru.

Britance ne muči ono što su njihovi djedovi radili

Naravno, to je bila diktatura, sve je bilo ispremrženo tajnim agentima ili njihovim doušnicima, no svu se krivicu za nacistička zvjerstva u Drugom svjetskom ratu naprosto „prebacivalo“ na zapadni dio, nije bilo „denacifikacije“ po zapadnom modelu, već „komunikacije“ po istočnom. I danas, nakon gotovo 35 godina od ujedinjenja, dobro je uočljiva razlika u mentalitetu, ponašanju i političkim stavovima Nijemaca iz bivšeg DDR-a i ovih sa zapada. Na zapadu su ekstremno liberalni, politički korektni do apsurdnosti, dok su ovi s istoka puno tvrđi, konzervativniji, što se, uostalom, vidi i po izbornim rezultatima – na istoku zemlje pobjeđuje desnica, na zapadu liberalna ljevica.

15. Robert Valdec

Novinarski projekt:
**Ksenofobija u Hrvata –
mit ili stvarnost?**

Elektronička publikacija:
Dnevno.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
27. studenoga 2023.

Za razliku od Nijemaca, Belgijancima ili Španjolcima nije nabijan nikakav osjećaj krivice. Belgijancima za genocid u Kongu, Španjolcima za genocid u Južnoj Americi. Kao niti Anglosaksoncima za genocid nad domicilnim stanovništvom u Sjevernoj Americi – Indijancima. Niti Britance ne muči ono što su njihovi djedovi radili po kolonijama poput Indije, Pakistana, u Kini. Australci, nekada Britanci, Aboridžine i danas gledaju kao zvijeri u ZOO-u, a većinu su pobili, oteli im sve.

Nama Hrvatima se sustavno nameće osjećaj krivnje zbog zvjerstava koje su u Drugom svjetskom ratu počinili pojedinci, a ne čitav narod. A ta se taktika pojačala i u posljednjih 30-ak godina i pojačava se sve više. Stoga se i gura narativ o ksenofobnim Hrvatima, rasistima, nacionalistima, koji uopće ne odgovara istini. Jer, takvih ljudi u određenim postotcima ima u svakom narodu. Pa ipak, neki se provlače, a neke se neprestano podsjećaju na takve incidente iz prošlosti i optužuju. Kao što i za cjelokupne zločine nakon Oktobarske revolucije, u tada nastalom Sovjetskom savezu, optužuju samo Ruse. Ne spominjući da je Lenjin bio židov, Staljin Gruzin, Hruščov Ukrajinac, baš kao i Brežnjev...

Teorija o koincidenciji, povijesnim, gospodarskim okolnostima

Ali da ne odlutam od glavne teme – “Ksenofobija u Hrvata – mit ili stvarnost?”. Definitivno, nakon svih mojih istraživanja i osobnih iskustava, tvrdim da je riječ o mitu. I to zlonamjerno građenom, a gradi se i dalje. Sjetimo se kako su neki zapadni mainstream mediji, nakon Svjetskih nogometnih prvenstava, prije pet godina u Rusiji, i ovom prošlogodišnjem u Kataru, napadali Hrvatsku zato jer u našoj reprezentaciji igraju samo Hrvati. Bijelci. I sada bi se zbog toga što točno? Mi Hrvati trebali sramiti? Ne, naprotiv. Trebamo biti ponosni da jedna mala zemlja od jedva 4 milijuna stanovnika ima momčad bolju od država sa desecima milijuna stanovnika, dakle, višestruko većom bazom potencijalnih igrača, pa ipak, unatoč tome, naturaliziraju Afrikance dajući im državljanstva, kako bi im reprezentacije igrale bolje. A išlo se tako daleko da su neke kvazi antirasističke države javno nadale i optuživale Hrvatsku da joj je nacionalna momčad – previše bijela.

Je li ova „razmjena stanovništva“ – iseljavanje pola milijuna Hrvata i sada izjave kako nam je neophodno dovesti gotovo isto toliko stranih radnika iz država poput Nepala, Indije, Filipina... i istovremeni sve veći priljev ilegalnih imigranata, koincidencija ili postoji uzročno-posljedična veza, namjera. Onog koji bi tvrdio kako se to radi smišljeno, ekspresno bi proglasili „teoretičarem zavjere“, „ekstremistom“, „ksenofobom“. Prema tome, držat ću se teorije o koincidenciji, povijesnim, gospodarskim okolnostima koje su se slučajno poklopile jer sam ionako sav umazan ljepilom od raznih etiketa koje neprestano pokušavaju zalijepiti na mene.

Dakle ne, još jednom – Hrvati nisu ksenofobni narod. Svatko tko dođe u Hrvatsku, poštuje njene zakone, tradiciju, povijest, običaje, tko radi, plaća poreze, dobro je došao. Naravno, bio bih neizmjereno sretniji, a vjerjem da to mišljenje dijeli i većina u Hrvatskoj, da pola milijuna mladih, radno sposobnih ljudi, nije bilo prisiljeno iseliti iz svoje Domovine, ostaviti svoja ognjišta, stare roditelje i u tuđoj se zemlji boriti za svoju koru kruha, umjesto da žive svoji na svome. I matematika je jasna, u tom slučaju, ne bi trebalo uvoziti stranu radnu snagu i ovaj cijeli serijal ne bi bio niti pisan. Ali, isto se tako političari ne bi mogli hvalisati kako su „smanjili nezaposlenost“.

Možda je ovo ekstremna i gruba usporedba, ali sličan bi efekt bio kao kada bi naprosto poubijali sve dijabetičare, pa se hvalili kako u Hrvatskoj te bolesti – nema. Ili starijim ljudima prestali pružati adekvatnu liječničku skrb, kako bi ovi što prije poumirali, pa se onda dičiti punim mirovinskim fondovima. I prosječno – mladim stanovništvom. I sve to opet nema nikakvog utjecaja na odnos Hrvata prema stranim radnicima. Pelješki most koji je napokon spojio Hrvatsku sagradili su nam – Kinezi. Osobno sam bio na tom gradilištu barem desetak puta, od postavljanja prvog stupa, sve dok se autom nisam provozao na Pelješac i natrag. I svi domaći ljudi, do jednog, prodavačice u trgovinama, ljudi na ulicama, imali su samo riječi hvale za kineske radnike.

U Zagrebu, naručiš li pizzu ili neku drugu hranu dostavom, već možeš biti gotovo siguran da će ti je donijeti Nepalac ili Indijac. Strani, vrhunski kuhari,

kuhaju nam hranu u našim restoranima, građevinari nam grade zgrade u kojima živimo, u trgovinama sve je više stranih radnica... I sve funkcionira u pravilu bez ikakvog incidenta. Iako, što se broj došljaka sve više povećava, logično, povećava se i njihov postotak u stanovništvu.

Kada postotak stranaca, došljaka, ipak drugog mentaliteta, tradicije, religije, u nekoj zemlji, postaje potencijalno opasan? Bez obzira na to što su oni radišni, mirni, pristojni... Hrvati i dalje iseljavaju, sve nas je manje, a njih je sve više. Doći ćemo možda jednom do točke, kada će odnos biti pola-pola. Pa se povećavati u njihovu korist. Što onda. A ništa. Nadajmo se da neće biti ksenofobični prema nama.

<https://www.dnevno.hr/vijesti/valdecu-je-dosta-blacenja-hrvata-ionako-sam-sav-umazan-od-ljepila-2275165/#:-:text=Sustavno%20prozivanje%20naroda%20zbog%20ksenofobije,%20rasizma,%20davno>

GODINAMA TRAJU UDARI NA NEOVISNO NOVINARSTVO: OBJAVLJUJEMO ISPOVIJEST BIVŠEG NOVINARA 'ARENE':

Tjerali su me da lažem protiv Mavrovića; odbio sam. Urednik je lagao pod mojim imenom, prijetio mi otkazom!

16. Damir Kramarić

Novinarski projekt:
Kako spasiti ono malo preostalog novinarstva u Hrvatskoj?

Elektronička publikacija:
Promise.hr

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
26. srpnja 2023.

Bez da me je išta pitao, urednik je pod mojim imenom dopisao masu laži i podmetanja. Ruke su mi se tresle dok sam to čitao. Otišao sam u Sindikat novinara Hrvatske prijaviti gnusnu podvalu. Sindikat je od urednika zatražio očitovanje, a mene je u redakciji dočekala paljba. „Zašto ne daš otkaz, ako ti ne odgovara urednička koncepcija? Što čekaš?! Vrata su ti otvorena“, sipali su prijetnje urednici tadašnje „Arene“... Svi novinari (osim jednoga) kasnije su dobili otkaz, dok su urednici, koji su bili odgovorni za objave laži i sramotne pritiske na novinare, ostali raditi u drugim izdanjima Holdinga?! Sada, pak, aktualna vlast u zakon želi progurati odredbu da urednik ni ne mora novinaru objasniti zašto ne želi objaviti njegov tekst

„Tko jednom okusi novinarski kruh, taj u novinarstvu ostaje zauvijek“, tumačili su nam potkraj osamdesetih profesori Studija novinarstva, zagrebačkog Fakuleta političkih znanosti, pokušavajući dočarati magiju i privlačnost tog važnog i plemenitog – a nekada i cijenejenog poziva.

Isto je tvrdio i Drago Augustin, voditelj Vjesnikovog Centra izobrazbe novinarskih kadrova (CINK), kod kojega smo nas petnaestak – koji smo prošli prethodna

testiranja – u jesen 1989. pohađali višemjesečni novinarski dril, prije nego smo uopće smjeli ući u prostorijsku Gradske rubrike Večernjeg lista.

A kada smo napokon stidljivo zakoračili u redakciju, doznali smo da ćemo idućih godinu – dvije biti na probnom radu, u statusu novinara početnika ('Hijavate'), o čijem će eventualnom o(p)stanku u Večernjem listu odlučivati urednik rubrike te lektori i redaktori.

„Od vas petnaest, ostat će dvoje ili troje. Mnogi će sami odustati, a nekima ćemo se zahvaliti kada vidimo da ovo nije posao za njih“, ohrabрили su nas' već prvog dana urednik Borut te starije kolegice i kolege.

Tako je za nas nekolicinu, koji smo uspjeli proći selekcije i izazove, počelo ono što je trebalo trajati do kraja radnoga vijeka...

No, s vremenom se mnogo toga izokrenulo.

Poslušni i podobni zamijenili karakterne

Zbog gospodarske krize, raširene korupcije, masovnih pa i neutemeljenih (SLAPP) tužbi, nedjelovanja pravosuđa te brojnih pritisaka na novinare i izdavače, novinarstvo se u dobroj mjeri urušilo.

Vrline koje su se nekoć cijenile, malo po malo su postale nepoželjne. Pravdoljubive i karakterne sve više su gurali u stranu, a na glavne pozicije dolazili su poslušni i skloni kompromisima (čast izuzecima). Za masu novinara više nije bilo kruha.

Mnogi od fakultetski obrazovanih i više puta provučeni kroz gusto redakcijsko sito bili su prisiljeni – u zrelih godinama – potražiti bilo kakav posao – da izbjegnju ovrhu i deložaciju, da prehrane obitelj.

Tako je i najtalentiraniji iz moje generacije, veliki Joško, koji je lektorirao i pisao, bio prisiljen u zrelih godinama raditi u skladištu. Jedan od najboljih hrvatskih ratnih reportera, vrsni novinar Večernjeg (kasnije jedan od glavnih pokretača Jutarnjeg lista), Predrag, život je prerano završio u Irskoj, gdje je gotovo do zadnjeg dana radio teške fizičke poslove u tvornici ribljih prerađevina. U jednom trenutku za njega u hrvatskom novinarstvu više nije bilo mjesta.

S fakultetskim diplomama rade kao skladištari

Marinko je, nakon par desetljeća rada u Vjesniku, danas prisiljen slagati teške kutije u skladištu Ikee. Kaže da duže od pet sati dnevno u ovim godinama ne može izdržati. Naša kolegica, dugogodišnja novinarka Slobodne Dalmacije, već godinama doslovce lomi prste pakirajući riblje konzerve na pokretnoj traci jedne tvornice u Irskoj. Dražen, koji je godinama bio saborski izvijestitelj jednog dnevnog lista, danas, u kasnim pedesetima, u Zagrebu vozi taksi da prehrani obitelj.

Goran, bivši urednik fotografije jednog tjednika, preživljava radeći kao noćni čuvar na jednom zagrebačkom gradilištu...

No, ono što je prethodilo masovnim otpuštanjima, bilo je nerijetko još neugodnije od samog gubitka posla.

Žitelji sela: Mavrović je poštenjačina i dobrotvor

„Odi na Mavrovićeve farmu kod Požege. Napisat ćeš kako je sve zapušteno, kako su polja obrasla korovom te kako je bivši boksač najobičniji prevarant“, tako su otprilike glasile uredničke upute za radni zadatak, na kojega smo u srpnju 2009. pošli kolega Goran, urednik fotografija, i ja, tadašnji novinar tjednika 'Arene'.

No, na farmi ništa nije bilo onakvo kako su nam urednici opisali: polja su bila obrađena, parcele uredne, a Mavrovićeve zaposlenici ne samo da su radili svoj posao, već su povremeno kosili travu nemoćnim starim ženama, koje su živjele pokraj farme, a koje su Mavrovićevim zaposlenicima zbog toga bile neizmerno zahvalne.

I premda smo iz Zagreba došli nenajavljeni, na farmi smo zatekli inženjerku koja nas je provela obrađenim poljima te nam detaljno objasnila sve proizvodne procese. Na svako naše pitanje dala je brz i smislen odgovor. Bilo je jasno da ne 'mulja'. I brojni sugovornici u selu čudili su se našim pitanjima o zaraslim poljima i zapuštenoj proizvodnji.

„Željko Mavrović je poštenjačina i dobrotvor. Tko god nije imao posla, Mavrović ga je zaposlio. Na

farmi su sva polja obrađena i taj koji vam je rekao da je Željko prevarant, opako mu podmeće“, kazali su nam stanovnici obližnjeg sela s kojima smo razgovarali ispred lokalne trgovine.

Krivotvorili izjave sugovornika

Vratili smo se u Zagreb te pokušali objasniti uredniku da reportaža neće biti baš onakva kakvu je zamislio.

Nije bio zadovoljan.

„Piši“, rekao je, „pa ćemo vidjeti“.

Napisao sam priču na temelju prikupljenih informacija, a ne onako kako je naručeno. Vidio sam, kasnije, da je urednik otvorio tekst te da u njega dugo vremena unosi cijele nove pasuse, bez konzultacija sa mnom. Nije slutilo na dobro...

No, pravi šok doživio sam kada je tjednik objavljen.

‘VELIKA MAVROVIĆEVA PRIJEVARA’ – pisalo je crvenim slovima razvučenim preko pune dvije stranice. Cijeli tekst, potpisan mojim imenom i prezimenom, bio je zatrovan lažima i podmetanjima. Ruke su mi se tresle dok sam to čitao.

Objavili su da su Mavrovićeva polja zapuštena, a žitarice pune herbicida, da njegov kruh uopće nije ekološki. U naslovu su naveli da seljaci tvrde kako Mavrović od njih kupuje špricane žitarice, od kojih, tobože, radi eko kruh. Krivotvorili su izjave sugovornika, izmislili da je autoru teksta (a ja sam potpisan) sugovornik potvrdio kako i on Mavroviću prodaje tone hibridnog kukuruza, kojega je prethodno špricao i prihranio umjetnim gnojivom(?!).

Cilj je bio uništiti poduzetnika Mavrovića

Od teksta kojega sam sastavio, nije ostalo ništa. Sve su izbrisali te dopisali gomile laži. Cilj je bio kompromitirati poduzetnika Mavrovića (zasigurno po nečijoj narudžbi).

Budući da sam i ranije imao nesuglasica s urednicima (koji su u Arenu došli par mjeseci ranije) te da sam nekoliko puta tražio razgovor s glavnim urednikom zbog objava neutemeljenih naslova i pritisaka na novi-

nare..., ovoga puta otišao sam u Sindikat novinara Hrvatske prijaviti neetične, neprofesionalne i gnusne uredničke postupke. Sindikat novinara zatražio je od urednika očitovanje, a mene je u redakciji dočekala paljba.

I zlostavljanje.

„Što je s tobom? Zašto nas prijavljuješ? Zašto ne daš otkaz, ako ti ne odgovara urednička koncepcija? Odi odmah! Što čekaš?! Vrata su ti otvorena! Kako misliš, nakon svega, nastaviti ovdje raditi? Zašto uvijek samo ti radiš probleme? Kako drugi novinari mogu, a ti ne možeš?“, povišenim su tonom sipali uvrede i prijetnje na moj račun (urednik koji je grubo prepravljao i krivotvorio moj tekst nije u to vrijeme bio ni upisan u impresum Arene?!).

I od kolega tražili da ‘navlače’

Pod takvim pritiscima i u bolesno napetom ozračju nisam se mogao koncentrirati na posao. Otišao sam svojoj liječnici, pa specijalisti. Otvorio sam bolovanje.

Preko kolega su mi poručili da ću, ne vratim li se odmah na posao, dobiti otkaz...

Produžio sam bolovanje.

Ponovno su prijetili raskidom radnog odnosa. Nije bilo lako, u takvim okolnostima, pred trogodišnjim sinom glumiti mirnoću.

No, u međuvremenu su i drugi zbog sličnih pritisaka otvorili bolovanje. Redakcija se ispraznila. Nije imao tko raditi. I vlasnik Holdinga (EPH) doznao je za bolovanja te za tsunami tužbi koji je zapljusnuo redakciju – zbog mnogih objavljenih neistina.

Nakon par tjedana kolege su javili da je gazda, tobože, urednicima očitao bukvicu. Oni su obećali da će promijeniti pristup.

„Neće nas više tjerati da lažemo. Svjesni su da bi mnoge tužbe mogli izgubiti“, kazao je kolega.

Novinari dobili otkaz, urednici ostali raditi?!

Malo – pomalo svi smo se vratili. Urednici više nisu

prijetili, već su pokušavali biti ljubazni. Od novinara su tražili da pišu 'normalno', bez navlačenja i podmetanja. No, bilo je prekasno. Tužbe su svakodnevno pristizale te ih se u svega nekoliko mjeseci nakupilo pedesetak. Postalo je izvjesno da će redakcija, prema svemu sudeći, velike iznose morati plaćati za sudski dosuđene odštete.

Ubrzo su nam javili da se Arena gasi.

Urednici – koji su bili odgovorni za golemu štetu nanesenu redakciji, za zlostavljanja novinara te za gašenje tjednika, ostali su raditi u drugim izdanjima Holdinga, dok su svi novinari, fotoreporter i grafičari (osim novinara koji je prije toga u Arenu došao iz dnevnog lista) dobili otkaze!

Tako sam se, zajedno s ostalima, po prvi puta našao na cesti. U kuloarima se moglo čuti da je gazda namjerno postavio onu trojicu da ugase Arenu, kako bi se riješio 'malih suvlasnika' te kako bi naknadno s čistom vlasničkom strukturom ponovno pokrenuo tjednik. No, te priče nikada nisu potvrđene, ali ni demantirane, jer se nitko više nije bavio ugašenom Arenom.

Željku Mavroviću u međuvremenu sam se ispričao. Objasnio sam mu što se dogodilo. „Ma znam, sve znam“, kratko je kazao.

Kasnije, kada sam počeo raditi na jednom portalu, predložio sam mu da objavimo priču o medijskom linču kojem je bio izložen.

Pitaj ga je li otkaz dobio zato što je Srbin?

„Nemoj, molim te! Dosta sam toga prošao, znam tko stoji iza svega i ne trebaju mi novi problemi“, kazao je rezignirano bivši proslavljeni boksač, koji je kasnije bio prisiljen prekinuti proizvodnju na farmi kod Požege.

No, nije Željko Mavrović bio jedina 'moja' žrtva, odnosno žrtva uredničke koncepcije temeljene na lažima. Glavni urednik tražio je, prije toga, da napravim priču s jednim glazbenikom, ali pod uvjetom da ga pitam je li mu Antun Vrdoljak početkom devedesetih dao otkaz na HRT-u jer je po nacionalnosti Srbin.

Razgovarao sam s čovjekom te mu potkraj razgovora postavio i to ne baš ugodno pitanje. Njegov odgovor nije bio u skladu s očekivanjima urednika.

„To nije točno. Radio sam honorarno te su mi, kao i mnogima drugima, u jednom trenutku zahvalili na suradnji. Nitko nije spominjao nacionalnost. Nemoj, molim te, napisati da sam otkaz dobio jer sam Srbin“, rekao mi je na rastanku.

Obećao sam da ću pisati korektno i tekst mu poslati na autorizaciju. I doista, tekst je ostao korektan, no urednik je promijenio naslov.

'Vrdoljak mi je dao otkaz jer sam Srbin', kočoperilo se velikim slovima iznad moga potpisa!'

Kap u moru sličnih prljavština

„Kako si mogao staviti takav naslov? Pa rekao sam ti da to nije točno. Zvala me i mama zbog toga! Bila je vrlo uzrujana. Pitala me što to pričam za novine“, negodovao je, s razlogom, moj sugovornik, koji me nazvao čim je vidio novi broj Arene.

Kazao sam mu da u tekstu sve stoji onako kako je rekao, ali da je glavni urednik, bez moga znanja, promijenio naslov. Ispričao sam mu se i molio ga za oprost.

Potom sam, frustriran i ljut, tražio razgovor s glavnim urednikom. „Nisam mijenjao priču, a naslov imam pravo promijeniti“, kazao je mrtvo-hladno. Nije ga zanimao argument da naslov nema veze sa sadržajem teksta. Nije ga bilo briga ni za prevarenog sugovornika te za vrlo uzrujanu njegovu bolesnu majku...

Žaloso je, međutim, što su ovdje opisani slučajevi tek kap u moru sličnih prljavština koje je tijekom godina proizvelo 'novinarstvo' u Hrvatskoj, a o čemu se dosad malo u javnosti govorilo ili pisalo.

Jer te 2009. godine gospodarska kriza tek je započinjala. O krizi novinarstva (i morala) da i ne govorimo. Brojni novinari su, od tada do danas, često prisiljavani da pišu neprofesionalno i po narudžbi, da provode medijski reket, da posluže kao 'korisni idioti' za trgovinu utjecajem, da manipuliraju

javnošću, da jedne nekritički hvale i promoviraju, a druge provlače kroz blato, da se ne bave bitnim, već sporednim temama...

Dnevne novine skrivaju najvažnije informacije

Kvaliteta novinarstva se u mnogim medijima srozala: važne teme sve češće se zaobilaze, a u prvi plan guraju se manje važni ili obmanjujući sadržaji.

Evo primjera: nekoliko mjeseci nakon formiranja nove zagrebačke vlasti, u jesen 2021. izbila je velika afera, jer su stručnjaci – koje je gradonačelnik Tomašević postavio u Upravu Zagrebačkog holdinga već nakon tri mjeseca, pod sumnjivim okolnostima – smijenjeni. Mediji o tome prvih dana gotovo da nisu izvještavali... i da jedan od njih dvojice nije o svemu pisao na svom blogu, iznoseći mnoge skandalozne detalje, šira javnost ne bi znala za cijeli taj 'cirkus' (iako bi građani o takvim događajima trebaju biti informirani).

U petak, 29. listopada 2021., nakon izbijanja afere, održavala se sjednica Gradske skupštine. Dan kasnije kupio sam zagrebačke dnevne novine (Jutarnji list) kako bih na miru, poslije ručka, pročitao izvješće, jer je oporba dan ranije tražila da se raspravu o tom skandalu stavi na početak dnevnog reda sjednice...

Očekivao sam da ću, u opširnom subotnjem izdanju, moći pročitati i analize te komentare u vezi s naprasnim i gotovo potajnim raspuštanjem tek formirane Uprave Zagrebačkog holdinga.

No, 'veliki' zagrebački dnevni list u tu subotu nije objavio niti slova o velikoj zagrebačkoj aferi, odnosno niti riječi o dan ranije održanoj sjednici zagrebačke Gradske skupštine?!

Prešutjeli raspravu o opozivu premijera?!

Bilo je i više nego očito da je netko stopirao (zabranio) objavljivanje informacija o najvažnijim i najzanimljivijim događajima u glavnom gradu. A takvih primjera krajnje neprofesionalnosti, bezobzirnosti prema čitateljima i nenovinarstva u Hrvatskoj ima jako mnogo. Primjerak dnevnih novina, koje su najvažniji događaj prešutjele, bacio sam u najdalji kut sobe, a taj list više nisam kupovao. Vjerujem da nisam jedini.

Primjer drugi: Udružena opozicija u Saboru je u petak 24. veljače 2023. tražila opoziv premijera Plenkovića zbog korupcije, no Plenković je, ignorirajući zastupnike, otišao iz sabornice četiri sata prije kraja rasprave. Tom važnom događaju splitske dnevne novine slijedećeg dana nisu posvetile ni retka, premda sve subotnje tiskovine imaju tjedni prilog u kojem se, u pravilu, piše o najvažnijim događajima prethodnog tjedna.

Umjesto o prvom pokušaju opoziva premijera u povijesti RH, splitski je dnevni list kao glavnu temu subotnjeg broja ponudio tekst: 'Riješen misterij Višeslavove krstionice!'

U redakciji ugodili Plenkovića i ministre?!

Zanimljivo je da su preko cijele dvije stranice u tom broju objavili i promotivni (plaćeni) tekst 'Budućnost željezničke infrastrukture u Dalmaciji', sponzoriran od strane – državne tvrtke – Hrvatskih željeznica...

Kada su u lipnju ove godine na 80. rođendan splitskog lista kao glavne goste u redakciju pozvali Plenkovića i ministre (fotografija lijevo), bilo je jasno da je neovisno novinarstvo u toj redakciji – kapituliralo.

Ne treba, stoga, čuditi da se listovi koji su se nekad prodavali u gotovo stotinu tisuća primjeraka dnevno, danas prodaju u žalosno niskoj nakladi (svega nekoliko tisuća).

No, problem je što s propadanjem novinarstva propada i demokracija te pravna država, u što se u Hrvatskoj imamo itekako prilike uvjeriti („politički sustav nikada nije bio u većoj krizi, izvršna grana vlasti – vanjski poslovi i diplomacija ne funkcioniraju, sudbena vlast je u blokadi”, politolog dr. Anđelko Milardović, 13. srpnja 2023.).

Bez slobodnog novinarstva imali bi diktaturu

Bez neovisnog i slobodnog novinarstva iščezava, naime, borba protiv korupcije, nestaje kontrola moćnika na vlasti, gubi se dragocjena 'društvena higijena', pravednost i moral postaju zaboravljene kategorije, a društvo propada i degenerira te klizi prema diktaturi. Zato je izuzetno važno da slobodno novi-

narstvo opstane – pogotovo u zemlji u kojoj ključne institucije ne funkcioniraju i gdje vlast pokušava izmjenama zakona i na druge načine pokoriti i ono malo preostalog novinarstva te ono malo institucija koje ispunjavaju svoju zadaću.

Ohrabruje da mnogi novinari, unatoč svemu navedenom, još uvijek savjesno i profesionalno rade ili pokušavaju raditi svoj posao. Mnogi od njih za plaću od svega 600-injak eura (često honorarno i bez prijave!), odnosno za minimalac, koji je sve donedavno iznosio svega 3750 kuna mjesečno! Mnoge kolegice i kolege izloženi su, povrh svega, stalnim pritiscima i prijetnjama, nerijetko i neutemeljenim sudskim tužbama, jer smetaju pljačkaškoj oligarhiji i moćnicima na vlasti, zbog čega ih ovi nastoje onemogućiti u obavljanju svog posla.

O mogućim modelima spašavanja, odnosno oživljavanja profesije, o drugim slučajevima uništavanja egzistencije savjesnih i hrabrih novinara te o najnovijim pokušajima gušenja slobodnog novinarstva u Hrvatskoj, pisat ćemo u sljedećim nastavcima serijala.

<https://promise.hr/tjerali-su-me-da-lazem-protiv-mavrovica-odbio-sam-urednik-je-lagao-pod-mojim-imenom-prijetio-mi-otkazom/>

Otplovio Mladen Šutej

Mladen Šutej, legendarni jedriličar i moreplovac, otplovio je jučer iz Zagreba. Ploviti se mora. Preminuo je nakon uzbudljive plovidbe koja je trajala 78 godina. O iznimnom čovjeku i njegovim brojnim plovidbama, avanturama i dostignućima može se najviše doznati iz njegovih knjiga ili na njegovoj internetskoj stranici, odakle doznajemo neke manje poznate činjenice iz njegova života. U nastavku pročitajte ponešto o inspirativnom čovjeku, a o kojem nećete doznati više od vijesti u današnjim informativnim emisijama, a jer su i dalje uglavnom posvećene kojekavom političkom i inom polusvijetu umjesto istinskim vrednotama i ljudskim dostignućima.

Mladen Šutej je rođen u Zagrebu 26.10.1945. godine, gdje se i školovao. Nakon osnovne škole završio je V. gimnaziju te zatim Strojarsko-brodograđevni fakultet 1969. godine, na odjelu termotehnike. Od 1970. do 1975. godine radi u Zagrebu kao projektant sustava za grijanje i klimatizaciju, prvi uvodi u bivšu državu sisteme jednocijevnog centralnog grijanja i vrelouljne kotlovnice za najsloženije objekte (bolnice, hotele). Nakon položenog Državnog ispita, vodi projektni biro s 8 zaposlenika i uvozi u Hrvatsku prvo računalo za izračun termodinamičkih gubitaka. Promjenom zakona o inženjeringu odlazi u Muenchen i Boeblingen gdje radi kao projektant, a od 1978. godine djeluje samostalno po cijeloj Evropi kao stručnjak za konzalting i isporuku termodinamičkih postrojenja, kako se ističe u njegovoj biografiji.

17. Goran Šimac

Novinarski projekt:
Dobri ljudi

Elektronička publikacija:
TRIS

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
3. listopada 2023.

Hir kao djedov hir

Tijekom tih godina Šutej kupuje prvi krstaš i naziva ga Hir 2. Radi se o jedrilici Vivacity 21 (6,5 metara) sagrađenoj u Engleskoj, koju na prikolici dovozi iz Engleske. Ime Hir 2 odabrano je iz poštovanja i na sjećanje svojeg djeda Ramira Bujasa, psihologa, koji je svoju jedrilicu počeo graditi kada je imao već 65 godina starosti i na začuđena pitanja prijatelja i obitelji odgovarao: *To je moj Hir.*

S tim brodom, usidrenim u Žurkovu, Rijeka, u YC Galeb, kojega je Šutej član od 1974. godine, objedren je Jadran nekoliko puta i redovito trenirano u Riječkom i Kvarnerskom zaljevu, često puta u zimskim mjesecima. Ljetni izleti bili su i odlasci u Grčku i na Siciliju.

Godine 1979. kupuje u Italiji jedrilicu CAT 34, i to stupnju dovršenosti koji se zove „kit navegante“. Brod koji može ploviti, ali u unutrašnjosti nema ama baš ničega. Tijekom zime 1979/80 brod je dovršen u marini u Puntu, u moru. Ugrađene su sve instalacije i interijer. U idućih dvije godine Hir 3 je testiran na petnaestak regata i par tisuća milja po Jadranu.

Nakon toga slijedi prvi veliki projekt. Godine 1982. deset metarskom jedrilicom preko Atlantika do karipskih otoka, zatim Floride i natrag. Ukupno 12 mjeseci vrlo zahtjevne plovidbe. Po povratku Šutej definitivno ostavlja zanimanje strojarskog inženjera i osniva prvu Školu jedrenja na krstašima. Kroz nju, u pet godina rada u Puntu i Biogradu n/m, prolazi čak 1600 osoba.

Rađanje Čigre

Novi projekt zove se Ekspedicija Cape Horn. Započeo je 1987. godine jedrenjem u Sredozemlju i charter aktivnostima radi prikupljanja potrebnih sredstava. U zimi iste godine prejedren je u ARC regati Atlantik. U Rio de Janeiru Šuteju se pridružuje Ozren Bakrač i zajedno u siječnju 1989. godine osvajaju Cape Horn. U nastavku plovidbe prejedren je Tih ocean, Indijski ocean i kroz Crveno more Hir 3 se vratio kući.

– Ispada da sam nekakav ljudi avanturist koji je na putovanjima spreman staviti na kocku i vlastiti život. No zapravo nisam takav. Uvijek sam pažljivo planirao svoje projekte – kazao je jednom prilikom Mladen Šutej za Nacional.

U suradnji s nekoliko prijatelja Šutej 1993. godine osniva Hrvatski oceanski jedriličarski klub. Za realizaciju projekta Ekspedicija Arktik-Antarktika. U Brodogradilištu Kraljevica, silnim entuzijazmom i suradnjom čak 700 osoba, u rekordnom je roku od 10 mjeseci sagrađena i opremljena jedrilica Hrvatska Čigra, a plovidba započinje 1994. godine. Objedren je svijet, i to meridionalnim rutama, prošlo se kroz područje Arktika, dojerilo do Antarktike i nakon 37 mjeseci jedrilica se vratila u Kraljevicu.

– U životu treba imati malo sreće. Lutalo se i tražilo, zanosilo idejama o samogradnji, nizali su se bezbrojni razgovori i savjeti, a onda je pao prijedlog da se upita netko sa Strojarsko-brodograđevnog fakulteta. Odgovor je brzo došao: Obratite se Kraljevici. Brodogradilište Kraljevica je u prostorije Hrvatskog oceanskog jedriličarskog kluba, tada površine od svega 8 kvadarata, došlo u obliku dva skromna i jednostavna čovjeka. Gospodin Krunoslav Walter, direktor Specijalne proizvodnje i gospodin Jura Crnković, glavni tehnolog. Ponuđeni su s najlošijom crnom kavom u svom životu i u petnaestak minuta zbunjenim entuzijastima objasnili kako bi sagrađili brod. U tom su razgovoru po prvi puta spomenute riječi poput nionical i još na desetke pojmova koje nitko, osim specijalaca, nije razumio. Kad su gospoda otišla nastala je tišina. Sve do sutradan kad su se na telefaxu pojavili podaci o tom čudesnom limu i pokazali da se dvojac nije šalio. Niti loša kava ih nije obeshrabrila. Tko je tada uopće mogao sanjati da se iza mirne vanjštine dipl.ing. Waltera krije osoba koja je doslovno spasila i sačuvala od JNA topovnjaču kasnije nazvanu PETAR KREŠIMIR IV, a da je Jura Crnković višestruki državni prvak u jedrenju i znalac nad znalcima kada su u pitanju podvodne linije jedrilice. – ispričao je kasnije Šutej.

Od tada Šutej vodi Klub, brine se o Čigri i vodi škole jedrenja. S tom svrhom organizirao je još jednu plovidbu, Čigrom oko svijeta, u periodu od 2000.-2002. godine. Put je podijeljen u 25 etapa i promjena posade, tako da su u jedrenju sudjelovale 183 osobe.

Sedam puta oko svijeta

Mladen Šutej je u svojoj jedriličarskoj karijeri prejedrio 6 puta Atlantik (jednom solo), dva puta Pacifik

(jednom solo), jednom Indijski ocean i tri puta Labradorsko more. Zatim, dva je puta bio na Rtu Cape Horn, jednom prošao Rt dobre nade i bio na svim svjetskim kontinentima uključujući i Antarktiku. Posjetio je mnoge usamljene otoke kao što su Uskršnji otok, Picairn (Bounty), Juan Fennandez (Robinson Crusoe), Sv. Helenu (Napoleon), Falklande (Malvinas) i sl.

Ukupno *u brazdi ima* oko 230.000 prejedrenih milja, što je ekvivalent 7 plovidaba oko svijeta.

Služio se s pet stranih jezika, a od pomorskih kvalifikacija imao je, među ostalim, licencu DSV (Deutsche Segel Verband) za poduku i ovlaštenje za ispite, međunarodnu licencu Yacht master za upravljanje brodovima do 100 BT, hrvatsku dozvolu za brodovođu do 300 BT.

Član je prestižnog kluba IACH (INTERNATIONAL ASSOCIATION OF CAPE HORNERS) iz St. Maloa i HERMANDAD DE LA COSTA iz Santiaga de Chile.

Čigra i ja

Mladen Šutej napisao je osam knjiga. Osim tih knjiga u još jednoj je koautor i glavni urednik (Nautički peljar Jadrana). U njima je javnosti predstavio život jedriličara, otvoreno i iskreno, i opisao razne kutke svijeta koje je posjetio.

Piše, kako je govorio, ne radi stoga što mu je to poziv i zanimanje ili izvor prihoda, već stoga što osjeća potrebu da ono što je naučio i doživio prenese okolini, uvijek se nadajući da će nekoga potaknuti na slična razmišljanja i akcije. U čemu je i uspio. Osim toga autor neprestano ponavlja kako je do mnogih rezultata i ostvarenja došao uz pomoć okoline koja ga okružuje, a kako sve „zaslužne“ ne može ukrcati na palubu, pa im kao svojevrsni dar i podsjetnik na ljubaznost ostavlja tekstove.

O svojim plovidbama priredio je stotinjak reportaža, a u suradnji s televizijama snimio i realizirao 35 dokumentarnih emisija o jedrenju i zanimljivim krajevima svijeta.

U društvu kakvom živimo, koje je odavno skrenulo s dobrog kursa u mutne vode, najvjerojatnije neće biti

puno govora o čovjeku poput Mladena Šuteja, kao što bi to slučaj da je umro neko iz opskurnog svijeta politike, trivijalne zabave i tome sličnom.

– Putovanja čovjeka promijene, ispune, prošire mu vidike, pa je povratak u Hrvatsku, u kojoj se malo toga mijenja i u kojoj se ne vidi napredak, uvijek težak i pun šokova – kazao je jednom Mladen Šutej.

Želimo mu da mu povratak u neki drugi svijet ne bude tako težak, već tek lagano, rutinsko uplovljavanje u mirnu luku, u bonaci i smiraju.

Ploviti se mora.

<https://tris.com.hr/2023/10/otplovio-mladen-sutej/>

Studiranje u predgrađu smrti (2.): ‘Okolina je mislila da sam lijenčina’

18. Goran Čop

Novinarski projekt: **Studiranje u predgrađu smrti, Duchenne mišićna distrofija**

Elektronička publikacija:
Zagrebi

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
13. rujna 2023.

Djetinjstvo, najranije djetinjstvo, uglavnom provedu u najboljem redu i savršenom neredu, baš onako kako brige ne nastanjuju mlade glave. U igri s vršnjacima, dječjim smicalicama, intrigama i ranim rivalstvima, u malim zavjereništvima i arkadnim izazovima mladog intelekta. Ne izostanu niti ekshibicijske parade s dokazivanjem fizičkih limita i, zapravo, sve je upravo onako kako treba biti za nekoga tko je upravo kročio u život. „A čuj, problemi s izraženije otežanim kretanjem, ono kad se tiho nagađalo da nešto ozbiljnije nije u redu s mojim tijelom, su počeli nešto prije 5. rođendana. Iako sam i prije često tražio da me ponesu ali je okolina to tumačila da sam lijenčina“, smije se Ivica dok se prisjeća ranih dana.

„Bolovi su bili skoro neizdržljivi“

Duchenneova mišićna distrofija se prišulja nenadano, neželjeno, podmuklo. Ugroženom djetetu opasno i nepovratno mijenja život, a obitelj dovodi pred nove izazove i potragu za odlučnim, pravovremenim i funkcionalnim rješenjima. Mjesta kompromisu nema. Najprije su nevoljama, slabošću i malaksalošću, zahvaćena područja oko gornjeg dijela ruku, a poprilično brzo identičan vid slabije upotrebljivosti seli niže do gornjeg dijela nogu i karlice. Bolest zagalopira.

„Sa 7 godina sam išao na operaciju produženja tetiva jer su se skratile. Nije prošlo najbolje a bolovi su bili jaki i skoro neizdržljivi. Sve sam više i brže počeo slabiti i s 10 godina završio u kolicima iz kojih se do danas više nisam ustao.“

Prema udomaćenim konvencionalnim znanstvenim dosezima posrijedi je poremećaj kad dječacima, ova surova bolest po pravilu pogađa isključivo muški rod, nedostaje gotovo cijeli distrofin. Riječ je o proteinu zaduženom za održavanje strukture mišićnih stanica. Pod mikroskopom kvalificirano oko eksperta vidi mrtvo tkivo. Dijete dobije bolest od majke koja je nositelj normalnog gena za distrofin na jednom X kromosomu i abnormalni gen za distrofin na drugom X kromosomu.

Ne propadaju samo vanjski mišići već i srčani mišić, sinkronizirano opada moć, značaj i biodinamika svih organa i tjelesnih funkcija. Nad pacijentom vrebaju brojna iskušenja obavijena neuništivom fatalnom prijetnjom.

Jedan od deset tisuća

„Na početku sam možda i očekivao da će se stvari poboljšati i da će terapija nakon prvih dijagnoza proizvesti neke kvalitetne pomake nabolje. Iako sam od najranijeg djetinjstva imao probleme s kretanjem volio sam igru s vršnjacima, s drugom djecom. Saznanje da to više neće biti moguće me strahovito pogodilo. Bio sam depresivan i jako tužan. Zavladaju nove neočekivane preokupacije i opterećenja. Meni i, naravno, obitelji. Pa kud baš mene“, zapitao se Ivica dok je kao učenik 3. razreda osnovne škole razmatrao svoj status i medicinsko obiteljski tretman koji ga očekuje u nastavku života. Na lutriji života nije dobio najsmretniji broj.

Takvim se mislima djeca ne bi trebala baviti. Kad je vrijeme igri, radosti, otkrivanjima i radoznalosti, kad se upoznaje svijet i svijet upoznaje nas, dječaci budu gurnuti u vrtlog turbulentne rizične svakodnevice, u bolest koja nedvosmisleno podrazumijeva konstantnu 24/7/365 njegu, kontrolu, nadzor i asistenciju.

Statistički gledano Duchenneovu mišićnu distrofiju (DMD) ima nesreću upoznati jedan od 10 tisuća dječaka. Nepristojno je takvu igru sudbine nazvati pehom. Ivica je tako od ranih pučkoškolskih dana u kolicima završio prvih osam godina u rodnom mjestu Vrtlinska, nekad jakom ratarskom i stočarskom, a

danas tužno zapuštenom i napuštenom mjestu u Bjelovarsko bilogorskoj županiji, dok je gimnazijske dane apsolvirao u nedalekoj Čazmi. Prije 5 godina stiže u Zagreb i upisuje Politologiju na Fakultetu političkih znanosti.

<https://zagrebi.hr/studiranje-u-predgradu-smrti-2-okolina-je-mislila-da-sam-lijencina/>

TOP-100 Najgledanijih domaćih filmova u hrvatskim i srpskim kinima od 2000. do danas

Od 2000. godine do danas, u kinima je prikazano više od dvjestotinjak domaćih filmova. Velikom većinom su igrana ostvarenja, ima ponešto dokumentaraca, dok se dugometražni crtici mogu nabrojati na prste jedne ruke. Stava sam da u Hrvatskoj imamo filmove, ali da nažalost nemamo kinematografiju, barem ne ako predmijevamo njezinu uređenosti i transparentnost. Da nam je kinematografija „uređena“ zasigurno ne bih osobno morao istraživati, sistematizirati i sastavljati rang-listu gledanosti filmova, već bi takva ljestvica svim zainteresiranima bila dostupna jednim klikom miša. Nije sporno da je naša kinematografija budžetski vrlo dobro pokrivena, ne nedostaju niti kadrovi koji bi ijedan filmski projekt mogli odraditi, ali najveći problem vidim kod dijela redatelja i producenata, u izrazitom otporu prema takvim listama.

Naime, liste gledanosti nedvosmisleni su odraz rezultata samih filmova, a nastavno i stanja u kojemu se nalazi naša kinematografija, kao i njeni najvažniji čimbenici – redatelji i producenti. Podaci su konkretni i tu nema baš puno mogućnosti za „muljanja“ i „prodavanje magle“, čemu su mnogi iz kinematografije skloni.

Sto najgledanijih hrvatskih filmova u domaćim kinima, u razdoblju od **1. siječnja 2000.** do proteklog vikenda, zaključno s **19. studenim 2023.**, vidjelo je **2.572.643 gledatelja**. U listu naravno da nisu uključene manjinske koprodukcije, dok osim igranih, tu su dokumentarci i animirani filmovi. Podaci su prikupljeni iz filmskog magazina „Hollywood“, domene www.boxoffice.hr, godišnjih publikacija „Brojke i

19. Veljko Krulčić

Novinarski projekt:
O trošenju javnog novca u hrvatskoj kinematografiji i prilozi za transparentniji HAVC - “najzatvoreniju” javnu ustanovu u RH

Elektronička publikacija:
Radio 808

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
29. studenoga 2023.

slova“ koje objavljuje HAVC, kontakata s producentima i distributerima, te kontinuiranim osobnim (višedesetljetnim) praćenjem ove „problematike“. Lista je sastavljena s maksimalnom pažnjom i prema najvišim profesionalnim kriterijima i standardima, uz napomenu da sam povremeno nailazio na podatak kako isti filmovi imaju različite brojke gledanosti, pa sam u takvim slučajevima vršio dodatne provjere i usklađivanja. Većina se je distributera u ovom slučaju pokazala profesionalcima, dvoje manjih su jednostavno ignorirali moje upite.

Uz postojanje mogućnosti nenamjernih pojedinih greškica, ipak, generalna slika je takva kakvu prikazuje rang-lista. Komentare i analize ostavljam čitateljima.

100 NAJGLEDANIJIH HRVATSKIH FILMOVA U KINIMA OD 2000. DO DANAS

1. SVEČENIKOVA DJECA, 2013, Vinko Brešan, 158.131
2. ŠTO JE MUŠKARAC BEZ BRKOVA, 2006, Hrvoje Hribar, 152.379
3. ŠEGRT HLAPIĆ, 2013, Silvije Petranović, 142.797
4. SONJA I BIK, 2012, Vlatka Vorkapić, 97.927
5. DNEVNIK PAULINE P., 2023, Neven Hitrec, 86.033
6. KOKO I DUHOVI, 2011, Daniel Kušan, 85.145
7. CVRČAK I MRAVICA, 2023, Luka Rukavina, 79.535
8. LARIN IZBOR: IZGUBLJENI PRINC, 2012, Tomislav Rukavina, 76.694
9. GENERAL, 2019, Antun Vrdoljak, 74.585
10. ZAGONETNI DJEČAK, 2013, Daniel Kušan, 69.274
11. ZG80, 2016, Igor Šeregi, 65.775
12. UZBUNA NA ZELENOM VRHU, 2017, Čejen Černić, 63.583
13. DUH U MOČVARI, 2006, Branko Ištvančić, 62.745
14. KOJA JE OVO DRŽAVA, 2019, Vinko Brešan, 58.265
15. MARGINALCI, 2022, Ljubomir Kerekeš, 54.814
16. NARODNI HEROJ LJILJAN VIDIĆ, 2015, Ivan Goran Vitez, 54.661
17. BLAGAJNICA HOĆE IĆI NA MORE, 2000, Dalibor Matanić, 48.849
18. LJUBAV ILI SMRT, 2014, Daniel Kušan, 44.571
19. ZVIZDAN, 2015, Dalibor Matanić, 43.122
20. KARAULA, 2006, Rajko Grlić, 43.009
21. KAUBOJI, 2013, Tomislav Mršić, 33.702
22. ŠESTI AUTOBUS, 2022, Edo Galić, 32.806
23. USTAV REPUBLIKE HRVATSKE, 2016, Rajko Grlić, 32.434
24. OSMI POVJERENIK, 2018, Ivan Salaj, 31.318
25. DNEVNIK DIANE BUDISAVLJEVIĆ, 2019, Dana Budisavljević, 30.496
26. ANKA, 2017, Dejan Ačimović, 30.291
27. POSLJEDNJA VOLJA, 2001, Zoran Sudar, 29.696
28. DUGA MRAČNA NOĆ, 2004, Antun Vrdoljak, 29.365
29. MOJ DIDA JE PAO S MARSA, 2019, Andree Škop – Žarković, 29.025
30. POSLJEDNJI SRBIN U HRVATSKOJ, 2019, Predrag Ličina, 28.072
31. METASTAZE, 2009, Branko Schmidt, 27.022
32. NOVO, NOVO VRIJEME, 2001, Igor Mirković, 26.678
33. SRETNO DIJETE, 2004, Igor Mirković, 25.924
34. KRALJICA NOĆI, 2001, Branko Schmidt, 23.722
35. MAJSTORI, 2014, Dalibor Matanić, 23.378
36. NOSILA JE RUBAC ČRLENI, 2022, Goran Dukić, 19.161
37. KINO LIKA, 2008, Dalibor Matanić, 18.211
38. PJEVAJTE NEŠTO LJUBAVNO, 2007, Goran Kulenović, 18.123
39. NEKA OSTANE MEĐU NAMA, 2010, Rajko Grlić, 17.723
40. UFURAJ SE I PUKNI, 2019, Ljubomir Kerekeš, 17.533
41. LJUBAV OKO SVIJETA, 2021, Davor i Anđela Rostuhar, 17.081
42. BROJ 55, 2014, Kristijan Milić, 15.549
43. FINE MRTVE DJEVOJKE, 2002, Dalibor Matanić, 14.346
44. TA DIVNA SPLITSKA NOĆ, 2004, Arsen Antun Ostojić, 14.205

45. ŽIVOT JE TRUBA, 2015, Antonio Nuić, 13.911
46. COMICS SANS, 2018, Nevio Marasović, 13.551
47. KONJANIK, 2004, Branko Ivanda, 13.415
48. LJUDOŽDER VEGETARIJANAC, 2012, Branko Schmidt, 13.285
49. GAZDA, 2016, Dario Juričan, 12.382
50. MURINA, 2021, Antoneta Alamat Kusijanović, 11.209
51. LIBERTAS, 2007, Veljko Bulajić, 11.131
52. SIGURNO MJESTO, 2022, Juraj Lerotić, 10.965
53. NE DAO BOG VEĆEG ZLA, 2002, Snježana Tribuson, 10.959
54. KENJAC, 2009, Antonio Nuić, 10.439
55. VJERUJEM U ANĐELE, 2009, Nikša Sviličić, 10.435
56. SVJEDOCI, 2004, Vinko Brešan, 9.945
57. LEA I DARIJA, 2012, Branko Ivanda, 9.847
58. ARMIN, 2007, Ognjen Sviličić, 9.564
59. 72 DANA, 2010, Danilo Šerbedžija, 9.143
60. TU, 2003, Zrinko Ogresta, 9.107
61. TI MENE NOSIŠ, 2015, Ivona Juka, 8.849
62. HALIMIN PUT, 2012, Arsen Antun Ostojić, 8.731
63. GANSTER TE VOLI, 2013, Nebojša Slijepčević, 8.728
64. KRALJ, 2012, Dejan Ačimović, 8.701
65. IDEŠ? IDEM!, 2019, Ljubo Zdjelarević, 8.681
66. SMRT DJEVOJČICE S ŽIGICAMA, 2023, Goran Kulenović, 8.327
67. ZBORNICA, 2021, Sonja Tarokić, 8.066
68. BACI SE NA POD, 2022, Nina Violić, 7.942
69. SRCE NIJE U MODI, 2000, Branko Schmidt, 7.921
70. SVE NAJBOLJE, 2016, Snježana Tribuson, 7.722
71. JE LI JASNO PRIJATELJU, 2000, Dejan Ačimović, 7.717
72. NIJE KRAJ, 2008, Vinko Brešan, 7.487
73. MINISTARSTVO LJUBAVI, 2016, Pavao Marinković, 7.342
74. ESCORT, 2023, Lukas Nola, 6.984
75. STRIC, 2022, Kapac – Mardešić, 6.748
76. PUT LUBENICA, 2007, Branko Schmidt, 6.721
77. DOPUNSKA NASTAVA, 2019, Ivan Goran Vitez, 5.861
78. ŠTO JE IVA SNIMILA 21.10. 2003?, 2005, Tomislav Radić, 5.687
79. NOĆNI BRODOVI, 2012, Igor Mirković, 5.623
80. 7 SEX 7, 2012, Irena Škorić, 5.551
81. MALI, 2019, Antonio Nuić, 5.535
82. NE GLEDAJ MI U PIJAT, 2016, Hana Jušić, 5.391
83. DIVLJACI, 2022, Dario Lonjak, 5.347
84. EL SHATT – NACRT ZA UTOPIJU, 2023, Ivan Ramljak, 5.341
85. ILLYRCVYM, 2022, Simon Bogojević Narath, 5.330
86. OPROSTI ZA KUNG FU, 2005, Ognjen Sviličić, 5.115
87. A BILI SMO VAM DOBRI, 2021, Branko Schmidt, 4.986
88. HOTEL PULA, 2023, Andrej Korovljev, 4.977
89. SVE DŽABA, 2006, Antonio Nuić, 4.866
90. F20, 2018, Arsen Antun Ostojić, 4.791
91. PLAVI CVIJET, 2021, Zrinko Ogresta, 4.678
92. GARBURA, 2022, Josip Žuvan, 4.623
93. ZAGREBAČKI EKVINOCIJ, 2020, Mihael Jelić, 4.545
94. OBLAK, 2011, Miroslav Sikavica, 4.523
95. SEDMO NEBO, 2023, Jasna Nanut, 4.485
96. THE SHOW MUST GO ON, 2011, Nevio Marasović, 4.447
97. BOSANSKI LONAC, 2023, Pavao Marinković, 4.444
98. TUSTA, 2019, Andrej Korovljev, 4.304
99. MATER, 2020, Jure Pavlović, 4.286
100. DUH BABE ILONKE, 2014, Tomislav Žaja, 4.233

Osim liste gledanosti za hrvatske filmove, usporedbe radi, napravio sam i listu **100 najgledanijih srpskih filmova** u istom razdoblju. Na njoj nema dokumentaraca, nema crtića i svega su tri redateljice sa svojim filmovima uspjele ući na ljestvicu.

Zbrajajući rezultate svih filmova koji su na listi, došao sam do „fascinantne“ brojke od **15.812, 932 gledatelja**, što je čak **šest puta više** nego što imaju „naši filmovi u našim kinima“. Listu sam sastavio kori-

steći se podacima Filmskog centra Srbije, praćenjem tamošnjeg box-officea te uz kontakte s tamošnjim distributerima i producentima.

Hrvatsko i srpsko kino-tržište su načelno rečeno, komplementarnog karaktera o čemu rječito svjedoče „slične brojke gledanosti“ relevantnog broja stranih kino-uspješnica. I u slučaju ove liste, komentare i analize ostavljam čitateljima.

100 NAJGLEDANIJIH SRPSKIH FILMOVA U KINIMA OD 2000. DO DANAS

1. ZONA ZAMFIROVA, 2002, Zdravko Šotra, 1.080.857
2. TOMA, 2021, Dragan Bjelogrić, 675.319
3. MI NISMO ANĐELI 2, 2005, Srđan Dragojević, 657.143
4. JUŽNI VETAR, 2018, Miloš Avramović, 618.415
5. IVKOVA SLAVA, 2005, Zdravko Šotra, 617.553
6. MUNJE, 2001, Radivoje Andrić, 571.341
7. MONTEVIDEO, BOG TE VIDEO, 2010, Dragan Bjelogrić, 516.124
8. MONTEVIDEO, VIDIMO SE, 2014, Dragan Bjelogrić, 498.501
9. JUŽNI VETAR 2: UBRZANJE, 2021, Miloš Avramović, 400.576
10. NEBESKA UDICA, 2000, Ljubiša Samardžić, 342.939
11. PLJAČKA TREĆEG RAJHA, 2003, Zdravko Šotra, 338.836
12. PARADA, 2011, Srđan Dragojević, 336.372
13. MALI BUDO, 2014, Danilo Bečković, 324.257
14. TAJNA PORODIČNOG BLAGA, 2000, Aleksandar Đorđević, 299.691
15. TAKSI BLUZ, 2019, Miroslav Stamatov, 272.793
16. MALI SVET, 2003, Miloš Radović, 224.885
17. ŠEŠIR PROFESORA KOSTE VUJIĆA, 2012, Zdravko Šotra, 219.835
18. GORČILO, 2015, Milan Karadžić, 219.126
19. BIĆEMO PRVACI SVETA, 2015, Darko Bajić, 215.052
20. PROFESIONALAC, 2003, Dušan Kovačević, 214.378
21. KAD PORASTEM BIĆU KENGUR, 2004, Radivoje Andrić, 212.225
22. KRALJ PETARI, 2018, Petar Ristovski, 202.459
23. STADO, 2016, Nikola Kojo, 200.911
24. LETO KAD SAM NAUČILA DA LETIM, 2022, Radivoje Andrić, 193.462
25. ZONA ZAMFIROVA 2, 2017, Jug Radivojević, 190.487
26. RAT UŽIVO, 2000, Darko Bajić, 181.264
27. MRTAV LADAN, 2002, Milorad Milinković, 176.871
28. NATAŠA, 2001, Ljubiša Samardžić, 172.445
29. APSOLUTNIH STO, 2021, Srđan Golubović, 170.056
30. ZLATNI DEČKO, 2022, Ognjen Janković, 167.846
31. ČUVARI FORMULE, 2023, Dragan Bjelogrić, 166.427
32. ŽIVOT JE ČUDO, 2004, Emir Kusturica, 165.881
33. MALA NOĆNA MUZIKA, 2002, Dejan Zečević, 154.552
34. ČARLSTON ZA OGNJENKU, 2008, Uroš Stojanović, 149.709
35. JESEN STIŽE DUNJO MOJA, 2004, Ljubiša Samardžić, 146.453
36. JESEN SAMURAJA, 2016, Danilo Bečković, 144.061
37. SANTA MARIA DELLA SALUTE, 2016, Zdravko Šotra, 137.996
38. ČITULJA ZA ESKOBARA, 2008, Milorad Milinković, 136.052
39. CRNI GRUJA I KAMEN MUDROSTI, 2007, Marko Marinković, 131.948
40. SVETI GEORGIJE UBIVA AŽDAHU, 2009, Srđan Dragojević, 125.019
41. MUNJE: OPET!, 2023, Radivoje Andrić, 124.865
42. BISER BOJANE, 2017, Milan Karadžić, 123.584
43. LAVIRINT, 2002, Miroslav Lekić, 122.283
44. BUMERANG, 2001, Dragan Marinković, 116.239
45. INDIGO KRISTAL, 2023, Luka Mihailović, 116.046
46. MI NISMO ANĐELI 3, 2006, Petar Pašić, 114.474
47. JEDAN NA JEDAN, 2002, Mladen Matičević,

- 113.012
48. VOJNA AKADEMIJA, 2013, Dejan Zečević, 107.783
49. VOJNA AKADEMIJA 3: NOVI POČETAK, 2016, Dejan Zečević, 104.297
50. SELJACI, 2001, Dragoslav Lazić, 98.964
51. SIVI KAMION CRVENE BOJE, 2004, Srđan Koljević, 95.854
52. VOJNA AKADEMIJA 5, 2019, Dejan Zečević, 92.978
53. OLUJA, 2023, Miloš Radunović, 86.419
54. VIRTUALNA STVARNOST, 2001, Ratiborka Čeramilac, 84.581
55. ČETVRTI ČOVEK, 2007, Dejan Zečević, 81.779
56. ŠIŠANJE, 2010, Stevan Filipović, 77.816
57. JAGODE U SUPERMARKETU, 2003, Dušan Milić, 74.506
58. NEČISTA KRV: GREH PREDAKA, 2021, Milutin Petrović, 74.445
59. PORED MENE, 2010, Stevan Filipović, 74.337
60. EKIPA, 2017, Marko Sopić, 73.456
61. KOMEDIJA NA TRI SPRATA, 2022, Sandra Mitrović, 72.818
62. JEDINI IZLAZ, 2021, Darko Nikolić, 70.198
63. VERA, 2022, Nedeljko Kovačić, 68.604
64. VIKEND SA ČALETOM, 2020, Miroslav Momčilović, 67.792
65. NORMALNI LJUDI, 2001, Oleg Novković, 67.231
66. MEHANIZAM, 2000, Đorđe Milosavljević, 65.941
67. NA MLEČNOM PUTU, 2017, Emir Kusturica, 64.446
68. SVETA PETKA – PRST U PUSTINJI, 2022, Hadži-Aleksandar Djurović, 61.076
69. PAD U RAJ, 2004, Miloš Radović, 59.741
70. SEDAM I PO, 2006, Miroslav Momčilović, 59.083
71. POTRAGA ZA SREĆ(K)OM, 2005, Milorad Milinković, 58.307
72. REALNA PRIČA, 2019, Gordan Kičić, 57.127
73. ALA JE LEP OVAJ SVET, 2022, Filip Čolović, 53.883
74. 4 RUŽE, 2019, Vasilije Nikitović, 52.706
75. BRAĆA PO BABINE LINIJE, 2016, Radoš Bajić, 52.008
76. PROMENI ME, 2007, Milan Karadžić, 50.949
77. KLOPKA, 2007, Srđan Golubović, 50.896
78. AJVAR, 2019, Ana Maria Rossi, 50.768
79. SMRDLJIVA BAJKA, 2015, Miroslav Momčilović, 47.435
80. BILO JEDNOM U SRBIJI, 2022, Petar Ristovski, 45.615
81. DRUG CRNI U NOB-u, 2009, Rade Marković mlađi, 45.095
82. HEROJI HALIJARDA, 2023, Radoš Bajić, 44.497
83. 3211, 2023, Danilo Bečković, 43.318
84. USTANIČKA ULICA, 2012, Miroslav Terzić, 43.139
85. ZASPANKA ZA VOJNIKE, 2018, Predrag Antonijević, 42.037
86. RINGERAJA, 2002, Đorđe Milosavljević, 41.963
87. ATOMSKI ZDESNA, 2014, Srđan Dragojević, 39.177
88. SMRT ČOVEKA NA BALKANU, 2012, Miroslav Momčilović, 39.055
89. VOLIM TE NAJVIŠE NA SVETU, 2003, Predrag Velinović, 38.676
90. ŠEJTANOV RATNIK, 2006, Stevan Filipović, 38.215
91. KAD LJUBAV ZAKASNI, 2014, Ivan Stefanović, 36.063
92. SKORO SASVIM OBIČNA PRIČA, 2003, Miloš Petričić, 35.911
93. BEOGRADSKI FANTOM, 2009, Jovan Todorović, 35.364
94. NA LEPOM PLAVOM DUNAVU, 2008, Darko Bajić, 35.001
95. FALSIFIKATOR, 2013, Goran Marković, 34.254
96. BELI LAVOVI, 2011, Lazar Ristovski, 32.785
97. ŽENA SA SLOMLJENIM NOSOM, 2010, Srđan Koljević, 31.955
98. SJAJ U OČIMA, 2003, Srđan Karanović, 31.759
99. LJUBAV I DRUGI ZLOČINI, 2008, Stefan Arsenijević, 31.032
100. TURNEJA, 2008, Goran Marković, 30.317
- <https://radio808.com/top-100-najgledanijih-domacih-filmova-u-hrvatskim-i-srpskim-kinima-od-2000-do-danas/>

O radu u mirovini: “Socijalni kontakti su mi najvažniji, šolde nisu bitne!”

20. Danijela Stanojević

Novinarski projekt:
Uzdržavanje do smrti

Elektronička publikacija:
Radnička prava

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
11. rujna 2024.

U Hrvatskoj živi nešto više od 1,2 milijuna umirovljenika. Njih 31.028, uz mirovinu, radi na pola radnog vremena. Najviše ih je u djelatnostima trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala. Josip Bilić i Nenad Kečkeš umirovljeničke dane odlučili su ispuniti i radom za koji kažu da ih ne opterećuje nego obogaćuje.

Umirovljenički rad došao je u fokus javnosti prije nekoliko godina kada su trgovački lanci počeli oglašavati radna mjesta za umirovljenike koji su voljni raditi pola radnog vremena. Za trgovine je to bila odlična prilika jer im dolaze raditi ljudi koji posjeduju bogato iskustvo. Umirovljenici su prava riznica mekih vještina. Njihova komunikacija je kao dobro vino – godinama je sazrijevala. Timski rad? Bez problema! Prilagodljivost? Oni su pravi kameleoni. A njihovo dugogodišnje iskustvo? Kao rijetko vino – specifično i cijenjeno.

Josip Bilić, šezdesetogodišnji umirovljenik, odlučio je ne mirno sjediti kod kuće. Prijavio se u Spar u Zadru gdje sada radi na odjelu s pićima. S njim sam razgovarala usred ljetne sezone, dok je vani jako sunce nama je umjetno svjetlo u klimatiziranom prostoru velike trgovine obasjavalo police s vinima. Josip i ja smo se upoznali prije dvije godine, upravo preko vina. Njegova priča je inspiracija – dokaz da umirovljenici mogu biti prava vina koja ne gube kvalitetu s godinama.

„Socijalni kontakti su mi najvažniji, šolde nisu bitne!“ Ovako je odlučno izjavio Josip, nasmijan i duhovit. Za njega, mirovina nije samo vrijeme za odmor – to je prilika da se druži s ljudima, razmjenjuje iskustva i dijeli svoju strast. Umirovljenici često krive državu ili druge za svoje stanje. Neki ne mogu raditi, a neki ne žele. No, Josip nije dopustio da ga to obeshrabri. Umjesto toga, odlučio je biti aktivan i koristan. Za njega, novci nisu glavni motiv. Bitno mu je da svakodnevno komunicira s ljudima. Kao stručnjak za vina, pomaže im u izboru najboljih boca. I to mu donosi zadovoljstvo.

Ujutro ustaje, sprema se, dotjeruje i odlazi na posao. Voli taj osjećaj obaveze koji ga ispunjava. Ekipa s posla je odlična, a on ima posebnu zadaću – slaže police s pićima. Njegove preporuke za vina su točne i precizne. Mnogi ga traže jer su zadovoljni njegovim savjetima. Njegovo znanje o vinima je izvanredno. Ako mu opišete što vam godi, on će pronaći savršeno vino ili čak žestoko piće. Jer za Josipa, rad nije samo obaveza – to je strast

Kaže da je s tom plaćom koju dobije jako zadovoljan, sjajno mu dođe na mirovinu koju dobiva. Otišao je u mirovinu kada je imao dovoljno godina za umirovljenje. „Ja sam komercijalist. Radio sam svašta, više poslova, od građevine, preko vozača taksija, jer nikad nije bilo posla skroz dok nisam dobio penziju, e, a sad imam posao ovaj i jako sam zadovoljan. Dobivam punu mirovinu, poslodavac me normalno prijavio, ne mora mi plaćati doprinose i mirovina je puna i na nju dobivam ovo što zaradim. Jako sam zadovoljan da mogu razgovarati i družiti se s ljudima i ljudi se vraćaju po preporuke oko vina. Taj dio me posebno veseli i raduje i što se uvijek trudim oko razgovora,

prezentacije. Volim ljude! Ovako bi u mirovini bio izoliran kod kuće. To mi se ne sviđa. Komotno mogu reći da otkako sam u mirovini uživam u životu i radu.“

Još jedan koji ne miruje

Na jednoj drugoj lokaciji, svega 255 km udaljenosti od Zadra, u maloj novozagrebačkoj željezari, Nenad Kečkeš, umirovljenik u svojoj šezdeset i trećoj godini, nastavio je raditi i šarmirati. „Kaj se mene tiče, ja sam tek počeo živjeti!“, veselo je izjavio. Cijeli radni vijek proveo je u željezari, a sada u mirovini i dalje doprinosi. Nenad živi u kući te osim što radi u željezari četiri sata dnevno, brine se i oko kuće.

„Mi umirovljenici imamo besplatan vlak, žičaru, imam zdravstveno osiguranje, a svaki mjesec mi sjeda mirovina. Na to još dodam zaradu iz posla“, objasnio je Nenad. Njegov poslodavac ga je ponovno zaposlio nakon što je otišao u mirovinu, što se pokazalo obostrano korisnom odlukom. Rad u željezari i trgovini nije jednostavan.

„Morate znati sve artikle i kaj za kaj služi. Onda morate znati gdje kaj stoji jer vidite kakva je to željezara – ima milijun sitnih i krupnih artikala. Nemrete tu zaposliti strane radnike jer bi se zgubili, ne bi znali kaj preporučiti, kaj prodati. Za svaki taj artikl morate znati čemu služi jer vam dolaze mušterije koje traže dijelove pa opišu svoje potrebe, a vi im to nađete. Svaki artikl ima svoju šifru. To je zbilja posao“, objašnjava Nenad.

Kombinacija njegovih iskustava je rijetkost i ne može se lako naći, jer zahtijeva iskustvo rada u željezari i pamćenje osobina artikala. „U radu je spas, a u neradu je zadovoljstvo“, zaključio je Nenad, ističući prednosti starije populacije u poslu – disciplinu, pristojnu komunikaciju i radnu etiku koja je na visokoj razini. Mlade generacije, čini se, nešto su izgubile na tom polju.

<https://radnickaprava.org/tekstovi/clanci/umirovljenici-4>

Kultura otkazivanja ili mogu li povijesne nepravde biti otklonjene?

Prije deset-petnaest godina u Sjedinjenim Državama i Zapadnoj Evropi, ali i u nekim drugim dijelovima svijeta, pokrenute su brojne kampanje deklasiranih društvenih slojeva kojima je zajedničko bilo to da su društvene mreže koristile kao prodoran instrument društvene promjene. Akterima iz pokreta poput *Black Lives Matter* (BLM) i *MeToo*, mreže su dale mogućnost da u rekordno brzom vremenu viralnim naprave teme (obično iz domene društvene nepravde), koje bi dotad medijsku blokadu probijale rijetko ili nikad.

Novo je bilo i to da su te digitalne ustanke podizali dotad posve pasivni pojedinci i grupe, bez nekog presudnog posredovanja klasičnih sindikata, političkih stranaka ili postojećih organizacija civilnog društva. Tako nekog policijskog *bullyja* iz neke američke zabiti, koji redovito vrši maltretman nad lokalnom crnačkom omladinom, sada *debunkati* može i jedna dugotrajno nezaposlena Afroamerikanka iz matrifokalne familije i s nepotpunom osnovnom školom, samo ako ima *twitteraccount*. Korak dalje je da osnuju lokalni ogranak BLM-a.

Za te i slične *grass-roots* kampanje presudna je bila tehnološka inovacija koja je dotadašnju jednosmjernu komunikaciju *one-to-many* prešaltala u bitno demokratskiji odnos *many-to-many*. Samo jedan *hashtag* dijeli nekog *underdoga* da svoj dotad prigušeni gnjev prometne u manje ili više organizirani javni bunt. Činjenica da su članovi «plebejske kulture» dobili alat kakav su dotad mogli samo sanjati dramatično je

21. Rade Dragojević

Novinarski projekt:
**Kultura otkazivanja
ili mogu li povijesne
nepravde biti
otklonjene?**

Elektronička publikacija:
Forum.tm

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
5. kolovoza 2023.

promijenila medijski pejzaž. Klasičnih medija kakve smo imali samo do pred koju godinu više nema ili su barem bitno izmijenjeni.

To komešanje na medijskoj sceni, dakako, nije moglo proći bez negodovanja *opinion makera*. Besprizorni su se umiješali u njihov medijski vrtić i to je zaslužilo, u najmanju ruku, oštar odgovor. Prije negoli navedemo odgovor, samo da podsjetimo kako se i od čega formiralo klasično javno mnijenje. Kako u svom habilitacionom radu iz 1962. godine pod naslovom «Strukturne promjene javnosti» navodi Jürgen Habermas, javna sfera konstituirala se otprilike onda kad se pojavila mlada, ambiciozna građanska klasa. Najprije je funkcionirala po građanskim salonima i kavanama, gdje su pripadnici iz boljeg društvenog soja (stalež školovanih ljudi) oblažavali stari režim, da bi se kasnije komentari, kritike i polemike preselile na stranice novina. Pad takav medijski sistem doživljava u 20. stoljeću kad pojavom masovnih medija zahtjev da vlast treba polagati račune javnosti postepeno slabi, a jača konzumeristički rezon. Kritička teorija Frankfurtske škole i inače se prema masovnim medijima držala skeptično. Tako Adorno kulturnu industriju u cjelini doživljava kao totalnu manipulaciju, a Marcuse domeće institucionalnu cenzuru koja obavlja masovne medije, itd.

Ipak, ta isključiva komercijalna motivacija na tržištu print medija još dugo ne uspijeva zadominirati u potpunosti, još uvijek princip *Raisonnementa* (princip rezoniranja) i kritičke javnosti nije posve odmijenjen profitnim nagonom. Do duboko u dvadeseto stoljeće štampani su mediji i dalje nositelji viteškog posla, tamo se otvaraju afere, razotkrivaju prijevare, prokazuju korumpirani akteri i tamo se neustrašivo juriša na nosioce moći. Kulminacijska točka tiskanog novinarstva dosegnuta je u sedamdesetim godinama prošlog stoljeća.

To razdoblje sjajno opisuje Spielbergov film «Novine» (The Post, 2017), s Meryl Streep, kao vlasnicom «Washington Posta» i Tomom Hanksom, kao njezinim tadašnjim glavnim urednikom, u glavnim ulogama. Film govori o sinergiji «Washington Posta» i «New York Timesa» koju su uložili da uz pomoć vojnog analitičara Daniela Ellsberga, zviždača koji je novinarima doturio «Pentagon paperse», prokažu dugogo-

dišnje vladine laži o Vijetnamskom ratu i ulozi svih američkih administracija u tome, od Kennedyjeve preko Johnsonove do Nixonove. Kad se tome doda Pakulin klasik iz 1976, «Svi predsjednikovi ljudi» (All the President's Men), film o rušenju Nixona preko afere vladinog prisluškivanja središnjice oporbene Demokratske stranke u vašingtonskom hotelu Watergate, tu se negdje otprilike zaokružuje herojsko doba klasičnog novinarstva. U tom kontekstu današnja donkihotovska borba nekih domaćih medija, poput Telegrama, protiv najavljenog medijskog zakona koji i ono malo istraživačkog novinarstva kani zatući do kraja (recimo, obavezom novinara da otkrije svoj izvor), izgleda dirljivo i – zakašnjelo. Posljednji Mohikanci iz područja investigativnog žurnalizma tako pomalo slične na ceh holivudskih kino-pijanista iz doba nijemog filma koji su za svoja prava ustali u osvit zvučnog filma.

Ono što je interesantno jest da u te i takve medijske krugove pristup nemaju siromašni, radništvo i žene. Istina, u predrevolucionarnoj Francuskoj neke su salone vodile žene, ali generalno govoreći prije spomenuta plebejska kultura «društvu oko stola» teško prilazi. Uostalom, mase su u početku nepismene, a ako se i opismene, teme ne poznaju dovoljno dobro da bi se plasirali u krug *connoisseura*, a i kupovna im je moć toliko mala da zapravo nemaju što tražiti na sve razvijenijem tržištu kulturnih dobara.

Stvar se nešto posebno ne mijenja ni kasnije, mediji su i dalje klub bolje stojećih muškaraca, ostali se priključuju rijetko. U nižim medijskim ešalonima, dakako, šljakaju žene, ali ih na vrhu uglavnom nema. Recimo, u društvu kakvo je bilo jugoslavensko, koje je barem deklarativno inzistiralo na društvenoj pravdi i jednakosti, vrh novinarskog svijeta, dakle, onaj koji je presudno utjecao na kreiranje javnog mnijenja, oduvijek je pripadao galićima, tijanićima, tirnanićima, mandićima, grizeljima, barbierijima, milićima, lilićima i inima. Ovako na brzinu, na pamet nam padaju samo dvije ultimativne ženske medijske zvijezde osamdesetih godina u Jugoslaviji. Jedna je bila Gordana Suša, urednica centralnog televizijskog dnevnika TV Beograd, koju je s rukovodstvom informativnog programa televizije odstrijelio Milošević. Druga je bila Jelena Lovrić, komentatorica utjecajnog

zagrebačkog političkog tjednika «Danas» koji se u to vrijeme tiskao u impresivnoj tiraži od 120 tisuća primjeraka. Devedesetih godina po tom pitanju bilo je još i gore (vidi slučaj Vještica iz Rijja).

Na aktualni pokušaj preuzimanja medija od strane masa liberalno-konzervativne snage se, naravno, skandaliziraju. Najprije su preuzeli izraze iz slenga afroameričke *queer* zajednice (poput *calling out* /prozivanje, dobacivanje/, zatim *cancelled* – pojam koji se koristi da se nekome šaljivo «spusti» ili da se ukaže na nečije neprilično ponašanje u širem društvu), i prisvojili ga s ciljem da sami sebe u viktimizirajućem ključu prikažu kao nevine žrtve «canceliranja» i usput se još jednom s prezirom otresu na digitalni eho s društvene margine.

Tko se to osjetio ugrožen? Ostanemo li samo na našim paralelama, nema tko nije – od Velimira Viskovića do Tram 11, od Ramba Amadeusa do domaćih stand-up komičara. Ugledni se leksikograf tako naljutio na negativnu kritiku svoje memoarske knjige, pa je kritičarki seksistički uzvratilo u stilu nekadašnjeg zastupnika Ante Kovačevića (žena je za madraca, a ne mudraca). Kad ga je zbog toga snašla kritika s mreže, narcisoidni se Visković po drugi put istraumatizirao.

Kad su General Woo i Target *zarepali* u naci stilu, javnost ih je iskritizirala, a domaći im je diskograf, pobjavši se za vlastiti imidž, otkazao ugovor. Tu je zanimljivo kako se klasična kritika u likovima Večernjakovog Hrvoja Horvata i Aleksandra Dragaša iz «Jutarnjeg» sa svojim više nego pozitivnim prikazima albuma s koljačkim stihovima, našla u raskoraku s ocjenom javnosti. Naravno, i reperi su nakon svega zacviljeli, a o čemu drugom nego o «otkazivanju».

Zagrebački se komičari pak ljute jer domaća publika nema smisla za šalu, pa nisu dobro podnijeli njihove viceve o silovanju. Crnogorskoj pjevačkoj zvijezdi nije dobro sjelo objelodanjivanje njegovog pokušaja «udvaranja» televizijskoj urednici. Kad se otkrilo da je ovaj svoj manjak šarma nadoknađivao fizičkom prisilom, Rambo je pravednički kriknuo protiv hordi koje ga, eto, posve nevinog «kenseliraju». Neki su ovdje predlagali dotičnoj urednici da je stvar s korpulentnim pjevačem trebala raspraviti u tišini i nasamo, a ne ga onako javno sramotiti. Prigovor je to u stilu

Željke Markić i njezinog pokreta odakle konstantno stižu prijedlozi da se govoriti o problemima s kojima se susreću *queer* osobe u društvu može doma, ali u javnosti progovarati o tome u najmanju je ruku neukusno. Baš kao što se prije koju godinu kratkotrajni dopremijer Karamarko grozio domaćoj javnosti da u ideološkom smislu svi mogu misliti kaj hoće, ali samo unutar svoja četiri zida, dok se javno ima misliti isključivo državotvorno.

Jedan od učestalijih prigovora novoj alternativnoj mrežnoj javnosti odnosi se na njezinu masovnost koja se u konzervativnoliberalnih kritičara redovito pretvara u rulju, svjetinu, hordu i grupu za linč. Grupu za pritisak prije se može nazvati prosvjednom ili ustaničkom kojoj je svojstveno riskantno djelovanje bez garancije na uspjeh i neizvjesnost glede postizanja ciljeva.

Kod rulje stvar stoji točno obrnuto. Rulja unaprijed zna da nakon svog čina neće imati nikakve posljedice. Klasični primjer rulje su *klanovci* koji uvijek prije linča znaju da im lokalni šerif neće ništa, tim prije što je često i on osobno zakrabuljen nazočio vješanju. Ili bliži primjer. Rulja su Penavini antićiriliciari iz Vukovara. Oni su i prije negoli su krenuli u pohod razbijanja ćirilčnih ploča po gradu znali da će poslije toga proći lišo ili s tek pokojom simboličkom kaznom.

Na kraju, čini nam se da bi se aktualne mrežne ratnike protiv strukturne moći mogli nazvati kontrajavnošću. Pojam posuđujemo od njemačkog para autora Kluge-Negt koji su početkom sedamdesetih godina iskoristili pojam «proleterske kontrajavnosti» da njime označe pojavu u to doba kontrahegemonih medija kao što je bio video, alternativna televizija (u kojoj je Alexander Kluge i sam participirao), alternativni studiji i dr. Ovdje pojam «proleterska kontrajavnost» manje označava konkretnu radničku klasu u sociološkom smislu (uostalom, proleter i danas zvuče dosta anakrono), a više ideju negacije vladajućeg medijsko-industrijskog kompleksa u cjelini.

<https://forum.tm/vijesti/kultura-otkazivanja-ili-mogu-li-povijesne-nepravde-bit-otklonjene-7940>

SVJETSKA BANKA SJEMENA NA SVALBARDU (ČETVRTI DIO): Utjecaj klimatskih promjena na Banku sjemena

22. Lana Bunjevac

Novinarski projekt:
**Svjetska banka sjemena
na Svalbardu**

Elektronička publikacija:
Trusty.hr

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
31. srpnja 2023.

Svjetsku banku sjemena osnovala je norveška vlada, no još 1984. godine NordGen, Nordijski centar za genetske resurse, odnosno zajednička banka gena nordijskih zemalja, započeo je eksperiment s bankom sjemena u napuštenom starom rudniku na Svalbardu, koji je u međuvremenu prerastao u ideju o Svjetskoj banci sjemena. Kamen temeljac za izgradnju banke u lipnju 2006. položio je tadašnji norveški premijer, a danas glavni tajnik NATO-a Jens Stoltenberg u prisustvu svojih nordijskih kolega iz Finske, Danske, Islanda i Švedske. Svjetska zaklada za raznolikost usjeva (Global Crop Diversity Trust) međunarodna je organizacija sa sjedištem u Bonnu i odgovorna je za financiranje i polovicu godišnjih operativnih troškova, dok drugi dio pokriva norveška država, koja je platila i troškove izgradnje.

Sama struktura Svjetske banke sjemena podsjeća na podzemni bunker - proteže se 120 metara horizontalno unutar planine Platåberget, a samo ulaz nalazi se iznad zemlje. Izgrađena je od armiranog betona i ima dvoja čelična vrata te bi trebala izdržati i nuklearni rat ili pad aviona. Iznutra se sastoji od dugačkog hodnika na čijem su kraju tri komore, svaka dugačka 27, široka deset i visoka šest metara, s policama porudanim u redove na kojima se nalaze kutije sa sjemenkama. Za sada je popunjena samo srednja komora, a u kratkom filmu koji se može vidjeti na YouTubeu

<https://www.youtube.com/watch?v=B95Pem9XW7k> zaposlenik Åsmund Asdal kaže da tu prostoriju zovu “najvažnija soba na svijetu”. U prostorijama između tunela i komora ugrađeni su kompresori koji hlade ionako hladan zrak na stalnu razinu od **-18°C**. Znanstvenici su izračunali da je to idealna temperatura za skladištenje sjemena, ali čak i da sva tehnologija zakaže, permafrost i dalje osigurava da temperatura neće porasti na više od **-3,5°C**.

U bazi podataka <https://seedvault.nordgen.org/Search> javno su dostupni podaci o sjemenu, a može se pretraživati i po zemlji porijekla ili po institucijama iz kojih sjeme dolazi. Banka nema stalno zaposlenog osoblja, već **NordGen**, čije je sjedište u **Alnarpu u Švedskoj**, tamo šalje osoblje kada se trezor otvara za depozite. **Statsbygg**, odnosno **Norveška** uprava za javnu izgradnju i imovinu koja ima ured u **Longyearbyenu**, odgovorna je za servisiranje i kontinuirani nadzor **Banke sjemena**.

Trezor se za depozite otvara dva do tri puta godišnje, kada pristižu nove kolekcije, a sljedeće otvaranje predviđeno je za listopad ove godine. Nakon što kutije sa sjemenom stignu u zračnu luku **Longyearbyen**, provjeravaju se pomoću rendgenskog skenera za prtljagu kako bi se osiguralo da u njima nema stranih materijala već isključivo sjeme. Samo skladištenje države ne košta ništa. Može se poslati jedan uzorak po vrsti, a jedini uvjet je da sjeme nije genetski modificirano, jer to zabranjuju norveški zakoni. Najzastupljenije u trezoru su sorte pšenice, a zatim riža. Političkih podjela nema - sjeme **Južne Koreje** nalazi se pored sjemena **Sjeverne Koreje**, a među najnovijim akvizicijama je i kukuruz **Cherokee Indijanaca**, najvećeg preživjelog autohtonog naroda **Sjeverne Amerike**. Zanimljivo, proizvodi poput kave, čaja, avokada ili jabuka mogu se bolje očuvati drugim metodama, zbog čega ih nema u **Svjetskoj banci sjemena**.

Do sada se samo jednom dogodilo da je neka država morala posegnuti u trezor za svojim zalihama. U Sirijskom ratu 2015. godine uništen je **Međunarodni centar za poljoprivredna istraživanja u sušnim područjima (ICARDA)** u Alepu, koji je sadržavao uzorke sjemena iz brojnih regija **Bliskog istoka**. Više od sto tisuća uzoraka koji su se čuvali u trezoru

poslano je natrag u **Siriju**, a nekoliko godina kasnije, znanstvenici iz **ICARDA-e**, koja je u međuvremenu preseljena u **Bejrut**, za novu sjetvu upotrijebili su sjeme sa Svalbarda.

Neki znanstvenici smatraju da je mnogo važnije biljke i sjeme čuvati *in situ*, jer na taj način sjemenu i usjevima dajemo priliku da se prilagode posljedicama promjena u okolišu kao što su vrućina, suša i slanost. Ne bi li onda bilo smislenije osigurati da biljke uopće ne izumru prije pohranjivanja sjemena u led **Svalbarda**?

- Moramo oboje! Sjetite se samo **Sirije**. Do tamošnjih razaranja nisu dovele klimatske promjene, već su odgovorni za to bili ljudi. Ljudi sami sebi uništavaju sredstva za život. Nažalost, svaki dan gubimo dio prirode, između ostalog i zbog profita. Dakle, moramo zaštititi sjeme od nas samih - smatra **Kim Holmén**, savjetnik Norveškog polarnog instituta.

Prema stručnjacima s tog instituta, **Arktik** se zagrijava brže nego bilo koje drugo mjesto na svijetu. Izvješće pod nazivom “**Klima na Svalbardu 2100.**” koje je u veljači 2019. objavila Norveška agencija za okoliš otkriva da su se temperature u **Longyearbyenu** povećale za 3 do 5 °C od ranih 1970-ih, što je dva do tri puta više nego u ostatku svijeta. Otapanje permafrosta i klizišta vrlo su očiti znakovi promjena. U prosincu 2015. lavina u **Longyearbyenu** odnijela je živote dvoje ljudi, a tadašnja norveška ministrica klime i okoliša **Tine Sundtoft** izjavila je da su to bile “prve smrti na Svalbardu uzrokovane klimatskim promjenama”.

Ispostavilo se da ni sama **Banka sjemena** nije baš tako sigurna od klimatskih promjena: visoke temperature u jesen i zimu 2017. dovele su do otapanja permafrosta te je voda poplavila ulazni prostor. Nakon toga uloženo je 20 milijuna eura u obnovu ulaznog prostora i rashladnog sustava kako se takvo nešto ne bi ponovilo. No, ljeto 2020. donijelo je nove toplinske rekorde na **Svalbardu**. Temperatura od 21,7 °C nikad dotad nije izmjerena u europskom dijelu **Arktika**, što u prijevodu znači: još češće otapanje ledenjaka, natprosječne količine kiše, duže suše, više poplava, nove bolesti, nestajanje morskog leda, ugrožena flora i fauna.

Ironija je pritom da je bogatstvo **Svalbarda** izgrađeno na ugljenu, najvećem pojedinačnom izvoru emisije ugljičnog dioksida. Od nekadašnjih sedam rudnika ugljena danas je aktivan još samo jedan - **Gruve 7**, udaljen nekih 15 km od **Longyearbyena**. On je, kao i tamošnja elektrana na ugljen, trebao biti zatvoren ove godine i smatralo se da će to barem donekle smanjiti ugljični otisak **Svalbarda** koji je, između ostalog i zbog potrebe za čestim letenjem, među najvišima u **Europi**. No, tvrtka **Store Norske** koja upravlja rudnikom odlučila je zbog energetske krize uzrokovane ratom u **Ukrajini** odgoditi njegovo zatvaranje do 2025. Norveški ugljen visoke je kvalitete i tražen je na europskom tržištu za proizvodnju čelika, papira i cementa. U vladinom priopćenju za medije navedeno je da odluka o nastavku proizvodnje ugljena u industrijske svrhe neće imati utjecaj na energetske tranziciju u **Svalbardu**, no ako se mjesto koje se zagrijava najbrže na svijetu ne može odreći fosilnih goriva, ima li uopće nade da to učini bilo koje drugo mjesto?

<https://trusty.hr/zivot/znanost/593-svjetska-banka-sjemena-na-svalbardu-cetvrti-dio-utjecaj-klimatskih-promjena-na-banku-sjemena.html>

Kaže se: Služba nije družba, no u HGSS-u je to malo drugačije - kad je akcija smo služba, a izvan toga družba!

23. Nataša Gajski Kovačić

Novinarski projekt:

Žene u opasnim zanimanjima

Elektronička publikacija:
Zaštita

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
5. rujna 2023.

Iza Hrvatske gorske službe spašavanja je 73 godina postojanja, tijekom kojih su izrasli u dobrovoljnu, stručnu i humanitarnu žurnu službu. HGSS se može pohvaliti s nebrojeno odrađenih intervencija i akcija, a Služba danas broji više od 1000 pripadnika u 25 stanica diljem RH. Osim «bazičnog» gorskog spašavanja, pripadnici HGSS-a danas sudjeluju u spašavanjima iz požara, poplava, potresa i drugih ugroza, upravljaju dronovima i drugom tehnikom, vode potražne pse, interveniraju u akcijama na moru, spuštaju se u duboke jame... Prednost primanja u članstvo GSS-a imaju kandidati koji su registrirani članovi nekog od planinarskih, penjačkih, alpinističkih, speleoloških i drugih društava ili klubova u Hrvatskom planinarskom savezu te se ističu svojom aktivnošću, sposobnošću rada u timu, iskustvom, postignutim rezultatima i perspektivnošću. No, iako su se Gorska služba spašavanja nekada percipirala isključivo «muškom profesijom», situacija se zadnjih godine mijenja jer u HGSS-u djeluje sve više žena, preciznije njih 180. Jedna od njih je Sanda Križan, vodičica potražnog psa.

Kada ste pristupili HGSS-a i što se do sada prošli djelujući u Službi?

Službi sam pristupila početkom 2011. godine u HGSS stanici Karlovac. Kao i svaki kandidat za gorskog spašavatelja krenula sam na obuku koja započinje prvenstveno polaganjem tečaja prve pomoći. Moj prvi osnovni tečaj (Ljetne tehnike spašavanja) prošla sam te iste godine u listopadu na Mosoru. Na tečaju se uče tehnike spašavanja sa stijene, spašavanje iz neurbanih područja (šume, planine), organiziranje akcija traganja i spašavanja, izrada improviziranih nosila i transport unesrećenih osoba; kao i prvi susret s helikopterskim spašavanjem. Tečaj, kao i svaki od tri osnovna (ljetne, zimske i speleo tehnike spašavanja), traje tjedan dana. Iduće, 2012. godine položila sam školu skijanja (pošto sam prije HGSS-a samo boardala) jer je znanje skijanja i turno skijanja bio preduvjet za tečaj zimskih tehnika spašavanja koji sam položila u veljači 2013. na Platku. Na tečaju smo učili spašavanje u zimskim uvjetima, spašavanje iz lavinski pogođenih područja, izradu improviziranih nosila i transport unesrećenih. U jesen 2013. sam položila i speleo tečaj, spašavanje iz speleo objekata, za što je bilo potrebno svladati znanje speleo tehnika kretanja po užetu u jamama, sisteme postavljanja sidrišta i sisteme za transport unesrećenih iz jama. Nakon što sam uspješno položila sva tri osnovna tečaja, u lipnju 2014. sam položila i završni ispit za gorskog spašavatelja. Za svo to vrijeme radila sam sa svojim prvim potražnim psom Sergeantom (američki staforski terijer) s kojim sam položila licencu u jesen 2012.

Sudjelovala sam u puno akcija; najčešće su to bile potrage za nestalim osobama, a bilo je tu i još više vježbi i međunarodnih obuka za rad s potražnim psima.

Jeste li se u HGSS-u susreli s predrasudama ili ružnim komentarima (od strane kolega ili građana)?

Niti u službi niti izvan nje nisam nikada dobila dojam da se na žene gleda kao na manje sposobne da odrade neku od zadaća u službi. Osobno nisam nikad dobila neki neprimjeren komentar od kolega. Kaže se da služba nije družba, no u HGSS-u je to malo drugačije; kad je akcija smo služba, a izvan toga družba.

Kada provodite toliko vremena s ljudima, i teških i radosnih, ne možete na te ljude gledati samo kao na profesionalne kolege.

Vodič ste potražnog psa. Opišite nam obveze i zaduženja vodiča potražnog psa, odnosno opišite nam prirodu svog posla u GSS-u?

Moj potražni pas i ja činimo jedan potražni tim HGSS-a. Posao mog psa je da koristi nos i da locira miris, moj posao je da joj što više olakšam taj posao kroz svoje znanje o kretanju mirisa ovisno o konfiguraciji terena i vremenskim prilikama, da prepoznam njeno ponašanje koje može ukazivati da je na tragu nekog mirisa i da vodim računa da smo što je više moguće pretražile teren koji smo dobile za pretraživanje.

Vodič i pas su dio tima. Kojeg psa trenutno vodite?

Trenutno vodim svog drugog potražnog psa Kate, kujicu border collia staru skoro pet godina. Licencu za potražni tim smo položile u jesen 2020. Sudjelovale smo u mnogo potražnih akcija i do danas smo imale dva uspješna pronalaska.

Koliko potražnih pasa i instruktora danas djeluje u HGSS-u? Kako je taj dio Službe organiziran i ustrojen?

Odjel K9 trenutno broji jedanaest instruktora i voditelja grupa. Što se tiče potražnih pasa trenutno brojimo ukupno 53 pasa u K9 odjelu od kojih je 38 licenciranih aktivnih timova i 15 štenaca i mladih pasa u obuci. Da bi član HGSS-a mogao postati vodič psa u K9 odjelu, mora biti član HGSS-a te imati završen tečaj prve pomoći. Nakon toga mora proći «Ulazni K9 tečaj» gdje dobije uvodno znanje o radu u K9 odjelu, potragama te radu s potražnim psima. Ako i kada se vodič nakon toga odluči za pristupanje K9 odjelu, voditelji grupa i instruktori mu pomažu u odabiru pasmine za rad te on s psom započinje obuku u K9 odjelu HGSS-a.

U koliko akcija i intervencija (prosječno) godišnje sudjelujete? Možete li nam opisati svoje pripreme za akciju, te protokole i postupke tijekom akcije?

Prosječno godišnje sudjelujem u osam potražnih akcija, ali taj broj dosta varira. Obično dobijemo poziv od centra 112 na koji se, ovisno o mogućnosti, javljamo. Svaka akcija je drugačija. Kada se radi o hitnoj akciji pokret je unutar sat vremena od dojava, ali često se (pogotovo potražne akcije) protegnu na period od nekoliko dana, pa se spašavatelji i potražni timovi izmjenjuju u radu na terenu. Dok su jedni u akciji, drugi su u pripravnosti i odlaze na teren ovisno o potrebi. U potražnoj akciji po dolasku na teren javljam se voditelju potrage koji me detaljnije upoznae s podacima o nestaloj osobi kao i s područjem koje ću pretraživati.

Jednom kada znam koji je moj zadatak, pripremam psa (stavljam mu oprsnicu i GPS) te krećem u svoj segment za pretraživanje. Po završetku se ponovno javljam voditelju potrage s izvještajem o pretrazi terena i dajem kartografu GPS tragove svog psa i sebe, kako bi voditelj potrage imao što bolji uvid u količinu i kvalitetu pretraženog terena pa s tim podacima mogao bolje dalje planirati potragu.

Možete li izdvojiti neku od akciju po zahtjevnosti i težini provedbe?

Kada se radi o nestalim osobama (pogotovo u lošim vremenskim uvjetima i teškom terenu) svaka akcija je zahtjevna psihički, jer naravno želimo što prije pronaći tu osobu i pružiti joj potrebnu pomoć. Fizički je akcija zahtjevna koliko je zahtjevan teren i vremenski uvjeti, ali možda najviše iscrpe dugotrajne potrage bez rezultata. Kao što je dugo vremena bila potraga za nestalom Antonijom Bilić pred desetak godina, ili jedna potraga na području Karlovca gdje smo za nestalom osobom tragali pune tri godine dok napokon nismo pronašli, nažalost, ljudske ostatke, ali barem smo zaključili to poglavlje za obitelj osobe.

U neke druge zahtjevne akcije (stijensko ili spašavanje iz speleoloških objekata) nisam išla, jer unatoč obuci moja specijalnost su potražni psi i potražne akcije. Naravno jedna od najtežih akcija u HGSS-u je zasigurno bila u Petrinji, odnosno akcije spašavanja nakon potresa u Petrinji.

Jeste li se u nekoj od akcija HGSS-a našli u opasnosti ili pogibeljnoj situaciji?

Mislim da su sve akcije na neurbanom području, a pogotovo na nepristupačnim mjestima na kakvima najčešće djelujemo, rizik same po sebi. Unatoč tome ne mogu reći da sam ikad osjetila da mi je život ugrožen. Moj najveći strah u potrazi je da se nešto ne dogodi mom psu, kao i strah od divljih životinja, najviše divljih svinja.

Osim u akcijama, vodiči potražnih pasa sudjeluju u K9 edukacijama i ispitima?

Tako je, osim u akcijama, vodiči s potražnim psima sudjeluju u edukacijama, najčešće to budu edukacije za najmlađe, da znaju kako se ponašati kada vide potražnog psa u treningu ili radu. Bitno je da ne diraju pse sa službenim oznakama. Vršimo i edukacije kako se ponašati u prirodi ako se izgubite jer nikad ne znate - možda vas baš u tom slučaju naš četveronožni kolega pronađe i nas alarmira lajanjem.

Također smo nedavno svjedočili kako su naši kolege s psima u dva navrata posjetili bolnicu u Splitu te izmili djeci osmijeh na lica. Što se tiče ispita u sustavu školovanja unutar K9 odjela imamo poslušnost i licencu za otvorena područja koja je uvjet da vodič s psom iliti potražni tim može izlaziti u potražne akcije. Naši članovi također sudjeluju i na treninzima, vježbama i ispitima drugih organizacija kako bi poboljšali rad sebe i K9 odjela.

Što odlikuje kvalitetnog K9 instruktora?

Instruktori i voditelji grupa K9 odjela su pojedinci koji imaju više iskustva u potragama i radu te svoje znanje i vrijeme nesebično dijele s drugima unutar i van HGSS-a. No bitno je naglasiti da su oni temelj školovanja pasa i vodiča, od vremena kada je pas tek štene pa sve do polaganja poslušnosti i licence.

Potražni psi su se pokazali od velikog značaja u potragama i spašavanjima stradalih u potresima, kao primjerice u nedavnoj kataklizmi u Turskoj i Siriji. Po čemu su psi specifični u potražnim akcijama nakon potresa?

U slučaju potresa koje smo imali relativno nedavno na području Petrinje, tako i nažalost puno goru situaciju

u Turskoj i Siriji, potražni psi služe kao detektor ljudskog mirisa u ruševinama. Lagani su, brzo se kreću po neprijatnim materijalima i njihovom njuhu se može beskompromisno vjerovati, a najveći pokazatelji su bili brojni pronalasci potražnih pasa u Turskoj. U Petrinji su HGSS potražni timovi Dubravko Butala i Thor, Krunoslav Stipetić i Draco te Stjepan Gal i Ady imali uspješne pronalaskе osoba ispod ruševina.

Tko je Sanda Križan privatno i profesionalno?

Sanda Križan je pomalo introvert koji privatno vrijeme najviše provodi u krugu najbliže obitelji i sa svojim psima Sergeantom, američkim stafordskim terijerom i mojim prvim potražnim psom; Rockyem - okokućnim jack russel terijerom i Kate, mojom potražnom kujicom border collia. Kada ne treniram ili nisam u potragama, često u svoje slobodno vrijeme planinarim, putujem i provodim dosta vremena uz vodu (more, rijeke).

Profesionalno sam video montažer, imam svoj obrt za snimanje i video montažu San media, a najviše i najduže surađujem s Nov@ tv kao video montažer za Dnevnik i na projektima poput (trenutno) Mastersheff, Farma, Ženim sina... Ponekad radim i za druge televizije, ovisno koliko mi vremena ostane.

<https://zastita.info/hr/novosti/kaze-se-sluzba-nije-druzba-no-u-hgss-u-je-to-malo-drugacije---kad-je,34698.html>

Aleksandar Vrhovec (Wizz Pickups) – koprivnički čarobnjak gitarskog zvuka za svjetsku A-ligu

Nakon što smo zavirili u radionicu činela Krune Levačića u sklopu najavljene teme kojoj je cilj otkrivanje i upoznavanje s domaćim graditeljima glazbala, majstorima preinaka i custom glazbene opreme zaputili smo se u Koprivnicu kako bi upoznali Aleksandra Vrhovca – ‘čarobnjaka’ za gitarske pickupove, čovjeka posvećenog onom najvažnijem dijelu koji električnoj gitari daje zvuk. Za mnoge strane glazbenike Wizz Pickups je dobro poznato ime.

Aleksandar Vrhovec raspoloženo me dočekaao pred dvorištem svog doma u Koprivnici gdje se ujedno nalazi i radionica u kojoj proizvodi gitarske magnetne, odnosno pickupove. Posebno je specijaliziran za izradu vjernih replika po svim performansama onih iz 1959. godine koji su se ugrađivali u Gibson Les Paul modele.

Istovremeno zaigrana gotovo dječaćkog duha, ali i izrazito precizan kad je u pitanju apsolutno svaki detalj, Vrhovec mi je objašnjavao sve etape radnog procesa, te pokazivao i najsitnije detalje uključujući nijanse boje slonove kosti i svake zabušene rupice plastičnih dijelova pickupa, pa do kvalitete i jačine magnetna, te točnog broja namotaja žice debljine vlasi kose zaslužnih za zvuk koji je odavno osvojio svijet. Iako je njegov Wizz Pickups usko specijaliziran, Vrhovec je pravi renesansni čovjek u širini znanja i mogućnosti.

Pored toga što je glazbenik, on je ujedno i graditelj gitara po vintage ključu poznatih modela Fendera i Gibsona. Gitare gradi po narudžbi, ali kako sam kaže,

24. Zoran Stajčić

Novinarski projekt:
**Reportaže iz radionica
hrvatskih graditelja
glazbala**

Elektronička publikacija:
Ravnododna.com

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
25. listopada 2023.

taj proces traje dugo iz razloga jer on tu ima klasični pristup u kojem s glazbenicima iz često dugih razgovora o načinu sviranja i iskustvu treba proniknuti u to koji model bi nekome odgovarao. U jednom trenutku je otvorio kofer i izvadio Fendera Telecastera. Boja na tijelu gitare imala je patinu desetljeća na sebi uz ogrebotine, kao što je dio koji je naslonjen na tijelo gitarista bio skoro izguljen. Ukratko, gitara je izgledala kao da pripada Keithu Richardsu.

„Uf, koliko je stara?“, pitao sam ga.

„Nije to original. Ja sam je napravio da tako izgleda“, odgovorio mi je i počeo objašnjavati metode kako instrument nakon što ga napravi da izgleda potpuno nov ulazi u proces „postarivanja“ kako bi dobio željeni vintage izgled.

Kao dokaz da tu nema slučajnosti, donio je još jednog gotovo identičnog Telecastera, ‘brata blizanca’ onom prvom i po patini i po brazgotinama na laku. Kaže da mu je gradnja gitara odavno ušla pod kožu i da je se ne može odreći, u smislu da je to njegov „zen vrt“. „Odem u radionicu i onda potrošim vremena koliko treba na neki detalj. To me smiruje. Moram osjetiti drvo u rukama, osjetiti njegovu kvalitetu“, objašnjavao mi je i pokazivao neobrađene debele drvene fosne (nadam se da naziv ‘fosna’ ne vrijeđa graditelje instrumenata) javora i jasena koje i dalje nabavlja i skladišti. „Ovo sam dobivao u kompenzaciji, a sad to košta pravo malo bogatstvo“, pokazivao mi je duguljaste i tanke komade brazilskog ružinog drveta od kojeg se rade gornji dijelovi gitarskih vratova.

Kad sam ga pitao zašto se specijalizirao baš za picku-pove pored znanja da napravi cijeli instrument, rekao je da postoji puno graditelja gitara i da treba proći izuzetno puno vremena kako bi se došlo na tržište i da je za to potrebno puno marketinškog umijeća i uloženi sredstava u marketing, za razliku od fokusiranja na komponente jer mnogi gitaristi žele preinake i poboljšanje performansi instrumenata koje već posjeduju.

Što je prethodilo priči o Wizz Pickups? Može li se svesti na ono da si tražio nešto i to nikako nisi mogao pronaći?

Aleksandar Vrhovec: Kao klinici, u srednjoj školi smo počeli snimati, tamo oko 2001. godine, u onim prvim DAW programima, a sa dostupnim internetom za nas u isto vrijeme smo gutali slike poznatih rokera u studijima. Gledali smo tu opremu kao da drže zlato u rukama. Za snimanje sam kupio lokalno neki jeftini elektro-akustični bas, naopako okrenuo bateriju i spalio elektroniku. Pronašao malo dalje od kuće graditelja Željka Stubičara koji mi je popravio bas, a s prvim ulaskom u njegovu radionu sam postao fasciniran sa svim instrumentima koje je radio i popravljao. To je bilo kao da sam otkrio neki Sveti gral, da je instrument moguće napraviti i izvan tvornice koja je negdje tisućama kilometara dalje, a u kojoj rade tko zna kakvi inženjeri i čarobnjaci. Malo po malo sam dolazio kod njega sve češće i upijao sve što sam mogao smisliti da pitam. Zarazio sam se toliko da sam i sam počeo raditi neki Telecaster koji mi je Željko pomogao u svim koracima. To je bilo to, mašta je proradila i bilo je pitanje samo koju ću izraditi iduću, naravno najtežu Les Paul, ha, ha. Napravio sam je frendu za rođendan sa dijelovima koje smo skinuli s njegov Epiphonea kojem je pukla glava, još i danas svira taj moj Les Paul. Najveći problem kod gradnje je skupiti pare za dijelove, pa smo tako Željko i ja našli super čiču u Varaždinu koji je radio motalice za elektromotore i premotavao pickupove tu i tamo ljudima koji su znali za njega. Od njega sam kupio prvu, a kasnije i drugu motalicu. Napraviti sam svoj pickup je bilo kao alkemija za mene, ravno čudu. Kontrola zvuka na gitari, pogotovo u bendu, frekvencije koje napokon izlaze u miksu, kompresija, dinamika, senzitivnost na trzaj, ma sve. Surfao sam po internetu danonoćno dok nisam saznao sve što je u to vrijeme, te 2005. godine, bilo dostupno. Počeo sam se povezivati s inozemnim graditeljima gitara i pickupova. Onda sam još radio gitare, popravke, refinishe gitara, te sam na svaku svoju gotovu gitaru stavio svoje pickupove. Za prve pickupove sam kupovao dijelove iz Japana koji su bili najbolji na tržištu, ali ni blizu onima koju su me zanimali, a to je P.A.F. pickup iz 1959. godine, sa Gibson Les Paul bursta. Najpoznatije rock and roll gitare ikad. Počeo sam ih raditi samo da uštedim na hardwareu kod gradnje gitare, da bi se to pretvorilo u to da gitare više nisam ni radio, jako rijetko. Potražnja za pickupovima je prevladala. Nakon toga sam radio godinama puno vrsta picku-

pova, popravaka, čak sam radio i pod imenom jedne Japanske tvornice pickupova.

Možda objasniti malo za laike, koja je važnost pickupova, tj. magneta na električnoj gitari? Ako je za akustičnu gitaru najvažnija akustična kutija, vjerujem da je za električnu najvažniji pickup za proizvodnju zvuka.

Aleksandar Vrhovec: Pickup na gitari nije ono što je na akustičnoj rezonantna kutija koja daje glasnoću, nego je on kao mikrofoni, ali sofisticiran, koji prenosi samo ono bitno, ni previše, a ni premalo frekvencija. Bitno je da se čuje drvo gitare koje rezonira sa žicama. Isto kao i sa ljudskim glasom, ne zvuči dobro na bilo kojem (lošem, recimo) mikrofoni. Čuje se karakter, ali ne i cjelokupna kvaliteta. Neki bi rekli da je pickup najbitniji, jer i neke aluminijske ili gitare od pleksiglasa dobro zvuče, no svaka je karika bitna u kontroli zvuka – drvo, lak, pickupovi, debljina žica, debljina trzalice, naravno pojačalo i pedale u lancu. Uz pretpostavku da svirač zna što radi. Na to sve još dolazi i snimka te gitare koju su radili u studiju, na tim poznatim rock albumima. Naravno većina gitarista nema problem sa pickupovima, svi im zvuče slično tj. dobro. Vjerojatno jer nemaju interes za eksperimentiranjem i traženjem svojeg zvuka, ali isto je u svemu, malo soli ili papra nekom jelu će dati savršen okus, ili pak ne.

Uzmemo li u obzir da se danas za male novce može kupiti kineske i meksičke gitare, onda nije teško za pretpostaviti da je kvaliteta pickupova lošija nego li je bila prije. Zašto to proizvođači uopće rade?

Aleksandar Vrhovec: Kvaliteta željeza i bakra prije je bila drugačija, u 1950-ima su se ti materijali drugačije dobivali, nisu bili toliko reciklirani i pročišćeni, pa opet miješani. Za izolaciju žice su koristili benzen koji je danas zabranjen. I još tisuće sitnica. Alnico magneti koji se sastoje od aluminijske, nikla i kobalta su imali druge recepte i čistoće. Isto je i kod plastike, današnje plastične igračke iz Kine nisu iste kao one koje su se 50-ih radile u Americi. Automobili, aparati za kućanstvo, alati, nije bilo masovne proizvodnje i radilo se da traje, nije se šparalo kao danas. Ako danas proizvođač može uštediti 0,01 cent na šarafu, njemu je to na milijun komada znatan iznos. U 1950-ima

je bilo pitanje samo da li mogu dobiti određen broj dijelova iz tvornica, nije ni bilo bitno koliko košta, samo da je moguće dobavljivo. Zato su toliko i varirali dijelovi, jer nerijetko nije mogla jedna tvornica isporučiti koliko im je trebalo. Recimo onda je to bilo za 1000 gitara godišnje, a danas toliko radi vrlo vjerojatno tjedno.

Koliko ti je trebalo za Wizz Pickups uspostaviš na noge, da dobiješ željenu kvalitetu pickupova?

Aleksandar Vrhovec: Moje je mišljenje da za svaki biznis treba 10 godina da bi bio spreman da se od njega može živjeti. Počeo sam pred oko 18 godina, ali već sam od prvih primjeraka imao ideju da me profit ne zanima, nego samo kvaliteta, da se stvori riječ, usmena predaja oko kvalitete izrade i pogotovo zvuka. Radio sam ih uz posao, pa nisam morao šparati na ničemu oko izrade, čak sam prvih par godina bio dosta u minusu jer sam za skladište dijelova prodao skoro sve instrumente koje sam imao za sviranje. Prestao sam svirati gitaru aktivno, posvetio sam se samo eksperimentiranju zvuka i to radio i živio oko 10 godina. Kupio sam sve moguće brandove pickupova koji su bili u mojoj ili klasi iznad. Kroz nekoliko godina sam imao 7-8 setova svojih starih P.A.F. pickupova, dobio sam na popravke desetke te učio o svakom mikronu tog čuda. Doslovno su bilo moj Sveti gral. Odmah na početku sam sanjao o kompletnim svim svojim dijelovima pickupova. Ničemu na tržištu nisam vjerovao, slao sam na laboratorijske analize apsolutno sve vezano u izradu P.A.F. pickupa. Uz sve to kupio sam u Njemačkoj identični model Švicarske metalice koje su koristili za namatanje P.A.F. pickupova u 1950-ima. Tako da uz sve dijelove pokrio sam i taj famozni strojni pomak i zatezanje žice koji ni CNC danas ne može savladati. Bitno je napomenuti da su svi dijelovi za moje pickupove kao i originali u inčnim mjerama, pa se svako repliciranje i izrada, recimo šarafa mora raditi u Americi. CAB plastika isto tako, specifična i 10 puta skuplja od današnje ABS ili PVC plastike. Vrlo zahtjevan puzzle za slaganje.

Gdje si stjecao znanje? Postoji li škola za tako nešto?

Aleksandar Vrhovec: Išao sam u elektrotehničku školu pa bi se moglo reći da sam tamo naučio držati lemi-

licu, ali onda me je zanimalo samo sviranje pa nisam previše obraćao pažnju na školsku teoriju, no ostalo je nešto u glavi. Ali kao i danas sve se svelo da to da moraš imati stari pickup u ruci, ako ga želiš replicirati, svoj prvi P.A.F. sam platio mislim 1.200 eura, ili tako nešto, bili su opasno skupi ako uzmemo u obzir i današnju inflaciju. Današnja cijena im je oko 4.000 eura po komadu ili više. Dobro mi je došao i FOI (viša) na kojem sam naučio kopati po netu, fotografija, elektroničko poslovanje, a danas i računovodstvo, statistika za poslovanje itd.

Imaš li već gotove linije custom Wizz pickupova, ili sve ovisi o specifičnim željama naručitelja?

Aleksandar Vrhovec: Nikad nisam stigao imati inventar, ha, ha. Ustvari to mi se činilo kao da radim pickupove za nepostojećeg kupca, pa ih nisam ni radio tako, a nisam ni imao vremena, jer ustvari imam stalno listu čekanja. Trenutno je oko 10-15 setova, ali nekad je bila i 40-50 setova dok sam ih radio uz posao informatičara. Od početka Covida sam dao otkaz i zaposlio se full time u firmi koju imam od samog početka rada. Uglavnom imam osnovni model i neke tribute setove, to su kao neki malo začinjeni setovi, koji daju specifični zvuk. Mogu se birati boja bobina, poklopci, postaravnje ili novi look.

Koja je, recimo osnovna razlika između Jimmy Page seta, Billy Gibbons seta i Creamy Clapton seta? Naime, svi spomenuti posebno vole Gibson Les Paul modele, dakle gdje su razlike?

Aleksandar Vrhovec: P.A.F. pickupovi su se radili svega četiri godine (1957.-1960.), a onda su u Gibsonu došli do spoznaje da su Les Paul gitare same po sebi preskupe kod izrade. Prvotna ideja im je bila pobijediti Lea Fendera koji ih je radio najjeftinije moguće, a Gibson skoro po istoj cijeni, ali su ih pokrivala arctop jazz i akustične gitare. Od 1960. godine na dalje su skratili magnete, počeli su nabavljati ili jeftinije ili dostupnije dijelove, druga specifikacija žice, kromiranje, a ne niklanje, šarafa i slugova. Dosta detalja koji su se čuli u zvuku. Dodajmo tome da se Les Paul gitara u tom obliku nije ni proizvodila od 1961. do 1968. godine, no to je sasvim druga priča zašto, no pickupovi su bili i dalje istog oblika kao na SG ili archop gitarama. No

da se vratim na pitanje, svaka godina, a moglo bi se i po mjesecima točno reći kad su neki dijelovi na P.A.F. pickupovima bili drugačiji, krenuli su sa Alnico 2 i 3 magnetima, ali onda 1959. prešli na Alnico 4, a 1960. godine na Alnico 5. Debljina žice je bila puno deblja na 1957. i 1958. pickupovima, pa je s time bio i manji otpor na njima. 1960. su bilo puno više hot, recimo i za 20% od 1957., boja bobina ispod poklopaca se promijenila 1959. godine, prvo u zebra pa u kremaste, krajem 1960. opet u crne. Vezano uz to svaki Les Paul iz te ere je malo drugačiji, pogotovo jer žene koje su motale pickupove nisu imale motalice koje su same stale na određen broj namotaja nego su ih zaustavile kad je bobina bila puna sa žicom. Pa su tako i svaki burst recimo onaj kojeg je svirao Billy Gibbons, ili Jimmy Page vrlo drugačiji, ali opet dovoljno sličan da ima P.A.F. karakter. Ja sam kroz godine i iskustvo uz super frenda u Japanu probao dokučiti te sitne detalje koji čine razliku, ili po primjercima koje sam imao u rukama iz specifične godine ili uz sonične eksperimente na istim pojačalima koje su oni imali da pokušam dobiti isti zvuk te tako i napravim liniju Tribute pickupova.

Što su premium clone Wizz pickupovi?

Aleksandar Vrhovec: Premium Clone P.A.F. je replika P.A.F. pickupa koja je po meni najversatilnija, ima karakter više različitih modela, a za prosječnog gitaristu uz znanje korištenja knobova na gitari i na pojačalu može dati vrlo širok spektar tog P.A.F. zvuka. To je ono što je dovoljno za 99% ljudi koji kupuje moje replike pickupova. No ako je netko baš fan recimo clapton Beano albuma (Bluesbreaker) imam i to pokriveno. Sitni detalji, ali za onog tko ganja neki zvuk vrlo bitni detalji.

Vidim da posebno voliš Gibsonove modele, što je s Fenderom, Gretchom i ostalim električnim gitarama?

Aleksandar Vrhovec: Da, moglo bi se reći da sam se kroz godine specificirao samo za P.A.F. pickupove. Imam sve svoje dijelove i alate da radim svaki dio pa su mi najdraži nakon toliko muke. Dobro su se probili, izgradio sam ime na njima i uspio postići meni isplativu cijenu izrade. Fender pickupovi su posebna priča,

isto kao i svaki drugi brand jer je kopiranje onda bilo nemoguće radi patentiranja. Zbog toga se P.A.F. pickup zove tako, to znači Patent Applied For, a prije nego li je Gibson dobio broj patenta na koje se čekalo kao i recimo u našim birokratskim uredima danas, morali su nešto staviti na pickup da im ne ukradu konstrukciju, jer je P.A.F. pickup bio prvi pickup koji nije zujao i šumio. Humbucker su ga nazvali. P.A.F. naziv je dobio kasnije jer su imali naljepnicu odostraga „Patent Applied For“. Do 1961. godine su već dobili broj patenta pa su stavljali nove naljepnice, ti se zovu PAT# i imaju te drugačije detalje. Nisu bili toliko poželjni, no danas je svemu cijena otišla gore pa tako i PAT# pickupovi od 1961. do 1965. godine postižu veliku cijenu. Što se tiče drugih brandova i modela, teško je dobiti dobru cijenu jer ih ja ne radim masovno, a interes nije toliko velik. Pa se stoga držim svog recepta za biznis.

Do mene su došli glasovi da Wizz pickupove naručuju i glasoviti svjetski gitaristi. Može li se saznati tko su, ako poslovna politika to dozvoljava?

Aleksandar Vrhovec: Da, to je ta priča koja prva zapne za oko svima koji čuju o pickupovima. Bilo je to oko 2008. godine, bio sam aktivan na My Les Paul forumu i zapazio me jedan graditelj koji me pitao da li trebam distributera za SAD. Pristao sa i kasnije skužio da on popravlja gitare skoro svim A-list gitaristima u svijetu. Kako sam mu slao pickupove, a on je dobivao za svaki set postotak, preporučio me nekolicini. Vrlo brzo su se i oni međusobno počeli oko toga razgovarati, pa su me neki i direktno kontaktirali, recimo Fortus iz Gunsu, ili Jeremy iz Cypress Hill, ili Klinghoffer iz RHCP-a koji dok je probao moje pickupove je kupio još jednu gitaru da ih ima i u backup Les Paulu, obično svira Fendere ili ta dva Les Paula. Ima stvarno puno gitarista, ali najglasovitiji su naravno Bon Jovi, Aerosmith (oba gitarista), Slash, pokojni Ed King (Lynyrd Skynyrd, koji je imao sedam setova), Al di Meola, Vince Gill, Billy Duffy, Steve Jones, Charlie Starr i tisuće drugih naravno. Svi oni imaju identične moje pickupove, nitko bolje ili lošije samo zato jer su celebri ha, ha. No prvi izlaz na tom forumu se dogodio kad su moje slike zapele za oko jednom gitaristu iz Hondurasa koji je bio vrlo veliko ime na forumu, kupio je pickupove od mene i napravio video, dan nakon toga sam dobio

50 narudžbi, još nisam ni firmu imao, nakon toga sam ju odmah morao otvoriti.

Tko je bio prvi značajni glazbenik iz Hrvatske kojeg ste oduševili?

Aleksandar Vrhovec: Prvi prvi u Hrvatskoj bio je Kruno Domaćinović iz Majki, njemu su bili super. Mislim da on ima prvi set koji sam napravio Double cream, ikad, ha, ha. Često se čujemo.

Kakva je općenito situacija s domaćim glazbenicima, koliko su upoznati s tvojim radom?

Aleksandar Vrhovec: Od domaćih sam radio dosta, onima koje to zanima, Majke, Psihomodo, Let 3, TBF, Hladno Pivo, Niko Potočnjak, Cojones, E.N.D. i mnogi drugi. Nemamo baš puno rock and roll bendova, a i cijena nije baš sitnica pa 'ko može i želi, kupi.

Ima li više zainteresiranih rokeri ili jazzera i s kojim problemima se najčešće susreću, ako se to može tako nazvati?

Aleksandar Vrhovec: Jazz je posebna priča, kao i u glazbi tako i u opremi, oni štiju klasike, vrlo rijetko da netko od njih napravi takav grijeh i oskvrne svog Gibsona sa mojim pickupovima, ha, ha. No radio sam svega nekoliko puta za jazzere. Vrlo je teško pratiti tko je koja vrsta gitarista od naručitelja, no po Wizz tagovima na Instagramu ili Facebooku mislim da je većina rokeri, hard rokeri, metalaca, grungera, uglavnom alternativa. Imam i privat grupu na Fejsu sa preko 2000 članova koji dijele svoja iskustva, ako netko ima pitanje vrlo brzo mu tamo pomognu ljudi koji koriste moje pickupove, recimo oko modela, lemljenja, setupa itd.

<https://ravnododna.com/aleksandar-vrhovec-wizz-pickups-koprivnicki-carobnjak-gitarskog-zvuka-za-svjetsku-a-ligu/>

SLAVKO MALNAR (86)

Raj bez ljudi: Svaka druga kuća u čabarskom kraju je prazna

25. Gordana Arh

Novinarski projekt:
Starenje seoskog stanovništva na primjeru Gorskog kotara - problemi osoba treće životne dobi u zabačenim zaseocima

Elektronička publikacija:
Mojevrijeme.hr

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
11. kolovoza 2023.

Vozite li se selima i zaseocima Gorskog kotara, neminovno će vam, pored svih prirodnih ljepota, za oko zapeti otužne kuće sa spuštenim roletama, zarasle u korov umjesto ruža. Tu su nekad živjele obitelji sa sedmero, osmero djece, danas ih je toliko u cijelom selu. Upravo o temi starenja seoskog stanovništva, na primjeru područja grada Čabra s okolnim mjestima, razgovarala sam s istaknutim povjesničarom ovoga kraja, 86-godišnjim Slavkom Malnarom iz Tršća.

Od „Hrvatske Švicarske“, kako znamo reći za naš šumovit Gorski kotar, što se tiče čabarskog kraja, jedva da je ostalo ono početno „š“. Uzmimo za primjer područje Grada Čabra, koji uključuje i mjesta Gerovo, Tršće, Prezid i Plešće – cijeli kraj ubrzano stari, gotovo polako nestaje – mladi odlaze u veće gradove na školovanje i ne vraćaju se, na sve više kuća rolete su trajno spuštene.

Samo se čeka da se na hrpu sruše propali hoteli i nekadašnje tvornice, u šumu zarasta skijalište, a zatvaraju se jedna za drugom institucije – dugo u kraju već nema suda, katastra, ove je godine ključ u bravu stavila i banka.

„Najbliža je banka sada udaljena 45 kilometara i to po oštrim zavojima, po kojima se bolesnici voze i u Rijeku, 65 kilometara do prve bolnice“, govori gospodin Slavko Malnar dok nabrajamo neslavan niz. Koliko je to velik problem ove prometno poprilično izolirane sredine, jasno je iz njegovog osobnog primjera: „Kad mi se pokojna supruga Marija razboljela, ja sam je u godinu dana 110 puta odvezao u Rijeku u bolnicu, i natrag. To je po ovim zavojima naporno za zdravog čovjeka, a kamoli za bolesnog“, govori mi.

Nezamislivo težak život u prošlosti

Vratili smo se potom u razgovoru na nešto davniju prošlost čabarskog kraja, o kojoj ovaj vitalni umirovljenik, rođen 1937. godine, doista gotovo sve zna.

„Nekad se ovdje živjelo teško, samo od poljoprivrede. To se promijenilo 1650. godine, kad vlastelin Petar Zrinski otvara željezaru, kovačnicu i rudokope. Ljudi su se tada masovnije doseljavali, puno ih je došlo s područja današnje Slovenije. Bio je to prvi procvat kraja, no kad se ruda iscrpila, 1785. opet se sve zatvara. Ljudi su ostali bez zarade, obitelji su bile mnogobrojne i pojedincima je ostajalo premalo zemlje za opstanak. Tada počinje iseljavanje, no kako je ipak ostalo više ljudi nego što ih je zemlja mogla prehraniti, kraj je bio vrlo siromašan“, govori nam Slavko Malnar.

Sve do Drugog svjetskog rata, natalitet je bio veći od mortaliteta, pa i prvih desetljeća nakon njega. „Najveći broj ljudi koji je općina Čabar ikad imala, bio je je upravo u prijeratno vrijeme, kad je tu živjelo 8.356 ljudi. Nakon rata vratilo ih se iz logora oko 6.000, no tada obitelji više nisu imale po sedmero, već češće troje ili četvero djece. Ostalo je tako sve do prijelomne 1960. godine, kad kreće industrijalizacija i masovno zapošljavanje. Zaposlilo se čak 70 posto žena!“

„Napuštala se tada polako poljoprivreda, parovi su imali po jedno, dvoje, rjeđe troje djece. Ono što se pak do osamdesetih udvostručilo, bio je broj stambenih

objekata – gradilo se na sve strane zbog povoljnih stambenih kredita. Iako natalitet tada blago opada, kraj je živahan, mladi tu pronalaze posao, mnogi ostaju u rodnom kraju“, ispričao je gospodin Malnar koji je, otkako se prije 22 godine umirovio, napisao 20 knjiga o povijesti kraja.

Procvat koji se događao tijekom tih 25 godina, dodaje u razgovoru, prekida Domovinski rat, odnosno privatizacija, kad sve kreće strmoglavo nizbrdo.

Propale tvornice, intelektualci odlaze

„Privatizacija je uništila tvornicu namještaja (Dip/Goranprodukt/Finvest) u kojoj je nekad radilo 750 ljudi, na koljena su pale Tvornica krep papira Gerovo i tvornica metalo-plastike Metalpres iz Plešci, zatvaraju se pogon Tvornice odjeće RIO, Tvornica kemijskih proizvoda, Ugostiteljsko poduzeće Goran – rasprodani su i danas prazni zjape svi hoteli i restorani. Hrvatske šume reorganizirale su se i smanjile su broj zaposlenih sa preko 600 na manje od 100 ljudi, skijalište zarasta u šumu“, nabraja nam naš sugovornik.

Privredu danas drže privatnici – pilane, građevinari, pokoji stolarski obrt. Sve je to premalo.

Nema tu više ni 3.200 ljudi

„Cijeli Čabarski kraj je do danas spao na 3.200 stanovnika, a vjerojatno nas je i puno manje, jer su i neki koji tu ne žive, prijavljeni na djedovini. Umirovljenika je 2020. bilo nekih 1.200, ali i s obzirom na to koliko brzo natalitet opada, ja bih se usudio reći da se njihov broj nije smanjio. I što je opasno, bolno i poražavajuće, intelektualci nam i dalje ostaju u mjestima studiranja ili odlaze raditi van. Nemamo dovoljno visoko-obrazovanih ljudi s naprednim i svježim idejama.

Evo, aktualni gradonačelnik Antonio Dražović dolazi iz Zadra“, rekao je nadalje i dodao da je po razredima u osnovnoj školi svega po nekoliko djece, a gimnaziji prijete zatvaranje.

Otužni i pusti zaseoci

Otužno je proći ovim mjestima i zaseocima, teško je povjerovati da je toliko kuća prazno i prepušteno propadanju. Da bi što lakše shvatili stanje u kraju, gospodin Malnar nam nepovoljna demografska

kretanja objašnjava na primjeru malog zaseoka Ravnice, gdje je i njegova kuća u kojoj, nakon smrti supruge, živi sam.

„Od 25 kuća u zaseoku, samo ih je 12 nastanjeno! U dvije kuće živi samo po jedan umirovljenik, u četiri kuće je po dvoje umirovljenika. Da skratim, od 27 stanovnika, 14 je umirovljenika. Više od pola! Mlađa djeca su u samo dvije kuće, što znači da će sve ostale kuće biti kad-tad zatvorene“, rekao je zabrinuto gospodin Slavko.

Gorani su se nekad vraćali u svoj kraj

„Ma koliko kraj bio zabit, klima oštra, zemlja teška i slabo plodna, ovdašnji Goranin nekad iznad svega volio svoj kraj. Da shvatite koliko, navest ću vam primjer koji se dogodio u obitelji mog djeda. Naime, moji su preci zbog duga, koji su napravili za osnovne živežne namirnice, trgovcu morali predati značajan dio imanja. Tada je djed otišao na rad u Ameriku te se za sedam godina vratio s novcima koje je ondje zaradio i skupo otkupio imanje od trgovca. Za to je mogao kupiti kuću i njivu negdje gdje je klima pitomija, zemlja plodnija, primjerice u Slavoniji. Ali ljubav je našeg čovjeka vukla u ova brda na 992 metra nadmorske visine, sat hoda od najbližeg naselja“, ispričao je moj zanimljiv sugovornik.

Danas mladi odu na školovanje, i ne vraćaju se

„Danas imamo velike zidane kuće, vodovod, struju, TV, telefone, kanalizaciju, automobile, traktore, trgovine i asfaltirane prometnice, a motiva za povratak mladih sve je manje i manje. Posla nema, ako ga ima plaće su male i srljamo kamo srljamo. Spas vidim jedino u naseljavanju mladih, ali mora im se ponuditi nešto uvjerljivo što će ih privući“, smatra Slavko Malnar.

Počeo je raditi s 11 i pol godina

Danas su nam mogućnosti ipak veće, ta ne možemo ni zamisliti kako je život izgledao prije samo 80 godina, kad je naš sugovornik bio školarac. O tome svjedoči: „U mom je djetinjstvu u selu bila samo četverogodišnja škola. Roditelji su me tako s 11,5 godina poslali raditi – s ostalim radnicima tucao sam kamen na cesti koja se gradila, i tako do 14. godine. Potom sam se

prijavio na izučavanje postolarskog zanata i završio 3 godine naukovanja te radio kao postolar. Kasnije sam radio i kao šumski radnik. Nakon vojske završio sam najprije do kraja osmoljetku, i na kraju dogurao do više stručne spreme, završivši Ekonomsku dopisnu školu u Zagrebu. Kao blagajnik, a potom i knjigovođa, radio sam na Šumariji Tršće, te kratko na SDK (današnja Fina), te u Riječkoj banci (danas Erste).“

Svakodnevnica našeg 86-godišnjaka

Gospodin Slavko prije tri je godine ostao udovac, kad je od posljedica gangrene umrla njegova supruga Marija. Tada mu se život okrenuo naglavačke – nije ga, kaže, u svoj toj tuzi pogodilo to što sada mora kuhati, prati, peglati i čistiti, koliko ga je satrla praznina, samoća.

Zdrav je, tlak mu je kao u mladića, baš kao i krvna slika. Muči ga jedino ateroskleroza za koju pije lijekove, i to je sve od tableta za njega. Još si i danas priušti odlazak u toplice, još nedjeljom popodne sjedne za volan i provoza se ovim krajem pa ode i do Slovenije.

Za ovakvo zdravlje duha i tijela, zaslužan je uredan život. „Na spavanje idem u 20 sati, dižem se u 4 sata. Prvo ujutro popijem dvije crne kave, onda slušam omiljene emisije na radiju do 8, kada doručkujem – obično šnitru kruha i tri šnitice zimске salame, uz čaj. Poslije imam posla na kući i oko kuće, koliko mogu, do ručka. Najčešće si skuham grah, ričet, kupus, gulaš, često i govedu juhu, i uvijek nešto od toga imam i zamrznuto. Večeram također svaki dan u isto vrijeme, najviše volim palentu“, rekao je.

Svaki slobodan trenutak posveti proučavanju povijesti ovog lijepog, planinskog kraja, po ljepoti prirode doista – raja. Napisao je dvadeset knjiga o povijesti, domaćem govoru, o prezimenima, životu u prošlosti, običajima i žrtvama u II. svjetskom ratu.

Doživotna prijateljstva

Aktivan je i član Udruge antifašista, jer je kao dijete bio u logoru na Rabu, pa ode na svaku važnu obljetnicu, gdje obavezno drži govor. Među aktivnima u toj udruzi ima i najbolje prijatelje, bez kojih ne može zamisliti život jer se gotovo svaki dan s nekim čuje telefonom.

„Teško je biti posve sam. Posjećuje me nećak, s njim sam dogovorio skrbništvo jer se za to čovjek u ovim godinama mora pobrinuti. Zapisao sam se i u starački dom, ali ću otići samo ako onemoćam i ne bude drugog rješenja. Naši ljudi ne vole ostaviti svoja ognjišta i otići u domove koji su u Delnicama, Rijeci, na Krku ili Lošinj”, kaže nam.

Pogledam na kraju našeg trosatnog razgovora kroz prozor njegove kuhinje, a u vrtu na maloj njivi raste mu uspješno češnjak, krumpir, crveni luk, poriluk. Na kuhinjskom prozoru crvene pelargonije, na ogradi terase raskošne bijele petunije. „Ovo su moje male radosti koje još uvijek mogu njegovati“, rekao mi je dok sam se na rastanku divila njegovoj okućnici.

<https://www.mojevrijeme.hr/magazin/2023/08/raj-bez-ljudi-svaka-druga-kuca-u-cabarskom-kraju-je-prazna/>

Liste čekanja – metastaze hrvatskoga zdravstva (1)

26. Ivana Kalogjera Brkić

Novinarski projekt: **Liste čekanja - metastaze hrvatskog zdravstva**

Elektronička publikacija:
Nismo same

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
17. kolovoza 2023.

Goranka Perc imala je 43 godine i sina u dobi od sedam godina kada joj je u listopadu 2016. godine dijagnosticiran rak dojke. Nakon prvog šoka dijagnoze, doživjela je još jedan šok. Nakon obavljenih pretraga, koje je sve sama platila, prijavila se za operaciju u Kliniku za tumore gdje su joj prvo rekli da će je zvati u roku od dva tjedna, a potom su joj, uz ispriku da su ostali bez anesteziologa, otkazali operaciju ostavivši je praktički na cesti.

Njezinom suprugu liječnik je objasnio da se Goranka nalazi na listi čekanja, kao i druge žene. Nije znao reći kada će doći na red za operaciju, ali sigurno ne u toj godini.

Goranka je srećom ubrzo operirana u privatnoj klinici, a operaciju, koja je tada stajala oko 2.600 eura, samoinicijativno je platio njezin poslodavac. Operirao ju je liječnik tada zaposlen na Klinici za tumore uz asistenciju anesteziologa iz iste ustanove.

Nakon prvotne ljutnje i šoka, sjela je i napisala pismo u kojem je opisala sve što joj se dogodilo i poslala ga na brojne adrese, od tadašnje predsjednice RH, Vlade, ministara do ureda zagrebačkog gradonačelnika, no nitko joj od njih nije odgovorio.

Tada je odlučila javno se angažirati i otvoreno progovoriti o situaciji u kojoj se našla, a sve kako se ono što joj se dogodilo više nikome ne bi ponovilo.

Međutim, od 2016. do danas ništa se nije promijenilo. Premda zdravstvena administracija tvrdi da lista čekanja za operaciju raka dojke nema, u praksi se na operacije čeka tjednima.

Martina (podaci poznati redakciji) bila je stara 41. godinu kada joj je lani u listopadu dijagnosticiran invanzivan karcinom dojke. Kao i Goranka, i ona je danima i tjednima sa zebnjom iščekivala poziv na operaciju koji se nikako nije dogodio. Na kraju je povukla vezu pa je operirana krajem prosinca.

Tužno i napušteno od sustava osjećala se i Vesna (podaci poznati redakciji) kada je sredinom svibnja ove godine, u dobi od 46 godina, dobila nalaz Core biopsije na kojem je pisalo: invazivni duktalni karcinom desne dojke (trostruki negativni).

„Naivno sam očekivala da ću ubrzo biti operirana jer se radi o jako agresivnom tipu karcinoma. Nažalost, to se do danas nije dogodilo. Imala sam nekoliko ‘nezgodnih’ situacija: liječnicu opće prakse koja je radila tek mjesec dana i nije znala kamo me uputiti, kraj pandemije te velike gužve u bolnicama i godišnje odmora. Obavila sam sve predoperativne pretrage, kirurg mi je (usmeno) obećao da ću doći na red prvi tjedan u srpnju, no kad sam se jučer javila u Kliniku čula sam da ima još mnogo pacijenata ispred mene. Ne samo da neću biti operirana sljedeći tjedan, upitno je kad ću uopće biti operirana. Znam i svjesna sam da svi žele biti operirani što ranije i zaista ne bih htjela nikome ‘oduzeti mjesto’, no nije mi jasno zašto čekam toliko dugo. Jako, jako se bojim da se karcinom ne proširi i da na kraju ono što je bio karcinom u 1. stadiju, ne postaje karcinom u 2. ili 3. stadiju. Imam malu djevojčicu koja tek ove jeseni kreće u 1. razred i voljela bih biti uz nju.

Zarobljena u ovom sustavu, čini mi se da ću umrijeti čekajući“, napisala je prije mjesec i pol dana u pismu upućenom Nismo same.

U Klinici za tumore KBC-a Sestre milosrdnice u Zagrebu pobijaju sve navode pacijentica i tvrde da u toj ustanovi listi čekanja za operaciju raka dojke – nema.

„S ponosom možemo istaknuti da listi čekanja za sve maligne dijagnoze nema“, odgovara prof. dr. sc. Danko Velimir Vrdoljak, pročelnik Zavoda za kiruršku onkologiju Klinike za tumore KBC-a Sestre milosrdnice. Dodaje kako preporuke Europskog onkološkog društva govore da kirurško liječenje mora početi unutar četiri tjedna od donošenja dijagnoze, a čega se u bolnici striktno pridržavaju.

„Kao centar s najvećim volumenom i protokom bolesnika s karcinomom dojke i debelog crijeva, načinom i pristupom radu i odlukama, možemo s ponosom reći da smo vodeći centar za liječenje bolesnika s tim dijagnozama u regiji“, ističe prof. dr. Vrdoljak.

Po svome ustroju Klinika za tumore ima dva kirurška Zavoda: Zavod za kiruršku onkologiju koji ima tri odjela: Odjel Kirurške onkologije, Odjel Ginekološke onkologije i Odjel za tumore glave vrata te Zavod za onkoplastiku.

„Po elementarnoj statistici ova dva Zavoda godišnje realiziraju oko 3500 onkoloških operacija, te više od 1000 zahvata u lokalnoj anesteziji. Godišnje se učini više od 1200 operacija tumora dojke, 400 operacija debelog i završnog crijeva te ostale velike kirurške procedure (operacije gušterače, želuca, jetre, jednjaka, sarkoma, melanoma, pluća, ginekološko onkoloških procedura oko 700, a tumora glave vrata oko 500). Rak dojke operiraju kirurzi Zavoda za kiruršku onkologiju i Zavoda za onkoplastiku, ukupno 15 kirurga“, navodi prof. dr. Vrdoljak.

Na naš upit je li točno da u Klinici tijekom ljeta ne rade sve sale jer nedostaju sestre instrumentarke, Vrdoljak odgovara kako u bolnici imaju četiri operacijske dvorane za velike kirurške zahvate te jednu za male kirurške zahvate. I sve, tvrdi, rade.

Da nema listi čekanja za operaciju raka dojke rezolutno tvrde i u KBC-u Zagreb. „Pacijenti se nakon obrade prezentiraju na timu za dojku i dobivaju termin unutar pet do šest tjedana“, kazuje prof. dr. sc. Davor Mijatović, predstojnik Klinike za kirurgiju Kliničkog bolničkog centra Zagreb i pročelnik Zavoda za plastično-rekonstruktivnu kirurgiju i kirurgiju dojke.

Dodaje kako se prije na operaciju čekalo tri do četiri tjedna, no otkako se pristupilo rekonstrukciji glavne zgrade koja je stradala u potresu od 144 raspoloživih kreveta izgubili su 67 kreveta.

No, to je tek prva faza. Faza dva, kako upozorava prof. dr. Mijatović, bit će još gora jer će rekonstrukcijom biti zahvaćen još veći dio prostora koji koristi Klinika za kirurgiju.

Unatoč svemu u bolnici jako vode brigu o svojim pacijentima.

„Mi smo zapravo napravili čudo jer smo uspjeli osnovati odvojeni hitni odjel kroz koji je od 20. veljače, kada je otvoren, do danas prošlo 1164 pacijenata. Pitanje je što bilo s tih 1164 pacijenata, a upravo su to najugroženiji bolesnici“, kaže prof. dr. Mijatović te dodaje kako se unatoč svim otežavajućim okolnostima broj operacija povećao za 22 posto, a što treba zahvaliti njihovoj dobroj organizaciji.

Dodatno, od početka radova u bolnici reducirali su program operacija samo na karcinome dojke, melanome i sarkome.

„Otkako je počela rekonstrukcija zgrade ne radimo ništa od ostale plastične kirurgije. Primjerice, ne radimo kirurgiju šake ili rekonstrukcije tetiva. Ne možemo raditi ni mikrokirurgiju ne jer nam to uzurpira čitav dan“, kaže prof. dr. Mijatović. Naime, iako je upravo KBC Zagreb prvi u Hrvatskoj izveo obostranu rekonstrukciju dojki vlastitim tkivom, takva se operacija u ovim uvjetima ne može raditi jer traje 14 sati. U toj bolnici zaposleno je osam kirurga, a tjedno naprave 20 do 25 operacija.

„Radimo kako i koliko možemo u datim uvjetima, ali nismo mi mesnica“, govori prof. dr. Mijatović te

dodaje kako su prije 16 godina, kada je on preuzeo Zavod, imali 70 posto sekundarnih rekonstrukcija. U međuvremenu puno se radilo na promijeni svijesti pa danas imaju 80 posto primarnih rekonstrukcija, a što isto traži vrijeme jer svaka takva operacija traje dva do dva i pol sata.

I dok u Klinici za tumore negiraju da povremeno moraju zatvarati sale zbog manjka stručnog osoblja, predstojnik Klinike za kirurgiju Kliničkog bolničkog centra Zagreb ne skriva da od 24. srpnja do 15. kolovoza u toj ustanovi nije radila jedna operacijska sala jer nisu imali anesteziologa.

„Imamo velik problem s pomoćnim osobljem. Sustavno nam nedostaju sestre instrumentarke i anesteziološki tehničari, a oni koji su ostali raditi na granici su pucanja“, upozorava prof. dr. Mijatović te dodaje kako su nedavno sa Zavoda na lakše i bolje plaćene poslove otišle dvije vrhunske sestre, a izgubio je i dva vrhunska liječnika. Obojica su otišla raditi u privatnu praksu.

„Ljudi ne vide ili ne žele vidjeti da se u posljednje vrijeme otvorilo puno privatnih ustanova i još će ih se otvoriti. U javnim bolnicama s druge strane nikoga ne možete stimulirati. Mi bismo u zdravstvu htjeli socijalizam, a živimo u kapitalizmu. Ne ide to. Ne možete voziti fićeka 200 na sat“, navodi prof. dr. Mijatović te dodaje kako se boji da će situacija u budućnosti biti samo još gora.

„Iskreno se bojim tko će mene liječiti za 10 godina“, kaže.

U Ministarstvu zdravstva kažu kako oni nemaju primjedbi na dužinu čekanja na operacije, a sve pacijente koji smatraju da su zakinuti pozivaju da im se jave.

Identičan apel upućuju i iz KBC-a Sestre milosrdnice. Sve koji su se javili u bolnicu za operaciju, a nisu dobili termin, pozivaju da pošalju povijest bolesti s podacima u Ravnateljstvo (ravnateljstvo@kbcsm.hr).

„Iako ne postoje službene liste čekanja za onkološku kirurgiju, naravno da dio pacijenata nepotrebno čeka

na operativne zahvate. Dobar dio njih, zbog straha da uopće neće biti operirani ili da će im se nešto loše dogoditi tijekom operacije, ne žele javno govoriti o svom problemu i ne žele se požaliti ustanovi ili na ustanovu u kojoj se liječe“, komentira Ivica Belina, predsjednik Koalicije udruga u zdravstvu. Dodaje kako je uočljiv trend da se pacijente sve češće stavlja u situaciju da moraju potražiti zdravstvenu zaštitu u nekom segmentu kod privatnih pružatelja, kako bi uopće dobili potrebnu skrb.

„Situacija je takva i u procesu postavljanja dijagnoze, donošenja odluka o liječenju i početka samog liječenja. Sve odgode i «liste čekanja» rezultat su organizacijskih problema unutar pojedinih ustanova. Znam da su djelatnici tih ustanova često preopterećeni i prekapacitirani, ali njihovi postupci prema pacijentima mogu djelovati kao bezdušnost i nedostatak interesa“, zaključuje.

<https://nismosame.com/savjeti/liste-cekanja-metastaze-hrvatskoga-zdravstva-1/>

Kako su Šoltani prepoznali važnost fondova Europske unije

Zahvaljujući europskim sredstvima u Grohotama je izgrađen kulturni centar, izgrađeni su na Šolti sportska dvorana i dječji vrtići, komunalna infrastruktura, obnovljene su škole, sakralni i kulturni objekti, a uređena je i luka Rogač

Davno prije nego što je Hrvatska postala članica Europske unije, Šoltani su prepoznali važnost financiranja EU fondova, a danas slobodno možemo reći da su u tome uspjeli mnogo više od nekih većih, razvijenijih sredina.

O tome nam govori **Nikola Cecić-Karuzić**, načelnik Općine **Šolta**, koji podsjeća na prve šoltanske projekte, ostvarene prije gotovo 15 godina.

„Šolta doista vidi veliki potencijal u financiranju iz EU fondova, tako smo još daleke 2009. godine izgradili sportsku dvoranu većinom europskog novca. Vrijednost investicije bila je 15 milijuna kuna, od toga je bilo čak 11,5 milijuna EU sredstava. Kao i svima drugima, europski projekti su nam bili nepoznanica, no upornim radom, učenjem, edukacijom svojih kadrova uspjeli smo u tome da nam nijedna prijava za europski projekt nije nepoznanica“, kaže Cecić-Karuzić.

Zahvaljujući europskom novcu, u Grohotama je otvoren lijep kulturni centar, Bratska kuća u kojoj je među ostalim i knjižnica, te spomen soba Vesne Parun. Da su s Bratskom kućom napravili pun pogodak i pogodili ukus posjetitelja najbolje govori podatak da

27. Ojdana Koharević

Novinarski projekt:
Poduzetništvo na hrvatskim otocima

Elektronička publikacija:
točkanai.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
17. kolovoza 2023.

turisti koji ljeti stignu na Šoltu u velikom broju posjećuju upravo Bratsku kuću.

Za jedan dio projekata Šoltani se natječu s LAG-om Hvar -Vis – Šolta, poput dječjeg vrtića i jaslica, a u istoj grupi s otočanima planiraju i nadalje.

Velika važnost EU financiranja je i u sektoru komunalnih radova, poput zaobilaznice Stomorska, a u pripremi je i obnova ceste kroz Grohote. Jedan dio EU sredstava dobili su i za sektor socijale, tako će ovim sredstvima, nadaju se, biti financiran i Dom za starije i nemoćne. Da je Šolta destinacija koju rado posjećuju turisti odavno je poznato, no ovaj je otok i mjesto u kojem nastavljaju živjeti i mlade obitelji pa će se i njima svijdjeti najava o izgradnji dvije zgrade POS-a.

Načelnik Cecić Karuzić, ističe edukaciju svoji djelatnika u dobijanju novca iz EU fondova, no uz to, značajnu pomoć dobijaju iz Splitsko-dalmatinske županije.

„Vrijedi istaknuti i zahvaliti svim djelatnicima RERE, županijske razvojne agencije, jer nam njihovi službenici pomažu na zahtjevnijim projektima. Ono što je od velike važnosti za sve nas koji apliciramo na EU fondove je činjenica da do 2027. moramo dobiti što više novca, jer od te godine Hrvatska će dobiti znatno manje sredstava. Zato sad moramo zapeti više i jače kako bismo dobili što više projekata“, dodaje Cecić-Karuzić.

Da su Šoltani financiranjem iz EU fondova ‘pokrili’ sve segmente, pokazuje i popis projekata. Tako se osim spomenutog dječjeg vrtića novcem iz EU fondova financirati i Park Đardin, zatim projekt „Eko zeko i otočić“ koji je imao za cilj smanjiti količinu komunalnog otpada, projekt „Šolta ispod i poviše“ za uređenje ribnjaka. Među vrijednim EU projektima je i nabava komunalne opreme, preko Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost, obnova akumulacijskih voda, uređenje odlagališta Borovik, kao i sanacija divljih odlagališta Vrvotine i Donje Selo.

I luka Rogač uređena je zahvaljujući Europskoj uniji i Lučkoj upravi Splitsko-dalmatinske županije. Dio sredstava uložen je u uređenje stare škole u Stomorskoj,

uz pomoć LAG-a, kao i u uređenje Tržnice u Grohotama, a bit će sanirani i potporni zidovi u Rogaču, na pomorskom dobru, ogradni zidovi uz pomoć Županijske uprave za ceste, betoniranje i asfaltiranje nerazvrstanih cesta (program razvoja otoka MRRFEU), plaža Veli dolac zajedno sa Splitsko-dalmatinsko županijom, uređenje rive u Donjoj Krušici, a osim spomenute Bratske kuće financirana je i obnova kulturnih dobara u nekoliko faza: srednjovjekovna crkva Svetog Mihovila u Grohotama, izgrađena u gotičko-romaničkom slogu, samostan Stipanska i crkva Svetog Petra u Nečujmu.

U svakom slučaju Šoltani su prepoznali važnost EU fondova i na njihovom primjeru mogu učiti mnogo veće sredine.

<https://tockanai.hr/poduzetnik/kako-su-soltani-prepoznali-vaznost-fondova-europske-unije-70133/>

LUKAR ILI LUČAR DARKO

Tamo gdje završava ravna Podravina i za počinju obronci Bilogore, smjestilo se maleno selo Čepelovac. Nekada je to bio poljoprivredni kraj, sada se nekoliko obitelji bavi poljoprivredom, a stariji ljudi više ne sjede, kao nekad, ispred kuće. Povijest ovog kraja baš i nije nešto posebno zapisana, ali znalo se da su ljudi pomagali jedni drugima, tužili se za međe, hranili se hranom koju su sami proizveli. I kad bi analizirali naziv samog sela, koje se nekad zvalo Čepelovec, dobili bi možda i ono stvarno čime su zaista ljudi iz tog sela bavili. Prvi dio „ČEPE“ značilo bi „čuče“ ili neki sjedeći položaj, a „LOVAC“, ne moramo obrazlagati. Po samom nazivu sele ispada da su se nekadašnji čepelovčani bavili lovom čučajući u nekom grmlju.

Nekada davno, u tom djelu ravne Podravine, bilo je razne divljači, uglavnom niskog rasta, poput fazana, prepelice, jarebice, zečeva, ali našla se i srneća divljač. Dok već u obroncima Bilogore bilo je jelenske divljači, srneće, divljih svinja, jazavaca i ostale divljači koja je služila za prehranu. U doba kada nije bilo dugih cijevi ili vatrenog oružja, postojali su lučari (naziv po Hrvatskoj enciklopedijskom rječniku, izadavača Jutarnjeg lista – Novi Liber 2002, 2004), onaj koji izrađuje lukove i strijele. Prvenstveno ti lukovi i strijele koristili su se u ratovima i za lov divljači. I u tom selu Čepelovac, pronašli smo lučara ili lukara (po domaćem dijalektu) Darka. On voli drvo i puno stvari radi od njega, a među ostalima i lukove i strijele. Po njegovom ovo zanimanje je lukar.

28. Dražen Šemovčan

Novinarski projekt:
Stari zanati

Elektronička publikacija:
Portal dnevnih novosti

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
20. srpnja 2023.

Lukovi i strijele su se koristili kao oružja i alati za lov još u doba pretpovijesti. Izrada lukova i strijela uključivala je korištenje raznih prirodnih materijala i tehnika, te je uvelike zavisila o dostupnosti resursa i znanju ljudi u tom razdoblju. Evo nekoliko osnovnih koraka kako su se nekad radili lukovi i strijele:

1. Odabir materijala: Lukovi su se obično pravili od fleksibilnog i jakog drveta, poput jasena, hrasta ili crnogoričnih stabala. Također, materijali poput roga i životinjskih tetiva su se koristili za izradu kompozitnih lukova kod nekih kultura. Strijele su pravljene od lakših drvenih vrsta ili trske, a njihovi vrhovi su se izrađivali od kamena, kostiju ili metala.
2. Oblikovanje luka: Drvo za luk bi se sušilo, a zatim pažljivo oblikovalo u dugu zakrivljenu formu, odgovarajući debljini i željenoj snazi luka. Ponekad su se lukovi jačali dodatnim materijalima poput životinjskih tetiva.
3. Stavljanje tetive na luk: Koristili su se životinjske tetive, koža ili konopljina užad kao tetive za luk. Tetiva bi se vezala za luk na svakoj strani, omogućavajući elastičnost i energiju potrebnu za bacanje strijele.
4. Izrada strijele: Za izradu strijele, birao bi se duguljasti štap odgovarajuće drvene vrste ili trske. Strijela bi se poravnala i oblikovala tako da postane ravna i lagana. Na jednom kraju bi se izradila utore kako bi se strijela mogla postaviti na tetivu luka.
5. Izrada vrha strijele: Na vrhu strijele stavljao bi se vrh napravljen od kamena, kosti ili metala. Oštri vrhovi bi se oblikovali i oštrili kako bi prodrli kroz metu. Zatim, vrh bi se pričvrstio na strijelu pomoću biljnih vlakana ili životinjskih tetiva.
6. Pero ili "letke" na strijelama: Da bi strijele letjele stabilnije kroz zrak, dodavala su se pera, koja bi se obično dobila od ptica ili domaće peradi (možda su najbolja bila od purana i guske zbog svoje jačine).

Perje bi na kraju strijele bilo lijepljeno ili se privezivalo tankim konopljastim nitima.

Lukovi i strijele su se razvijali tijekom stoljeća, s napretkom tehnologije i razumijevanjem fizike, što je dovelo do raznih oblika i tipova ovog oružja. Nedavno na „Legendi o Picokima“ u Đurđevcu imali smo prilike vidjeti i streličare, naravno i ručno rađene

lukove i strijele. Razne udruge koje njeguju staru baštinu pokušavaju što autentičnije prikazati svoje borbeno sredstvo iz vremena koje prikazuje postojanost lukova i strijela.

Tražeci majstora koji se bavi izradom lukova ili strijela pronašli smo Darka Martinović, koji je doselio prije 40 godina u selo Čepelovac. U šali kaže da je on prvi čovjek u selu, jer mu se kuća nalazi prva u selu s lijeve strane dolazeći iz pravca Đurđevca, pod koji spada kao prigradsko naselje. Doselio je sa suprugom Jasnom i bavio se raznim poslovima. Prije odlaska u mirovinu bavio se proizvodnjom ili uzgojem voćnih sadnica i vinove loze. Hobi su mu i pčele, pa je tako u sam pravio drvene košnice.

Kao dječak sa svojim vršnjacima znao se igrati „kauboja i Indijanca“. On je uvijek želio bio Indijanac, pa je već onda radio lukove i strijele, te ostala oružja koje su Indijanci koristili.

Sada kada je u mirovini, ta ljubav prerasla je u neki drugi izazov. Kako ima 62 godine i bolestan je, odlučio se baviti onim što je nekad volio. Sada to radi opet iz ljubavi, ali i da upotpuni slobodno vrijeme, te pomaže udrugama kojima su potrebni lukovi, jer njih najviše radi, a strijele manje-više, samo po potrebi i da ima za isprobavanje napravljenih lukova. Nije komercijalizirao svoj hobi, a uglavnom mu ljudi ostave nešto za materijal i odrađeni posao. Oni koji znaju za njega, znaju naručiti nešto po narudžbi, ali opet to odradi iz dobrote, jer zna da serijski rađeni lukovi nisu kao njegovi, ručno rađeni i svi su unikatni.

Njegove izrađene lukove možete vidjeti ispred njegove kuće u Čepelovcu, Planinska 1, a za nas je napravio foto galeriju izrade lukova. Za kraj navodi da svako drvo ima svoju „dušu“ i „diše“ na svoj način, a poznavanjem toga, napraviti ćete pravi luk.

<https://portal.braniteljski-forum.com/blog/vijesti/lukar-ili-lucar-darko>

29. Ana Vragolović

Novinarski projekt: **Iza ekrana: Osobe s invaliditetom u medijskoj i modnoj industriji**

Elektronička publikacija:
IN-PORTAL.HR

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
18. listopada 2023.

Nastojeći saznati koliko je osoba s invaliditetom zaposlena u medijima, na kojim radnim mjestima i u kojoj mjeri sudjeluju u kreiranju njihova sadržaja poslali smo upite na e-mail adrese pedesetak najvećih televizija i portala. Međutim, odgovore smo dobili od samo pet medija.

Govoreći o dostupnosti moderne, adaptivne odjeće za osobe s invaliditetom, spomenuli smo da domaći modni mediji jako slabo pišu o modnim trendovima na inkluzivan način, iako globalna scena postoji i razvija se sve više. Slična je situacija i što se drugih tema tiče – *mainstream* mediji uglavnom otvaraju teme kojima je u fokusu invaliditet, život s invaliditetom i neke nužno povezane teme, poput socijalne pomoći ili osobne invalidnine. Onaj mali dio preostalih članaka najčešće su priče kojima je cilj izazvati sažaljenje ili koje prikazuju osobu koja nije samostalna, pa je unatoč tome nešto *uspjela postići* i treba nas *inspirirati*.

Uz to, neki od naših medija i dalje se bore s osnovama, poput korištenja odgovarajuće terminologije za osobe s invaliditetom, pokazuje *Izvjешće pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2022*. To pokazuje na koliko je niskoj razini novinarstvo trenutno, iako su mediji ti koji bi trebali biti avangarda i mijenjati percepciju o osobama s invaliditetom.

Nastojeći saznati koliko je osoba s invaliditetom zaposleno u medijima, na kojim radnim mjestima i u kojoj mjeri sudjeluju u kreiranju njihova sadržaja poslali smo upite na e-mail adrese pedesetak najvećih televizija i portala. Međutim, odgovore smo dobili od samo pet medija.

Jedan od njih je mali portal na kojemu rade samo članovi obitelji. Drugi odgovor stigao je s HRT-a – rekli su nam da je na HRT-u zaposleno 65 osoba s invaliditetom, od ukupno 2755 zaposlenih. U izjavi su naveli i da su sve osobe s invaliditetom uključene u radne procese, “od tehnoloških, programsko-produkcijskih i administrativnih procesa, ovisno o ugovoru o radu i opisu poslova radnog mjesta, kao i medicinskim indikacijama, pri čemu se vodi posebna briga o prilagodbi ako je potrebna”.

Na Slavonskobrodskoj televiziji (SBTV) zaposlena je jedna osoba s invaliditetom, od ukupno 24 zaposlenih. „Osoba radi uglavnom na poslovima režije, montaže i povremenog snimanja, a jedino je bila potrebna prilagodba radnih smjena kad osoba mora biti duže na bolovanju zbog liječenja. Nastojimo svi kao radne kolege maksimalno olakšati posao i omogućiti izbjavanje iz firme kadgod treba“, rekli su nam.

Iz šibenskog portala TRIS povezali su (ne)mogućnosti zapošljavanja osoba s invaliditetom sa stanjem u sektoru neprofitnih medija. Njihov novinar Goran Šimac rekao je da u TRIS-u „sada nema nijedne zaposlene osobe zbog općepoznate situacije s teškoćama u financiranju nezavisnih medija. Ipak, Antonio Milanović, inače osoba s invaliditetom, naš je stalni suradnik već pet godina (ali sa skromnim honorarom za rad). Osim njega stalni smo suradnici svega još nas dvoje (s povremenom naknadom za rad), te još nekolicina koji na svoj zahtjev s nama surađuju bez naknade, potpuno volonterski.“

Naveo je također da Milanović ima svoju stalnu kolumnu i autonomiju u odabiru tema i formi, stoga sudjeluje i u kreiranju tekstova koji se ne moraju nužno odnositi na problematiku osoba s invaliditetom. „Ipak, s obzirom na to da je u tu problematiku najjućeniji, najčešće su tema njegove kolumne okolnosti osoba s invaliditetom i njihovih problema

u hrvatskom društvu, s tendencijom ‘popravljanja’ okolnosti. U njegovoj kolumni do sada su progovorile brojne osobe s invaliditetom. To je bila jedna od rijetkih medijskih platformi na kojoj bi (izuzev vašeg medija i povremeno još pokojeg) mogli javnost izvijestiti o realnim (ne)prilikama osoba s invaliditetom u Hrvatskoj i izaći s prijedlozima za poboljšanje stanja“, govori Šimac.

„Svojim optimizmom i iznošenjem brojnih primjera rada osoba s invaliditetom koje postižu izvanredne rezultate u različitim poslovima, uključujući i sport, Milanović je ohrabrio mnoge da traže svoju priliku u poslu u kojem su najbolji. Vjerujem da je naš portal učinio mnogo za bolji položaj osoba s invaliditetom u zajednici i njihovo lakše zapošljavanje s njim kao suradnikom“, dodala je glavna urednica TRIS-a, Davorka Blažević.

Kao odgovor na pitanje na koji način vaš medij potiče zapošljavanje osoba s invaliditetom, Šimac kaže: „Jedino što smo mogli učiniti sa svojim skromnim sredstvima jest dati priliku osobi s invaliditetom da ima mogućnost stalnog (dodatnog) posla. Nažalost, visina honorara Antonija Milanovića (kao i drugih stalno angažiranih) na TRIS-u nije dostatna za podmirenje životnih troškova, pa mu je to dodatni posao, uz stalni koji obavlja u zadarskoj gradskoj knjižnici.“

Zadnji medij od kojega je stigao odgovor je Nova TV. Njihov odjel tehnike ima zaposlenu jednu osobu s invaliditetom, a u informativnom programu, kažu, kao i u emisiji Provjerenom, redovito promoviraju jednakost i rade na osvješćavanju problematike zapošljavanja osoba s invaliditetom, ali i na pronalascima adekvatnih rješenja problema koji postoje u tom segmentu.

„Jedan od brojnih primjera unutar emisija zabavnog programa je i suradnja sa sportašicom s amputiranom potkoljenicom, Majom Drobnjaković, koja je kao kandidatkinja sudjelovala u natjecateljskom plesnom *showu* ‘Ples sa zvijezdama’ te dogurala do polufinala *showa* i tako svojom inspirativnom životnom pričom i sjajnim zalaganjem pokazala kako ne postoje prepreke te da nikada ne treba odustati od života i rada na sebi“,

rekla je Lidija Bukovac, voditeljica PR-a i korporativnih komunikacija Nove TV.

Također je istaknula „višegodišnju kontinuiranu suradnju s tvrtkom koja zapošljava više od 50 posto zaposlenih osoba s invaliditetom, na način da naručujemo redovito njihove proizvode i tako doprinosimo radu te tvrtke“.

Na kraju, spomenula je da je Nova TV vrlo otvorena kad je u pitanju zapošljavanje osoba s invaliditetom, no da se one izrazito rijetko javljaju na natječaju.

Iako je par navedenih odgovora daleko premali uzorak da bi dobili kompletnu sliku o položaju osoba s invaliditetom kao radnika u medijima, ipak možemo primijetiti da su zaposlenja više iznimke nego pravila – ili su rezultat truda manjih ambicioznih medija ili ispunjavanje zakonske obaveze kvotnog zapošljavanja.

To nam potvrđuje i Tomislav Goll, direktor programskih sadržaja i glazbeni urednik na Radiju 92FM: „Osobe s invaliditetom jako teško ulaze u medije, uz par izuzetaka. Teško je pristupiti nekom mediju i objasniti da možeš raditi sve što može i 'zdrava' osoba. Većina medija ima arhitektonske barijere, pa je teško doći na posao ili obavljati radne zadatke u gradu“.

Dalje ističe da su problem i predrasude prema osobama s invaliditetom: „Prva reakcija na čovjeka u kolicima najčešće je da on ima ograničene mentalne sposobnosti. Primjer je moja dijagnoza, ja imam neuromuskularno oboljenje, a mnogi misle da imam i neki problem s glavom, jer sam u kolicima, što je apsolutno pogrešno. Naravno da moć zapažanja, razmišljanja, sastavljanja teksta ili rađenja priloga ne ovisi o tome da li imaš invaliditet ili ne, osim ako je riječ o nekom teškom mentalnom problemu. Stigma koju nosimo kao osobe s invaliditetom postoji i teško ju je razbiti dok ne stupiš u direktni kontakt, razgovaraš s ljudima i otkriješ da oni mogu raditi divne, fantastične stvari iako se teže kreću. Novinar s invaliditetom može biti samo za pohvalu, jer će imati neki širi pogled i pristupat će temama iz jednog drugog ugla“.

Radio 92FM, na kojem je Goll zaposlen, osnovalo je Društvo multiple skleroze Brodsko-posavske županije.

Zbog toga je još uvijek specifičan medij i na hrvatskoj i na europskoj sceni, rekla nam je Irena Vukas Čufalar, glavna i odgovorna urednica. Tomislav Goll nastavio je priču rekavši da se prije devet godina napokon pojavio projekt kroz koji su on i kolega Željko Mužić, predsjednik Društva multiple skleroze i predsjednik Gradskog povjerenstva za osobe s invaliditetom, mogli nabaviti opremu.

„Ja sam na radiju već dugih četrdesetak godina, a cijelo vrijeme tinjala je ideja da se pokrene nezavisni radio koji bi prenosio neke druge teme, ne one koje politika određuje. Oprema je bila najveća prepreka u ostvarenju te ideje. Između 164 projekta odabrani smo kao najkvalitetniji, a financijeri su bili oduševljeni, jer smo jedini radio u EU koji je pokrenula udruga osoba s invaliditetom, a koji radi 24 sata i ne donosi samo priče o osobama s invaliditetom nego se bavi i svim drugim temama, samo iz drugog fokusa, na malo drugačiji način, uz puno dobre glazbe i jako malo reklama, s puno priča iz lokalne zajednice i problema koji muče neke obične ljude“, prepričava Goll.

Da bi radio učinili pristupačnim napravili su osnovnu prilagodbu – prilagodili ulaz i napravili rampu za stepenice. Ostatak prostora napravljen je u jednom nivou. „Radne stolove i pribor koji koristimo nije bilo potrebe prilagođavati, jer se nas dvoje, dvije osobe s invaliditetom, od ukupno pet osoba zaposlenih na radiju, time možemo služiti bez teškoća“, kaže Goll.

„A za samo sudjelovanje u eteru nema prepreka“, dodaje glavna urednica, stoga osim spomenutih zaposlenih, ovaj radio okuplja dvadesetak volontera koji povremeno rade emisije o temama koje ih zanimaju. Na primjer, volonterke koje rade u skloništu za napuštene životinje rade emisiju o životinjama, čovjek koji voli jazz radi emisiju o jazzu i sl.

Osim po osnivaču, koji nije politička stranka ili privatnik, i po odabiru drugačijih tema, od komercijalnih medija razlikuju se po tome što im baza nisu reklame nego kvalitetan sadržaj i projekti na kojima rade. Također, i pristup temama je drugačiji. Najprije, koriste dugogodišnje iskustvo i uključenost zaposlenih i volontera u pokret osoba s invaliditetom u Hrvatskoj i Europskoj uniji. Osim što je programski direktor,

Goll je trenutno dopredsjednik Hrvatskog društva distrofičara, generalni tajnik Europske asocijacije udruga osoba oboljelih od neuromuskularnih bolesti (EAMDA, European Alliance of Neuromuscular Disorders Associations) i njihov delegat u Europskom forumu osoba s invaliditetom (EDF, European Disability Forum). Svoje iskustvo iz ovih organizacija prenosi u eter i na taj način širi lepezu tema.

Potom, temama prava osoba s invaliditetom bave se aktivistički – kroz razne akcije i kampanje: „Volimo povezivati društvene skupine i predstavljati zanimljive ljude i događaje u našem radio-dvorištu. Kreiramo i vodimo i radionice (od škola, fakulteta, udruga) o medijskoj pristupačnosti i predstavljanju osoba s invaliditetom u društvu i medijima. Glavni izvor financiranja je projektno, tako da ipak, uz našu novinarsku neovisnost ovisimo o rokovima i natjecajima. Ipak, dokazali smo da je ovaj model društveno angažiranog medija postojan i vjerujemo da ćemo biti još prepoznatljiviji“, objašnjava Vukas Čufalar.

Treće, programsku shemu grade i na suradnji s udrugama. Njihov radijski prostor što se udruga tiče potpuno je otvoren: „Sve udruge koje na području županije postoje mogu doći i reći ‘imamo akciju sutra’ i dobit će medijski prostor. Trebalo nam je otprilike pet godina da udrugama objasnimo da smo mi njihov servis i da im stojimo na raspolaganju. Sad su se konačno počele i same javljati, prenositi informacije, obavještavati nas kad se nešto događa pa te informacije koristimo“, rekao je Goll.

Navedeni primjeri ujedno su odgovor i na naše pitanje kako promijeniti perspektivu o osobama s invaliditetom u medijima i doživljaj osoba s invaliditetom kao medijskih radnika.

„Treba uporno govoriti o problemima i naglašavati ih. Radio je još uvijek jedan jako moćan medij. Najslušaniji je po svim anketama, tiskani mediji su se prestali kupovati, televizija se gleda samo u onim terminima kad je nešto što te baš zanima, jedan dio pažnje prešao je na digitalne medije, a radio se sluša svuda – upaljen je u svakoj kući, u svakom autu, i onda ti imaš mogućnost da utječeš na neku kolektivnu svijest i mijenjaš tu svijest na bolje“, objašnjava Goll.

Potom navodi primjer iz vlastitog iskustva: „Kad deset, dvadeset ili sto puta prozovete nekoga tko je neodgovoran i ne radi ono što bi trebao, onda će biti rezultata. Kao Gradsko povjerenstvo napravili smo vodič za osobe s invaliditetom po Slavanskom Brodu i dokazali da je 80 posto svih zgrada koje su u javnoj upotrebi nepristupačno. Šokantan podatak je bio da javni bilježnik nije pristupačan, sve apoteke u gradu nisu pristupačne, glavna bolnica ima lift, ali je zaključan i možete ući samo ako se javite portiru da otključa. S obzirom na to da vršimo pritisak na odgovorne pomak se osjeti. Vršili smo pritisak na HZZ – ugradili su rampu, vršili smo pritisak na županiju Brodsko-posavsku, ugradili su lift. Kad se aktivno posvetiš nekom problemu, nakon par godina dolazi do rješenja, onda ljudi uvide da to je u njihovu korist“, zaključuje.

Drugi mediji mogu samo slijediti primjer Radija 92 – traži se angažiranost i istraživačka žar, želja za obrazovanjem i pomicanje perspektive s invaliditeta na važne stvari koje osobe s invaliditetom rade. Naravno, mediji najprije trebaju riješiti osnovne probleme – ukloniti fizičke prepreke i odbaciti predrasude. Jedino na taj način možemo očekivati pozitivne promjene u medijima.

<https://arhiva.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/28721/osobe-s-invaliditetom-u-medijskoj-i-modnoj-industriji-a-sto-je-s-vidljivoscu-u-medijima>

Danijela Maružin: Iskustvo rada sa Zavodom za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje je traumatično, ne usmjeravaju novac kamo bi trebalo, invalidnim osobama i poslodavcima

Na području društvenog poduzetništva i zapošljavanja osoba s invaliditetom Danijela Kasumović-Marušin iz Pule zauzima posebno mjesto. Osnovala je poznati bistro s kuhanim jelima Punkt na nogometnom stadionu u Puli na kojem je zaposlila brojne osobe s invaliditetom i starije dobi. Za taj rad dobila je brojna priznanja, nagradu za socijalnu poduzetnicu godine HGK, nominaciju za najbolje društveno poduzeće u Srednjoj Europi... No, nakon šest godina povukla se iz tog posla, a Punkt i dalje uspješno radi. O svemu tome Marušin bez uljepšavanja govori za teleskop.hr, ali neumorno nastavlja pomagati osobama s invaliditetom kroz razne projekte.

Zbog čega ste se povukli iz Punkta iako je to i dalje uspješan projekt kojem ste udarili temelje, kao i socijalnom poduzetništvu u Puli?

Tako je, povukla sam se nakon šest godina. Stvoriti nešto inovativno, društveno odgovorno, u djelatnosti o kojoj nisam znala ništa je izuzetno izazovno, naporno i zahtjevno. Morate znati da sam ja iz ničega stvorila poslovanje. Prostor u koji sam ušla bio je derutan, tada bez struje i vode jer su ga devastirali prethodni najmoprimci. Bio je „van puta“ i ipak ja sam u njemu vidjela izuzetan potencijal za ono što želim. U opremu prostora uložila sam svoju ušteđevinu, te podigla kredit na osobno ime jer je pred otvaranje lokal poplavio, budući je prokišnjavao s

30. Biljana Bašić

Novinarski projekt:
Jesu li doista osobe s invaliditetom nezapošljive?

Elektronička publikacija:
Teleskop.hr

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
14. kolovoza 2023.

tribina gradskog stadiona čiju sam sanaciju ja platila kako bih uopće i mogli poslovati. Bojala sam se hoće li nas ljudi prihvatiti, žele li jesti u takvom objektu, jesmo li kao društvo spremni i otvoreni za ovakve promjene. Od samog početka sve je bilo vrlo izazovno. Trebalo je ponuditi kvalitetnu uslugu, ustrojiti sistem rada, naučiti pravila struke, obučiti ljude, prilagoditi se našim specifičnostima i zahtjevima tržišta, stvoriti bazu zadovoljnih klijenata, promovirati važnost onog što radimo. U svemu tome bili smo sami, bez prethodnih znanja ili iskustava, čak nismo niti imali koga zatražiti savjet jer poduzeća poput našega nije bilo u Republici Hrvatskoj. Ja sam otvorila društveno poduzeće u zemlji koja nema pravni okvir za društveno poduzetništvo, postala sam poslodavac osobama s invaliditetom u gradu gdje poslodavci i nisu bili zainteresirani za takva zapošljavanja i izašla na otvoreno tržište rada s radnom snagom koju poslodavci nisu željeli, u izuzetno zahtjevnoj djelatnosti o kojoj nisam znala ništa.

Kako je to sve izgledalo „na licu mjesta“?

Moj radni dan je prečesto trajao između 16-20 sati. Učila sam, trudila se pratiti korak. Kako bih razvila ideju u koju sam vjerovala, bile su potrebne žrtve i odricanja. Svjesno sam u to ušla i pristala na to. Rezultati su došli jako brzo i sav taj trud, želja i ljubav pali su na izuzetno plodno tlo. Ljudi su prepoznali to što radimo i svakodnevno nas podržavali u tome. Glas o nama pronio se i puno dalje od našeg grada i države. Podrška koju smo primili bila je nevjerovatna. Naša ekipa je radila kao švicarski sat. Bilo je divno za gledati i svjedočiti takvim promjenama. To će mi zauvijek ostati jedno od najljepših životnih iskustava.

Vrijeme nas nije mazilo. U najvećem uzletu dogodila se pandemija. Pogodila nas je kao i mnoge. Ipak, unatoč svim teškoćama, izuzetno sam ponosna što nitko od djelatnika nije dobio otkaz, niti mu je smanjena plaća. Svi smo ostali zajedno, iza zatvorenih vrata i ono što je važno doprinijeli zajednici na način da smo humanitarno pripremali obroke za sve interventne timove koji su tada radili pod ogromnim pritiskom, poput zdravstvenih djelatnika, policije, vatrogasaca. Također, nosili smo obroke i ostale potrepštine našim starijim sugrađanima koji su živjeli u samačkim kućanstvima.

Tik prije pandemije podignula sam kredit s hipotekom na stan kako bih proširila poslovanje i podignula terasu. Terasa je omogućila zapošljavanje još dvoje ljudi iz najranjivijih skupina. Otvorili smo je u prosincu 2020. godine, u ožujku je nastupio lockdown.

Nisam mogla zaraditi na toj terasi, a kredit je išao na naplatu. Strahovala sam hoću li izgubiti stan, hoće li moja obitelj ostati bez krova nad glavom uslijed nepredviđenih okolnosti na koje uopće nismo imali utjecaja. Hoće li se netko od djelatnika razboljeti, kakav će to imati ishod po njihov život i zdravlje, hoćemo li preživjeti ili biti prinuđeni proglasiti stečaj, hoću li moći isplatiti plaće, dobavljače i ostale troškove? Nauživala sam se straha za tri života.

Nitko od djelatnika nije htio otići kući, svi su htjeli ostati unatoč rizicima. Dogovorili smo se da ukoliko “krenemo tonuti”, odlazimo svi i stavljamo ključ u bravu. Srećom, to se ipak nije dogodilo iako jednim dijelom pandemije nismo primili poticaje.

To sve umori čovjeka. Postavši osnivačica i djelatnica Punkta, prestala sam biti i majka i supruga i kćer i prijateljica. Sve moje uloge su praktički nestale, osim te jedne. Nedostajao mi je moj život. Stvorila sam što sam htjela, pokazali smo da se može. Punkt je uživao izuzetnu podršku, bio je likvidan, stabilan, uhodan. Došlo je vrijeme da se vratim k sebi.

Niste imali dovoljno razumijevanja u gradu, državi općenito za vaše poslovanje u Punktu?

Grad čine ljudi. I ljudi našeg grada su bili naša snaga, vjetar u leđa, oslonac u svim teškim trenutcima. Zahvaljujući našim sugrađanima mi jesmo postali to što jesmo. I svi u Punktu, ja ponajviše, zaista ćemo to zauvijek cijeniti i biti zahvalni.

Je li Grad Pula mogao i trebao bolje i više, mislim da je. Što se države tiče, tu zaista nemam lijepije riječi. Iskustvo s njima, odnosno sa Zavodom za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom iz Zagreba jest jedno od najlošijih iskustava koje sam doživjela u Punktu. Ipak, ne bih o tome traumatičnom iskustvu dalje trošila riječi, bilo pa prošlo.

Imam zaista potrebu pohvaliti Centar za profesionalnu rehabilitaciju Rijeka jer se takva stručnost, uslužnost i ljudskost rijetko sreće. Pohvala ide cijelom timu jer su zaista nevjerojatni.

Vratili ste se u školu, u Školu za odgoj i obrazovanje u Puli kao edukacijska rehabilitatorica. To je sad malo mirniji posao, ili ipak ne?

Vratila sam se u Školu za odgoj i obrazovanje Pula. I dalje ne mirujem. Promoviram važnost društvenog poduzetništva i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Napisala sam i Priručnik za radne asistente osoba s invaliditetom za uspješno uključivanje na otvoreno tržište rada, držim edukacije i nadam se i dalje nastavku pozitivnih društvenih promjena. Honorarno radim za Centru za socijalnu skrb Rovinj, pružajući podršku obiteljima kojima je pomoć potrebna.

Također, ponudila sam volontersku pomoć našem Gradu budući da se suočavamo s porastom nasilja u školama, kao i mentalnim teškoćama učenika, a nedostaje stručnog kadra. Oformila sam mobilni stručni tim koji bi od početka školske godine trebao pružati podršku školama, odnosno djeci, roditeljima i učiteljima, te trenutno smo u izradi Kurikuluma.

Uključila sam se i u projekt „Jestiva Pula“ gdje će se razvijati i oplemenjivati društveni vrtovi. Smatram da je, između ostalog, to jedan korak k solidarnijoj, povezanijoj, osvještenijoj i zdravijoj zajednici. U taj projekt bit će uključeni i moji učenici s teškoćama, te vjerujem da će puno naučiti i ono što mi je također važno, biti vidljiviji u našoj sredini.

Što vam najviše smeta u odnosu prema osobama s invaliditetom? Poslodavci ih zaobilaze, pa i zaziru od njih. Nekoliko tisuća poslodavaca, postoje egzaktni podaci, radije plaćaju novčane naknade nego da zaposle invalidne osobe. Djeluje diskriminatorno.

Mislim da se ne radi o namjernoj ili svjesnoj diskriminaciji, već o neznanju i predrasudama. Isto tako, moramo biti realni pa reći da je poslodavcima važna radna učinkovitost i profit. To je važno u svakom poslovanju. Ipak, uz adekvatnu podršku poslodavci neće biti zakinuti niti za radnu učinkovitost, niti za profit.

Važno je pokušati. Vjerujem da bi im se tada promijenili stavovi.

Novčane naknade su po mom mišljenju kontraindicirane. Država tereti poslodavce koji ne mogu/ne žele zaposliti osobe s invaliditetom, penalizira ih i onda taj novac, u manjoj mjeri usmjerava na poslodavce koji zaista zapošljavaju osobe s invaliditetom na otvorenom tržištu rada. Sama činjenica da su Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom uzeli na početku pandemije 450 milijuna kuna, jasno ukazuje koliko se novac koji se akumulira od penaliziranih poslodavaca ne usmjerava tamo gdje bi trebao. Oni poslovni subjekti koji imaju status zaštitne ili integrativne radionice su ipak u boljim pozicijama i njima se na godišnjoj razini usmjerava novac, naravno u puno manjoj mjeri nego što se slije u državni proračun penaliziranjem.

Također, taj isti Zavod se preselio u zgradu „Zagrepčanke“, te mjesečni najam plaća 400.000 kuna, isto tako iz tog proračuna.

Sve mi se čini da iz tih naknada profitira isključivo Zavod i državni proračun, osobe s invaliditetom i poslodavci, posebice oni na otvorenom tržištu rada baš i ne.

Kakva su vaša iskustva iz rada u Punktu? Koga ste sve zapošljavali, pretpostavljam velikim dijelom vaše bivše učenike. Taj posao im je sigurno puno značio.

Moja iskustva u Punktu su zaista raznolika. Bilo je svega. Bilo je divnih ljudi i radnika, kao i onih koji to nisu bili. Danas ima svakakvih ljudi. Zanimljivo je to da ljudi koji nisu bili senzibilizirani, nisu osjećali tu priču i nisu bili timski igrači, vrlo brzo su odlazili. Znalo mi se događati da su ljudi odlazili jer je bilo previše posla, iako smo radili do 17 sati, vikendima i praznicima bili su slobodni. Valjda su očekivali da se mi tamo igramo kuhinje. Imali smo divnu ekipu, 11 različitih ljudi, koji su hrabro i požrtvovno odrađivali sve radne zadatke. Izuzetno sam ponosna na njih. Zapošljavali smo osobe s intelektualnim teškoćama, mentalnim oboljenjima, emocionalnim teškoćama, gluhe osobe, osobe s motoričkim i kroničnim bole-

stima, tjelesnim invaliditetom. Zapošljavali smo i one mlade bez radnog iskustva, kao i one dugotrajno nezaposlene, starije od 55 godina. Vrlo posebna i šarolika ekipa koja je odradila nevjerojatan posao. Preko 150 osoba s invaliditetom smo uključili u radne procese, koristili njihove usluge, te mnoge osposobili za rad kod drugih poslodavaca.

Nije mi baš jasno, poslodavci stalno kukaju kako nema dovoljno radne snage u turizmu i ugostiteljstvu. Vi ste u toj djelatnosti zaposlili invalidne osobe koje su se izvrsno snašle. Kako to da se za vašim primjerom nisu povelili drugi poslodavci? Pula je sve više turistički grad, o Istri da ne govorimo, ima velikih turističkih tvrtki.

Zapošljavanje osoba s invaliditetom bilježi pozitivne pomake. Mali su i spori, ali postoje. Nadam se da će taj trend rasti.

Objavili ste priručnik za zapošljavanje osoba s invaliditetom. Kakav je odaziv, reakcije na izdavanje te vrijedne publikacije?

Odaziv je izuzetno dobar i pozitivan i to me jako veseli. Zapošljavanje osoba s invaliditetom uz asistenciju je inovativni model zapošljavanja. Po našem iskustvu, izuzetno učinkovit. Vjerujem da će se implementirati u sve radne sredine.

Koju biste poruku poslali poslodavcima koji ne žele zaposliti invalidne osobe?

Ako niste u mogućnosti zaposliti osobe s invaliditetom, koristite usluge poduzeća koja ih zapošljavaju. Na taj način direktno doprinosite tom vrijednom cilju i pomažete poboljšanju njihove kvalitete života.

<https://teleskop.hr/hrvatska/danijela-maruzin-iz-naknada-koje-dobiva-za-osobe-s-invaliditetom-profitira-zavod-za-vjestacenje-profesionalnu-rehabilitaciju-i-zapostljavanje-a-ne-oni-koji-bi-treballi-poslodavci-i-invalidne-osobe/>

‘Rocky’ s inzulinskom pumpom živi za nogomet, najveći je trkač gdje god igrao, uzor mu je Modrić

U pola šest ujutro na ulicama Dinamovog peščenikog kvarta Ferensčice možete susresti samo nekolicinu nestrpljivih u „Vekerici”, koja prva otvara svoja vrata, da ispijaju prvu kavu, češće konjak. Samo lokalne kroničare i jednog malog čovječuljka, ovisnika o nogometu. To je moj susjed Lucian Šalec. Nema toga jutra posljednjih nekoliko godina, nema te kiše ni snijega, a da Lucian ne pozdravi novi dan redovitom porcijom trčanja. Uvijek pet kilometara. Nekad asfaltom, nekad na školskom igralištu, pa niže krugove i uvjeren je da je sa svakim idućim krugom bliže ostvarenju svojih snova. Uzor i inspiracija mu je Luka Modrić. No, Lucian osim dječaćkih snova i već zrele ambicije ima od pete godine života i - dijabetes tip jedan. Što znači da je ovisan o inzulinu.

Svestrano je talentiran za mnoge sportove, još u vrtičkoj dobi, sa četiri godine, počeo je trenirati hrvanje, ali kad je imao pet godina, nekako u isto vrijeme u kojem mu se razbolio i umro mladi otac, Lucian je dobio je dijabetes. Zbog preteške emotivne situacije kod kuće njegov je šećer bilo teško regulirati te je mijenjao terapije, ali nipošto nije želio odustati od sporta. Danas Lucian ima 14 godina i osim što je izvrstan učenik, izrastao je u izvrsnog atleta, poslije hrvanja trenirao je i odbojku, osvaja medalje i u sportskom ribolovu, ali najveća strast mu je nogomet i svi njegovi snovi usmjereni su da jednog dana postane vrhunski nogometaš.

Lucijanova priča i neodustajanje od pokušaja da ostvari svoje snove, nadahnula me da Agenciji za elektroničke medije prijavim projekt na temu „Dijabetes

31. Dražen Boroš

Novinarski projekt:
Dijabetes je moj saveznik, neće me spriječiti u ostvarenju mojih sportskih snova!

Elektronička publikacija:
Promise.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
21. kolovoza 2023.

je moj saveznik”. Cilj mi je osvjestiti da dijabetes nije prepreka vrhunskom sportu, te da sportski kolektivi, klubovi i udruge trebaju dati jednaku priliku djeci s dijabetesom da se bave sportom, da treba ohrabriti i poticati roditelje, trenere, profesore da budu eudciranani te da omoguću djeci da u kontroliranim uvjetima pokušaju ostvariti svoje ambicije. Potvrda teze da dijabetes može i treba biti saveznik, a ne prepreka, cijeli je niz svjetskih i olimpijskih prvaka širom svijeta, ali i iz Hrvatske, koji se jednako uspješno nose s izazovima dijabetesa i sportskim suparnicima.

Tjelesna aktivnost blagodat je za sve osobe s dijabetesom, a za djecu zapravo i posebno dobrodošla, jer sport, a osobito pripadnost nekom klubu, odnosno skupini vršnjaka, može biti prava utvrda za podizanje samopouzdanja, samopotvrđivanja, osamostaljivanja, stjecanja osjećaja ravnopravnosti i u konačnici vrelo životne radosti.

Pumpa - najbolja prijateljica

Luciana interno zovem Rocky, jer takvu predanost i disciplinu gledao sam samo na filmu. Naravno, i Lucian je odgledao Rockyja više puta. Neki dan je gledao švedski film „Ja sam Zlatan“, a upravo dovršava Ibrahimovićevu autobiografsku knjigu. Već dugo mu je obilježje i jedna od Zlatanovih frizura, čvrsto zategnuti visoki rep.

Zlatanovo odrastanje kao migranta u Švedskoj bilo je teško i komplicirano. Podjednako je komplicirano, ali na drukčiji način i Lucijanovo odrastanje. Njegova je najbolje „prijateljica“ već godinama inzulinska pumpa koju nosi 24 sata dnevno, i kad spava. Skida ju samo dok trenira i igra utakmice. Ne tako davno pumpe su bile puno lošije od ove koju ima posljednje dvije godine. Prava tehnološka senzacija i pravo olakšanje za dijabetičare.

„Tehnologija nam posljednjih godina jako pomaže, Lucian uz pumpu na sebi ima senzor koji u realnom vremenu neprestano očitava vrijednosti šećera u krvi, pa se te vrijednosti automatski šalju svaku minutu na mobitel, i Lucian i ja imamo aplikacije na našim telefonima na kojima se očitavaju njegove vrijednosti šećera. Prednost pumpe koju Lucian nosi je da ona može predvidjeti, obzirom da povlači mjerenja sa

senzora, kad će moj sin ući u nizak ili u visok šećer, i čim se šećer naglo diže ili spušta, javlja nam se na mobitelima alarm. Kad se oglasi alarm, onda se po potrebi reagira. Evo, upravo sad dok razgovaramo, oglasio se alarm, pokazao je da je Lucian ušao u visoki šećer, pa pretpostavljam da ili je nešto pojeo, ili si nije aplicirao dovoljno inzulina, ili je blokirao pumpu. Ne u smislu da je zaustavio inzulin, nego ju je skinuo sa sebe jer igra nogomet“, govori nam Lucijanova majka Irena Šalec Orač, diplomirana biologinja i magistra eko inženjerstva. Ironijom sudbine njezin diplomski rad bio je upravo na temu dijabetesa, pa je dobro „naoružana“ te godinama podučava i svoga sina.

Pretpostavili smo da je Lucijanu i svim drugim Lucijanima čudesna pumpa bila dostupna preko Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje.

„Ma kakvi! Pumpu nisam dobila preko HZZO-a. Za nju sam prije dvije godine podigla kredit, platila sam ju 35.000 kuna. Prije je imao stari model pumpe, koja je bila dostupna preko HZZO-a, ali nije imala tehnoloških mogućnosti da povlači mjerenja šećera sa senzora i da sama daje inzulin, da radi korekcije u reguliranju šećera. Za razliku od sadašnje pumpe koja sama pegla visoki šećer i sama se zaustavlja kad je šećer nizak, dakle automatski isključi dotok inzulina, što prevenira da Lucijan padne u hipoglikemiju. I ima alarm! S obzirom na njegov način život, da je stalno u pokretu, da je u treningu ili utakmicama sedam dana u tjednu, to je investicija na koju sam se odlučila radi njegova zdravlja i da mu olakšam cijeli proces regulacije šećera. Danas su i ove čudesne pumpe dostupne preko HZZO-a, ali ne u punom iznosu, treba nadoplatiti 10.000 kuna. Životni vijek pumpe je, kažu, oko sedam godina, a onda je treba mijenjati“, kaže Irena Šalec Orač.

Smatra, jasno, da bi pumpe trebale biti dostupne besplatno. Baš kao i lijek Baqsimi, glukagon u spreju koji, kaže, spašava život.

„U slučaju teške hipoglikemije, Baqsimi se aplicira kroz nosnice, poput spreja za nos, može ga aplicirati i laik, te osoba dolazi k sebi. Dosadašnji se glukagon injektirao, sastojao se od šprice s iglom i dvije bočice, u jednoj je prašak, u drugoj tekućina, pa ti moraš

špricom izvući prašak, pa tekućinu, pa promućkati, pa tek tada dati injekciju u debelo meso. Ne znam ni jednog trenera ili učitelja, a koji se prije nije susreo s tim, da bi mogao u stanju panike brzo reagirati pokraj djeteta bez svijesti. Ali, eto, netko je odlučio da djeci iznad 15 godina glukagon u spreju nije dostupan. Točnije, nemaju pravo na njega nego će ga moći kupiti za 50 eura. A baš mu je u tinejdžerskim godinama glukagon sprej najpotrebniji. Lucian je ušao u pubertet, u intenzivnom je naporu, a zbog sporta te zbog hormona rasta i razvoja, šećeri se mijenjaju, variraju, ali glukagon će mu biti dostupan samo ako ga plati“, kaže mama Irena, koja je aktivna u Klubu roditelja djece s dijabetesom. Pisali su peticije HZZO-u, a angažirala se i pravobraniteljica za djecu s javnim pitanjem „tko je to odredio da dijete s dijabetesom nije više dijete nakon što napuni 15 godina“.

Škola i dijabetes su prioriteti

Pitam samohranu mamu Irenu, koja osim Luciana ima i tri godina mlađeg sina Viga, kako balansira između brige o sinu s dijabetesom i podrške njegovim nogometnim ambicijama?

„Iskreno, teško. Škola i dijabetes su prioritet, jer ako dijabetes nije reguliran. Lucian ne može igrati nogomet. I on to jako dobro zna. Svjestan je da mu dijabetes ne smije biti neprijatelj nego saveznik. On uopće ne doživljava svoj zdravstveni problem kao hendikep. Jednom sam ga upitala je li mu teško što ima dijabetes, osjeća li se zbog toga drukčijim od druge djece, a on mi je rekao: «Ne! Meni je okej da sam drugačiji od drugih.» Nikad nije bio frustriran, ni rezigniran niti ljutit zato što ima dijabetes.“

Educirati, educirati, educirati

Umnogome je za to osim Lucijanova karaktera zaslužna njegova majka jer je od nultog dana kad je obolio kao petogodišnjak razgovarala i radila s njim i educirala ga postupno na način da dijabetes nije mana, nego prednost, jer ga dijabetes uči odgovornosti i prema sebi i prema drugima, uči ga samokontroli i samozbrinjavanju.

No, ipak priznaje da to nisu ni jednostavni ni laki zahtjevi za dijete kojem dijabetes krade opušteno djetinjstvo.

„Je, istina, ali toga sam svjesna ja i vi, on toga nije svjestan, jer on je u svojoj «zašćerenoj» koži praktički otkako zna za sebe, on ne zna za drukčije režime. Osim toga, nikad mu se njegov poremećaj nije predstavljao kao da je on sad jadan, bolestan, te mora nositi mjerače sa sobom... Nikad ni njemu nisam dozvolila da bi se on sam tako postavio prema svom stanju. Baš suprotno, on će zbog dijabetesa i zbog predrasuda koje možda osjeti u svojem sportskom okruženju, dati još više od sebe nego druga djeca.“

Lucian je vrlo rano postao samostalan u samozbrinjavanju i zbog situacije s ocem koji je preminuo kad je Lucian imao samo pet godina, i zbog toga što ga je majka htjela čim prije i čim više osposobiti da ne bi osjećao hendikep u odnosu na druge.

„U našem domu ne postoji riječ zabrana. Nije dolazilo u obzir da nešto ne smije jesti, da nekamo ne smije ići ili da mu se nešto brani. Sad kad je već pomalo odrastao, trudim se da ne budem više stalna sjena nad njim, da mu ne uzimam samostalnost.“

Svakodnevni je izazov pripremiti Luciana inzulinski i prehranom adekvatno za napor koji ga očekuje, a da pruži maksimalan rezultat. Prije svakoga treninga podižu njegovu inzulinsku pumpu na privremene povišene vrijednosti. To znači da mu pumpa isporučuje manje inzulina s namjerom da ga se dovede u blago povišen šećer, jer će aktivnošću blago povišeni šećer svesti na normalu. Zato prije treninga pojede obrok primjeren treningu, najčešće bananu ili nešto glikemijski prihvatljivo, a drži ga optimalno kroz trening. Tako se tempira da dok dođe na teren inzulin počne djelovati. Prije svakog treninga ili utakmice skida pumpu, ima u sebi aktivnog inzulina koji si je isporučio i koji je dostatan da ga pokrije da ne ode sa šećerom u nebesa, a da ima dovoljno energije i ne padne u hipoglikemiju.

Suigrači kao saveznici

„Svi su Lucijanovi treneri dosad bili upoznati s njegovim dijabetesom, obavezno sam razgovarala s njima kada bi došao u novu sportsku sredinu i uvijek bih im odnijela priručnik Sport i dijabetes da se primjereno educiraju. Priručnik je baš napravljen za mlade sportaše s dijabetesom i za trenere, s osnovnim

uputama kako postupati u određenim situacijama, ako je šećer nizak, ako je visok, što ako primijete znakove hipo ili hiperglikemije da znaju reagirati“, kaže mama Irena te negira da je ikad kod nekog Lucijanovog trenera primijetila skepsu s obzirom na njegov poremećaj:

„Dosad je promijenio priličan broj trenera i u Dinamu i u NK 9, sad je u HAŠK-u, prije je hrvao, ni jedan se trener nije izmaknuo. Dapače, bili su iznimno otvoreni za suradnju i za dodatni angažman u smislu da ne moram putovati s Lucijanom na sve turnire i dežurati po noći, da će oni preuzeti tu brigu. Možda postoji kod njih u startu malo straha, ali to rješavamo edukacijom. Dojmljivo mi je bilo, kad je Luc prešao iz Dinama u NK 9 - uvijek bez daljnjeg svi klici u klubu moraju znati da je on dijabetičar – jednom prilikom sam njegove glukozne bombone zaboravila u autu, odjednom se oko njega stvorila hrpa malih suigrača s bombonima. Svi su ih kupili da imaju za njega. Djeca su ga svugdje jako dobro prihvatila, zanima ih sve oko njega i dijabetesa, cijelog ga pregledaju, pumpu, aplikacije, sve im on objasni i ne doživljavaju ga drukčijim zbog toga.“

Pitam mamu Irenu bi li i što moglo otići u krivo dok je Lucian izložen tjelesnom naporu?

„Loša regulacija. Kriva procjena, događa se. Nije da nije pao u hipoglikemiju tijekom treninga, jer se krivo procijenio napor, ili on nije pojeo dovoljno jer mu se žurilo. Kad na terenu osjeti slabost, dogovor je da digne ruku i izađe van i uzme brzi šećer, izmjeri šećer i kad se stabilizira vraća se na teren.“

Je li Lucian kao mladi sportaš s dijabetesom tipa 1 dodatno izložen nekom riziku jer se intenzivno bavi sportom? Majka misli da nije. Dapače:

„Poznato je da je sport saveznik šećeru i u principu potiče se djecu sa dijabetesom da se aktivno bave sportom jer sport pridonosi dobroj regulaciji šećera. Lucian je educiran o svemu, pa i o pravilnoj prehrani, sve je to morao svladati i naučiti jako rano, to je njegova škola za život. On odavno već zna izračunati koliko ugljikohidrata ima pojedina namirnica, dakle koliko ugljikohidrata treba «reći» pumpi

i onda pumpa sama izračuna koliko mu mora dati inzulina da pokrije ugljikohidrate koje će unijeti. Bitno je dakle da pokriva na vrijeme ugljikohidrate koje unosi da bi ostao u normalnom glikemijskom rasponu.“

Mama Irena kaže da se Lucian nikada nije izvlačio na dijabetes.

„Iako ima pravo na individualizirani pristup nastavi, gdje mu se omogućava da ne mora pisati testove u hipoglikemiji i hiperglikemiji, on je znao pisati testove u teškim hipo ili hiper stanjima. On nespecifično reagira na stres, svim dijabetičarima u stresu šećer raste, a mom sinu pada. Recimo prije ulaska u ring na hrvačkim natjecanjima, ubacivala sam u njega bombone kao u bankomat, a šećer je samo padao, onog trena kad je izašao iz ringa, poslije borbe, šećer je počeo rasti.“

Uskoro će se prvi puta suočiti s time da je sin više dana odvojen od nje. Naime, u rujnu odlazi na maturalac u Dubrovnik na četiri dana sa svojim osmim razredom. Posljednje dvije godine pratila ga je na višednevno natjecanje u Poljsku, gdje se DiaEuro momčad Hrvatske natjecala na kontinentalnom turniru u futsalu za dijabetičare. Lani se sa svojim vršnjacima Lucian vratio sa srebrnom, a ovog ljeta sa zlatnom medaljom.

„Iskreno, mislila sam da ću biti zabrinutija zbog njegova odlaska na maturalac. Ali, znam da zna dovoljno da se ne dovode u rizičnu situaciju. Osim toga, on je puno odgovorniji kad mene nema iza njega, dobro reagira i dobro upravlja sa svime. Znam da adolescencija nosi nove izazove, možda neko pivo... Razgovarali smo i o tome. Imao je priliku na turnirima družiti se i s juniorima i sa seniorima i prva je stvar koju dečki pitaju kako alkohol utječe na šećer i kaj da rade i kako da to preveniraju. Mi roditelji djece dijabetičara i o tome raspravljamo. Cilj je samo da jedu ako piju, jer alkohol osim što u jednom trenu naglo diže, tako u drugom trenu i naglo obara šećer.

Svjesna sam da djecu te dobi svašta zanima, ali i toga da Luciana alkohol uopće ne privlači. To je jedna od stvari koja bi ga mogla usporiti i degradirati, i to

njemu nije opcija. Nitko od nas ne može znati hoće li on biti vrhunski nogometaš, ali ono u što sam sigurna da će on na bilo koji način ostati u sportu jer je sport utkan u njega i živi ga svaki dan.“

Lucijanov je san, kao i svakog dječaka koji je odrastao u Zagrebu i zaljubljen je u nogomet, braniti boje Dinama. Djeluje vrlo skromno i samozatajno, ali i vrlo odlučno. Oduvijek je na pitanje koju će školu i zanimanje odabrati odgovarao da će on igrati nogomet. Majka je stup razuma i ona kaže da je škola na prvom mjestu. I on je toga svjestan. Odličan je učenik, prirodni predmeti su mu jača strana, matematika osobito. Nije samo aktivan s loptom, on je strahovito aktivan i u školi, nema natjecanja koje je njega zaobišlo. Išao je i na natjecanja iz tehničkoga, iz engleskoga, iz prirode, išao je i s prometnom jedinicom na natjecanje, učio je prometne znakove, pravila i propise, i to mu dobro dođe jer vozi bicikl i romobil. Njega sve zanima, pogotovo natjecateljski dio. Recimo, na školskom natjecanju u izražajnom čitanju pobijedio je svojom interpretacijom. Svoju je sobu uredio poput trim kabineta, s različitim spravicama i sportskim pomagalicama, i ima sedam različitih lopti. I dok šeće svoju Lili po kvartu, ona ide ispred, a on iza nje hoda i tehnicira loptom, lijeva, desna...

Uz djeda, vrsnog sportskog ribolovca, zavolio je i ribolov i ovog je ljeta postao kadetski prvak Zagreba u lovu ribe udicom na plovak. Na temelju toga je kategoriziran kao sportaš četvrte kategorije što će mu donijeti određeni broj bodova za upis u sportsku gimnaziju. Lucian si je već prije dvije godine zacrtao sportsku gimnaziju kao jedinu opciju, na internetu je proučio koliko mu bodova iz kojih predmeta treba, koji su uvjeti.

„Volio bih jako da imam podršku za sport u srednjoj školi i zato želim ići u sportsku gimnaziju, jer ima najbolji program za učenike koji se misle profesionalno baviti sportom“, ozbiljno kaže Lucian, i da ne gledate njegovo lice milog djeteta, mislili biste da razgovarate s nekoliko godina starijim mladićem. Šećer mu je ubrzao odrastanje, donio raniju zrelost. Kad ga pitate kako uspijeva biti aktivan i uspješan na toliko strana i istodobno se nositi s dijabetesom, on odgovara sa tri riječi: „Trud, rad i disciplina!“

Pitam ga je li ljutit na dijabetes što ga gnjavi, a on ima velike sportske planove.

„Nisam ljutit, to se nije moglo predvidjeti. Nastojim od dijabetesa napraviti svog prijatelja i saveznika, a ne neprijatelja, a to ovisi o tome kako se borimo i ponašamo s dijabetesom. Ako se kontroliramo, ako pazimo na sebe, dijabetes će biti naš prijatelj i pomoći će nam. Ako ne vodiš računa o njemu, postaješ i na terenu sve lošiji i lošiji. Dijabetes me naučio disciplini, svaki dan si moraš provjeravati šećer, odazivati se na svaki alarm, paziti na prehranu i onda ti to postane navika i s tom disciplinom, s kojom kontroliraš dijabetes, pristupaš i drugim obavezama i sve je lakše.“

Osim što pažljivo prati svoje vrijednosti šećera, gleda birane utakmice i prati nekolicinu igrača koji igraju na njegovoj poziciji lijevog bočnog, a to su uglavnom maratonci koji mogu trčati gore dolje cijelu utakmicu. Kao i Lucian, najveći trkač u svakoj momčadi u kojoj je igrao.

„Posebno pratim Mišića iz Dinama i Robertsona iz Liverpoola, on me impresionira. Njegova izdržljivost, agilnost, brzina, brzo mijenjanje smjera kretanja. Mislim da nitko nema urođenu takvu agilnost, da se mora trenirati za to. Zato je radim i individualno, sam, na igralištu s loptom ili u trim parku nadomak svoje zgrade. Nešto pokupim s youtubea, nešto s klupskih treninga, pazim da ne pretjerujem da ne budem preumoran za trening ili utakmicu. Osim toga u bilježnice zapisujem sve što analiziram, slušam stručne komentare, a tamo gdje ih nema sam zaključujem.“

Lucian je svjestan svojih nogometnih vrlina i ponosi se kad ih ističe:

„Dobro igram s obje noge, iako sam prirodno dešnjak, dominantnija noga mi je u ovom trenutku lijeva. To sam postigao s puno forsiranja slabije noge, vježbanjem udaraca, pasova, primanja. Mogao bih reći da sam vrlo vješt u svemu što nogomet zahtjeva. Brzina, dribling, šut, pregled igre, skeniranje igre, pogledati prvo teren pa onda dodati, asistencija, nisam sebičan, usudim se igrati glavom, bez obzira na svoju visinu nikad se ne povlačim iz duela s glavom. Ali, tek sam počeo rasti, mislim da ću biti visok barem 180 cm kao moj tata.“

Tvoja mama mi je rekla da možeš puno trpjeti?

„Da, istina.“

Je li to dobro?

„Ovisi, kako kada. Nekad je loše, jer se previše iscrpim, šećer mi bude ili jako nizak ili jako visok.“

Kako se osjećaš kad ti je šećer jako nizak?

„Onako, malo slabije, gladan sam, tresem se.“

A kad je visok?

„Onda sam jako žedan i ne mogu toliko puno trčati kao inače.“

Ne traži popust zbog dijabetesa

U nogometu živi za svoje utakmice, ne može ih dočekati.

„Nekad sam imao tremu prije utakmice, bio sam dosta nesiguran, mislio sam da je netko drugi bolji, da ne mogu predriblati igrača, zabiti gol, ali s vremenom sam se riješio tog manjka samopouzdanja. Shvatio sam da što sam utreniraniji da sam i mentalno jači i da mi je tada lakše na terenu.“

Kaže da se ne smatra hendikepiranim zbog dijabetesa, niti ima bilo kakav popust zbog toga na nogometnom terenu, niti bi ga htio imati. Ima i najdraži gol u svojoj dječjačkoj karijeri.

„Zabio sam ga pod prečku sa 40 metara dok sam igrao za NK 9 protiv Karlovca. Lopta je doskakutala do mene, malo sam prešao centar, u prvom trenu sam mislio dodati suigraču, ali onda sam pogledao prema голу i opalio. Kakav gol! Svi su mi se strčali u zagrljaj.“

I tako, puno je zagrljaja u Lucijanovom životu, osim mame, brata Viga, bake i djeda, Lucijan najzaljubljenije grli loptu. A Lucijana pak grli šećer, ali on već toliko samostalan i suvereno upravlja svojim dijabetesom i prehranom da mu se i majka napokon smije malo opustiti. Lucijan je izrastao u mladu, zdravu

osobu sa, kažu psiholozi, jako dobrim obranama u raznim stresnim situacijama. Što mu pomaže i u sportu, a dobro će mu doći i na skorom maturalcu, gdje možda padne i prvi poljubac. Slatki, naravno!

<https://promise.hr/rocky-s-inzulinskom-pumpom-zivi-za-nogomet-najveci-je-trkac-gdje-god-igrao-uzor-mu-je-modric/>

| Zadar: Prvi u Hrvatskoj

U serijalu „Ima li vode?“ posvećenom besplatnoj pitkoj vodi u javnom prostoru četiri dalmatinska grada, Saša Šimpraga analizira stanje i izazove tog komunalnog standarda. U zadarskoj povijesnoj jezgri, u ulici Borellijevih na kućnom broju 14, pored ulaznih vrata i kao dio arhitekture zgrade nalazi se malo kameno pojilo za životinje, pokazatelj plemenitosti vlasnika i, osobito za ljetnih žega i onda kad je vode u pojilici bilo, spas za mnoge gradske životinje.

Manifestacija pitke vode u javnom prostoru Zadra bilježi raznolike pristupe, a mijenjala se radikalno - baš kao i sam Zadar. Danas najpoznatije gradske česme one su na trgovima Pet bunara i Zoranićevom, a zajedničko im je da svaka ima istu kamenu školjku u koju pada voda. Te su školjke nekad bile sastavnim dijelom odavno nestale Neptunove fontane, a njeni elementi reciklirani su s novim potrebama. Spomenute česme na Poluotoku donedavno su, uz svega nekoliko iznimki u novijim djelovima grada, bile jedini punktovi za besplatnu pitku vodu u Zadru. Obrat se dogodio kao posljedica javne kampanje koja je tematizirala vraćanje u funkciju povijesnih česmi koje godinama nisu radile, a paralelno zagovarala i uvođenje nove mreža punktova za besplatnu pitku vodu za Zadar, kao komunalnog, javnozdrastvenog i civilizacijskog standarda. Posljedično, iskorak koji je Grad Zadar demonstrirao, isprva vraćanjem u funkciju povijesnih česmi, a potom 2023. godine s

32. Saša Šimpraga

Novinarski projekt:
Ima li vode?

Elektronička publikacija:
H-Alter

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
8. kolovoza 2023.

postavljanjem prvih novih javnih česmi na glavnoj gradskoj rivi tj. s postepenom izgradnjom nove mreže punktova za besplatnu pitku vodu postao je i jedinstven u Hrvatskoj te primjer dobre prakse. Iako nova mreža nije završena, već je tek u procesu nastanka s punktovima najavljenim za neke od najfrekventnijih lokacija, poput glavnog gradskog parka ili bedema Muraj, zadarski slučaj ujedno je primjer uspješne građanske inicijative, te za dobre i korisne ideje prihvatljive gradske uprave.

Još do 2021. godine zadarske reprezentativne povijesne špine godinama nisu radile. Problem je dijelom vezan i uz očajno stanje vodovodne mreže u staroj gradskoj jezgri, a koja žudi za cjelovitom obnovom koja, međutim, ne dolazi. Ogromni gubici vode za grad koji k tome ima ograničene vodne resurse, u budućnosti će neminovno eskalirati. Te 2021. godine, u sklopu projekta nazvanog *Žedni grad* započeo je program posvećen (ne)dostupnosti besplatne pitke vode u javnom prostoru Zadra.

Projekt je bio svojevrsni nastavak godinu ranije započetog istoimenog programa koji je bio posvećen najstarijoj zagrebačkoj gradskoj česmi, Manduševcu, a koji su provodili Goethe-Institut Kroatien (kulturni institut Savezne Republike Njemačke u Hrvatskoj) i zagrebačka platforma IPOSTOZAGRAD koja se, između ostaloga, od 2016. godine kontinuirano i uspješno bavi zagovaranjem upravo punktova za besplatnu pitku vodu. Temeljna ideja projekta bila je osvijestiti javnost o vrijednosti i stvarnoj potrebi (povijesnih) česmi na gradskim trgovima, odnosno ukazati na potrebu izgradnje nove mreže javnih česmi za čitav Zadar, i to one koja bi bila prilagođena suvremenim standardima i potrebama. Startna pozicija projekta bila je činjenica da je Zadar (bio) grad s izrazito niskim komunalnim standardom po pitanju u javnom prostoru dostupne besplatne pitke vode. S jedne strane, grad izuzetno bogate povijesti u kojemu je pitka voda, kroz mrežu bunara i javnih česmi uvijek imala svoje mjesto, nebrigom je bio sveden na svega nekoliko uglavnom neispravnih punktova. Mali i skromni projekt u kulturi odigrao je potom ključnu ulogu u plasiranju i podizanju vidljivosti teme, ali i sugeriranju i konačno implementaciji određenih rješenja koja je osigurala gradska uprava.

Projekt je, između ostaloga, uključivao i privremenu arhitektonsku intervenciju na zadarskoj glavnoj rivi na temu pitke vode. Intervencija je autorski rad lokalnog arhitektonskog Studija PIN koji čine arhitekti Nera Nejašmić Kozina i Petar Kozina. Odabar lokalnog studija za suradnju na projektu nije bio slučajan, između ostaloga i zato što su arhitektica i dizajnerica **Nera Nejašmić Kozina** i arhitekt **Petar Kozina** 2016. godine osvojili prvu nagradu na pokaznom javnom natječaju za tipski model nove zagrebačke javne česme. Nagrađeni projedlog nazvan *Vodek* tada nije bio zamišljen za realizaciju, već je čitav natječaj, koji je proveden u sklopu projekta *Ars Publicae* i programa *Voda* i javni prostor, i u suradnji s IPOSTOZAGRAD, bio dio građanske kampanje za senzibilizaciju javnosti i gradske uprave za potrebu nove mreže i takvog službenog natječaja za odgovarajući i prepoznatljivi model tipske javne česme koji bi ispunjavao nužne standarde, a bez čega mreža ne bi bila potpuna.

Grad Zagreb je u međuvremenu razvio svoju novu mrežu, no potreba novog tipskog modela još nije prepoznata. S druge strane, zadarski projekt o vodi poslužio je za oživljavanje nagrađenog autorskog rješenja koji su, uz sitne prilagodbe novome gradu, autori ponudili Gradu Zadru za potrebe razvoja tamošnje nove mreže. Sretna okolnost uvelika je olakšala i ubrzala realizaciju, a Grad Zadar izbjegao konfekcijske modele s tržišta kakvi se, onda kad uopće ima senzibiliteta za pitkom vodom, najčešće postavljaju u drugim gradovima.

Prednosti originalnog tipskog modela su znatne, pa i kao novi identitetski detalj grada. Novi zadarski tipski model ujedno je općenito doprinos komunalnoj opremi i pokazatelj mogućnosti hrvatske dizajnerske scene kada se programski zadatak postavi kompetentno. Novi tipski model prilagođen je na način da nudi jednostavnu konzumaciju za sve dobne skupine, mogućnost jednostavnog točenja vode u boce, odnosno imaju i izdvojeni pristup vodi za životinje. Sanitarna je, otporna na vandalizam i štedi vodu. Iako su i drugi gradovi u Hrvatskoj (primjerice Rijeka i Varaždin) i prije Zadra, uvodili nove (manje) mreže javnih česmi, tek je zadarski slučaj ponudio uistinu suvremeni pristup, u prvome redu po oblikovanju samih tipskih modela česmi. One su, osim korisne,

postale i svojevrsni ukras grada, a uz svoju primarnu ulogu javnih pojilišta, doprinose i smanjenu upotrebe plastične ambalaže koja je i jedan od najvećih zagađivača mora.

Ključni impuls za novu mrežu dogodio se zahvaljujući građanskim inicijativama u kulturi i to u više gradova i kroz više godina, a sinergija inicijativa i dobre volje gradske uprave rezultirala je začetkom nove mreže punktova za besplatnu pitku vodu i to za Zadar specifičnog i suvremeno dizajniranog tipskog modela što predstavlja značajan iskorak na razni cijele Hrvatske. Iako Grad Zadar nije raspisao ciljani natječaj za novi tipski model, stjecajem okolnosti ga je dobio, a što je na neki način samo dodatno potvrdilo važnost društvenih i kulturnih programa čije je polazište afirmacija javnih dobara i koji su pionirski otvarali teme i nudili rješenja od kojih su neka u ovom slučaju doživjela svoju realizaciju. Time je, u vremenu galopirajuće klimatske krize i radikalne turističke komodifikacije, jedan sredozemni grad s do tada izuzetno niskim komunalnim standardom, isti započeo značajno povećavati i pritom postao svojevrsni uzor.

<https://h-alter.org/planet-zemlja/zadar-prvi-u-hrvatskoj/>

Aoj Liko, voli li te iko? (1): Ljepota, pustoš i eksploatacija prirodnih resursa

Bile dvije sestre, dvije kneginje. Obadvjema po očevoj smrti pripala zemlja koja se danas zove Lika i Krbava. Kneginja kojoj je pripala današnja Lika bila je bole-
žljiva, pa je putovala okolo tražeći lijeka. Ožedni i napije se vode kod sela Ribnika pored Gospića, a bolest okrene na bolje. Vidjela ona da joj voda dobro čini, da je upravo 'lič' (liječ), pa je za nju ta voda postala 'lik' (lijek). Zato prozva ona tu vodu 'Lika', a po vodi dobi cijeli kraj ime Lika.

Kneginji se svikao cijeli kraj, te se naseli za posve u njemu. Sazida okruglu kulu, pa je to bio njezin grad. Po toj gospi dobi ta kula (grad) ime „Gospić“. Oko kule naseli se više obitelji pa cijelo mjesto dobi po toj gospi što je stanovala u kuli, ime Gospić.

Regija s tri nacionalna parka

Ovako je početkom 20. stoljeća skupljač narodne predaje, učitelj Mijo Biljan (1852.-1924.) iz Gospića po kazivanju svoje majke zapisao priču o postanku imena Lika i Gospić.

Više od stotinu godina kasnije ličke su Ljepote – a u Lici su čak tri od ukupno osam hrvatskih nacionalnih parkova: NP Plitvička jezera, koja su na UNESCO-voj listi svjetske baštine, NP Sjeverni Velebit i dio NP Paklenica; zatim su tu Park prirode Velebit, strogi rezervat prirode Hajdučki i Rožanski kukovi, pećinski park Grabovača kod Perušića – i dalje 'lik' za dušu, tijelo i um.

33. Nives Matijević

Novinarski projekt:
Aoj Liko, voli li te iko?

Elektronička publikacija:
Zagrebi

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
21. kolovoza 2023.

Ali oko tih je ljepota sve veća pustoš – teško je danas vjerovati da je u doba Biljanova zapisa ovo područje prema carevinskom popisu iz 1900. nastanjivalo skoro 187.000 ljudi. Do popisa iz 2021. godine brojka je spala na manje od 43.000 duša, pa je najveća i najljepša županija najrjeđe naseljena – tu je samo osam stanovnika po četvornom kilometru. Pritom je više od četvrtine stanovništva starije od 65 godina.

Odnos svake države prema Lici bio je loš

Stariji Ličani reći će da je odnos svake države na ovim prostorima prema Lici bio loš, da se stalno radi nešto naopako. A što budućnost nosi Lici? Plan razvoja Ličko-senjske županije do 2027. godine donosi dug popis želja za čiju su realizaciju potrebne milijarde. Demografski problem i reindustrijalizacija najveći su izazovi, priznaju, ali tu je i korupcija, prevelik udio djelatnosti javne uprave i usluga u odnosu na proizvodne, divlji deponiji i neriješen problem gospodarenja otpadom... To je samo dio popisa problema. I nažalost, desetljećima nakon rata u Lici još uvijek ima minski sumnjivih područja.

U pokušaju rješavanja demografskih problema ni na državnoj razini nisu ostvareni nikakvi rezultati. Kad je riječ o reindustrijalizaciji, stječe se dojam da su investitori koji dolaze u Liku pretežito usmjereni na što intenzivniju eksploataciju njezinih prirodnih resursa. Dok ih ima. Stoga teško da tu može biti riječi o održivom razvoju. Ali smo zato ne jednom čuli kako je u Lici na djelu europski neokolonijalizam, dakako u suradnji s političarima bez vizije razvoja ili s vizijom koja ne ide dalje od sljedećih izbora.

Važno je jedino 'čiji si'

Moglo bi se zaključiti da takvim investitorima depulacija Like zapravo i odgovara – neće se imati tko buniti zbog buke i prašine iz kamenoloma, uništenih cesta, nedostatka ogrjevnog drveta pored tolikih šuma, buke i treperenja vjetroelektrana koje u Ličko-senjskoj županiji mogu biti na samo 300 metara od kuća – bliže nego igdje drugdje, potapanja Kosinjske doline, onečišćenja prirode, nagrđivanja pejzaža, odvodnji Gacke za vodoopskrbu Primorja i otoka... Ako nema stanovnika, neće imati tko potpisivati ni peticije protiv ovoga ili onoga štetnog projekta.

„Razočaran sam svime! Htio sam Liku jednakih šansi, a dobili smo to da ni u jednom području života u Lici nema kriterija – od školovanja, do zapošljavanja, napredovanja, natječaja za dodjelu poljoprivrednih zemljišta... Odnosno, jedini kriterij je stranačka pripadnost, a činjenica je da je kod nas uglavnom HDZ bio i jest na vlasti.

Htio sam demokraciju, ali ovo s demokracijom nema veze. Ovdje je jedino važno 'čiji si', a najgore ti je ako nisi ničiji. Da sam bio u stranci mnogo bih bolje u životu prošao“, kaže Josip Milinković iz Gospića, profesor pedagogije i informatike, koji je većinu radnog vijeka proveo u vojsci.

Milinković je hrvatski branitelj-dragovoljac, nekadašnji pripadnik 9. gardijske brigade Vukovi i 1. gardijske brigade Tigrovi, koji je odslužio i u dvije međunarodne vojne misije – NATO-voj u sklopu hrvatskog kontingenta u Afganistanu i UN-ovoj u Siriji. Umirovljen je sa činom satnika, a danas je poznati gospički sportski aktivist, osnivač Atletskog kluba Velebit, iza kojeg su brojni istrčani maratoni. Ujedno je i tajnik Udruge za zaštitu, očuvanje i promociju ličkih vrednota i etno blaga Lička dangubica.

Poticaji – pljačka državnog novca

„Trenutno su u Lici najjača stvar poljoprivredni poticaji, koji su najveća pljačka državnog novca. Poanta je da na zemlji ništa ne radiš ili eventualno pokosiš livadu koja je navodno stanište leptira, tek toliko da nije zarasla – i digneš lov. Industrija je nestala, a ne možemo svi živjeti od turizma, koji u suštini i ne proizvodi ništa dobro. Generalno, u 30 godina ovdje se ništa nije promijenilo, osim što je gubitak ljudstva golem i što je izgrađena autocesta i to je to. Istodobno, lokalne su ceste u očajnom stanju“, razočaran je Milinković.

Njegovi su roditelji nekad živjeli od poljoprivrede. „Nekad smo ćaća i ja požnjeli žito i odvezli u PPK Velebit – mogao si ga prodati ili zamijeniti za nešto... mogao si što god hoćeš. Danas ovi pričaju o nekakvom pametnom selu, a sela uopće nema.“

Milinković se dobro sjeća i prijeratne ličke industrije. I sam je, stjecajem okolnosti, radio u namjenskoj meta-

loprerađivačkoj industriji MOL u Ličkom Osiku. (Manje je poznato da je Lički Osik, uz Ploče, rijedak primjer novoplaniranog grada u Hrvatskoj izgrađenog uz vojno-industrijski kompleks nakon Drugog svjetskog rata na principima modernističkog urbanizma i arhitekture.)

„MOL je proizvodio tenkovske granate i minobacačke mine, ali i radijatore, tražene stezne glave i kućišta za RIZ-ove vojne radio-uređaje. Vjerujem da je MOL sve to mogao nastaviti raditi i za Thalesove radio sustave koje danas koristi NATO, jer nakon operacije Oluja u MOL-u skoro da nije falio ni šalter. No, tvornica je otišla u stečaj, dokumentacija je uništena, strojevi su rasprodani... I tako je ta proizvodnja nestala.“

Zaboravljena lička industrija

Nestale su i, kaže, mnoge druge ličke tvornice – Meting iz Gospića radio je garderobne ormare, miješalice, tačke i metalnu robu široke potrošnje. Metalia iz Srba proizvodila je okove za građevinske skele. Tvornica kozmetičko-kemijskih proizvoda Cosmochemia iz Otočca bila je drugi najveći proizvođač svijeća u SFRJ, a proizvodila je i šampone, sapune, kreme za cipele... U Srbu je radila kemijska industrija Vrelo Une.

„Postojala je vrlo zanimljiva tvornica SAIT koja je proizvodila samoljepive antikorozivne izolacione trake, koje su se koristile za naftovode i plinovode. Izvozili su u Rusiju, Kuvajt, Saudijsku Arabiju... Tvornica je, ako se ne varam, napravljena negdje 1984. godine, uvezli su tehnologiju iz Njemačke koju su poboljšali. Njihove su trake uspješno prošle testove u Sibiru, fenomenalno su prijanjale i od jednog su ruskog zavoda proglašene najboljima na svijetu. Nekadašnji Likaplast iz Udbine proizvodio je dijelove za slovensku autoindustriju TAM iz Maribora.

Od tekstilnih tvornica postojala je Sloga u Gospiću gdje se šivala konfekcija, ali i čuvene ličke kape i torbe, koje se nakon propasti Sloge godinama nigdje nisu mogle kupiti. U Otočcu je radio Oteks, u Srbu je postojala tvornica trikotaže Ličanka, a u Gračacu je radio pogon Kamenskog iz Zagreba. Tvornica koža Zadar u Gračacu je imala pogon s oko 70 zaposlenih, a i Šimečki je u Gračacu imao proizvodnju obuće“,

podsjeća Milinković. (op. a. Srb i Gračac su u Lici, ali je taj dio Like u sastavu Zadarsko-kninske županije.)

Peletara u nekadašnjoj Tvornici baterija Tesla

Nekad poznata Tvornica baterija Tesla iz Gospića danas je pretvorena u peletaru koja prelazi iz ruke u ruku – radi dok se isplaćuju poticaji, pa se zatvara i ponovo otvara, ali pod drugim vlasnikom. Nekadašnja Zadarska mljekara imala je pogon u Ličkom Lešću. Zagrebačka pivovara imala je pogon u Otočcu.

Gospićki PPK Velebit bio je velika prehrambena industrija, zaokružen sustav koji je proizvodio sve – kruh, mlijeko, mesne proizvode, stočnu hranu, žitarice... Imali su goleme površine zasađene ličkim krumpirom i bili su jedan od vodećih proizvođača sjemenskog krumpira u bivšoj SFRJ. Još se sjećam okusa njihovih salama, šunke i tirolske – bile su mi bolje od ijedne druge“, prisjeća se Milinković.

(Op. a.: PPK-ove goleme površine zasađene krumpirom ostale su u sjećanju generacija gospićkih učenika – jedan dan u godini imali su organiziran „praktični rad“ na polju – strojno iskopani krumpir trpali su vreće, a PPK Velebit je častio sendvičima i sokovima. Polje je bilo daleko od grada, pa se tada nedobrovoljna aktivnost koje se mnogi danas sa smijehom sjećaju, teško mogla izbjeći bez stjecanja neopravdanih sati. A ako ćemo biti iskreni do kraja – dio krumpira smo zakopali natrag u zemlju.)

Na koncu, nestale su i Ličke novine, koje nisu izdavale samo lokalni list, nego su tiskale razne obrasce poput onih koji su se koristili u bankarstvu, rokovnike, kalendare...

Slovenski Calcit postao najveća tvrtka u Lici

Nakon Domovinskog rata godinama je najveća tvrtka u Ličko-senjskoj županiji bila javna ustanova NP Plitvička jezera. Prema podacima iz Godišnjeg izvještaja o izvršenju financijskog plana Javne ustanove „Nacionalni park Plitvička jezera“ za 2022. godinu Park je lani prihodovao 351 milijun kuna ili 155 milijuna kuna više nego u 2021. godini. Razlika između prihoda i rashoda lani je bila plus od čak 112 milijuna

kuna. Kako se oko Plitvica vrti najviše novca, politici je uvijek bilo bitno tko kontrolira Park, jer taj kontrolira i najveći dio ličke ekonomije.

U međuvremenu, tvrtka Calcit Lika d.o.o. iz Gospića, dio slovenske Calcit grupe čiji je većinski vlasnik Matevž Kirn, od 2012. godine kad je počela s radom do danas je toliko je narasla da je po prihodima prestigla NP Plitvička jezera i postala najveća tvrtka u Lici – lani su imali 499,86 milijuna kuna prihoda i 9,5 milijuna kuna dobiti. (godišnja izvješća tvrtki za 2002. godinu su u kunama).

Calcit Lika do 2030. godine (zasad) ima koncesiju za eksploatacijsko polje Vrebac-Barlete gdje vadi „ličko bijelo zlato“ – karbonatne mineralne sirovine za industrijsku preradbu – proizvodnju kalcij karbonatnih pigmenta, punila i granulata za industriju papira, boja, stakla, farmaceutskih proizvoda, građevinarstvo.... I većinu proizvodnje izvozi.

Spomenimo na kraju da je prošloga mjeseca u Otočcu otvorena jedna prilično egzotična tvornica – prva koja će od vune ličke pramenke, koje se u Hrvatskoj baca na tone, često i na posve neprikladna mjesta pa predstavlja i ekološki problem, proizvoditi organsko gnojivo u obliku peleta. Investicija je to obitelji nekadašnjeg košarkaškog reprezentativca Željka Jerkova iz Splita i njihove tvrtke Fema. Vuneno gnojivo prodavat na tržište će pod imenom Woolee, a namijenjeno je ponajprije manjim eko ili hobby poljoprivrednicima i cvjećarima.

<https://zagrebi.hr/aoj-liko-voli-li-te-iko-1-ljepotapustos-i-eksploatacija-prirodnih-resursa/>

Doselili pa postali ravnatelji

Junake trećeg nastavka feljtona „Otok Cres u vrtlogu migracija – tko se doseljava, a tko iseljava? Je li depulacija mit?“ povezuje nekoliko stvari. Oboje su visokoobrazovani i u Cres došli zbog posla u državnim ustanovama. Računali su da će „odraditi“ određeni rok i onda ići dalje, no, oboje su zbog ljubavi ostali na otoku, za bračne partnere uzeli otočane, te tu ostali do dana današnjega. Ostvarili su se i u poslovnom smislu jer su oboje u ustanovama u kojima su bili zaposleni stigli do vrha, do dužnosti ravnatelja. Oni su Snježana Sučić, dugogodišnja teta i ravnateljica dječjeg vrtića, te Josip Pope, učitelj i aktualni ravnatelj osnovne škole. I ne samo to.

Snježana Sučić – Sarajka kojoj se ispunio životni san da živi na otoku

Snježana Sučić, djevojačkog prezimena Ružić, rođena je u Sarajevu, a školovala se u Beogradu gdje je završila Pedagošku akademiju. Nakon toga se vratila u Rijeku, rodno mjesto svog oca, i ubrzo dobila posao na Cresu. Tako se u dvije rečenice može opisati njezin životni put.

- U Cres sam došla 4. siječnja 1977., odmah iza Nove godine, tek što sam diplomirala u prosincu 1976. u Beogradu, na Pedagoškoj akademiji za obrazovanje odgajatelja u predškolskim ustanovama. Kako je otac bio vojno lice, službovao je u Zagrebu, Sarajevu, Beogradu i na kraju se vraća u mirovinu u rodni Hreljin. U Zagrebu je upoznao moju majku, tamo su se oženili i dobili prvu kćer, moju stariju sestru. Ja sam rođena u Sarajevu kao i moja srednja sestra, prisjeća se

34. Walter Salković

Novinarski projekt:
Otok Cres u vrtlogu migracija - tko se doseljava, a tko iseljava? Je li depulacija mit?

Elektronička publikacija:
Otoci.net

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
1. listopada 2023.

Snježana Sučić najranijeg djetinjstva za koje kaže da je bilo prekrasno.

- U Sarajevu sam završila sedam razreda osnovne škole i onda je tata dobio premještaj za Beograd. Bilo mi je žao otići iz Sarajeva jer nosim uspomene na pravo, lijepo djetinjstvo, na igru i radost. Svi smo se poznavali, nitko nije pitao, niti smo znali, tko je Hrvat, tko Srbin, a tko Bosanac. Lijepa su to bila vremena. Bilo mi je jako teško kad smo otišli u Beograd, u drugo govorno područje i trebalo mi je dosta vremena za novu prilagodbu. Bile su to ipak lijepe godine mladenštva. Prva prava prijateljstva, prve ljubavi, prve zabave i plesnjaci, putovanja, ekskurzije, radne akcije, opisuje Snježana beogradski dio svog života koji je zaključen diplomom.

- Kad sam završila Akademiju, mogla sam ostati raditi u Beogradu ali moji nisu bili za to, te sam se vratila u Rijeku i ponovo upoznavala nove ljude, stvarala nova prijateljstva, navikavala se na običaje, tradiciju, način života. Rijeku nisam najbolje poznavala i to je bio novi izazov. Još jednom sam morala ostaviti sve prijatelje i otići gotovo u nepoznato. Odmah sam se prijavila na Zavod za zapošljavanje i isti dan ponudili su mi posao u Dječjem domu u Cresu, kaže Snježana kojoj prvi dolazak na otok Cres baš i nije prošao najljepše.

- Tada je plovio trajekt Kalmar na relaciji Rijeka-Porozina. Sjećam se da mi je bilo mučno na trajektu, salon je bio u potpalublju, u njemu se pušilo. Bio je početak siječnja i jako ružno vrijeme. Padala je jaka kiša pa se putem od Porozine do Cresa nije vidio prst pred nosom, priča Snježana koja se nije bojala nove selidbe, ali nije znala kakav će joj biti posao u dječjem domu s obzirom da se obrazovala za odgajateljicu u vrtiću.

- Imala sam 22 godine i trebalo mi je vremena da se naviknem na rad u dječjem domu. U Domu je tada bilo 120 štíćenika, a u mojoj je grupi bio čak jedan 18-godišnjak. Direktor je bio Vladimir Marković, vrlo strog i uz njega sam savladala svoje „prve radne korake”. Radila sam jutarnju smjenu s malim klinicima, dok su drugi bili u školi na nastavi. Posao je bio vrlo zahtjevan, trebala mi je pomoć iskusnijih djelatnika, bila sam potpuno zaokupljena njime. Osim toga, u domu je bilo puno mladih djelatnika, bili smo

složno društvo, pomagali jedni drugima, učili jedni od drugih, kaže Snježana koja je u Cres došla na određeno vrijeme i nakon odrađenog ugovora postavilo se pitanje hoće li ostati ili ne, s time što u to vrijeme nije radnik birao gdje će, nego je odlučivala radna organizacija. Kad se razgovaralo o Snježani, ostati ili ne, jedna od primjedbi direktora je bila da je nikad nije vidio nasmijanu.

- To je doista bila istina jer zahtjevi i odgovornost radnog mjesta bili su veliki za početnicu kao što sam bila ja, a željela sam biti uspješna i naučiti što više, pomoći štíćenicima kojima život od samog početka nije davao puno. Direktor je zahtijevao od svih upravo to, a meni nije bilo lako i jednostavno, često sam bila zabrinuta i zamišljena, kaže Snježana i prisjeća se zanimljivih događanja.

- Prvo ljeto provela sam na Svetom Blažu, pastirskom stanu s prekrasnom plažom udaljenom od Cresa oko sat vremena vožnje barkom. Tu smo mi odgajatelji, zajedno sa štíćenicima koji nisu imali mogućnost provesti ljetne praznike s roditeljima, boravili cijelo ljeto. Bio je to pravi robinzonski turizam. Djeca su spavala u uređenoj pastirskoj kući, a mi odgajatelji u šatorima. Tada su u domu radili Gaetano Negovetić, Nivio Filipas, mlađi Markovići, i svaki dan je netko išao barkom u Cres po ručak. Kada bi vrijeme bilo loše i nije se moglo ploviti, snašli bismo se nekako sami, skuhalo što smo imali, kako smo znali i umjeli, prisjeća se Snježana jedne, za današnje vrijeme neobične prakse. U svemu tome snašla se vrlo dobro, bila je zadovoljna, pa se pojavio i prvi smiješak.

Po dolasku u Cres prvo je bila podstanar kod obitelji Muškardin iznad restorana Feral.

- Tu mi je bilo jako lijepo jer je moja soba imala terasu s koje se vidjela cijela riva. Sve mi je bilo novo i bilo je zanimljivo promatrati s terase što se događa. Odgovaralo mi je doći u jedno malo mirno mjesto iz velikog Beograda, sve je bilo lijepo i bajkovito, a posebno sam voljela kad je bilo južno i kišovito vrijeme, to me fasciniralo, stajala bih na svom balkonu i promatrala. Problem mi je bilo upoznavanje ljudi. Kako sam radila u Domu nisam imala puno kontakata s ljudima u mjestu, posebice mladima. To mi je falilo sve dok

nisam došla raditi u vrtić kad sam, preko djece, upoznala roditelje i malo-pomalo gotovo sve ljude u mjestu, kaže Snježana koja je ipak uspjela upoznati mladića koji će joj postati suprug.

- Jožić je završio gimnaziju i u to vrijeme je pomagao u pošti gdje je njegov otac bio upravitelj. Kad je raznosio poštu po selima, ponekad bi zvao mene da mi pokaže otok, priča Snježana. I tako, selo po selo, oni su se povezali. 1977. je došla na Cres, 1979. se udala i ispunila životni san.

- Uvijek sam bila romantična duša, pisala sam pjesme, sanjarila i maštala. Uvijek sam imala želju živjeti u malom mjestu uz more, maštala o ribaru i ribarenju. Ostvarilo se moje maštanje: ribar Joži, barka, more, jugo, valovi, plavetnilo, kaže Snježana koja je zbog obitelji, posebno potrebe svoje djece, dvojice sinova, odlučila promijeniti posao i zaposlila se u dječjem vrtiću.

U to se vrijeme vrtić baš selio u novu zgradu. Došla je u stari vrtić i ponudila pomoć u selidbi. „Nemoj misliti da će ti to biti plaćeno“, rekle su joj starije odgajateljice koje je nisu baš lijepo dočekale. No, vrlo brzo su se sprijateljile i Snježana Sučić ostaje 34 godine u Dječjem vrtiću koji se tada zvao Ivo Lola Ribar, kasnije Cvrčak, a od 1996. se odvaja od Malog Lošinja i dobiva naziv Girice.

Kroz to vrijeme puno se toga promijenilo u sustavu predškolskog odgoja, ne samo naziv vrtića. Trebalo se stalno educirati i prilagođavati se promjenama koje je zahtijevala struka. Snježanu Sučić, koja je radila kao odgajateljica, a potom i na mjestu ravnateljice provela četiri mandata, najviše veseli to što je vrtić postao prepoznatljiv u širem okruženju zbog svoje posebnosti i uspješnosti. Nakon što je 2020. godine otišla u mirovinu Grad Cres dodijelio joj je priznanje „Pro insula“ za doprinos razvoju predškolskog odgoja u Cresu.

Od dolaska Snježane Sučić na otok 1977. godine do današnjih dana nije se mijenjao samo vrtić već i sam Cres.

- Kad sam došla Cres je za mene bio poseban, zanimljiv i prekrasan. Volim more, mir i tišinu, ali mi je

ipak nedostajalo malo života, događanja, promjena. Prometne veze nisu bile dobre pa nisam mogla često u Rijeku, u kino ili kazalište, ali vremenom sam se navikla, a i Cres se mijenjao i razvijao. Kada čovjek stvori obitelj, onda se mijenjaju i prioritete i na sve se gleda drugačije. Danas mislim da ne bih mijenjala ništa i nikad ne bih otišla iz Cresa, oaze mira, ljepote, pomalo divljeg, a opet toplog i predivnog za življenje, objašnjava.

Upravo zbog tog svog stava, uz posao i obitelj, Snježana se od samog početka uključila u udrugu Ruta koja se definira kao grupa za kvalitetniji život na otoku Cresu. Članovi Rute javno su postavljali pitanja: Kako sačuvati otok za generacije koje dolaze? Kako otoku obraniti dušu pred naletom beščutnog vremena? Što ja mogu učiniti za svoj otok, grad, za sebe, svoju obitelj?

- Volim kreativan rad, što god pronađem i uzmem u ruke, od toga mogu nešto stvoriti. To mi je posebno odgovaralo u vrtiću gdje sam se mogla izraziti, ali i u Ruti gdje smo se družili i kreativno izražavali. Sada, u mirovini, polako se tamo vraćam. Doma imam svoj prostor za kreativan rad, skupljam razne stvari s namjerom da sama nešto od toga napravim ili dam u vrtić, da tete to upotrijebe u radu s djecom. Svaki put kad odem u supermarket pogledam jesu li potrošene plastične vrećice na voću i povrću da uzmem onaj kartonski tuljac, smije se Snježana. Ipak, na ostvarivanje svih svojih planova koje je kovala za mirovinu morala je pričekati.

- Prvi dan moje mirovine je bio prvi dan lockdowna zbog korone. Zatvorili su nas i malo toga sam mogla raditi od onoga što sam planirala. Sada stvaram nove planove. Ne nedostaje mi institucionalni rad s djecom, sva administracija i odgovornost, ali voljela bih voditi kreativne radionice. Moj suprug je u mirovini već 17 godina i stvorio je svoj ritam kroz dan, a sada ja upadam i ponovo se prilagođavam, oduzimam mu dio prostora i vremena, ali zajedno pronalazimo aktivnosti i kvalitetno provodimo dio vremena. Naš sinovi i unuci su također tu da nas razvesele, povežu i usreće. Trebalo je za sve to vremena, ali uskladili smo se i uživamo u umirovljeničkim danima, kaže Snježana.

Pitanje za kraj – osjeća li se Cresankom nakon što je na otoku provela najveći dio svog života?

- Ne. Kad sam došla iz Sarajeva u Beograd, jako mi je falilo Sarajevo. Kad sam iz Beograda došla u Rijeku, falio mi je Beograd. Na kraju sam došla u Cres, u mjesto gdje se dobro osjećam i gdje mi je prekrasno. Tu sam već 45 godina, ali ipak se ne smatram Cresankom, najviše se osjećam – Sarajkom, zaključuje Snježana Sučić.

Josip Pope – ponekad Slavonac, a ponekad Cresanin

Za Josipa Popea se može reći da je već ostavio značaj trag u creskom društvenom i kulturnom životu, a tu je došao – privremeno. Rođeni Slavonac kojem ni nakon 37 godina boravka na otoku nije izbljedio naglasak, danas doduše ima malo identitetskih nedoumica. Ponekad za sebe kaže da je Slavonac, a ponekad da je Cresanin, ovisno o tome u kakvim se okolnostima i u kakvom društvu nalazi.

- Kad dođem u Rijeku kod doktora i pozovu „ajde vi Cresani“, što bih ja trebao reći „Ne, ja nisam Cresanin, ja sam došao iz Slavonije“? A kad ljeti na otok dođu iseljenici, Merikani i kažu „ja sam Cresanin“, u meni se nešto pobuni. Pa, ja te ljude ne poznajem, a znam sve u Cresu. Kako oni mogu biti Cresani? Tu ja postajem veći Cresanin od njih, objašnjava.

Rođen je u Mrzoviću, selu 20-ak km udaljenom od Đakova koje danas ima oko 500 stanovnika, a kad je Pope rođen bilo ih je dvostruko više.

- Mrzović je tipično malo slavonsko selo u kojem se svi poznaju, kao iz filma Vlak u snijegu i sličnih. Imao sam pravo djetinjstvo iz vremena kad je zimi padao snijeg, kad su se djeca sanjkala i igrala vani. Što je najvažnije, kad su djeca mogla svugdje ići bez nadzora roditelja, prisjeća se Josip Pope najranijeg djetinjstva.

Rođen je u gazdinskoj obitelji, imali su puno zemlje, vinograde, šljivik, šumu, svinje i krave. Josip je imao svog konja, a tako i njegovi brat i sestra. Ništa im nije nedostajalo, ali otac nije htio da djeca ostanu na imanju, poslao ih je u škole jer je smatrao da tako mogu imati lakši život.

Josip Pope, doseljenik u Cres, i sam potječe iz selilačke obitelji.

- Moj djed je došao u Mrzović poslije Prvog svjetskog rata iz jednog drugog sela, a jedino je moj otac u Mrzoviću rođen i živi u njemu cijeli svoj život. Ja sam rođen u Mrzoviću, u mojoj roditeljskoj kući, i odselio sam na Cres, kao što su se iz rodnog sela odselili moj brat i sestra. To nam je valjda u krvi, pa se i moj sin odselio iz Cresa u Njemačku, a kćer u Rijeku. Miljenko Jergović naziva takve ljude „kuferraši“, to su ljudi koji uvijek negdje odlaze, nikad ne ostaju dvije generacije na istom mjestu, objašnjava Pope.

Školovao se u Osijeku gdje je završio gimnaziju i Pedagoški fakultet. Diplomirao je u lipnju, a već 1. rujna 1986. počeo je raditi u creskoj osnovnoj školi.

- U to vrijeme je Pedagoški fakultet u Osijeku godišnje upisivao više od 100 studenata na razrednu nastavu. Nas je u generaciji bilo 140 studenata i nije bilo nikakve šanse da svih 140 dobije poslove u slavonskim školama. Kupovao sam Glas Slavonije, Vjesnik i Večernji list one dane kad su se objavlivali oglasi za posao i slao molbe širom Hrvatske. Poslao sam 19 molbi i dobio dva odgovora, pozive da dođem raditi u Cres i Dugu Resu. U to vrijeme baš sam bio na ljetovanju na Korčuli i kad sam se vratio kući mama je držala dvije kuverte. Rekla mi je: „Sine hoćeš li ići na more ili u Dugu Resu, a ja mislim da ne bi trebao nigdje ići.“ Odlučio sam ići na more, pripovijeda Pope kojem ta odluka nije bila teška jer je volio more, a njegova je obitelj redovito išla na ljetovanja.

- Na Cres sam došao s ugovorom na godinu dana. Prije toga nisam nikad bio na Cresu, iako sam imao jednu tetu, Anicu Bodor, koja je tu živjela i svi su je moji posjećivali, i brat i sestra, samo ja nikad. Teti nisam ni javio da dolazim, samo sam joj se pojavio na vratima. Prvo su me pitali što će mi tolika torba za tjedan dana jer su mislili da sam došao na ljetovanje, prisjeća se svog prvog dolaska na Cres koji nije bio baš očaravajući.

- Moja prva rečenica bila je „Gdje su palme?“ Naime, tjedan dana prije toga sam bio na Korčuli, a i godinu

ranije sam ljetovao na Korčuli. Na Korčuli sam se zaljubio u palme, more, gitare, bila je to prava ljetna morska priča. Prije toga preko ljeta sam odlazio na Hvar, a kao dijete ljetovao sam i u Rovinju gdje su dvije moje tete bile časne sestre u samostanu. A kad sam došao na Cres, oko mene sive zgrade, nema palmi, jesen počinje.

Neugodna iskustva su se nastavljala.

- Prva stvar koju sam kupio u Cresu su gumene čizme. Tada sam stanovao u Ribarskoj ulici i, znaju Cresani, ta ulica redovito poplavi kad se za juga digne more. Pala je kiša, more se diglo, a ja u finim cipelicama krenuo u školu. Stigao sam skroz mokar. Odmah sam otišao u željezaru, tamo je tada radio Željko Medarić, i kupio gumene čizme. U Slavoniji su mu čizme trebale za ići u polje, u blato, a ne na posao u školu, kaže Pope kroz smijeh.

U to se vrijeme u Cres doseljavalo zbog posla u tvornici za preradu riba Plavica, u brodogradilištu, u školi, u policiji. Sve su to bila radna mjesta za koje nije bilo dovoljno domaćeg kadra ili otočani nisu to htjeli raditi, a visokoobrazovanih je kronično nedostajalo.

- U školi smo radili manjim dijelom Slavonci, a većina je kolega došla iz Dalmacije, sa zadarskog fakulteta jer je tadašnji ravnatelj Mirko Parat bio iz tog kraja. Cresani tada nisu puno išli na fakultete, masovno su krenuli studirati nakon što se u Cresu otvorila gimnazija, tada Centar za usmjereno obrazovanje. Cresani nisu htjeli ni u policiju, ma nisu htjeli poštarsku uniformu, a kamoli policijsku. Zato su Slavonci bili i u policiji, objašnjava Pope tadašnju kadrovska situaciju.

U to vrijeme kadrove koji su nedostajali nije bio problem dobiti, a jedan od razloga svakako je bio taj što im se odmah rješavalo stambeno pitanje.

- U Cresu sam, uz radno mjesto, odmah dobio smještaj. Svi koji su dolazili zbog posla, ne samo u školu, dobivali su stan na korištenje. Mislim da bi to bilo rješenje i današnjih problema s kadrovima. Tada se na Grabru masovno gradilo stanove, jednu zgradu su gradile 2-3 firme za svoje radnike, kaže Pope.

Iako je dolazak na najveći hrvatski otok trebao biti privremenog karaktera i Cres mu se nije svidio kao primjerice Korčula ili Rovinj, ubrzo je došlo do prekreta.

- Došao sam na godinu dana i planirao odraditi samo taj ugovor. Međutim, presudila je ljubav. Negdje u petom mjesecu počeo sam hodati sa svojom sadašnjom ženom, ali, nakon što je završila školska godina, odem ja nazad u Slavoniju. No, pozovu oni mene i na jesen. Ja se vratim i sljedeće godine sam se oženio, pripovijeda Pope koji je tada shvatio da na Cresu ostaje zauvijek. Uskoro mu se rodila kćer Martina, a sin Jakov pet godina kasnije.

Život je krenuo svojim tijekom, svakodnevna briga za obitelj, za djecu. Danas se više ne osjeća kao „furešt“.

- Sa 23 godine sam došao na Cres, a tu živim već 37 godina. Dakle, 23 godine sam bio Slavonac, a 37 sam što? Na groblju najbolje osjećam da pripadam ovom kraju. Idem na svaki sprovod kad mogu. A kad dođem na groblje, posebice za Dan mrtvih, obidem cijelo groblje i prepoznajem jako puno ljudi. Ali isto tako u Mrzoviću na groblju prepoznajem ljude. Dakle, i tu i tamo su ljudi koji su mi bili dragi, koji su moji ljudi. Ne mogu reći da nisam Slavonac, to bi od mene bilo jako ružno, mi „kuferaši“ imamo i stari zavičaj i novi zavičaj, kaže Pope za kojega su ta dva zavičaja, emotivno, u ravnoteži.

- U Slavoniji imam roditeljsku kuću koja će ostati meni, tako smo se dogovorili u obitelji. To je velika slavonska kuća s gospodarskim zgradama. Moja maštarija je da tu napravim atelje i galeriju, a znam da bi na to mještani rekli „Jole prošvikao“. Ali kad odem tamo i budem u Mrzoviću tjedan dana, vuče me nešto Cresu. Pa kad se vraćam, kad se spuštam od Pržića, osjećam da se vraćam kući, objašnjava Pope osjećaje koji ga vuku prema Slavoniji i prema Cresu.

Ovaj razgovor o Popeovom životu ne bi bio potpun bez osvrta na njegovo bavljenje politikom i umjetnošću.

- Ja sam se već u Slavoniji bavio politikom jer je meni društveni angažman jako bitan. U svom Mrzoviću

sam, još kao student, bio tajnik Mjesne zajednice. Proveo sam niz projekata, između ostalog osnovao sam mjesnu knjižnicu koja je propala nekoliko godina nakon mog odlaska. Tu sklonost sam donio sa sobom u Cres gdje sam bio gradski vijećnik i predsjednik gradskog vijeća, pa čak i zamjenik gradonačelnika. I danas mislim da odmak koji mladi ljudi ili intelektualci rade od politike nije dobar. Nije dobro generalno reći politika je loša, politika me ne zanima. Nije politika loša. Nisu svi ljudi koji su u politici loši, a koji nisu u politici dobri. To je generaliziranje i predrasuda, zaključuje Pope razgovor o politici, dok bi o umjetnosti pričao satima.

- U jednom razdoblju svog života sam umjetnost pretvorio u posao. Imao sam obrt i galeriju 13 godina. Shvatio sam da prodajom umjetničke slike postaju roba, kao i pomidori. Nisam znao da su biti slikar i biti galerist dvije različite stvari. Da bih mogao opstati na tržištu, da bih mogao platiti najam i režije, moja se galerija sve više pretvarala u suvenirnicu. Nakon nekog vremena sam shvatio da to nije ono što želim. Kad sam se prestao baviti galerijom, kad sa se odmaknu od politike, otvorio mi se prostor za umjetnost. Sad su mi najvažniji škola i slikanje. Zadnjih par godina sam naslikao puno slika, neopterećen prodajom jer nemam više brige oko školovanja djece, nemam taj mjesečni pritisak i zato sam se tako razmahao u umjetnosti. Ovo što sam pokazao na izložbi u muzeju za svojih 60 godina života i 35 godina umjetničkog rada to je rezultat te slobode koju sam najednom osjetio. Ljubav prema slikarstvu se sad raširila, bez ograničenja, kao što je ljubav prema unucima, objašnjava Pope koji, zanimljivo, slika samo primorske motive.

- Nikad nisam naslikao niti jednu sliku ravnice ili šume, niti jednog konja. Ja sam slikar plave boje. Talent, darovitost, razvio sam na otoku. Ja sam creski slikar, ne slavonski, zaključuje.

<https://www.otoci.net/index.php/revija/16620-doselili-pa-postali-ravnatelj>

DAMIR VIDAKOVIĆ – jedini preživjeli maloljetni branitelj Lušca

Antonio Vidaković, Josip Bandić i Damir Vidaković. Tri dječaka iz vukovarskog naselja Lužac, tri heroja, tri naizgled iste, a opet toliko različite životne priče. Nažalost za Antonia i Josipa te priče su okončane 2. studenog 1991. kada su po ulasku svirepog neprijatelja u Lužac ubijeni. Damir je pukom srećom izbjegao smrt, a danas svjedoči o tome što je kao 16-godišnjak prošao u paklu Vukovara.

Sva trojica imala su prilično slično djetinjstvo, prve razrede osnovne škole završili su u područnoj osnovnoj školi u naselju Lužac, a više razrede u OŠ Ivo Lola Ribar u centru Vukovara. Slobodno vrijeme provodilo se u druženju na igralištu i sportu. U školskim praznicima dječaci su uživali na Dunavu ili Vuki... Sve do školskih praznika 1991. koje su proveli na stražama u svojem naselju Lužac. Damir Vidaković u jesen 1990. krenuo je u 1. razred srednje poljoprivredne škole u Vinkovcima. U 2. polugodištu mjesec i pol nastave je propustio jer su u selu Bršadin između Vukovara i Vinkovaca bile barikade te učestala miniranja pruge no već i ranije postalo mu je jasno da se stvari ne odvijaju u dobrom smjeru.

Odmah nakon višestranačkih izbora i dolaska Tuđmana na vlast počelo se osjećati nekakvo nepovjerenje. Svatko je imao svoju ideju u kojem smjeru je vidio budućnost Vukovara, neki su ga vidjeli u Hrvatskoj, neki u Jugoslaviji, a neki u Srbiji.

35. Borna Marinić

Novinarski projekt:
**Bili su klinci –
maloljetni branitelji u
Domovinskom ratu**

Elektronička publikacija:
News portal Cronika.hr

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
30. studenoga 2023

Nakon zločina u Borovu Selu i ubojstva dvanaestorice hrvatskih policajaca sve se mijenja. Dolazi do ratne psihoze među stanovnicima tadašnje vukovarske općine, pa tako i među onima na Lušcu smještenom između Borova i Vukovara. Krajem proljeća na straže je krenuo i maloljetni Damir.

Kod nas na Lušcu bilo je miješano stanovništvo. Počelo je tako što smo mi na jednom dijelu držali straže, a oni na drugom. Mene je malo povukao i moj bratić Antonio, s kojim sam bio generacija, a koji se s godinu dana mlađim prijateljem Josipom Bandićem već uključio. Bilo je relativno mirno sve do 1.7.1991. kada je došlo do puškaranja. Pokušali su nas istjerati, no na kraju su oni otišli, mislim na one ekstremne Srbe. Većina ih je otišla u Srbiju, a malo po malo odlazili su i ostali. Bilo je to jako mučno vrijeme. Mene je vrtlog uhvatio i nije iz toga bilo izlaza, događaji su se odvijali munjevito. Tek kada sam postao stariji sam shvatio što sam sve prošao.

Na početku se Damir vodio kao pripadnik pričuvnog sastava MUP-a Republike Hrvatske, a osnutkom vukovarskog ZNG-a, odnosno 204. brigade postao je njezin pripadnik. Pitamo ga koji je faktor presudio u tome da se uključi u obranu Vukovara.

Odgojen sam kao Hrvat, išao sam prije rata u crkvu i odgojen sam da volim i čuvam svoje. Majka i otac teškom su mukom i štednjom sagradili našu kuću i sada netko želi to nama uzeti. Nisam puno razmišljao, bilo mi je prirodno ostati sa svojim roditeljima i u svojem naselju. Otac je htio da odemo brat i ja no mi nismo htjeli. Danas kao otac potpuno ga razumijem i ja nikada svojem djetetu ne bi dao da ide u rat.

Domaćim braniteljima uskoro se na Lušcu priključilo i nešto branitelja koji su došli na ispomoć iz Đakova i iz policije no i dalje je to bio vrlo malen broj s obzirom na dužinu fronte obrane.

Bili smo okruženi sa svih strana tako da je fronta bili prilično velika. Mislim da je to ukupno 2 kilometra bilo kada se sve okružilo, a nas je u trenutku kada nas je bilo najviše bilo tek 50-60. Otac i ja bili smo skupa na položajima, a majka i dvije godine mlađi brat bili su u podrumu.

Krvave jeseni 1991. na Lušcu ti je svakog trenutka mogla doletjeti granata i oduzeti život. Linija između života i smrti bila je tanka. Jednom prilikom Damir je sa suborcima krenuo prema Borovu naselju. Čim su uočeni sa silosa Đergaj po njima je krenuo tući mitraljez.

Jedan metak prošao je točno između Antonia, Josipa i mene koji smo bili na zadnjem sjedištu. Čudo je da smo se izvukli bez posljedica u tom izrešetanom kamiončiću. Josipu je malo poderao jaknu na leđima, a Antonia očeašao po vratu. Nakon toga više nismo niti pokušavali izaći van s Lušca.

Na samom početku bitke za Vukovar Lužac je ostao bez struje, opkolili su ga, ukopali tenkove i razarali ga topništvom. U prvi ozbiljniji pješачki napad krenuli su 16. listopada kada je poginuo Damirov bratić Pero Vidaković.

Taj napad smo uspješno odbili uz 2-3 poginula i 10-ak ranjenih vojnika među kojima i Antonijev otac Stjepan, moj stric. Ušli su nam u Lužac, no vratili smo crtu obrane, a naše snage su čak zarobile i tenk. Tog dana u centar su otišli majka i brat shvativši da je postalo preopasno biti u Lušcu. Mi branitelji imali smo prilično visok moral. Držale su nas na životu laži da će netko doći u pomoć, a u biti nitko nije dolazio.

Tako je stigao 2. studenog 1991. kada je pokrenut najveći napad na Lužac. Obrana je slomljena, a rane zločina koji su uslijedili nisu do danas zacijelile. Sa sviješću o tome molimo Damira da evocira uspomenu na jedan od najtežih dana u životu.

Probili su nam liniju posred Lušca. Inače su nas mlade stalno gurali u pozadinu, e tog dana ja nisam htio u pozadinu već u prve redove. Antonio i Josip s jednom su skupinom krenuli u povlačenje, a ja sam bio u ekipi koja je krenula pokušati vratiti ono što smo izgubili. Međutim nije bilo uspjeha. Naišli smo na Arkanovce no nismo znali da su to neprijatelji. U nama je stalno tinjala ta nada da će nam doći hrvatske snage u pomoć. Kada mi je jedan od njih doviknuo da izadem na cestu i da će me raznijeti zoljom shvatili smo da to nije pomoć koju smo čekali. Malo smo pucali po njima, a kada smo sve ispucali došao je neprijateljski transporter i morali smo se povući.

Damir Vidaković probio se do centra Vukovara. Dugo vremena nije znao gdje su i kako su završili njegov bratić Antonio i prijatelj Josip. Tek kasnije saznao je da su upali u zasjedu te da su zarobljeni odvedeni do školskog dvorišta gdje su mučki ubijeni.

Kada je postalo jasno da je Vukovar pred okupacijom, Damir je 17.11. u kontejner pred bolnicom bacio pušku. Trebao je s ocem ići u proboj no u kaosu koji je zavladao putevi su im se razdvojili. Otac Mato odlazi u proboj i jedva preživljava teško ranjavanje u pluća, trbuh i noge, kada je naletio na minu kod Marinaca. Od iznemoglosti je pao i ostao u polju sve dok jedan Nuštarac nije slučajno naišao na njega tražeći svojeg sina. U međuvremenu se Damir s majkom Jakoslavom i bratom Davorom predao neprijatelju koji je ušao grad. Iz bolnice su odvedeni na Velepromet i na koncu su se izvukli preko Bosne do Hrvatske.

Život mu se dijeli na onaj prije rata i na onaj poslije rata, a nakon pakla Vukovara više nije uzeo pušku u ruke. Prvu godinu progonstva proveo je u Istri i Dugom Ratu no zov slavonske ravnice bio je snažan pa se vratio i mirnu reintegraciju dočeka u prognaničkom naselju Rokovci kraj Vinkovaca. Prisjeća se da su ga nakon bitke za Vukovar stalno skidali sa spiska vukovarskih branitelja no bio je uporan i svaki put ih je ispravljao sve do 1994. kada više nisu radili revizije. Tako je Damir ostvario status hrvatskog branitelja te mu je dodijeljena Spomenica Domovinskog rata.

<https://cronika.hr/2023/11/damir-vidakovic-jedini-prezivjeli-maloljetni-branitelj-lusca/>

Bale će, dakle, riješiti Petar Pripuz. Koga briga za cijenu...

Iako se nalazi koračić do konačnog uspjeha, ni SDP-ov gradonačelnik nije ostao pošteđen sumnji u pogodovanje. Prvi korak u krivom smjeru bio je dovođenje Bandićeve pročelnice na mjesto konzultantice

U povijesnim dokumentima Grada Varaždina ostat će zapisano da je u vrijeme kada je njime upravljao Neven Bosilj riješen jedan ogroman ekološki, pravni i politički problem koji je gotovo puna dva desetljeća opterećivao lokalnu zajednicu.

Ova se tvrdnja već sada može iznijeti s prilično velikim uvjerenjem da će, po svemu sudeći, i ostati istinita. Aktualni varaždinski gradonačelnik prekjučer je, 28. studenoga 2023., od Gradskog vijeća dobio zeleno svjetlo da s Fondom za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost potpiše ugovor kojim će ovo državno tijelo platiti nešto više od 29 milijuna eura za zbrinjavanje oko 105 tisuća tona baliranog otpada koji se na rubu grada skladištio od 2005. do 2013. godine.

Da će Fond zaista ta sredstva osigurati pobrinula se Vlada Republike Hrvatske na svojoj sjednici 16. studenoga. Tada je postalo i službeno ono što je ministar gospodarstva Davor Filipović najavio nekoliko dana ranije u posjetu Varaždinskoj županiji: središnja država osigurat će cjelokupan iznos sredstava potrebnih za zbrinjavanje baliranog otpada i sanaciju odlagališta. Za to je predviđeno točno 29.164.611,95 eura.

Iznos o kojem je riječ odnosi se na vrijednost ovoga posla ponuđenu na natječaju prije otprilike godinu

36. Goran Štimec

Novinarski projekt: **Varaždinski otpad - 20 godina ekološke, političke i pravosudne krize**

Elektronička publikacija:
Danica.hr

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
30. studenoga 2023.

dana, uvećanu za troškove svih predradnji koje je u postupku snosio Grad. Na natječaj za zbrinjavanje bala tada je pristigla samo jedna ponuda, ona tvrtki CE-ZA-R iz Zagreba i HIS iz Donje Višnjice. Za micanje bala i sanaciju odlagališta tražile su nešto više od 216 milijuna kuna odnosno, na cent točno: 28.764.611,95 eura.

Samo jedna pristigla ponuda uvijek budi sumnje

Ne izgleda lijepo kad na javnu nabavu pristigne samo jedna ponuda. To odmah budi sumnju u pogodovanje odnosno u podešavanje uvjeta natječaja tako da se broj potencijalnih tvrtki koje bi mogle ponuditi traženu uslugu svede na – jednu.

Tako je bilo i ovoga puta, sumnje i prozivanja nisu izostali. Nakon svih problema koji su u proteklih 18 godina pratili baš sve pokušaje rješavanja ovog varaždinskog problema – koje su ponudili prvo Ivan Čehok, onda Goran Habuš pa nakon njega opet Čehok – očekivalo se da bar ovoga puta, kad se posla primio Neven Bosilj, neće ostati repovi. No to se nije dogodilo.

– Tržište je reklo svoje – lakonski je Bosilj komentirao rezultate natječaja. To što je pristigla ponuda 30 milijuna kuna bila skuplja od procijenjene vrijednosti nabave objasnio je, jednostavno, inflacijom.

A na optužbe da je natječaj skrojen po mjeri samo jedne pravne osobe uvijek je odgovarao isto: – Cjelokupan postupak proveli smo u potpunosti transparentno i javnosti su dostupni svi podaci.

Imenovanje Mirke Jozić u stručni tim probudilo prve sumnje

Kad se donose škakljive odluke, najvažnije je uz sebe imati struku. Bolje rečeno – ispred sebe, kako bi se politika mogla sakriti iza rješenja koje iznjedri struka. Tako je bilo u Čehokovu mandatu 2008. godine, kad je struka predložila da se s T7 VIS-om sklopi ugovor za bale, tako i Bosilj po dolasku na čelo grada osniva svoje stručno povjerenstvo za bale. Članovi tog povjerenstva bili su Bruno Ister, direktor Varkoma, zatim Željka Brlečić, odvjetnica, potom Aleksandra Anić Vučinić, stručnjakinja za gospo-

darenje otpadom, dok je voditeljica povjerenstva bila Mirka Jozić. Bosilj ju je predstavio kao „koordinatoricu i glavnu lobisticu i konzultanticu za taj projektni tim“.

Imenovanje Mirke Jozić u ovaj tim probudio je prvi crv sumnje u to želi li Bosilj zaista provesti natječaj bez mrlje. Bez obzira na stručne reference, njezino ime u javnosti odjekivalo je ponajprije u kontekstu uloge koju je imala kao pročelnica Gradskog ureda za gospodarstvo, rad i poduzetništvo Grada Zagreba u vrijeme kad je metropolom drmao Milan Bandić. A Bandić je nesumnjivo najistaknutiji nacionalni simbol političke korupcije nakon, neprikosnovenog u toj ulozi, nekadašnjeg premijera Ive Sanadera.

Ono što naročito nije ulijevalo povjerenje prilikom Bosiljeva sklapanja ugovora, bez natječaja, s Mirkom Jozić je to što je Grad Zagreb u vrijeme Bandićeve vladavine bio obilježen cijelim niz suspektnih poslova gospodarenja otpadom dogovorenih s tvrtkama hrvatskog kralja otpada Petra Pripuza. Pripuzove tvrtke prva su zainteresirana stranka i u poslu s varaždinskim otpadom.

Kako je uopće Bosilj došao do toga da baš nju uzme za konzultanticu?

– Mirku Jozić odabrao sam između nekoliko imena. Do njih sam došao preko Fonda za zaštitu okoliša. Vidio sam da sve to ne bude išlo bez ekipe koja zna kako to odraditi. Pa sam u Fondu tražio da mi predlože nekoga tko bi mogao biti projekt menadžer. Od tadašnjeg direktora dobio sam tri, četiri imena. Jedno ime bilo je ono Irene Relić, jake konzultantice koja je bila šefica kabineta ministra Tomislava Čorića i otišla je u privatni biznis, zatim je bilo ime Mirke Jozić... Ne znam tko još... S njima sam obavio razgovore i vidio sam da je Mirka Jozić apsolutno kompetentna – objasnio je Bosilj.

Pokušao je umiriti javnost tumačenjem da Jozić „ne donosi nikakve odluke niti sudjeluje u bilo kakvim povjerenstvima za odabir“.

Odbacuje Bosilj percepcije da bi njezinim odabirom postupak na neki način bio kontaminiran.

– Zbog čega bi bio kontaminiran? Nikad nije dobila ni jednu kaznenu prijavu. To što su je mediji prozivali oko određenih stvari... Ja stvarno mogu reći sve najbolje o njoj. Ako trebam u bilo koje ministarstvo s bilo kojim problemom, Mirka Jozić dogovori sastanak s ključnim osobama u roku od pola sata – hvalio je umreženost svoje konzultantice varaždinski gradonačelnik.

„Ne treba biti genij da bi se razumjelo...“

Radimir Čačić stao je uz Bosilja u postupku njegova rješenja za bale. No o imenovanju Mirke Jozić ima svoje mišljenje.

– Ona, naravno, nije nestručna. Bila je vrlo bliski suradnik Milana Bandića, koji je godinama otpad rješavao s Pripuzom. Ne treba biti genij da bi se razumjelo da tu postoje komunikacije svih vrsta – smatra Čačić. No ni on nije puno čačkao po tome. Bilo mu je dovoljno da Bosilj na listu papira potpiše da je, po njegovom stručnom i ljudskom uvjerenju, u ovome postupku sve čisto. Skraćeno – Čačić je odlučio vjerovati Bosilju.

Pale i oklade da će biti samo jedna ponuda

Postoji priča da su neki dionici varaždinske političke scene odmah po oblikovanju teksta natječaja Bosilju ponudili okladu da će se javiti samo jedna tvrtka. Što je bilo s tom okladom, ne zna se, ali natječaj je upravo tako završio. Od političkih opcija u Gradskom vijeću sumnje u proceduru najviše su naglašavali u platformi Budimo grad. Osim njih, i Robert Briški, sada kao zamjenik predsjednika gradskog HSLS-a, sazivao je presice i prozivao Bosilja, a podnio je i kaznene prijave.

Briški je u priči o balama prisutan od samoga početka, ali u raznim ulogama. Prvo je bio voditelj komunalne službe u Gradu. Sjećamo ga se kao jednog od potpisnika onoga mišljenja koje se negativno izrazilo o sklapanju ugovora s T7 VIS-om 2008. godine. Kasnije je bio savjetnik direktora Čistoće, no u sukob s Davorom Skrozom dolazi kad Čehok 2020. predlaže svoju integralnu nagodbu prema kojoj bi u priču o balama bila uvučena i ta tvrtka.

Briški se tome usprotivio te vrlo brzo više nije bio savjetnik direktora. S dolaskom SDP-ove vlasti

dobiva i otkaz u Čistoći. No ne prestaje istupati u javnosti. Štoviše, najveći je trn u oku novoj gradskoj vlasti, budući da je aktivizam ekipe iz Varaždinskog smeća posve izgubio snagu nakon što je Čehok maknut s vlasti, dok Čehokove kritike novih gradskih otaca javnost ne doživljava osobito ozbiljno.

Briški ne daje mira Bosilju

Upozoravao je Briški na nekoliko stvari koje su mu bile sporne u vezi natječaja, i to u nekoliko navrata. Reagirao je još u vrijeme savjetovanja oko teksta natječaja, reagirao je kad je natječaj bio raspisan, reagirao je kad je otvorena ta jedna pristigla kuverta... Svoje je sumnje prijavio i Uskoku.

Kapitalna primjedba koju je iznio bio je da uvjeti natječaja upućuju na to da je on skrojen samo za jednu tvrtku – ona koja je vlasnik MBO-pogona u Brezju. A to je CE-ZA-R Petra Pripuza.

Natječaji se kroje, naravno, definiranjem specifičnih uvjeta ili kombiniranjem uvjeta. U ovome slučaju tražilo se da se na otpad primjene metode R1 ili R3. Sve R metode odnose se na oporabu, s time da se kod metode R1 otpad koristi kao gorivo, dok je metoda R3 vrsta oporabe kod koje se obnavljaju otpadne organske tvari (uključujući kompostiranje i slično).

Bio je definiran i godišnji kapacitet pogona od 95.000 tona te, možda i najčudniji uvjet, ponuditelj je morao imati ukupan promet od najmanje 200 milijuna kuna u posljednje tri godine te je takve poslove morao obavljati tijekom posljednjih pet godina.

Tko u Hrvatskoj zadovoljava takve uvjete? Samo CE-ZA-R i njegov MBO-pogon u varaždinskom Brezju, tvrdili su Briški i Budimo grad, nakon što su pročešljali sve dozvole za gospodarenje otpadom, kapacitete i financijske rezultate potencijalnih ponuditelja.

Bosilj je odgovarao argumentom da je riječ o međunarodnom natječaju, no Briški tvrdi da je on to samo na papiru.

– Miješani komunalni otpad, sukladno europskim direktivama, ne smije se uvoziti iz jedne u drugu zemlju članicu. On se mora obraditi u zemlji u kojoj je

nastao. Ta ograničenja navedena su u Zakonu o gospodarenju otpadom – tvrdi Briški. Dodaje da postoji mogućnost iznimke, ali da je procedura komplicirana te time bitno smanjuje vjerojatnost da će se netko javiti na natječaj.

Staro pitanje – zašto bale jednostavno ne zakopati

Ponovno se otvorilo i staro pitanje – zašto bale jednostavno ne odložiti na odlagalište. Ta metoda, koja nosi oznaku D1, bila je predviđena onom koncesijom iz 2013. koju je Grad u vrijeme Gorana Habuša dodijelila CE-ZA-R-u i koja nikad nije realizirana. Tu je metodu počela opet spominjati i Čehokova vlast nakon onog „igrokaza“ 2019. godine kad je Gradsko vijeće poništilo odluku o koncesiji i kad je Varkom najavio da će raskinuti ugovor s T7 VIS-om. Tada je ta ideja, prisjetimo se, propala nakon nove analize baliranog otpada.

Budimo grad i Robert Briški kritizirali su Bosilja zbog toga što nije proveo novu analizu, iako je postojećoj istekao rok valjanosti. Nisu vjerovali toj posljednjoj analizi, koja je otpadu (zbog prevelike vrijednosti DOC-a odnosno otopljenog organskog ugljika) vratila oznaku „20-03-01“. Smatrali su da bi otpad trebao nositi oznaku koju je i nosio nakon prethodnih analiza, a to je „19-12-12“ i da tom otpadu nikakva obrada ne treba, već ga jednostavno treba zakopati na odlagalište.

– Kad je došao na vlast, zvao me Bosilj i pitao što napraviti – priča Briški. – Ja mu velim, ako hoćeš dobro ovome gradu, nađi treći laboratorij, negdje vani, u Švicarskoj, negdje, i neka tamo naprave analizu pa da se vidi što je stvarno u balama. I onda, kad ideš pregovarati s Pripuzom, imaš čime pregovarati.

Tvrdi da je Bosilj u početku čak i bio spreman to napraviti te da se s time složio i jedan stručnjak iz njegove stranke. Ali nova analiza nikad nije napravljena. Bosilj danas kaže da bi ona bila sasvim nepotrebna.

– Ma nemoguće je da bi DOC mogao biti kao u prvoj analizi! Zna se da DOC može početi opadati tek nakon 30 godina – daje gradonačelnik stručno tumačenje.

Briški je iznio još jedno pitanje: zašto, kad je već raspisana metoda R3, nije raspisana i metoda D8. Evo što o tome kaže:

– U samome elaboratu tvrtke CE-ZA-R, koji se predaje pri zahtjevu za izdavanje dozvole za gospodarenje otpadom, nema nikakve razlike u opisu između metoda R3 i D8. Ali da je u natječaju navedena i metoda D8, onda bi se moglo javiti i Celje!

Što s tužbom za koncesiju i Božićnim ugovorom?

Kad je Grad raspisao natječaj za zbrinjavanje bala i dalje su bile aktivne CE-ZA-R-ova tužba na ime koncesije zbog nerealizirane dobiti, a na snazi je opet bio i Božićni ugovor iz 2008. godine. (Tek u prosincu 2022. Trgovački sud u Varaždinu opet proglašava taj ugovor ništetnim. U travnju 2023. ga Visoki trgovački sud opet proglašava – važećim). No Bosilj nije znao jasno odgovoriti na pitanje što će biti s ta dva pravna posla u trenutku sad kad Grad ulazi u treći. Sve je upućivalo samo na jedno – bilo bi najbolje da na natječaju pobijedi onaj kome po tim pravnim poslovima Varaždin ionako već “duguje” bale.

Kako je Bosilj znao da će Pripuz riješiti bale

Gradonačelnik Neven Bosilj poznat je po tome da izlijeće s izjavama ne bivajući posve svjestan posljedica svojih riječi. Tako je odmah po preuzimanju vlasti, nakon obavljenog prvog sastanka s Petrom Pripuzom, najavio da će Grad u roku od dvije godine maknuti „ono ruglo iz Brezja“. Na konferenciji za novinare održanoj 25. lipnja 2021. rekao je da to nitko drugi ne može riješiti.

– Po medijima se piše da bi Kinezi to riješili. Moramo biti svjesni da imamo važeće pravne poslove, ugovore koji su potpisani i moramo ih se pridržavati. Možemo o njima pregovarati i imati razne modalitete, ali ne može netko doći i reći „ja ću to riješiti“. Krenuli smo u smjeru da to riješimo bez ikakvih sudskih zavrzlama – rekao je Bosilj i dodao: – Ovo će biti samo razgovor i dogovor subjekata koji imaju interes oko bala.

U prilogu novinarkе Marijane Čikić za RTL-ov magazin Potraga iznijeta je tvrdnja da je gradona-

čelnik pred dva svjedoka svojedobno izjavio da on bale „mora dati Pripuzu“. Bosilj nikad nije demantirao te navode niti je tužio RTL zbog te tvrdnje.

Kako bilo, Bosilj je, slijedeći zadani hodogram koji mu je propisala država, raspisao natječaj i time otvorio put trećem pravnom poslu, ne nudeći odgovor na pitanje što će biti s tim „ugovorima koji su potpisani“ koje je spominjao. Jer, primjerice, što bi bilo da se na natječaj javio netko drugi ili treći i ponudio bolje uvjete od CE-ZA-R-a? Što bi onda bilo s „ugovorima koji su potpisani i moramo ih se pridržavati“.

Srećom, uvjeti natječaja bili su tako skrojeni da se to nije dogodilo.

Gradu treba 17,2 milijuna eura

Kad je Grad vidio da mu treba 28,8 milijuna eura za realizaciju ponude pristigle na natječaj, Bosilj je predstavio financijski model. Grad Varaždin trebao bi snositi 60 posto troškova, dok bi 40 posto osigurao Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost. Bosilj je ponavljao da ima načelnu suglasnost Fonda te da, ako sve napravi po hodogramu, može računati na taj novac.

Gradu, dakle, treba oko 17,2 milijuna eura. Od toga iznosa Bosilj 1,3 milijuna eura planira izdvojiti iz gradskog proračuna izravnim putem, a za ostatak, što iznosi oko 15,9 milijuna eura, Grad će morati dići kredit. Prije toga valja dobiti odobrenje da se može zadužiti, a to odobrenje daje Ministarstvo financija.

Bosilj više nema većinu u Gradskom vijeću

Da bi dobio pozitivnu odluku Ministarstva financija da se Grad može zadužiti te pozitivnu odluku Fonda kojom se osigurava 40 posto troškova, Bosilj mora prvo tražiti podršku varaždinskog Gradskog vijeća. A to nije uspio dobiti.

Činilo se u prosincu 2022. godine da su te bale zaista proklete. Još jedno rješenje došlo je na korak do realizacije, ali politika opet podmeće nogu.

Kako je Bosilj uspio izgubiti većinu u Vijeću? Pa tako što nije uvažavao uvjete „najtežeg“ partnera, a to je bila platforma Budimo grad. Njihovo viđenje uprav-

ljanja Gradom naizgled se poklapalo s Bosiljevim, no – pokazat će se brzo nakon izbora – samo u teoriji. Izravnim imenovanjem direktora Varkoma Brune Istera nastala je prva velika pukotina u suradnji ove dvije političke opcije, a zamjerke Bosilju u vezi imenovanja, kadroviranja i loših odluka samo su se gomilale. On nije mnogo činio da to promijeni čak i nakon što je bio primoran surađivati s HDZ-om.

Bilo bi naivno očekivati da SDP može dugoročno računati na podršku svog političkog arhi-neprijatelja. To se i dogodilo. Nakon što je Čehok podršku Stričaku u Županiji uvjetovao time da se Habijan u Gradu okrene od Bosilja, to se i dogodilo. Istovremeno, platforma Budimo grad raskolila se na meku i tvrdu frakciju. Ova druga Bosilju prilikom izglasavanja proračuna za 2023. ne daje palac gore. Sve to je značilo – raspisivanje izvanrednih izbora.

Novi izbori – SDP dobiva apsolutnu većinu

Činilo se tada kao da Bosilj jedva čeka nove izbore, kao da se nada da će novi odnos snaga biti po njega znatno povoljniji.

– Svih osamnaest mjeseci mog mandata svodilo se na to da mi je Gradsko vijeće uporno vezivalo ruke, a takva situacija bila je i s ovim proračunom. Vjerujem da se ovakva razina destrukcije kakvu sam imao od ovog Gradskog vijeća ni na koji način ne može ponoviti i da će Varaždin od ožujka krenuti u bolju i svjetliju budućnost – izjavio je tada.

Gradsko vijeće Grada Varaždina ima 21 vijećnika. Nakon izbora 2021. Bosilj je odluke donosio većinom koju je činilo pet vijećnika SDP-a, dvoje vijećnika Reformista i četvero vijećnika platforme Budimo grad. Povremeno, kad je zakazao Budimo grad, uskakao je HDZ sa svojih troje vijećnika. U čistoj oporbi bio je Čehok sa svojih šest vijećnika, a u Vijeće je opet ušao i Davor Patafta kao nezavisni. Kakvi bi rezultati zadovoljili Bosilja na izvanrednim izborima 2023. godine? Ne znamo, no ono što se dogodilo vjerojatno nije ni sanjao.

Naime, birači su svojim glasovima omogućili SDP-u apsolutnu većinu u Gradskome vijeću! Na izvanrednim izborima održanima u proljeće ove godine

ova je stranka osvojila čak 12 mandata. Svi ostali su pali: Patafta nije ušao u Vijeće, Budimo grad je pao s četvero vijećnika na jednoga, Reformisti s dvoje na jednoga, Čehok sa šestero na četiri vijećnika, dok je jedino HDZ ostalo stabilno na troje vijećnika.

Takvi rezultati značili su da više nema zapreke da Bosilj realizira svoje zamisli. No vrlo brzo, umjesto unutarnjeg, pronašao je vanjskog neprijatelja. Više mjesto opstrukcija nije bilo Gradsko vijeće, nego je sve preselilo u prostorije Fonda i Ministarstva. To „cendranje“, kako je njegove istupe nazvao župan Anđelko Stričak (HDZ), presjekla je napokon Vlada Republike Hrvatske tog 16. studenoga 2023. godine.

Bale spale na samo jedno pitanje – tko će si pripisati zasluge

Kada se to dogodilo, bale su – doslovno preko noći! – prestale biti politička tema. Upozoravanje na basnoslovnu cijenu od 29 milijuna eura, kao i sumnje u pogodovanje, čak i u mjesecima prije toga trenutka građane gotovo da više uopće nisu zanimala. Umorila ih je ova tema koju Varaždin žvače punih 18 godina. Sada, kad je bilo izvjesno da je sve riješeno, bale – kao tema prikladna za političko potkusurivanje – posve su se ispuhale.

Na posljednjoj sjednici Gradskog vijeća oko toga pitanja nikakve suprotstavljene stavove nitko nije iznio. Štoviše, Čehokova lista ni jednom se dosad nije oglasila svojim komentarom Vladine odluke. Neobično je što to nije napravila čak ni platforma Budimo grad. Što se tiče sage o balama, Varaždinci su napokon dočekali mir.

No, nije baš sve tako bajno. S obzirom na približavanje parlamentarnih izbora, javnosti je ostala još samo jedna runda hrvanja u blatu – HDZ i SDP ne mogu ne pograbiti se oko pitanja tko će si pripisati konačne zasluge i time profitirati na 20 godina ekološkog, pravosudnog i političkog silovanja građana Varaždina.

<https://danica.hr/bale-ce-dakle-rijesiti-petar-pripuz-koga-briga-za-cijenu-varazdin-neven-bosilj/>

Razgovor s dr. sc. Josipom Lucićem o provođenju EU projekata u udruzi Tigar Rakitje 90/91

37. Marko Paradžik

Novinarski projekt: **Uspješni hrvatski branitelji u poduzetništvu i neprofitnim organizacijama**

Elektronička publikacija:
Portal HKV

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
20. srpnja 2023.

Josip Lucić (Posavski Podgajci kod Županje, 26. travnja 1957.) hrvatski je umirovljeni general, bivši načelnik Glavnog stožera Oružanih snaga Republike Hrvatske. Osnovnu i srednju školu završio je u Zagrebu. Godine 1984. diplomirao je na Kineziološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, 1988. stekao je naslov magistra kineziologije, a 2012. doktora znanosti. U studenom 1990. godine dragovoljno je pristupio postrojbama za posebne namjene MUP-a RH, gdje je obnašao dužnosti zamjenika zapovjednika specijalne bojne Rakitje i zapovjednika specijalne bojne Rakitje. Odlukom prvoga predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje Tuđmana zadužen je za osnivanje prve gardijske brigade Zbora narodne garde, a po njezinu osnivanju imenovan je njezinim prvim zapovjednikom. Od svibnja do prosinca 1991. bio je zapovjednik 1. gardijske brigade „Tigrovi“. Kao prvi zapovjednik 1. brigade ZNG-a „Tigrova“ pomagao je pri formiranju druge, treće i četvrte profesionalne brigade ZNG te Gorskoga zdruza, satnije za obuku iz alpinizma, orijentacije, skijanja i gorskih vodiča. S 1.

brigadom zaustavlja napredovanje JNA na pravcu Stara Gradiška – Okučani, uz uspostavljenu crtu obrane ispred Novske. Od prosinca 1991. do travnja 1992. obnašao je dužnost pomoćnika načelnika Glavnog stožera za kopnenu vojsku te je sudjelovao u procesu organizacije i obuke hrvatske kopnene vojske. Od travnja 1992. do lipnja 1992. zapovjednik je Zbornog područja Osijek. Nakon što je potpisan prekid vatre i zatim primirje, uspostavlja mir u istočnoj Slavoniji, pod njegovim zapovjedništvom stvaraju se uvjeti za dolazak mirovnih snaga UN-a. Od lipnja do prosinca 1992. obnašao je dužnost pomoćnika ministra i načelnika Personalne uprave MORH-a. Od prosinca 1992. do veljače 1996. obnašao je dužnost glavnoga inspektora u Glavnom inspektoratu MORH-a. U veljači 1996. godine obnašao je dužnost zapovjednika Hrvatskog vojnog učilišta „Petar Zrinski“. Na mjesto zamjenika načelnika GS OS RH imenovan je 20. listopada 2000. godine, a 16. siječnja 2003. na mjesto načelnika GS OS RH. Tijekom petogodišnjega mandata proveo je sveobuhvatne reforme oružanih snaga te je veliku ratnu vojsku transformirao u vojsku primjerenu mirnodopskim potrebama i zadaćama koje su proizlazile iz glavnoga cilja, to jest pridruženja Sjevernoatlantskom savezu. Istekom petogodišnjega mandata, 16. siječnja 2008. formalno je razriješen dužnosti, a potom je ponovno imenovan na tu dužnost 28. veljače 2008., čime je postao prvi načelnik Glavnog stožera koji tu dužnost obavlja u dva mandata. Vrhuncem vojne karijere može se smatrati pristupanje RH Sjevernoatlantskom savezu na čelu vojske koja je ostvarila zahtjevne NATO standarde te je od obrambene vojske postala vojska sposobna sudjelovati u mirovnim operacijama diljem svijeta, što se provodilo tijekom idućih godina pod vodstvom UN-a, EU-a i NATO-a. Godine 2011. razriješen je dužnosti načelnika GS-a te je imenovan za savjetnika u tvornici specijalnih vozila „Đuro Đaković“ koja je tijekom njegova mandata kao načelnika GS-a za potrebe hrvatske vojske proizvela 124 oklopna transportera Patria, s najvišim standardom zaštite vojnika. Po završetku četverogodišnjega mandata ravnatelja Ustanove za sveobuhvatnu skrb o pripadnicima 1. gardijske brigade „Tigrovi“ i Jedinice za posebne namjene MUP-a RH Rakitje kandidirao se za ravnatelja javne ustanove Doma hrvatskih veterana koja se bavi rehabilitacijom branitelja u podružnici Lipik te je na tu dužnost izabran

u svibnju 2017. godine i obnašao je do rujna 2022. godine kada je izabran na dužnost ravnatelja Veteran-skih centara, također sa svrhom rehabilitacije branitelja u podružnicama Sinj, Daruvar, Šibenik i Petrinja. Uz sve navedeno kao dopredsjednik udruge Tigar Rakitje 90/91 u slobodno vrijeme okuplja branitelje oko prijave i provođenja EU projekata

Koje ste EU projekte i u kojem iznosu osmislili kao dopredsjednik udruge Tigar Rakitje 90/91 u posljednje tri godine?

U razdoblju od 2019. do 2022. istaknuo bih 3 projekta koja sam osmislio i provodio zajedno sa svojim suradnicima iz udruge: „Osobnim naporom do zdravlja i bolje kvalitete života“ u programu Zaželi – Razvoj i širenje mreže izvaninstitucionalnih usluga za hrvatske branitelje i članove njihovih obitelji u iznosu od 1.914.042,56 HRK, zatim „Zapošljavanjem žena do boljitka u lokalnoj zajednici“ u programu Zaželi - program zapošljavanja žena - faza II. u iznosu 278.597,94 HRK i „Pronađi se! – (RE)AKTIVACIJA MLADIH IZ NEET SKUPINE“ – provedba aktivnosti dosega i obrazovanja neaktivnih mladih osoba u NEET statusu 1.970.421,37 HRK. U razdoblju provođenja tih projekta mi smo provodili i niz svojih drugih aktivnosti i projekta na lokalnoj i državnoj razini, poglavito u prekrasnom objektu koji je izgradila naša udruga.

Možete li nam ukratko reći nešto o svakom od tih projekata: koji je bio njihov cilj, koje ste aktivnosti provodili?

„Zapošljavanjem žena do boljitka u lokalnoj zajednici“ provodilo se od listopada 2020. do travnja 2022. godine u sklopu poziva na natječaj Zaželi. Tri nezaposlene žene pripadnice ranjivih skupina (starije od 50 godina, s invaliditetom, nezaposlene i/ili samohrane majke...) bile su zaposlene 12 mjeseci i pružale pomoć i potporu svaka za minimalno 6 krajnjih korisnika (starijih osoba ili osoba u nepovoljnom položaju) kroz poslove kao što su dostava lijekova, plaćanje računa, dostava pomagala, održavanje higijene, razgovor... Te su žene u sklopu projekta završile verificirane programe usavršavanja kako bi postale konkurentnije na tržištu rada pa im se tako po završetku projekta povećala šansa za dugotrajno zapošljavanje.

Projekt „Osobnim naporom do zdravlja i bolje kvalitete života” provodio se od veljače 2019. do veljače 2021. godine. U projektne aktivnosti bilo je uključeno 108 sudionika, hrvatskih branitelja i članova njihovih obitelji, kojima su bili omogućeni besplatni rehabilitacijski treninzi u sportskoj dvorani i Tuheljskim toplićama, radionice u prirodi, besplatan prijevoz i pratnja u svrhu odlaska na liječničke preglede i terapije na području Grada Zagreba te besplatna psihosocijalna pomoć. Za osmero hrvatskih branitelja s visokim stupnjem invaliditeta pružena je usluga pomoći u kući u obavljanju svakodnevnih životnih aktivnosti. U sklopu projekta održano je 6 radionica na kojima su sudionici dobili smjernice za rješavanje problema s kojima se najčešće susreću i korisne informacije koje doprinose poboljšanju kvalitete njihova života. Cilj je bio doprinijeti povećanju socijalne uključenosti i unaprjeđenju kvalitete života 108 hrvatskih branitelja i članova njihovih obitelji.

Projekt „Pronađi se! – (RE)AKTIVACIJA MLADIH IZ NEET SKUPINE“ provodio se od 6. srpnja 2021. do 6. srpnja 2023. (24 mjeseca) u partnerstvu s Gradom Zagrebom i Hrvatskim zavodom za zapošljavanje – Područna služba Zagreb s ciljem aktivacije obrazovanja minimalno 15 neaktivnih NEET osoba s područja Grada Zagreba kako bi im se omogućio pristup tržištu rada i kako bi se osnažili njihovi kapaciteti za aktivno sudjelovanje na tržištu rada, s naglaskom na osobe najudaljenije od tržišta rada, poput djece hrvatskih branitelja u nepovoljnom položaju, osoba s invaliditetom, žrtava obiteljskoga nasilja, mladih bez odgovarajuće roditeljske skrbi i mladih koji izlaze iz sustava skrbi. Aktivnosti koje su se provodile bile su sljedeće: osnivanje mobilnog tima mladih posrednika koji su osigurali direktan kontakt s NEET osobama te izrada baze podataka s ciljem privlačenja u aktivnosti projekta; provedba programa za razvoj i unaprjeđenje mekih vještina usmjerenih na poboljšanje konkurentnosti na tržištu rada sudionika; izrada individualnih planova s ciljem aktivacije sudionika u aktivnosti zapošljavanja i/ili osposobljavanja; pružanje psihosocijalne podrške savjetovanja osobama najudaljenijima od tržišta rada; aktivnosti informiranje sudionika o kretanjima na tržištu rada, alatima za traženje posla, pisanje životopis i sl.; uključivanje sudionika u verificirane programe obrazovanja odraslih (kojima se

stječu uvjerenja o osposobljavanju) sukladno njihovim interesima; uključivanje sudionika u aktivnosti razvoja poduzetničkih vještina i aktivnosti razvoja poslovnih ideja, putem edukacije i/ili podrške poduzetničkih inkubatora.

Je li Vaša udruga bila partner u projektima drugih udruga?

U projektu „Ratni veterani u kulturi online“ u vrijednosti od 499.240,00 HRK iz javnog poziva Umjetnost i kultura online od Ministarstva kulture i medija Udruga Tigar 90/91 Rakitje sudjelovala je kao partner udruzi Topnika 1. gbr „TIGROVI“. Kroz projekt su zaposleni voditelj projekta i voditelj promidžbe iz udruge, nabavljena je informatička oprema za Topnike i profesionalni slikarski materijal, stvorena je pozitivna percepcija o doprinosu braniteljske populacije uključivanju osoba treće životne dobi u kulturne i umjetničke aktivnosti, a samom provedbom ojačani su i kapaciteti udruge Topnika za prijavu budućih EU projekata i otvorio se prostor kulture kao prostor od velikoga neiskorištenog potencijala za braniteljsku populaciju.

Osim postizanja ciljeva opisanih projekata, koji su sporedni pozitivni učinci na razvoj udruge?

Veća aktivacija članova i suradnika iz udruge od kojih su se neki zaposlili na projektu trenutni je učinak, a s tim je povezan i porast broja aktivnosti vezanih uz projekt u koje su uključeni članovi, posredno se javlja i rast aktivnosti nevezanih uz projekt, kupljena je i oprema: od primjerice motornog vozila pa do prijenosnih računala, a sve to nakon projekta ostaje vrijedna imovina udruge i daljnje sredstvo za rad. Potrebno je također istaknuti da se svakim uspješno provedenim projektom jačaju reference za daljnje prijave na nove EU projekte jer se uspješno provedeni projekti posebno vrednuju prilikom novih prijava.

Što biste preporučili drugim braniteljskim udrugama vezano uz početni pristup EU projektima?

Dva su moguća pristupa. Prvi je pristup da pratite redovito objave javnih natječaja, primjerice na stranica Vladina Ureda za udruge u rubrici „natječaji“ ili

na stranicama Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva, i onda kada proučite dobro tekst natječaja osmislite projekt gdje su ključni elementi aktivnosti projekta i proračun. Drugi je pristup da unaprijed osmislite neki projekt s aktivnostima i onda isto tako pratite javne natječaje kako biste uvidjeli čija forma odgovara osmišljenom idejnom sadržaju projekta. Još nešto je važno: jedno je prijaviti uspješno projekt, drugo je uspješno ga provesti. Zato je u fazi pisanja projekta potrebno biti realan i siguran u ljudske potencijale za provedbu aktivnosti. Osim toga, jako je važna dobra suradnja s javnim tijelima kojima se podnose izvješća u formi zahtjeva za nadoknadom sredstava jer se sredstva za provođenje projekta isplaćuju u obrocima nakon prihvata tromjesečnog izvješća provedbe projekta. U svakom slučaju, važno je okružiti se dobrim suradnicima iz vlastite udruge bez kojih se ne bi mogao provesti projekt.

Kako biste opisali suradnju s javnim tijelima koja raspisuju natječaje i prate provedbu projekata?

Suradnja s javnim tijelima jako je važan element provođenja projekta. Moj ukupni dojam suradnje s javnim tijelima koja raspisuju natječaje i prate provedbu prijavljenih projekata uglavnom je pozitivan jer smo zajedno u potpunosti ispunili sve ciljeve zadane projektima.

<https://www.hkv.hr/razgovori/42067-umirovljeni-hrvatski-general-okuplja-branitelje-oko-eu-projekata.html>

Kostimografija: Umjetnost žena za žene

38. Marko Filip Pavković

Novinarski projekt:

**Novi oblik
nejednakosti:**

**Feminizacija pojedinih
profesija u Hrvatskoj**

Elektronička publikacija:
Zaposlena

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
21. kolovoza 2023.

U serijalu tekstova „Novi oblik nejednakosti: Feminizacija pojedinih profesija u Hrvatskoj“ Marko Filip Pavković progovara o profesijama u kojima većinski udio čine žene, o čemu se do sada vrlo malo pisalo i promišljalo. Serijal tematizira profesije u kojima su se diskriminacija i mačistička hegemonija muškaraca naoko iskorijenile, no u kojima su one, promijenivši formu, postale samo suptilnijima i perfidnijima, a diskriminacija skrivena.

Kostimografija kao profesija i u nacionalnome i u internacionalnome kontekstu uglavnom je doživljavana kao ženska disciplina, odnosno profesija kojom se najčešće bave upravo žene. To je osobito zanimljivo ako navedenu pojavu sučelimo s javnom percepcijom modnoga dizajna, profesijom u mnogočemu srodnom kostimografiji, u kojoj čak i danas dominiraju muškarci, možda čak više ni ne toliko brojčano, koliko su i dalje najpoznatiji svjetski modni dizajneri muškarci. Nužno se postavlja pitanje zašto je tomu tako te je osobito važno ispitati odnos kostimografije i profesija koje s njom ulaze u interakciju – scenografije i režije – kojima još i danas dominiraju muškarci na globalnoj razini.

Ženska dominacija u holivudskoj kostimografiji

Osamostaljivanje kostimografije kao profesije u Hollywoodu vremenski se poklopilo s dolaskom zvučnih filmova i s početkom razdoblja klasičnoga Hollywooda (engl. *classical Hollywood cinema*), tzv. zlatnoga doba Hollywooda (engl. *Golden Age of Hollywood*) ili staroga Hollywooda (engl. *Old Hollywood*). Ako se u razmatranje uzme navedeni period (1927. – o. 1969.), potrebno je istaknuti da su emancipaciji kostimografije i etabliranju određenih kostimografa pridonijela dva faktora. Prvi je to da je producentima tadašnjega studijskog sustava (engl. *studio system*) brzo postalo jasno da je glavni konzument filmova ženska publika te da raskošna kostimografija pridonosi prijemčivosti filmova kod te publike, a drugi je faktor bio tadašnji sustav zvijezda (engl. *star system*), u kojemu su se određene (uglavnom ženske) zvijezde vezale za određene kostimografe, koji su za njih redovno kreirali kostime. Najveći filmski studiji (Paramount Pictures, Metro-Goldwyn-Mayer /MGM/, Warner Bros., 20th Century Fox i RKO Pictures), tzv. *Big Five*, angažirali su stalne glavne kostimografe, koje su nerijetko „uvozili“ s istočne obale SAD-a i Europe, pa je tako MGM prvo 1925. doveo čuvena francusko-ruskoga kostimografa Ertéa (1892. – 1990.), da bi ga potom zamijenili njujorškim đakom Adrianom (1903. – 1959.); Paramount je iste godine doveo Njujorčanina Trvisa Bantona (1894. – 1958.); Warner Bros. angažirao je Australca Orry-Kellyja (1897. – 1964.); RKO Pictures Waltera Plunketta (1902. – 1982.); a za 20th Century Fox vezao se Travilla (1920. – 1990.).

Navedeno pokazuje da su u formativnome razdoblju holivudske kostimografije u potpunosti dominirali muškarci, i to u svim vodećim studijima. Mnogi od njih rabili su *stage name*, pa i to donekle svjedoči o njihovu zvjezdanome statusu i potrebi za brendiranjem. Nerijetko su imali svoje kolumne u tiskovinama, linije odjeće, a česta je pojava bila i da su se u njihovim kostimografskim ostvarenjima anticipirali nadolazeći modni trendovi te su ona kontrarno današnjoj situaciji služila modnim kreatorima kao inspiracija (primjerice, '40-ih je bio vidljiv utjecaj Adrianovih kreacija s pojačanim podstavljenim ramenima za Joan Crawford /190?. – 1977./ u visokoj i uličnoj modi te

dekade). Sve su gledateljice znale točno koji kostimograf oblači koju zvijezdu, pa su se tako Greta Grabo (1905. – 1990.) i Joan Crawford vezale za Adriana, Bette Davis (1908. – 1989.) za Orry-Kellyja, Marlene Dietrich (1901. – 1992.) za Bantona, Marilyn Monroe (1926. – 1962.) za Travilla itd. Ukratko, kostimografi zlatnoga doba Hollywooda uživali su zvjezdani status poput onoga glumaca koje su oblačili.

Prvo veliko žensko ime holivudske kostimografije bila je Edith Head (1897. – 1981.), koja je karijeru započela kao crtačica nacrtā kostimā u Paramountu 1924., da bi kasnije sudjelovala u uroti protiv Trvisa Bantona, što je dovelo do njegova odlaska, a potom je ona došla na njegovo mjesto glavnoga kostimografa 1938. godine. Head je otvorila put k etabliranju brojnih drugih ženskih kostimografkinja, pa se od '40-ih znatno povećava njihov broj te je nerijetko kostimografkinja bila jedini ženski dio autorske ekipe nekoga filma, odnosno glumice i kostimografkinje bile su jedine ženske umjetnice u filmskoj industriji (čak su i slikari maske u tome razdoblju još uvijek bili pretežito muški). Kostimografija je u Hollywoodu polako postajala sve više ženska profesija, tako da ne treba čuditi da su najviše Nagrada Akademije filmskih umjetnosti i znanosti (engl. *Academy Awards; Academy of Motion Picture Arts and Sciences /AMPAS/*), tzv. Oscara, za kostimografiju osvojile upravo žene: Edith Head osam (8), Irene Sharaff (1910. – 1993.) pet (5) te živuće Colleen Atwood (74) i Milena Canonero (74) svaka po četiri (4). Svakako treba spomenuti i Helen Rose (1904. – 1985.), koja je u MGM-u naslijedila Adriana te koja je kreirala vjenčanice za vjenčanje Grace Kelly (1929. – 1982.) s Ranierom III. od Monaka (1923. – 2005.) i za vjenčanje Elizabeth Taylor (1932. – 2011.) s Conradom Hiltonom ml. (1926. – 1969.).

Protekom vremena kostimografija je u Hollywoodu, usporedno s jačanjem prisutnosti žena u njoj, postajala sve manje afirmiranom te danas rijetko da čak i koji pasionirani gledatelj filmova može navesti imena nekoliko suvremenih kostimografa: od zvjezdanoga statusa, koji su dijelili s osobama koje su oblačili, holivudski su kostimografi prešli u anonimnost, a znakovit je i podatak da se za scenografiju, još i danas naglašeno mušku profesiju (do nedavno gotovo isklju-

čivo mušku), Oscar dodjeljivao od samoga osnutka nagrade 1927./28., a za kostimografiju, žensku profesiju, ta se nagrada počela dodjeljivati tek 1948. godine, sa zakašnjenjem od dvadeset godina.

Optika muško-ženskih odnosa u hrvatskoj kostimografiji

Premda su Hollywood i hrvatska scena i kulturološki i ekonomski udaljeni možda i više nego što ih teritorijalna udaljenost dijeli, u vezi s dinamikom muško-ženskih odnosa unutar kostimografske profesije i njezine profesionalizacije mogu se povući određene paralele između ta dva daleka sustava.

Godina 1947. može se smatrati polaznom točkom profesionalizacije kostimografije u Narodnoj Republici Hrvatskoj jer se te godine Inge Kostinčer-Bregovac (1925. – 1973.) zapošljava u Hrvatskome državnom kazalištu u Zagrebu, najprije kao crtačica nacrtā kostimā (baš kao i Edith Head u Hollywoodu), a poslije kao prvi stalno angažirani kućni kostimograf u Hrvatskoj. Do tada je kostimografija u Hrvatskoj bila podvedena pod scenografiju i radili su je isključivo muški scenografi, koji su najčešće bili renomirani domaći slikari ili inozemni umjetnici specijalizirani za scenografiju. Profesija kostimografije u Hrvatskoj se pojavila paralelno s jugoslavenskim socijalizmom, koji je kao nova ideologija, suprotstavljena idealu žene kao religiozne majke, žene i kućanice iz razdoblja Nezavisne Države Hrvatske, ženama omogućio lakši ulazak na tržište rada. No, kako je Hrvatska onda bila, a u određenoj mjeri još uvijek jest, konzervativno patrijarhalno društvo, žene su bile zadržane unutar njima „namijenjenih“ specifičnih profesija, a kada je riječ o hrvatskoj kostimografiji, učinci takve društvene dinamike mogu se pratiti sve do današnjih dana.

Danas, ako razmislimo o hrvatskoj kostimografiji ili kostimografima, gotovo da se ni ne možemo sjetiti nekoga muškog imena, bilo da se radi o kazalištu, filmu ili televiziji. Ako se ponekada neko muško ime i pojavi, to najčešće biva neki gost iz inozemstva. Kada se pogleda i statistika dobitnika Nagrade hrvatskoga glumišta za najbolju kazališnu kostimografiju, naše najprestižnije i najkompetitivnije nagrade za kostimografiju, vidljivo je da među dobitnicima dominiraju ženska imena, odnosno da su muški kostimografi

osvojili navedenu nagradu samo četiri puta od 27 puta, koliko se ta nagrada dodjeljivala, a od navedena četiri puta dva je puta bila riječ o gostima iz Slovenije (hrvatskoga podrijetla). Svi višestruki dobitnici Nagrade hrvatskoga glumišta za kostimografiju bile su žene, i to Doris Kristić (70) sa šest (6) osvojenih nagrada te Ika Škomrlj (1932. – 2018.), Elvira Ulip (67), Mirjana Zagorec (58) i Barbara Bourek (52) s po dvije (2) osvojene nagrade.

Što se tiče filmske kostimografije i Zlatne arene za kostimografiju, naše jedine nagrade za filmsku kostimografiju, statistika nije puno drugačija, odnosno od 41 puta, koliko je Zlatna arena za kostimografiju bila dodjeljivana, samo je tri puta otišla u ruke muškaraca te su višestruki dobitnici ponovno bile samo žene, i to Ana Savić-Gecan (53) s četiri (4) osvojene nagrade, Ruta Knežević (1947. – 2006.) s tri (3) te Ljiljana Dragović (88), Željka Franulović (55) i Ivana Zozoli Vargović (44) s po dvije (2) osvojene nagrade. Također, samo su četiri, i ovaj put ženska kostimografa uspjela osvojiti i (jednu ili više) Nagradu hrvatskoga glumišta i (jednu ili više) Zlatnu arenu pokazavši razinu umješnosti i u kazališnome i u filmskome kostimu, a to su Doris Kristić s kumulativno sedam (7) nagrada, Ana Savić-Gecan s kumulativno pet (5) nagrada te Ika Škomrlj i Barbara Bourek s kumulativno po tri (3) nagrade.

Iz svega navedenog jasno proizlazi da je kostimografija u Hrvatskoj jednako kao ona u Hollywoodu i gotovo svugdje u svijetu prošla razvojni put od isključivo muške do izrazito feminizirane profesije. U Hrvatskoj se uočava apsolutna dominacija žena u tome polju, kako u broju osoba koje se bave tom profesijom tako i u broju ostvarenja i osvojenih nagrada. Znakovito je i to da je kao i u Hollywoodu naša nagrada za filmsku kostimografiju ustanovljena više od 20 godina kasnije od nagrade za scenografiju, tek 1978., a za scenografiju postoji već od 1956. iako se radi o istome filmskom festivalu.

Odnos kostimografije sa scenografijom i ostalim profesijama u industriji

Kostimografija je kod nas proizašla neposredno iz scenografije izdvojivši se iz nje u samostalnu disciplinu, tako da je upravo začudno da se nakon njezina

izdvajanja uspostavila rodna dihotomija između te dvije čak i genealoški povezane discipline. I kod nas i u svijetu ona starija disciplina i ona kojom su se gotovo u potpunosti sve do najnovije povijesti bavili muškarci, nametnula se kao superiorna onoj drugoj, feminiziranoj disciplini, pa su tako nagrade za kostimografska ostvarenja uspostavljane kasnije u odnosu na one za scenografska ostvarenja, u kazališnim ceduljama i programskim knjižicama kazališnih predstava te na uvodnim i odjavnim špicama filmskih i televizijskih djela imena scenografā dobivala su prestižnija mjesta (engl. *billing*), a svima je čitavo to vrijeme bilo jasno da se radi o vrlo srodnim i ravnopravnim disciplinama, koje podjednako doprinose doživljaju scenskoga ili audiovizualnoga djela. Unutar okvira nacionalne kazališne i filmske scene zanimljiv je i podatak da je postojalo nekoliko bračnih parova (čak ne malobrojnih) u kojima je muž bio scenograf, a žena kostimograf i u kojima je muž u principu bio znatnije javno afirmiran od svoje životne i umjetničke suputnice.

U budućnosti će zanimljivo biti pratiti razvoj odnosa scenografije i kostimografije jer se i u profesiji scenografije posljednjih desetak godina uočava značajna feminizacija, a poučeni znanjem o feminizaciji pojedinih profesija u prošlosti, koja je dovela do smanjenja njihova društvenoga ugleda i prihoda, za očekivati je da će scenografija i kostimografija razmjerno brzo postati ravnopravni(ji)ma, ali obje profesije s tendencijom pada društvenoga i ekonomskoga prestiža zbog intenzivne feminizacije jer se pokazalo da šire društvene mase marginaliziraju profesije u kojima je prisutna galopirajuća feminizacija.

Posljednjih godina i u domaćemu i u međunarodnome okruženju svjedočimo hvalevrijednu povećanju ženskih redateljica, producentica, dramatičarki i scenaristica, tako da žene, konačno, počinju dobivati glas, odnosno one počinju suvereno odlučivati o pričama i porukama koje će se komunicirati s publikom te kako će se raditi *casting* i kako će se raspodjeljivati ekonomski resursi na pojedinome projektu i u toj industriji generalno. Međutim, navedene su profesije i dalje značajno u maskulinoj interesnoj sferi, tako da o angažmanima, raspodjeli materijalnih sredstava i svim važnim porukama koje industrija nastoji komunicirati

s recipijentima i dalje uglavnom odlučuju muškarci na pozicijama moći jer su često na rukovodećim pozicijama u industriji, stoga mačizam još uvijek u određenoj mjeri diktira umjetničke i zabavne sadržaje koje svakodnevno komuniciramo oblikujući našu stvarnost.

<https://zaposlena.hr/aktualno/kostimografija-umjetnost-zena-za-zene/>

Dinastija Pičuljan i njihova fascinantna flota brodova

U hrvatskom nautičkom i ribolovnom svijetu brodice Pičuljan iz Barbata na otoku Rabu postale su sinonim za sintagmu – „moj brod“. Fascinacija ide dotle da je Pičuljan svojim brodicama potakao pojedine romantičare – ljubitelje mora i brodova, da i sami počnu graditi „takve brodove“. Primjerice, kao i oni ljubitelji glazbe koji su vidjevši lakoću s kojom Pogorelić svira klavir kazali: „Pa to nije ništa, to mogu i ja“. Životna će priča Pičuljanovih, pokazati velikoj većini da su debelo pogriješili, ali nažalost to će spoznati prekasno. Mnogi će od njih već propati i potonuti do samoga dna. Prekasno će shvatiti da nema uspjeha preko noći, da za ono što radiš treba puno talenta, znanja, vještina, upornosti i ljubavi. Evo te fascinirajuće „pogorelić priče“ brodograđevne obitelji Pičuljan.

Počeci 1936. godine

Sve su započeli braća Antun i Josip Pičuljan daleke 1936. godine nakon kalafatskog iskustva u korčulanskom škveru Depolo. Obitelj Depolo je inače najstarija i najpoznatija obitelj u povijesti hrvatske brodogradnje. Njihovi počeci sežu daleko – čak u 15. stoljeće, a obuhvaćaju ne samo Korčulu, već i mnoga druga mjesta na jugu hrvatskog Jadrana.

Nakon „korčulanske škole“, Antun i Josip te su 1936. godine sagradili svoju prvu rapsku gajetu po uzoru na korčulanski izvor. Tome svjedoči i jedna od prvih fotografija iz toga doba. Snimljena ispred stare radio-

39. Mladen Gerovac

Novinarski projekt:
**Hrvatska mala
brodogradnja**

Elektronička publikacija:
Nautička patrola

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
10. rujna 2023.

nice na Kaštelu. Iznad vrata stoji natpis: Josip Pičuljan brodograditelj a uz barku u izradi stoje: lijevo Antun, desno Josip, a na krmi je mali Josip.

Nižu se generacije brodograditelja Pičuljan i brodica rađene u drvu. Gliser iz mahagonija Pičuljanovih iz toga doba može sasvim lijepo stati uz bok talijanskoj tadašnjoj i današnjoj svjetski znanoj kultnoj Rivi, nastaloj 1842. godine u Sarnicu na obali talijanskog alpskog jezera Lago di Como.

Tri brata – treća generacija

S trećom generacijom Pičuljanovih, braćom Borisom, Romanom i Joškom, počinje „novo doba“. Kreće gradnja suvremenih brodova od stakloplastike. Zadnji je pred tom „novotarijom“ pokleknuo otac trojice braće Ivan Pičuljan. Ivan je smatrao da toplinu i dušu brodu daje upravo drvo, i da ga ni pod koju cijenu ne može zamijeniti staklo, plastika, mramor, kamen i željezo. Napravljen je sjajan kompromis starog i novog. Ivan je osobno slagao tikovu palubu i interijer u drvu, i to isključivo ručno. Jer, nema tog stroja koji će zamijeniti vješte ruke majstora kalafata, kako nekad tako i danas. Zato svi brodovi iz škvera Pičuljan imaju taj neodoljivi i jedinstveni šarm. A radi se o floti brodova između 7 i 12 metara koja uključuje: Rab 720, Rab 830, Rab 880 i Rab 980 – svi u raznim izvedbama i s puno dodatne opreme. Tu je i trenutni *flag sheep*, *zasad najveći i najluksuzniji brod – Rab Eleven*. *Sve dok ne starta slijedeći planirani projekt – 15 metarski Rab*. *U takvoj produkciji nužno je bilo naći kooperante za sve zahtjevnije interijere*. *Tako je taj dio preuzela slovenska tvrtka iz Novog Mesta – Bobič Yacht Interior*.

Kako je proizvodnja rasla, u početku su Pičuljani koristili kalupe i tehnologiju SAS Vektora u njegovim pogonima u Zadru. A onda su u Mučićima iznad Rijeke sagradili vlastite pogone s ukupno blizu 3000 m² brodogradilišnih hala. S planom da se kasnije nautička proizvodnja proširiti na svih 30.000 četvornih metara tamošnje ukupne površine.

Nema predaje – noviteti kada je najteže

Svi brodovi od prvog do zadnjeg u cijelosti su djelo Pičuljanovih – od ideje i nacrtu do krajnje izvedbe. Osnovna linija Rab jednako privlači i nautičare i ribolovce kao i one kojima je brod sredstvo za rad. Slava raste geometrijskom progresijom od sajma do sajma,

Europom i svijetom – sve do Japana. Glavni japanski nautički magazin donosi test Raba 720. Godina 2008. je rekordna. Iz pogona u Mučićima i na Rabu zgotovljeno je 36 brodica. Razvojni plan je bio ambiciozan – 100 brodova godišnje. A onda nastupa kriza i bolan državni porezni udarac apsurdne Vlade Jadranke Kosor koja potapa stotinjak hrvatskih malih brodograditelja. Pičuljani su baš usred velike investicije u pogon u Mučićima. Brzo se reorganiziraju. Razvijaju servis i remont i tako uspijevaju održati brodogradnju, koju usmjeravaju na tzv. „butik proizvodnju“ desetak brodica godišnje.

Nema predaje. Iako su teška vremena Pičuljanovi i nadalje prate suvremene trendove u brodogradnji i nautici. Baš u to doba, godine 2010. lansiraju Rab 720 sa svojevrsnim hibridnim pogonom – klasični Steyr motor, plus električni motor od 9 konja. Elektromotor je bešuman i time pogodan za ribolovce, a služi i kao rezervni brodski motor.

Danas u tom smjeru razvijaju model 720 s dodatnim električnim motorom i vlastitom propelom. Ovaj model također ide na ruku ribolovcima. Okretnost broda je savršena, jer uključuje i njegovo dinamičko pozicioniranje broda tako da brod na ribljoj pošti ne treba sidriti.

Kao iz filma znanstvene fantastike

Za Pičuljanov model Rab 830 posebno su zainteresirani policija, carina, inspeksijske službe, nacionalni parkovi ... Nedavno su isporučena dva takva broda. Jedan od njih, Rab 830 Patrol preuzela je Javna ustanova „More i krš“ Splitsko-dalmatinske županije za nadzor ponašanja domaćih i stranih plovila, za prirodoslovna istraživanja i za izradu planova novih nautičkih sidrišta, te za utvrđivanje novih zaštićenih morskih područja. Pri izboru odlučile su posebne kvalitete tog broda: odlične maritimne sposobnosti, brzina od gotovo 30 čvorova, velik doseg samostalne plovidbe bez pristajanja i opskrbe, a gazom mu je pristupačna svaka uvala. I, što je presudno – ima svu opremu za nadzor i satelitsko snimanje.

Upravo se rađa još jedna posebna brodica modela Rab 830 – Patrol Hybrid. Njena je oprema pravi SF, kao iz filma znanstvene fantastike. Pogon sasvim nečujan,

termo night vision kamere s printanjem, podvodne kamere ... Savršeno za inspeksijski nadzor šverca i krivolova.

Upravo je to i glavna odlika Pičuljanovih brodova. Mogu se prilagoditi svakoj svrsi. Od ribarenja i big game fishinga, te opisanih inspeksijskih poslova, pa do maksimalnog komfora prilikom dužih krstarenja, i to tijekom cijele godine. U Barbatu su Pičuljani razvili pravi nautički centar. Osažili su servis, remont i popravke. Tu je i marina sa 80-tak vezova, što se može proširiti i do 200 jer tako je zacrtano u Prostornom planu Grada Raba. Usluga održavanja brodova omogućuje da vlasnik broda ni ne mora dolaziti u škver – sve će obaviti Pičuljanovi skiperi.

Nastupa četvrta generacija

Pičuljan je i danas dosljedno obiteljska firma. Tu su i nadalje trojica braće, a na scenu pomalo stupa i četvrta generacija „strateški raspoređena“, tj. uključena u sve segmente zajedničkog brodogradilišnog poduzeća – od računovodstva do brodogradnje, održavanja, servisa i razvoja. Na nautičkom sajmu u Biogradu razgovarali smo s Borisovim 39-godišnjim sinom Tonijem Pičuljanom. Dobio je ime upravo po svom pradjedu Antonu, s kojim je sve počelo. Toni je završio brodogradnju i poslovnu školu. Na sajmu je predstavljao novi razvojni iskorak škvera Pičuljan – gliserski day cruiser Squama 21.

– Bavimo se brodogradnjom, održavanjem i popravcima plovila i motora, te refitom odnosno restauracijom drvenih brodova, a imamo i malu marinu s vezovima u moru i suhu marinu – veli Toni:

– U početku se sve radilo u drvu. Baš smo nedavno restaurirali mahagonij brod koji je djed ručno napravio prije nekih 40 godina. I sada smo refit radili samo ručnim alatom, jer se s električnim strojem lako pogriješi. Djed se dugo opirao plastici, ali je s vremenom uvidio da je plastika budućnost. No drvene dijelove uvijek je radio sam, ručno. Svaki brod koji je izašao iz naše kuće zamislili smo i realizirali sami, nikada nismo imali neke vanjske projektante ili dizajnere.

– Tako je i sa Squamom. Išli smo u malo modernijem stilu – oštre linije, specifičan pramac, široka krma,

stepenasti trup. Zapravo ovaj brod je gliser za ljetne avanture i dnevne vožnje. I dalje radimo naše tradicionalne brodove, ali ovo je iskorak u novom pravcu. Ovaj stepenasti trup je naša inovacija. Za tu smo stepenicu radili simulacije i izračune efikasnosti, znači ne radi se samo o estetici. Dok se glisira, stepenasta linija ima manju oplaknu površinu na dnu, tako da se dobije na brzini i efikasnosti, a time je automatski i smanjena potrošnja goriva. Raspon motora je inače od 100 do 200 konja, a optimalno je 150 konja – objašnjava Toni.

Sa Tonijem je tu i njegova supruga Nikolina, skupa s njihova dva sinčića, koji se bezbrižno igraju poput dva zaigrana mačića u kokpitu Squame. „Evo, to je peta generacija brodogradilišta Pičuljan“ – s ponosom i ljubavlju smiješi se Anton Toni Pičuljan, praunuk Antona Pičuljana s kojim je sve počelo prije punih 87 godina.

<https://www.nauticka-patrola.hr/dinastija-piculjan-i-njihova-fascinantna-flota-brodova/>

1. objava iz zdravstveno-edukativnog ciklusa “Hrvatska u Europskoj zdravstvenoj uniji” projekta Kvalitetnog novinarstva Agencije za elektroničke medije -autor Emanuel Brađašević, dr. med. – ŠTO JE EUROPSKA ZDRAVSTVENA UNIJA?

40. Emanuel Brađašević

Novinarski projekt: **Hrvatska u Europskoj zdravstvenoj uniji**

Elektronička publikacija:
Portal Insituta STINE

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
29. srpnja 2023.

Krajem 2019. godine pojavio se novi virus na području Kine koji je kod zaraženih uzrokovao respiratorne probleme i upale pluća. Nekoliko mjeseci kasnije, virus SARS-CoV-2 je izazvao pandemiju nezapamćenih razmjera koja je zahvatila milijune ljudi diljem svijeta, uzela brojne živote, uzrokovala nestašice lijekova i zaštitne opreme, izazvala zatvaranja granica, ekonomsku stagnaciju i iz temelja promijenila živote ljudi u gotovo svim kutevima svijeta. Europa i Hrvatska nisu bile iznimke. Građani, zdravstveni djelatnici i donositelji odluka našli su se pred izazovima koji nisu mogli biti naslućeni do tada. Danas, nekoliko tjedana nakon što je Svjetska zdravstvena organizacija službeno proglasila kraj pandemije, možemo se racionalnije osvrnuti na prošle događaje. Uz sve negativne posljedice pandemije, potakla je postizanje brojnih znanstvenih otkrića u područjima epidemiologije, virologije, imunologije i srodnih grana medicine, osvijestila je važnost higijenskih mjera te dovela do krojenja novih legislativa vezanih uz zdravstvo. Najznačajnija takva promjena na našem kontinentu zasigurno je osnivanje Europske zdravstvene unije (eng. European Health Union). Što je ona i kako će promijeniti živote građana u Republici Hrvatskoj?

Počeci Europske zdravstvene unije

Europska zdravstvena unija nije koncept koji je nastao u periodu pandemije. Riječ je o ideji koju su brojne političke opcije okupljene u Briselu predlagale dugi niz godina. Pojedini predstavnici u tijelima Europske unije prepoznavali su slabosti Europe u području zdravstvenih politika. Zdravstveni sustavi među državama su vrlo različiti, njihovo djelovanje nekoordinirano, a spremnost za nošenje s prekograničnim zdravstvenim krizama slaba ili nikakva. Osim što zdravstvo spada među najsloženije sustave svake države, također je vrlo osjetljiva tema. Europska unija je godinama tretirala zdravstvene politike poput politika o migracijama – svaka država je gotovo samostalno donosila odluke. U 2014. godini, kada je Jean-Claude Juncker postao predsjednik Europske komisije, činilo se da će krojenje legislative ići u smjeru stvaranja zajedničkog diskursa o zdravstvu s osnivanjem Europske zdravstvene unije, no do kraja njegovog mandata u 2019. godini ta ideja je izbljedila, a briga o zdravstvu je prešla na dno liste prioriteta tog saziva Komisije.

Kad je pandemija uzela maha, nova predsjednica Europske komisije Ursula van der Leyen morala je uvjeriti Europljane da će borba za zdravlje postati prioritet. Već zaboravljenoj političkoj ideji dala je novo ruho. U svom govoru o stanju Europske unije održanom 16. rujna 2020. godine službeno je predstavila Europsku zdravstvenu uniju kao politički projekt koji će u kratkom vremenu promijeniti lice zdravstvenih sustava na kontinentu. U studenom iste godine Komisija je predstavila nacrt strategije za jačanje spremnosti na krize. Njemačka kancelarka Angela Merkel, tada jedna od najmoćnijih osoba političke scene, izrazila je podršku u ostvarivanju takve suradnje. Njene riječi podrške bile su osobito važne jer je Njemačka predsjedala Vijećem Europe u periodu donošenja plana – od srpnja do prosinca 2020. godine.

U isto vrijeme kada izvršna vlast poduzima prve korake, izašao je i Manifest za europsku zdravstvenu uniju. Riječ je o otvorenom pismu u kojem potpisnici kao građani Europske unije traže od političkih vođa, koji se sastaju u Europskom vijeću na Konferenciji o budućnosti Europe, da provedu potrebne korake i posvete se stvaranju Europske zdravstvene unije. Potpisnici, kojih u trenutku pisanja ovog članka ima 1450, mahom su predstavnici akademske zajednice, građanskih inicijativa i radnici u zdravstvenim

sustavima. Među ciljeve Europske zdravstvene unije istaknuli su solidarnost, sigurnost, ekološku održivost kroz implementaciju Europskog zelenog plana (eng. European Green Deal) i promicanje načela Jedno zdravlje (eng. One Health) – koncept koji povezuje naše zdravlje sa zdravljem životinja i biljaka s kojima dijelimo životni prostor. Manifest nije samo dokument pun floskula, već su u njemu predložene konkretne mjere poput stvaranja agencije HERA, jačanja uloga europskih agencija povezanih sa zdravstvom (EMA, ECDC i EUROSTAT) i veća ulaganja u zdravstvena istraživanja putem programa Obzor Europa (eng. HORIZON). Taj dokument dao je vjetar u leđa stvaranju zdravstvene unije kakvu imamo danas u 2023. godini.

Koji je kontekst Hrvatske u ovom planu?

Europska zdravstvena unija nije međunarodna organizacija kojoj se Hrvatska obvezuje ispuniti određene kriterije kako bi postala članica. Ona nije zasebna struktura niti savez država koji je novoosnovan. Ona je zapravo skup regulativa, direktiva i inicijativa koje se prožimaju kroz već postojeće strukture Europske unije. Svaka članica Europske unije time automatski postaje dijelom Europske zdravstvene unije, obvezuje se poduzeti ujednačene i združene korake u borbi za bolje zdravlje svojih stanovnika. Iznimka u tome nije niti Hrvatska. Ulazak u Schengen i Euro-zonu 1. siječnja 2023. godine su nam donijele promjene koje smo osjetili na svojoj koži preko noći, dok smo ulazak u ovaj program osjetili blago – većina građana ga nije niti svjesna. Promjene će se osjetiti postupno, kroz idućih nekoliko godina. Građani Republike Hrvatske u sljedećim godinama mogu očekivati postupan razvoj digitalnog zdravstva sa sve većim mogućnostima kontrole nad vlastitim zdravstvenim podacima te većim brojem zdravstvenih usluga dostupnih putem interneta (poput online konzultacija s liječnicima i slanje radioloških nalaza). Zdravstvene usluge u drugim državama članicama bit će lakše dostupne, a znanstvena istraživanja u području medicine će biti brojnija i točnija zahvaljujući većem broju dostupnih zdravstvenih podataka.

Ciljevi Europske zdravstvene unije

Poučeni neujednačenim i inicijalno lošim odgovorom na zdravstvenu krizu, dužnosnici Europske unije

odlučili su prebaciti veći dio političke odgovornosti za buduće slične događaje na Brisel. Europa se obvezala ojačati navođenje u donošenju mjera i implementaciji rješenja u slučaju zdravstvenih kriza, osigurati bolju koordinaciju zdravstvenim osobljem te njihovu dodatnu edukaciju, pojačati epidemiološko praćenje i procjenu rizika. Učinkovitije praćenje kontakata te brže testiranje pojedinaca kao i bolja spremnost i planiranje na svim razinama bili bi osigurani osnivanjem novog tijela EU-a koje će pratiti, razvijati i provoditi biomedicinska i ostala rješenja.

Što je do sada učinjeno?

Europska komisija je prilično brzo krenula u pretakanje ideja u djela. Zakonodavni kostur se počeo slagati te se uskoro očekuje izglasavanje Regulative o europskom prostoru za zdravstvene podatke koji će donijeti razvoju digitalnog zdravstva. Europski centar za sprečavanje i kontrolu bolesti te Europska agencija za lijekove dobili su novi mandat s proširenim ulogama djelovanja. Osnovano je i novo tijelo EU-a za pripravnost i odgovor za zdravstvene krize koje čini okosnicu cijelog programa. O navedenim koracima bit će više riječi u budućim člancima.

Sredstva za provedbu ovog ambicioznog projekta već su alocirana. Ukupni budžet predviđen za Europsku zdravstvenu uniju do 2027. godine iznosi 5.3 milijardi eura čime to postaje najveća investicija u zdravstvo od osnutka Europske unije. Usporedbe radi, u prethodnom sedmogodišnjem razdoblju od 2012. do 2019. godine investirano je 413 milijuna eura za slične svrhe.

Europski plan za borbu protiv raka

Treba naglasiti da se Europska zdravstvena unija ne temelji samo na borbi protiv pandemija – ona obuhvaća i druge zdravstvene krize poput jačanja antimikrobne rezistencije i zdravstvenih problema koji nastaju kao posljedica klimatskih promjena, ali i borbu protiv kroničnih nezaraznih bolesti koje narušavaju kvalitetu života brojnih građana. Europski plan za borbu protiv raka (eng. Europe's Beating Cancer Plan) jedan je od ključnih planova unutar zdravstvene unije. Predstavljen je 3. veljače 2021. godine, dan uoči Svjetskog dana borbe protiv raka kao simboličan čin kojim je preuzeta politička obaveza za poboljšanjem situacije u području borbe protiv malignih bolesti.

Ovaj ambiciozan plan imat će na raspolaganju 4 milijarde eura koje će ulagati u četiri ključne kategorije djelovanja: prevenciju, rano otkrivanje, dijagnosticiranje i liječenje te unapređenje kvalitete života oboljelih i preživjelih od raka.

<https://www.stina.hr/2023/07/29/1-objava-iz-zdravstveno-edukativnog-ciklusa-hrvatska-u-europskoj-zdravstvenoj-uniji-projekta-kvalitetnog-novinarstva-agencije-za-elektronicke-medije-autor-emanuel-bradasevic-sto-je-europska-zd/#:~:text=Najzna%C4%8Dajnja%20takva%20promjena%20na%20na%C5%A1em%20kontinentu%20zasigurno>

Kako (brzo) upoznati najbolju mentoricu?

U doba u kojem je svijet toliko usmjeren na razne više ili manje privatne interese pravo je osvježenje upoznati djevojke iz cijele Hrvatske kojima je isključiv i primaran cilj doprinijeti zajednici u kojoj žive. Oduševljava i spoznaja da postoje ozbiljne, uspješne poslovne i kreativne žene te izvrsne neprofitne organizacije koje će im u tome pomoći.

Mentorice i djevojke koje sudjeluju u Biotekinom i Netokracijinom projektu STEM mentorice STEM djevojkama, spojile su se na trodnevnom jesenskom kampu, provedenom u sklopu većeg Biotekinog projekta Girls own STEM, pod organizacijskom palicom Jelene Likić iz udruge Bioteka koja je za ovu priliku osmislila te s djevojkama i mentoricama provela metodu tzv. brzog upoznavanja, u kojem je svaka mentorica razgovarala sa svakom djevojkom ili djevojkama u parovima po osam minuta, nakon čega se izvodila brza izmjena, kako bi sve djevojke uspjele razgovarati sa svakom mentoricom.

Smisao te metode je da se mentorice i djevojke međusobno predstavljaju. Mentorice su govorile o sebi, tko su, što su, čime se profesionalno bave i što ih u radu najviše motivira i veseli. Opisale su svoje interese i iskustva, što djevojkama uvelike pomaže pri odabiru i razvitku teme za vlastite samostalne projekte. Uz to,

41. Zvonko Pavić

Novinarski projekt:
**STEM mentorice i STEM
djevojke u europskoj
godini vještina**

Elektronička publikacija:
Netokracija

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
10. studenoga 2023.

upoznavanje služi i tome da se vidi koja djevojka paše kojoj mentorici i obrnuto.

„Kao čavrljanje sa starijim sestrama“

STEM djevojke nakon upoznavanja, podijelile su s nama i svoja iskustva:

- „Bilo mi je baš super, uopće se nisam osjećala kao da pričam sa starijom gospođom, više je to izgledalo kao čavrljanje sa starijim sestrama.“
- „Naučile su nas kako izaći iz svoje zone ugone.“
- „Dobile smo užasno puno informacija koje će nam pomoći u provedbi projekata. Čast mi je i privilegija što sam sudjelovala u svemu ovome.“
- „Fantastično je što smo imale priliku upoznati **toliko uspješnih žena na vodećim položajima** u poduzećima u kojima rade ili koje vode svoje tvrtke i koje su postigle tako velike rezultate u svom poslu.“
- „Najvažnije što sam naučila na brzom upoznavanju je to da svoj **projekt ne moram raditi sama – postoje ljudi koji mi žele pomoći!**“
- „Ohrabrenje, to je ono najbolje što su nam mentorice dale...“

U nastavku programa, djevojke do kraja studenog trebaju smisliti svoje buduće projekte i razmišljati o tome koja od mentorica im je u tome najpotrebnija. Mogu odabrati više mentorica, ovisno o tome koje znanje im treba. Što su djevojke smislile za svoje nove projekte – čitat ćete ovdje, na Netokraciji, u prosincu ove i u prvim mjesecima slijedeće godine.

A što je dojmilo mentorice?

Na upoznavanju, imali smo priliku čuti i dojmove mentorica, evo što one kažu o svojim doživljajima.

Ana Duvnjak: Odvažnost i društvena odgovornost

Najviše me se dojmila odvažnost djevojaka i želja da svojim projektima ostvare neki značajan društveni doprinos. Posebna mi je i njihova snažna usmjerenost na zdravstveni, obrazovni i ekološki segment. Želja da učine svoju lokalnu zajednicu boljom i zadovoljnijom pokazuje iznenađujuće visoku razinu zrelosti.

Neke od djevojaka žele educirati i pomagati i najmlađe i najstarije u svojim mjestima pa sam im

predložila da prouče temu abakusa i mentalne matematike u čemu im svakako mogu pomoći.

Anita Cvetić Oreščanin: Duboko inspirativno i radosno iskustvo

*Životna energija, spremnost na dijeljenje ideja i otvorenost koje su djevojke prezentirale, nadmašile su sva moja očekivanja te mi zaista predstavljaju **jedan od najljepših poklona koje jedna osoba može dati drugoj.***

Razgovarale smo o budućim projektima, ali i o nekim preprekama koje vide na tome putu. Njihova razmišljanja su vrlo zrela te će me jako radovati da im pomognem u realizaciji. Od mene mogu očekivati i mali poguranac, svaki put kad negdje zapnu.

Anđelka Štrajher: Uspješne, vrijedne i željne razvoja u raznim područjima

*Djevojke su toliko pozitivne, toliko inventivne, toliko zahvalne za priliku da uče i razvijaju se, da sam se baš ugodno iznenadila. Unatoč zahtjevnim okolnostima u kojima žive, one su uspješne, vrijedne i željne razvoja. Iako je tema bio STEM, sve one se žele razvijati u raznim područjima, **sve spominju neke vidove volontiranja ili rada za dobrobit zajednice, društva, drugih pojedinaca.***

*U razgovorima, **rastužilo me saznanje da, čak u ovo vrijeme, i dalje postoje okoline koje omalovažavaju djevojke, bilo da se radi o tom da ih omalovažavaju radi toga što su djevojke, bilo radi njihovog porijekla, izgleda ili nekih drugih osobina.** Drago mi je što smo ohrabrile i one djevojke koje su mislile da neće nastavljati s projektima. Vjerujem da svaka djevojka može nešto naučiti od mene – a vjerovatno i ja od njih.*

Karla Andrić: Svjesnost o generacijama koje dolaze iza njih

*Skromne, a velike u razradi ideja. Mirne, a enerგიčne u objašnjavanju projekata. Tako sam doživjela djevojke koje mijenjaju svoju okolinu. I to ne zbog ili kroz buzzword i trendove, nego kroz istinsku potrebu za promjenom. **Riječ je o djevojkama koje ne razmišljaju samo o „danas”, već analitično i pažljivo brinu o generacijama koje dolaze iza***

njih. I u tom razmišljanju, stekla sam dojam, nisu niti svjesne koliko su velike u svojoj posebnosti.

*U brzom upoznavanju željela sam im prenijeti hrabrost i entuzijazam, koji često i nama iskusnijima nedostaju, te ih usmjeriti prema aktivacijama koje će im olakšati realizaciju projekata. Djevojke su svoje zadaće shvatile ozbiljno, a ja sam presretna što sam dio tog projekta i što su me djevojke prihvatile te me podsjetile **kako je to gledati svijet pozitivnim očima.***

Lucija Pilić: Brzi brainstorming o kvalitetnim projektnim idejama

Budući da dolazim iz industrije računalnih video igara i igara za konzole i mobitele, najviše fora bi mi bilo surađivati s djevojkama koje su zainteresirane za taj vid digitalne kreativnosti i umjetnosti. Pozitivno sam šokirana kvalitetom ideja i projekata koje su mi prezentirale, kao i projektima koje su već realizirale.

*Gledano općenitije, **smatram da hrvatskom obrazovnom sustavu baš nedostaje ovakav, projektni pristup edukaciji** jer priprema učenike na buduće izazove na poslu i, općenito, u životu.*

Martina Ćurić: Inspiracija potaknuta nedostacima okoline

Toliko entuzijazma i želje da se čini dobro zajednici u kojoj se živi – dugo nisam vidjela.

***Dojmilo me se već i ono što su STEM djevojke do sada postigle:** edukaciju djece u osnovnim školama sa svrhom populariziranja STEM znanja i vještina, gdje su same osmislile zanimljive radionice, prikupile materijale za znanstvene pokuse i motivirale nastavnike u svojim školama, do pokretanja školskog voćnjaka gdje djeca imaju mogućnost provoditi nastavu u prirodi, ili pak uređenje turističke staze i šetnice na proplancima Like.*

***Zanimljivo je kako djevojke svoju inspiraciju nalaze u nedostacima koje vide oko sebe.** Dok bi neki bili time obeshrabreni, one već vide rješenja. Oduševile su me! Nekima sam već dala par ideja za nadogradnju projekata koje su napravile, a tu sam i da im samo malo podignem krila kada se umore.*

Raduje me vidjeti njihov uspjeh!

Martina Ptiček: Zavidna razina znanja u svojim područjima interesa

Prije svega moram reći da se divim svakoj od djevojaka koju sam imala čast i priliku upoznati. Njihovo znanje, pogledi na svijet, ambicija i iskrena želja da poboljšaju stvari, svijet oko sebe, duboko su me dirnuli i inspirirali.

*Nažalost, rastužilo me čuti kako u realizaciji svojih projekata nailaze na prepreke koje to ne bi trebale biti. **Najčešće ih okolina u kojoj djeluju ne shvaća ozbiljno.** Ponekad su prepreke stvarne i objektivne, no, iako ne možemo protiv zakona fizike, sigurno **možemo kao društvo raditi na tome da slušamo i ozbiljno shvaćamo mlade.** Pogotovo u ovom slučaju, gdje se radi o djevojkama koje imaju zavidnu razinu znanja u svojim područjima interesa, koje su prepoznale nešto što mogu napraviti (i popraviti) te time doprinijeti da njihova lokalna sredina, a i svijet, postanu bolje mjesto.*

Sanja Veletanlić: Razgovori ravnopravnih sugovornika

Dojmila me se pamet, elokventnost i zrelost djevojaka. Imam 42 godine, 20+ godina radnog iskustva, ponešto sam doživjela i postigla do sad – no moji razgovori s njima bili su razgovori ravnopravnih sugovornika. Užitek mi je bio razgovarati s njima o svemu što već jesu napravile i o novim projektima koje tek planiraju.

*Svaki razgovor je bio drugačiji i svaki je imao neki svoj 'the trenutak'. Od sekunde u kojoj ja shvatim da su to djevojke koje su **odradile kompleksniji projekt od čeg što sam ja mogla i zamisliti u njihovoj dobi**, do trenutaka u kojima se one potpuno otvore i podijele dio svoje intime i svega što su proživljavale prilikom provedbe projekata, ali i puno šire od toga. Izdvojila bih i jedan trenutak u kojem smo u manje od 8 minuta zajedničkim snagama došle do potpuno nove ideje za jedan budući sjajni projekt (šifra „starački dom“ – jer ne želim otkriti sve detalje!). **Na kraju mi je samo žao što i prije nisam sudjelovala na sličnim projektima i upozнала ovako divne djevojke još ranije.***

Sladana Krpić: Energija, ambicija i želja za činjenjem dobra

*Kako sam rekla i na upoznavanju, oduševljena sam energijom i ambicioznošću ovih fenomenalnih mladih žena. Nevjerojatno je koliko imaju volje i koliko se daju u projekte kojima žele poboljšati društvo oko sebe. **Zaista vraćaju nadu i vjeru u bolju budućnost.***

Presretna sam što mogu biti dio ovog projekta i nadam se pomoći im u provođenju njihovih ideja te ih ohrabriti da ne posustaju jer zaista mogu ostvariti sve što požele. Svaka djevojka koju sam upoznala je na svoj način posebna i pune su odličnih ideja i bila bih presretna da im mogu pomoći. Zaista su sve predivne.

Za projekt STEM mentorice STEM djevojkama trenutno se prikupljaju donacije hrvatskog poslovnog sektora, kao i fizičkih osoba. Ako cijenate što Bioteka radi za djevojke u STEM-u i želite poduprijeti neku od djevojaka i njihov projekt, kontaktirajte Jelenu Likić iz udruge putem jelena.likic@bioteka.hr ili <https://www.linkedin.com/in/jelenalikic/>.

<https://www.netokracija.com/kako-odabrati-mentoricu-girls-own-stem-bioteka-217349>

Kada dijete od rođenja raste uz medije, oni su njemu bliski i ne misli o tome da iz njih može proizaći nešto loše!

42. Krešimir Pučić

Novinarski projekt:
**Mladi u vrtlogu nasilja
u digitalnom svijetu**

Elektronička publikacija:
Zaštita

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
13. studenoga 2023.

Mladi su danas vrlo vješti s medijima, često vještiji i od svojih roditelja, ali većinom samo u vidu tehničkih kompetencija, dok su sposobnosti analize medijskih sadržaja i kritičkog razmišljanja vrlo slabo razvijene, kaže **Katarina Blažina Mukavec**, magistra komunikologije iz Društva za komunikacijsku i medijsku kulturu. Riječ je udruzi čiji su cilj i svrha poboljšanje medijske i komunikacijske kulture građana Republike Hrvatske kroz sustavnu edukaciju o medijima te poticanje razvoja osviještenih korisnika koji se s razumijevanjem i kritičkim odmakom koriste medijskim sadržajima koje sami odabiru. Svoje ciljeve udruga postiže edukativnim, istraživačkim i znanstvenim djelovanjem na svim društvenim područjima.

Naša sugovornica pojašnjava da je u sklopu međunarodnog projekta EduMediaTest (Agencija za elektroničke medije, 2021.) provedeno testiranje učenika iz 15 srednjih škola diljem Hrvatske pomoću interaktivnog digitalnog alata za evaluaciju razine medijske pismenosti kojim se provjeravaju znanja i vještine učenika u šest dimenzija (jezik, tehnologija, produkcija i distribucija, ideologija, doživljaj i estetika). Najbolje rezultate učenici iz Hrvatske, kao i iz većine partnerskih

zemalja, postigli su u dimenziji tehnologije, odnosno pristupa sadržaju, upravljanja i korištenja internetom, što upućuje na to da škole, kada medijsku pismenost svode na digitalnu vještinu, zapravo nude obrazovanje u jedinom području u kojem su učenici dobrim dijelom kompetentni. Najslabije rezultate učenici su postigli u dimenzijama doživljaja (receptije), jezika te produkcije i distribucije. To upućuje na to da nisu dovoljno upoznati s načinom funkcioniranja medija i digitalnih platformi, niti dovoljno svjesni da se medijske poruke proizvode prema određenim pravilima i da mogu imati dodatno ili skriveno značenje, odnosno da imaju nedostatne vještine za kritičko razumijevanje sadržaja, kao i za prepoznavanje lažnih vijesti.

Jedno od važnih područja vašeg djelovanja je prevencija rizičnih ponašanja djece i mladih putem medija. Koliko su djeca podložna medijskom utjecaju i koliki je utjecaj medija na razvoj rizičnih ponašanja - raznih ovisnosti, online nasilja i slično?

Djeca i mladi su vrlo podložni medijskom utjecaju, što nas zapravo niti ne može iznenaditi s obzirom na vrijeme koje provode svaki dan uz medije, a koje se nakon pandemije još znatno povećalo. Veliki je problem u tome što su danas djeca od rođenja pred ekranima, a nitko se ne zapita kakve sve posljedice prekomjerno i prerano izlaganje medijima može imati za djecu. Dok se razvijaju, djeca uče kroz pokret, ples, glazbu i ono što je ključno - razgovor, igru i interakciju, a to je ono što mediji ne mogu zamijeniti. Kada dijete od rođenja raste uz medije, oni su njemu bliski i ne misli o tome da iz njih može proizaći nešto loše.

Čak niti roditelji često nisu svjesni svih mogućih negativnih utjecaja medija pa dopuštaju djeci da igraju videoigre koje su namijenjene starijima od 18 godina, da provode sate i sate dnevno gledajući videe upitnog sadržaja na YouTubeu, da instaliraju aplikacije koje god žele i sl. Brojna su istraživanja koja dokazuju da pretjerano izlaganje nasilnim sadržajima u medijima dovodi do navikavanja na nasilje te da čak može potaknuti nasilno ponašanje kod djece i mladih. Uz to, kada govorimo o utjecaju medija, veliki je problem što djeca danas oponašaju sve što vide - bez imalo razmišljanja - i tako možemo vidjeti brojne Tik Tok

izazove koji rezultiraju ozbiljnim posljedicama, čak i smrću; ispijanje "mega popularnih" energetskih pića koja isto tako mogu imati kobne posljedice za djecu i mlade; sve veću stopu depresije i anksioznosti kod mladih uzrokovanu nedostižnim idealima kojima su okruženi na društvenim mrežama i sl.

Smatrate li da danas internetsko zlostavljanje predstavlja veću prijetnju mladima od 'tradicionalnog' zlostavljanja? Drugim riječima, kako se internetsko zlostavljanje razlikuje od 'tradicionalnih' oblika zlostavljanja? I koliko se često iz virtualnog prelijeva i u fizički svijet? Imate li prijedloge o znakovima na koje bi roditelji i školsko osoblje trebali obratiti pozornost?

Djeca i mladi danas više ne vide razliku između virtualnog i stvarnog jer je sve povezano i prelijeva se iz jednog u drugi svijet, a tako i nasilje. Upravo zbog ranije spomenutog vremena kojeg djeca i mladi provedu na internetu, možemo reći da su čak češće izloženi elektroničkom nasilju nego fizičkom. Veliki je problem što se u većini slučajeva radi o međuvršnjačkom nasilju koje se odvija paralelno - uživo i online. Putem naše platforme UHO - Utočište hrabrih online - prve online platforme za pomoć žrtvama elektroničkog nasilja - do sada smo zaprimili više od 900 upita djece i mladih diljem Hrvatske koji su bili izloženi elektroničkom nasilju, a ne znaju kako i kome se obratiti za pomoć. Više od 50 posto zaprimljenih upita odnosilo se upravo na međuvršnjačko elektroničko nasilje bazirano na nečijem fizičkom izgledu, a čest slučaj je upravo bio u da nasilje započne u virtualnom prostoru, a nastavi se na školskim hodnicima.

Postoje određene karakteristike koje razlikuju elektroničko od nasilja u stvarnom svijetu. Elektroničko nasilje se može odvijati od 0-24 dok se nasilje uživo uglavnom odvija tijekom odmora, nakon škole, na školskom igralištu i sl., ali kada žrtva ode doma, ili na neku drugu lokaciju ona je sigurna, dok ju elektroničko nasilje može pratiti kamo god ode. Čak i ako nije spojena na internet i ne vidi što se o njoj piše i objavljuje, drugi to vide i taj će ju sadržaj dočekati kada god se ponovno spoji na internet. Uz to, na internetu je publika mnogobrojna - kod nasilja uživo često je napad 1:1, ili to mogu vidjeti i drugi učenici iz

razreda i škole, dok na internetu to mogu biti i deseci tisuća ljudi. Često počinitelju elektroničkog nasilja hrabrost daje činjenica da nasilje može biti anonimno iako se gotovo uvijek može ući u trag počinitelju kada se nasilje prijavi. Isto tako, počinitelj teže shvaća težinu svojih djela jer ne vidi pred osobom emocije i reakciju žrtve.

Roditelje i učitelje svakako treba potaknuti da stalno razgovaraju s djecom i stvore odnos povjerenja, jer vrlo često neće na djeci moći primijetiti znakove koji bi mogli ukazivati na problem s elektroničkim nasiljem, ali zato ih treba ohrabriti da zatraže pomoć kada god se susretnu s nekim oblikom nasilja, a to će učiniti samo ako nemaju strah od osude i kazne. Prema istraživanju EU Kids Online koje su DKMK i partneri proveli 2017., samo 11 posto djece potraži pomoć kada se susretne s nekim neželjenim ponašanjem u virtualnom svijetu. Uz to, djecu svakako treba poticati da učiteljima ili roditeljima prijave nasilje koje se odvija nad drugim učenicima kako bi jedni drugima bili potpora i pomoć.

Također, iako nitko ne voli zagovarati potrebu apsolutne kontrole nad djecom i mladima, roditelji bi svakako trebali biti upućeni u to što djeca rade u virtualnom prostoru, nadzirati njihove aktivnosti i regulirati vrijeme koje provode uz medije te pratiti njihove interese, pogotovo kada govorimo o mlađoj djeci. Ona još uvijek nemaju u potpunosti razvijen osjećaj za to što je dobro i poželjno, a što loše i rizično i svakako im treba kompas na tom putu.

Već tri godine provedite projekt Prevenција, a ne intervencija! koji se sastoji od izrade školskog kurikula medijskog obrazovanja za srednje škole, predavanja za učenike, roditelje, nastavnike i stručne suradnike. Možete li nam reći nešto više o tom projektu?

Projekt Prevenција, a ne intervencija! provodili smo uz potporu Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike od lipnja 2020. do svibnja 2023. godine. Radi se o projektu čiji je glavni cilj bio upozoriti sve sudionike na izazove elektroničkog nasilja i njegovu sve češću prisutnost među djecom i mladima, ponuditi im konkretne smjernice i primjere zaštite od

e-nasilja, te spriječiti nastanak i razvoj ovisnosti o medijima od najranije dobi. Projekt smo proveli u partnerstvu s Gradom Velika Gorica i Centrom za djecu, mlade i obitelj Velika Gorica, a obuhvaćao je aktivnosti usmjerene velikogoričkim učenicima osnovnih i srednjih škola, roditeljima djece predškolske i školske dobi, odgojiteljima u dječjim vrtićima, učiteljima, nastavnicima i stručnim suradnicima.

Cilj prve godine bio je edukacija roditelja i odgojitelja o ovisnosti o medijima i medijskim sadržajima kod djece predškolske dobi te njezinim karakteristikama s posebnim naglaskom na prevenciju ovisnosti, a primarni korisnici bile su odgojiteljice/odgojitelji svih velikogoričkih gradskih dječjih vrtića kao i roditelji predškolske djece istih vrtića. Tako su u sklopu prve godine održani webinar i za odgojiteljice i roditelje, objavljen je priručnik Mediji i djeca predškolske dobi: Priručnik za odgojitelje u dječjim vrtićima u tiskanom i digitalnom obliku, izrađen je bookmarker Pravila za medijski odgoj koji sadrži savjete roditeljima za pravilan medijski odgoj djece, bojanke Moji mediji za djecu, te je kao završno događanje organiziran okrugli stol Ekрани i djeca predškolske dobi.

Primarni cilj druge i treće godine projekta bio je edukacija učenika osnovnih i srednjih škola o ovisnosti o medijima i medijskim sadržajima, elektroničkom nasilju, njegovim karakteristikama, s posebnim naglaskom na prevenciju ovisnosti o medijima i elektroničkog nasilja. Također, cilj je bio upoznati roditelje, učitelje i nastavnike s načinima prevencije ovisnosti o medijima, ponuditi im niz smjernica kojima mogu regulirati korištenje medija kod svoje djece, pružiti im konkretne primjere iz stvarnog života, upoznati ih s hrvatskim i međunarodnim istraživanjima o konzumaciji medijskih sadržaja kod djece te osvijestiti koliko lako može doći do stvaranja ovisnosti o medijima pri izostanku pravila o korištenju medija, nadzora i komunikacije u obitelji vezane za korištenje medijskih sadržaja. Uz to, važan rezultat druge i treće godine provedbe je i Kurikul medijskog obrazovanja za osnovne i srednje škole.

Što škole mogu učiniti u sprječavanju međuvršnjačkog nasilja i na koji način mogu biti učinkovitije u tome?

Škole imaju veliku ulogu u sprječavanju međuvršnjačkog (elektroničkog) nasilja te postoji više načina kako u tome mogu biti učinkovitije. Prije svega, najvažnija je edukacija i podizanje svijesti o postojanju i prevenciji međuvršnjačkog nasilja, što je moguće realizirati kroz razna predavanja i radionice stručnjaka namijenjene svim odgojno-obrazovnim djelatnicima, roditeljima i učenicima. Također, poželjno je obrađivati temu nasilja i na roditeljskim sastancima i potaknuli roditelje na razgovor s djecom - što učiniti ako je netko nasilan prema njima, kako se oni trebaju odnositi prema svojim vršnjacima i ostalim učenicima škole i sl.

Uz to, škole bi uvijek trebale pratiti stanje tijekom odmora, na igralištu i sl. te postaviti jasna pravila i mjere predviđene za nepoštivanje tih mjera, a kojih učenici moraju biti svjesni i dobro ih razumjeti. Svaki razred može kreirati i svoja razredna pravila - tako će i učenici biti uključeni u proces donošenja odluka. S učiteljima bi trebali razgovarati o važnosti empatije, suradnje i prijateljstva i njegovati te vrline.

Nadalje, važno je da postoji učinkovit proces prijave i reagiranja na nasilje i da učenici znaju da se u bilo kojem trenutku mogu nekome u školi obratiti za pomoć bez straha od kazne i osude. Uz to, važno je da im škole pruže i emocionalnu podršku.

Kako nastavnike bolje educirati o prevenciji i intervenciji kada je elektroničko nasilje u pitanju? Koji bi resursi bili od pomoći školskim socijalnim radnicima, savjetnicima i učiteljima koji žele naučiti više o elektroničkom zlostavljanju i učinkovito se pozabaviti njime?

Edukacije za odgojno-obrazovne djelatnike ovoj temi dosta su oskudne i upravo zato često sve ovisi o ambicioznosti i proaktivnosti pojedinaca koji ulažu vlastito slobodno vrijeme i resurse kako bi se dodatno educirali o temama iz područja medijske pismenosti, a tako i ove. Osim toga, trendovi se toliko brzo mijenjaju da ponekad literatura i nešto naučeno ne bude primjenjivo nakon par mjeseci. Zato je važan kontinuitet i stalno praćenje aktualnog stanja. Upravo učitelji imaju kraj sebe neiscrpan i neprocjenjiv resurs informacija - učenike. Naše iskustvo pokazuje da učenici vrlo rado

razgovaraju o medijima i navikama pri njihovom korištenju, samo im treba dati prostora i potaknuti ih na razgovor. Iako smo svjesni toga da učitelji moraju pratiti školsku satnicu, uvijek se može pronaći 15ak minuta kako bi se učenici saslušali i kako bi im se dalo na važnosti. Kada jednom dobiju osjećaj da drugi žele čuti njihovo mišljenje i da je ono uvaženo, sigurno će lakše progovarati i o elektroničkom nasilju ako se s njim susretnu. Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu surađuje sa školama diljem Hrvatske i održava edukacije za nastavnike, ravnatelje, stručne suradnike i knjižničare, a na našoj internetskoj stranici www.djecamedija.org svi zainteresirani će pronaći razne edukativne materijale koji im mogu pomoći u pripremi i provedbi aktivnosti za učenike.

Ove godine, po prvi puta, organizirali smo dodjelu nagrade Medijski Sokrat za najboljeg učitelja medijske pismenosti u Hrvatskoj kako bismo nagradili rad odgojno-obrazovnih djelatnika, koji se u području medijske pismenosti trude utjecati na odgovoran odnos djece i mladih prema medijima.

Medijski Sokrat simbolizira jedinstvene pojedince kao i institucije koji predano rade u području medijske pismenosti i koji svoje učenike potiču da kritički razmišljaju o temama kojima su izloženi u medijima. Dodjela nagrade osmišljena je kako bismo zahvalili učiteljima i potaknuli ih na daljnji trud i rad u području medijske pismenosti, koji je ključan i za prevenciju elektroničkog nasilja o kojoj ovdje govorimo.

Veliki dio vršnjačkog nasilja odvija se u online okruženju - kakva su iskustva djece prilikom korištenja interneta u Hrvatskoj u smislu elektroničkog nasilja? Koje korake treba dijete/mladi učiniti da bi prijavili cyber bullying i kada takva prijava zahtjeva daljnje postupanje?

Nažalost, Hrvatska ni malo ne kaska u odnosu na druge zemlje kada je u pitanju elektroničko nasilje. U našem radu s djecom i mladima, te temeljem provedenih istraživanja, možemo vidjeti kako se jako velik broj djece i mladih barem nekad susreo ili zna nekoga tko je imao iskustvo s nekim oblikom elektroničkog nasilja. Problem je u tome što djeca često ne znaju što

sve ubrajamo u elektroničko nasilje pa tako uvredljive poruke ponekad smatraju šalom i zabavom i ne percipiraju ih kao nasilje.

Najvažnije od svega je da učenici znaju da uvijek trebaju i mogu prijaviti elektroničko nasilje. Mi potičemo prije svega razgovor s roditeljima, a roditelji bi potom trebali pomoći djeci da se nasilje prijavi. Ako nasilje uključuje učenike iz škole, tada je potrebno obavijestiti razrednika/učitelja razredne nastave koji zatim moraju reagirati na razini škole i prenijeti prijavu dalje stručnoj službi i ravnatelju. Ako žrtve ne znaju tko je počinitelj ili ako osoba nije iz njihove škole, tada elektroničko nasilje mogu prijaviti putem MUP-ove aplikacije Red Button. Policija kada zaprimi prijavu postupa dalje sukladno tome što se dokaže potrebnim. Važno je da u oba slučaja žrtve čuvaju dokaze (snimka zaslona, poruke i sl.) kako bi se moglo dokazati tko je počinitelj i olakšalo provođenje istrage. Također, žrtvama je nužno pružiti svu moguću emocionalnu i psihološku pomoć i biti im potpora u cijelom procesu. Ako roditelji smatraju da se s time ne mogu nositi sami, mogu se obratiti i psiholozima putem Hrabrog telefona, udruzi Pragma, Poliklinici za zaštitu djece Grada Zagreba, školskoj stručnoj službi i sl. Za sve one koji ne znaju kako zatražiti pomoć, mogu se anonimno obratiti i nama putem platforme UHO <https://uho.dkmk.hr/>.

Od siječnja do kraja prosinca 2023. provodite projekt Elektroničko nasilje kao posljedica stereotipnih prikaza ljepote u medijima, kojeg financijski podupire Središnji državni ured za demografiju i mlade. Koliko je ta problematika prikaza savršenih pojedinaca u *online* svijetu opasna za mlade, na koje načine utječe na njihovo poimanje svijeta i ponašanje? Na koji način provodite ovaj projekt?

Dosadašnja istraživanja pokazuju da ideali ljepote koje nameću mediji mogu poticati elektroničko nasilje i govor mržnje prema onima koji te ideale ne ispunjavaju. Kada smo okruženi savršenim prikazima nečijeg fizičkog izgleda, često zaboravljamo da taj prikaz nije realan već da je rezultat različitih programa za uljepšavanje fotografija, filtera i sl. Mladi koji ne podliježu tim utjecajima i ne prat sve najnovije trendove često bivaju predmet izrugivanja od strane vršnjaka. Naime,

novi su mediji, posebice društvene mreže, promijenili način na koji pristupamo medijima i konzumiramo medijske sadržaje. Vizualne platforme koje se primarno temelje na dijeljenju fotografija, poput Instagrama, potencijalno imaju veći utjecaj na mlade koji su skloni negativnim socijalnim usporedbama od platformi koje veći naglasak stavljaju na tekstualni sadržaj. Dominantno vizualna priroda Instagrama dodatno potiče proces socijalne usporedbe, ali i elektroničkog nasilja, izlažući korisnike većem broju idealiziranih prikaza i dajući im time više prilika za uspoređivanje s prijateljima i slavnim osobama.

Projekt Elektroničko nasilje kao posljedica stereotipnih prikaza ljepote u medijima provodimo uz potporu Središnjeg državnog ureda za demografiju i mlade, u suradnji s udrugom Pragma. U provedbi projekta sudjeluju srednje škole - SŠ Čazma, SŠ Otočac i Zdravstveno učilište iz Zagreba, a u svakoj školi održavamo predavanja za nastavnike, roditelje i učenike. Uz to, u sklopu projekta organizirali smo nagradni natječaj Razotkrij stereotipe u medijima! kroz koji potičemo učenike da oni sami uoče s kakvim smo nerealnim prikazima ljepote i stereotipima okruženi u medijima. Najbolja tri uratka osvojiti će vrijedne nagrade, a svi zaprimljeni primjeri bit će postavljeni na našu internetsku stranicu kako bi svi zainteresirani mogli proučiti učeničke radove. U sklopu projekta kreirali smo novu brošuru Filteri su hit, no je li u tome bit? koja će biti trajno dostupna svima zainteresiranima putem naše internetske stranice.

Prevenција je ključna, s time se svi slažemo, no, što mogu učiniti roditelji, školski socijalni radnici i školski ravnatelji koji imaju učenika ili nekoliko njih koji su bili zlostavljani ili koji su zlostavljani, nakon što je situacija prešla točku prevencije? I postoje li još neka pravna pitanja s kojima školski psiholozi, nastavnici, ravnatelji moraju biti upoznati dok planiraju ili interveniraju u slučajevima elektroničkog nasilja?

Škole bi trebale imati jasna pravila i smjernice s kojima bi trebali biti upoznati svi djelatnici i pridržavati ih se u slučaju pojave elektroničkog nasilja. Važno da znaju koja procedura slijedi (npr. učenici prijave slučaj učitelju/razredniku - on prosljeđuje stručnoj službi i

poziva roditelje počinitelja i žrtve na razgovor - pruža se psihološka podrška žrtvi - razgovor stručnog tima s počiniteljem - Vijeće učitelja/ravnatelj donosi odluku o sankcijama za počinitelja i sl.). Često škole ne žele reagirati i preuzeti odgovornost kod pojave elektroničkog nasilja i prebacuju slučaj na roditelje. No, postoji Pravilnik za izricanje pedagoških mjera koji jasno definira što se sve smatra nedopuštenim korištenjem informacijsko-komunikacijskih tehnologija i koje su predviđene sankcije.

Uz to, nije rijedak slučaj da se umanjuje važnost slučaja elektroničkog nasilja u odnosu na druge oblike, ali svakako treba osvijestiti ravnatelje i djelatnike škola - posebno stručne službe - da je elektroničko nasilje jednako kažnjivo kao i drugi oblici i nikako se ne smije podcjenjivati njegov utjecaj na žrtvu. Učitelji se često ne osjećaju kompetentnima za razgovor s učenicima o ovoj temi jer smatraju da učenici znaju više od njih. Zato se ponovno vraćamo na potrebu informiranja i edukacija, kroz koje će oni dobiti sve potrebne informacije i alate za prevenciju, ali i intervenciju u slučaju pojave elektroničkog nasilja.

<https://zastita.info/hr/novosti/kada-dijete-od-rodenja-raste-uz-medije-oni-su-njemu-bliski-i-nemisli,34957.html>

Za Mihaelu Berak

Mihaela Berak 18. 11. 2002. – 20. 9. 2023.

Uspomena na Mihaelu Berak nastala je temeljem razgovora s njezinim bližnjima i njezina mama je odobrila objavljivanje. Dani razgovora o Mihaeli ne bi bili dovoljni da netko tko je nije poznao, kao što ja nisam, uhvati djelić onog što je bila. Ovo je samo pokušaj.

Mihaela nije stigla imati planove za svoj 21. rođendan. A voljela je planirati, kao i postavljati si ciljeve. Bilo veće, kao kada je sredinom Prirodoslovne gimnazije odlučila da će upisati Socijalni rad na Pravnom fakultetu u Osijeku jer je htjela biti socijalna radnica i raditi s djecom. Nije bila u zabludi, znala je koliko je to zahtjevan i podcijenjen posao, ali baš to je htjela. Ili manje, kao da si kupi na vrijeme kartu za koncert Matije Cveka. Mada, nije to baš tako malo. Cvek joj je bio najdraži pjevač, njegove „Ptice“ je mogla beskonačno slušati.

Bilo joj je važno da je vrijeme u njezinim rukama i da ne besposličari: ujutro na bicikl pa fakultet, posao, možda šetnja Raxyja, teretana, nekada prijatelji. I na kraju dana kući roditeljima. I bilo joj je važno da ne bude sama, to nije voljela.

Ali do rođendana je bilo još dva mjeseca, dovoljno vremena da smisli što će.

43. Barbara Matejčić

Novinarski projekt: **Sedam sjećanja na žrtve femicida**

Elektronička publikacija:
VoxFeminae.net

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
20. studenoga 2023.

Ako bi pao na radni dan, vjerojatno bi s prijateljicom otišla tek na hot dog na INA-inu benzinsku stanicu i poslije u Mc na sladoled. To im je bio ritual nakon posla. Mihaela je redovito radila preko studentskog ugovora: Zara, Spar, Triumph, Plodine, DM, gdje god bi bilo posla. Nije joj bilo nužno, ali joj nije bilo ni teško i nije htjela roditelje opterećivati svojim troškovima.

No 2023. godine 18. studenoga pada u subotu, najbolji dan za rođendan. Možda bi s prijateljima mogla u Jankovac na Papuku. Nikada nije bila, a namjeravala je, priroda je čarobna tamo. A mogla bi prijatelje povesti na vikendicu u Tenju, gdje joj roditelji imaju voćnjak u kojem je još kao djevojčica pomagala tati brati šljive, a onda ih i prodavala na štandu kod Kauflanda u Osijeku. Na ranču, kako su u obitelji zvali to imanje, bi se sigurno raspjevali u nekom trenutku. Ako ne bi nitko, Mihaela bi povel. Voljela je pjevati mada joj sluh nije bio najsajjniji, a i glas joj je bio malo visok, ali nije je to sprječavalo, pa ni da u Novom Sadu prije pola godine zastane na trgu kraj uličnog svirača i glasno otpjeva cijeli „Ringišpil“ Đorđa Balaševića.

Mihaeli je bilo jasno ono za što drugima treba da dvaput napune njezine godine: prihvaćala je i sebe i druge i bila iskrena i prema sebi i prema drugima. Nije bila ustrašena ni pred sobom ni pred svijetom. I bila je zadovoljna. Imala je i razloga: taman je upisivala treću godinu fakulteta, živjela je u rodnom gradu koji je voljela i iz kojeg se nije namjeravala micati, imala je puno prijatelja, s roditeljima i starijom sestrom se oduvijek lijepo slagala.

Ako bi za rođendan ostala u Osijeku, vjerojatno bi ručala s obitelji, kao i obično subotom. Navečer bi možda otišla s prijateljima na večeru, voljela je dobar roštilj, pa poslije u neki klub, kao za prošli rođendan. Nije išla često u klubove, više je bila za kino i koncerte, ali voljela je plesati. Znala je zaplesati i čekajući zeleno na semaforu s Taylor Swift, Justinom Bieberom, Desi-gnericom ili Dinom Merlinom u ušima.

Rođendan je u subotu pa bi stigla i prošetati s Raxyjem, hrvatskim ovčarom kojeg je obožavala ili provozati bajk uz Dravu. Još nije vozila auto, tome se veselila.

Nedavno je upisala vozački i položila propise.

Vjerojatno ne bi imala velike planove za rođendan jer nije bilo vrijeme za trošenje. Koštao ju je vozački, a i štedjela je za New York za Novu godinu s prijateljima. Njezino prvo veliko putovanje. Prvi put preko oceana. Zbog toga je cijelo ljeto radila i nije išla na more.

Možda bi kupila sebi nešto skromno. Ako bi našla nešto na tratinčice, njezino omiljeno cvijeće. Imala je ukosnice na tratinčice, narukvice na tratinčice, majicu na tratinčice, a onda je prije dvije godine i tetovirala tratinčicu na lijevoj podlaktici. Možda još jedan privjesak za Pandora narukvicu. A možda bi kupila neku zbirku poezije. Na početku srednje škole je i ona pisala pjesme. Voljela je Nerudu, njegovih „Sto soneta o ljubavi“ joj stoje pored kreveta, a posljednja knjiga koju je posudila u gradskoj knjižnici je Petrarkin „Kanonijer“. Čitala je ljubavnu poeziju iz 14. stoljeća, a u kinu gledala horore.

I ako ne bude imala neki poseban plan za rođendan, znala je da će to biti dobar dan. Rijetki su dani bili loši za Mihaelu. Nije imala ni vremena ni narav za loše. Na njezinom licu s kojeg je nedavno skliznulo djetinjstvo, osmijeh je bio veći od nje same.

I znala je da bi joj rođendan, ako ne bi došla kasno kući, završio kao što su joj često završavali dani - s mamom i tatom na kauču. S mamicom i tajom, kako ih je zvala. Oni bi je češkali po leđima, što je voljela jednako s dvadeset godina kao i s deset, i slušali kako je njihovoj Mihi prošao 21. rođendan.

<https://voxfeminae.net/pravednost/za-mihaelu-berak/>

[INTERVJU] Položaj žene u Crkvi se 'popravlja'!

Ines Grbić, žena je s dugim nizom godina rada u strukturi Katoličke crkve. U razgovoru s njom, otkrit ćemo, kako ona gleda na položaj i ulogu žena u Crkvi, vidi li kakve pomake, te što poručuje drugim ženama.

Dugo godina radite u crkvenim strukturama, kako biste ocijenili ulogu i položaj žena u Katoličkoj Crkvi?

Premda ništa u životu ne treba generalizirati, jer iskustva osoba razlikuju se od situacije do situacije, ovisno o protagonistima i okolnostima, mislim da se kod teme položaja žena u Katoličkoj Crkvi ipak može govoriti o 'generaliji', o određenom ambijentu, ili najnovije trendu. Smatram da položaj žene u Crkvi nije izrazito loš, ali nije ni na najizvršnijoj razini, u optimumu svojih mogućnosti i potrebnog shvaćanja.

Položaj žene u Crkvi se 'popravlja', ta stvarnost se mijenja, na bolje; žena se počinje više prepoznavati, vrednovati baš i u profesionalnom smislu. Primjetno je to već i na razini statistike, da su žene, pritom mislim na vjernice laikinje kao zaposlenice pojedinih crkvenih struktura, više zastupljene na radnim mjestima u Crkvi. To nije više samo na razini sebedarnog vjerničkog, volonterskog angažmana u župi, nego žene u Crkvi i po svom profesionalnom zvanju bivaju zaposlenice biskupijskih ureda i ustanova. To je pohvalno.

44. Domagoj Trojanović

Novinarski projekt:
Žene - ravnopravne ili podređene u Katoličkoj crkvi?

Elektronička publikacija:
Laudato.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
20. studenoga 2023.

Više od dva desetljeća radite u crkvenim strukturama. Kako je bilo tih godina, kao ženi, djelovati u Crkvi i u ime Crkve? Koje su bile najveće poteškoće?

Zaposlena sam u Tiskovnom uredu Zadarske nadbiskupije od kolovoza 2002. godine, puna dva desetljeća. Početak 2000.-ih godina predstavljao je početak većeg 'ulaska' laikinja kao zaposlenica u biskupijske urede u Hrvatskoj. Mi u Zadru imali smo drugi osnovani Tiskovni ured jedne nad/biskupije u Hrvatskoj. Zadarski nadbiskup Ivan Pređa koji je osnovao Tiskovni ured i povjerio mi da kao novinarka pratim događaje u Zadarskoj Crkvi te budem poveznica Nadbiskupije s tzv. svjetovnim medijima, učinio je to nakon prvog Tiskovnog ureda u Hrvatskoj koji je bio osnovan u Đakovačko – osječkoj nadbiskupiji.

Ta činjenica ne može se zanemariti, jer to govori o proročkoj viziji i prepoznavanju znakova vremena jednog crkvenog pastira. To ističem ne zbog ičije osobne (po)hvale, nego zbog ukazivanja na vrlo važnu činjenicu koja je potrebna u svakom vremenu, a smatram, na osobiti način, potrebna je baš i pastiru Crkve u njegovom upravljanju biskupijom – jer to pokazuje što znači otvorenost jednog biskupa poticajima i nadahnuću Duha Svetoga, a što kasnije postaje nužnost i redovitost u djelovanju koju kao potrebu i standard prepoznaju i drugi.

Nadbiskup Pređa pokazao je što znači biti kreator, pokretač, stvaratelj novoga. Što znači odvažiti se učiniti nešto kada na to većinsko okruženje oko tebe i ne pomišlja, a kamoli to realizira. To je išlo dotle, da su njemu u to vrijeme u jednom velikom Zagrebu, za njegov angažman laika pri uredima Ordinarijata, govorili da je avangarda(n). Dakle, ti si inovativan, ispred svoga vremena. Netko je možda to mogao promatrati i s nepovjerenjem, smatrati eksperimentalnim, jer pojedincima iz raznih razloga u određenom trenutku nije dano nešto razumjeti, a kamoli ostvarivati.

Osnivanjem Tiskovnog ureda u Zadru, nakon Đakova, nadbiskup Pređa učinio je iskorak i bio ispred vremena, ispred postupanja subraće u episkopatu. To je imalo odjek i na nacionalnoj razini. Jer, nakon Zadra počeli su s radom Tiskovni uredi u drugim hrvatskim biskupijama, na način stalno zapo-

slenog novinara/dopisnika za nacionalne katoličke medije. Tih 2000.-ih godina imali smo 'samo' Glas Koncila, Informativnu katoličku agenciju i Hrvatski katolički radio. Tada nije bilo portala i drugih medija kao danas, koji prate život (mjesne) Crkve sustavno, kontinuirano, profesionalno, sveobuhvatno.

Nama se danas mnoge stvari podrazumijevaju i u obilju svega što nas okružuje, pa i povećane vidljivosti žena u Crkvi, ne možemo zamisliti da još samo prije 20 godina, profesionalni rad laikinje u Ordinarijatu nije bila redovitost i pravilo, nego iznimka u začecima. Zato zadivljuje tolika pastirska uviđavnost, pronicljivost, sigurnost u odluku nadbiskupa Pređe, koji je u godinama kad je laikat u demokratskoj Hrvatskoj stupao na scenu u svojoj većoj javnoj prisutnosti (s obzirom na njegovo 'gušenje' i onemogućavanje u komunizmu), u Zadru pokrenuo, profesionalizirao medijsku djelatnost Nadbiskupije i povjerio je, ne samo ženi – nego, tada još, djevojci. Imala sam 26 godina kad sam počela raditi u Tiskovnom uredu.

Te činjenice kazuju kako je meni bilo milosno i blagoslovljeno raditi bez startnih poteškoća, s punim povjerenjem Nadbiskupa u to što i kako radim, u daru potpune autorske slobode. To je neprocjenjivo iskustvo. Imala sam podršku i poštovanje u stvaralačkom radu od strane mons. Pređe, što se nastavilo i u radu s mons. Želimirom Puljićem i najnovije, s nadbiskupom Milanom Zgrabličem. Autonomija u novinarskom poslu, koji je i kreativan rad, predstavlja dragocjenost i ta mogućnost profesionalnog ostvarivanja za mene nema cijenu.

Ono što ne smatram poteškoćom, ali glasom koji žalosti, jest da je još, uopće u Crkvi među nekim svećenicima prisutno, iako i to opada, ali prije 20 godina mi smo s time bili više suočeni, umanjivanje karizme laika, pa time i žena, od strane nekih pojedinaca, kao nepotrebno, suvišno, čak i upitno djelovanje. No, to bih stavila u kontekst osobne izgrađenosti, (ne)iskompleksiranosti i ostvarenosti u vlastitom duhovnom zvanju onih koji tako razmišljaju. Kao što službe zaređenih osoba Crkvu ne klerikaliziraju, tako ni angažman vjernika laika, koji činu većinu Božjeg naroda i iz kojega zapravo svećenici i potječu, Crkvu ne profa-

nira. Nije evanđeoski, Kristov duh podjela na mi i oni, nego naše zajedništvo i prirodna i pastoralna upućenost jednih na druge kao dionika jednog, mističnog Kristovog tijela.

Primjećuje li se napredak žena u crkvenoj hijerarhiji, posebno u zadnjih 10-ak godina, otkad je na čelu Katoličke crkve papa Franjo?

Jako se primjećuje taj napredak i to žene raduje, tješi, ohrabruje. Biva poput melema samo slušati, čitati kako papa Franjo razmišlja o ženi, to su ode biću i potencijalima žene. Ali, ne samo da razmišlja. Nego, kako Papa prema ženi postupa, što joj sve u odgovornim zaduženjima povjerava. On te svoje riječi i konkretno potvrđuje.

Drugo je pitanje koliko je odjek Papinih poticaja prisutan u partikularnim Crkvama, koliko se njegovi apeli o potrebi uvažavanja i angažmana žena, praktično primjenjuju na biskupijskim razinama, u strukturama mjesnih Crkvi. Sâma činjenica da papa Franjo tijekom svoga pontifikata jako promiče i ističe značaj, potrebu da žene, Papa kaže izrijeком, „više sudjeluju u područjima odgovornosti u Crkvi, na mjestima na kojima se donose važne odluke“, potvrđuje da je položaj žene u Crkvi daleko od poželjnoga i potrebnoga. Uloga žene u Crkvi papi Franji predstavlja jedno od stožernih promišljanja u njegovom pontifikatu. To je milosno i blagotvorno, vidjeti kako papa Franjo pristup ženi u Crkvi mijenja.

Kad Papa kaže „moramo naglasiti prisutnost laikinja“, on to i osobno potvrđuje, imenujući žene na važna, odgovorna mjesta u vatikanskim tijelima. Papa govori o potrebi da se mijenja mentalitet „koji naginje da se žene stavlja po strani“. Štoviše, papa Franjo je još 2013. godine, dakle, cijelo desetljeće unatrag od trenutka dok Vi sada, pohvalno, to razmatrate, u razgovoru s novinarima na povratku iz Brazila u Rim, temu žene u Crkvi dignuo do razine i dimenzije da poručuje: „Trebâ izraditi duboku teologiju žene“.

Kao što je sv. Ivan Pavao II. proročki i na iznenađenje mnogih, baš i klerika, tijekom svojih audijencija srijedom govorio o teologiji tijela više godina, od 1979. do 1984., (i to je tada netko smatrao avangardom,

nekima je to bilo upitno, pojedincima čak i zasmetalo), a osobito i baš sada vidimo koliki je to vrijedni polog Crkve za mentalitet našeg vremena i društva koje degradira ljudsko tijelo dovodeći u pitanje uopće našu biološku datost i definiciju, značenje braka, naše naravno postojanje po rođenom spolu - tako smatram proročkim, važnim i potrebnim da se s najviše razine u Crkvi, po riječima, poticajima i, što je najvažnije, postupcima jednog Pape, pape Franje, tako snažno afirmira tema položaja i uloge žene baš u strukturama Crkve. Ne volim generaliziranja, ali papa Franjo kaže da su žene hrabrije od muškaraca, ali ponižene u svom tretmanu, pristupu njima. Hrabrost su itekako pokazale žene ostajući s Isusom podno križa i prateći ga do Kalvarije. Papa kaže da „žena Crkvi pomaže rasti, da Crkva bez žene gubi plodnost“, jer Crkva bez žena je poput Apostolskog zbora bez Marije. Sv. Ivan Pavao II. je rekao da će budućnost Crkve u trećem tisućljeću obilježiti „novi i čudesni izrazi ženskog genija“, da je pitanje i ispravno vrednovanje dostojanstva žene važno 'pitanje' u novom tisućljeću. Samo neka se svatko da voditi Duhom Svetim i surađuje s Božjom milošću, pa i žene da budu na razini povjerenja kojega Providnost od njih traži.

Može li se reći da žene ipak sada o nečem odlučuju u Crkvi ili su i dalje one samo tu da sudjeluju u liturgiji?

Položaj žene u Crkvi neminovno je sagledavati i u kontekstu buđenja i afirmiranja laikata u Crkvi. Nije slučajno da je i svoje apostolsko pismo *Mulieris Dignitate* - O dostojanstvu i pozivu žene (1988.), Ivan Pavao II. smjestio u određeni povijesno-sociološki kontekst, promatrajući to Pismo i kao način dodatnog produbljivanja rasprave Sinode biskupa o laicima u Crkvi od 1987. godine.

Važne su te Vaše riječi „ipak sada o nečem odlučuju“ i one su sasvim na tragu pape Franje. Zato sam u odgovoru na Vaše prvo pitanje rekla da se kod položaja žene u Crkvi radi i o trendu - dakle, o gibanju koje se događa i pod 'intonacijom' i poticajima pape Franje, da žene sada o nečemu ipak i odlučuju u Crkvi. Vi ste u ovom svom pohvalnom serijalu o ženi u Crkvi u svojim tekstovima već navodili imena i koje je odgovorne službe u upravljanju papa Franjo povjerio

ženama u važnim vatikanskim tijelima na razini sveopće Crkve, pa to ne bih ponavljala.

Ali, važno je istaknuti da su neke žene i prije, dosada, odlučivale o pojedinim pitanjima i rješavanjima situacija u području kojim se bave, samo što se to događa u sjeni, službeno nepotvrđeno. To je nepošteni, nekorrektni rascjep između onoga što, baš žena, konkretno, faktično, u Crkvi čini, i činjenice da rješenja koja su plod baš rada i inicijativa žene, nisu formalizirane i potvrđene i službeno dekretom od strane biskupa ili odgovarajućim naslovom od strane Crkve, po nekim svojim ustanovama i institucijama i kao poslodavca.

Radi pravednosti i zbog točnog čitanja, vrednovanja činjenica u povijesti, života i djelovanja određenih ureda, nesrazmjer i neusklađenost onoga što žene praktično čine u svom radu u odnosu na formalni naziv službe koju imaju, trebalo bi mijenjati, korigirati. Nikakvu 'titulu' i naslov nikome ne pokloniti, nego samo ono što faktično već postoji, i dekretom, nazivom službe formalizirati. Nitko, pa ni žena, ne traži ono što joj ne pripada. Samo i formalno, službeno potvrditi ono što žena u cijelosti i konkretno doslovno u svom radu već i godinama inicira, odrađuje i požrtvovno ispunjava. I u čemu se dokazano i vjerno svojim radom, u službi Crkve, potvrđuje.

Postoji li na određeni način strah kod žena, da pokrenu neke inicijative, s obzirom na to da se percipira da je Crkva i službe u Crkvi zauzete isključivo za muškarce?

Vjerojatno se i to događa na osobnim razinama kod nekih žena. Tome doprinosi i karakter, osobnost pojedine žene. Kako neka žena poima uopće autoritet i odnosi se prema njemu; onda još autoritet muškarca, ukoliko je on pretpostavljeni ili većinsko okruženje; a onda još kako se žena odnosi prema autoritetu svećenika i biskupa u Crkvi, u kojoj se vjernički život uvelike percipira u sakramentalnoj dimenziji koja je 'u rukama' ministerijalnog svećenstva, što je apostolski polog sâmoga Isusa Krista.

Svako vrijeme, s obzirom na svoju društvenu, kulturnu, razvojno civilizacijsku uvjetovanost, ima svoja kretanja, neka dominantna gibanja. I Crkva je

dio svega toga, u zemaljskoj stvarnosti. Kod tog Vašeg pitanja, treba podsjetiti da je tijekom povijesti u Crkvi bilo puno istaknutih žena koje su također bile „ispred svoga vremena“, i to u izrazito muškom okruženju. No, bile su odvažne i poduzetne u kreiranju, pokretanju sasvim novih crkvenih stvarnosti.

Primjer za to su osnivačice crkvenih redova. Što je i koliko samo učinila sv. Terezija Avilska u obnovi Karmelskog reda, istinska reformatorica karmelske karizme u 16. st., ili pak u vrijeme komunizma u Hrvatskoj, kako je aktivna i hrabra u laikatu bila Marica Stanković!? Sv. Katarina Sijenska bila je savjetnica papama Grguru VI. i Urbanu VI. i u za Crkvu teškom 14. st., svojim odvažnim stavom, opominjanjem, utjecala na Papu da se vrati u Rim iz tzv. 'avignonskog sužanjstva', čime se dokončalo 70-godišnje izbivanje Pape iz Rima.

Sjetimo se benediktinske monahinje sv. Skolastike, osnivačice ženskog monaštva u Europi u ranom 4./5. st., ili sv. Klare Asiške u 13. st., osnivačice reda klarisa, za čije je djelovanje sv. Klara uspjela od Crkve i Pape dobiti potvrdu pravila vlastitog života i to čak u vremenu kad je Četvrti lateranski sabor zabranio potvrdu novih pravila redovničkih družbi.

Dakle, utemeljiteljice i pokretačice pojedinih redovničkih zajednica u povijesti Crkve pokazale su snagu žene i, po Božjoj milosti, moć da podižu sasvim nove stvarnosti. Sjetimo se u našem vremenu čudesnog djelovanja sv. Majke Terezije, koja je također pokrenula lavinu novoga načina redovničkog života služeći krajnjim siromasima.

Samo tih nekoliko žena, među njima i proglašениh naučiteljica Crkve, a tu je još toliko drugih, itekako pokazuju da žene nisu nipošto i nimalo smatrale da je Crkva rezervirana isključivo za muškarce. Štoviše, paralelno s postojanjem i pokretanjem muških redova, žene su podizale i ženske grane tako plodnih zajednica Bogu posvećenog života od čijih molitava i apostolata Crkva uvelike živi i biva podizana, podržavana, pomognuta, do danas.

Kako su u srednjovjekovlju i vremenima prije i poslije, mnoge Bogu zavjetovane žene, redovnice podizale i

reformirale, strukturirale nove redove, družbe i zajednice, one svoje poslanje nisu iznevjerile, Crkvu su oplodile da mi i sada živimo od onoga što su te žene, podržavane Božjom milošću, zasadile - tako u našoj suvremenosti koju u životu Crkve karakterizira veća prisutnost i angažman laikata, na ženama laikinjama je da i one odrade svoj dio poslanja po krštenju, kreiranja i pokretanja inicijativa, u ovom trenutku i dijelu povijesti društva i Crkve, živeći puninu svoga kraljevskog svećenstva. U tome su žene ohrabrene podrškom pape Franje koji kaže: „Nitko nije kršten kao svećenik ili biskup. Svi smo mi kršteni kao ljudi laici. Laici su protagonisti Crkve“. Laici, dakle, i žene.

Koja su područja na kojima žene mogu djelovati u Crkvi? Je li to samo socijalno, tj. karitativno područje ili ima prostora da se i na drugim područjima žene afirmiraju?

Već po svojoj biološkoj stvorenosti, žena je nositeljica života, pa i ta antropološka, naravna datost žene usmjerena na rađanje, davanje života, što znači i brigu, pažnju, njegovanje života, mnoge žene u Crkvi vodi u socijalno – karitativne djelatnosti. Tu do osobitog izražaja dolaze sposobnosti žene u njenom intuitivnom, emotivnom, suosjećajnom potencijalu, u vjernosti do kraja, izdržljivosti, znanju kako zacjeljivati i zaštitnički se ophoditi s krhkim, nemoćnim. No, žena se može i ostvaruje se i u drugim područjima: odgojno – obrazovnom radu odnosno sveučilišnoj, akademskoj zajednici, u području crkvenog prava, računovodstva i ekonomije, o katehezi da ne govorimo.

Ali, također i kod formacije budućih svećeničkih kandidata. Zastala bih kod te formacije, jer to je jedan od novijih naglasaka koji dolazi iz Vatikana.

Smatram važnima čuti argumentirana, a ja mislim i zdrava, racionalna, realna promišljanja kardinala Marca Oulleta, koji kaže da je sadašnji model formacije svećeničkih kandidata još uvijek klerikalna. Da je u tome potrebna kulturna revolucija, jer, žene zapravo često i čine većinu primatelja i suradnika u svećeničkim pastoralnim akcijama. Pastoral je na osobiti način briga za ljude. A „pažnja prema ljudima prirodna je kvaliteta žena“, ističe kardinal Oullet i napominje da u formaciji zvanja žena može pomoći svojom intuicijom,

sposobnošću razumijevanja ljudske strane kandidata, procjenom njegove osjećajne i psihološke zrelosti. Uz pravovjerje, potrebu poznavanja nauka Crkve i poučavanja, papa Franjo preobrazbu pastoralu razmatra u kontekstu potrebe da se ljude duhovno prati, kako bi rasli. Prisutnost žena u tome ima vrijednost i zbog komplementarnosti između muškarca i žene, jer cjelovita formacija svećenika uključuje ljudsku, duhovnu, intelektualnu i pastoralnu dimenziju.

Žena može doprinijeti praćenju ljudske dimenzije formacije koja, smatra kardinal Oullet, nije dovoljno razvijena u sjemeništima. To vodi tome da svećenik kasnije svoj odnos sa ženama može živjeti na klerikalna način, umjesto da ženi iskazuje suradnju u radu i poštovanje u jednakom dostojanstvu po Božjem daru čovjeku.

Kardinal Oullet iznosi zanimljivu tezu potvrđenu i u stvarnosti, glede odnosa između žene i klerika i kaže: „Postoji nelagoda, jer postoji strah koji dolazi više od muškarca prema ženi, nego žene prema muškarcu. Za svećenika i bogoslova žena predstavlja opasnost. A zapravo su prava opasnost muškarci koji nemaju uravnotežen odnos prema ženama. To je opasnost u svećeništvu i to je ono što temeljito moramo mijenjati. Zato je potrebno da u formaciji bude susreta, sučeljavanja i razmjena. To kandidatu pomaže da na prirodan način komunicira sa ženama i da se suoči s izazovima koje predstavlja prisutnost i privlačnost žena. To se mora poučavati i učiti od početaka; budući svećenici ne smiju se izolirati da bi se kasnije našli u surovj stvarnosti u kojoj bi mogli izgubiti kontrolu. Mnogi misle da kriza zlostavljanja ne bi dosegla tako dramatične razine da su žene bile više uključene u formaciju svećenika“. Čovjek je i osjećajno biće, a učenje kako se odnositi prema ženi predstavlja humanu dimenziju koja pomaže osjećajnoj zrelosti budućeg svećenika, izgrađuje odnos uvažavanja i poštovanja među spolovima, dokidajući tako zloupotrebu moći i dominacije položajem klerika. Jer, kaže kardinal Oullet: „Središte Crkve nije služba, nego krštenje, tj. vjera. I upravo je svjedočanstvo vjere mjesto gdje žena može zauzeti izvanredan prostor“.

Koju biste poruku poslali ženama u Crkvi? Treba li ih uopće poticati na djelovanje?

Svi smo uvijek, na neki način i u nekoj situaciji, potrebni poticaja. Život nije umjetni automatizam. Svakoj osobi, pa i ženi u Crkvi, poželjela bih da ulogu, radno mjesto, položaj na kojem se nalazi, vidi i iskusi kao darovanost od Boga za ostvarenje sebe u svojim sposobnostima i talentima. Svatko treba biti poštovan i prepoznat u svojim kvalitetama, pa tako i žena. Žene treba poticati na djelovanje baš i u Crkvi jer se na položajima upravljanja većinom nalaze muškarci, i to klerici. Dragocjeno je i osobito iskustvo kad je žena u Crkvi prepoznata od strane nadležnog autoriteta kao sposobna za obavljanje odgovornih zadaća i kada joj se određene službe povjere. No, više od toga da ta prepoznatost i povjerenje izgrađuje u odnosima «jedan na jedan» i da to ovisi o individualnim osobinama pojedinih biskupa ili upravitelja Crkve na drugim razinama, koji su ispred ili iza (svoga) vremena, bilo bi lijepo da je žena prisutna u Crkvi jednostavno zato što je za određene dužnosti sposobna i kadra ih je obavljati, u nekim slučajevima i bolje od muškarca, kao što je slučaj i obrnuto - jednostavno zato što je čovjek, osoba. Nijednoj osobi, pa ni ženi, ne treba laskati, podilaziti i davati joj, omogućavati nešto što ženi po njenom potencijalu i talentima ne pripada, za što nije sposobna. Nego prosuđivati po plodovima.

Dok živimo u vremenu razvojnih procesa u smislu veće afirmacije žene u Crkvi generalno, nadasve je važno izgrađivati sebe u osobnom odnosu s Gospodinom Isusom Kristom i molitvi. Iz tog odnosa će izvirati naše kreposti, snaga i nadahnuća, sposobnost žene da se nosi s kušnjama nerazumijevanja, nepotvrđenosti i nepravdama.

Kada i ako nas privuče položaj žene u Crkvi promatrati naglašeno sociološki, pravno i operativno funkcionalno, u domeni zemaljske zadovoljštine pravednosti, žene će, baš iz odnosa s Isusom koji je, predrasudama usprkos, uzdigao dostojanstvo žene u svom vremenu koje joj je još radikalnije bilo nesklono, podizati Božja milost u svijesti da je Crkva, više od svakog našeg ljudskog poimanja i koncepta ideala - Otajstvo.

To znači da postoje stvarnosti i djelovanja u Crkvi koje ljudski um ne može do kraja proniknuti, razumjeti. Ali, otajstvo Božjih puteva i Isusovog života pozvani smo živjeti i nasljedovati. Po uzoru na Majku

Mariju, najizvrsniju od svih žena koja je također imala pitanja - ali nije iznevjerila svoju predanost i predanje nekad nedokučivom Božjem vodstvu i putevima. Ako znamo duhovno biti, bivati s Isusom, znat ćemo i kako ispravno živjeti sve ono što znači «raditi za Isusa».

<https://laudato.hr/vijesti/istinito-lijepo-i-dobro/zena-koja-djeluje-u-strukturama-crkve>

1. Objava iz serijala „Kako ojačati borbu protiv stereotipa i predrasuda“ – Što su stereotipi i predrasude i zašto educirati o njima? – autor Antun Brađašević

Za prvi tekst iz ovog serijala donosimo vam neka razmišljanja koja smo razmijenili s mr.sc. **Vesnom Oršulić**, dr. med. specijalisticom obiteljske medicine i gestalt psihoterapeutkinjom te seksualnom savjetnicom. Dr. Oršulić je rođena Zagrepčanka gdje je 1996. godine magistrirala na Medicinskom fakultetu, zatim 2003. godine završila za gestalt psihoterapeuta, a od 2007. je specijalist obiteljske medicine. Ovih dana diljem Hrvatske promovira svoju najnoviju knjigu pod naslovom „Spašavala sam brak, a spasila sebe“.

Razgovarali smo s njom o tome što su to stereotipi i predrasude i kako ih možemo prepoznati kod drugih i kod sebe. Kako oni utječu na osobe na koje se odnose ali i općenito na društvene odnose? Kako educirati osobe o tome kako mogu promijeniti svoje stereotipe i predrasude prema drugim osobama? Možemo li se i kako mijenjati? Analizirali smo neke „klasične“ stereotipe i predrasude no navodili i primjere diskriminacije. Evo što smo kao zajedničke teze i razmišljanja izdvojili iz tog razgovora:

Naše društvo je bez sumnje opterećeno stereotipima i predrasudama, a tu su i razni oblici diskriminatornog ponašanja. Na početku bilo kakve analize trebalo bi definirati neke pojmove. Prije svega trebamo krenuti od toga što je to stav. To je vrednovanje ljudi, objekata ili ideja. Svaki stav ima 3 komponente kojih smo katada svjesni, a katada ne. Prva je je razumska

45. Antun Brađašević

Novinarski projekt:
Kako ojačati borbu protiv stereotipa i predrasuda

Elektronička publikacija:
Web portal Domoljubnog radija

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
12. rujna 2023.

ili spoznajna, druga komponenta je naš emocionalni odgovor na to što smo zaključili, i tek treća je naše ponašanje koje ovisi o našim spoznajama i emocijama vezanim uz to. Možemo prikazati kako nastaju stereotipi, predrasude i diskriminacija. Što je to stereotip? To je pojednostavljeno mišljenje, pristrana i nekritična procjena bilo ljudi, situacija ili događanja. Možemo zaključiti kako imamo jako puno stereotipa i predrasuda u našem društvu. Postoje razni stereotipi, neki se odnose na vjeru, naciju, spol, na zdravlje, na način hranjenja, na neku seksualnu orijentaciju,... To je iznimno mnogo prilika koje su često kulturalno uvjetovane, koje su donesene iz obiteljskog doma, one su nesvjesne i nenamjerne.

Mi često puta povrjeđujemo druge ljude a da toga uopće nismo svjesni. Zato trebamo osvijestiti gdje smo mi, svatko od nas kao pojedinci u cijelom tom ciklusu. Evo nekoliko primjera. Nama je npr. posve normalno reći kako su svi profesori rastreseni, kako su Japanci i Njemci pedantni i marljivi, kako su svi crnci glazbeno i ritmički vrlo talentirani, kako su Dalmatinci lijeni, a Zagorci pijanci, ...

Kada upotrijebimo neki stereotip to znači kako smo nekom pojedincu dali neprovjerene, pojednostavljene prosudbe koje vrijede za cijeli jedan narod ili grupaciju ljudi, i time smo nanijeli nepravdu. Nekad su stereotipi točni, ali su i dalje stereotipi. Ipak, najčešće su netočni. Jedan od stereotipa koji je točan je onaj kad se kaže kako su svi muškarci agresivniji od žena. To je točno zato što je broj kaznenih prijava govori u prilog muškog nasilja. Međutim što to znači nekom novinaru ili muškaku nekog zanimanja koji npr. nije agresivan? Dakle tom čovjeku je „priljepljena“ neka osobina koja s njim nema nikakve veze i nanijeli smo mu nepravdu.

Na stereotip se nadovezuje predrasuda. Što je to predrasuda? To je naš emocionalni odgovor na to što smo si zamislili. Stereotipi su najčešće nesvjesni pa ih stoga ne možemo niti kontrolirati. Zato ih valja osvještavati kako bi smo s njima mogli nešto napraviti. Nakon što dakle imamo pojednostavljena mišljenja kojima smo dodali neku emociju, mi se u skladu s tim počinjemo ponašati i tu se javlja treća komponenta. I to naše ponašanje dovodi do diskriminacije.

Diskriminacija je uvijek loša jer oštećuje i nas koji diskriminiramo i one koje diskriminiramo. Kako iz svega toga izaći? Prvo moramo osvijestiti koji i kakav stereotip imamo. To se mora početi raditi u obitelji, a potom nastaviti kroz boravak djeteta u vrtiću, školi, i tako dalje redom u životu. Psiholozi-stručnjaci već kroz odgovarajuće igre-slagalice, mogu ukazivati npr. na to kako su u društvu svi ljudi i žene potrebni, i oni visokoga ili niskog rasta, zdravi, bolesni, deblji, mršaviji, različite boje kože, nacionalnosti, vjeroispovjedi...

Moramo paziti da druge ne povrijedimo. Kako osim edukacijom maknuti stereotipe? Trebali bi smo ih znati prepoznati i otkloniti neke predrasude koje nosimo u sebi iz obitelji i okoline u kojoj smo boravili. Sjetimo se kako su npr. za vrijeme poplava u Gunji, na sanaciji šteta radili i Muslimani i Hrvati i Srbi. Tada smo svi bili samo ljudi pogođeni elementarnom nepogodom. Nažalost, čim to prestane, opet se počnemo dijeliti na isti način kao i prije. U vrijeme potresa u Zagrebu i skupine nogometnih navijača Torcide i BBB su zajedno pomagali nesrećnim građanima. Prvi su izašli na ulice pomoći ljudima i to su radili zajedno, a inače ne mogu biti niti na jednoj utakmici zajedno da se ne potuku. Ljudi imaju priliku u životu se mijenjati i na bolje i na gore.

Trebali bi smo nastojati biti bolji ljudi odnosno biti bolji jedni prema drugima i ispravljati svoje greške. Svaki put kada primjetimo odnosno osvijestimo stereotip kod sebe ili kod drugih, trebali bismo reagirati. Ako netko ne upozori na stereotip on se neće moći prepoznati. Čovjek u podsvijesti želi biti dobar, ali često puta loše stvari radi nenamjerno. Treba dati priliku sebi i drugima kako bi smo bili bolji. Ljudi često puta ne priznaju sami sebi kako su npr. debeli i kako je to npr. razlog što se neki tome ismijavaju. Neki zbog tih i takvih uvreda doživljavaju traume i potraže i liječničku pomoć kod terapeuta. U današnje vrijeme je dovoljno biti npr. tek nešto starije dobi pa možete biti izloženi uvredama poput „pa on je star, nesposoban, nekoristan društvu,...“.

Okolina zna često biti vrlo okrutna prema onima koji su drugačiji, no tome se treba znati othrvati i oduprijeti. Danas se masovno promiče stereotip kako bi smo npr. svi trebali biti vitki, zgodni, mladi, savršeni, što

je dakako apsurd i glupost. Takav stereotip se često promiče kroz medije, a iza svega se krije često i interes kapitala, marketinga, zarade i profita. Mnogi zbog svoje „nesavršenosti“ bivaju vrlo frustrirani mada ne bi trebali biti.

Pokušava se „urezati“ nekakava slika savršenstva kroz časopise, TV, elektroničke medije... kako npr. žene trebaju imati određene proporcije grudi, bokova, lica, no to nema veze s relnim životom. I muškarci bi npr. trebali imati „isklesano“ tijelo s „pločicama“ no najčešće ih npr. na bazenima ili na moru vidamo s „pivskim stomacima“ i pokojim kilogramom viška. Neki u šali kažu kako je baš cool biti nesavršen, pravdajući tako i neke svoje loše prehrambene ili radne navike.

Česti su stereotipi i na socijalni status pojedinaca pa neki kažu kako je neki čovjek siromašan, jer je nespособan i „nije se snašao“ u životu, a drugi pak odobravaju i kriminalne radnje pojedinaca te za takve osobe kažu kako su „sposobni“. Kada govorimo o pojmu poštenja, mnogi ljudi dakako ponajprije za sebe kažu kako su upravo takvi, a poštenje drugih vole propitivati i kritizirati.

U mnogim situacijama postoje tzv. dvostruka pravila, a ona su uvijek vrlo problematična. Postavljaju se i pitanja morala i moći u društvu, jer ljudi na određeni problem gledaju s različitih pozicija i stajališta. Npr. neki poslodavci ne žele zapošljavati Rome jer misle kako je odbojna njihova boja kože, kako nemaju odgovarajuće higijenske navike, te kako su u pravilu neobrazovani i problematični. Život, međutim, katkada osobe koje tako misle osvijesti na grub način pa npr. kada doživite nekakvu nezgodu, oni lijepi i bogati prolaze kraj njih i ne žele pomoći, a ruku pruži onaj čovjek druge boje kože i nižeg socijalnog statusa koji ne gleda nekoga kao imućnog nego kao osobu koja treba pomoć. Romska zajednica se vrlo dinamično mijenja i to treba ljudima pokazati i o tome educirati javnost. Netko će reći kako su nam prije bili problem Romi, a to sada više nije tako jer su problem Nepalci, migranti i prognanici iz Ukrajine? Mnogi ljudi će reći kako nemaju ništa protiv njih, no sami sebe će katkada uloviti u razmišljanju kako im ipak u nečemu „nisu mili i dragi“.

Moramo biti empatični prema ljudima u nevolji i trebamo se sjetiti kako smo i mi kao narod prošli teške trenutke u Domovinskom ratu ili i sami potječemo iz obitelji čiji su predci nekada živjeli u teškim životnim uvjetima pa su morali ići u inozemstvo raditi kako bi prehranili svoje obitelji.

U našem društvu je problem što smo izgubili bilo kakve kriterije. a toleranciji se nismo nikada naučili. Neki ljudi misle kako je neprihvatljivo sve ono što oni ne rade ili što oni nisu. Dakle, dugačiji pogledi na seksualnost, spolnost, političku opredjeljenost, vjeru,... Tu se pojavljuje isključivost koja se mora razmotriti sa raznih strana.

Tko nama daje pravo da mi imamo apsolutno pravo biti uvijek u pravu, a drugi su u krivu? Trebamo se poštovati kao ljudi i moramo se naučiti tolerirati sve različitosti. Kada je riječ o spolnosti izgleda da smo danas izgubili osnovne značajke muškog i ženskog spola, jer imamo feminizirane muškarce i maskulinizirane žene. Djeca koju bi trebali odgajati više ne znaju što bi bili, jer im se ne sviđa odviše ni mama ni tata, pa bi rado bili neki treći spol. Treba razumjeti mlade koji se pokušavaju boriti za sebe, a to često izaziva ljutnju okoline.

Treba u svakom slučaju znati prihvatiti različitost. Država, institucije, ovi, oni, svi se kao trude oko suzbijanja stereotipa i predrasuda, no najviše je do pojedinca. Svatko mora „raditi“ na svojim predrasadama.

Moramo stvarati kulturu dijaloga i razuma. Kada galame nepristojni onda se često oni pristojni povlače. To stvara katkada dojam kako je cijelo društvo uglavnom negativno i kako su oni pozitivni u velikoj manjini. I to je privid. Za kraj dobra izreka. Albert Einstein je jednom rekao: „Predrasudu, stereotip i diskriminaciju je teže razbiti nego atom.“

<https://domoljubniradio.hr/2023/09/12/1-objava-iz-serijala-kako-ojacati-borbu-protiv-stereotipa-i-predrasuda-sto-su-stetretotipi-i-predrasude-i-zasto-educirati-o-njima-autor-antun-bradasevic/>

'Otišao sam na tržnicu, kupio 6 stvari, platio ih, a kući donio tri. Tada sam shvatio da nešto ne valja'

46. Dina Šiljeg

Novinarski projekt:
ADHD kod odraslih

Elektronička publikacija:
Vecernji.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
13. listopada 2023.

Kada u 37 godini otkriješ da imaš ADHD, tada cijela priča ima više aspekata. Prvi je da ti konačno počnu biti jasna neka tvoja ponašanja i reakcije, druga da osjećaš olakšanje jer konačno znaš što je uzrok tvojim problemima, a treća da se moraš pomiriti s time. Odjednom je postalo jasno – što god napravio, ništa neće postati drukčije. ADHD neće nestati, nemoguće ga je izliječiti i nikada se nećeš probuditi kao osoba bez određenih poteškoća u svakodnevnom funkcioniranju.

Tako se nekako osjećao naš sugovornik kada je spoznao što je uzrok njegovih problema, koji su ga sve više počeli zabrinjavati.

„Kada sam otišao na tržnicu gdje sam kupio šest stvari, platio svih šest, a kući donio samo tri, tada je to bio moj ‘wake up call’. Plaćao sam i na mobitelu obilježavao ono što sam kupio jer sam imao popis. Shvatio sam da sam jednostavno doživio da je ta točka riješena, fokus više nije bio na tome, krenuo sam dalje i smetnuo s uma uzeti kupljeno. I onda je bilo – čekaj malo, nešto ne valja sa mnom. Točno mi je tada bilo jasno da nešto nije O. K.“, potužio se na svoje probleme naš sugovornik iz Zagreba, koji je za svoj ADHD doznao u 37 godini.

Naišao je nakon toga na popis simptoma ADHD-a kod odraslih, koji se nalaze na stranici udruge Hiperaktivni sanjari, te shvatio da ih od 20 ima – svih 20!

„Tada su stvari i meni i mojoj curi postale puno jasnije. Ona se često ljutila na mene prije toga. Kada bih nešto zaboravio, mislila je da mi nije stalo, da ne vodim računa, a ja sam se silno trudio zapamtiti sve što trebam napraviti kako bih joj udovoljio. I baš kad bih mislio da sam riješio sve s popisa, shvatio bih kako sam nešto ipak zaboravio. I onda nastupa grižnja savjesti i konstantno preispitivanje samog sebe kako je moguće da sam se toliko trudio, a opet nije upalilo“, pripovijeda naš sugovornik.

„Cijeli sam se život osjećao drukčijim od ljudi oko mene. Nikada se nisam uklapao. Kada je ekipa išla van piti, zabavljati se, meni je to sve bilo dosadno, pa sam se nekako povlačio u svoj svijet. Imao sam silnih problema s matematikom u školi, moj mozak jednostavno nije mogao svladati brojeve. Mnogo sam puta u životu čuo rečenicu: ‘Kada bi se samo malo više potrudio...’ Ni sam ne znam koliko puta. Cijeli život govorim, ako nešto nije na meni, da ću to sigurno izgubiti. Pogubio sam hrpu stvari, mobitela, vrećica koje bi mi ostale u tramvaju, ključeva, a kišobrane neću ni spominjati. Njih sam posijao ni sam ne znam koliko“, kaže.

Nije mu bilo lako prihvatiti spoznaju da će cijeli život živjeti s poremećajem koji će mu, koliko god se trudio, narušavati kvalitetu života. „No puno mi se toga odjednom posložilo u glavi. Sada pokušavam naći načine kako ‘zeznuti’ svoj mozak, pa da stvari ipak ispadnu onako kako sam ih ja zamislio. Stvari

koje nosim sa sobom stalno su mi u džepovima, ključevi, mobitel je na meni u torbici i sve je doslovno zakačeno za mene kako ne bih ništa negdje ostavio. Čak ni kišobran više ne ispuštam iz ruke ako nekamo idem. No nekad sam prisiljen, pa oni i dalje znaju nestajati“, smije se i pokazuje nam koliko je zapravo vesela i pozitivna osoba.

Ne boji se, kaže, stereotipa, ali ne hoda baš po svijetu i ne govori svima što ga muči. „Još uvijek čekam službenu dijagnozu, pa o tome govorim uglavnom samo ljudima s kojima sam najbliži, ali ne bojim se reakcija. Oduvijek sam svjestan svog neuklapanja i odavno me to više ne opterećuje. Prihvatio sam da sam drukčiji i nisam ovisan o tome što drugi ljudi misle. Osim onih do kojih mi je stalo. U njima tipično adehadeovski konstantno tražim potvrde.“

I na poslu je znao imati problema. Šefovi ne vole kada vam nešto kažu, a vi istog trenutka zaboravite o čemu ste razgovarali jer vam se u glavi roji tisuću stvari odjednom.

„Slušam, istinski slušam, ali istog trenutka nakon razgovora zaboravim što trebam napraviti, jer sam već radio na nekom drugom projektu i unatoč mojoj pozornosti, moje je mozak bio skoncentriran na njega, a ne na ono o čemu smo u tom trenutku govorili. A tada ti je neugodno reći da ste upravo završili razgovor, a da ti nemaš pojma što trebaš napraviti. Zato da, znao sam imati problema na poslu zbog ADHD-a. Posebno kada sam u nekom hiperfokusu, koji je obično vezan za nešto što volim raditi. Razgovaram npr. s curom o nečem drugom i zaista je slušam i sudjelujem, ali trenutak kasnije sve ispari iz glave. Jednostavno ne mogu funkcionirati s više stvari istovremeno.“

No ono što mu najviše stvara problem i narušava kvalitetu života, kaže, upravo je zaboravljanje stvari. „To me zaista smeta, jer nije problem kad izgubite nešto nevažno, ali ako npr. više puta zaboravite mobitel u taksiju ili nečiji rođendanski dar u tramvaju, onda to nije nimalo zabavno.“

Lakše mu je, kaže, otkako je spoznao da nije sam s tim kaosom u glavi i s takvim problemima, a i odnos s curom bitno mu se popravio otkako su shvatili da

najvjerojatnije ima ADHD. „Sada je i njoj lakše razumjeti me, a i ona mi je prva skrenula pažnju na to u čemu bi mogao biti uzrok mojih poteškoća.“

Naš sugovornik još čeka na službenu dijagnozu, ali kaže sada mu je sve jasno – od školskog doba pa sve do danas. No dijagnozu za ADHD kod odraslih u Hrvatskoj nije lako dobiti.

U serijalu o ADHD-u kod odraslih pisali smo već o tome kako se taj poremećaj testira te gdje je to moguće učiniti.

Sumnjate li da biste mogli imati ADHD, pogledajte i potencijalni popis simptoma na stranici **Hiperaktivni sanjari**. Članovi udruge za razumijevanje ADHD-a prvi su počeli javno govoriti o postojanju tog problema u odraslih, a godinama već pomažu udružujući se i dijeleći savjete roditeljima čijoj je djeci dijagnosticiran ADHD. Udruga organizira i grupe podrške za odrasle, o čemu informacije možete naći [OVDJE](#).

U novije vrijeme formira se i kolektiv AjDe HajDe koji također organizira grupe podrške za odrasle. Informacije o tome možete pronaći [OVDJE](#).

Na Facebooku postoji nekoliko grupa podrške za odrasle s ADHD-om koje povezuju ljude iz cijele regije koji virtualno dijele svoja iskustva i savjete. Jednu od njih možete pronaći [OVDJE](#).

<https://www.vecernji.hr/vijesti/zivot-s-adhd-om-imao-sam-problema-i-na-poslu-jer-istog-trena-zaboravim-sto-trebam-napraviti-1716477>

UŠKOPLJAVANJE MEDIJA: Premijeru, čemu onda novinarstvo?

47. Zdenko Duka

Novinarski projekt:
**Sloboda medija u RH –
Ima li je premalo ili baš
taman?**

Elektronička publikacija:
Lupiga.com

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
28. listopada 2023.

Hrvatskim novinarima i medijima zbog novog pokušaja političkog uškopljavanja opet se loše piše. A onda se slabo piše i javnosti. Ono što je najavljeno u veljači, i na što smo već pomalo zaboravili u kasnijim mjesecima, pa i vjerovali da se od toga ipak odustalo, proteklih dana počelo se ostvarivati. Naime, sredinom veljače premijer Andrej Plenković je nakon sjednice šireg Predsjedništva HDZ-a obznanio da će Vlada **krenuti u izmjene Zakona o kaznenom postupku i Kaznenog zakona**, „kako se ne bi događalo da informacije iz spisa izlaze van i čine političke probleme, jer će to biti kazneno djelo“.

Premijerova ondašnja najava kažnjavanja curenja informacija iz istraga uslijedila je nakon što su mediji objavili prepisku između optuženica Josipe Rimac (sada Josipe Čuline) i Gabrijele Žalac, nekadašnje Plenkovićeve ministrice regionalnog razvoja i europskih fondova, u vezi nabavke spornog softvera u kojoj se spominje i „A.P.“ (premijer?). Objavljene su tada i poruke iz kojih se čini jasnim da su njegovi najbliži suradnici sređivali zapošljavanje u Hrvatskim šumama. To curenje informacija bio je snažni osobni okidač za našeg premijera.

I obećano se u ovom (negativnom) slučaju ispunjava. Ministarstvo pravosuđa i uprave sročilo je Nacrt prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (kolokvijalno prozvan već kao „lex AP“) prema kojima će u članku 307. a „pravosudni dužnosnik ili državni službenik u pravosudnom tijelu, policijski službenik ili dužnosnik, okrivljenik, odvjetnik, odvjetnički vještbenik, svjedok, vještak, prevoditelj ili tumač koji tijekom prethodnog kaznenog postupka koji se na temelju zakona smatra nejavnim, neovlašteno otkrije sadržaj izvidne ili dokazne radnje, s ciljem da ga učini javno dostupnim, kazniti kaznom zatvora do tri godine“. Tekst tog Nacrta, s još nekim drugim izmjenama i dopunama KZ-a, bio je do nedjelje u e-savjetovanju.

Nema pravnog stručnjaka koji brani ovu cenzorsku nakanu, dapače, mnogi je kritiziraju pa i tvrde da je objektivno neprovediva. Ministar pravosuđa i uprave Ivan Malenica govori da slična rješenja imaju brojne zemlje Vijeća Europe, ali on u zakonskom prijedlogu ne daje komparativni prikaz kako je to riješeno u tim „zemljama Vijeća Europe“. Stoga mu nije za vjerovati. Jesu li to rješenja iz Azerbajdžana, Kazahstana, Tadžikistana, Turkmenistana ili iz Uzbekistana, Kirgistana, Armenije, Gruzije, Moldavije, Ukrajine...? Puno je zemalja Vijeća Europe, njih 46, pa ne znamo na koje bi Malenica ovdje mogao misliti, a u mnogima od njih i dalje cvjeta i caruje cenzura i autocenzura. To bi valjda trebao biti poželjan recept i za Hrvatsku.

Naravno, u obrazloženju Ministarstva i Vlade nema crnih dilema i strepnji od cenzure koje muče novinare, nego predlagači pišu da će se „novim kaznenim djelom ‘neovlaštenog otkrivanja sadržaja izvidne ili dokazne radnje’ u članku 307. a Kaznenog zakona uspostaviti odnos pravne ravnoteže između prohibitika kaznenog postupka s jedne strane i prava javnosti da, kroz slobodu medijskog djelovanja, o vođenju postupka dobije provjerene i objektivne informacije od javnog interesa“.

Jasno, eto, Vlada mijenja Zakon baš zbog javnog interesa, ma zbog čega bi drugog?!? A on se ostvaruje prethodno filtriranim „provjerenim“ i „objektivnim“ informacijama. A kako će novinari dobiti te „provjerenе i objektivne“ informacije od javnog interesa? Pa

tako da će o tome ponešto sročiti, pisano ili usmeno policija i(li) DORH. I to je to. A ako je netko dovoljno hrabar da oda novinaru pojedinosti, mogao bi dobiti i do tri godine zatvora. Ili da se svi strpimo i pričekamo četiri-pet godina da počne suđenje u određenom predmetu, pa da onda doznamo zanimljive pojedinosti iz kaznenog postupka kad je sve već odavno prošlo?

Svi koji iz Vlade tumače izmjene zakona, kao ministar Malenica ili ministrica kulture i medija Nina Obuljen Koržinek, tvrde da se one ne odnose na novinare. Vjerojatno ne govore istinu jer i suci, odvjetnici i pravnici objašnjavaju da je to nemoguće, jer novinari mogu odgovarati kao poticatelji ili pomagači u kaznenom djelu. A ako se ide u istragu o tome tko je odao novinaru tajnu informaciju, do toga se najlakše može doći tako da policija na ovaj ili onaj način istražuje novinara koji je informaciju objavio. Dobro - novinar ne želi odati informaciju. Ali nije isključeno da ga policija privede i maltretira ili pak da ga prisluškuje. Upečatljiva je tradicija naše demokrate. Vrlo je upozoravajuće iskustvo iz prvog desetljeća hrvatske države, kad je u to Tuđmanovo vrijeme bilo pod prisluškivanjem i praćenjem dvjestotinjak novinara. Moguć je stoga revival, pa makar i u ponešto smanjenom obimu.

Svakako ohrabruje nedavna izjava predsjednika Republike Zorana Milanovića da će pomilovati svakoga tko dođe pod udar zakona zbog „curenja“ informacija. Inače je poznato da je Milanović prvi predsjednik RH koji dosad nije želio koristiti svoje pravo pomilovanja osuđenika.

U ime svih sudaca Vrhovnog suda RH, sudac Damir Kos je u e-savjetovanju u vezi ovog zakonskog prijedloga prokomentirao da ostaje mogućnost da novinari koji objave tajnu informaciju iz istrage budu sudionici (poticatelji ili pomagači).

„Ako se doista želi isključiti kaznena odgovornost novinara kao sudionika u počinjenju predloženog kaznenog djela, onda bi to trebalo izrijekom navesti u odredbi.“, piše sudac Kos koji je u javnim istupima isticao da ovaj zakonski prijedlog vidi kao napad na novinarsku profesiju jer nema transparentnosti pravosudnih postupaka bez medija. Kaže da je interes da javnost zna i bude informirana i da ne bi želio živjeti u državi koja ima tajne kaznene postupke.

Inače, Ustavni sud RH je 2012. godine ukinuo tajnost istrage, koja je bila na snazi od 2008. godine, uz obrazloženje da istraživanje i istraga trebaju biti transparentni. I Vijeće Europe i Europski sud za ljudska prava u Strasbourgu ističu da javnost mora imati kontrolu nad postupkom.

„Prema prijedlogu izmjena Kaznenog zakona uvodi se novo kazneno djelo kojim se ograničava mogućnost da branitelj osobe u postupku ili žrtva ukaže na eventualne nezakonitosti ili propuste u kaznenom postupku. Prema prijedlogu izmjena kaznenog zakona ni odvjetniku nije dopušteno da govori o obrani branjenika, a nitko u postupku se nema pravo pozvati na javni interes. Iako predlagatelj naglašava da cilj nije kazneni progon novinara, nejasno je kako je točno definirano da je nemoguće progoniti novinare. Iako novinari nisu na popisu osoba koje mogu odgovarati za ovo novo kazneno djelo, u slučaju da novinar/ka prenese informaciju iz postupka postaje odgovoran kao poticatelj ili pomagač što je propisano člankom 37. KZ-a ‘Tko drugoga s namjerom potakne na počinjenje kaznenog djela, kaznit će se kao da ga je sam počinio’, što znači da u slučaju progona počinitelja državni odvjetnik mora pokrenuti kazneni postupak i prema novinaru kao poticatelju neovlaštenog otkrivanja sadržaja dokazne radnje“, piše u e-savjetovanju Maja Sever, predsjednica Sindikata novinara Hrvatske i predsjednica Europske federacije novinara.

Sever nastavlja da se poticatelj prema navedenom čl. 37. st. 1. Kaznenog zakona kažnjava istom kaznom kao i sam počinitelj. Čl. 307. Kaznenog zakona propisuje kazneno djelo „Povreda tajnosti postupka“ što znači da izuzeće od zabrane privremenog oduzimanja predmeta, isprava i tehničkih snimki od novinara vrijedi i za ovo novo kazneno djelo koje propisuje tajnost sadržaja izvidnih i dokaznih radnji sve do pravomoćnosti optužnice. Dakle, zakon propisuje da se pretraga osim kod osumnjičenika može obaviti i kod trećih osoba koje same nisu osumnjičeni. Ovakvo nedefinirano tumačenje ostavlja veliki prostor da se (čak i ako ne budu osumnjičeni) novinarima u svrhu pretrage oduzme mobitel kako bi se vidjela njihova komunikacija s izvorima, te bi se tako pribavili dokazi protiv „izvora“. Najave izmjena kaznenih zakona povećavaju represivne ovlasti te u kontekstu i trenutku u kojem se

predlažu vjerujemo da se donose u dnevno političke svrhe s ciljem dodatnog pritiska na slobodan rad novinara i novinarki, te novo ograničavanje prava javnosti da zna.“, piše Maja Sever.

Igor Martinović, izvanredni profesor Katedre za kazneno postupovno pravo Pravnog fakulteta u Rijeci, kaže nam da se u Nacrtu prijedloga zakona navodi krug počinitelja koji mogu odgovarati, ali se ne spominje to da mogu i ostale osobe odgovarati - kao poticatelji i pomagači. Dakle, mogao bi odgovarati bilo koji građanin, uključujući i novinare. Oni koji govore da su novinari isključeni, ne govore istinu, tumači Martinović i navodi jednu paralelu. Primjerice, zloupotrebu položaja i ovlasti može počinuti samo onaj koji ima određenu dužnost. Ali, za poticanje i pomaganje mogu odgovarati i druge osobe, npr. za poticanje mita i sl. Po istoj logici bi ovdje novinari bili odgovorni.

I, također, kao mogućeg počinitelja novog kaznenog djela u ovoj izmjeni zakona imamo i svjedoka i okrivljenika, što je, također, vrlo neobično rješenje, govori Martinović. Jer, prema tome, nakon što netko prepriča vlastiti iskaz, može odgovarati za kazneno djelo. Pa onda okrivljenik ne bi uopće smio ispričati svoju verziju priče! Bio bi praktički onemogućen bilo kakav razgovor o kaznenom djelu, napominje nam profesor Martinović. On nastavlja da u nacrtu teksta izmjena i dopuna Zakona nema referenci na bilo koje rješenje u bilo kojoj drugoj državi.

„Ja slično rješenje nigdje nisam našao“, ističe. Navodi suđenje bivšem austrijskom premijeru Sebastianu Kurzu, gdje su i u fazi prethodnog postupka novinari itekako imali informacije o tome što se događa. U europskim zemljama, standard je da se o svemu tome izvještava, uz određene limite, uz pretpostavke nedužnosti.

„Mi i sada imamo određene dokazne radnje u prethodnom postupku koje jesu tajne. To su, recimo, prislušivanje telefonskih razgovora i slično. Za odavanje takve tajne bi odgovarala i policija i državni odvjetnik, a u konačnici i novinar. Međutim, to su specifične radnje koje moraju biti tajne, za njih okrivljenik ne zna. To je logično i to mi sada imamo u

Zakonu. Ali, ovim predloženim izmjenama bi cijeli prethodni postupak bio zabetoniran kao onaj reaktor u Černobilu, ne bi se ni o čemu ništa znalo. I ovaj kolo-kvijalni pojam 'curenje informacija' vrlo je neprecizan. Jedno je kad 'cure' informacije tako da netko okrivljeniku oda da ga se snima, što je potpuno nedopustivo. Osim toga, postoje tajne kako bi se zaštitio sam okrivljenik ili žrtva ili neki svjedok koji je ugrožen. Ali, posve drugo je kad netko ide štititi informacije koje su od javnog interesa. Ako se ne štiti niti okrivljenik niti svjedok, onda je očito da se zapravo želi zaštititi neku ili neke treće osobe. Javnost je važna i zbog toga da se saznaju neke zloporabe u postupku. A ako to prepustite policiji ili državnom odvjetniku, jasno je da neće policija ili državni odvjetnik izvještavati o vlastitim propustima ili zloporabama. Opasnosti predloženog rješenja su vrlo velike, naročito za ozbiljno, istraživačko novinarstvo kakvo je hrvatskom društvu i državi nasušno potrebno.", govori nam Igor Martinović.

Da zaključimo, ako novinari ne budu smjeli pratiti kazneni postupak dok on traje, nego izvijestiti o njemu za nekoliko godina kad bude sve gotovo, čemu onda novinarstvo?

U što pretvaraju ovu zemlju - to ćemo tek vidjeti.

<https://www.lupiga.com/vijesti/uskopljavanje-medija-premijeru-cemu-onda-novinarstvo?page=2>

Tko ovakve odgojitelje ima, za budućnost Njemačke ne treba brinuti

48. Lidija Čulo

Novinarski projekt:
Vrtići se oslanjaju na entuzijizam odgojitelja - ali dokle?

Elektronička publikacija:
Radnička prava

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
22. rujna 2023.

„Zar planiramo budućnost povratkom u prošlost?“, natpis je koji je držala jedna od sudionica ovogodišnjeg prosvjeda odgojitelja. Simbolično je održan na Dan žena jer su odgojitelji u vrtićima gotovo u potpunosti žene. Organizirale su ga udruge odgojitelja i sindikati, i to munjevitom brzinom u više od 50 gradova i 13 općina. Povod? Najava izmjena i dopuna Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju te mijenjanje odredbi Državnog pedagoškog standarda (DPS) koje će de facto dovesti do legaliziranja situacije 1 odgojitelj na 30 djece i daljnjih srozavanja uvjeta rada.“

Ovim smo uvodom prošle godine izvještavali o prosvjedu roditelja i odgojitelja protiv novog zakona koji bi srozao već loše uvjete rada u vrtićima. Struka se već godinama žali na nedostatak i potplaćenost odgojitelja, financiranje vrtića koje je prepušteno lokalnoj samoupravi, dugačak rad na određeno, prevelik broj djece po odgojitelju... Godinu i šest mjeseci kasnije, ljeto u Zagrebu obilježila je panika oko nedostatka mjesta u vrtićima, a riječ je o gradu koji čak ima daleko najveći proračun u Hrvatskoj. O nepoštivanju DPS-a, situaciji u vrtićima, odnosu s roditeljima i psiho-fizičkim opterećenjima posla odgojitelja porazgovarali smo s četiri odgojiteljice čija smo imena promijenili da bismo ih zaštitili od potencijalnih problema na poslu:

Zrinkom (50) i Dubravkom (56) koje su svojedobno bile i vrlo aktivne članice sindikata, Antonijom (60) te Anom (34) koja se nakon faksa zaposlila u struci – no, nakon nekoliko godina rada u vrtiću odlučila je dati otkaz i tražiti drugi posao. Iako je željela biti odgojiteljica i raditi s djecom, uvjeti rada bili su joj previše stresni.

Odgojitelji brinu za prekrpane skupine, a roditelji? Daju otkaz kako bi ostali doma s „viškom“ djece

„Sada kada je ukinut status majkama odgojiteljicama i pri upisima je stavljen akcenat na djecu u dobi od četiri godine, automatski je smanjen broj upisa djece u jaslicama“, objašnjava odgojiteljica Zrinka. „To dovodi do toga da su mnogi roditelji suočeni s ogromnim problemom, naročito ako nemaju bake i djedove ili si ne mogu priuštiti dadilju. Nama je jedan otac u vrtiću rekao: da mi dijete nije uspjelo upasti u vrtić, moja žena bi dala otkaz jer ga nema tko čuvati – baka i djed su zaposleni, a na dadilju bi nam otišla cijela jedna plaća.“

Iskra Vostrel Prpić, predsjednica Sindikata radnika u predškolskom odgoju i obrazovanju Hrvatske (SRPOOH), tvrdi kako ovakav pritisak na vrtiće ne pamtimo u posljednje vrijeme. „Grupe su popunjene preko normativa – jaslice oko broja 17, vrtić oko 23.“

Državni pedagoški standard određuje da u odgojno-obrazovnoj skupini prema dobi može biti najviše 5 djece od 6 do 12 mjeseci, 8 djece od 13 do 18 mjeseci, 12 djece od 19 do 24 mjeseca, 14 djece u trećoj godini, 18 djece u četvrtoj godini, 20 djece u petoj godini, 23 djece u šestoj godini i 25 djece u sedmoj godini do polaska u školu. U skupinu se može uključiti, ako tako procjene stručni suradnici, samo jedno dijete s lakšim teškoćama, ali u tom slučaju potrebno je smanjiti skupinu za dvoje djece.

S djecom jaslične dobi od šest mjeseci do navršene prve godine života potrebna su najmanje tri odgojitelja, kasnije jedan ili dva ako program traje duže od 7 sati. Ako je u skupinu uključeno dijete s težim teškoćama i ako stručni tim odluči da je to potrebno, u grupi može raditi još jedan odgojitelj ili stručnjak. No, kako kažu odgojitelji, sve je ovo samo mrtvo slovo

na papiru. Ili, kako kaže Katarina Turković Gulin iz udruge SIDRO koja okuplja odgojitelje i roditelje u zaštiti prava djeteta u dječjem vrtiću: „Tu se ne radi, tu se čupa živu glavu.“ Ove godine im se zbog prekranosti tj. nedostatka mjesta u vrtiću javilo oko 150 roditelja iz raznih dijelova Hrvatske koji planiraju dati otkaz ili uzeti neplaćeni dopust jer moraju ostati s djecom kod kuće.

„Ne razumijem čemu uopće taj standard kad se ne poštuje“, pita se Ana. „Znala sam čitati ‘maksimalno osmero djece u dobi od 13 do 18 mjeseci’ i pomisliti: o čemu ovi pričaju, pa duplo ih je više!“

Božica Žilić, predsjednica Sindikata obrazovanja, medija i kulture (SOMK), podsjetila je da je u nekim zemljama Europske unije standard da na jednog odgojitelja dolazi oko devetero djece, dok kod nas na jednog dolazi čak oko 24 djece – uz ekstremne primjere kao što je to recimo vrtić u Krapinsko-zagorskoj županiji gdje se u jednoj grupi nalazi čak 36 djece, a odgojitelj je s njima sam. Vrlo vizualna i uznemirujuća usporedba je bila ona iz medija da je u hrvatskim vrtićima trenutno u prosjeku manje mjesta nego u zatvorima – ili ona prema kojoj koke u kokošinjcu po standardima Europske unije moraju imati više prostora nego što to trenutno imaju djeca u vrtićima RH.

Ana opisuje kako je u njenim jasličkim skupinama uvijek bilo više od desetero djece. „Da, službeno se nekad u vrtić upiše manje njih na početku – možda osam ili deset – a onda samo krenu dolaziti. Za par mjeseci jedno, pa još jedno, pa još jedno... Jednom su mi u skupinu stavili malu bebu staru svega šest mjeseci za koju nismo imali ni kinderbet pa je njena mama ostavila kolica u kojima može biti. No, beba ne može cijelo vrijeme biti u kolicima, moraš ju malo i izvaditi, vježbati okretanje s njom, a sa strane imaš deset jasličara na koje moraš paziti. Što bi bilo da ju je netko od njih ozlijedio?“

„Svaki roditelj i odgojitelj zna kada je u njegovoj skupini više djece nego što propisuje DPS“, objašnjava Zrinka. „Ako to prijave prosvjetnoj inspekciji, ona izađe, utvrdi stanje stvari i naplati kaznu. Nama je poslodavac Grad Zagreb. Kazna je bila 5 tisuća kuna za Grad Zagreb, a ravnatelj iz svog džepa isto plaća nekih

5 do 7 tisuća kuna. Udruga Sidro je, čim se oformila, prijavila sve vrtiće u gradu Zagrebu. Inspekcija je izašla i svima naplatila kazne – sad zamislite kolika je to lova iz džepa grada i ravnatelja. I tako svatko može prijavljivati, svaki put izađe inspekcija, i ništa se ne promijeni. Platiš kaznu i ajmo dalje.“

Problem nedostatka odgojitelja „krpa“ se nestručnim zamjenama

Vostrel Prpić ističe kako je situacija u dječjim vrtićima diljem Hrvatske različita, ali da općenito u većim gradovima postoje veći problemi s kapacitetom. „Nažalost, već je svima poznato da se desetljećima nije planiralo ni ulagalo u predškolski odgoj i obrazovanje, a nije postojala ni strategija povećanja kapaciteta vrtića. Tako da je svaki rujan, tj. svibanj, kada se provode upisi, svojevrsno suočavanje s time koliko smo ‘loši’ te godine, pa se problem rješava stihijski ili se uglavnom ne rješava.“ Ipak, neke promjene se naziru: „Danas svjedočimo velikom ulaganju države u gradnju vrtića, a nikad viđeni plan se počeo provoditi u Zagrebu u kojem unutar dvije ili tri godine očekujemo oko 20 novih dječjih vrtića.“ No, što je s nedostajućim kadrom? „Svake godine s predškolskih studija stiže oko tisuću novih odgojitelja, no na tržištu rada mi ih ne vidimo“, potvrđuje Vostrel Prpić poražavajuću tvrdnju o deficitu odgojitelja.

„Nedostaje nam jako puno odgojitelja i taj problem se rješava zapošljavanjem nestručnih zamjena“, započinje svoj osvrt na situaciju Zrinka. „Ovo je naročito vidljivo u manjim sredinama u kojima se događa da osoba koja je njegovatelj ima svoju matičnu grupu i vodi ju kao odgojitelj, a završila je samo tečaj. Grad Zagreb je odnedavno počeo zapošljavati njegovatelje ili ‘dadilje’, no oni imaju funkciju samo u jaslicama jer mogu preuzeti taj segment fizičkog posla: presvlačenja ili hranjenja djeteta. Oni nemaju edukaciju u onom segmentu gdje odgojitelj ima odgojno-obrazovnu ulogu. Ne poznaju dovoljno osobine i psihološke uvjete razvoja djece. U svibnju ove godine je zanimanje odgojitelja djece rane i predškolske dobi upisano u registar hrvatskog kvalifikacijskog okvira. Taj okvir točno standardizira zanimanje, razinu znanja i kompetencija, uvjete rada, opisuje čemu služi... – zbog čega je ovo vrlo važna stvar. A s druge strane ispada da sad zbog nedostatka kadra u vrtiću može raditi bilo tko.

Ili pak imate sljedeću situaciju: prilikom upisa roditelj ne uoči da dijete ima neku teškoću, već to uoči odgojitelj kada dijete već dođe u vrtić. On je taj koji to prvi signalizira. Inače, kada se dijete kategorizira, automatski bi se trebao smanjiti broj djece u skupini. No, to se ne događa jer su djeca već upisana, hajmo reći ‘takva kakva jesu’. Čak i ako se kasnije ispostavi da ima teškoće, ono ostaje u grupi i grupa ostaje takva kakva jest. Dodatna okolnost je ta što smo mi kao struka uglavnom ženski kolektiv i mnoge od nas su majke ili npr. imamo mnogo slučajeva profesionalnih oboljenja kralježnice i sl., pa se događaju i bolovanja. Ti možeš otići na bolovanje, ali onda tvoja kolegica mora odraditi tvoj dio u grupi jer nema tko drugi – i onda se ti treći odgojitelji šalju i na zamjene. Čak ni to grad ne obavi odmah, već u slučaju da je velik kolektiv i da se dogodi više bolovanja istovremeno jer je to čitav proces a organizacija mora štimati već idućeg jutra kada netko najavi bolovanje. Meni je u mojoj skupini dvoje djece na temelju kategorizacije imalo odobreno trećeg odgojitelja jer su imali veće poteškoće u razvoju. Odobreni su, ali ih cijele godine nismo imali. Zašto? Jer je pokrivaio zamjene. Nedostatak kadrova je sada problem koji se sve više i više osjeti.“ Turković Gulin svojedobno nam je potvrdila kako pojam trećeg odgojitelja zaista ne postoji u klasifikaciji radnog mjesta, već su ga „nadležni izmislili da bi se moglo uključiti više djece“.

Da bi se donekle „pokrpao“ manjak kadra, zakonskim je izmjenama omogućeno zapošljavanje učitelja na mjesta odgojitelja u dječjim vrtićima. Ideja je da se višak učitelja primarnog obrazovanja pretoči u vrtiće tako što bi obavili kratko doškolovanje i time stekli akademsko zvanje odgojitelja. Inače, za odgojitelje ne postoji obrnuta mogućnost. Zrinka podsjeća kako studijski program za učitelja i za odgojitelja nije isti: „Naša kolegica po završetku fakulteta dolazi u vrtić raditi godinu dana i polaže stručni ispit. Učiteljica koja se prekvalificira ga ne polaže. Zbog ovakvih stvari se odgojitelji osjećaju obezvrijeđeno. Eventualno bi možda prošla opcija da učitelj preuzima malu školu za koju, eto, također nemamo kadra.“ Dubravka smatra kako je riječ o podcjenjivanju, pa i diskriminaciji odgojitelja: „Previše smo uložili da bi nas se tako tretiralo. Netko završi pravo u pet, šest godina i on je gospodin ili gospođa, a mi smo samo ‘tete’. Kao da se

cijele dane samo igramo, plešemo i pjevamo u krugu. Situacija u kojoj učitelj može postati odgojitelj, ali ne i obrnuto je diskriminacija. Zašto isto tako ja ne bih mogla položiti razliku ispita pa postati učiteljica?“

Je li nedostatak stručnog kadra jedan od uzroka ovih problema ili su ovi problemi uzrokovali nedostatak stručnog kadra koji, obeshrabren i nemotiviran za bavljenje ovim poslom, odabire drugu struku ili odlazi u Njemačku, materijal je za istraživanje. No, da parafraziramo Onog-čije-se-ime-ne-spominje, nema se vremena istraživati – stvari treba promijeniti. Uočljiv se napredak ostvaruje u Zagrebu gdje se nova vlast intenzivno bavi predškolskim odgojem: grade se vrtići, radnici se s ugovora na određeno prebacuju na neodređeno, a ove godine potpisana su dva aneksa kolektivnog kojima su povećali materijalna prava.

Žalimo se na državu i sindikat, ali država i sindikat – to smo mi

Na pitanje je li ikad požalila svoj odabir zanimanja, Dubravka bez ustručavanja kaže: „Da. Jesam. Bila sam idealist. I dan danas volim svoj posao, odrađujem ga profesionalno, volim djecu, volim rad s njima. Ali mi ta težina posla i okolnosti u kojima radimo ostave grč u želucu. Moje dijete je htjelo studirati predškolski pa sam joj savjetovala da to ne radi jer nisam htjela da prolazi ono što prolazim ja. Nisam sretna s našim statusom i odnosom prema predškolskom odgoju. Puno njih bježi iz struke jer se nakon toliko edukacije i ulaganja osjećaju poniženo. Bila sam članica sindikata, ali već godinama nisam. Mislim da imaju predobre plaće i da nisu baš motivirani“, smatra Dubravka. „Osobno su mi ponižavajuća i ona fućkanja i demonstriranja, traženje pravde na Markovom trgu i slično. Puno buke, a na kraju ništa. Da sam mlađa, možda bih se još i organizirala, ali ovako guram i čekam mirovinu.“

Zrinka, s druge strane, veći problem vidi upravo u takvom načinu razmišljanja, iako je i sama bivša članica sindikata, razočarana neostvarenim ciljevima. „Kad sam ušla u sindikat mislila sam da će se, ako ništa drugo, barem smanjiti broj djece u skupinama. Čak sam prešla i preko uvjeta rada, satnice... Ali evo, nakon što cijeli život radim u vrtiću s duplo većim brojem djece od normativa, nisam ni to dočekala.

Ipak, ne želim govoriti negativno o sindikatu, niti to mislim. Sindikat je jači u domenama pregovora i kada su u pitanju pravne stvari, pružanje zaštite i sl. jer imaju bogatu povijest i iskustvo. Oni takve stvari brzo rješavaju i brojne kolegice osjećaju da im sindikat daje sigurnost i pravnu zaštitu. Pogledajte francuske sindikate učitelja i obrazovanja, kako štrajkuju i masovno izlaze na ulice. Pa, sindikat čine ljudi – a to smo mi. Mi, koji sve probleme gutamo i smješamo se jer ne želimo opterećivati roditelje i pokazivati nezadovoljstvo. Mi, koji ne izlazimo na prosvjede. Mi, koji cijeli život čekamo da bude bolje i pred mirovinu shvatimo da neće biti...“

<https://radnickaprava.org/tekstovi/clanci/tko-ovakve-odgojitelje-ima-za-buducnost-njemacke-ne-treba-brinuti>

Posebnost katoličkih škola u Hrvatskoj – otvorenost prema svijetu, prema drugima i drugačijima

Katoličke škole, kako u Europi tako i u Hrvatskoj, mjesta su ekumenske i međureligijske suradnje i dijaloga. Neke katoličke škole pohađaju i ateisti, odnosno pripadnici drugih religija, a neke imaju izvrsnu suradnju s drugim vjerskim školama. Donosimo razgovor s ravnateljima triju katoličkih škola u Hrvatskoj koji navedeno potvrđuju.

Sveti Ivan Pavao II. kaže da su katoličke škole istovremeno mjesta evangelizacije, cjelovitoga odgoja, inkulturacije i učenja o životnome dijalogu između mladih i različitih religija i društvenih okruženja. Upravo je osoba, učenik u središtu odgojno-obrazovne djelatnosti katoličke škole. Odgaja ih se tako da mogu skladno razvijati svoje tjelesne, ćudoredne i umne darove, da steknu što savršeniji osjećaj odgovornosti i ispravnu upotrebu slobode te da se osposobe za djelatno sudjelovanje u društvenom životu. U temeljima katoličke škole je pogled na stvarnost koja dolazi iz kršćanskog iskustva.

Sve navedeno su i svjedočanstva ravnatelja triju katoličkih škola koje su se uključile u ovaj novinarski projekt čija je tema „Katoličke škole – mjesta izgradnje dijaloga i širenja ekumenizma u hrvatskome društvu“.

Ravnatelj Katoličke gimnazije u Požegi Ivan Bedeničić ističe kako je njegova gimnazija, kao uostalom i druge katoličke škole, posebna zbog odgojne komponente, individualnog pristupa svakom pojedinom učeniku, a navodi i mnoštvo aktivnosti i projekata koje prido-

49. Branimir Gubić

Novinarski projekt: **Katoličke škole - mjesta izgradnje dijaloga i širenja ekumenizma u hrvatskom društvu**

Elektronička publikacija:
Web portal Hrvatske katoličke
mreže

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
22. listopada 2023.

nose jačanju zajedništva. „Jao školi koja bi to njegovala samo prigodno! Svaki dan je nova prilika, a projekti su tu da se nadahnemo, poučimo, možda intenzivnije doživimo. Sportska druženja, mise, molitve, kampiranja, promocije, pjevanje, međusobna pomoć, predavanja... sve je to dobro, ali bez svakodnevnog 'ordinaria extraordinarie' ništa!“, svjedoči Bedeničić. Isti će i kako imaju dobru suradnju s učenicima i roditeljima. Kao razlog upisa u katoličku školu, ravnatelj gimnazije u Požegi navodi da učenici katoličku školu prepoznaju i cijene zbog dobre i prijateljske atmosfere, a roditelji zbog povjerenja u dobar odgoj i solidnu naobrazbu. Za svoje suradnike, nastavnike, navodi da su „praktični katolici, a onda dobri profesori, predani radu te otvoreni. A kakvi bi trebali biti? Uzor nam je Krist, pa sveci, dobri ljudi...“

Naglašava da suradnjom, međusobnim upoznavanjem i zajedničkim projektima nastoje kao škola biti mjesto izgradnje dijaloga i širenja ekumenizma u hrvatskom društvu. „Suradujemo na projektima sa Srpskom pravoslavnom gimnazijom iz Zagreba i Islamskom gimnazijom iz Zagreba“, naveo je Bedeničić.

O posebnosti svoje škole ravnateljica Ženske opće gimnazije Družbe sestara milosrdnica s pravom javnosti u Zagrebu Vesna Dinjar, s. Danijela, kaže da ono što njihove učenice najviše ističu je puno izvannastavnih i fakultativnih predmeta i projekata te raznolika putovanja koja organiziraju tijekom godine, tj. tijekom srednjoškolskog obrazovanja.

„Smatramo da je naša škola mjesto gdje učimo i izgrađujemo dijalog te ekumenizam, a oko toga osobitu brigu imaju naša knjižničarka, kroz program fakultativne nastave pod nazivom 'Međureligijska kultura', te vjeroučiteljica u nastavi vjeronauka. Tijekom školske godine one organiziraju različite projekte s tim ciljem te posjećuju s učenicama ustanove drugih religija ili kršćanskih crkava“, kazala je Dinjar ističući suradnju s Islamskom gimnazijom dr. Ahmeda Smajlovića te Srpskom pravoslavnom općom gimnazijom „Kantakuzina Katarina Branković“.

Da je ova katolička srednja škola zaista plodno tlo ekumenizma dokaz su upisane učenice drugih vjeroispovijesti. „Prošle godine upisali smo učenicu romske

nacionalne manjine koja nije isticala svoju vjersku pripadnost, ali smo naknadno saznali da pripada drugoj kršćanskoj crkvi. Prije nekih osam godina imali smo učenicu iz Koreje čiji je otac evangelički pastor. Upisana je u školu jer su roditelji smatrali da je to za nju dobro okruženje, a budući da je kršćanska smatrali su da neće ništa loše ovdje čuti“, svjedoči ravnateljica.

Također, naglašava kako se broj učenika iz godine u godinu povećava. „S obzirom da u zadnje tri godine, što zbog potresa, što zbog pandemije nismo imali bodovni prag te nam se upisao i određen broj učenica s manjim brojem bodova, smatramo da ove godine imamo porast broja upisanih jer smo i postavili prag i upisali tri razreda. Svakako smo i vidljiviji na nekim društvenim mrežama te je vjerojatno i to pridonijelo dobrom broju upisanih, a u velikom broju je tome ipak pridonijela usmena predaja naših bivših učenica“.

Veliki rast zainteresiranih, a onda i upisanih učenika ima i Katolička osnovna škola „Josip Pavličić“ u Rijeci. „Ove školske godine našu školu upisala su 42 nova prvaka. U ovom trenutku škola broji 338 učenika; 188 u Razrednoj nastavi i 150 učenika u Predmetnoj. Godine 2015., kad je škola osnovana, imala je 37 učenika, 2023. godine, 8 godina poslije, broji 338 učenika. Rast je velik. Upisujemo dva razreda po generaciji, ali po interesu roditelja, mogli bismo otvoriti i treći odjel (c razred)“, istaknula je ravnateljica ove škole Jasna Buketa.

Kaže da u školi imaju učenika ne-katolika, da uvažavaju običaje drugih, uče i upoznaju vjerske zajednice na području Grada Rijeke radi izgradnje kulture različitosti i mira. „Suradujemo sa svim osnovnim školama čiji je osnivač Primorsko-goranska županija i Grad Rijeka na različitim razinama (programi, zajednički kadar i sl.). U proljeće 2023. bili smo domaćini osnovnim školama Grada i Županije povodom 35. smotre školskih učeničkih zadruga. Grad Rijeka je ove godine osigurao besplatne radne bilježnice za sve učenike škole, iako je osnivač vjerska zajednica, a ne lokalna vlast. Suradnja raste“, naglasila je ravnateljica Buketa.

Ova škola nudi različite oblike nastave, a osim redovne, dodatna i dopunska posebno su koncipi-

rane. „Izborna nastava (njemački, talijanski, francuski, latinski, španjolski, informatika) nudi prošireni obrazovni sadržaj; cilj je zalagati se za izvrsnost škole u obrazovnoj zajednici. Od 1. do 8. razreda izvannastavnih aktivnosti ima više od 40, uključujući i druge projekte i obuke. Terenska i izvanučionička nastava organizirana je temeljito i korelativno i sveprisutna je cijelu nastavnu godinu. Izvanškolske aktivnosti održavaju se nakon 16 sati u zgradi škole (japanska matematika, sportske i glazbene aktivnosti) što roditeljima odgovara zbog dnevne rutine i rasporeda, a učenike potiče na prakticiranje sportskih i drugih sadržaja. Škola razvija suradnju s vanjskim čimbenicima obrazovnog procesa, radi na izgradnji kvalitetnog odnosa s roditeljima, stručnim službama, nadležnim uredima. Škola humanitarno djeluje u društvu; aktivira sve uzraste na osjetljivost prema drugima, radi na razvijanju empatije i čovječnosti, moralnosti. Upravo nedostatak empatije dovodi do problema u školi i u obitelji. Roditelji posebno cijene naš Cjelodnevni odgojno-obrazovni rad (od 1. do 4.) jer su djeca u školi od 8 do 16 sati. U tom programu smjenjuju se u balansirajućem rasporedu svi oblici nastave i opisanih aktivnosti (plus organizirano slobodno i slobodno vrijeme). Kurikulumski – do 20% duhovnog sadržaja integrirano je u svaki predmetni kurikulum. Učenici nose školsku odjeću, postoji kodeks odijevanja, izgledaju usklađeno s odgojno-obrazovnom funkcijom škole“, navela je Buketa.

Istaknula je i jedan poseban projekt – „U gostima“. Naime, roditelji u sklopu ovog projekta ulaze u učionice i prezentiraju svoje profesije. „Posjete tako razredne odjele roditelji glazbenici, menadžeri, novinari, policajci, vatrogasci, majke balerine... Dolaze s opremom, pratinjom. Neki pak roditelji organiziraju odlazak učenika na njihova radna mjesta; laboratorije, hotele, radio postaje... Učitelji posjećuju druge učitelje na nastavi, stariji učenici pomažu mlađima, ravnatelj ulazi u razrede kao predavač. Mjesečne svete mise su zajedničke; svi se dionici školskog procesa povezuju vertikalno i horizontalno“, naglasila je ravnateljica ove riječke katoličke škole.

Spomenuti ravnatelji triju osnovnih škola za svoj posao kažu da ga vole i da ga rade odgovorno. „Mislim da smo povlašteni kao vjernici i radnici. Briga osni-

vača uključuje i djelatnu pomoć, a profil roditelja i učenika omogućuje skladno djelovanje ipak probrane zajednice na evanđeoskim temeljima. Odakle snaga? Molitva, molitva zahvale, molitva traženja, molitva u veselju i tuzi“, kazao je ravnatelj Bedeničić iz Požege.

Da je izazovno u današnjem vremenu biti ravnatelj katoličke škole smatra ravnateljica Dinjar iz Zagreba. „No, svakako u velikoj mjeri u tome pomaže duhovnost i kontinuiran rad na osobnoj duhovnosti jer bez vjere čovjek bi ponekad zapao i u malodušnost. Biti ravnatelj katoličke škole nije samo služba, to je i poziv i poslanje, i kad se kao takvo prihvati, u duhu vjere, osjeća se i Božja prisutnost i Njegova pomoć“, svjedoči.

„Biti ravnatelj katoličke škole časna je funkcija, ali izrazito zahtjevna. Očekivanja su velika, odgovornost golema, a funkcija je dvostruka: odgovara i crkvenoj i svjetovnoj vlasti. Duhovnost živim kroz biblioterapiju i odlascima na tihe svete mise u četvrti u kojoj živim. Važan je mir u duši za obnašanje ove funkcije“, istaknula je ravnateljica Buketa iz Rijeke

Kako vide budućnost katoličkih škola u Hrvatskoj?

Što se tiče osnovnih škola, ravnatelj Bedeničić kaže kako je perspektiva njihova rasta veća u odnosu na srednje škole. „Uvijek će biti izazovno ‘konkurirati’ ostalim školama. Govoriti o vjeri je jedno, ali kada to počinjemo živjeti nije baš ružičasto. Smatram da je katolička škola (i da će to potrebnije biti!) oaza u kojoj treniramo (i sebe i roditelje i učenike) i osposobljavamo za život u svakojakim ‘pustinjama svijeta’ koje trebaju ‘sol svijeta’. Mislim da je preskromno reći da danas nije dobro, a pretenciozno da će sutra biti bolje! Evanđelje je radost koju nije lako živjeti danas, ali neće biti ni sutra. Ali nema čudasnijeg života od života na tim temeljima! A katolička škola je povlašteno mjesto koje nam je dano za svjedočenje upravo takvog života! Jesmo li dobri ne znam, ali znam da možemo biti bolji!“, svjedoči Bedeničić.

Buketa misli da će se osnivati nove katoličke škole jer, kako kaže, novo doba donosi polako i vrstu povratka tradicionalnim vrijednostima na kojima počiva svako dobro društvo.

„Dobre su vrijednosti na kojima škola počiva. Kršćanski način čvrst je temelj. Treba njegovati te vrijednosti, zahtijevati ih, razvijati, ne posustati. Duhovnik u katoličkoj školi mora postati stručni suradnik i biti svaki dan na svom radnom mjestu; dostupan i djeci i djelatnicima i roditeljima. Sada to nije tako. Imamo duhovnika jedanput tjedno u vizitaciji. A upravo duhovnik živi od riječi, od ljubavi, od smisla i potreban je u katoličkoj školi svakodnevno“, istaknula je.

Nešto neodređenija bila je ravnateljica Dinjar. „Gledajući društvene prilike, tko bi mogao bilo što predvidjeti, no postoje naznake da bi broj katoličkih škola mogao rasti s obzirom da roditelji žele zaštititi djecu od različitih nekršćanskih utjecaja koji su u zadnje vrijeme sve glasniji, no postoji mogućnost i smanjenja broja katoličkih škola obzirom na sve jači utjecaj upravo tih nekršćanskih utjecaja. Preostaje nam raditi i vidjeti što će budućnost donijeti“, naglasila je.

Ističe da nije neki vizionar i da joj je teško reći reći što će vrijeme i društvene prilike donijeti, no misli da „svakako katoličke škole moraju koristiti sva dostupna sredstva kako bi bile i vidljive, ali i budno paziti i slušati bilo/puls svojih učenika i obitelji jer smo našim obiteljima i produžena ruka odgoja te nastojati oko kvalitetnog obrazovanja kako bi naši učenici bili konkurentni svojim kolegama prilikom upisa na željene fakultete.“

Svo troje ravnatelja naglašavaju dobru suradnju s roditeljima, ali i sa svojim djelatnicima. Možemo reći kako im je za školu zajednički nazivnik „Njiva Gospodnja“, na kojoj marljivo rade i ulažu trud s obzirom na poslanje koje imaju, ne želeći pritom izgubiti ničije povjerenje, a ponajviše ne Gospodinovo.

<https://hkm.hr/zivot/posebnost-katolickih-skola-u-hrvatskoj-otvorenost-prema-svijetu-prema-drugima-i-drugacijima/>

Svjedočanstvo jedne obitelji s područja VPŽ o važnosti donorstva: „Naš je tata darujući organe nakon smrti spasio bar tri života“

50. Marija Lovrenc

Novinarski projekt:
**Tijelo kao dar - što sve
možemo darovati od
rođenja, pa i nakon
smrti, da pomognemo
drugima u društvu?**

Elektronička publikacija:
Internetski portal radio
Virovitica i Virovitičkog lista

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
28. studenoga 2023.

„Griješ je zakopati u zemlju ono što može spasiti drugoga čovjeka“, poznate su riječi danas pokojnog pape Ivana Pavla II. koji je vjernike i sve ljude dobre volje poticao da razmisle o doniranju organa bez ikakve sumnje da bi tim činom povrijedili nauk Katoličke crkve o svetosti tijela ili uskrsnuću.

Naprotiv, papa je naglasio doniranje organa, ali i cijelog tijela nakon smrti za potrebe medicine herojskim činom današnjice, pri kojem se živim osobama koje će dobiti organ od donora ne vraća samo prilika za život, već i velika nada koje su, napomenuo je, mnogi bolesnici do tada bili lišeni.

Upravo te riječi, ali i činjenica da nitko ne može ostati ravnodušan na borbe osoba koje su teško bolesne i zbog svog stanja trebaju organ, tkivo, krv ili matične stanice, bile su velik razlog zašto su se M. i njena obitelj iz jednog manjeg mjesta s područja Virovitičko-podravske županije prije godinu dana odlučili organe svog oca nakon moždane smrti darovati drugima.

M. je pristala s nama podijeliti njihovo iskustvo, a mi pritom koristimo samo njihove inicijale, budući da podaci o darivateljima i primateljima dijelova ljudskog tijela predstavljaju profesionalnu tajnu. To je svojevrsno poštovanje i prema donoru, ali i prema osobi koja je njegovim poklonom ostvarila pravo na novi životni početak.

Kobna glavobolja

– Naš tata umro je u 56. godini života nakon trećeg moždanog udara. Žalio se na glavobolju, ali kako smo već dva puta prošli tu situaciju, nismo računali da će to biti posljednji put da ga vidimo. Nismo ni slutili da će ta glavobolja biti kobna – prisjetila se M. trenutka kada je njen otac V. kolima hitne pomoći krenuo prema Općoj bolnici Virovitica.

Nažalost, situacija je bila jako ozbiljna: nakon moždanog udara V. je zadobio obilno krvarenje u mozgu i pao je u komu već na putu do bolnice. Zanimljivost: iste noći s njim je dovezen njegov sumještanin, gotovo u istom stanju. Obojica su provela osam dana na Jedinici intenzivnog liječenja u OB Virovitica, a nakon što je nastupila i moždana smrt, obojica su eksplantirani.

– Tata je u bolnici bio osam dana, koji su nam se izmjenjivali kao faza tuge i faza nade. Zvali smo svakog jutra bolnicu s nadom da će se tatino stanje promijeniti, da će se možda probuditi, da ima bilo kakvog napretka. Svatko se od nas četvero, nas troje punoljetne djece djece i mama, sa situacijom nosio na svoj način. Neki od nas postajali su svjesni da tata umire, a neki od nas nisu napuštali nadu da je ovo samo još jedna epizoda i pripremali su slatkiše kojima ćemo ga dočekati kad dođe kući iz bolnice – kaže nam naša sugovornica, istaknuvši kako je jedan telefonski poziv, deveti dan od moždanog udara, puno toga promijenio.

Iz bolnice su ih zvali na razgovor. Obitelj se uputila u bolnicu s nadom da će liječnici najaviti operaciju ili neki zahvat koji bi njihovom suprugu i ocu donio promjenu stanja na bolje.

No kada su sjeli za stol, saznali su da je već ustanovljena moždana smrt. Nakon prvog šoka uslijedila je nova nada – V. je bio kandidat za doniranje organa kojima može drugima spasiti živote. Konkretno, bubrezi i jetra mogli su se iskoristiti za pacijente koji ih čekaju.

Svi članovi obitelji žele darovati organe

– U našoj obitelji ranije smo otvoreno razgovarali o doniranju organa. Gledali smo i akcije Zaklade Ana Rukavina, čitali i slušali o bolesnoj djeci i odra-

slima koji trebaju pomoć. Naš zajednički stav je da želimo pomoći kako god možemo. Rekli smo si; ako se nekome od nas nešto dogodi, darujemo organe za transplantaciju. Zato smo u tatinom slučaju, unatoč prvotnom šoku, suzama i tuzi, bez ikakve sumnje pristali na doniranje – priča M.

Liječnici su ih, ističe, uputili u proceduru i već iste noći organi su iz tijela njihovog oca eksplantirani i prevezeni u jedan od kliničkih centara, odnosno vjerojatno i izvan zemlje, budući da je Hrvatska članica Eurotransplanta. Kao što je poznato, uz Hrvatsku, ovu organizaciju čine još i Austrija, Njemačka, Slovenija, Nizozemska, Luxemburg, Mađarska i Belgija.

M. je u ime obitelji zahvalna što su tijekom tatinog boravka u bolnici, kada su uložili sve napore da ga spase, ali i tijekom razgovora o doniranju, svi pokazali stručnost, profesionalnost i bržnost.

Praksa vezana uz postupak transplantacije je takva da živi donor ili članovi obitelji (u slučaju mrtvog donora) ne mogu saznati informacije o primatelju organa.

– Znamo samo da je tata darujući svoje organe spasio bar tri života. Nikada nećemo saznati tko su te osobe u kojima danas živi i dio njega.

Možemo samo reći da je bio predivan čovjek kojemu je obitelj bila sve. Nije odlazio nikamo, vikendom je umjesto s društvom uvijek odabirao biti s nama. Bio je blaga, ponizna i skromna osoba koja je uvijek činila sve da se u našoj kući, ali i svi oko njega osjećaju prihvaćeno. Njegovi kolege i danas kažu kako im nedostaje njegova zafrkancija.

Svijetli primjer humanosti

Nama? Nama sve vezano uz njega nedostaje. No, lakše nam je kada znamo da je neka osoba živa zahvaljujući upravo našem tati. Negdje, tamo, netko ima tatu, mamu, suprugu upravo zbog našeg tate. To nam je velika utjeha – poručuje M., čija obitelj drugima može poslužiti samo kao svijetli primjer humanosti i dobrote.

Oni sami kažu da bi se u svakoj obitelji trebalo razgovarati o temi doniranja organa, da to ne bude tema

puna stigmi. Načelno se o donorstvu dosta toga zna, kaže nam M., ali i dalje ima puno pitanja, sumnji, pa i strahova, pogotovo u manjim zajednicama poput njihove.

– Ljudi su nam postavljali razna pitanja, između ostalog i koliko se novca dobije za taj čin. Neki su nam pak znali reći da oni nikada ne bi pristali dati svoje organe jer onda neće otići u Raj.

Mislim da je važno govoriti o donorstvu na način da ljudi saznaju sve što ih zanima. Najvažnije je reći da oni koji se odlučuju na taj čin nemaju nikakvu finansijsku korist, nema govora o novcu. Jedina korist koju moja obitelj ima su vjera i nada da je dio našeg tate nekome pomogao da danas živi ispunjen i sretan život – zaključuje M.

Recimo da tu nadu dijele i druge obitelji, njih 22 s područja Virovitičko-podravске županije koji su organe svog člana donirali za potrebe transplantacije. Podsjećamo, iz Opće bolnice Virovitica dosad je doniran 61 organ, od kojih čak 10 samo prošle godine.

Zahvaljujući donorima velikog srca, članovima njihovih obitelji i uhodanom eksplantacijskom i transplantacijskom timu bubrezi, jetra, srce i pluća darovali su nov početak pacijentima ne samo u Hrvatskoj, već i zemljama članicama Eurotransplanta. Podsjetimo, samo jedan donor može spasiti čak osam života.

Za one koji se odluče na donorstvo to je poticajno i pohvalno, a za one koji s nadom čekaju organ – neprocjenjivo.

<https://www.icv.hr/2023/11/svjedocanstvo-jedne-obitelji-s-podrucja-vpz-o-vaznosti-donorstva-nas-je-tata-darujuci-organe-nakon-smrti-spasio-bar-tri-zivota/>

SABINA ANGELINA LATIN, PREDsjednica UDRUGE StarKA O IZAZOVIMA STARENJA: Još nismo osvijestili da smo staro društvo, a posljedice će biti sve teže

O starosti i svim izazovima koje ona nosi, puno toga ima za reći Sabina Angelina Latin, predsjednica karlovačke udruge StarKA i voditeljica Doma za starije i nemoćne Latin u Ozlju. S njom smo razgovarali o temi „Biti star u Hrvatskoj – jedan od najvećih izazova 21. stoljeća“. Latin je, osim svog posla u Domu, vrlo aktivna i u radu udruge za informiranje, širenje i razvoj socijalnih usluga za starije osobe StarKA. Sudjeluje u radijskim i televizijskim emisijama na temu starenja, pokretač je raznih akcija za integraciju starijih osoba u društvo u cjelini, a njezini su prijedlozi prihvaćeni i u kreiranju novog Zakona o socijalnoj skrbi i pridruženim akcijskim planovima.

Trenutačno je udio stanovnika starijih od 65 godina u Hrvatskoj 22,34 posto (brojkom 868.638 osoba), a projekcije su da će nam do 2060. godine udio starih biti iznad 30 posto. Kako se Hrvatska općenito nosi s demografskim promjenama i rastućim brojem starijih osoba te sve većom potrebom za skrbi?

„Hrvatska, pritom mislim na društvo općenito, još nije osvijestila taj problem. I to je zabrinjavajuće. Posljedice koje danas trpimo zbog promjene demografske slike i starenja društva će iz godine u godinu biti sve izraženije i teže. Teže kako za podnositi, tako i sve teže za sanirati. Danas govorimo o manjku socijalnih usluga za starije, no to je manji problem, tu se nešto i događa. Počinje gradnja 18 centara za starije diljem Hrvatske, šire se izvaninstitucionalne usluge boravka i pomoći u kući. Daleko veći problem je deficit njegovatelja i

51. Iva Perdec

Novinarski projekt:
**Biti star u Hrvatskoj
- jedan od najvećih
izazova 21. stoljeća**

Elektronička publikacija:
Teleskop

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
28. studenoga 2023.

stručnih kadrova, nedostatna educiranost te općenito slaba zainteresiranost za rad sa starijima, porast broja korisnika s nedostatnim financijskim sredstvima da si uslugu plate i priušte, predrasude i stereotipi prema starijima u svakodnevnom životu, nepovezanost socijalnog i zdravstvenog sustava, problem nasilja nad starijima – naročito ekonomskog te nerazumijevanje starenja i promjena koje ono donosi. To su pravi izazovi bez instant rješenja, izazovi koji traže sve glave za stolom, traže dijalog i uključenost svih društvenih karika – od institucija i politika, preko medija, do organizacija civilnog društva i javnosti. A toga jednostavno nema, ne u dovoljnoj mjeri da pokrene stvari s mrtve točke. Nema kritične mase zainteresiranih, poglavito ne u medijima. Iako je starenje neizbježan i nezaustavljiv proces, jedina izvjesna budućnost svakog od nas, mi se o toj temi bojimo govoriti i razgovarati. Sutra će nam svi biti krivi kad se pomakne dobna granica za odlazak u mirovinu, što je neminovno budući da udio radno aktivnog stanovništva pada“, detaljno nam je i slojevito pojasnila Sabina Angelina Latin.

Koje su ključne inicijative i programi udruge StarKA usmjereni na poboljšanje kvalitete života starijih osoba?

„Ima ih podosta, no ključna, najopsežnija i najizazovnija inicijativa naše ni tri godine stare udruge je pokretanje kampanje ‘stopAgeism’ u rujnu ove godine. Radi složenosti teme, kampanja se pripremala više od pola godine i za nju smo dobili visoko pokroviteljstvo Vlade Republike Hrvatske. Pokrenuta je u selu Jaškovo, selu Štrudlafesta – međunarodno poznate manifestacije nastale sinergijom generacija – znanjem i iskustvom naših starijih o izradi štrudla te entuzijazmom i znanjem mlađih generacija. To je ono što kampanjom želimo postići, tu sinergiju iskustva, znanja i elana. Inače, kampanja je zamišljena kao projekt koji stari zajedno s nama, skup aktivnosti koji ne smije prestati želimo li postići ciljeve. Najvažniji ciljevi su suzbijanje starosne diskriminacije i povećavanje opće svijesti o starenju kao prirodnom procesu, povećanje međugeneracijske solidarnosti, suradnje i obostranog razumijevanja među generacijama. Sekundarni ciljevi su promoviranje rada sa starijima kao društveno poželjnog i korisnog, promicanje voluntarizma, društveno odgovornog poslovanja i održivog razvoja – tri

izuzetno važna segmenta za budućnost socijalne skrbi, ali i za sveopći društveni razvoj i napredak. Najvažnija ciljna skupina kampanje su nam najmlađi članovi zajednice – djeca, učenici osnovnih i srednjih škola i prve radionice su već odradene. Druga ciljna skupina su zaposleni u zdravstvenim i socijalnim ustanovama, osobe srednje životne dobi i javnost općenito. Naravno, tu si i stariji sugrađani. S njima ćemo malo manje raditi na prepoznavanju predrasuda i stereotipa, a više na edukaciji kako se zaštititi od diskriminacije i kome se obratiti za pomoć.

U sklopu kampanje pokrenuli smo i inicijativu održavanja okruglog stola i javne rasprave o radnicima u zdravstvenom i socijalnom sektoru, prvi bi se trebao održati početkom iduće godine. Trenutno intenzivno proučavamo modele plaćanja skrbi drugih europskih zemalja i vjerujem da će i to iznjedruti neke dobre prijedloge. Moram nadodati da, razgovarajući s ljudima iz drugih članica, kojima tradicija i gospodarski status omogućuju jako kvalitetna rješenja socijalnih usluga i financiranje istih, shvatih da svi imamo vrlo slične probleme. Oni su sada ispred nas, i u kapacitetima i financijski, ali problemi su isti. Ako to nije zvono za uzbunu, ne znam što je. Govoreći o inicijativama udruge, treba reći da cijelo vrijeme pratimo zbivanja na terenu i stvarno stanje te sve promjene u zakonskim aktima koji se tiču naše 65+ populacije te predlažemo i šaljemo nadležnim institucijama prijedloge za poboljšanje i sustava skrbi i kvalitete života naših starijih.“

Koliko je i na koji način razdoblje korone, koje je trajalo više od dvije godine, utjecalo na kvalitetu života starijih osoba u domovima za starije i nemoćne osobe?

„Definitivno je ostavilo posljedice. Ljudi su bili zabrinuti i potišteni, ne samo zbog manjka osobnog kontakta uživo sa svojim obiteljima, već su bili u strahu za članove svojih obitelji. Svaki dan na televiziji slušao o broju umrlih i o broju zaraženih, a tvoji su izloženi virusu tamo negdje vani. S vremenom se razvijalo nepovjerenje prema informacijama o članovima obitelji preko telefona. Svjedočili smo naglim promjenama raspoloženja i razdražljivosti, porastu kardiovaskularnih tegoba i povlačenju u sebe.

Korisnici manjih domova su generalno, usudujem se reći, ipak malo bolje prošli. Manja je bila smrtnost i manja izloženost virusu, manji broj zaposlenih nosi i manje kontakata s vanjskim svijetom. Lakše se podnosio i manjak osoba u samoizolaciji, ipak je manji obujam posla u pitanju i svi smo podmetali leđa da nadoknadimo par ruku.

U mom domu, moram se pohvaliti, nismo imali proboj COVID-19 skoro tri godine, sve do ove Nove godine, tad nam je s posjetama došla i korona. Budući da smo svi bili već tri puta procijepljeni, nije bilo težih oblika i posljedica. No do početka cijepjenja, svaki put kad bi netko od radnika ostao u samoizolaciji kao kontakt pozitivne osobe, par dana smo svi bili u iščekivanju. Teško je reći tko je više bio zabrinut, korisnici ili ja. Probajući ih zaštititi agonije, u početku sam probala prešutjeti zašto neka sestra ili njegovateljica nije došla u smjenu. Nije pomagalo, znali su.

I ta razlika u odgovorima na pandemiju i probleme koje je donijela, otvorila je diljem svijeta neke druge teme i ukazalo na mnoge manjkavosti velikih ustanova. To su glomazni sustavi koji se teže prilagođavaju i koji imaju veći broj žrtava. U Hrvatskoj se, nažalost, uvijek govorilo o velikim socijalnim ustanovama, mahom decentraliziranim domovima, koje je zahvatila pandemija i nismo imali prilike javno čuti mnoge primjere dobre prakse i prednosti domova malih smještajnih kapaciteta do 20 korisnika.“

Kod obitelji starijih i nemoćnih, a posebice dementnih osoba, postoji vječno pitanje i bojazan hoće li njihovim najmilijima u domu za starije biti bolje nego u vlastitom domu. Što biste im odgovorili?

„Doma je doma, svakom je dom najdraže mjesto, svaka osoba je unikatna i ne bih se usudila nikome reći – bit će vam bolje u domu. No, onako iz iskustva obavljanja socijalne djelatnosti, reći ću da kad se dođe u situaciju nemoći i ovisnosti o tuđoj brizi dvadeset i četiri sata dnevno, tad je dom za mnoge ipak bolji izbor. U domu korisnik ima prijeko potrebnu zdravstvenu njegu što je u toj dobi izuzetno važno. Praćenjem psihofizičkih promjena korisnika, brzo se uočavaju potencijalni problemi, alarmira liječnika te se mnoge tegobe zaliječe prije nego postanu kronične.

Sprečavanje komplikacija i bolničkog liječenja i te kako pridonosi kvaliteti života. Drugi važan element o kojem treba razmišljati jest osamljenost i usamljenost čovjeka. Ako većinu vremena provodi sam, dom je bolja opcija. Često se događa da ljudi živnu dolaskom u dom. Dolaze u okruženje s vršnjacima, ljudima koji razumiju sve njihove tegobe, s ljudima koji žele čuti i slušati o njima i njihovom životu; što su radili, gdje su bili, što su stekli, kako su živjeli, koga imaju.... U toj dobi to je neprocjenjivo.

Kad govorimo o Alzheimerovoj bolesti i drugim demencijama, valja reći da se radi o pošasti 21. stoljeća s rapidnim rastom oboljelih. Bolest je dugotrajna i iscrpljujuća te se smatra da na jednog oboljelog obolijeva još jedan do dva člana obitelji. Smatram da je u odlučivanju što je bolje potrebno voditi računa o fizičkom, mentalnom i emocionalnom zdravlju njegovatelja odnosno osoba koje o oboljelom doma skrbe. Znajući koliko je zahtjevna ta skrb, već sam dala upute sinu da ne želim da brinu o meni doma budem li dementna. Uistinu, kapa do poda svima koji brinu o dementnim članovima obitelji i iskreno se nadam da će nova socijalna usluga Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike ‘odmor od skrbi’ biti i njima barem malo od pomoći.“

Koje su specifične psihološke potrebe starijih osoba koje dolaze u vaš dom? Je li za nove šticeenike teška psihološka prilagodba na novu okolinu i život u domu?

„Mi smo dom malog kapaciteta, funkcioniramo kao obitelj, nema fluktuacije radne snage, međusobno smo povezani pa je ta prilagodba ipak lakša. Sve ovisi od korisnika do korisnika. Neki u dom dolaze samoinicijativno jer su doma sami, a neki dolaze samoinicijativno jer žele olakšati djeci i obitelji. Te grupe su u sve manjem broju radi cijene smještaja. Sve veći broj dolazi i traži smještaj radi prisile i lošeg zdravstvenog stanja, obično nakon traumatskih ozljeda. Dođu svjesni stanja s ciljem da se vrate doma kad im bude bolje. S vremenom se stope s okolinom i društvom pa ostanu doživotno, doma idu vikendima. A ima i onih koji se ne mogu priviknuti na novu sredinu jer ne mogu prihvatiti svoje stanje. Tad se traži kompromis, razgovara se s obitelji i korisnikom, ponudim im

raskid ugovora kao najbolje rješenje. Vrlo je izazovno brinuti o čovjeku koji nije zadovoljan, naš rad i briga jako ovise o suradnji i spremnosti druge strane da se pomogne.“

Koliko se društvo u cjelini, po Vašem mišljenju, brine o stvaranju sigurnog ozračja za starije i njihovoj uključenosti u život zajednice? Koja bi zemlja bi mogla biti vodeći uzor po tom pitanju, navedite nam primjer?

Nedovoljno. Društvo ne čine samo institucije i ministarstva, lokalne uprave i samouprave i nekolicina organizacija civilnog društva. Društvo smo svi mi, a svi mi činimo nedovoljno u odnosu na društva razvijenih zemalja. Mi nemamo razvijenu društvenu svijest prema bilo čemu pa ni prema starijim sugrađanima. Svi smo si pametni, svi sve znamo i spremni smo napraviti samo ono što se od nas očekuje. Nikako više, a po mogućnosti manje. Sve ostalo bi trebalo pasti s neba, trebala bi osigurati država i javne financije pod uvjetom da što manje za njih izdvajamo. U isto vrijeme se s razvijenim društvima volimo uspoređivati. Kako Nijemci imaju dobre mirovine, kako Austrija i Njemačka plaćaju skrb starijima, kakve su u Njemačkoj plaće, kako Švedska brine o dementnima... Zaboravljamo, zapravo ne znamo da u Njemačkoj čovjek ima opciju izdvajati mjesečno minimalan iznos u dodatno osiguranje, tzv. Pflegegeld iz kojeg kasnije ima pravo na doplatak na njegovu. Dakle, ne daje mu država Njemačka, nego je ta sredstva sam akumulirao. Ne znamo ni da skandinavske zemlje imaju najviše stope voluntarizma od 35 do čak 50 posto. Njemačka, Austrija i Slovenija 30-36 posto, dok je u Hrvatskoj 7-11 posto ljudi starijih od 15 godina uključeno u neki oblik, formalni ili neformalni, dobrovoljnog neplaćenog rada za javno dobro. Razlozi su nedostatak tradicionalnih kulturalnih čimbenika i manjak individualne motivacije. Mi nismo osvijestili važnost i doprinos aktivnosti neplaćenog rada po zajednicu, svijest pripadanja toj zajednici i važnosti suradnje za društveni napredak. 'Bude već netko pa kako će koristiti svima tako će i meni' – to je naše društveno načelo. Ili – 'kako bude, neće mi biti gore nego i drugima'. Štoviše, velik broj ljudi će svako nastojanje pojedinaca da učine nešto korisno za sve pripisati stjecanju osobnih koristi. Takva ponašanja i stavovi nisu

dobar put u budućnost i brigu o starijima. Sve zemlje i društva koja sam izdvojila po dobroj skrbi imaju široke i razvijene mreže volontera za pomoć upravo starijim i nemoćnim osobama.

Vratimo se malo na početak izbijanja pandemije i zatvaranja kafića, trgovina... Sjetimo se najčešćeg komentara javnosti – ako su stariji najugroženija skupina, zabranite samo njima da izlaze van. Složit ćete se da je to bilo strašno.“

Kako vaš dom i udruga surađuju s lokalnom zajednicom i drugim organizacijama koje se bave starijima?

„Moram reći da smo mlada udruga, ovih dana slavimo tri godine od osnivačke skupštine, od čega je dobar dio bilo vrijeme pandemije. Ovo je prva godina širenja aktivnosti na veća društvena zbivanja. U sklopu kampanje „stopAgeism“ počeli smo s pilot projektom međugeneracijskih druženja učenika osnovnih škola, pretežito volonterskih klubova, s korisnicima domovima za starije. To su vrlo zanimljiva i korisna druženja, za obje strane, i nadamo se da će se to proširiti kroz cijelu Hrvatsku. Vjerujemo da ćemo uskoro započeti suradnju domova s dnevnim boravcima za starije, primjerice druženjima i radnim aktivnostima korisnika različitih usluga. Plan je sudjelovati na manifestacijama tipa Štrudlafest, radimo na osmišljavanju zajedničkih aktivnosti različitih dobnih skupina. Ima toga, dosta je ideja.

Mi smo u domu prije pandemije znali organizirati različita druženja i aktivnosti, primjerice likovne kolonije, glazbene veselice s lokalnom zajednicom i obiteljima. Sad zajednički organiziramo samo proslave uoči blagdana, Dana žena i slično. Pandemija je službeno završena no još smo oprezni i ne izlažemo se riziku velikim okupljanjima, naročito u zimska vremena.“

Koje vrijednosti promičete u emisijama Zajedno za starost i Zlatne godine koje uređujete i vodite na Radio Karlovcu?

„'Zajedno za starost' je emisija namijenjena općim temama važnosti i vrijednosti starenja i starijih, promicanja starenja kao prirodne pojave, zaštiti prava

starijih osoba, ostvarivanju prava na usluge i naknade socijalne skrbi, zakonskih izmjena i novina koji se tiču starijih. Kroz emisiju 'Zlatne godine' promičemo teme zdravlja budući da je ono vrlo važno za kvalitetu života ljudi. Govorimo o zdravom starenju, važnosti aktivnog starenja, najčešćim bolestima koje se javljaju s godinama, simptomima na koje treba obratiti pozornost i slično. U svaku emisiju trudimo se dovesti relevantnog gosta, od liječnika specijalista do saborskih zastupnika koji se bave temama zanimljivim i važnim našim umirovljenicima.“

https://teleskop.hr/hrvatska/sabina-angelina-latin-predsjednica-udruga-starka-o-izazovima-starenja-jos-nismo-osvijestili-da-smo-starodrustvo-a-posljedice-bitisve-teze/#google_vignette

TRENK feat. EU: Kada se legendarni barun vraća svom dvorcu u Trenkovu?

Nebrojeno puta sam prošla cestom uz koju nijemo stoji nekadašnja kurija, a sada dvorac baruna Trenka u selu Trenkovo, sjeverno od Požege, nadomak obronaka Papuka

Pri svakom prolasku pokraj njega, zastao bi mi dah. I danas je tako. Jedino što se promijenilo u mom začuđenom, ali i pomalo čeznutljivom pogledu jest da se vid pogoršao uslijed mojih desetljeća, a dvorac još više propao uslijed njegovih stoljeća.

Kao malena, uvijek sam se pitala kako to da jedno takvo zdanje tako naočigled propada, a da svi mi to šutke promatramo, ne čineći ništa da mu pomognemo. Kako sam odrastala, tako sam polako počela shvaćati obrise društveno-političkih ustroja, zakona uzroka i posljedice, činjenicu kako politička struja može biti nizvodna te da je interes vladajućih visoko selektivan i prigodno prioritiziran, ali i da buntovništvo nije uvijek bez razloga. Što to znači za ovu priču?

Nekoć neprilagođen, danas legendaran

Barun Trenk, buntovnik od malih nogu, veliki ratnik, ali i pomni stilist, koji je živio u prvoj polovici 18. stoljeća, odlučio je sagraditi nekoliko zdanja, uglavnom kurija, na svojim darovanim vlastelinstvima. Jedno od njih se nalazilo u tadašnjem naselju Mitrovica, a od 1912. godine poznatom kao Trenkovo.

52. Ana Mičić

Novinarski projekt:
Obnove baštine

Elektronička publikacija:
Blaga & misterije

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
16. studenoga 2023.

Barokna kurija je izgrađena uz glavnu cestu koja je vodila do Velike, tadašnjeg centralnog posjeda kojemu je pripadalo trenkovačko vlastelinstvo, s ulaznim pročeljem okrenutim prema zapadu te stazicom koja je s glavne ceste vodila do ulaza s raskošnom altanom, a u nastavku se protezao bogati i tada (ali i sada) egzotični perivoj.

Franjo nije dugo uspio uživati u miru svog imanja i obiteljskom životu- suprugu i djecu je pokosila kuga, a barun se odlučio radikalno nositi sa svojim gubitkom. Vratio se u vojsku, osnovao svoju specijalnu ratnu postrojbu, Trenkove pandure, uveo poseban stil u vojno odijevanje i ponašanje, primjenio inovativne ratne tehnike, uveo glazbenu pratnju na svojim pohodima, haračio Europom, navodno ljubavao s Marijom Terezijom glavom i bradom, i vješto gledao smrti u oči.

Naposlijetku je, proživješi tucet života u svojim 38 godina, okončao u tamnici u Spilbergu kraj Brna u Moravskoj nakon što je napisao oporuku i dvije knjige memoara.

Dogradnja i obnova kurije

Nakon njegove smrti, imanje u Trenkovu dopada Ivanu barunu Peterffyju i njegovoj supruzi Karolini. Smatra se kako je on dogradio Trenkovu kuriju, a naknadno joj početkom 19. stoljeća Jakob grof Svetić dao konačni izgled današnjeg jednokatnog kasnobarokno-klasicističkog dvorca koji je na Listi zaštićenih kulturnih dobara upisan pod registarskom oznakom Z-418.

Perivoj je zasađen još u Trenkovo vrijeme raznim autohtonim i egzotičnim vrstama drveća i grmlja, a Peterffyjevi su ga proširili i preoblikovali da čini skladnu cjelinu s dvorcem. Za današnji izgled parka zaslužni su supružnici pl. Rakodczay, koji su bili vlasnici vlastelinstva od 1902. do 1935. godine.

Perivoj u užem okolišu dvorca projektiran je u tzv. francuskom stilu, a park na prostoru udaljenijem od dvorca je podignut u slobodnom, tzv. engleskom stilu. Usprkos zapuštenosti, perivoj dvorca svjedoči o botanički i kompozicijski vrijednom djelu perivojne arhitekture što je prepoznato još 1964. godine kada je park dvorca upisan u Registar zaštićenih objekata

prirode kao spomenik parkovne arhitekture, a zahvaća površinu od 5,20 hektara.

30 godina duhova i tišine

Kako su se prilike mijenjale, tako su dvorac i imanje kojemu pripada prolazili kroz razne faze i išli „iz ruke u ruku“. Pa je nakon 2. svjetskog rata za vrijeme Jugoslavije do 1989. tu bila škola, a negdje se navodi i bolnica.

Kako je u perivoju bazen, privlačio je brojnu djecu iz mjesta na osvježenje u vrućim ljetnim danima pa je služio i kao društveno okupljalište. Za vrijeme Domovinskog rata, dvorac je poslužio u vojne svrhe, a poslije rata...?

S vremena na vrijeme su se promijenile drvene daske na prozorima, koje su „štatile“ prazna prozorska okna i sablasno puste prostorije od propuha, uljeza ili zloduha. U vrijeme vještih privatizacija 90-ih, vlasnik imanja postaje Poljoprivredno prehrambeni kombinat Kutjevo d.d., danas poznat kao Kutjevo d.d. Kombinatski je koristio neke gospodarske zgrade na trenkovačkom imanju za potrebe svojih primarnih poslovnih operacija, ali potencijal dvorca ova maćeha nikako ne prepoznaje.

Nekoliko desetljeća se apsolutno ništa nije događalo u dvorcu. Povremeno je tko god provalio i skrio se unutra. Uglavnom je perivoj udovoljio kojoj osunčanoj šetnji lokalnih mještana i malobronih znatiželjnika. U gospodarskim zgradama u nastavku imanja čini se da živi netko.

Kutjevo d.d. se uslijed svoje velike sezonske raspodaje odlučuje prodati i imanje u Trenkovu. Po liniji Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, „vlasnik koji namjerava prodati kulturno dobro (...) dužan ga je prije prodaje istodobno ponuditi Republici Hrvatskoj, županiji, gradu Zagrebu, gradu ili općini na čijem se području to kulturno dobro nalazi, navodeći cijenu i druge uvjete prodaje. Prvenstvo u ostarenju prava prvokupa ima grad ili općina u odnosu na županiju i grad Zagreb, pa Republika Hrvatska“.

Tu nastupa Požeško-slavonska županija. Konačno, imanje u Trenkovu 2019. godine na dražbi kupuje

Županija za 220.000 eura, umjesto za početno službeno procijenjenih i zatraženih 550.000 eura, sa ciljem zaustavljanja daljnjeg propadanja i revitalizacije njegove baštine s parkom. Gorilo je, kako kome..

Kupnja kao prvi korak ka dugoročnom cilju

Kako bilo, od tada do danas primjećujem kako se perivoj redovno kosi, a čak su i nove drvene letve na prozorima, kako gdje. I to je sve - bar od onog vidljivog dijela. Tadašnji župan Alojz Tomašević se iskreno pri zaključenju prodaje ogradio od ostalih konkretnih ulaganja u dvorac i perivoj izjavivši kako Županija nažalost nema viška novca za takve akcije.

Ali se zato naslanjaju na Europsku uniju za financijski poguranac u ovu izdašnu priču uz pomoć svog Regionalnog koordinatora razvoja. Pa su tako 2021. pripremili sveobuhvatan projekt u vrijednosti od 4,5 milijuna kuna, kojim je planirana izrada projektno-tehničke i muzejske dokumentacije nužne za obnovu zaštićenog kulturnog dobra, dvorca i parka u Trenkovu, a čiji je većinski ulog od 3,8 mil HRK snosila Europska unija kroz program Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020.

Na web stranici regionalne razvojne agencije Panore koja je zadužena za provedbu projekta nalazimo kako je projektom planirana izrada projektno-tehničke i muzeološke dokumentacije nužne za obnovu dvorca u Trenkovu i pripadajućeg perivoja koji okružuje sam dvorac.

Izrađenom dokumentacijom ostvaruju se preduvjeti za daljnju rekonstrukciju i obnovu kompleksa dok će muzeološka dokumentacija još detaljnije odrediti sadržaje, funkcionalno zoniranje sadržaja unutar objekta i kompleksa, kao i načine upravljanja infrastrukturom.

Nova kulturno-turistička destinacija Slavonije?

Složni cilj za obnovljeni kompleks svih dosada uključenih u najnovija dvorska previranja jest posjetiteljski centar posvećen barunu Trenku. Uz to, prognoziraju kako će postati nova kulturno-turistička destinacija Požeško-slavonske županije i cijele Slavonije, dostupna

turistima i široj javnosti. Posjetiteljski centar će objedinjavati kulturne, turističke, prirodne, materijalne i nematerijalne znamenitosti i baštinu bogatih povijesnih zbivanja i prilika ovog kraja i Trenkovog života.

Panora je otprilike u ovo vrijeme prije 2 godine objavila video o projektu obnove kompleksa Trenkovog dvorca sa svim njegovim budućim funkcionalnim i tematskim sastavnicama. Pa tako na njemu možemo vidjeti kako su u prizemlju dvorca planirani knjižnica i čitaonica, atelje, kafić i suvenirnica, na katu stalni postavi u 2 galerijska prostora, a u potkrovlju velebani galerijski prostor za povremene izložbe i multifunkcionalna dvorana u jednom.

U susjednoj pratećoj zgradi, koja je zapravo dvorcu najbliži gospodarski objekt, planirani su restoran i kuhinja sa spremištem, a na katu još jedna galerija. U ostale 2 prateće zgrade trebali bi se nalaziti apartmani, ured i radiona. Sve to zvuči, ali i izgleda, očaravajuće. Pa gdje je onda zapelo?

U iščekivanju EU

Izrada dokumentacije uistinu jest prvi korak ka europskim fondovima, a posljedično i k velikim količinama novca potrebnima za ovakva ulaganja. Što će biti s dvorcem i parkom u Trenkovu, ostaje nam za vidjeti. Možemo tek pomno oslušivati prilike te mudro usmjeriti i iskoristiti čim prije one koje će se ukazati.

U međuvremenu, održavanje parka, eventualne sanacije u kontekstu prekrivanja prozora drvenim letvama i ostale praktične intervencije, ali i svi ostali novčani izdaci ostaju na županijskom proračunu.

Toliko silan nerealiziran kapital ostaje mrtav, sustavno iscrpljujući okolna tkiva, a naposljetku i cijeli organizam kolabrira. Daleko je Hrvatska od takve hiperbole, ali istina jest da mnogo resursa još uvijek čeka svoju potpunu utilizaciju.

<https://blagamisterije.com/trenk-feat-eu-kada-se-legendarni-barun-vraca-svom-dvorcu-u-trenkovu/27188/>

Usta puna djetetine

U kratkom osvrtu na vlastito iskustvo trans djeteta, autor razmatra aktualni val legislativne transfobije.

„Kada pogledam što su ovi ljudi učinili našoj zemlji, kako su opustošili generaciju djece, ali i odraslih, turobnost i ružnoću njihovog svjetonazora, moralni i intelektualni kaos koji ostavljaju za sobom – da, postajem jako ljut. A kad uzmem u obzir da moja vlastita djeca moraju naslijediti ovu kulturu, da će Dylan Mulvaney i njemu [sic] slični vrebati moju djecu i pokušati pretvoriti moje vlastite sinove i kćeri u osakaćene mutante, samoprezirne, šuplje, iščašene ljušture poput njih samih, moja ljutnja tada prerasta u kipteći bijes. I znam da ću učiniti sve što moram i izgovarati sve istine nužne da zaštitim svoju djecu od ovog prokletog paklenskog ludila. Osobno sam od mnogih roditelja čuo nebrojene verzije iste horor priče. Lijepo i nevino dijete jednoga dana, naizgled niotkuda, bude uvučeno u rodni kult koji ga proždre. Dijete koje su držali kao bebu, odgajali ga, za njega dali svoj život, voljeli ga i još uvijek ga vole, odjednom postaje neprepoznatljivo. Sva njegova nevinost, svjetlost i ljepota naprosto je iscijeđena iz njega, zamijenjena ovim samokanibalizirajućim ludilom. Za roditelja je svjedočiti kako se ovo događa njegovom djetetu sudbina gora od smrti. Radije bih bio mrtav nego da se to dogodi mojoj djeci.”

- Walsh, 21. veljače 2023., *The Matt Walsh Show*

53. Vir Lev

Novinarski projekt:
Utjecaj anti-trans narativa u medijima i političkim raspravama na prava i življenje stvarnost trans osoba

Elektronička publikacija:
Slobodni Filozofski

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
30. studenoga 2023.

Radije bih da ne moram znati tko je Matt Walsh, nekmoli ga spominjati i dopuštati mu da bez rente zaposjeda stambeni prostor mog uma, no to naprosto nije izvedivo. Odviše mi je stalo, previše se tiče mene i mnogih koje volim, sklon sam opsesivnom razmišljanju o fenomenima koje ne mogu dokučiti intelektualnom i emocionalnom angažmanu unatoč.

Kada razgovaram s kvir ljudima svojih godina, vrlo se često autamo jedni drugima kao zavidnici. Zavidimo mlađim generacijama jer u manjoj mjeri moraju trunuti u ormaru, zavidimo im na dostupnosti informacija, zavidimo im na činjenici da se mogu ranije, češće ili uopće vidjeti na ekranima različitih veličina, zavidimo im jer zarana znaju da nisu jedna jedina kvir osoba na ovome svijetu, zavidimo im jer se znaju imenovati, zavidimo im jer ne gube godine i godine, ponekad i desetljeća, na to da LARP-aju dobre prave curice i dobre prave dječake dok im se ne smuči.

Nerijetko nailazim na roditelje koji žaluju za svojom vrlo živom djecom, jer su njihovim genitalijama pripisali toliku moć da u najsitniji detalj određuju trajektoriju njihovih života, a ona neće pa neće. Ni ja nisam htio, i mene su živog žalovali, a ni u smrti ne bih imao mira pod pogrešnim imenom, u pogrešnom rodu.

Nikome ne bi trebao nedostajati svijet u kojemu se rodno varijantno dijete kakvo sam ja bio moglo ogledati u... Boys Don't Cry? Neka hvala. Nikome ne bi trebao nedostajati svijet u kojemu isto to dijete nije moglo sebe koncipirati nikako drugačije nego kao Paleta samog na svijetu. Meni svakako ne nedostaje to što sam jedino mogao skupljati mrvice koje bi mi dobacio poneki putnik-namjernik u autobusu kojim bih se praktično kratkokos vraćao s treninga plivanja, pa bih ono bracek ili dečec iz zamolbe da mjesto ustupim starijima zobao danima, tjednima, pobogu – dosad.

Daleko od toga da je najgore što mi se ikada dogodilo to što sam prvu riječ za sebe dobio onako usput, kad mi je neki britanski čičica kad sam već imao dovoljno engleskoga da se sporazumijemo obznanio da sam tomboy, ali i to je sigurno dio slagalice koja je dovela do toga da sam o bilo kojem vidu tranzicije preko d v a d e s e t godina razmišljao kao o ograničenom resursu rezerviranom za prave trans ljude.

Konzervativcima su puna usta djece, ali rodni kult je taj koji ih proždire? Saberite se, molim vas.

Ovaj najfriškiji anti-trans legislativni val zahvatio je nekih 100 000 trans mladih u Americi, na način da ih je ostavio bez već ograničenog pristupa zdravstvenoj skrbi, mogućnosti da se bave sportom ili pristupa toaletu.

Dječjim bolnicama se zbog sumnji da se u njima pruža rodno afirmirajuća njega prijeti – checks notes – bombama? Proud Boys upadaju na čitanja dječjih knjiga djeci, jer stabilnosti nacije prijeti činjenica da im dotične čitaju drag kraljice. Ako si to uopće mogu priuštiti, obitelji s trans djecom bježe iz saveznih država u kojima je afirmiranje djetetova roda okarakterizirano kao zlostavljanje djece.

A mi se uz sada već tradicionalno tradicionalističko mjesečno klečanje na Trgu glavnoga grada možemo veseliti tribinama na kojima se promovira isti onaj Matt Walsh iz uvoda, ili pak debatama na kojima se transfobna muda prodaju pod bubrege zabrinutosti za mentalno zdravlje djece.

Do idućeg referenduma!

<https://slobodnifilozofski.com/2023/11/usta-puna-djetetine.html>

Konci prošlosti: pletenje nakurnjaka kao simbol emancipacije

Udruga Tara i žene iz Ličkog Petrovog Sela tradicionalnim tehnikama izrađuju suvenire, koji su nekada imali i praktičnu funkciju, a danas oduševljavaju turiste

Žene iz Udruge Tara iz Ličkog Petrovog Sela već skoro 20 godina pletu nakurnjake. Ovaj vuneni odjevni predmet za muška intimna područja danas je samo suvenir, ali nekada je imao drugu svrhu. „U svim ovim našim krajevima koristili su se nakurnjaci, onda se pedesetih i šezdesetih godina prošlog stoljeća to prestalo spominjati jer je bilo sramota. Ali, zamislite kako je to bilo prije 200 godina, nije bilo pamuka, a muškarci su nosili široke hlače, jahali su konje i morali su zaštititi svoje najintimnije organe da bi mogli imati potomke“, pojašnjava nam Sonja Leka, osnivačica Udruge Tara.

54. Maša Samardžija

Novinarski projekt:
Žene Like

Elektronička publikacija:
P-portal.net

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
19. rujna 2023

Kada se Sonja 2004. godine vratila iz izbjeglištva u Srbiji u Ličko Petrovo Selo, zatekla je mahom starije stanovništvo. Žene koje nisu bile školovane nisu imale nikakvu perspektivu ni priliku da se zaposle. Sonja tada odlučuje pokrenuti udruhu koja će okupiti takve žene i dati im priliku da rade ono u čemu su vješte, a to je izrada tradicionalnih rukotvorina. Zahvaljujući donacijama uredile su jednu seosku zgradu, napravile etno sobu i krenule štrikati. Izrađivale su najprije brojne tradicionalne odjevne predmete, ali s vremenom su se najviše orijentirale na izradu nakurnjaka, jer su upravo oni najviše oduševljavali posjetitelje.

U početku je bilo srama

„U početku su žene bile stidljivije i skrivale su to što rade od znatiželjnih pogleda, mislile su da je to sramota. Ali kad smo krenule prezentirati nakurnjake na sajmovima, dogodio se bum. Možete misliti, stare žene iz Ličkog Petrovog Sela pletu nakurnjake“, prisjeća se Sonja.

Malo po malo, žene su se okuražile. Dogodilo se, kaže nam Sonja, osvještavanje i emancipacija tih žena koje su cijeli život živjele u sjeni svojih muževa. Žene su držale tri, odnosno četiri ćoška kuće i nitko im to nikad nije priznao. A kroz Udruhu su se emancipirale pa se u poznim godinama nisu libile uzeti ni pametne telefone u ruke, postale su vješte i u korištenju laptopa, tableta i tehnološki se obrazovale. Priča nam Sonja kako je jedna baka, koja je u međuvremenu nažalost umrla, oduševljavala turiste i na Facebooku je imala prijatelje iz cijelog svijeta, mahom turiste koje je vidjela jedanput u životu, a na koje je ostavila velik dojam.

A što je pričalo selo?

„Selo se uvijek drži po strani kada dođe nešto novo, selo teško prima novitete jer je seoska filozofija da ne talasaš previše“, kaže nam naša sugovornica. A onda se Ličko Petrovo Selo počelo pojavljivati u medijima, ljudima je rad Udruge bio zanimljiv pa su lokalni mudraci zašutjeli.

Patrijarhat u punom jeku

Lika je patrijarhalna sredina i ne prihvaća se lako da su žene samostalne i uspješne. U Jugoslaviji je situacija bila znatno bolja jer se potenciralo da žene budu neovisne i obrazovane, da rade. A onda se sve polako vraćalo na staro. Malo je, kaže Sonja, i političarki u Lici, malo je načelnica. Općina Plitvička Jezera nikada nije imala ni ženu kandidatkinju za načelnicu, a nikada nisu imali ni županicu. Podređenost žena je vidljiva i u porodicama. „Još uvijek se muž sve pita, on je glava porodice koji određuje šta će se raditi, mada su žene puno inteligentnije. Muž ubire i sve zasluge. Kada, recimo, porodica otvara apartman, uvijek je vlasnik muškarac, iako žene više rade“, pojašnjava Sonja. Starije žene su, kaže, još uvijek tradicionalne i ako idu na izlet, najprije moraju pitati muža. Patrijarhat se očituje i u brojnim drugim obiteljskim situacijama.

„Kada roditelji imaju više djece i kada oni umru, smatra se da ženska djeca ne bi treba dobiti ništa i podrazumijeva se da će muškarci naslijediti imovinu. Ako se sestra ne odrekne svog dijela u korist brata, društvo je osuđuje. A to je patrijarhat“, ističe Sonja. Apsurdno u tome je što se, kada su roditelji bolesni, najčešće upravo žensko dijete brine o njima, a na kraju se smatra da brat ima veće pravo na nasljedstvo.

Sonju ovakav mentalitet nije obeshrabrio. U životu ju je vodio inat i prkos i htjela je pokazati da ima puno dobrih ljudi koji žive u tom kraju i kroz udrugu, među ostalim, htjela je ispričati priču o svom selu. Ali i sama se susrela s predrasudama.

„Ja sam odgojena da budem ravnopravna s muškarcima, a ovdje to nije uobičajeno. Ako vidite nekoliko muškaraca kako stoje, pridete im, i ne daj bože, date svoje mišljenje, neće vas lako prihvatiti jer ženama nije u opisu ponašanja da stanu s muškim dijelom sela“, pojašnjava naša sugovornica.

Ali, nije Sonja puno marila za priče iza leđa. U životu je navikla oslanjati se na sebe i svoj rad jer život prema njoj nije bio milostiv.

Rođena je i odrasla u Karlovcu. Početkom rata s ocem dolazi u vikendicu u Ličko Petrovo Selo, rodno mjesto njezina oca. Rat provodi u selu, a za vrijeme operacije Oluja, kao izbjeglica, odlazi s ocem u Srbiju. Nakon rata gube stanarsko pravo na stan u Karlovcu i vraćaju se 2002. u Liku. Iako je puno vremena i truda posvetila Udruzi Tara, Sonja shvaća da se od toga ipak ne može živjeti i zapošljava se kao čistačica. Vremenom je poželjela raditi nešto drugo te s 53 godine polaže tečaj i dobiva licencu za turističkog vodiča. Radila je za turističke agencije i vodila turiste po Plitvičkim jezerima, a onda se odlučuje osamostaliti i otvoriti svoj obrt te nastavlja voditi ture po nacionalnom parku. A od Udruge Tara i pletenja nakurnjaka ne planira odustati, iako je žena sve manje, a i zgrada u kojoj su bile se urušava i postala je nefunkcionalna.

Plitvička jezera kao kancelarija

Blizina Nacionalnog parka Plitvička jezera omogućila joj je da zarađuje radeći ono što voli. A i selu je blizina ovakve destinacije donijela brojne benefite. Ličko

Petrovo Selo danas ima stotinjak stanovnika, ali je u njemu prije koju godinu izgrađen hotel u kojem je posao dobila i nekolicina lokalnog stanovništva. Ljudi polako preuređuju i svoje kuće u apartmane, a Sonja se nada da bi se ljudi mogli početi i više vraćati u selo. Iako ovo mjesto ima brojnih potencijala da privuče više turista, ti potencijali se slabo iskorištavaju jer je potrebna veća aktivnost lokalnih političkih predstavnika.

Ipak, Sonja je sretna što je, kako kaže, svoja na svome. Iako je igrom slučaja rođena u Karlovcu, ona osjeća da pripada baš ovdje. „Moraš proći tu neku golgotu da bi shvatio što ti paše i što želiš raditi“, ističe Sonja. Kaže kako joj nije problem ni raditi 20 dana bez slobodnog dana jer radi za sebe. „Možda malo kasnim jer imam 58 godina i nemam puno vremena, to me najviše muči“, kroz smijeh nam govori. Ističe da je sretna što radi posao koji voli i samo se nada da će je zdravlje poslužiti i da će moći nastaviti raditi jer dnevno u svom poslu pređe oko 20 kilometara. „Ja nisam mogla zamisliti bolji posao, meni su Plitvička jezera kancelarija, a takvu kancelariju malo ko ima“, ponosno će Sonja.

Voli, kaže, i to svoje selo i prostranstvo koje joj pruža. Iako je rođena u gradu, ne bi mogla živjeti više bez seoske prirode, mira i tišina. „Osjećam se svoja, i čvrsto na nogama“, kaže nam ova Ličanka. I to je zaista tako. Nepokolebljiva, uporna i vrijedna Sonja Leka više puta u životu kretala je otpočetak, ali nije posustajala. Uz borbu za svoj život i egzistenciju, mislila je i na druge. A možda je najvrjednije to što je uspjela uljepšati zadnje dane brojnim starim ženama iz svog sela koje su po prvi put u životu radile nešto za sebe.

<https://p-portal.net/konci-proslosti-pletenje-nakurnjaka-kao-simbol-emancipacije>

Picassov plakat za "Bitku na Neretvi" biser novouređenog arhiva Jadran filma

55. Miroslav-Edvin Habek

Novinarski projekt:
**Jadran film: Obnova
neprocjenjive kulturne
baštine hrvatskog filma**

Elektronička publikacija:
Hina.hr

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
12. rujna 2023.

Picassov plakat za „Bitku na Neretvi“, najskuplji ratni film jugoslavenske i hrvatske kinematografije iz 1969., biser je novouređenog arhiva Jadran filma - riznice filmskih vrpca i popratnog gradiva stvaranog od 1947.

Izvorni print plakata Pabla Picassa za promociju „Bitke na Neretvi“ na inozemnom tržištu iz 1970., najtraženiji je kolekcionarski primjerak u bunkerima Jadran filma gdje je pohranjeno 1660 filmskih vrpca i oko 290 dužnih metara pratećeg gradiva poput plakata, knjiga snimanja, fotografija i reklamnog materijala.

„Neskromno rečeno - Jadran film raspolaže sada vjerojatno najuređenijim arhivskim prostorom u Hrvatskoj, ali i infrastrukturom za digitalizaciju što ćemo tijekom jeseni predstaviti javnosti“, ističe predsjednik uprave Jadran filma Vinko Grubišić.

Dodaje da je novouređeni arhiv pod permanentnim video nadzorom, alarmom i senzorima za temperaturu i vlagu te vatrodojavom, a u njega se, osim dosad prebačenih filmskih vrpca, sada prebacuje i ostalo arhivsko gradivo.

U novi arhiv prebačen je i izvorni veliki plakat za „H-8“, film Nikole Tanhofera iz 1958., prema posljednjem izboru kritičara najbolji hrvatski film svih vremena, a zidove krasi i plakati filmova velikana hrvatske kinematografije, između ostalih, Vatroslava Mimice, Krste Papića, Rajka Grlića, Zorana Tadića i Antuna Vrdoljaka.

Na posebnom mjestu u Jadran filmu, pak, ogromni je plakat za „Rondo“, film Zvonimira Berkovića iz 1966. na koji je Grubišić, kako ističe, iznimno ponosan.

Dokaz veličine tadašnje kinematografije

No, tek Picassov plakat za „Bitku na Neretvi“ dokazuje veličinu i značaja tadašnje hrvatske i jugoslavenske kinematografije. Taj partizanski film bio je sniman osamnaest mjeseci, u njemu je sudjelovalo desetak tisuća vojnika tadašnje JNA, za scenografiju su se gradila i rušila cijela sela kao i željezni most na Neretvi.

U filmu su glumile tadašnje svjetske zvijezde – Orson Welles, Yul Brynner, Hardy Krüger, Silva Koščina, Franco Nero i Sergej Bondarčuk uz „izabranu vrstu“ jugoslavenskih glumaca predvođenih Batom Živojinovićem, Borisom Dvornikom, Ljubišom Samardžićem, Fabijanom Šovagovićem i Milenom Dravić.

No, nitko iz te plejade filmskih zvijezda nije se našao na Picassovu plakatu. Naime, Picasso je za plakat najpoznatijeg partizanskog filma izabrao motiv ratnog stradanja, poznat po njegovoj legendarnoj slici „Guer-nica“, ali ipak, kako stručnjaci ističu, to njegovo djelo bazirano je na slici „Otmica Sabinjanki“.

I kao takav, taj manje poznat Picassov plakat ima veliku kolekcionarsku vrijednost. Primjerice, hrvatski kolekcionar mlađe generacije Denis Svirać svojevremeno je za Večernji list rekao da je Picassovu „Neretvu“ priželjkivao cijelo desetljeće, da bi taj plakat prije par godina napokon pronašao na zagrebačkom „buvljaku“. Pritom je istaknuo i da u cijelom svijetu ima svega 20-ak sačuvanih primjeraka te da ga svakodnevno zovu kolege kolekcionari, muzeji, umjetnici - neki sa željom samo vidjeti Picassov plakat samo, a neki ga i otkupiti.

Podaci o broju otisnutih plakata nisu poznati, no kako se u Jadran filmu saznaje, najveću vrijednost imaju

plakati s Picassovim potpisom. Njih je navodno bilo osam od kojih je jedan, prema pričama, završio i kod jugoslavenskog maršala Josipa Broza Tita.

Plakat o kojem još kruže mnoge legende

Prema nekim izvorima, u Hrvatskoj je i izvorna manja Picassova grafika za plakat tog filma koja, prema procjenama, vrijedi najmanje 500.000 eura. S druge strane, pak, u nedostatku izvornih plakata, zagrebačkim „crnim tržištem“ kruže i kopije - jednostavni digitalni isprinti Picassova djela.

S jednim takvim kopiranim plakatom manjih dimenzija posjetili smo i Ljubu Šikića, producenta Jadran filma koji je imao i značajnu ulogu u stvaranju „Bitke na Neretvi“.

„Premali sam ja miš da bi se potpisao na Picassov plakat pa makar to bila i kopija“, rekao je Šikić. Pritom je ispričao i pojedinosti i legende vezane uz stvaranje tog djela uključivši i one da Picasso nije htio honorar već je, navodno, zatražio 12 boca ili sanduk domaćeg vina te da je delegaciju naših filmaša koji su mu ponudili suradnju dočekao odjeven u donje rublje.

Picassov plakat za „Bitku na Neretvu“ iznimne je kulturne i povijesne vrijednosti i oko njega još i sada kruže mnoge legende, ističe Vinko Grubišić, a o vrijednosti tog umjetničkog djela u vremenskom kontekstu komentar je dao i Tomislav Buntak, dekan Akademije likovnih umjetnosti (ALU) koja je, nakon zagrebačkog potresa, uselila upravo u prostore Jadran filma u zagrebačkoj Dubravi.

„Potres je donio razne nedaće, ali i dašak kulture u Dubravu. Dolaskom ALU u Jadran film došli smo do zajedničke inicijative da vizualni dio suradnje obavimo kroz rad na reinterpretacijama plakata klasičnih filmova Jadran filma“, kazao je Grubišić.

Cilj izlagati u široj javnosti

Dodao je i kako je s profesorima i studentima ALU dogovorena izrada plakata na temelju klasičnih filmova, a bit će i organizirana izložba u galerijskom prostoru Jadran filma u izgradnji i to, najvjerojatnije, u proljeće iduće godine. Grubišić ističe kako su u sklopu dugogodišnjeg projekta JFK, odnosno Jadran film klasici, planirane brojne aktivnosti da se od hrvatskog

klasičnog filma i pratećeg materijala napravi nešto što će, kako posebno naglašava, „ostati iza nas“.

„Cilj nije komercijalan, nego kulturni i društveni te želimo filmske plakate u različitim varijantama učiniti dostupnim preko službene stranice Jadran filma, ali i izlaganjem uživo u široj javnosti“, ističe Grubišić. Pritom podsjeća na izložbu dijela bogatog fonda plakata Jadran filma tijekom posljednjih Dana hrvatskog filma kada su u predvorju zagrebačkog SC-a bili izloženi neki od najboljih i najreprezentativnijih izvornih velikih plakata – uključivši i onaj za film „Novinar“, Fadila Hadžića.

No, Grubišić se slaže da je po značaju za hrvatsku kinematografiju u svjetskim razmjerima ipak najvažniji Picassov plakat, što potvrđuje i dekan ALU Tomislav Buntak.

„Picassov plakat ‘Bitka na Neretvi’ slaže se u tim godinama na različite aktivnosti koje su potpisivali veliki umjetnici, a s namjerom da film ne bude samo zabava za široke mase, nego da dobije i na svojoj važnosti. To što je Picasso napravio govori koje je bilo mjesto i značaj Jadran filma i naše kulturne sredine“, kazao je Buntak.

Vrijedno popratno gradivo tek treba katalogizirati

Potvrdio je i dogovoreni aranžman u kojem bi profesori i studenti mogli ponuditi nove naglaske i interpretacije vezane uz ovaj plakat, ali i ostale filmske plakate Jadran filma od kojih su mnoge izradili naši poznati likovni umjetnici.

„Rondo je plakat koji bi bilo vrijedno i danas reinterpreirati, naravno uz neke izmjene - u tipografiji ili nekim detaljima. Intencija je da studenti pogledaju film, a ako treba i fotografije sa snimanja te da nakon toga rade svoje reinterpretacije“, kazao je Buntak.

U tome bi značajnu ulogu moglo imati i ostalo, iznimno vrijedno popratno gradivo većine hrvatskih filmova snimljenih od 1947. pohranjeno u spremištima Jadran filma koje tek treba katalogizirati i popisati. No, o očuvanju tog gradiva ključnu riječ ima i Kinoteka Hrvatskog državnog arhiva (HDA).

„Odjel Hrvatske kinoteke nema cjelokupni popis gradiva pohranjenog u Jadran filmu, načelno znamo o kojem se gradivu radi, međutim gradivo tek treba popisati. Sa sigurnošću možemo reći da u Jadran filmu ima materijala koji bi trebali biti pohranjeni u HDA“, ističu u odgovoru.

Na upit, pak, kakva je suradnja s Jadran filmom u očuvanje te filmske baštine i kada se može očekivati izrada detaljnog popisa popratnog filmskog gradiva u Jadran filmu, u HDA su zaključili:

„S obzirom da smo u 2023., a još uvijek nije u potpunosti izvršena zakonska obaveza za gradivo nastalo do 1991., dosadašnja suradnja nije najbolja, bilo je uspona i padova. Međutim čini se da je u posljednje vrijeme došlo do određenih pomaka i da ćemo uspjeti u suradnji s Jadran filmom napraviti popis sačuvanog gradiva kako bismo za početak utvrdili koji dio gradiva još treba preuzeti zakonskom obavezom“, zaključuju u HDA.

<https://www.hina.hr/vijest/11411451>

“Hrvatsku se na jednaki način voli od Njemačke pa do Sjeverne i Južne Amerike” – o demografiji s profesorom Štercom

56. Damir Kopljar

Novinarski projekt:
Pogled iz Južne Amerike - zašto južnoamerički Hrvati dolaze studirati u Hrvatsku?

Elektronička publikacija:
Mimladi.hr

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
29. rujna 2023.

Zadovoljstvo nam je prezentirati intervju s našim poznatim demografom Stjepanom Štercom na temu povratka hrvatske dijaspore iz Južne Amerike. Ideja o dubljem istraživanju fenomena hrvatske dijaspore te stavljanju naglaska na povratnike iz Južne Amerike nastala je prošle godine u kontekstu razgovora i rasprava koje su članovi Svjetskog saveza mladih Hrvatska (SSMH) održavali na temu demografije i povratka iseljenog hrvatskog stanovništva u svoju domovinu. Vijeće za elektroničke medije na sjednici održanoj 30. ožujka ove godine donijelo je odluku o raspisivanju Javnog poziva za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama, stoga je uredništvo portala Mimladi.hr u suradnji s Damirom Kopljarom, autorom ovog i budućih tekstova, prijavilo projekt unutar čijeg su okvira odobrena financijska sredstva za objavljivanje 10 tekstova na temu povratka hrvatske dijaspore iz Južne Amerike.

- **Prije razgovora o povratku hrvatske dijaspore, volio bih s Vama prokomentirati rezultate popisa stanovništva koji je pokazao da nas je danas manje od četiri milijuna.**

Ovakvi rezultati ne bi smjeli nikoga čuditi. Ovo je trenutno najvažnija tema hrvatske sadašnjosti i budućnosti bez obzira na to što mnogi iz političkog sustava o ovoj temi uopće ne žele razgovarati. Trendovi i pokazatelji nagovještavali su osjetan pad stanovništva i demografski slom. Štoviše, iz ove perspektive možemo s velikom sigurnošću tvrditi kako u popisu stanovništva iz 2021. godine postoji i određen dio fiktivnog stanovništva, a čine ga stanovništvo koje se u proteklim godinama odselilo (recentno iseljeno stanovništvo), stanovništvo s hrvatskim dokumentima i dvostrukim državljanstvom te stanovništvo koje je nakon Oluje napustilo Hrvatsku. Uz podatke o iseljavanju koji su poražavajući, još su šokantniji podaci o prirodnom padu stanovništva. Samo u 2021. godini u Hrvatskoj smo imali 27 tisuća više umrlih nego rođenih osoba i to mora zabrinuti svakoga racionalnog, a pogotovo sve one koji rade gospodarske, demografske i ine projekcije. Samo u zadnje dvije godine u razlici broja rođenih i umrlih Hrvatska je izgubila preko 50 tisuća ljudi.

- **Kad govorimo o iseljavanju, možemo li utvrditi da je iseljavanje proces koji u Hrvatskoj ima svoju dugu tradiciju?**

Nažalost, možemo upravo to utvrditi. Ovo što trenutno doživljavamo zapravo je četvrti migracijski val koji je zahvatio Hrvatsku od početka 20. stoljeća. Ovaj četvrti val posebno se intenzivirao nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju, iako su demografi upozoravali kako će se upravo to i dogoditi. Ovim procesom u Hrvatskoj nestaje najvrjedniji resurs kojega naša zemlja ima, a to je demografski vezan za mladu i obrazovanu populaciju. Iseljavanje mladih donosi dugoročno izuzetno negativne posljedice, a jedna od njih zasigurno je i ubrzavanje prirodnog pada stanovništva u Hrvatskoj jer iseljeni mladi svoju obitelj ne formiraju ovdje, već u inozemstvu.

- **Trebamo li smatrati izgubljenima ljude koji su odlučili napustiti Hrvatsku i trenutno žive u nekoj drugoj zemlji?**

Naravno, ne. Postoje zemlje koje svojim primjerom pokazuju kako to ne mora biti slučaj, a primjer takve zemlje je Irska u kojoj postoji funkcionalno uključivanje iseljenog stanovništva u ekonomski, društveni, politički i ukupni život. Irska je danas jedna od najmlađih europskih populacija i provodi racionalnu, plansku i selektivnu imigraciju poticajnim modelima jer im je bitno koga u svoju državu dovesti. Ovakav primjer trebala bi slijediti i Hrvatska, a selektivna imigracija sličnog ili istog kulturnog podrijetla daje odmah demografske rezultate jer u toj migraciji primarno sudjeluje mlado stanovništvo i mlade obitelji s djecom. Sličnu politiku provodi i Izrael.

- **U prethodnom odgovoru objasnili ste kako irski model djeluje i zašto ga smatrate dobrim za Hrvatsku, no tu se pojavljuje jedan problem. Sudbina irskih migranata koji su otišli u Ameriku nije ista sudbini Hrvata koji danas odlaze u Njemačku, a ranije su odlazili i u Sjevernu i Južnu Ameriku. Odlaskom u SAD Irci nisu izgubili svoj jezik, a samim time u velikoj su mjeri uspjeli sačuvati i svoju kulturu. Irci su kao katolici dugo bili proganjani i diskriminirani u SAD-u što se pozitivno odrazilo na očuvanje njihovog posebnog identiteta, a s druge strane kad Hrvati napuste Hrvatsku slove kao stanovništvo koje se veoma brzo integrira u društvo u koje odlazi što je zapravo eufemizam za asimilaciju i gubitak vlastitog nacionalnog identiteta. Imajući ovo na umu postavlja se pitanje može li se irski model bez ikakve dorade primijeniti na Hrvatsku?**

Dorada je nužna, kao uostalom i uvažavanje posebnosti. Ovaj irski model može nam samo poslužiti kao orijentir prilikom promišljanja i donošenja vlastitih demografskih strategija. Mogu Vam dati nekoliko konkretnih primjera iz kojih ćete vidjeti kako stvari funkcioniraju na svakodnevnoj razini. Irska nije svojem stanovništvu samo rekla: „Vratite nam se vi“ i nakon toga očekivala veliki povratak. Irska je napravila poticajne modele prema svojem stanovništvu koji su se primarno fokusirali na investicije. Irska je odlučila svaku investiciju iseljenog stanovništva osloboditi na deset godina poreza na dobit. Hrvatska nije razvila nikakve poticajne modele povratka svojega stanovništva. Ako pogledamo naše iseljeno stanovništvo u Južnoj Americi

jasno je da se tamo nalazi veliki broj ljudi koji bi se rado vratilo u Hrvatsku. Trenutno se u Južnoj Americi živi u nepovoljnijim uvjetima nego što su u Hrvatskoj. Prema tim ljudi treba usmjeriti imigracijsku politiku kroz jasno razrađene poticajne modele. **Procjene su kako u ovom trenutku država raspolaze s 30 tisuća stanova u svome vlasništvu, a također se i velike površine zemlje nalaze u državnom vlasništvu. Svi ovi resursi mogu poslužiti kao privlačan faktor u stvaranju strategije za povratak stanovništva iz Južne Amerike.** Vladina ponuda povratnicima nakon Popisa u visini do 200 tisuća kuna potpore bila je promašena jer je zapravo riječ o ishitrenoj reakciji političara na višedestljetno nedjelovanje po pitanju demografije.

- **Treba li se Hrvatska bojati imigracija, odnosno dolaska stranog stanovništva? Postoji li u Hrvatskoj, na državnoj razini, nekakva imigracijska strategija?**

Hrvatska se ne treba bojati migracija, ali ono što zabrinjava jest nepostojanje nikakve imigracijske strategije. Odlukom Vlade ukinute su kvote za dolazak stranih radnike i sada se nalazimo u situaciji interesnog provođenja imigracijske politike od strane poslodavaca, a to nije planska i racionalna imigracija u interesu i demografske obnove. Migracijsku politiku ne bi smjeli provoditi poslodavci, već središnje izvršno tijelo koje je za to i zaduženo. Konceptiju migracijske politike bi trebao postavljati Središnji državni ured koji će biti formiran pri Vladi, a taj bi ured trebao biti iznad ministarstava i na njegovom bi čelu trebao biti potpredsjednik Vlade kako bi mogao usmjeravati rad ureda i ostalih resora zaduženih za demografsku revitalizaciju. Također, **prilikom stvaranja migracijske strategije treba razmišljati o naseljavanju prostora koji su trenutno demografski potpuno ispražnjeni.** Ako se netko odluči živjeti na području Banovine ili Like, onda ta osoba ne bi trebala plaćati istu razinu poreza koju plaćaju ljudi u ostalim dijelovima Hrvatske. Takvu praksu ne brani Europske unija i prisutna je i u drugim članicama. Tako, primjerice, Austrija smanjuje porez kako bi zadržala stanovništvo na svojim visokim alpskim pašnjacima, dok Skandinavske zemlje provode istu politiku kako bi zadržali stanovništvo u svojim borealnim prostorima. Pogledamo li statistiku, vidjet ćemo kako je udio PDV iz brdsko-planinskih prostora izuzetno malen u ukupnom

hrvatskom PDV-u i iznosi otprilike 1% . Temeljem ovih podataka jasno je kako se PDV u tim prostorima može u potpunosti ukinuti i na taj način potaknuti doseljavanje i demografski oporavak trenutno opustošenih krajeva. Ista politika može se primijeniti na otocima i ostalim sličnim demografski ispražnjenim prostorima.

- **Možemo li na primjeru sporta vidjeti na koji način Hrvatska može potaknuti svoje iseljeno stanovništvo na povratak i aktivno sudjelovanje u hrvatskom društvu?**

Naravno. Upravo nam Hrvatska nogometna reprezentacija može pokazati na koji način taj proces povratka može funkcionirati. Nogometna reprezentacija postala je na svjetskoj razini prepoznatljiv brend i selektira najbolje kadrove iz domaće i iseljene Hrvatske prema vrijednosnim i identitetskim kriterijima i uz takvu selekciju podiže se na svjetsku razinu. **Ako bi Hrvatska uspjela ostvariti ekonomski ili investicijski model koji bi bio uspješan i iseljenoj Hrvatskoj i privlačan na isti način na koji joj je privlačna nogometna reprezentacija, onda bismo uspjeli ostvariti i na ostalim poljima uspjehe.** Hrvati izvan Hrvatske imaju i razvijaju poseban nacionalni identitet jer među njima postoji velika ljubav i sentiment prema domovini. **Hrvatsku se na jednaki način voli od Njemačke pa do Sjeverne i Južne Amerike.** Naša domovina samo treba pronaći model koji će se pokazati uspješnim u motivaciji iseljene Hrvatske na povratak, a za to su nam potrebni razum i politička volja.

<https://mimladi.hr/2023/09/29/hrvatsku-se-na-jednaki-nacin-voli-od-njemacke-pa-do-sjeverne-i-juzne-amerike-o-demografiji-s-profesorom-stercom/>

NEBO OD DASAKA I KRALJ NA FRESCI: Kralj Zvonimir i kraljica Jelena u živoj crkvi uz mrtvi rukavac Save

Župna crkva svetog Petra u turopoljskom selu Veleševcu, smještenom uz mrtvi rukavac Save, jugoistočno od Velike Gorice, jedan je od najreprezentativnijih i najzanimljivijih primjera u povijesti hrvatske neogotike.

Čovjek snuje, Bog odlučuje, govore i danas naši stari. Tako je, čini se, bilo i s jednom od Božjih kuća, kako crkve i kapelice zovemo. Jedna od takvih je i crkva Svetog Petra Apostola u Veleševcu, u Turopolju.

Biciklisti i izletnici ne mogu je promašiti u mjestišcu smještenom uz mrtvi rukavac Save, kojim odmiraju lopoči pa i dabrovi. Crkva je, vozeći se prema Sisku, s desne strane Obnavljali su je i zbog nedavnih potresa, zagrebačkog i petrinjskog.

No, dugo je vremena u javnosti bilo malo detalja o ovome remek djelu. Od prvog zahtjeva za gradnju do njezine izgradnje trebalo je proći tri desetljeća. Razloga za to bilo je mnoštvo – ali ih možemo svesti na ključne – politiku, novac i povijesne okolnost – poput revolucije 1848. i rat(ov)a u Italiji, gdje su Habsburgovci izgubili (i) Lombardiju.

57. Antonija Zovko

Novinarski projekt:
**Drvene kapele: Nebo od
dasaka i kralj na fresci**

Elektronička publikacija:
ZG Express

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
11. rujna 2023.

„Srednjovjekovna“ crkva u malom selu

Sagrađena je 1871. godine u neogotičkom stilu prema izmijenjenim projektima češkog arhitekta Carla Rziwnatza (Karela Řivnáča). Predstavlja neogotičku interpretaciju srednjovjekovne crkve velikih dimenzija s obzirom na relativno malo naselje. Tijekom prve polovine 1870-ih crkva je dobila najveći dio unutrašnje opreme: tri oltara (od kojih je glavni jedan od najreprezentativnijih primjera kasnog romantizma u arhitekturi oltara Hrvatske), orgulje izrađene 1874. kod poznate zagrebačke tvrtke Heferer, klupe, propovjedaonicu, krstionicu, ispovjedaonice. Uređenje crkve završeno je 1885. oslikavanjem koje je povjerenički izveo zagrebački slikar i arhitekt August Posilović koji je nastojao stvoriti specifičan hrvatski spoj narodnog i gotičkog stila.

Posebna znamenitost crkve je slika „Sv. kralja Zvonimira“, iako ovaj srednjovjekovni hrvatski kralj nikada nije proglašen svetim. Godine 1993. postavljena je nova drvena konstrukcija kape tornja, a obnovljene su i orgulje stradale u Drugom svjetskom ratu. U povodu blagdana sv. Petra 29. lipnja u Veleševcu se održava tradicionalno prošćenje.

Nedovoljno podataka

Iako je, kao takva, posebna po mnogočemu u hrvatskoj umjetnosti 19. stoljeća, do sada gotovo uopće nije bila istraživana. Razlog? Župni arhiv izgorio je u posljednjim danima Drugog svjetskog rata, a spisi Odjela za bogoštovlje i nastavu hrvatske Zemaljske vlade iz vremena gradnje i opremanja crkve (kraj 60-ih te 70-e i 80-e godine 19. stoljeća) nisu sačuvani. Tek se preko izvora u arhivu Zagrebačke nadbiskupije, raznih fondova Hrvatskog državnog arhiva te tadašnjeg tiska uspjelo djelomično rekonstruirati nastanak i život ove iznimno zanimljive i vrijedne građevine. Ipak, zahvaljujući znanstvenom trudu Dragana Damjanovića i stručnjacima iz Ministarstva kulture RH, povijest i detalji ovog dragulja dostupni su znanstvenicima, studentima, povjesničarima, arhitektima i svima koje zanima ljepota povijesnog nasljeđa.

Razlozi za gradnju

Župa u Veleševcu nije stara turopoljska župa – utemeljena je tek krajem 18. stoljeća, 1789. godine izdvajanjem iz župe Oborovo.

„Iako je obuhvaćala ovo prilično veliko selo i niz okolnih mjesta (Vrbovo, Orle, Ruču, Stružec i Sušu), dugo vremena nije raspolagala s dovoljno velikom i reprezentativnom crkvom. Kao župna crkva služila je nekadašnja kapela podignuta izvan sela 1727. godine. U tu građevinu zidanu od opeke (s tornjem izgrađenim od drveta) moglo je stati oko 200 ljudi, a kako je broj stanovnika u župi do sredine 19. stoljeća dosegao oko 2250 duša, od čega je, kako ističu izvori, oko 900–1000 redovito išlo u crkvu, ona više nije ni približno mogla zadovoljiti potrebe župljana, a osim toga s vremenom je postala toliko trošna da su postojale bojazni da će se srušiti. Već 1841. izdana je stoga dozvola za podizanje nove crkve, a pet godina kasnije provedena je i javna licitacija za radove. Do izvedbe građevine, međutim, nije došlo uslijed izbijanja revolucije 1848.–1849. godine. Čekanje na smirivanje situacije u zemlji, koja 50-ih godina nije bila u gospodarski osobito sjajnoj situaciji, odgodila je ponovno pokretanje inicijative za izgradnju veleševčke crkve za cijelo desetljeće. Prema odluci Namjesništva, tadašnje hrvatske vlade, tek 1858. Zemaljsko građevno upraviteljstvo, nadležno u razdoblju od 1850. do 1869. za većinu visokogradnji u zemlji, pristupa izradi novih projekata za tu građevinu“, navodi dr. Dragan Damjanović u svojem znanstvenom radu Instituta za povijest umjetnosti „Župna crkva svetog Petra u Veleševcu – Gesamtkunstwerk rane neogotike u hrvatskoj arhitekturi“.

Stara boljka

E sada, tu nastupa stara boljka – birokracija. Da bi gradnja započela, moralo se dobiti odobrenje od centralne uprave u Monarhiji – od Ministarstva za bogoštovlje i nastavu, koje je odobravalo i dijelom financiralo sve značajnije sakralne gradnje u tom periodu, te od Odjela za visokogradnje (Departement für Hochbauten) pri Ministarstvu za trgovinu, obrt i javne radove, kojemu je, pak, pripadao svojevrsan monopol nad nadzorom, pa i izradom projekata većih građevina za gotovo cijelu Monarhiju.

Štednja i promjene projekata

Promjena projekta za veleševčku crkvu 60-ih godina znak je i goleme promjene u odnosu prema arhitekturi i uopće umjetnosti. Jedno je ministarstvo zaustavilo gradnju crkve 1859. kako se ne bi dogodilo da u Hrvatskoj budu šablonski podignute tri iste građevine,

pa je stoga naručilo izradu projekta reprezentativnijeg objekta, potpuno drugačijeg od ostalih u kraju, drugo bečko ministarstvo – financija – sprječava izvedbu toga istog projekta zbog štednje i traži da se projekt pojednostavi.

„Iako nije dozvoljeno pretjerano smanjenje veličine crkve, budući da se pazilo na praktične potrebe Župe, ipak je arhitektonska dekoracija na projektu koji je realiziran do te mjere pojednostavnjena da je crkva postala daleko nereprezentativnija od prvotno predviđene situacije. Izvedena arhitektura veleševčke crkve time je daleko zaostala za rješenjem drugih dvaju reprezentativnih primjera rane neogotike u Hrvatskoj: crkvi u Voloderu i Macincu“, navodi dr. Damjanović u svojem znanstvenom radu.

Izvori financiranja

Gradnja ovako velike crkve u malenom kraju mogla se ostvariti ponajprije zahvaljujući državnoj potpori. Crkva je, naime, potpadala pod hrvatsku Vjerozakonsku zakladu koja je gotovo u cijelosti financirala radove. Župna blagajna nije imala dovoljno novca za gradnju. Čak su samo kao pomoć dobili od privatnika, a ne države, zemljište na dar na kojem je crkvu podignulo vlastelinstvo Čiče – Želin još 1832. godine, te vozna i radna tlaka župljana.

Troškovi gradnje

Dr. Damjanović navodi da su na temelju prvog projekta iz 1858. troškovi gradnje crkve procijenjeni na oko 38.656 forinti, od čega je oko 7.500 forinti otpadalo na župljane, koji ih ne bi uplatili u gotovini, nego u radnoj i voznoj tlaci.

Kako to biva, od realizacije tog projekta 1865. odustalo se jer bi gradnja po njemu stajala oko 47.448 forinti, što je smatrano previsokim iznosom za jednu seosku crkvu, troškovi izvedbe odobrenog projekta iz 1867. naposljetku dosegli i veći iznos: 48.763 forinte i 89 novčića. Od te se sume iz Vjerozakonske zaklade namjeravalo izdvojiti oko 29.220 forinti – navodi dr. Damjanović. Svote su se i dalje rezale.

Među 10 je najvažnijih građevina

Sudeći ne samo prema veličini i reprezentativnosti unutrašnje opreme već i prema službenim podacima

Zemaljske vlade o troškovima gradnji bogoštovnih zgrada, crkva u Veleševcu nije spadala u standardne ili skromne gradnje. Među deset najvažnijih sakralnih objekata čiju je gradnju između 1874. i 1890. financirala Hrvatska vlada, upravo je Veleševcu dodijeljen najveći iznos od čak 32.600 forinti (odnosno 65.200 kruna), dakle za oko 2.500 forinti više nego što je bilo odobreno 1869. godine. Iako će brojne sakralne građevine od 90-ih godina i ere Isidora Kršnjavoga biti financirane i daleko većim sredstvima države, u vremenu kada je crkva u Veleševcu podignuta radilo se doista o svojevrsnoj iznimci. Zanimljivo je kako je Župa osim sredstava za crkvu gotovo u isto vrijeme dobila znatan iznos i za podizanje župnog dvora – oko 7.200 forinti. Gradnja dvora započela je nešto ranije u odnosu na crkvu, 1868. a riječ je o arhitektonski daleko slabijem ostvarenju u odnosu na crkvu.

Dovršetak crkve

Gradnja veleševčke crkve završena je 1871. godine. Blagoslovio ju je sredinom prosinca zagrebački kanonik Josip Šušković uz asistenciju tadašnjeg mjesnog župnika Jurja Matosovića te odranskog vice-arhiđakona Josipa Gregorića.

Vrlo brzo nakon završetka gradnje pokazalo se kako radovi ipak nisu bili izvedeni dovoljno kvalitetno. Tako se već 1873. moralo popravljati toranj. Crkva i dvor ponovno su popravljani i 1882. zbog oštećenja u potresu 1880.

Unutrašnjost

„Usporedbom s Rziwnatzovim projektom iz 1859. očito je kako je glavni oltar izveden prema sasvim drukčijem rješenju, pa se može pretpostaviti da su novi projekti izrađeni i za svu ostalu unutrašnju opremu.

Dok je Rziwnatzov projekt predviđao glavni oltar samo s palom zaključenom kasnogotičkim lukom, izveden je arhitektonski nešto složeniji oltar s palom u središtu, postavljenom u okvir završen šiljastim gotičkim lukom i okrunjenim visokim trokutastim zabatom. S obje bočne strane palu zatvaraju istaknuti gotički stupovi završeni jednostavnim visokim fjalama i niše zaključene baldahinima, u koje su postavljene skulpture svetog Jurja i svetog Florijana. Opće ustrojstvo glavnog oltara podsjeća donekle na glavni

oltar minoritske crkve u Beču, jedno od najboljih djela (proto)romantizma u Habsburškoj Monarhiji, podignut za cara Josipa II. 80-ih godina 18. stoljeća. (...) Nesumnjivo je samo kako je riječ o jednom od najzanimljivijih primjera oltarne arhitekture hrvatskog (pomalo zakašnjelog) romantizma i neogotike“, navodi dr. Damjanović.

Nepoznati autor pale

Autor oltarne pale, nažalost, nije poznat. Riječ je o relativno kvalitetnom ulju na platnu s prikazom predaje ključeva svetom Petru i romantičarskim pejzažem u pozadini. Sukladno posveti crkve svetom Petru, u luku iznad pale u reljefu su prikazani simboli sveca te papinstva: tijara i ključevi. Bočni oltari pojednostavnjene su verzije glavnoga. Sadrže samo oltarne pale, nadvišene visokim trokutastim zabatima i fijalama, dok bočnih skulptura nema. Posvećeni su svetom Roku i svetom Antunu Pustinjaku. Na bočne su oltare kasnije postavljene skulpture Srca Isusova i Srca Marijina, nesumnjivo tirolski radovi.

Orgulje i izvorna vrata

Crkva je nedugo nakon postavljanja oltara 1874. dobila i nove orgulje, koje su najstariji sačuvani rad zagrebačke tvrtke graditelja orgulja Mihaela Heferera.

„Bogata arhitektonska dekoracija i polikromija izvrsno se nadovezuju, kao i u slučaju oltara, na dekorativni oslik crkve. Osobito je zanimljiv motiv lire, iznad koje je Kristov monogram IHS upisan u trokutasti zabat na vrhu orgulja“, navodi Damjanović u znanstvenom radu o ovoj crkvi.

Veleševčke orgulje spadaju među najveće primjerke ovog instrumenta postavljene u hrvatskim crkvama toga razdoblja. I ostatak namještaja (klupe za puk, ispovjedaonica, propovjedaonica i krstionica) izveden je u gotičkom stilu, vjerojatno u isto vrijeme kada i oltari. Osobito je zanimljivo da su na crkvi očuvana i sva izvorna vrata, većim dijelom oslikana, lusteri na zidovima i oltarima, te izvorno popločenje, danas nažalost sve rjeđe u crkvama.

„Vitraci, standardna oprema neogotičke crkve, nažalost nikada nisu postavljeni na prozore, nesumnjivo zbog nedostatka sredstava i činjenice da na brodovima crkve

stoje doista veliki prozori. Ta okolnost omogućuje, međutim, bogatu osvjetljenost unutrašnjosti, koja u slučaju izrade vitraja ne bi bila moguća. Čini se kako nakon 80-ih godina 19. stoljeća inventar crkve nije bitno nadopunjavao, čime ovaj Gesamtkunstwerk hrvatskoga kasnog romantizma još više dobiva na značenju“, stoji u znanstvenom radu Draga Damjanovića.

Oslikanost

Rijetko je koja veća građevina u Hrvatskoj u tom razdoblju, naime, u tako relativno kratkom vremenu izgrađena i opremljena. Obično je moralo proći nekoliko desetljeća prije nego što se svi radovi okončaju. Kako bi osigurao što je više moguće sredstava za opremanje nove crkve župnik Matosović odlučio je porušiti staru župnu crkvu i njezin materijal prodati, usprkos željama župljana da se ona očuva. Do njezina rušenja, doduše, nesumnjivo ne bi došlo da i Zemaljska vlada nije bila dala dovoljno velika sredstva da bi se svi radovi u unutrašnjosti u cijelosti završili, osobito što se tiče oslikavanja crkve.

August Posilović, slikar i arhitekt, angažiran je za oslikavanje. On se tada već afirmirao kao vrlo cijenjeni slikar i arhitekt i katoličkih i pravoslavnih crkava u Hrvatskoj.

Školovao se kod Josipa Prokscha, slikara i arhitekta koji je 60-ih godina živio i radio u Zagrebu. Od 1880., iz socijalnih razloga, budući da je imao veliku obitelj, zaposlen je kao čuvar Muzeja za umjetnost i obrt, a neko je vrijeme radio i u ateljeu Hermana Bolléa.

Hrvatski stil

Posilović je nastojao stvoriti specifični narodni, hrvatski stil u graditeljstvu i umjetnosti općenito. Držao je da kao što se svaki narod ima pravo pomoliti Bogu na svojem jeziku jednako tako ima pravo i u narodnom stilu uresiti crkvu. Posilovićev oslik u crkvi u Topuskom, odjeknuo je u tadašnjim medijima, a od poznatijih radova tu su oslici u Svetom Jurju u Trnju, zatim u Draškovcu, u Kapeli svete Marije Magdalene u Kraljevcu, crkvama u Oborovu, Vukovini, Čiču, Donjoj Stubici i u Svetoj Mariji pod Okićem.

Crkvu u Veleševcu Posilović je oslikao tijekom ljeta 1885. godine. Do danas je oslik ostao prilično dobro

sačuvan, što je rijedak slučaj među Posilovićevim radovima koji su tijekom 20. stoljeća najvećim dijelom prekrečeni. Zbog nastojanja da stvori specifičan narodni stil, a što se jasno očituje i u Veleševcu, težio je stvoriti specifičnu kombinaciju narodne hrvatske i gotičke ornamentike, nesumnjivo na tragu teorija Ise Kršnjavoga, kojega je radeći na Obrtnoj školi i surađujući s Hermanom Bolléom dobro poznao, a koji je tvrdio kako je upravo gotika najpogodnija za stvaranje narodnog hrvatskog stila u umjetnosti.

Kralj Zvonimir i kraljica Jelena

Stilizirani nacionalni dekorativni motivi uočavaju se najjasnije u osliku gornjih dijelova zidova, gdje je motive biomorfne dekoracije oblikovao poput licitarskih srca. Donji dijelovi zidova oblikovani su poput plošnih sagova. Iznad njih je površina oslikana narančastim gotičkim lukovima, koji uokviruju dekorirane plave plohe. Središnje dijelove zida dijelom zauzimaju figurativne scene i prikazi pojedinačnih svetaca postavljeni u bogat dekorativni okvir.

Uz prikazi pojedinačnih svetaca, iznimno je neobično pojavljivanje hrvatskoga kralja Zvonimira i kraljice Jelene na zidovima crkvenog broda, što je nesumnjivo odraz suvremenih historiografskih rasprava i narodnih predaja.

Postignuti ciljevi

Svi ovi znanstveni podaci, skupljeni trudom Dragana Damjanovića, ukratko prikazuju građevinu u kojoj su uložena golemo sredstva, a „njezinom reprezentativnom arhitekturom htjelo se utjecati na širenje novih/starih stilova u graditeljstvu (neogotike i neoromanike ponajprije), a unutrašnjim uređenjem stvoriti nove kriterije opremanja crkava“ navodi Damjanović i zaključuje:

„Kako je onodobni tisak detaljno popratio i gradnju i opremanje veleševčke crkve, sigurno je kako se dio spomenutih nastojanja vlade realizirao. Upravo je nakon podizanja crkava u Veleševcu i obližnjem Bukevju, dakle od kraja 60-ih i početka 70-ih godina 19. stoljeća, neogotika započela svoj nagli uzlet u crkvenom graditeljstvu za katolike u Hrvatskoj. Doseljenjem Hermana Bolléa u Zagreb 1879.“, zaključuje Damjanović, „taj će se proces dodatno ubrzati.“

Vi usporite ako vas put navede u Veleševac, a ako ne – što čekate? Ubrzajte, put pod noge i pogledajte uživo ovo predivno djelo sakralne baštine, zaštićeno kulturno dobro, kojoj bi se trebali diviti turisti, a učenici svih uzrasta posjetiti kao dio nastave.

Stijena koja je mislila da nije dostojna Kristove muke

Sveti Petar (aramejski Kefa, grčki Petros, latinski Petrus: stijena), jedan od 12 apostola, rimski biskup i prvi papa, kršćanski svetac.

Nakon Isusa Krista, sv. Petar je najpoznatiji i najčešće spominjani lik u novozavjetnim spisima. Rođen je u židovskoj obitelji Jone (Ivana) u Betsaidi, gradiću sjeverno od Galilejskog jezera, a živio je u kući u blizini jezera u Kafarnaumu. Bavio se ribarenjem, s bratom Andrijom, te Ivanom i Jakovom, Zebedevim sinovima. Prema evanđeljima, Isus je Petra spazio dok je lovio ribu i rekao mu: „Pođi za mnom... učinit ću te ribarom ljudi.“

Petar je bio, pa donekle i ostao nagle naravi te se znao i suprotstaviti Isusu, osobito kada nije bio spreman prihvatiti Isusov kraj na križu. Zvao se Šimun, dok ga Isus nije prozvaio Petar, što na grčkom znači Stijena, kako bi označio njegovu vodeću ulogu u Crkvi. To se dogodilo nakon što je Isus upitao apostole: „A vi, što vi kažete, tko sam ja?“. Petar mu je rekao: „Ti si Krist-Pomazanik, Sin Boga Živoga.“

Petar je kasnije postao rimski biskup i prvi papa. Postao je jedan od 12 apostola, kao i njegov brat Sveti Andrija. Bio je i jedan od prvih svjedoka praznoga Isusovog groba nakon uskrsnuća, te jedan od onih kojima se uskrsli Krist najprije ukazao. Djela apostolska izvješćuju da je Petar bio prisutan kod silaska Duha Svetoga o prvim Duhovima te je počeo držati govore koji su obraćali tisuće ljudi. U toj se knjizi također čita kako je liječio bolesnike, pa su ih ljudi iznosili na trgove da Petrova sjena padne na njih i budu izliječeni.

Zbog svoga je propovijedanja bio bačen u tamnicu. Herod Antipa htio ga je drugi dan pogubiti te tako pridobiti narod za sebe, no Petra je anđeo između četiri stražara izveo kroz vrata, odveo do Markove kuće, gdje je prva Crkva cijelu noć molila za njega.

Petar je potom otišao iz Jeruzalema i tako se spasio. Potaknut viđenjem, odlazi u Cezareju rimskom građaninu Korneliju, ulazi u njegovu kuću, iako to po židovskom zakonu nije smio, te mu navješćuje evanđelje. U Djelima apostolskim to je prikazano kao važna prekretnica u kršćanstvu, jer je tako prvi put ono izašlo izvan židovskoga kruga. Petar je propovijedao i u Antiohiji, a osobito je važna bila njegova uloga na prvom jeruzalemskom apostolskom saboru, kad je odlučeno da se od pogana koji prijeđu na kršćanstvo neće tražiti da obdržavaju sav židovski zakon.

Zbog njegova boravka u Antiohiji tamošnja ga Crkva vidi svojim prvim biskupom i zaštitnikom Antiohijskog patrijarhata. Propovijedao je po Maloj Aziji. Drevna kršćanska predaja govori o Petrovu boravku u Rimu, gdje je bio prvi biskup carskoga grada. Predaja govori kako je bio optužen da je bacio uroke na jednu od carevih ljubavnica. Na nagovor prijatelja odlučio je pobjeći iz grada, no na putu mu se ukazao Isus. Petar ga je upitao: „Kamo ćeš, Gospodine?“ Isus mu je odvratio: „U Rim, da me opet razapnu!“ Petar je to shvatio kao znak Božje volje, vratio se u Rim i bio uhićen i bačen u tamnicu. Ondje je oko 64. godine bio osuđen na smrt razapinjanjem na križu, no kako se nije smatrao dostojnim smrti jednake Isusovoj, tražio je svoje mučitelje da križ okrenu naopako, što je i učinjeno. Otada se takav križ naziva Petrovim križem.

Brojna mjesta i crkve u Hrvatskoj nose imena po ovom svecu i apostolu.

<https://zgexpress.net/nebo-od-dasaka-i-kralj-na-fresci-kraj-zvonimir-i-kraljica-jelena-u-zivoj-crkvi-uz-mrtvi-rukavac-save/>

Priče o pjesmaricama: Antologije popularnih pjesama

58. Slavko Nedić

Novinarski projekt:
**Od pavlinskih zapisa do
online tražilica, priča o
pjesmaricama**

Elektronička publikacija:
Glazba.hr

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
16. studenoga 2023.

Raznolikost glazbenog sadržaja, od starogradskih pjesama, romansi, te skladbi iz raznih krajeva Lijepe naše, zatim izbor sevdalinki, pa u kasnijim izdanjima i domoljubnih skladbi, učinili su antologije popularnih pjesama nezaobilaznim materijalom svakog glazbenika amatera

U ovome dijelu obrađujemo zasigurno najprodavanije serijale pjesmarica u Hrvatskoj. Riječ je o dva niza: *Najpopularnije starogradske pjesme i romanse*, koji je objavljen u jedanaest knjiga te *Antologija popularnih pjesama u Hrvatskoj*, koja ima devet knjiga. U ova dva serijala nalazi se više od tisuću skladbi, što je u vremenima bez internetske svedostupnosti bila i više nego dobra kolekcija za svakog glazbenika. Raznolikost glazbenog sadržaja, od starogradskih pjesama, romansi, te skladbi iz raznih krajeva Lijepe naše, zatim izbor sevdalinki, pa u kasnijim izdanjima i domoljubnih skladbi, učinili su ove serijale nezaobilaznim materijalom svakog glazbenika amatera, a takvih je glazbenika ipak bilo najviše.

Pjesme su sadržavale ispisanu melodijsku liniju s natpisanim akordima i potpisanim tekstom. Vrlo često su bile napisane i uvodne melodijske linije. Takav pristup bio je prihvatljiv svim glazbenicima u sastavu. Gitaristi i basisti koristili su se akordskim simbolima, a za klavijaturiste, koji su, uglavnom, jedini u bendovima bili notno pismeni, note su bile od velike koristi te nisu morali „skidati“ uvodne solaze koje su većinom bile notno zapisane.

Serijali su objavljeni u sklopu muzičke edicije Akordi, Zagreb u nakladi Saveza muzičkih udruženja Hrvatske, koji je u nekim izdanjima naveden i kao Savez organizacija Muzičko-estradnih radnika Hrvatske. Savez udruga osnovan je 1953. godine [1] s ciljem organiziranja manjih udruženja u jednu krovnu cjelinu koja bi omogućavala zblizavanje, suradnju, izmjenu iskustava svih udruženja profesionalnih glazbenika.

Najpopularnije starogradske pjesme i romanse

Serijal *Najpopularnije starogradske pjesme i romanse* objavljen je u jedanaest knjiga u kojima se nalazi 650 pjesama. Inicijator projekta i prvi urednik pjesmarica bio je Mario Kinel. Prve dvije pjesmarice imale su po deset pjesama, ostale od 3. do 11. po pedeset. U serijalu se nalaze i pjesme, narodne i autorske, iz Dalmacije, Zagorja, Makedonije, Srbije, Bosne, Slovenije, Mađarske i Rusije. Tu su i veliki i poznati domaći i svjetski *evergreeni*.

U većini knjiga pjesme su složene abecednim redom, ili je kazalo na početku napravljeno na taj način, što je omogućavalo lakše pronalaženje pjesama.

U uvodniku prve pjesmarice probranih starogradskih pjesama i romansi autor Mario Kinel piše: „Sastaviti zbirku popularnih gradskih pjesama i romansi smjeliji je posao nego što bi se to u prvi čas pomislilo. Svi mi, naime, u društvu i za stolom, često zapjevamo te pjesme, ali svatko misli da jedini on zna točnu melodiju i tekst. Sastavljač koji se laća pera da te melodije i tekstove zapiše, nađe se nužno u situaciji suca koji od nekoliko varijanti mora odrediti onu pravu. A prava često i nije baš to, jer kod pjesama gdje postoje autori može se doći do originala, ali je taj, u nekim slučajevima, pjevanjem niza godina u narodu, ponešto

modificiran (više puta zaista i na bolje), te u takvim situacijama valja prosuditi kakav treba biti zapis.” [2]

Sadržaj pjesmarica bio je puno bogatiji od samog naziva serijala *starogradske pjesme, romanse i šlageri*.

Pjesmaricu je radila velika i vrlo stručna ekipa suradnika: Mario Kinel (knjiga 1), Dragiša Dukić, urednik RTV Zagreb (knjiga 2), Mladen Jeličić (knjiga 3), Đelo Jusić, skladatelj, Laszlo Horvat i Melenko Parabučki, glazbenik iz Novog Sada (knjiga 4), mr. Marija Pec-Galer, operna pjevačica iz Beograda (knjiga 5, 6), Zvonko Palodek (knjiga 9), Josip Šaban (knjiga 10), Ivan Ivčić (knjiga 11) te Krešimir Filipčić, urednik narodne glazbe na RTV Zagreb, koji je priredio sve knjige od broja 4 do 11. Recenzent tekstova cijelog serijala bio je dr. Antun Šojat. U većini knjiga stručni suradnici su bili: Stjepan Mihaljinac, Krešimir Oblak i Pero Gotovac.

Notografi serijala bili su Vlatko Kanoti, na prve dvije knjige, te Hajrudin Osmanagić, na ostalih devet knjiga.

Urednik serijala *Najpopularnije starogradske pjesme i romanse* je Milan Fišter, koji je u to vrijeme bio predsjednik Saveza muzičkih udruženja Hrvatske.

Antologija popularnih pjesama u Hrvatskoj

Nakon serijala od jedanaest albuma najpopularnijih starogradskih, narodnih pjesama, romansi i šlagera, ista ekipa počinje raditi novi, *Antologija popularnih pjesama u Hrvatskoj*.

Prvi serijal bio je jako dobro prihvaćen od brojnih ljubitelja dobre glazbe. Međutim, serijal, možda i zbog imena (starogradske, pjesme i romanse), nakon jedanaest knjiga postao je preuzak za nove skladbe koje su u među vremenu nastajale, stoga se ukazala potreba za novim serijalom. Koncept je postavljen na sličan način, ali s novim repertoarom, koji su ovoga puta činili novi hitovi zabavne glazbe, novonastale domoljubne, božićne i druge duhovne (crkvene) pjesme.

U uvodniku knjige 1 serijala *Antologija popularnih pjesama u Hrvatskoj* o izboru pjesama piše: „Izbor je pjesama zahvatio hrvatske narodne pjesme, od krajnjeg

istoka do krajnjeg juga. Uključene su i neke bosanske, muslimanske pjesme i skladbe hrvatskih autora skladane na osnovi hrvatskoga narodnog melosa – dalmatinskog, kajkavskog, slavonskog, šokačkog i bunjevačkog. Ovaj album donosi i nekoliko mađarskih i ruskih pjesama, toliko popularnih u Hrvatskoj da im uglavnom stručnjaci znaju porijeklo.” [3]

U slobodnoj se Hrvatskoj konačno objavljuju za široku javnost dosad uglavnom nedostupne domoljubne hrvatske budnice, nastajale tijekom više od stopedeset godina unatrag. Njima se pridružuju i suvremene domoljubne skladbe, od kojih neke već sada postaju dio narodnog umjetničkog blaga, kao što su primjerice „Moja domovina“, „Bože čuvaj Hrvatsku“, „Od stoljeća sedmog“, „Ne dirajte mi ravnice“ i druge. [4]

Serijal *Antologija popularnih pjesama u Hrvatskoj* objavljen je u devet knjiga i sadrži ukupno 475 pjesama. Nakladnik serijala je ponovno *Savez glazbeno-estradnih umjetnika izvođača Hrvatske*. I serijal je realizirala gotovo ista ekipa priređivača: Krešimir Filipčić i Krešimir Oblak, koji su bili zaduženi za glazbenu stranu, dr. Antun Šojat, koji je bio zadužen za tekstove, te Milan Fišter, urednik serijala.

Prva knjiga serijala *Antologija popularnih pjesama u Hrvatskoj* objavljena je 1993. godine, a zadnja, deveta, 2003. godine. Prva knjiga imala je 75 dok su ostale knjige imale po pedeset pjesama. Sveukupno u devet knjiga našlo se 475 vrlo raznolikih pjesama, od najnovijih hitova do evergreena. Što zbog odabira pjesama, što zbog njihovog broja, i ovaj serijal je postao nezaobilazna literatura ne samo glazbenicima amaterima, nego su knjige korištene i u nižim razredima glazbenih škola.

Inače, u ediciji *Akordi*, Zagreb, koju je pokrenuo *Savez glazbeno-estradnih umjetnika izvođača Hrvatske*, objavljeno je još dvadesetak raznih notnih knjiga. Dio je njih objavljen u suradnji s edicijom JEM (Muzičke notne edicije Jugoton, Zagreb). Najvećim dijelom bila je riječ o notama s raznih festivala od zabavne, klapske do narodne glazbe. Riječ je pjesmama sa Splitskog festivala, zatim s festivala Zvuci Panonije, Krapina, Melodije Istre i Kvarnera, Vaš šlager sezone, Mali šlager, Ilidža Sarajevo, Prvi aplauz Banja Luka, Moj

prvi uspjeh Zadar, Festival dalmatinske klape Omiš, Opatija, Popevke vesele jeseni Maribor te Melodije festivala revolucionarnih i rodoljubnih pjesama te Na ustanak digao se narod skladbe za mješovite zborove s muzičkog festivala Slavonija.

[1] Vidi http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=3_8075 (pristupljeno 15. 10. 2023)

[2] Mario Kinel, uvodnik Najpopularnije strogradske pjesme, romanse, nakladnik Savez organizacija Muzičko-estradnih radnika Hrvatske, str. 3

[3] Uvodnik Antologija popularnih pjesama u Hrvatskoj nakladnik Savez organizacija Muzičko-estradnih radnika Hrvatske, str. 2

[4] isto

<https://glazba.hr/citaj/price/price-o-pjesmaricama-5-antologije-popularnih-pjesama/>

Kakva je Hrvatska prema migrantima? Vidimo li u njima ljude ili...

Hrvatska je zbog manjka radne snage i odlaska velikog broja građana u inozemstvo otvorila svoja vrata ekonomskim migrantima iz drugih zemalja. Posljednjih godina pod pritiskom poslodavaca i udruga poslodavaca povećavaju se kvote za radne dozvole i ublažavaju procedure njihova izdavanja.

Hrvatska je, na žalost ili na sreću, iscrpila tradicionalne bazene za privlačenje radne snage u svom okruženju, poput Bosne i Hercegovine, Srbije, pa čak i Kosova te se poslodavci okreću stihijski i neplanirano zemljama Azije i u manjoj mjeri Afrike za privlačenje nove radne snage.

Brza zarada u posredovanju

Dokaz da je uvoz radne snage u Hrvatsku, otkad se nalazi u Schengenskom području, postao vrlo unosan biznis potvrđuje i podatak o više od 500 novoregistriranih agencija/tvrtki za uvoz radne snage. U dosadašnjem dijelu 2023. godine Ministarstvo unutar-njih poslova izdalo je 50 posto više radnih dozvola, a samo u 2022. u Hrvatsku je službeno pristiglo oko 124 tisuće stranih radnika, odnosno toliko je dozvola izdano za boravak i rad. U 2023. očekuje se kako će ta brojka i službeno premašiti 180 tisuća.

Strani radnici najbrojniji su u graditeljstvu, ugostiteljstvu, turizmu, ali i trgovini i ostalim uslužnim djelatnostima (primjer dostave i taksi službi).

Hrvatska, dakle, privremenim uvozom radne snage - zasad uglavnom dozvolama na godinu dana -

59. Darko Markušić

Novinarski projekt:
**Kakva je Hrvatska
prema migrantima?**

Elektronička publikacija:
Direktno.hr

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
30. kolovoza 2023.

nadomješta manjak vlastite radne snage, jer je proteklih desetak godina Hrvatsku napustilo gotovo pola milijuna građana.

Ispražnjeni bazeni za uvoz radnika u okruženju

No kako se svi slažu da se tradicionalni bazeni za uvoz radne snage u Hrvatsku prazne, jer ti ljudi za veće plaće odlaze u zapadnu Europu (Austriju, Njemačku, Švedsku), tako Hrvatska još uvijek uvozi radnu snagu iz Srbije, BiH, Makedonije i Kosova, ali sve više i od donedavno neuobičajenih dijelova svijeta - Filipina, Nepala, Bangladeša, Indije, Pakistana te dijelova nekadašnjeg Sovjetskog Saveza - Uzbekistana, Tadžikistana, Turkmenistana, ali i Latinske Amerike - Perua, Kolumbije, Meksika i Kube.

Za državljane BiH lani je izdano (34.443 dozvola) i Srbije (18.238), a na trećem mjestu je Nepal (11.212). Slijedi Sjeverna Makedonija (9594) i Kosovo (8333). Od ukupnog broja, 73.374 dozvole su bile za novo zapošljavanje, 25.181 za produljenje dozvola, a 16.788 za sezonske radnike (od toga najviše u turizmu i ugostiteljstvu, 15.451). Najviše se od ukupnog broja dozvola odnosi na graditeljstvo (49.161), potom turizam i ugostiteljstvo (31.372), industriju (15.530), promet i vez (6628) te poljoprivredu (2719), podaci su MUP-a.

Liberalizacija procedura

I dok u graditeljstvu nije rijetkost vidjeti radnike iz Pakistana, Indije ili čak pojedinih afričkih zemalja, Nepalci dominiraju u dostavi, te sa drugim azijskim migrantima preuzimaju poslove taksí vozača uglavnom putem internetskih platformi - Bolt, Uber. Među takvim vozačima, osobito tijekom turističke sezone, moguće je vidjeti i značajan broj osoba iz Makedonije i Srbije (zanimljivo pretežno Loznice, Niša ili Beograda).

Osobe ženskog spola, dominantno dolaze s Filipina, te preuzimaju poslove čišćenja i rada u trgovinama ili skladištu, te ugostiteljstvu. Strani radnici teže mijenjaju poslodavca jer su radne dozvole vezane uz postojećeg poslodavca, te je potrebno ishoditi novu dozvolu, a mnogi dolaze u Hrvatsku jer, prema rije-

čima stručnjaka, trenutačno jedina uz Portugal s područja Europske unije ima vrlo liberalnu proceduru uvoza nekvalificirane ili slabije kvalificirane radne snage.

Hrvatska planira tu proceduru dodatno liberalizirati na način da dozvole ne bi više bile vezane uz poslodavca, odnosno da bi strani radnici imali veću slobodu promjene posla nakon što dobiju radnu dozvolu u Hrvatskoj, te da bi njihovo trajanje bilo pet godina, a ne godinu dana kao sada.

Poznavatelji tematike, procjenjuju da bi takva liberalizacija procedure mogla biti uvod u iduću fazu useljavanja u Hrvatsku, odnosno da će se ponoviti trendovi već viđeni u zapadnoeuropskim zemljama (Njemačka, Francuska, Belgija, Austrija), a koji podrazumijeva spajanja obitelji i stvaranje getoa, odnosno središta u kojima dominantno žive strani radnici.

Poslodavci bez milosti

To dosad u Hrvatskoj nije vidljivo. Poslodavci u pravilu stranim radnicima osiguravaju jeftiniji smještaj (najčešće kolektivni za veći broj radnika) i organiziranu prehranu, što im naravno i naplaćuju. Brojni migranti, osobiti iz azijskih zemalja, u Hrvatsku dolaze posredstvom više agencija, s jedne strane inozemne i s druge hrvatske, koje im svoje usluge dosta naplaćuju. Mnogi se stoga u zemljama svog rođenja značajno zadužuju i godinama moraju raditi da bi taj novac vratili, a istodobno svojim obiteljima doznačuju dio zarade.

Od svih migranata pristiglih u Hrvatsku najviše pažnje javnosti dosad su privukli radnici iz Nepala koji su se već organizirali i kulturno i sindikalno, a čak su i ugostiteljsku (nepalski fast food) i trgovačku (nepalska trgovina u Zagrebu) uspjeli prilagoditi svojim navikama te su u samom središtu Zagreba već proslavili javno i neke svoje nacionalne praznike.

Dosad je evidentiran određen broj rasističkih napada na strane radnike, koji su uglavnom sankcionirani i javno osuđeni od svih bitnih državnih i lokalnih dužnosnika, što je bitno zbog poruke i onemogućavanja stvaranja ksenofobne atmosfere u hrvatskom društvu.

Radnička fronta i sindikalni angažman

Evidentiran je i određeni broj kriminalnih aktivnosti migranata, ali zasad su njihove kriminalne aktivnosti zadržane u okviru migrantskih zajednica, te određeni broj iskorištavanja migranata. Naravno da su se pojavili poslodavci koji su stranim radnicama i radnicima oduzimali dokumente kako bi ih spriječili da potraže bolji posao, neki ih smještaju u neodgovarajuće prenatrpane kuće i stanove ili čak iskorištavaju ustupajući ih drugim poslodavcima. Najviše je od svih političkih stranaka zasad o položaju migranata i potrebi zaštite njihovih prava u javnosti govorila Radnička fronta i saborska zastupnica Katarina Peović.

Problem integracije i socijalizacije stranih radnika jedan je od ključnih hrvatskih problema, a zasad su, čini se, njega svjesni tek na sjeveru Hrvatske gdje je Varaždinska županija prva počela s programom integracije stranih radnika.

<https://direktno.hr/razvoj/kakva-hrvatska-prema-migrantimag-vidimo-li-njima-ljude-ili-325165/>

O modelu školovanja svoje djece trebaju odlučivati i roditelji

60. Irena Kustura
Rosandić

Novinarski projekt:
Je li Hrvatska spremna za takozvanu „novu školu“?

Elektronička publikacija:
Portal Sve za pet

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
4. listopada 2023

Ove godine u 64 osnovne škole krenuo je pilot projekt cjelodnevne škole, a mišljenja javnosti, prvenstveno roditelja i nastavnika o njemu su i dalje izrazito podijeljena. Jedan mali dio roditelja je, u znak protesta i neslaganja s tim reformskim zahvatom, ispisivao djecu iz škola u kojima se provodi i prebacivao ih u škole koje će njime biti obuhvaćene, najvjerojatnije, tek za četiri godine, računajući na to da je još uvijek vrlo neizvjesno hoće li zaista i zaživjeti u svim školama. Podijeljena su i mišljenja nastavnika i ravnatelja, iako oni nisu u prilici da jasno, poput roditelja, iznose svoje mišljenje.

Mi smo za komentar pilot projekta i namjere da se cjelodnevna nastava od 2027. godine uvede u sve škole pitali tri stručnjakinje iz područja obrazovanja – pedagoginju Katarinu Marini, psihologinju Leu Čorić i sveučilišnu profesoricu, psihologinju Mirjanu Nazor.

Iako su njezina djeca, kako sama kaže, vrlo davno izišla iz osnovne škole, prof.dr. Mirjana Nazor je za

razliku od svojih mlađih kolegica, otvorenija prema cjelodnevnoj školi i ne smatra da bi taj projekt trebao imati negativan utjecaj na socijalni i obiteljski život učenika.

Sve tri naše sugovornice slažu se da će biti izazovan, kako za učenike, tako i za njihove obitelji, ali i nastavnike i ravnatelje.

– Vrijeme će pokazati koji su nedostatci i prednosti samog projekta. U eksperimentalni program prijavljene su škole koje imaju infrastrukturne uvjete za to, izrađeni su novi kurikulumi za nove predmete, učitelji su dobili drugačija zaduženja, a kako će školovanje u realitetu izgledati to ćemo tek vidjeti. Iako je ministarstvo najavilo da će se svima omogućiti ono što je potrebno za uvođenje cjelodnevne škole, ipak mislim da je kod nas infrastruktura najdeficitarnija. Što se tiče kadrova čini se da nikad nije bilo teže pronaći učitelje iz STEM područja, a suradnja s roditeljima je često izazov s ovim pilot projektom ili bez njega – odmah na početku razgovora kaže nam pedagoginja Katarina Marini.

Smatra da je boravak na jednom mjestu duži vremenski period, bez obzira na ponuđene aktivnosti, opterećenje i za dijete, ali i za odraslu osobu.

– Naravno da uvijek ima osoba kojima će to odgovarati. Može se reći da su učenici razredne nastave izvukli deblji kraj makar što se tiče duljine obvezne nastave dok je u predmetnoj nastavi ono što je obavezno ostalo manje-više isto. U ovom pilot projektu odmori su malo drugačije koncipirani, uvedena je tzv. rekreacijska stanica, uvedeni su i novi predmeti pa ćemo tek vidjeti kakva će ponašanja djeca kroz ponuđeno iskazati. Najmlađima, pogotovo djeci prvih razreda sama škola predstavlja veliku promjenu, novitet i frustraciju s kojom se moraju naučiti uskladiti tako da vjerujem da će to vrijediti i za ovaj oblik nastave – ističe Marini.

Zapitati se na što navikavati djecu

Sumnja da učenici nakon nastave mogu motivirano i svrsishodno usvajati određena znanja koja se od njih očekuju te podsjeća da ipak roditelji mogu izabrati između dva programa B1 i B2 i tako utjecati na slobodno vrijeme i izvanškolske aktivnosti svoje djece.

Dodaje da se učenicima prvih razreda boravak u školi postupno produžava, da to prakticiraju brojne škole, te da je dio djece do sada bio u produženom boravku, i da prihvaćanje škole, pa i cjelodnevne ovisi od djeteta do djeteta.

– Djeca se naviknu na razne stvari samo što se mi odrasli trebamo zapitati na što želimo navikavati djecu – upozorava pedagoginja Marini pitajući koja je svrha toga da djeca cijeli dan provedu u školi.

– Istina je da je škola uz obitelj i okolinu u kojoj živimo jedan od najvažnijih čimbenika koji utječe na razvoj i formiranje pojedinca. No, postoji cijeli jedan svijet izvan zidova stanova, ureda, ustanova i poslova koje radimo. Možda bi njega svi zajedno trebali više istraživati – zaključuje. Na brojne primjedbe da će zbog cjelodnevne škole patiti socijalni život djece i obiteljski odnosi direktno kaže:

– Za mentalno zdravlje djece, ali i odraslih je važno da život provode na različitim mjestima i na različite načine. Bilo bi dobro da mozak prima informacije iz drugačijih okolina ili makar onih koje su djeca ili roditelji sami odabrali. Ova preorganiziranost i institucionaliziranost slobodnog vremena djece odmiče ih od istraživanja, maštanja, slobode i traženja. Sve smo im ponudili, osmislili i organizirali, a čega će se oni sjetiti i kako će se razvijati ako je sve tu nadohvat ruke? Obiteljski odnosi i druženja već pate, rekla bi čak više u gradskim sredinama. Ako bi se nekim slučajem u školi mogla usvojiti sva potrebna znanja da se kod kuće ne mora ništa raditi, ako im je ponuđen sport kojeg žele i izađu iz škole u 17 sati neopterećeni i spremni samo za igranje i opuštanje možda ne bi patio njihov život izvan. No, taj model nije za svu djecu i ja ga nikome ne bi nametala – naglašava.

Prema njezinom mišljenju u Hrvatskoj se puno radi na formi i promjeni forme, dok se, upozorava, sadržajno u školama ništa značajno ne mijenja.

– Ključno je to da danas kao društvo izgledamo nespremni na probleme s kojima se djeca susreću, iz škola i dalje izlaze neopremljeni za stvaranje života sa hrpom činjeničnog znanja, kopiramo zastarjele

modele europskih i inih država koje dok se kod nas ovo događa prelaze na potpuno drugačije oblike učenja i poučavanja. Povijesno gledano, škola kao institucija nije mogla niti je pratila razvoj društva kod nas pa to ne radi ni u ovom slučaju.

Pedagoginja Marini za svoje bi dijete izabrala školu s produženim boravkom i ukoliko bi to financijski mogla odlučila bi se za alternativne školske modele. U svakom slučaju, smatra da roditelji moraju imati mogućnost izbora.

I psihologinja Lea Čorić naglašava da roditelji trebaju imati mogućnost izbora, smatrajući da su za cjelodnevnu školu veliki izazovi infrastruktura, kadrovi i suradnja prosvjetne vlasti i škola s roditeljima.

– Škola je kao odgojno-obrazovna ustanova produžena ruka roditeljima, a oni su prvi odgovorni za odgoj i obrazovanje svoje djece. Važno je čuti mišljenja roditelja kako bi se prepoznale njihove potrebe i ponudilo se rješenje koje im najbolje odgovara. Uvođenjem cjelodnevne škole djeci će se dodatno uskratiti vrijeme za druženje s obitelji, vrijeme za slobodnu i nestrukturiranu igru pa i vrijeme za dobru staru dosadu, za zastati i samo biti. Sve navedeno je potrebno za uravnotežen razvoj djeteta bilo koje dobi, ne samo djece u razrednoj nastavi. Djeca trebaju slobodno vrijeme u poznatoj i opuštеноj okolini – objašnjava psihologinja Čorić.

Manje vremena za obitelj

Smatra da je opasno učiti djecu da su učenje i obaveze vezani isključivo za školu.

– Ne učimo radi ocjene, diplome, društvenog statusa ili bilo koje druge vanjske nagrade. Učimo jer je učenje uzbudljivo i pomaže nam da rastemo. Povezivanje učenja samo sa školom vodi opasnosti da djecu za učenje motiviraju upravo vanjske nagrade, a ne sam proces učenja. Djeca tako gube istraživački duh i ljubav prema učenju općenito.

– Nadalje, od početka školovanja roditelji vode dijete u procesu planiranja i izvršavanja školskih obaveza kako bi djeca naučila sama orga-

nizirati svoje vrijeme i preuzela odgovornost za svoje obaveze. Ako djeca to više ne budu učila raditi samostalno, već će škola za njih organizirati vrijeme kada će učiti i pisati zadaće, uskratit ćemo im vrijedno područje za vježbanje samoregulacije, organizacije, planiranja i preuzimanja odgovornosti, a ostavit ćemo ih i s manje vremena da iste vještine vježbaju u obiteljskom okruženju u kućanskim poslovima – kaže psihologinja Lea Čorić, naglašavajući da roditelji moraju voditi računa kako bi djeci i nakon izvanškolskih aktivnosti ostalo dovoljno slobodnog vremena.

Smatra da bi učenici trebali provoditi 3-5 sati u školi najviše, kako bi imali dovoljno kapaciteta za fokusiranu pažnju i kvalitetan rad, ali i slobodno vrijeme kod kuće.

– Produljivanjem vremena provedenog u školi automatski se oduzima od vremena za sve ostalo. Druženja u školi i izvan škole znatno su drugačija po svom okruženju i atmosferi, svakako su obje vrste druženja potrebne djeci. Djeca kući dolaze kasnije i iscrpljenija. Naravno da će imati manje kapaciteta za obaveze u kući, manje vremena za druženje s obitelji i to svakako može utjecati na kvalitetu obiteljskih odnosa – upozorava. Po njezinom mišljenju puno bolja opcija od cjelodnevne škole bio bi produženi boravak jer bi pogodovala dijelu roditelja koji su zadovoljni prijedlogom cjelodnevne nastave, a ne bi izazivala negodovanje roditelja koji njime nisu zadovoljni. Sama bi, kaže, za svoje dijete uvijek izabrala model u kojem će imati više vremena za obitelj.

Za razliku od svojih mlađih kolegica, sveučilišna profesorica psihologinja prof. dr. Mirjana Nazor ne smatra da će cjelodnevna škola narušiti obiteljske i socijalne odnose učenika, vjeruje da škole koje su u pilot projektu imaju odgovarajuću infrastrukturu, a dojmama je da roditelji nisu detaljno obaviješteni o promjenama koje donosi cjelodnevna škola te da komunikacija s njima često nije bila jednoznačna i jasna.

– Koliko sam uspjela iščitati program, opterećenje ne bi trebalo biti uzrok brige roditelja. Program ističe da postoji sloboda i fleksibilnost da svaka škola sama odredi trajanje rekreacijske pauze i

trajanje vremena za ručak. Čini mi se da će biti lakše nego u redovitoj školi boriti se s padom motivacije učenika ili umorom. Što se nastavnih obveza tiče, djeca bi kako je planirano doista sve trebala završiti u školi. Bit će ponuđene izvannastavne i izvanškolske aktivnosti koje bi trebale omogućiti zadovoljavanje različitih interesa učenika. Naravno, što će se uistinu nuditi djeci u okviru programa B1 i B2 veliko je pitanje. Ideja je dobra, ali kakva će biti realizacija, to će se tek vidjeti. Poteškoće bi se uistinu mogle javiti kod djece koja pohađaju glazbenu školu ili treniraju neku sportsku aktivnost. Kako to uskladiti s pohađanjem nastave, uistinu je logično pitanje – kaže prof.dr. Nazor dodajući da broj sati provedenih u školi ne bi trebao biti problem ako je to vrijeme ispunjeno sadržajima primjerenim dobi djece.

Djeca se najviše druže s mobitelima

Profesorica Nazor ne misli da će produženi boravak u školi ugroziti socijalne odnose učenika. Činjenica je da će biti više orijentirani na svoje vršnjake iz razrednog odjela, ali dodaje da će izvanškolske aktivnosti i aktivnosti u slobodno vrijeme obuhvatiti i djecu iz drugih odjeljenja.

– Ponekad i nešto mlađe, ali i nešto starije što će biti korisno za socijalne kontakte. Međutim, pitam se koliko danas školska djeca uistinu međusobno komuniciraju kako u školi tako i tijekom neke izvanškolske aktivnosti. Često, za vrijeme odmora svako dijete drži svoj mobitel u rukama i bulji u ekran, a izravne komunikacije među njima ima vrlo malo. Dileme nema da je korisno da djeca imaju širu mrežu poznanstava, ali to je moguće ostvariti, neovisno o cjelodnevnoj školi, samo u većim sredinama. U manjim mjestima ista se djeca sreću i u školi i izvan nje – ističe.

Ukoliko učenik u cjelodnevnoj školi obavi sve što treba, u tom slučaju s obitelji bi mogao provoditi kvalitetnije vrijeme, neopterećen školskim obvezama.

– Druženje s djetetom može biti opuštenije, ispunjenije onim što svih veseli, bez gledanja na sat i razmišljanja je li sve za školu učinjeno – zaključuje prof. Nazor. Dodaje da ako se realizacija projekta bude odvijala u skladu s onim što je planirano, trebalo bi

obogatiti dječji život jer se u programu ističe da će dio učenja biti usmjeren na konkretne aktivnosti, trebao bi funkcionirati princip “uradi sam“, poticati će se kreativnost i stvaralaštvo. Bude li se to uistinu realiziralo, bit će sjajno.

Nakon svog dugogodišnje profesionalnog iskusta u radu s učenicima i studentima prof.dr. Nazor kaže da je teško reći što bi za učenike bilo bolje – cjelodnevna nastava ili produženi boravak. Smatra da to ovisi i o opremljenosti škola, prostornim i kadrovskim uvjetima.

– Kao ideja cjelodnevna škola mi se čini jako dobra zamisao, ali ponavljam, sve ovisi o realizaciji. Nažalost, imamo iskustva u različitim područjima života da dobre, čak briljantne ideje propadaju zbog površnog i neodgovornog ponašanja onih koji bi ih trebali realizirati – ističe prof. Mirjana Nazor.

Na brojne polemike o tome je li cjelodnevnu školu trebalo uvjesti bez konzultacija s roditeljima i otpor dijela roditelja prema tom projektu ministarstva obrazovanja prof. Nazor kaže: *– Uvijek je dobro ako možemo sami izabrati kako ćemo provoditi vrijeme, pa tako i kako ćemo školovati djecu. Ali, nikada svi roditelji neće prihvatiti iste stvari. Trebalo bi se rukovoditi mišljenjem većine i pokušati vidjeti koji su glavni razlozi protivljenja. Jer, vjerojatno se neki mogu otkloniti, a neki su možda i posljedica neprihvatanja „novotarija“ ma kakve one bile. Na mišljenje i stavove roditelja svakako će utjecati i zadovoljstvo/nezadovoljstvo djeteta nakon nekoliko tjedana provedenih na nov način – zaključuje.*

<https://svezapet.hr/obrazovanje/o-modelu-skolovanja-svoje-djece-trebaju-odlucivati-i-roditelji/>

Hrabre i uporne žene u borbi protiv siromaštva i bolesti

„Život na kredit, financijska neizvjesnost i zaduženost, rastuća nezaposlenost, siromaštvo djece i mladih, povećanje broja građana koji žive u apsolutnom ili dubinskom siromaštvu, veći broj beskućnika, korisnika pučkih kuhinja, siromašnih, čiji su prihodi daleko od linije siromaštva ili su korisnici različitih socijalnih naknada, jest globalna slika svijeta, ali i naš realitet. Ratovi, pandemije, elementarne nepogode uvijek nam podižu svijest o krhkosti života i onoj tankoj granici između imati i ‘preko noći’ nemati i pred svako društvo postavljaju ozbiljna pitanja o resursima koje imamo u prevladavanju takvih razdoblja.“

Riječi su to najpoznatije splitske dobrotvorke iz udruge MoSt, žene koja već ima i Nagradu Grada Splita za životno djelo – Đordane Barbarić. Njima je najbolje oslikala svijet u kojem živimo, a u kojemu su siromaštvo i beznađe uzeli maha posljednjih godina, umjesto da nam bude sve bolje i da se, zahvaljujući modernim tehnologijama i svemu što nam je na raspolaganju, smanjuje broj onih koji žive životom nedostojnim čovjeka. A kada siromašni ljudi još i obole od malignih ili drugih bolesti, onda se njihov život pretvara u neizdrživi pakao.

No, upravo su Đordana Barbarić u Splitu i Romana Galić u Zagrebu prepoznate kao žene koje se ne boje prepreka te se u dva najveća hrvatska grada hvataju

61. Dražena Lejo

Novinarski projekt: **Siromašni, bolesni, isključeni**

Elektronička publikacija:
Nismo same

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
26. studenoga 2023.

ukoštac s najtežim društvenim problemima. Stoga su i najbolji primjeri za završetak ovog serijala o siromaštvu i bolesti jer nam svima pokazuju da nije sve u sustavu, dosta toga ovisi i o hrabrim i „tvrdoglavim“ ljudima, čija djela, a ne samo riječi, svjedoče o važnim pomacima u društvu. Uostalom, i inicijativa „Pravo svakog djeteta na školski obrok“ polučila je odlukom Vlade da se svoj djeci osiguraju za njih besplatni obroci u školama, a iza Inicijative stoji velik osoban trud i upornost četiri profesorice: izv. prof. dr. sc. Ivana Dobrotić, prof. dr. sc. Olja Družić Ljubotina, izv. prof. dr. sc. Antonija Petričušić i izv. prof. dr. sc. Marijana Kletečki Radović.

Kako kaže izreka – kad ima volje, ima i načina. Tome u prilog idu i podaci u Zagrebu.

„Stopa rizika od siromaštva u Hrvatskoj se posljednjih nekoliko godina kreće oko 18 posto, a stopa rizika od siromaštva u Gradu Zagrebu se smanjuje i u 2020. je iznosila 18,5 posto, u 2021. godini 11,6 posto, a u 2022. godini 9,5 posto. To bi nas moralo, barem prema statistikama, ohrabriti da ono što radimo pokazuje rezultate te da je smjer koji smo odabrali i mjere koje se poduzimaju dobre. Ipak, iza te statistike stoje neke sudbine, stoje ljudi u potrebi. I, dok god ima onih kojima je za zadovoljavanje egzistencijalnih potreba nužna pomoć drugih, naš posao nije završen ili nije u potpunosti uspješan“ – kaže dr. sc. Romana Galić, zamjenica pročelnice Gradskog ureda za socijalnu zaštitu, zdravstvo, branitelje i osobe s invaliditetom i ističe da je lokalna zajednica ta koja može i mora prepoznati potrebe svojih građana i djelovati tamo gdje oni i nastaju.

U Zagrebu su posljedice pandemije potaknule odgovorne da donesu Zagrebačku strategiju borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti od 2021. do 2025. godine, kako bi prevenirali i smanjili rizik od siromaštva i socijalne isključenosti. U fokusu mjera koje provodi Grad Zagreb je pomoć najpotrebitijima, kako bi im olakšali životne nedaće i vratili dostojanstvo, a kako ističu, aktivnostima nastoje i osigurati pravednost u sustavu socijalne skrbi, dok se bore za smanjenje nejednakosti. Njihov socijalni program je usmjeren na siromašne ili socijalno isključene građane (primjerice, beskućnike), građane koji su u povećanom riziku od

takvih pojava (npr. umirovljenici, starije osobe samci, jednoroditeljske obitelji), potom na građane kojima je potrebna socijalna zaštita (npr. žrtve obiteljskog nasilja, koje nisu nužno i siromašne), djeluju i subvencijama u osnovnim i srednjim školama (omogućavaju im boravak, prehranu, besplatne udžbenike), kao i subvencijama u predškolskom odgoju, a potrebitima daju u najam i gradske stanove. Sustav socijalne skrbi u Zagrebu korisnicima pruža ili socijalne pomoći ili socijalne usluge, ovisno o potrebama građana.

„Misao vodilja nam je u Gradu Zagrebu da stalno pratimo potrebe naših sugrađana, kao i utjecaj socijalno ekonomskih uvjeta na njihov život. Na osnovu toga, stalno usmjeravamo, unaprijeđujemo i kreiramo nove socijalne usluge i prava, kako bismo pomogli najpotrebitijima. Tako smo uveli i brojna nova prava tijekom prošle i ove godine, nastojeći brinuti o svim kategorijama građana, od djece, do umirovljenika i beskućnika. Uz uobičajene usluge, postoji i niz projekata, koji se financiraju europskim sredstvima, kako bismo, primjerice, edukacijama i radionicama pomogli beskućnicima i najranjivijim kategorijama i vratili ih u svijet rada. Tako im nastojimo pomoći da izađu iz začaranog kruga siromaštva“, ističe Romana Galić, napomenuvši kako su organizacije civilnog društva važan partner Gradu Zagrebu i u osmišljavanju i u provođenju mjera i aktivnosti usmjerenih najranjivijima te zaključuje da su upravo organizacije civilnog društva najsnažniji zagovaratelj potreba sugrađana, ali i korektiv svega što se u Gradu poduzima.

U Splitu je, pak, jedna takva - udruga MoSt, koja je ovih dana posebno živahna, iako se teško može reći da oni ikada miruju. Naime, ta udruga upravo slavi 25 godina rada, a u Splitu je žila kucavica za mnoge koji su na svom životnom putu posrnuli i trebaju ruku spasa. Upravo u MoStu pružili su pomoć djeci i mladima s problemima u ponašanju, beskućnicima, razvili su centar znanja za društveno uključivanje i smanjenje siromaštva, a i cijeli grad su pretvorili u jedan veliki volonterski centar jer vjerojatno nema niti jedne osobe u Splitu, koja barem nekako nije sudjelovala u MoStovim akcijama. Jedna od ključnih osoba iza svega toga je i ranije spomenuta Đordana Barbarić, koja je i autorica knjige „Siromaštvo – Mrlja na savjesti čovječanstva“.

„Siromaštvo nije samo ‘neimanje’, ono sa sobom nosi osjećaj bezvrijednosti, strah, očaj, patnju, beznađe, samoću, donosi krizu i slom obitelji, porast nasilja, delinkvencije, ovisnosti, poteškoće mentalnog zdravlja, vodi društvenoj marginaliziranosti i isključenosti. Siromaštvo je staro kao i čovječanstvo, ali njegova slika i pojavnost se kroz povijest mijenjala. U suvremenom svijetu ovo je tema o kojoj se svakodnevno govori, piše, raspravlja, bori na svim meridijanima, jer gotovo jedna petina čovječanstva živi u dubokom siromaštvu. I nigdje ne ide glatko i jednostavno jer je siromaštvo ozbiljan, kompleksan i zahtjevan društveni problem“, objašnjava Đordana Barbarić, voditeljica Centra znanja za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva iz udruge MoSt. Iz njezinog bogatog iskustva proizlazi nekoliko važnih faktora za prevenciju, kao i za borbu sa siromaštvom.

Barbarić ističe da je pred donositeljima odluka, osim pitanja o pravednoj raspodjeli dobara, važno pitanje i kakvu viziju društva uopće imaju i je li u toj viziji i dostojanstven život građana na prvom mjestu. Za stručnjake u pomagačkim zanimanjima je izazov kako uopće provoditi prevenciju i kvalitetnu psihosocijalnu podršku, kada broj ljudi u potrebi raste iz dana u dan, a važne pomagačke struke već smatra deficitarnima. A za sve ostale u društvu Đordana Barbarić postavlja pitanje kako u poljuljanom sustavu vrijednosti dati neki dublji smisao našim životima i može li to biti briga za druge i rad za dobrobit zajednice.

„Glavni postulat svake naše javne politike treba počivati na najvažnijem ljudskom pravu, pravu na dostojanstven život. Prije gotovo dva desetljeća smo definirali sve ranjive skupine u riziku od siromaštva u našem društvu, ali mnogi od njih još uvijek ne žive dostojanstveno, posebno beskućnici. Postoje građani koji godinama žive bez struje i vode, ‘Majskih poljana’ ima više, nego što mislimo. Niti jednoj zemlji nije jednostavno progovarati i suočiti se s tim, pa tako ni nama, i predstoji nam jako puno posla da u svakom dijelu naše zemlje imamo jednako dostupne i priuštive socijalne i zdravstvene usluge. To još uvijek nije tako, premda brojni zakoni na to obvezuju jedinice lokalne i regionalne samouprave“, navodi Đordana Barbarić, a rješenje vidi u povezivanju svih aktera, od onih na terenu, do onih koji donose odluke i neizostavnom – dijalogu.

Jer, kako kaže, imperativ je povezivanje i umrežavanje na svim razinama, bez obzira o kakvom se svjetonazoru ili političkoj opciji radi, imajući na umu da u borbi protiv siromaštva nema takvih podjela.

„Iskustva drugih zemalja s puno većim brojem beskućnika i puno boljim financijskim i smještajnim kapacitetima nam mogu pomoći. Sve zemlje svijeta, u kojima je socijalna skrb kakvu priželjkujemo, i sve EU strategije koje pratimo, zagovaraju velika ulaganja u obrazovanje, u mjere (samo)zapošljavanja i unaprjeđenje gospodarstva, za svaku ranjivu skupinu imaju jasno razvijene i dostupne osnovne usluge i to je put“, zaključuje Barbarić, a za sinergijsko djelovanje i umrežavanje se zalaže i njezina zagrebačka kolegica Romana Galić. Njezinu ćemo misao izdvojiti za kraj ovoga serijala jer vjerujemo da najbolje govori o ljudskosti pojedinaca u sustavu i onih koji su svoj život i karijere podredili pomaganju ljudima koji svakoga dana korčaju po rubu:

„Ono što nam ne nedostaje je ljubav prema čovjeku, otvorenost i želja da život u gradu učinimo lakšim, boljim i sretnijim“.

<https://nimosame.com/savjeti/hrabre-i-uporne-zene-u-borbi-protiv-siromastva-i-bolesti/>

Toj smo djeci svi pucali u noge odmah nakon poroda: "Prestravljeni tamnoputi dječčić nije primijetio moje suze..."

Na prvu bi se moglo učiniti da je ovo priča o razjarenom stokilašu koji je podlegao odvratnim predrasudama i, zapravo ničim izazvan, nasmrtno prestrašio malenog dječaka. Na drugu, zapravo je priča o ljudima koji startaju s debelim minusom.

Bio je to možda prvi toplinski val te godine, negdje na pragu lipnja. Dok sam izlazio iz auta i lijeno bacio pogled prema ulazu u zgradu, taman sam krajičkom oka **uhvatio siluetu poznatog plavokosog dječaka**, prvašića s prvog kata, kako utrčava u naš haustor. Za njim je jednakom brzinom dotrčao dječak slična uzrasta, možda koji centimetar viši. Nije ga tih nekoliko centimetara činilo drukčijim, možda čak ni odjeća na taj prvi pogled, pa ni školska torba. **Njegov je ten bio znatno tamniji**, kao i crna, kuštrava kosa. I on je brzo utrčao u naš ulaz.

Nabrzinu sam zbrojio dva i dva i **rezultat je bio jasan kao dan** – moj je maleni susjed u nevolji, iz nekog ga je razloga gotovo jednako maleni Rom pokušavao uhvatiti. Nije ga spriječilo ni to što je plavokosi prvašić utekao u svoj ulaz. Tko zna **što mu je sve spreman napraviti**.

62. Saša Vejnović

Novinarski projekt:
Uspješni Romi nisu samo mit - serijal priča o Romima koji su, unatoč svim preprekama, uspjeli u životu

Elektronička publikacija:
DNEVNIK.HR

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
28. studenoga 2023.

Požurio sam, gotovo potrčao, da spasim stvar i spriječim to maltretiranje. Malo mi je laknulo dok sam otvarao vrata haustora jer sam ih vidio obojicu tu u hodniku, odmah do poštanskih sandučića. Bili su udaljeni jedan od drugog možda dva ili tri metra. Dobro je, pomislio sam, **stigao sam na vrijeme**.

Velike oči i još veći strah

Odmah s ulaza zagrmio sam na kuštravog dječaka upitavši ga onako muški, s puno decibela, što radi ovdje. I sad se sjećam tog pogleda. U njegovim velikim, tamnim očima vidio se ogroman strah. Logično, **pred njim stoji razjareni stokilaš**, u haustoru je, nema kamo pobjeći. A taj veliki, ljutiti čovjek gadno se namrštio, tko zna što je sve spreman učiniti.

Nije mogao izustiti ni riječi. Samo me prestravljeno gledao. Srećom, progovorio je moj maleni susjed. Čim je iz njegovih usta potekla prva riječ, **shvatio sam da je i on jednako prestravljen**. „To je moj prijatelj iz razreda. Samo se igramo“, rekao je bojažljivo uz lagano zamuckivanje.

U tom se trenutku čitav svijet srušio na mene. Sjećam se da sam pokušao s nekoliko blagih i prijateljskih rečenica ublažiti svoj kretenski nastup, iako nisam ni slušao što izgovaram. Ni sad ne bih znao ponoviti. Ali jako dobro znam što mi je bilo u glavi.

Čudo od hlača

Igrom slučaja odrastao sam u dijelu Zagreba u kojem živi i dosta Roma. Tada ih nismo tako zvali, nismo ni znali da bismo trebali. **Zvali smo ih pogrdom izvedenicom** jer su tako govorili svi. S vremenom smo se bolje upoznavali i sve ih češće zvali po imenu.

Jedna obitelj bila je vrlo bogata. Taj se dječak, nešto stariji od mene, znao hvaliti stvarima koje mi nikad nismo vidjeli. Jednom se tako **hvalio nekakvim kari-ranim hlačama koje se ne mogu zgužvati**.

Njegovi su bili vjerojatno jedni od bogatijih ljudi u naselju, **bavili su se poslovima zbog kojih se gule dugogodišnje zatvorske kazne**. Dok je odrastao, dječak je bio sve bahatiji, s vremenom je pred nama znao izvaditi i pištolj. **Poginuo je u nekom obračunu** o kojem se tada opširno pisalo u novinama.

Sirotinja i poštenje

Druga je obitelj živjela vrlo skromno u zgradi preko puta škole u podrumskom stanu. Bilo ih je puno, a **najstariji je sin već kao tinejdžer praktički doveo i ženu**. Vjerojatno su bili jedni od najsiromašnijih ljudi u naselju.

Njihov je otac, koji je prodavao sitnice poput lančića i katoličkih kalendara, **ustrajao u tome da će njegova djeca završiti bar osnovnu školu**, što u to vrijeme nije bio čest slučaj u romskoj populaciji. Nije im dopuštao da izostaju s nastave, a kako im je bio ogroman autoritet, nisu imali izbora. Bili su iznimno poštteni unatoč teškom, jako teškom životu.

Start s debelim minusom

U B razred išao je Rom koji nije bio ni iz bogate ni iz siromašne obitelji. Živjeli su desetak kilometara od našeg naselja, ali tamo školu ili nisu imali ili nije bilo dovoljno mjesta, pa je svako jutro putovao gradskim autobusom. Ne mogu se sjetiti baš nikoga u toj našoj malenoj školi tko je o njemu ikada rekao neku ružnu riječ.

Vrlo rano shvatio sam da su Romi, baš poput svih ostalih, ljudi s manama i vrlinama, sa snovima i planovima, **ali koji startaju s debelim minusom**. Kad plavokosa djevojčica uđe u trgovinu, nema toga tko joj neće pokušati pomoći. Tamnoputa djevojčica u trgovini sigurno želi nešto ukrasti. Plavokosi dječak na ulici sigurno se igra, tamnoputi vjerojatno prosi. O djeci svijetle puti brinu se i roditelji, i rodbina, i susjedi, i prodavačice, i... ma svi. O malenim Romima koji nerijetko odrastaju getoizirani u nehumanim uvjetima gotovo nitko. Upravo im zbog toga, u pravilu, dajem bar jednu priliku više. To je najmanje što mogu učiniti, kad im već nisam drukčije pomogao.

Nije primijetio suze

Maleni Rom s početka ove priče nije primijetio da mi se niz obraze slijevaju suze, na vrijeme sam se okrenuo. Pa kako sam baš ja, koji je još u djetinjstvu naučio da Romi jednostavno nemaju jednake šanse kao drugi, popušio taj odvrtni stereotip i u dječjoj igri vidio nasilje? I, još gore, ako sam ja tako reagirao, **što im tek čine oni koji ih nikad nisu gledali kao sebi ravne ljude?**

Da, **Romi nemaju jednaku šansu** kao drugi. Toj smo djeci svi pucali u noge odmah nakon poroda. I zbog toga su Romi koji su postali uspješni i cijenjeni pripadnici našeg društva zapravo mnogo jači od svojih kolega u istoj profesiji. Zato oni moraju biti vidljivi i zbog svog naroda, ali i zbog svih nas. Oni moraju biti primjer da se može, moraju biti uzor malenom tamnoputom školarcu da može postati sve što poželi.

U ovom serijalu predstaviti ćemo upravo takve Rome, one koji su uspjeli u životu unatoč svim naljepnicama koje su od djetinjstva nosili. Pokušat ćemo otkriti koga su i što sve morali pobijediti da dođu do samog vrha. I čvrsto se nadamo da će pomoći svim malenim kuštravim prvašićima i svim stokilašima s odvratnim predrasudama.

<https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/toj-smo-djeci-svi-pucali-u-noge-odmah-nakon-poroda-prestravljeni-tamnoputi-djecacic-nije-primijetio-moje-suze---798680.html>

Walt Odets: Biti gej je više od seksualne privlačnosti prema istom spolu

Walt Odets je klinički psiholog s privatnom praksom koji više od tri desetljeća radi s i piše o psihološkim, razvojnim i društvenim životima homoseksualnih muškaraca. Njegova temeljna knjiga, *U sjeni epidemije: Biti HIV-negativan u doba AIDS-a* (1995.), svrstana je od strane *The New York Timesa* među najznačajnije knjige godine. Povod za ovaj intervju je njegova posljednja knjiga *Izlazak iz sjene: Nanovo zamišljanje života gej muškaraca* (2019.) u kojoj se bavi utjecajem HIV epidemije i AIDS krize te posljedničnom transgeneracijskom traumom koja i dalje oblikuje gej živote.

Kao psihoterapeut koji je radio sa stotinama gej ljudi u svojoj privatnoj praksi, Walt Odets ima mnogo toga za reći o gej odnosima, seksualnosti i emotivnosti. Njegov pristup je svjež i emancipatorski jer ne promovira, kao brojni drugi (gej) psiholozi, asimilaciju gej ljudi u tradicionalne strukture poput braka i monogamije.

Vrlo ste kritični prema izrazu “homoseksualac”. Možete li objasniti zašto?

Zato što se ideja homoseksualnosti najčešće svodi na seksualni čin, a mi smo toliko više od toga. Uostalom, tu riječ nisu definirale gej osobe nego heteroseksualci, a mi smo je samo slijepo usvojili. Sam izraz dolazi iz psihološke literature 19. stoljeća, gdje se homoseksualnost stavlja u isti koš s zoofilijom i pedofilijom. To

63. Viktor Zahtila

Novinarski projekt:
**Intimni životi
gej muškaraca u
suvremenoj Hrvatskoj**

Elektronička publikacija:
VoxFeminae.net

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
1. listopada 2023.

puno govori o tome kako je psihijatrija od početka gledala na gej ljude. Nažalost, tu definiciju je usvojila i šira javnost i postala je jedno od oružja naše stigmatizacije.

Primjerice, petogodišnjak ili desetogodišnjak koji je emocionalno vezan uz druge dječake često nema priliku to izraziti, jer su mu roditelji i okolina rekli da takvi odnosi između muškaraca ne postoje. Misle da ne mogu voljeti drugog dječaka ili biti s njim emocionalno povezani. Čak i da nije tako, ne postoje primjeri i društveni rituali kao za heteroseksualce. I onda dobijemo situaciju u kojoj sve što ti ostaje je da odeš na mobitel i nađeš nekoga za poje****.

Većina gej ljudi danas koristi svoje mobilne telefone da bi se povezali s ljudima koje ni ne poznaju – i to uglavnom zbog seksa. Uđeš li u bilo koji bar u San Franciscu, vidjet ćeš ljude s mobitelom u ruci, čak i kada je osoba s kojom pričaju pored njih! U svojoj praksi primam 10 – 12 ljudi tjedno i mogu reći da 60-70% njih nema prave odnose s drugim muškarcima, nikada ne pričaju o odnosima, o ljubavi, samo o tome kako su pokupili nekog tipa, kakav seks su imali s njim, itd.

Što onda znači biti gej, za razliku od biti homoseksualac?

Kad pričam o gej identitetu, pričam o specifičnoj emotivnoj dimenziji koja se razvija između dva muškarca. Mnogo gej muškaraca osjeća da biti gej znači nešto više od same seksualne privlačnosti prema istom spolu. Nažalost, ignoriraju vlastite instikte. Misle si, kad samo ne bi bilo te nezgodne seksualne razlike, bili bi identični heteroseksualcima. Iz psihološke perspektive to jednostavno nije istina, jer gej osobe imaju čitav spektar iskustava i emocija s kojim odudaraju od heteroseksualnih odnosa.

Na primjer?

Za početak, muškarci su socijalizirani drugačije od žena, samim time i naši odnosi mogu biti drugačiji. Recimo, ne postoji društvena razlika u odnosu moći. Kad pričamo o gej vezama, one su drugačije, imaju neke prednosti koje ih razdvajaju od onih između

muškarca i žena. U vezi dva muškarca jedan ili obojica mogu imati širi spektar i muških i ženskih senzibiliteta. To otvara brojne seksualne mogućnosti, što znači i širu lepezu izražavanja emocija, koje su često van dosega konvencionalnih heteroseksualnih parova.

Veliki ste kritičar braka kao institucije, a pogotovo gej braka. Zašto?

Gej ljudi prirodno žele odnose koji nisu samo emocionalno, već i socijano konstruirani. Svi žele biti društveno prihvaćeni do neke mjere, isto kao što svi, uključujući muškarce, instinktivno žele druženje, ljubav i emocionalnu intimnost. Nažalost, mnogi gej muškarci osjećaju da ono što žele emocionalno može biti ostvareno samo unutar nekog društveno konstruiranog odnosa, što se dosad uglavnom svodilo na konvencionalni heteroseksualni brak. To je zapravo jedini model odnosa koji mnogi od nas uopće poznaju.

U stvarnosti, većina odnosa između dva muškarca su emocionalno konstruirani i često idu kontra društvenog očekivanja. Tu je u igri velika kreativnost koja pak često zbunjuje heteroseksualne ljude. Otuda dolazi ono pitanje: „Tko je u ovoj vezi žena, a tko muško?“. Ja bih im ovako odgovorio: „Mi se pokušavamo osloboditi vaših očekivanja i tradicija i živjeti autentično. Vi uopće niste svjesni koliko život može biti emocionalno kompleksan i bogat van društveno konstruiranih odnosa“.

U realizaciji tih odnosa, kao i u samorealizaciji, gej ljude često inhibira ogroman osjećaj srama. Kako vi na to gledate?

Sram nas vodi u mrak i izolaciju, a onda ta izolacija dodatno pojačava sram i sve ide u nekom začaranom krugu. On nas nas guši u izražavanju sebe, a rezultat svega toga je nemogućnost ljubavi jer se doživljavamo kao da nismo vrijedni ljubavi. Ali ono što bi htio naglasiti je da su sve te manifestacije srama posljedice društvenog stigmatiziranja, a ne neki osobni neuspjeh. Trebamo biti puno mekši prema sebi, naučiti se voljeti ne samo kao ljudi nego i kao gej ljudi.

Biti gej zapravo otvara neke velike životne mogućnosti, ali ih ne možemo ostvariti dokle god se ne oslo-

bodimo društvenog stigmatiziranja. Ako uspijemo voljeti na sebi ono što društvo najviše prezire, sram će nestati. Oslobođanjem od stigme živjet ćemo živote koji su bolji, ispunjeniji i autentičniji.

Radite puno i sa starijim gej pacijentima. S kakvim se izazovima oni suočavaju?

Primarno su fokusirani na emocionalne probleme, a ne na seksualne. Spomenut ću primjer iz svoje knjige. Imao sam 74-godišnjeg pacijenta, zubara. Htio je razgovarati o svom autanju. Kad sam ga pitao zašto baš sada, rekao je, „Čekao sam da mi žena umre. Jako sam je volio, bio sam joj odan, ali nikada nisam bio zaljubljen u nju. Prije nego što umrem, želio bih se barem jednom zaljubiti.“

Nažalost, dva mjeseca nakon naše prve terapije otkrio je da ima rak, a četiri mjeseca kasnije je i umro. Bio sam uz njega u trenutku njegove smrti. Molimo me da ga primim za ruku, što i jesam. Siguran sam da mu je to puno značilo jer je to bio prvi put u životu kada je mogao biti ono što jest. Bilo mi je jako žao što taj trenutak nije došao bar deset godina prije.

Većinu svog rada posvetili ste AIDS epidemiji. Često spominjete kako je SAD potpuno zakazao u odgovoru na ovu krizu.

Reakcija SAD-a na epidemiju AIDS-a bila je jedna od najgorih u svijetu, a stopa smrtnosti bila je puno niža nego u drugim razvijenim zemljama. Australija, Kanada i Velika Britanija su napravile puno više. Imam jedan primjer koji će dobro dočarati razlike. Britanski NHS izdao je usred epidemije prekrasnu knjigu o HIV-u koja je bila iskrena i afirmirala činjenicu seksa umjesto da je demonizira, a na naslovnici su bila dva gola muškarca koji su ležali jedan na drugome. Pričao sam s tadašnjim šefom NHS-a, vrlo pristojnim Britancem koji je izgledao kao bankar. Rekao sam mu da mi je knjiga odlična, ali da je u SAD-u ne bi objavila nijedna zdravstvena ustanova. To ga je razbjesnilo. Rekao mi je da u Ujedinjenom Kraljevstvu zdravstvena skrb služi svim kraljičnim podanicima! Bilo mi je smiješno to što je rekao. Ali je bio u pravu. Pristup SAD-a prema AIDS krizi je bio banalan i svodio se na to da ti kažu: „uzmi paketić kondoma i odjebi.“

Napisali ste u knjizi da ste kao mlad htjeli živjeti vječno. Ali nakon što ste prošli kroz AIDS krizu, ta želja je iščezla.

Znao sam jednog aktivista koji je stvarno puno učinio za AIDS pokret. Bio je HIV pozitivan, ali na lijekovima. Međutim, u jednom trenutku ih je odlučio prestati koristiti jer više nije htio živjeti u svijetu gdje je AIDS pod kontrolom. Ta borba mu je bila cijeli život. Previše je toga vidio i nije htio dalje.

I ja imam dio tog osjećaja u sebi. Moj partner Rob se zarazio HIV-om šest godina prije nego što smo se upoznali. Bili smo zajedno sedam godina nakon toga. Bio je divan, zaista sam ga obožavao. Jedne večeri, kada je već bio toliko bolestan da nije mogao ustati iz kreveta, rekao mi je, „Kad se to dogodi, ostat ću još neko vrijeme ovdje.“ „A kako ću znati da si tu, pitao sam ga?“ „Bacit ću ti češer na glavu.“ rekao je. „A gdje ćeš naći češer?“ Sjedio je pred prozorom i gledao u bor ispred naše kuće. Uzdahnuo je i rekao, „Mislim da je najbolje da ti odeš po njega.“

Rob je imao samo 29 godina kada je preminuo. A bor sam, nažalost, morao ukloniti jer je predstavljao rizik od požara.

(Walt mi pokazuje metalnu kutijicu, iz koje vadi španjicu za kosu i osušeni češer.)

To je sve što mi je ostalo od njega.

<https://voxfeminae.net/pravednost/walt-odets-bitigej-je-vise-od-seksualne-privlacnosti-prema-istom-spolu/>

Večer nacionalnih manjina: Jedinstvena manifestacija plesa, pjesme, običaja i gastronomije

64. Vedran Cindrić

Novinarski projekt:

**Kako njegovati
bogatstvo različitosti
nacionalnih manjina
u Bjelovarsko-
bilogorskoj županiji i
zašto se njihov udio u
stanovništvu smanjuje**

Elektronička publikacija:
Klikni.news

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
6. rujna 2023.

Večer nacionalnih manjina u Bjelovaru jedinstveni je događaj koji slavi različitost, toleranciju i zajedništvo nacionalnih manjina na području Bjelovara i Bjelovarsko-bilogorske županije u kojoj žive 21 od 22 nacionalne manjine.

Prva večer nacionalnih manjina održana je 2007. godine u organizaciji bjelovarske Češke obeci. Upravo zbog navedene manifestacije brojni učesnici i gosti Bjelovar su nazvali „Europa u malom“. I to potpuno opravdano jer nakon samo nekoliko godina održavanja manifestacija je narasla na više od 400 sudionika i nekoliko tisuća posjetitelja.

O čemu se točno radi?

Na priredbi se predstavljaju pjesme, plesovi, običaji, te gastronomska ponuda nacionalnih manjina. Uz to, cilj je da manjine u Bjelovaru, Bjelovarsko-bilogorskoj županiji, ali i u cijeloj Hrvatskoj pokažu da svi zajedno mogu živjeti i raditi. Večer nacionalnih manjina je jedinstvena u našoj zemlji, a već je prešla i njezine granice s obzirom da je posjećuju i društva iz drugih zemalja tako da ima i međunarodni predznak. Glavni pokrovitelj je Grad Bjelovar, a sufinancira je i Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske.

Tradicionalno, Večer nacionalnih manjina u Bjelovaru se održava zadnji vikend u studenome. Bjelovarčanima je ta priredba već dobro poznata, a koliko je popularna govori i činjenica da je od male priredbe koja je počela u Domu kulture 2007. godine, prerasla u pravi cjelovečernji program koji je, radi velikog interesa građana, 2011. godine preseljen u veći prostor Dvorane europskih prvaka u koji stane gotovo tri tisuće ljudi.

– Sudjelovala sam nekoliko puta na Večeri nacionalnih manjina u Bjelovaru. Predivan događaj i predivno iskustvo. Prezentiramo svoje tradicionalne nošnje i plesove i to sve na velikoj pozornici pred punim gledalištem. Zaista nešto što se pamti. Naravno, pripremali smo za posjetitelje i svoje gastronomske delicije i uvijek su svi uživali. Jasno, tu je i međusobno druženje, upoznavanje, ali i razmjena iskustava – rekla nam je Almira Jahaj, pripadnica albanske nacionalne manjine u Bjelovaru.

Inače, to što je Večer nacionalnih manjina svoje mjesto pronašla i uspješno se održala u Bjelovaru i Bjelovarsko-bilogorskoj županiji nije slučajnost. Naime, osim velike volje i zalaganje bjelovarske Češke obeci, Bjelovar je i izrazito multikulturalan grad. Na prostoru Bjelovara od pripadnika nacionalnih manjina najviše ima Srba, a zatim Roma.

Bili smo ponosni

– Drago mi je da smo i mi Romi imali priliku sudjelovati u Večeri nacionalnih manjina. Održali smo svoj tradicionalni ples uz svoju tradicionalnu glazbu i dobili smo veliki aplauz mnogobrojne publike. Bio je to poseban osjećaj i baš smo bili ponosni. Nadam se da ćemo se opet skupiti jer to je zaista fenomenalno iskustvo – kazala nam je Mirjana Behareta, pripadnica Romske nacionalne manjine

Inače, kao što smo istaknuli, Večer nacionalnih manjina tradicionalno se održava krajem studenog, a prošle godine u Dvorani europskih prvaka predstavilo se osam nacionalnih manjina i kao gost jedno hrvatsko društvo. Tako je prošle godine stiglo bosansko kulturno društvo „Sevdah“ iz Zagreba, Češka obec Bjelovar, Zajednica Mađara Grada Bjelovara, Romski resorni centar iz Darde, Udruga Roma Grada Bjelovara, KUD Joakim Hardi iz Petrovaca koje predstavlja

Rusine, Udruga ruske manjine Kalinka iz Čakovca, Srpska nacionalna manjina iz Belog Manastira te Srpska nacionalna manjina Grada Bjelovara. Kao gost na manifestaciji pojavilo se Hrvatsko kulturno društvo „Sklad“ iz Đakova.

– Iznimno mi je drago što svake godine organiziramo Večer nacionalnih manjina. Putem očuvanja i prikaza običaja, pjesme, plesa i delicija predstavljamo nacionalne manjine u našem gradu. Osim što promičemo toleranciju, ovakvi događaji pronose ime Bjelovar širom Lijepe naše, na što smo izuzetno ponosni – kazao je Igor Brajdić, zamjenik bjelovarskog gradonačelnika.

<https://klikni.news/hrvatska-news/2023/09/06/vecer-nacionalnih-manjina-jedinstvena-manifestacija-plesa-pjesme-obicaja-i-gastronomije/>

Marija Vukobratović: Za većinu naših ruralnih područja koncept Pametna sela dolazi prekasno

U Hrvatskoj je prisutan izraziti trend nepovoljnih demografskih kretanja, starenja stanovništva i rasta broja starijih ljudi u odnosu na radno aktivno stanovništvo. Za takvo stanje nije kriv samo ulazak u Europsku uniju, trendovi su uočeni još osamdesetih godina prošlog stoljeća kada je, prema popisu iz 1981. gotovo 80 posto površina Hrvatske bilo zahvaćeno depopulacijom 90 posto svih ruralnih područja.

Danas, u 195 naselja nema ni jednog jedinog čovjeka, 1.878 mjesta broje od jednog do pedeset stanovnika, a tamo gdje ih ima više, uglavnom su stari ljudi. U velikoj većini sela više nema radnih mjesta, liječnika, škola, vatrogasaca, pa čak ni pekara i trgovina. Prometne veze su slabe ili ih gotovo nema, komunalna infrastruktura, ako postoji, slabo se obnavlja. Ali, Hrvatska nije izuzetak - ruralna područja širom Europe pate od iseljavanja i pada broja mladih i radno sposobnih osoba. Prema europskom statističkom uredu (Eurostat) 355 od 406 pretežno ruralnih regija u Europskoj uniji od 2015. do 2020. zabilježilo je više iseljavanja nego useljavanja. Europska komisija je 2021. godine objavila Zelenu knjigu o starenju europskog stanovništva.

Broj građana u dobi od 65 i više godina svake godine u prosjeku raste za 1,8 posto. Demografske projekcije predviđaju da će najveći porast udjela starijih osoba u EU biti u ruralnim područjima. Godine 2019. taj je udio bio 19 posto (u gradovima 15), a 2050. porasti će na 30 posto (u gradovima 27). To su samo neki od razloga pokretanja inicijative (2016.) za koncept Pametna sela koju od 2021. primjenjuje i Hrvatska.

Što Ministarstvo poljoprivrede poduzima i može poduzeti u ovom projektu?

65. Goran Gazdek

Novinarski projekt:
**Može li koncept
„Pametna sela“ vratiti
život i prosperitet
ruralnom području**

Elektronička publikacija:
Agroklub.com – Poljoprivredni
portal

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
27. studenoga 2023.

„Tijekom izrade Strateškog plana ZPP RH 2023. – 2027, SWOT analiza za specifični cilj Promicanje zapošljavanja, rasta, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući biogospodarstvo i održivo šumarstvo ukazala je na priliku u razvoju ruralnih prostora koje omogućava provedba koncepta Pametnih sela“, kaže državni tajnik Tugomir Majdak.

Ključna generacijska obnova

Iako unutar Strateškog plana nije predviđena zasebna intervencija niti zasebna alokacija za provedbu koncepta Pametnih sela, kroz provedbu intervencije Potpora LEADER (CLLD) pristupu, će joj pridonijeti. S obzirom na činjenicu da Lokalne akcijske grupe pokrivaju preko 90 posto kopnene površine Hrvatske, gotovo cjelokupno ruralno područje će imati priliku sudjelovati u provedbi projekata koji doprinose konceptu Pametnih sela.

„Provedbom Lokalnih razvojnih strategija kao strateških dokumenata lokalnog karaktera, sufinancirat će se i projekti koji tome doprinose“, dodaje Majdak.

No, kako u našim uvjetima zaustaviti proces starenja hrvatskoga seoskog prostora, zaustaviti odljev mladih, vratiti nasljednike i dovesti nove stanovnike?

„Generacijska obnova ostaje ključna za opstanak i razvoj hrvatske poljoprivrede, pa je **potpora za mlade poljoprivrednike** osigurana i iz izravnih plaćanja i iz mjera ruralnog razvoja te će se mladima staviti na raspolaganje gotovo 114 milijuna eura, uz povećanu pojedinačnu potporu, maksimalni intenzitet ulaganja 80 posto“, ističe državni tajnik.

Izdvađa i mogućnost kupnje poljoprivrednog zemljišta bez ograničenja (u smislu udjela cijene zemljišta u ukupno prihvatljivim troškovima) kroz zajmove i kredite.

„Strateški plan je prepoznao važnost zadržavanja mladih na ruralnom području i osiguranje povoljnih uvjeta za rad i život mladih. Kroz niz intervencija mladi poljoprivrednici mogu ostvariti veći intenzitet potpore, a izrađena je i zasebna intervencija za mlade poljoprivrednike vezano za njihova investicijska ulaganja“, napominje naš sugovornik.

Majdak smatra da će intervencije ruralnog razvoja (ulaganja u poljoprivrednu proizvodnju i preradu, lokalnu infrastrukturu, nepoljoprivredne djelatnosti) iz Strateškog plana doprinijeti zaustavljanju negativnih demografskih trendova, osiguranju boljih uvjeta života, održivom razvoju ruralnih područja i stvaranju okruženja poželjnog za rad i život.

„Ovdje osobito naglašavam potrebu za razvojem društvene i fizičke infrastrukture u ruralnim područjima“, zaključuje Majdak.

Projekti pametnih sela najviše napredovali u Njemačkoj, Austriji i Sloveniji

Hrvatski eurozastupnik doc. dr. sc. Tomislav Sokol, kojemu je realizacija koncepta Pametna sela u Hrvatskoj u fokusu užeg interesa, predstavnici sedam županija u kojima je prezentacija projekta do sada predstavljena te predstavnici Ministarstva poljoprivrede i Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU uvjereni su da strateški planovi i konkretne akcije koju su do sada poduzete ili već ostvarene u okviru koncepta, mogu dati pozitivne rezultate u skoroj budućnosti.

Sokol svoj optimizam temelji na kontaktima s ostalim zastupnicima u Europskom parlamentu iz drugih država, između ostalog sa slovenskim zastupnikom Francom Bogovičem, na čiju su inicijativu Europska komisija i Europski parlament donijeli Akcijski plan pametnih sela.

„S obzirom na to da je potpredsjednik međuskupine Europskog parlamenta za ruralna, planinska i udaljena područja i pametna sela (RUMRA&Smart Villages) nastojim što je više moguće sudjelovati na konferencijama na temu pametnih sela iz drugih država članica kad mi to obveze dopuštaju, pa makar u online obliku. Prema informacijama koje dobivam od svojih kolega, konkretni projekti najviše su napredovali u Njemačkoj, Austriji i Sloveniji“, kaže Sokol. Dodao je kako se svaka država članica EU suočava s jedinstvenim izazovima i potrebama u svojim ruralnim područjima.

„Razmjena znanja omogućava da se identificiraju **najbolje prakse i uspješni modeli** provedbe pametnih sela. U tom kontekstu, poželjno je da su naši LAG-ovi i drugi lokalni akteri u kontaktu sa svojim kolegama u

tim zemljama te da promoviraju suradnju i razmjenu iskustava“, ističe Sokol.

Ali, ne dijele svi taj optimizam. Vlasnica OPG-a za proizvodnju buče i graha, predsjednica SDP-ovog Savjeta za poljoprivredu i hranu, bivša saborska zastupnica (2011.-2015.) i umirovljena profesorica agronomije, doktorica poljoprivrednih znanosti Marija Vukobratović mišljenja je da za većinu ruralnih područja u Hrvatskoj ovaj koncept dolazi prekasno.

Kaže, činjenica je da se Nacionalnom razvojnom strategijom do 2030. ali i Strateškim planom Zajedničke poljoprivredne politike do 2027. planira da gotovo sva ruralna područja kroz provedbu Lokalnih razvojnih strategija sudjeluju u provedbi različitih projekata koji između ostalog doprinose i konceptu Pametnih sela.

„Mi smo u 2023. i pitanje je koliko je ruralnih zajednica spremno na provedbu tog koncepta i je li Ministarstvo poljoprivrede izvršilo njihovu kvalitetnu pripremu. SDP smatra da se moglo i trebalo krenuti ranije s izradom pilot projekata i drugim aktivnostima s ciljem edukacije i promicanja tog koncepta, ali nažalost nije“, kaže ona.

Podsjeća kako je zbog slabije razvijenog gospodarstva, niskog dohotka u poljoprivredi, nemogućnost zapošljavanja u drugim gospodarskim djelatnostima, loših predškolskih usluge i školskog obrazovanja, socijalne i zdravstvene skrbi, javnog prijevoza i brojnih drugih razloga došlo do velike depopulacije ruralnih područja o čemu govori posljednji popis stanovništva iz 2021. prema kojem se ukupan broj stanovnika od 2011. smanjio za gotovo 10 posto.

„Tako na primjer velik dio Slavonije još nije povezan ni brzom cestom niti autoputom, Koprivnica nikako da se spoji s brzom cestom i pitanje je kad će. Sve to dovodi do napuštanja sela i odlaska u gradove ili izvan zemlje što opet dovodi do gubitka kulturnih i tradicionalnih vrijednosti“, objašnjava naša sugovornica.

Realna je opasnost da će pojedini dijelovi Hrvatske ostati pusti

Ističe kako je rizik od siromaštva u ruralnim sredinama još uvijek za 25 posto veći nego u ostalim područjima Hrvatske, a u Strategiji poljoprivrede do 2030. položaj žena, smanjivanje siromaštva i socijalne isključenosti

kao i skrb o ranjivim skupinama u ruralnim područjima nije naveden kao prioritet.

„Postoji realna opasnost da će pojedini dijelovi naše zemlje ostati pusti. Nažalost, mnogi postupci HDZ-ove Vlade upućuju na to da im nisu interes mali i srednji poljoprivrednici, koji su okosnica proizvodnje i života u ruralnim sredinama u EU, već samo veliki koji će postati još veći i moćniji“, tvrdi profesorica Vukobratović.

SDP-ov Savjet za poljoprivredu i hranu će predložiti da se aktivnosti poljoprivrednih gospodarstava usmjere na proširenje opsega djelatnosti uz učinkovitije korištenje svih potencijala i na stvaranje proizvoda dodane vrijednosti.

Smatraju da je očuvan krajolik u simbiozi s gastronomskim turizmom prilika za obalni, ali i kontinentalni turizam u mnogim ruralnim sredinama. Dopunske djelatnosti mogu značajno utjecati na povećanje i stabilnost prihoda poljoprivrednih gospodarstava. Prilike se otvaraju i u području zdravstvenog turizma kao apiterapija ili aromaterapija, ali i brojnim drugim. Uvjereni su kako Hrvatska ima velik potencijal i mogućnosti za snažan razvoj zelene energije prije svega u ruralnim područjima.

„Potrebna je odgovarajuća podrška dovoljnog broja edukatora i savjetnika iz javnog i privatnog sektora mladim poljoprivrednicima, ali i ostalim koji to žele, jer su skloniji ulagati i proizvoditi visokokvalitetne, sigurne i netradicionalne prehrambene proizvode“, napominje.

Dodaje kako će u tim okolnostima hrabriji riskirati i stvarati alternativne poljoprivredno-prehrambene mreže (npr. lokani programi certificiranja) i inovativne poslovne modele (npr. ekološki prihvatljivi postupci).

„Svakom je najbitnije da sebi i svojoj obitelji može stvoriti sigurnu egzistenciju. Kad će to imati, većina će rado ostati na selu“, zaključuje Marija Vukobratović.

<https://www.agroklub.com/poljoprivredne-vijesti/marija-vukobratovic-za-vecinu-nasih-ruralnih-podrucja-koncept-pametna-sela-dolazi-prekasno/91832/>

Povijest magije u Europi i Hrvatskoj: Što je ustvari magija?

Ako postavimo pitanje postoji li magija, odgovor glasi – postoji. No, magija ne postoji u smislu u kojem to načešće zamišljamo gledajući filmove, čitajući stripove ili igrajući računalne igre. Ona nije neka skrivena moć upravljanja svijetom i ljudskog rješavanja svakodnevnih problema nekim natprirodnim metodama umjesto vlastitim naporima. Ponajmanje od svega, nije kao na filmu vizualno raskošna s blještećim eksplozijama magijskih udara koji ostvaraju neku želju ili učinak onoga tko je koristi.

No ono što magija jest, složen je sustav temeljen na istoj osnovnoj postavci kao i religija – u ljudskom vjerovanju u njezinu funkcionalnost i uspješnost.

Tijekom povijesti mnoga su ljudska društva kroz svoju religiju ili zakone promatrala magiju i magijske prakse na različite načine. Mnogi magijski praktičari vrlo često svoje magijske prakse pak uopće nisu smatrali magijskima, već dijelom svojih religijskih vjerovanja, blagoslovom koji su dobili od nekog božanstva ili znanjem o prirodi i svijetu oko sebe. Naravno, na način kako si je to u danim okolnostima i na određenom stupnju kulturnog i tehnološkog razvoja čovjek mogao predočiti.

Porijeklo riječi

Sama riječ *magija* potječe u najširem smislu od latinske riječi *magia*, koja pak dolazi od starogrčke riječi *μαγεία* (*mageía*). Obje ove riječi imaju značenje *čari*, *čaranja* ili *vračanja*. Latinski izraz za maga ili

66. Deniver Vukelić

Novinarski projekt:
**Povijest magije u
Europi i Hrvatskoj**

Elektronička publikacija:
Blaga & misterije

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
10. kolovoza 2023.

čarobnjaka, *magus*, ušao je u europsku kasnu antiku i rano srednjovjekovlje putem *Vulgate*, prijevoda *Svetoga pisma* s grčkoga na latinski jezik, kršćanskoga teologa i filozofa Jeronima iz Stridona potkraj 4. i početkom 5. stoljeća. Preciznije, riječ *magus* nalazi se u dijelu „Novoga zavjeta“ u kojem se govori o dolasku triju mudraca (ili triju kraljeva) koji se s istoka dolaze pokloniti novorođenome Isusu kao sinu Božjemu. U tom dijelu na latinskom jeziku tri kralja naziva se *magima*.

U engleskom su se jeziku od razdoblja srednjeg vijeka rabile riječi *magyk*, *magick* i *magique*, od kojih je posljednja preuzeta od starofrancuskog *magique*. Suvremena je engleska riječ za magiju *magic*, osim u sustavima koji prate učenja britanskog okultista i magijskog praktičara Aleistera Crowleyja iz 20. stoljeća. Crowley je za magiju odlučio koristiti se starijim engleskim oblikom – *magick*, da bi je odvojio od značenja mađioničarskih trikova i opsjena, što je u engleskom jeziku također jedno od značenja riječi *magic*. U francuskom će jeziku riječ *magie* zamijeniti stariji *magique* tek u 16. stoljeću. Njemačka riječ *Die Magie* ne može se naći prije 17. stoljeća, a danska *magi* zabilježena je tek u 18. stoljeću.

Evolucija shvaćanja magije

Najveće razlike između religije i magije u ljudskoj kulturnoj povijesti nastale su razvojem i kanoniziranjem bliskoistočnog i, posljedično, europskog monoteizma poput judaizma, kršćanstva, islama te njihovih različitih inačica. Taj je razvoj razgraničio natprirodne manifestacije koje je odobrila službena religijska doktrina, poput raznih čuda i objava, od onih magijskih vjerovanja koja su bila sadržana u vjerovanjima i praksama puka ili pak u okultnim spekulacijama učene magije u srednjemu i ranome novom vijeku.

U europskome srednjem vijeku magija se pravno dijelila na tri kategorije: *beneficium* (dobra magija, iscjeljivanje i travarstvo), *veneficium* (trovanje) i *maleficium* (štetna, crna magija, uricanje, vješticarstvo).

Ideje srednjovjekovnih teologa o „ugovoru demona i čovjeka“ koji je sklopljen nekim specifičnim magijskim činom stvorile su preduvjete za kasniju teorijsku postavku te interpretaciju svakoga magijskog čina kao

ugovora s đavlom koji tjera čovjeka da odbaci svoju vjeru u Boga.

Kultura 20. i 21. stoljeća

Danas su u kulturi 20. i 21. stoljeća najraširenije neke od suvremenijih definicija magije. Prva je definicija ona britanskog okultista Samuela Liddella MacGregora Mathersa, jednoga od osnivača *Hermetičnog reda Zlatne zore*, koji je smatrao da je magija „znanost kontrole tajnih sila prirode“.

Druga je ona koja se nepotvrđeno pripisuje britanskoj magičarki iz prve polovice 20. stoljeća Dion Fortune, po kojoj je „magija umijeće i znanost mijenjanja svijesti prema volji“. Zapravo, sigurno je samo da je Dion Fortune smatrala da je „magija mnogo jednostavnija i manje zastrašujuća nego što popularna mašta to vjeruje, ona je tehnika za uporabu i usmjeravanje astralnih sila, koje su izravni uzroci koji stoje iza svih pojava na svijetu“.

Treća je definicija ona britanskog magičara Aleistera Crowleyja, koji je smatrao da je magija „umijeće uzrokovanja promjena u čovjekovoj okolini i svemiru u skladu s vlastitom voljom“. Četvrta je ona britanskoga magijskog praktičara i osnivača jednog od danas najpoznatijih i najraširenijih novovjerja, *wicce*, Geralda Gardnera, koji je magiju definirao kao „pokušaj uzrokovanja fizički neuobičajenoga“.

Okultizam

Uz magijske sustave i prakse u magijskoj i popularnoj kulturi često se mogu čuti pojmovi *okultno* i *okultizam*. Pojam *okultno* nastao je od latinske riječi *occultus* u značenju „skriven, tajan, tajanstven“. U renesansi ovaj pojam poprima značenje „znanja o skrivenom“ ili „znanja o natprirodnom“. U 16. stoljeću okultnim su se znanostima nazivale astrologija, alkemija i prirodna magija.

Šira uporaba pojma *okultizam* počela je u 19. stoljeću, a popularizirao ju je francuski magijski praktičar Alphonse-Louis Constant, poznatiji pod imenom Eliphas Levi. Za Levija pojam okultizam obuhvaćao je širok spektar teorija koje su uključivale vjerovanja i znanja o korištenju nadnaravnih sila ili bića za vlastite ciljeve.

Okultizmom je označivao spoznaju i primjenu okultnih umijeća kao što su alkemija, astrologija i magija te okultne znanosti poput hermetizma, kabale i drugih. Zapadni se okultizam tako, prema Leviju, temeljio na helenističkoj magiji, alkemiji i hermetičnim učenjima te židovskom misticizmu.

I magija i religija temelje se ponajprije na tradiciji mitologije i nastaju kroz mitove koji objašnjavaju svijet unutar i izvan čovjeka u ozračju čudesnoga i čudotvornoga. Obje su u isto vrijeme okružene i tabuima i protokolima koji obilježavaju njihove činode drukčijima od onoga profanog svijeta i rješavanja problema znanstveno provjerenim metodama. Stoga se može zaključiti da je jedna od glavnih razlika između magije i religije upravo u njihovim strukturama i sustavu.

Magija i religija

Religija obično ima mitološko središte oko kojeg temelji svoj kanon postavki, kozmogoniju, legende o herojima, moralne pouke, mitove o djelima bogova i polubogova te drugih istaknutih osoba. Magija je češće okrenuta apokrifnim zgodama kojima se koristi kao alegorijama mita u izvedbi samih magijskih rituala. To je zato što je magija, kao praksa, većinom u stalnoj potrazi za tehničkim i utilitarnim ciljevima. No, božanska i druga bića koje magijski praktičar zaziva i sile koje vjeruje da stavlja u pokret iste su prirode kao i sile i entiteti kojima se obraća religija, odnosno vrlo su često i istovjetne.

Ključna je razlika između religije i magije što je religija kolektivni fenomen i što su sve religijske aktivnosti rađene u zajednici ili grupi i pod pritiskom zajednice ili grupe. To znači da su vjerovanja i religijske obredne prakse u svojoj prirodi izrazito obvezujuće. I upravo zbog tih specifičnih razlika religija je najčešće sustav cijele zajednice koji obuhvaća svakog člana zajednice u različitim inicijacijskim praksama i ritualima prijelaza kroz život. Većina religijskih elemenata i praksi, za razliku od onih magijskih, ne dopušta individualnu inicijativu jer su individualne inicijative dopuštene u većini slučajeva samo u formi objave uz božansko dopuštenje. Pojedinaac se osjeća u stalnoj podređenosti božanskim silama koje su izvan njegove moći poimanja ili utjecanja.

Magija je pak uglavnom umijeće pojedinaca; često se poznavanje magijskoga kao vještina predavala s generacije na generaciju, u ruke specijalista i praktičara koji je djelovao na marginama zajednice, a od kojeg pripadnici zajednice ili cijela zajednica traže pomoć kad osoba ili zajednica vlastitim snagama, ali ni uz religijsku pomoć, ne mogu riješiti određene životne teškoće.

Rituali

No i magija ima rituale vezane za rodnost i plodnost u kojima često sudjeluje cijela zajednica. U tim je trenucima ona često vrlo isprepletena s religijom jer takvi rituali, kako bi bili uspješni, ili slijede mitske narative djela bogova koje treba ponoviti (u starijih religija) ili naputke i apokrifne života svetaca koji su zapravo mješavina starovjernih mitskih narativa (u svjetskih religija).

I kod religije i kod magije ritual je jedan od osnovnih i nužnih elemenata kao pravilan poredak neke obredne prakse koja izaziva određeni željeni cilj. Kod magijskih praksi ritual je nekad tehnički složeniji i traži preduvjet vjerovanja da će praksa imati uspjeha, bio taj uspjeh izazvan slučajnošću bilo drukčije. Kod religijskoga, kao i kod magijskoga, nužan je preduvjet vjerovanja, primjerice u moć molitve, koja je jedan od preduvjeta religijskog poimanja. Za razliku od magije u čijim se praksama oslanja na moć osobe, predmeta ili pojave, kod religijskih se činova oslanja na dobru volju i milost božanstva kojem ili kojima je molitva upućena.

Ni kod religijskoga ni kod magijskoga uglavnom sam uspjeh čina nije nužan preduvjet da bi se smatralo da je on ispravan i validan, već je glavni preduvjet upravo samo vjerovanje u čin. Također, tanka je granica i između svrhe religijskog i magijskog čina. Kao što magijski činovi mogu biti poduzeti u različite svrhe za čovjekov osobni boljitak (zdravlje, društveni života, materijalne koristi i sl.), tako to mogu biti i religijski činovi molitve, poput molitve protiv bolesti, za zaštitu, za pomoć i slično. I jedne i druge tehnike i prakse, i magijske i religijske, prepoznaju se kao vjerovanje da njihovo prakticiranje donosi stvarnu, materijalnu promjenu ili način na koji ljudski subjekt ili objekt razmišlja.

Dva lica magije

Stoga se danas može vidjeti da jasne razlike između magije i religije postoje uglavnom u kulturama Zapada od srednjeg vijeka do danas. Srednjovjekovni kršćanski autori često su vidjeli i razumjeli magiju na jedan od dva načina, ili kao socijalno neprihvatljiv religijski oblik ili kao vrstu znanosti. Ako je pristup bio osuđujući, magijske su prakse promatrali kao svojevrsnu iskrivljenu inačicu religije, koja je često djelovala obrednim alatima religije, ali umjesto pokretanja „onih pravih“ ciljeva religije, zadobivanja milosti božanstva, ciljala je na traženje pomoći od demonskih sila. Drugi način promatranja povezivao je magiju sa znanošću, često kao alternativu spram demonske intervencije okultne sile, snagama prirode, simpatijama svemira i tajnim porukama.

Sve se ovakve i slične definicije, jednako gledano tijekom povijesti prema stranim i prema hrvatskim znanstvenicima, svećenicima mnogih religija i magijskim praktičarima, mogu sažeti u jednu jednostavniju definiciju:

Magija je sustav vjerovanja i praksi čiji se učinci ne mogu empirijski potvrditi, a u kojima, za razliku od dominantne religije u kojoj duhovna moć dolazi izvana milošću nekog božanskog utjecaja, vjerovana moć promjene dolazi iznutra, od pojedinca ili kolektiva bez obzira na to je li riječ o vlastitoj energiji ili vanjskom izvoru kojem se praktičar priklanja te se nekim propisanim ili drugim postupkom vlastite volje, s posredujućim medijima ili bez njih, vjeruje da se može utjecati na planirani cilj vezan za sebe ili svoju živu i neživu okolinu.

<https://blagamisterije.com/povijest-magije-u-europi-i-hrvatskoj-sto-je-ustvari-magija/25984/>

INKLUZIJA OSOBA S DOWN SINDROMOM (3): Kiki putuje na Svjetsko parataekwondo prvenstvo u Meksiko

Na 10. Svjetskom parataekwondo prvenstvu koje se održava 21.-24. rujna 2023. u Meksiku natječe se i Kristijan Burušić – hrvatski državni prvak u kategoriji osoba s Down sindromom. Dvadesetogodišnjem Kikiju ovo je prvi odlazak u inozemstvo. I prvo putovanje avionom, a trajat će čak 25 sati s presjedanjem u Amsterdamu na putu za Meksiko, i u Parizu na povratku kući. I prvo međunarodno sportsko natjecanje na kojem sudjeluje. U domu Burušićevih stoga vlada veliko uzbuđenje. S Kikijem će putovati i mama Vesna, koja je i licencirani parataekwondo asistent, te trener Anton Maras iz Parataekwondo kluba Rugvica u kojem trenira.

Taekwondo kao inkluzivni sport

Kiki očekuje da će imati desetak suparnika. O najboljem među njima neće odlučivati kontaktne borbe – kyorugi, već se protivnici nadmeću u izvođenju formi u natjecateljskoj kategoriji poomsae za sportaše s intelektualnim i neurološkim oštećenjima. Osim poomsaea, po prvi puta će ovo prvenstvo uključiti i sportske klase za atletičare niskog rasta te atletičare koji koriste pomagala za kretanje, poput invalidskih kolica i hodačica.

Svjetska taekwondo organizacija ponosno ističe da je taekwondo sport koji doprinosi inkluzivnom društvu. Kao natjecateljski sport prvi puta je taekwondo uključen na paraolimpijadi u Tokiju 2020. godine. Tamo je sudjelovalo 72 natjecatelja, a medalje su se

67. Leon Tiska

Novinarski projekt:
**Inkluzija osoba s Down
sindromom u Hrvatskoj**

Elektronička publikacija:
Dobar život

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
11. rujna 2023.

dijelile u 6 kategorija. Na paraolimpijadi u Parizu sljedeće godine bit će 120 natjecatelja uz 10 podjela medalja. Na Kikijevu žalost, neće biti natjecanja u poomsae kategoriji. Ali tko zna, možda u Los Angelesu 2028...

A desetak dana prije našeg dolaska na Kikijev trening, Hrvatski paraolimpijski odbor održao je konferenciju za medije kao najavu nastupa hrvatskih sportaša na paraolimpijadi u Parizu 2024. Prisustvovali su i paraolimpijci Ivan Katanušić, Matija Sloup i Paula Novina koji su pozvali djecu i mlade osobe s invaliditetom i njihove roditelje da se uključe u parasport: „Dijete s invaliditetom nosi se s ogromnim predrasudama prema sebi, a kroz sport mnogi problemi nestanu. Nije važan rezultat, bitno je da dijete uđe u sport zbog socijalizacije i integracije u društvo.“

U parataekwondo klubu Rugvica trenira šestoro djece i mladih s Down sindromom

Kristijan Burušić je prvak u taekwondou na državnom i otvorenom prvenstvu Hrvatske 2023. godine te je bio prvi i na svim izbornim i kriterijskim turnirima, i pojedinačno i u paru s Danielom Topić. Od veljače ove godine ponosni je nositelj crnog pojasa.

– Napornim treninzima unazad četiri godine Kiki je dokazao kako je spreman dati sve od sebe za ostvarenje sportskih rezultata na svjetskoj razini. Vjerujem u njega, dat će sve od sebe na tom natjecanju – ponosno nam kaže trener Anton Maras, koji u parataekwondo klubu Rugvica radi s 4 parasportaša s Down sindromom. Klub je registriran 2019. godine nakon što su se Marasu u Taekwondo klubu Rugvica kojeg vodi počela javljati djeca s invaliditetom odnosno razvojnim poteškoćama koja su željela trenirati.

– U taekwondou sam već 46 godina, a posljednjih 30 godina treniram djecu. Kad su mi došla prva djeca s invaliditetom prihvatio sam ih uključiti na treninge, iako sam ispočetka bio malo uplašen kako će to sve ići. Prvo su mi došla dva dječaka, jedan s cerebralnom paralizom, drugi s ADHD-om, a potom i djevojčica s Down sindromom. S njima radim u manjim grupama s najviše šestoro njih i individualno. Djeca s Down sindromom su više naučila raditi individualno, ali svaki od njih je različit i tu mi pomažu njihovi roditelji

koji su uvijek na treningu, jer oni poznaju svoje dijete. Ja se toj djeci moram prilagoditi i s njima surađivati tako da oni kroz taekwondo zavole sport, da zavole mene kao osobu i da me slušaju, da rade ono što im se kaže. Zasad uspijevam – veli Maras.

S Kikijem na treninge dolazi mama Vesna, i sama nekadašnja sportašica koja je trenirala ritmičku gimnastiku, a potom je vodila aerobik i grupe za rekreaciju. Kad se pojavila prilika da se pri Hrvatskom parataekwondo savezu stekne licenca parataekwondo asistenta, trener Maras zamolio je sve roditelje da polože taj ispit kako bi mogli pratiti svoju djecu na natjecanjima. Za razliku od osoba s tjelesnim oštećenjima, gdje tri sportaša na natjecanjima prati jedan asistent, svakog pojedinog sportaša s intelektualnim oštećenjem prati jedan asistent. Kad dođe na trening s Kikijem, mama Vesna trenira zajedno s djecom kako bi kod kuće mogla motivirati Kikija da uvježbava pojedine tehnike.

– Treneru je teško raditi s njih četvero odjednom ne samo zato što su fizički i intelektualno različiti, nego i zato što traže individualnu pažnju i budu jako ljubomorni ako se jednom među njima posveti više pažnje. Onda netko postane ljut i odbija dalje trenirati, mlađi polaznici su dosta zaigrani pa neozbiljno treniraju, tako da budu dosta zahtjevni – veli Kikijeva mama Vesna.

Poomsae natjecateljska kategorija za sportaše s intelektualnim i neurološkim oštećenjima

Poomsae je natjecanje u izvođenju formi, odnosno vježbi koje se sastoje od 20 do 50 različitih tehnika. Djeci s poteškoćama u razvoju je veoma zahtjevno savladati i naučiti točno izvođenje i redoslijed pokreta.

– Kiki je već savladao 7 različitih formi: tri majstorske i četiri učeničke. Može jednu formu naučiti i zapamtiti za desetak dana, tako da mislim da ima još puno prostora za njegovo napredovanje. Svojim radom je izborio mjesto u reprezentaciji. Od 22. kolovoza smo počeli s intenzivnim pripremama za Meksiko, tako da sada trenira svakodnevno, jednom ili čak dva puta po sat i pol. Redoslijed izvođenja formi je naučio, a sada još ispravljamo sitnice – pojašnjava trener Maras.

Na poomsae natjecanju sportaši izlaze na parter i izvode pred žirijem dvije forme. Bude li više od osam natjecatelja, borit će se u dva kruga.

Kristijan je uzbuđen i ponosan zbog odlaska na svjetsko prvenstvo, motiviran je da bude što bolji, pa mu ne pada teško dva puta dnevno treniranje. Počeo je trenirati i kod kuće, posebno vježbe istezanja i špagu. Priprema se i za put, pa je s mamom obavio i kupnju kofera, ruksaka i novog doboka – odijela licenciranog za svjetska natjecanja. Voli se opuštati uz igrice na mobitelu i surfanje po internetu, pa je već istražio i kako će u avionu uključiti hot-spot opciju.

– Prije taekwondoa je išao i na košarku, pa judo, pa karate, ali ništa od toga mu se nije baš dalo raditi i nije sustavno trenirao. Kad je prije četiri godine počeo s taekwondoom to se promijenilo. Ne treba ga nagovarati da ide na trening, jako je motiviran i ne odustaje. Poraslo mu je samopouzdanje, veoma je ponosan na sebe jer vidi da mu jako dobro ide i da je bolji od drugih, tako da je baš sretan – priča nam Vesna dok Kiki izvodi forme na večernjem treningu pod paskom trenera.

Kad se vrati iz Meksika, Kikija čeka posao

I inače je ovo jako dobra godina za Kristijana. Završio je prekvalifikaciju za pomoćnog konobara u okviru programa „Ponos“ Pučkog otvorenog učilišta za obrazovanje nezaposlenih osoba s invaliditetom. U restoranu Batak Grill je odradio mjesec i pol stručne prakse. Pokazao se dobrim, tako da postoji mogućnost da ga najesen i zaposle. Uspije li dobiti i zadržati posao, to će značiti da je Kristijan savladao i najveću prepreku osobe s Down sindromom u integraciji u društvo. Već se počeo pripremati za samostalni odlazak na posao i s posla, pa posljednjih mjeseci uz pomoć mame Vesne i svoje bivše asistentice na nastavi u osnovnoj školi, a danas prijateljice Marije uči sam voziti tramvajem, primjerice kad treba otići na logopedске vježbe u Dom zdravlja Centar.

A na prepreke je, kao i druga djeca s invaliditetom, često nailazio. Kad je trebao krenuti u vrtić, najbliži vrtić u kvartu ga je odbio primiti, pa su ga roditelji morali upisati u privatni vrtić u kojem je dijete s Down sindromom bilo dobrodošlo kao i druga djeca. Tu je provodio po 4 – 5 sati dnevno.

Kada je trebao krenuti u osnovnu školu, ponovila se ista priča. U najbližu školu ga nisu htjeli primiti, pa se upisao u nešto dalju školu Antuna Mihanovića u Dubcu.

– I u vrtiću i u osnovnoj školi naša su iskustva bila odlična, Kikija su djeca prihvatila i on se dobro osjećao. Na nastavi je imao asistentice. Dobro smo ga pripremili za školu. Sa četiri godine je počeo učiti čitati i pisati, tako da je do prvog razreda osnovne škole znao čitati i pisati – kaže Vesna Burušić, koja je profesorica kemije i biologije u zagrebačkoj 5. gimnaziji. I pokojni Kikijev otac Goran radio je u školstvu, kao informatički tehničar u MIOC-u. Kristijan ima i stariju sestru Tihanu i mlađeg brata Vedrana.

Niže razrede osnovne škole pohađao je u punoj satnici i po redovnom programu, a od drugog polugodišta 4. razreda prešao je na prilagođen program, no i dalje u redovnom razredu i s asistenticom.

Prepreke kod upisa u redovni vrtić i osnovnu školu

Nakon završetka osmog razreda upisao se u srednju poljoprivrednu školu gdje je u redovnom razredu završio trogodišnji program za pomoćnog vrtlara.

– Puno sam energije potrošila dokazujući ravnateljicama iz vrtića i osnovne škole koje Kristijana nisu htjele primiti da rade krivo i da će to što bi uzeli Kristijana biti prednost za vrtić, da bi im donijelo novo iskustvo i za tete i za djecu. Nisu me htjele slušati i izmišljale su 101 prepreku zbog koje to ne dolazi u obzir. Zapravo, nisu htjele niti razmotriti mogućnost da prime Kristijana. Kad sam ga upisivala u srednju agronomsku školu, oni su ga odmah pristali primiti, jedino su imali nedoumice kako će to izgledati jer im je on bio prvi učenik s Down sindromom. Ali, bila je to uspješna priča tako da je u toj školi otvoren put i za drugu djecu s Down sindromom i evo ove godine je još jedan mladić s Down sindromom završio isti smjer – kaže Vesna Burušić.

Integracija djece s Down sindromom danas je mnogo bolja nego u vrijeme kad je Kristijan krenuo u život, smatra prof. Burušić. Danas je uobičajena praksa da se djeca s Down sindromom upisuju su redovne vrtiće

i škole, a tada se trebalo poklopiti da slučajno neka ravnateljica ili ravnatelj baš ima poseban senzibilitet, ili je trebalo tražiti posebna poznanstva i veze pa da se pokuša primiti dijete.

Prof. Burušić kao majka djeteta s posebnim potrebama ima pravo na 4-satno radno vrijeme u školi te na plaćena 4 radna sata dnevno za skrb o Kristijanu.

– Uglavnom je to dobro riješeno, ali sada imam problem što u pravilniku ne postoji pravo na plaćeni dopust u slučaju odlaska djeteta s posebnim potrebama na svjetska prvenstva. Mogu dobiti bolovanje ako je bolestan, ali kad su se pisale odredbe tada nitko nije razmišljao o tome da bi osoba koja ima pravo na njegu i pomoć mogla imati i potrebu da ju netko prati na međunarodna sportska natjecanja. Kad se vratimo iz Meksika, tražit ću da se napravi ta promjena – kaže prof. Burušić.

Kristijan inače puno priča, ali pred novinarima je prilično šutljiv. Ide na govorne vježbe kod logopeda, i razumljivo je da se ne želi se brukati pred javnošću ako nešto krivo izgovori. Ipak, pohvalio nam se da voli raditi kao konobar, da mu se sviđa kad mu gosti daju napojnicu i da mu je jedan gost u džep na košulji tutnuo čak 5 eura. A kakva su mu očekivanja od nastupa na Svjetskom prvenstvu u Meksiku?

– Ja bih rekao ono što je rekao trener. On je rekao da vjeruje u mene. I ja vjerujem u mene – zaključio je Kristijan.

<https://dobarzivot.net/inkluzija-osoba-s-down-sindromom-3-kiki-putuje-na-svjetsko-parataekwondo-prvenstvo-u-meksiko/>

Tolnauer: O Romima i dalje vladaju velike predrasude, a nitko ni ne zna za njihove zasluge

U Republici Hrvatskoj nacionalne manjine čine oko 7 posto populacije, a to je više od 300.000 stanovnika koji su integrirani u naše društvo sa svojim identitetima. Krovno autonomno tijelo za nacionalne manjine u RH je Savjet za nacionalne manjine, koji je osnovan 13. prosinca 2002. godine na temelju Ustavnog Zakona o nacionalnim manjinama.

Od tada pa sve do prošloga ljeta predsjednik tog Savjeta bio je **Aleksandar Saša Tolnauer** koji je za PoslovniFM komentirao značaj tog Vladinog tijela za manjine u Hrvatskoj.

Hrvatske nacionalne manjine ušle su u Europsku uniju s teškim ratnim naslijeđem, ali za ulazak u EU postojali su određeni uvjeti. Hrvatska je imala jedan zakon koji je također štitio nacionalne manjine, međutim, jasno da u uvjetima u kojima je jedna od nacionalnih manjina bila u sukobu nije se taj i takav zakon mogao realizirati, kazuje čelnik Savjeta za manjine.

Donošenjem Ustavnog Zakona o nacionalnim manjinama, što je bio uvjet Hrvatskoj za ulazak u EU, Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske osnovan je prvenstveno radi sudjelovanja nacionalnih manjina u javnom, kulturnom i političkom životu, a posebno zbog ostvarivanja zaštite prava i sloboda nacionalnih manjina.

68. Augustin Bašić

Novinarski projekt:
**Nacionalni i religijski
identitet manjina i
njihovo pozicioniranje
u društvu**

Elektronička publikacija:
PoslovniFM

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
8. studenoga 2023.

U tih 21 godinu vođenja Savjeta, mogu reći bez imalo dodvoravanja ikome da smo uspjeli taj savjet etablirati kao jedno ozbiljno tijelo s kojim su Vlada i predsjednik Republike bili u kontaktu vezano za ta pitanja – svjedoči Tolnauer.

Koliko je uspjelo dosadašnjim politikama implementirati prava i zaštitu nacionalnih manjina, tj. očuvati njihov i identitet i koliko se provodila njihova integracija u naše pluralno društvo, pitali smo.

Pitanje vrlo aktualno, naravno da smo imali problema, kazao je Tolnauer dodavši da se to odnosi na dvije manjine u Hrvatskoj, a vezano je čak na ono što mi zovemo postkonfliktno vrijeme koje još traje, a to su srpska nacionalna manjina i Romi (iako je ukupno 22 nacionalne manjine, op.ur.).

Trudili smo se upoznati naše društvo o tome, a što se tiče Roma većina ljudi malo zna o njima. Recimo, malo se zna da su Romi uveli limenu glazbu, klarinet, flamenko, gitaru, jazz. Dakle, ima mnogo stvari koje smo pokušali afirmirati i izvući ono najvažnije, a to je donošenje Zakona o nacionalnim manjinama – odgovorio je s naznakom da će o Romima biti riječ nešto kasnije.

Puno je još netrpeljivosti, a prošlost je opterećena još od Drugog svjetskog rata do Domovinskog rata, kazao je urednik Augustin Bašić, a Tolnauer naglasio da nam je povijest natrpana brojnim lakirovkama (stari izraz u komunizmu koji se odnosio na 'uljepšavanje', op.ur) koje su radili svi – i jedni i drugi i treći. A susrećemo se s mnogim gledanjima koja nisu utemeljena na stvarnim činjenicama pa se tako stvara atmosfera netrpeljivosti prema drugima i drugačijima, upozorio je Tolnauer.

S ovom zadnjom Vladom uspjeli smo to da danas oni budu svjesni da se manjine odnose na čitavu državu te smo uspjeli i u tome da je većinski državni identitet vezan isto za manjine i za njihov status. U tome je Vlada odigrala važnu ulogu, bez obzira na to što ju se kritizira po tom pitanju, pojasnio je Tolnauer.

Kada je riječ o međureligijskoj suradnji, Tolnauer ne vidi nikakav problem jer je imao radne susrete s čelni-

cima vjerskih zajednica. No, na terenu se stvaraju takve predrasude koje su političke naravi, a ne religijske. Ovdje je citirao papu Franju: *Molim Boga, da nam pamćenje prošlosti, pamćenje prošlih grijeha, pomogne da budemo uvijek budni protiv bilo kojeg oblika mržnje i netolerancije.* A to vrijedi za sva vremena, poručio je.

Nastavljeni razgovor usmjeren je prema Romima koji su značajna skupina a okupljeni su u Savez Roma 'Kali Sara'. Još je jedan podatak važan, u Saboru je 8 zastupnika koji su ujedno članovi Savjeta za nacionalne manjine, a u savjetu mogu sudjelovati 22 manjine. Tu spadaju i predstavnici lokalne samouprave i civilnog društva. To omogućuju zakoni o izborima za vijeće i Ustavni zakon i to se sve kreira u Saboru.

Što se tiče Roma, oni su specifična nacionalna manjina. Dolaskom njihovog zastupnika Veljka Kajtazija, ovo moram reći, stvari su se izrazito promijenila nabolje. Vlada je uložila u tu zajednicu ogromna sredstva. Ako hoćete nešto više znati o Romima, preporučujem da uzmete jednu knjigu koja se zove 'Sahranite me uspravno' autorice Isabele Fonseca, koja daje širi kontekst povijesnog i našeg tranzicijskog vremena, pruža čitavu sliku položaja europskih Roma.

Romi danas nailaze za njih karakteristične teškoće, kao što su obrazovanje, stanovanje, zdravstvenu zaštitu, zapošljavanje ali i međusobne odnose, nabrojio je gost Poslovnifm-a.

A romski savez 'Kali Sara', prema riječima čelnice Suzane Krčmar, štiti identitet Roma. Dan Roma i svjetski dan romskog jezika je 5. studenoga, što je veliki iskorak, kazao je urednik emisije.

U uvođenju romskog jezika najveća podrška bio je zastupnik Veljko Kajtazi uz potporu Savjeta za nacionalne manjine i zaslužan je za utemeljenje romske katedre na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. A 'Kali Sara' je danas središnja organizacija Roma s velikom knjižnicom koja se financira i od Savjeta za nacionalne manjine i pomaže, školuje - educira mlade Rome.

U emisiji se razgovaralo i o vremenu stradanja Roma u Drugom svjetskom ratu. Romi u doba nacizma i

NDH teško su stradali, izvršen je genocid nad njima (zaboravljeni Holokaust). Demokratska Hrvatska im se odužila tako da je podigla Romski memorijalni centar u Uštici nedaleko od Jasenovca. Također, podignut je i spomenik Hajriji Imeri Mihalić, dobitnici medalje Pravednika među narodima. To židovsko priznanje iz 'Jad Vašema' vrlo je važno, a u Hrvatskoj ga je dobilo ukupno 126 Hrvata koji su spašavali Židove u Drugome svjetskom ratu, a onaj koji je od 1941. do 1945. u mjestima Hrvatske skrivao Židove, to je bila smrtna kazna. I zbog toga je stradalo 80 osoba u spašavanju Židova, ustvrdio je. Trudili smo se u tom projektu, digli smo ga na visoku razinu i prepoznatljiv je izvan ovih prostora.

Inače, govori se o više od 17.000 ubijenih Roma u režimu NDH. Dakle, izvršen je genocid nad Romima. Iz iskustva znamo da u našoj javnosti još uvijek vlada predrasuda i ignoriranje Roma. A koliko su i sami Romi tome pridonijeli, bilo je jedno od pitanja.

Velika je između njih konkurencija i nesloga. No, učinjen je veliki korak naprijed u posljednjih 20 godina.

Zatim je Tolnauer dodao da su nacionalne manjine sudjelovale u Domovinskom ratu. Naime, prema registru hrvatskih branitelja bilo je 503.000 sudionika u Domovinskom ratu, a od toga se 10 posto odnosi na pripadnike nacionalnih manjina. To konkretno znači da je u ratu je sudjelovalo 25.000 Bošnjaka – muslimana, više od 2.500 pripadnika albanske nacionalne manjine, 3.000 Čeha, oko 10.000 Srba, brojni Mađari, Slovaci i Romi. O tome je objavljena knjiga, ipak o ovoj temi se malo govori a mislim da treba javno govoriti o sudjelovanju nacionalnih manjina u Domovinskom ratu, istaknuo je Tolnauer. Nadalje, istaknuo je i važnost nacionalnih manjina u ulasku Hrvatske u EU. To se prešućuje i zašto, pita se Tolnauer.

Poglavlje 23 bilo je ključno za ulazak u EU, a to su podržale nacionalne manjine. O tome se tada javno govorilo, no nakon toga se zaboravilo. To nije pošteno niti je u redu, iskazao je Tolnauer svoje nezadovoljstvo.

U emisiji su se spomenuli i mediji te koliko prate život nacionalnih manjina. Poštuje li se jezik nacionalnih

manjina, koliko se vodi računa o poslovnom duhu te zapošljavanju manjina.

Situacija s medijima je možda najgora. Hrvatska televizija sa četiri programa daje 1,3 posto ovih sadržaja tijekom 24 sata. Tu su manjine jako zapostavljene (zahvalni smo HTV-u što te podatke iznose javno, jer to moraju po Ustavnom zakonu). Još smo 1997. godine potpisali Povelju o regionalnim jezicima Europe, a toga nema ni sada. Izgleda da smo '13 prase' u tom pogledu. Što se tiče pisanih medija, objavljuju i do 1000 članaka, no kada vidite što pišu, to su politički sukobi unutar manjina, često o SDSS-u i njihovom odnosu prema manjinama. A ovakvim temama, koje vi obrađujete na prvom poslovnom radiju PoslovniFM, nema uopće – rezolutan je Tolnauer.

Što se tiče zapošljavanja, to je posebna priča, kazao je Tolnauer. Iako postoji članak 22. prema kojemu pripadnik manjine ima prednost pri zapošljavanju, ako ima iste uvjete kao ostali, gledano na ukupan postotak manjina u društvu, nema niti 3,5 posto.

Treba reći da je isto tako veliki odlazak 'manjinaca' u inozemstvo, a to još više otežava njihovu situaciju. Taj problem čeka ove koji su naslijedili Savjet.

Dotaklo se u emisiji teme nasilja nad ženama.

– To je prestrašno. Meni je strano da jadan muškarac tuče ženu ili je nasilan u obitelji, to znači da je potpuno nesposoban. Slažem se s onima koji kažu da se femicid uvede kao zakonska norma. Svakoga se dana događa ovakvo nasilje i prema tomu treba biti krajnje restriktivan i bez ikakvih demokratskih uzusa. Zagovaram tvrde stavove, tj. kažnjavanje i naravno prevenciju.

A pitanje korupcije, i dalje je dežurna društvena tema. Jesu li zakazali etičnost u poslovanju i javni moral kao stupovi zdravog društva, pitali smo.

– Naslijedili smo korupciju, nešto što je za svako društvo pogubno. A korupcija postoji još iz biblijskih vremena, da se ne zavaravamo.

U našem društvu je korupcija poprimila takve razmjere da je to gotovo pa i ozakonjeno. To osobito

razara mlade, njihov duh, stvara duh beznađa i neambicioznosti. Svjedoci smo da je karcinom koji razara društvo. Pitanje je kako se tome suprotstaviti.

To se neće tek tako iskorijeniti. No svi segmenti društva, od Crkve, politike, moraju egzemplarno kažnjavati korumpirane i isticati one koji se tome karcinomu suprotstavljaju te stvarati ozračje etičnosti i moralnosti u javnosti, poručio je Tolnauer.

– Ne možete u društvu imati takvu politiku da se legislativno sve takve ljude štiti ili takvi slučajevi idu u zastaru. Dok se god tu ne napravi pravi red s time ćemo teško izaći na kraj, a to čeka veliki posao i sljedeću Vladu – rekao je Tolnauer.

A tko je Aleksandar Saša Tolnauer? Doima se vrlo samozatajan i znatiželjan, pogotovo kada su u pitanju teme iz novije političke hrvatske povijesti (upoznao sam se s njim 90-ih godina u pripremama za izravni TV prijenos na Jom Hašoa – dana sjećanja i stradanja u Holokaustu, a suradnja je nastavljena do umirovljenja obojice, op.ur.).

Ponosni sam Zagrepčanin i umirovljenik, a rođen sam u današnjoj zgradi Novinarskog doma iz kojeg su me odnijeli u rodilište u Vinogradsku bolnicu. Sada imam drugačiji ritam života i igram se s unucima, veliki mi je hobi čitanje knjiga, ponajviše iz političke povijesti. Pri ruci mi je knjiga Mesićevih memoara. A čitam i svjetskog analitičara Chomskog s kojim se već duže vrijeme družim. Nadam se da ću uspjeti koliko mi zdravlje dopusti pročitati ono što želim i volim, završio je za PoslovniFM Aleksandar Tolnauer.

<https://www.poslovnifm.com/gja/ekumena-i-etika-u-poslovanju/tolnauer-o-romima-i-dalje-vladaju-velike-predrasude-a-nitko-ni-ne-zna-za-njihove-zasluge/>

Bodlović: “Moramo učiniti sve da u RH zaživi HEMS po civilnim propisima”

69. Lidija Knežević

Novinarski projekt:
**Hitna helikopterska
medicinska pomoć ili
nemoguća misija**

Elektronička publikacija:
Obris.org

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
25. studenoga 2023.

Helikopterski medicinski prijevoz u Hrvatskoj obavlja Hrvatsko ratno zrakoplovstvo, a od 2016. godine i Zrakoplovna jedinica Antiterorističke jedinice Lučko. Dok je to za Oružane snage tzv. 4. misija – „Pomoć civilnim institucijama u zemlji“, MUP to vodi kao „Potporu u spašavanju života i prijevoz unesrećenih“, te djeluje samo na području Dubrovačko-neretvanske županije. Medicinski prijevoz pacijenata MUP RH obavlja iz zračne luke Ruđer Bošković – Dubrovnik, helikopterom EC 135, a broj medicinskih prijevoza konstantno se povećava. Tako je MUP RH u 2020. godini imao 126 medicinskih prijevoza pacijenta (sveukupan nalet helikopterima EC 135 – 175 sati 17 minuta), u 2021. godini – 294 medicinskih prijevoza pacijenta (sveukupan nalet iznosio je 414 sati 1 minutu), a u 2022. godini – 351 medicinski prijevoz (sveukupan nalet – 460 sati 25 minuta). Kod MORH-a se vidi da je glavni prijevoznik, pa je tako u 2020. zabilježeno 2051 medicinski let (ukupno 763 pacijenta), u 2021. – 2333 leta (890 pacijenata), te u 2022. – čak 2729 letova (1027 pacijenata). Do 17. studenog ove godine HRZ je obavilo 2271 medicinski let, s ukupno 866 pacijenta (ali godina još nije završila). Hoće li se ove brojke nastaviti ili će se s uspostavom HEMS-a sljedeće godine glavni teret prebaciti na EliFriuliu tek će se vidjeti, budući da nitko u ovom trenutku ne može sa sigurnošću reći tko će sve u 2024. letjeti za potrebe medicinskog prijevoza.

O postojećem sustavu – njegovim prednostima i manama, kao i o uređenju helidroma kao velikoj hrvatskoj rak rani, razgovarali smo sa Đanijem Bodlovićem, stručnjakom za ovo područje.

Zašto je u Hrvatskoj svih ovih godina bilo tako teško organizirati HEMS?

Bilo bi najlakše proglasiti to za „grijev struktura“, ali razlozi su puno složeniji. Problem se dijeli na problem infrastrukture te operatora civilnog ili državnog, svedjedno. Mislim da moramo krenuti od doba odmah nakon Domovinskog rata. Tijekom rata su se posade i tehnika državnih zrakoplova zaista iskazale u vojnim i civilnim medicinskim zadaćama. Tijekom rata i neposredno nakon njega postojala je ozbiljna državna namjera da se barem Jadran, obala i otoci opreme H-infrastrukturom. Ta infrastruktura se zvala „interventni helidrom“, ali isti nije nikada odgovarajućim propisima reguliran i zaštićen. Da navedem samo jedan primjer. Helidrom (interventni) na Hvaru, uz grad Hvar – Smokovnik/Rudine – otvoren je 1994. Prilikom otvaranja su na njega sletjela dva zrakoplova, kao prvi jedan MD520 s jahte pod N registrom i zastavom SAD, u naravi civilno osoblje koje je u to vrijeme bilo na zadaćama suradnje sa RH te kao drugi državni zrakoplov RH Mi8 MTV1 iz Divulja. Taj helidrom je napravljen velikim zalaganjem dva moja pokojna prijatelja – Msgr. Josipa Šantića i dr. Drage Carića, te puno lokalnog dragovoljnog rada. U to doba je taj helidrom zadovoljavao međunarodne propise. Domaćih propisa nije bilo. Zanimljivost je da je dvije godine prije 1992. tadašnji MMPI registrirao prvi pravi helidrom u RH, onaj uz bolnicu u Splitu – Firule. Danas su oba helidroma neupotrebljivi, ovaj registrirani nije šticećen u smislu zaštite prilaznih ravnina, a ovaj interventni je postao žrtvom legalizacije lažne županijske koncesije za maslinik, koji je danas odlagalište građevinskog otpada uz naslage od po 15 m u visinu. Time je promijenjena lokalna orografija, te je taj helidrom postao opasan po jačem jugu i buri – baš onda kada ga trebamo najviše. Da se vratim na Firule – tamo je dopuštena gradnja u zaštitnom pojasu i prilazima pa smo tako dobili urbane vile i kampanel umjesto sigurnog registriranog helidroma. Da stvar bude gora – taj helidrom kao takav (uvjetno upotrebljiv) je sukladno EU regulativi mogao biti proglašen za PIS (Public Interest Sites) kada je

RH ušla u EU 2013. To nije napravljeno, te danas taj helidrom nije sukladan niti domaćim niti EU i ICAO normama i pravilnicima, niti može koristiti izuzeće PIS povlastice. Na taj helidrom se upravo troše vrlo ozbiljna sredstva, ali sve uzalud... prilaza nema, niti ih može biti. Na njega helikopteri mogu sigurno samo po bonaci. Potpuno istu priču imate u Zagrebu, Dubrava.

Problem operatora je što je dugo vremena vladala jedna „dogma“ – „to će vojska, oni i onako moraju letjeti trenažu“. Jedan pokušaj uspostave civilnog operatora iz 2005. (Hiko) je neslavno propao jer ga je dio državnih struktura podržavao, a ostali aktivno sabotirali. Imamo nadalje 2008. osnivanje CCAA (Hrvatska agencija za civilno zrakoplovstvo) sukladno poglavlju o prometu pristupnih pregovora za EU. CCAA se od početka ponašala autistično prema industriji i malom generalnom zrakoplovstvu, kamo spadaju i helikopteri. Oni su svoju zadaću vidjeli u tome da osiguraju rad državne kompanije Croatia Airlines (CTN) te da se RH skine formalno s crne liste – uđe u prvu kategoriju država uredne regulative i tržišta, sadržaj nije bio bitan. Pri tome npr. na 4 godine zatvaraju ključne male aerodrome, za helidrome ne mare, jer državni zrakoplovi koriste povlasticu iz članka 19. Zakona o zračnom prometu, koji glasi pomalo šaljivo: „Državni zrakoplov u medicinskoj misiji smije sletjeti gdje hoće i kako hoće“ – u prijevodu, dakle, ne trebamo helidrome.

2013. ulazimo u EU, ali se ne provodi EU pravna stečevina na ovom području. Ta stečevina ukratko glasi: ako državni zrakoplovi zemlje članice prevoze civile, a nije proglašeno stanje katastrofe – te operacije su podložne civilnim propisima. Imate primjer iz Francuske gdje žandarmerija (dio oružanih snaga) radi HEMS potpuno sukladno civilnim EASA propisima. Te imate našu CCAA koja se proglasila nenadležnom za civile i medicinske operacije državnim zrakoplovima, kompetencije i kadrovska popunjenost da ne spominjemo. Dovoljan je podatak da u CCAA danas radi samo 1 (slovima jedan) djelatnik koji ima iskustvo i licence iz domene civilnog vertikalnog transporta (helikopteri). Njega nitko ništa ne pita, razumije se, jer ne radi u odjelu koji se bavi helidromima. Stoga se tamo jako pazi na formu, a sadržaj je sekundaran. Kao posljedica, time trpi sigurnost operacija – potencijalno svi mi kojima takva pomoć, ne daj Bože, zatreba.

Što je pokazao pilot-projekt iz 2015? Što smo iz njega naučili?

Pilot-projekt iz 2015. je bio čista predizborna „pokazna vježba”. Uz nenamjensko trošenje 10-ak milijuna kuna, inače namijenjenih za opremanje HMP. Imali smo veliku sreću da pritom nije netko nepotrebno zaginuo. Sigurnost je bila ugrožena, na prijave CCAA nije reagirala, dok je EASA (European Union Aviation Safety Agency) krenula u audit – pilot je završio. Naučili smo malo i ništa, jer ozbiljne evaluacije na državnoj razini nije bilo, a ona koja je napravljena u sklopu HLK (Hrvatska liječnička komora) nije nikada publicirana. Kako sam bio prisutan, mogu spomenuti da su od ukupno manje od 120 intervencija bile samo 4 koje su se mogle kvalificirati kao pravi primarni HEMS.

Zašto se postojeći helikopterski prijevoz koji rade MORH i MUP RH ne može zvati HEMS-om?

Mislím da moramo dijeliti ova dva državna operatora. Prvo moram naglasiti da dečki koji lete državne vojne i policijske zrakoplove u svakakvim mogućim i nemogućim uvjetima rade izvrstan posao uz zanemarujući broj ugrožavanja sigurnosti operacija, kroz sve ove godine. Dečki imaju moj duboki naklon i veliko HVALA!

MORH radi sekundarni medicinski transport, jer u pravilu prevozi pacijenta koji je već prošao trijažu HMP te je zatražen transport u bolnicu županijske razine. MORH ne radi sukladno civilnim propisima niti je pod nadzorom sukladnim EASA-i, a morao bi biti da je CCAA radila svoj posao. Zrakoplov kojim to rade nije niti pogodan svojim gabaritima za pravi primarni HEMS.

MUP radi po civilnim propisima te puno ulaže u sigurnost. Dio njihovih letova već se sada može kvalificirati kao primarni HEMS. Skorim uvođenjem u operacije novonabavljenog Bell412epx dobivamo ozbiljnog državnog HEMS operatora, s bazom u Dubrovniku.

Koristim priliku da zamolim nadležne da helidrom Medarevo u Dubrovniku opreme sukladno propisima, kako bismo mogli konstatirati da imamo barem jednu županiju s urednim HEMS servisom. Moram spomenuti da MUP i MORH rade na Jadranu ove zadaće, ali samo

piloti i mehaničari MUP-a prolaze redovitu HUET (Helicopter Underwater Escape Training) obuku spašavanja iz zrakoplova nakon prisilnog spuštanja u vodu i more. Niti osoblje HMP koje leti sa njima, ne prolazi takav trening – to je ozbiljan problem.

Često ste upozoravali na hrvatsko nepoštivanje europskih propisa. Zašto je to bitno i što se u slučaju neusklađivanja s EU pravilima može dogoditi?

Mogu navesti drastičan primjer Pravilnika o helidromima koji je donesen 2011. uz moj skromni doprinos. Sada ćete se vjerovatno iznenaditi – moram javno zahvaliti tadašnjem ministru prometa Božidaru Kalmeti za razumijevanje po ovom pitanju. U međuvremenu je taj Pravilnik doživio dvije novele koje su unijele priličan broj grešaka i nelogičnosti, a da pri tome promjene nisu pratile najnoviju ICAO i EU praksu i regulativu. Nažalost, CCAA je po ovom pitanju tragično zakazala. Prvenstveno zato jer od 2011. po ovom Pravilniku nije napravljen niti usklađen niti jedan helidrom u RH. RH danas kada o ovome razgovaramo ima 0 (nula!) helidroma. Da stvar bude gora, neki novi objekti su građeni i odobravani, a da nisu sukladni. Drastični primjeri su helidrom uz bolnicu u Karlovcu, rekonstrukcija Firula, odobrenje Rujevice u Rijeci, odobreni idejni projekt helidroma Rebro.

Moram naglasiti da je to do sada bio lokalni problem, potpisom ugovora za civilni HEMS s operatorom registriranim u Italiji koji radi pod AOC-om koji je izdao i nadzire ENAC, to postaje problem EU razine. Samo je pitanje kada će (a ne hoće li!) EASA uskoro napraviti audit na ovu temu.

Kako komentirate nedavnu dodjelu usluga HEMS-a talijansko-španjolsko-hrvatskom ponuditelju? Kakva su iskustva s EliFriuliom u Italiji? Možemo li biti optimistični?

Moram priznati da Eli nije bio moj favorit te mi je žao da je tender bio tako napisan da se na njega javilo tako malo ponuditelja. Eli je ona ista firma iz doba neslavnog „pilotiranja”. Eli ima zanimljivu povijest, ali zadnjih godina ima dovoljno kapitala i novi management. Danas RH – dakle svi mi, imamo ugovor, te moramo

napraviti sve da ih podržimo u pružanju tog servisa. U tom smislu sam u kontaktu s kolegama kroz tijelo koje se bavi promocijom sigurnosti operacija na razini EASA-e – tijelo se zove ESPN-R te je naslijedilo rad starije organizacije EHEST gdje sam član od 2013. godine. Nadam se uspješnoj suradnji.

Moram spomenuti da su kolege iz MUP-a isto aktivne u tom tijelu EASA-e. Nažalost, takvo nešto ne postoji na razini RH. Zašto ne postoji – pitajte nadležne u CCAA.

Po Vama, u koju zemlju bi se trebala Hrvatska ugledati kada je u pitanju organizacija HEMS-a?

Bilo koje rješenje s EU ili UK razine bilo bi pogodno. Jedina EU članica na koju se ne smijemo ugledati je susjedna Slovenija. Međutim, treba naglasiti da Slovenija ima uredne helidrome te je njihova CAA odradila zadaću, za razliku od naše. Osobno sam godinama zagovarao suradnju sa Slovenijom po pitanju civilnog HEMS-a. Nažalost, za sada bez konkretnog rezultata.

Ministarstvo zdravstva je na sebe preuzelo urediti helidrome za buduću HEMS službu. Ima li RH uopće ikakvu strategiju izgradnje helidroma, koliko ih zapravo ima u Hrvatskoj i u kakvom su stanju?

Ministar Beroš je prvi ministar u tom resoru koji je uopće pitao za helidrome. To je vrijedno pohvale, posebno ako znamo da je njegov prethodnik pokazao nula interesa za ovu temu premda mu je u to doba dostavljen na znanje i postupanje elaborat koji je pružao uvid u stanje i perspektive H-infrastrukture na području grada Zagreba. To je napravljeno u sklopu tadašnjeg ureda grada UHS (Pavle Kalinić) pa i njega treba pohvaliti ovdje javno, dakle nije samo na vrijeme upozorio na potrebe nego i na helidrome – sve uzalud! Hrvatska danas ima nula helidroma, a ljudi iz odjela aerodroma pri CCAA sjede u tijelima koje je osnovalo Ministarstvo zdravlja. To je drastičan sukob interesa, jer bi CCAA i njeni djelatnici morali biti neovisan regulator.

Stoga i ovim putem javno molim Vijeće CCAA te v.d. direktora da čim prije kadrovski i edukacijama srede stanje u odjelu aerodroma pri CCAA, jer sadašnje stanje ne pruža okvir za razvoj nikakvog HEMS-a niti gradnju/registraciju helidroma, sukladno EU civilizaciji.

Moram spomenuti još jedan problem – podatak da danas imamo samo djelomično školovanje za civilne H-pilote unutar RH, a desetak godina nismo imali niti to. Moram spomenuti da sam još 2011. tijekom jedne prezentacije u CCAA javno predložio osnivanje državnog civilnog školovanja za vertikalni transport (helikoptere) prema francuskom uzoru (Heli Dax). Da su nadležni krenuli tim putem, RH danas ne bi imala problem civilnog HEMS-a, a državni zrakoplovi bi bili solidno popunjeni posadama.

Kako je školovati mladog civilnog pilota za A i H znam iz prve ruke, kakvi problemi se dešavaju, koliko to sve skupa košta, te koliki je rizik da sve skupa propadne gubitkom 'medicala'. Dosta je 'medicala' dovedeno u pitanje lošim odlukama tijekom recentne pandemije, EASA sada radi jedno istraživanje na tu temu, vjerujem da će rezultati biti poučni za sve. Posebni pozdrav vis-a-vis toga kolegama u MMPI i CCAA koji su student pilote onomad proglasili „kandidatima” suprotno EASA Part Fcl regulativi. Koliko smo profesionalnih civilnih pilota s RH dozvolom izgubili radi toga, ostaje za povi-jest. Stoga smatram da RH mora ozbiljno raditi na rješenju ovog problema, makar i 10-ak godina prekasno. Samo još jedan detalj: za sigurni i uspješni HEMS su nužni primjereni helidromi uz bolnice. Na terenu pak trebamo površine za van aerodromsko slijetanje te razvoj standardnih operacijskih procedura uz obuku zemaljskog osoblja. Pri tome mislim na elemente MUP CZ, Policija, Vatrogasci, HGSS te HMP. Formiranje ELZ (Emergency Landing Zone) za primarni HEMS po danu, a posebno po noći, je ozbiljan posao. Tome poslu treba pristupiti na vrijeme i s dužnom pažnjom jer je broj osoblja koje treba educirati i opremiti vrlo velik. Nažalost, za sada nije poznato tko će, kako će se i kada to raditi.

Tko je Đani Bodlović?

Poduzetnik na slobodnom tržištu od 1986. kada registrira prvu tvrtku još tijekom studija na FSB / Fakultet Strojarstva i Brodogradnje, Zagreb. Tvrtka se bavila u to doba proizvodnjom besprekidnih napajanja za IT sektor i uslugama izrade softvera. Tijekom i u pripremama prije Domovinskog rata aktivan na području radio-komunikacijskih sustava, radio lokacije te razvoju namjenske IT opreme. Od 1994. paralelno s radom u IT industriji sudjeluje u razvoju vertikalne komponente transporta

te generalnom zrakoplovstvu u RH. 2009. dobitnik priznanja Teslino Brončano Jaje (IRB&VIDI) za US patent biorazgradive pametne Rfid kartice. Nakon toga radio i surađivao na globalnom tržištu od EU, preko UK, USA do RF s tvrtkama Kamov, PZL Swidnik, Agusta Westland/Leonardo, Eurocopter/Airbus Helicopters. Inicijator te sudionik u izradi prvog RH Pravilnika o helidromima koji je objavljen 2011. godine. Od 2013. godine član EASA EHEST/ESPN-R, tijela za promociju sigurnosti vertikalnih operacija. Koautor jedine RH aplikacije na EU financiranje za tri helidroma u 2014. (Hvar, Komiza, Makarska). Aplikacija je na čudan način odbijena od strane tadašnjih tijela. Suradivao na razvoju i izgradnji mreže helidroma u Apuliji/Italija (14 helidroma, EU financiranje). Od 2014. do 2018. treći direktor UK tvrtke u zrakoplovnoj djelatnosti na EU razini. Suradivao na projektu mapiranja površina za vanaerodromsko slijetanje na području grada Zagreba (UHS, grad Zagreb) 2018., vodio prvu modernizaciju na glass kokpit malog zrakoplova generalne avijacije u RH 2018. Tijekom zadnjih godina sudjelovao na nekoliko projekata helidroma od Blata na Korčuli preko Orebića do projektnog tima helidroma Rebro, Zagreb, te nekoliko razvojnih projekata malih aerodroma. Slobodno vrijeme najradije provodi u letu na malim zrakoplovima.

<https://obris.org/hrvatska/bodlovic-moramo-uciniti-sve-da-u-rh-zazivi-hems-po-civilnim-propisima/>

Zašto u Beču nema gladnih pčela?

Nije novost da je glavni grad Austrije grad s najvišom kvalitetom života na svijetu, a s tom tvrdnjom vjerojatno bi se složile i bečke pčele

Bečkoj gradskoj upravi važne su i medonosne i divlje (solitarne) pčele te stoga ulaže goleme napore u ozelenjavanje svih dijelova već prilično zelenog grada, sadnju raznolikog bilja i cvijeća te uklanjanje asfaltiranih površina kako bi se pčelama i ostalim vrijednim oprašivačima omogućio bogat izvor hrane i sigurna staništa. Male vrijedne zubačice mogu se vidjeti diljem Beča, kako u središtu grada, tako i u rubnim zaštićenim područjima, a svoje mjesto našle su i na krovu Gradskog odjela za zaštitu okoliša.

Austrijska metropola prednjači u uzgoju i zaštiti pčela te potiče proizvodnju pčelinjih proizvoda, a osim što je diljem gradskih zelenih površina i krovova javnih zgrada raspoređeno između pet i sedam tisuća košnica, zahvaljujući odlučnoj sadnji drveća, cvijeća i raznog bilja ovi izuzetno vrijedni oprašivači imaju sve bogatiji i raznovrsniji izvor hrane. Brojne zelene površine i livade u bečkim parkovima izuzete su iz uobičajenih aktivnosti košnje te se pretvaraju u cvjetne livade koje osiguravaju dovoljne količine hrane za solitarne

70. Stjepan S. Felber

Novinarski projekt:
**Suživot medonosnih
i solitarnih pčela je
moguć - problem je kao
i obično, u ljudima**

Elektronička publikacija:
Ekovjesnik

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
4. rujna 2023.

pčele. Njima su pak prepušteni rubni dijelovi grada koji velikim dijelom imaju status zaštićenih prirodnih područja, dok se košnice s pčelama medaricama nalaze na brojnim lokacijama i krovovima šireg središta grada pa tako i na krovu bečke Gradske vijećnice na kojem se godišnje proizvede 180 kg meda.

I krov jedne od najpoznatijih bečkih muzejskih institucija - Muzeja povijesti umjetnosti (Kunsthistorisches Museum - KHM), dom je za više od 200 000 pčela još od proljeća 2014. godine. U neposrednoj blizini muzeja pčele na raspolaganju imaju velike količine nektara koje im pružaju grmovi ruža u Parku Volksgarten i jorgovana na Trgu junaka (Heldenplatz), stabla lipe i kestena na obližnjim gradskim ulicama te borovi posađeni oko muzejske palače smještene na bečkom Ringu.

Košnice s pčelama nalaze se i na krovovima Kampusu Sveučilišta u Beču, studentskih domova, hotela i banaka u strogom središtu grada, a Bečankama i Bečanima već je dobro poznat i med bečkog Ureda za poljoprivredu, kao i „Solarhönig“ ili „solarni“ med koji se proizvodi u solarnoj elektrani u Liesingu. Medonosne pčele nalaze se i na glavnom gradskom groblju, u vrtu Opće bolnice, uz pročišćivač vode i u području bečke luke, a očuvanju bioraznolikosti doprinosi i bečki javni prijevoznik Wiener Linien koji na zelenim površinama u svom vlasništvu također naseljava pčelinje zajednice. Košnica s pčelama nalazi se također i na krovu sjedišta Magistratskog odjela za zaštitu okoliša (MA22).

Podsjetimo, inicijativu za poticanje i regulaciju urbanog pčelarstva u Zagrebu pokrenuli su Hrvatska udruga pčelara Pčelinjak i Renato Petek, zastupnik u Gradskoj skupštini Grada Zagreba, a njihov prijedlog odbijen je na 20. sjednici Gradske skupštine u veljači ove godine pod izlikom „zaštite solitarnih pčela“ i drugih divljih oprašivača koji su time „spašeni od pokušaja ugroze“. Zagrebačka zabrana urbanog pčelarstva potaknula nas je na put u Beč kako bismo što više doznali o temi urbanog pčelarstva kojom se često bavimo, ali i istražimo zašto je u glavnom gradu Austrije moguć suživot pčela i ljudi te postoje li prepreke u istovremenom poticanju uzgoja medonosnih pčela i zaštite divljih (solitarnih) pčela.

O pčelarstvu i pčelama u glavnom gradu Austrije razgovarali smo sa stručnjacima za bioraznolikost iz Magistratskog odjela za zaštitu okoliša (MA 22) te predstavnicima Zemaljskog pčelarskog saveza u Beču.

Najvažnije je zaštititi i divlje i medonosne pčele

U bečkom Magistratskom odjelu za zaštitu okoliša (MA 22) bili su prilično iznenađeni odbijanjem navedene inicijative za urbano pčelarstvo u Zagrebu te su nam u razgovoru istaknuli sve prednosti i dobrobiti pčelarenja u urbanim sredinama.

„Urbano pčelarstvo u Beču regulirano je Bečkim zakonom o pčelarstvu kojim se uređuje držanje i uzgoj pčela te selidba pčela na pašu“, kazao nam je biolog dr. **Josef Mikocki** iz Magistratskog odjela za zaštitu okoliša (MA 22). „Svatko se može slobodno baviti pčelarstvom u skladu s odredbama ovog zakona koji propisuje uzgoj pčelinjih zajednica, pravila minimalne udaljenosti košnica od susjednih posjeda (min. sedam metara, no udaljenost se prilagođava veličini posjeda), selidbe, pasminu pčela (*Apis mellifera carnica* – siva ili kranjska medonosna pčela), zaštita mjesta parenja i drugo“, objasnio nam je dr. Mikocki.

Beč ima i četiri lokacije za parenje pčela, od kojih ona u Lainzer Tiergartenu u zapadnom dijelu grada, odnosno u istočnom dijelu Bečke šume (Wienerwald), postoji već 80 godina. Svatko tko se želi baviti uzgojem pčela u Beču besplatno dobiva pet matica, a svaka sljedeća stoji pet eura. U skladu s navedenim zakonom, svi pčelari dužni su jednom godišnje prijaviti broj košnica Poljoprivrednoj komori.

„Prema Pravilniku o identifikaciji i registraciji životinja iz 2009. godine, potrebno je prijaviti ukupan broj i lokacije košnica što je posebno važno u slučaju štetnika i bolesti pčela kako bi se mogli pregledati pčelinjaci u krugu od tri kilometra. Međutim, uzgojem medonosnih pčela mogu se baviti sve osobe, bez ograničenja i bez posebne obuke“, kazao je **Josef Mikocki** te dodao kako se košnice u gradu mogu postaviti bez posebne dozvole u vrtu ili okućnici poštujući propisanu udaljenost od susjednog posjeda, dok je za selidbu pčela na pašu potrebno imati planinarsku iskaznicu koju izdaje Poljoprivredna komora.

„U Beču djeluje ukupno sedam pčelarskih udruga, kao i Zemaljski pčelarski savez (*Landesverband für Bienenzucht in Wien*) koji ih zastupa, potiče razvoj pčelarstva na bečkom području te vodi Bečku pčelarsku školu (*Imkerschule Wien*) u Dunavskom parku. Škola organizira osnovne tečajeve za pčelare početnike te edukacije i majstorske tečajeve za pčelare s iskustvom.“ – dodao je Mikocki.

Poznato je da medonosne pčele i ostali oprašivači, uključujući divlje pčele i bumbare, dijele iste izvore hrane. Stoga smo postavili pitanje postoji li u Beču problem njihovog međusobnog natjecanja za hranu, odnosno ima li dovoljno hrane za sve pčele. Pritom smo napomenuli kako je u Zagrebu glavni argument za zabranu urbanog pčelarstva bilo njegovo ugrožavanje „ionako siromašne bioraznolikosti i divljih pčela“.

„Trebalo li nekim posebnim istraživanjem utvrditi natječu li se oprašivači za hranu u Beču“, odgovorio nam je protupitanjem dr. **Josef Mikocki**. „Rekao bih da je najvažnije zaštititi i divlje i medonosne pčele. Stoga se što je više moguće mora povećavati količina i raznolikost cvijeća, spriječiti uništavanje prirode i staništa, primjerice pretjeranom izgradnjom i širenjem asfaltiranih površina, ali i korištenjem pesticida i to posebno insekticida. Iz tog razloga osnovana je radna zajednica **Bienenvielfalt** kojom se potiču i štite bioraznolikost i svi kukci oprašivači, odnosno oko 700 vrsta autohtonih divljih i medonosnih pčela u Austriji.“

Na području Beča obitava više od 400 vrsta divljih (solitarnih) pčela, dok samo na području zaštićene livade leptira (*Schmetterlingswiese*) u Dunavskom parku obitava čak stotinu vrsta divljih pčela.

Doznali smo kako je na području Beča raspoređeno ukupno **5 000 – 7 000 košnica**. Računajući kako se u svakoj košnici nalazi najviše 50 000 pčela od kojih jednu trećinu čine pčele letačice (sabiračice), u proljeće je u pokretu najviše 15 milijuna pčela letačica, dok njihov broj u ljetnim mjesecima doseže čak **75 milijuna**.

Točan broj košnica u Beču nije poznat jer veterinarski informacijski sustav nije javan te ga nadležna

tijela koriste za kontrolu u slučaju štetnika i bolesti pčela. Stoga ne postoji javno dostupan popis pčelinjaka. Međutim, urbano pčelarstvo vrlo je popularno i općenito je poznato na kojim se krovnim površinama nalaze košnice. „Najčešće je riječ o krovovima zgrada javne namjene, hotelima i trgovačkim centrima, kao i sve većeg broja raznih tvrtki koje pčelarstvo vide kao važnu mjeru poticanja bioraznolikosti. Pčele se u široj javnosti doživljavaju i vrednuju pozitivno. Stoga je mnogim tvrtkama tema pčelarstva važan dio odnosa s javnošću, što je dobro prihvaćeno od strane bečkog stanovništva i medija“, istaknuo je Mikocki.

Na pitanje postoje li podaci o gustoći košnica s medonosnim pčelama u Beču, uz isticanje primjera o 15 košnica po kvadratnom kilometru u Parizu, dr. Josef Mikocki odgovorio je: „Oko 5 000-7 000 bečkih košnica u vlasništvu je oko 700 pčelara, a svega pet posto bečkih pčelara su profesionalni pčelari koji drže oko 50 % ukupnog broja košnica. Beč ima površinu od oko 414 km², a uz teoretsku pretpostavku od oko 75 milijuna letećih pčela iz 5 000 košnica u ljetnim mjesecima, možemo zaključiti da u Beču imamo 0,18 pčela po kvadratnom metru.“

Poljoprivreda je važna gospodarska djelatnost u Beču, a pčele su njezina važna sastavnica. Međutim, podaci o ukupnoj proizvodnji i distribuciji meda u trgovinama i tržnicama nisu dostupni. Uz pretpostavku da svaka pčelinja zajednica u prosjeku godišnje daje oko 15 kg meda, procjenjuje se da ukupna proizvodnja u Beču približno iznosi 75 tona, dok se na razini cijele zemlje proizvodi 4 000 tona meda godišnje. Inače, prema najnovijim podacima (Faostat 2022)., na području Austrije je 2021. godine registrirano 33 327 pčelara i 456 000 pčelinjih zajednica (2006. godine 23 000 pčelara i 311 000 pčelinjih zajednica).

Medonosne pčele izvrsne su za poticanje bioraznolikosti

U Beču je trenutačno zabranjen uzgoj medonosnih pčela u posebnim područjima grada kao što su zaštićena područja prirode, a njihova površina zajedno s rezervatima biosfere iznosi 16 789 hektara ili 40,5 % ukupne površine Grada Beča. Na području Beča nalazi se dio Nacionalnog parka Donau-Auen, zaštićena područja Lainzer Tiergarten, Leopoldsberg, Bisam-

berg te značajni krajobraz Liesing. Zaštićena područja prirode nalaze se u čak 11 bečkih okruga koja zauzimaju površinu od 9 536 hektara, a na području Beča nalazi se i Ramsarsko područje Untere Lobau (915 hektara) i dio rezervata biosfere Wienerwald (9 900 hektara).

„Smatramo da medonosnih pčela ne bi trebalo biti u zaštićenim područjima prirode. One su svakako vrlo važne za poticanje bioraznolikosti, ali se ne može reći da su isto tako važne za zaštitu okoliša i prirode. Za medonosne pčele je vrlo važno osigurati dovoljno hrane, a za divlje pčele često je najbolje ne raditi ništa, odnosno potrebno im je osigurati očuvani prirodni okoliš i sigurna staništa. Za divlje pčele vrlo je važna kontinuirana cvatnja i velik izbor cvijeća tijekom cijelog vegetacijskog razdoblja kako bi mogle osigurati opstanak i daljnji napredak jer većina vrsta ima različito vrijeme leta koje traje samo jedan do dva mjeseca. Druge vrste poput bumbara, primjerice, ovise o kontinuiranoj cvatnji od ožujka do listopada“, istaknuo je naš sugovornik iz bečkog Magistratskog odjela za zaštitu okoliša (MA 22).

Velike udaljenosti između staništa, ali i hotela za kukce koji se sve više postavljaju po gradovima, i izvora hrane također imaju negativan utjecaj na divlje pčele. Stoga se teži osiguranju dovoljne količine medonosnog bilja u svim dijelovima grada, što se može postići isključivo kontinuiranom sadnjom, očuvanjem i unapređenjem urbanih staništa te edukacijom stanovništva o važnosti zaštite divljih pčela. U tu svrhu Grad Beč tiska velik broj edukacijskih brošura, a građani se potiču na sadnju cvijeća i biljaka, posebice začinskog bilja u svojim vrtovima, na balkonima i terasama, te im se u tu svrhu dijele posebno pripremljene vrećice s mješavinom sjemenja. Osim toga, Grad Beč je početkom 2022. godine usvojio i Strategiju za smanjenje upotrebe pesticida, a sve veći broj površina pretvara se u cvjetne livade, ne kosi se i prepušta prirodnom djelovanju.

„Danas se često raspravlja o tome utječu li medonosne pčele na pad populacije divljih pčela i natječu li se međusobno za isti izvor hrane. Naime, neke vrste divljih pčela za prehranu koriste sve biljke, dok su neke ograničene na svega nekoliko vrsta, ali ipak

imaju drugi ukus za bilje od medonosnih pčela. U nekim se pak slučajevima medonosne pčele međusobno bore za isti izvor hrane. Za jednu i drugu vrstu pčela presudni su bioraznolikost i dovoljni izvori hrane pri čemu veliku ulogu, a posebice za divlje pčele, igra uklanjanje asfaltiranih i širenje zelenih površina. Jako velik problem predstavljaju i klimatske promjene, sve toplije zime i nagla zahladnjenja u proljetnim mjesecima što utječe na cvjetanje biljaka. Odnos između medonosnih i divljih pčela nije jasan te se još uvijek istražuje, no znanstvene potvrde da medonosne pčele ugrožavaju divlje još uvijek nema“, zaključio je dr. **Josef Mikocki**.

Pametna košnica koja šalje SMS poruke

U Magistratskom odjelu za zaštitu okoliša (MA 22) upoznali smo i bečkog pčelara **Gerharda Novaka**, vlasnika košnice na krovu ovog bečkog gradskog odjela. Njegov med pomeo je konkurenciju te između 1 284 uzoraka 622 sudionika natjecanja iz svih austrijskih saveznih država i susjednih zemalja osvojio nagradu „Zlatno saće“ („Die goldene Honigwabe“) u kategoriji „cvjetni med“.

Svoje pčele na krovu MA 22 Gerhard Novak može pratiti u realnom vremenu zahvaljujući sustavu za daljinski nadzor koji mu omogućuje prikupljanje podataka iz košnice, primjerice, evidentiranje težine košnice o čemu izvještaje prima putem SMS poruka na mobilni telefon.

Gerhard Novak potvrdio je sve veću izraženost problema cvjetanja biljaka zbog klimatskih promjena. Naime, ljetni mjeseci sve su topliji, a razdoblja vrućine sve duža. Problem predstavljaju i toplije zime zbog čega biljke počinju ranije cvjetati, a u proljeće su sve češće pojave naglih zahladnjenja i kasnih proljetnih mrazeva koji smanjuju prinos voća. Neki pčelari su tako prvi put morali dohranjivati pčele u proljeće, čak i u lipnju ove godine.

Beč nema velik porast pčelara i njihov je broj približno uvijek isti

Nakon razgovora sa stručnjacima Magistratskog odjela za zaštitu okoliša (MA 22), posjetili smo **Zemaljski pčelarski savez** (*Landesverband für Bienenzucht in Wien*) koji se nalazi u Dunavskom parku (Donau-

park), u neposrednoj blizini bečkog sjedišta Ujedinjenih naroda Vienna International Centre (VIC), poznatijeg kao UNO City. Naši sugovornici bili su predsjednik Saveza, **Kurt Krottendorfer**, **Christian Trattner**, voditelj Bečke pčelarske škole (*Imkerschule Wien*) i **Christina Fadler**, pčelarica i vlasnica pčelinjaka Bio-Imkerei Saturnbienen.

Na početku razgovora rekli su nam kako bečki pčelari uglavnom imaju manji broj košnica (u prosjeku do pet košnica), osim jednog koji je vlasnik čak 10 000 pčelinjih zajednica. Od početka 1990-ih do 2015. broj pčelara se smanjivao ili stagnirao, dok je posljednjih godina uz podizanje razine ekološke svijesti i sve većeg povratka prirodi ponovno u porastu. Stanovnici glavnog austrijskog grada sve se više žele baviti pčelarstvom, a posebno raduje velik porast zanimanja među mladim ljudima i ženama. Velik utjecaj na porast zanimanja za pčelarstvo i zdrav način života imala je pandemija, nakon koje se bilježi znatno veći broj polaznika tečajeva u Bečkoj pčelarskoj školi, kao i organizirani posjeti vrtičke i školske djece. Tako je tijekom svibnja i lipnja ove godine Bečku pčelarsku školu posjetilo čak 120 grupa djece iz brojnih dječjih vrtića i škola. Poznato je da su pčelari jako povezani s prirodom i osjetljivi na promjene u prirodi, stoga su popularizacija pčelarstva i prenošenje ljubavi prema pčelama izuzetno važni za edukaciju djece od najranije dobi i njihovo upoznavanje s ovom plemenitom djelatnosti.

Pčelarstvo u Beču ima više od 250 godina dugu tradiciju i to zahvaljujući carici Mariji Tereziji koja je s ciljem poticanja pčelarstva 1769. godine osnovala Bečku pčelarsku školu. Taj cilj i dalje provodi Zemaljski pčelarski savez sa svojom školom koja je od sredine 1960-ih smještena u Dunavskom parku, a od 2017. godine raspolaže novim suvremenim edukacijskim prostorom uz koji se nalazi i pedesetak košnica s pčelama. Valja spomenuti kako se uz Bečku pčelarsku školu nalazi i ranije spomenuta zaštićena livada leptira (*Schmetterlingswiese*) na kojoj između ostalih obitavaju i četiri strogo zaštićene vrste leptira: *Smerinthus ocellata*, *Callimorpha quadripunctaria*, *Arctia villica* i *Hemaris tityus*.

Naši sugovornici u Zemaljskom pčelarskom savezu bili su istog mišljenja kao i stručnjaci Magistratskog

odjela za zaštitu okoliša (MA 22) te su istaknuli kako tvrdnja da medonosne pčele ugrožavaju divlje ne stoji te da za tako nešto ne postoji znanstvena potvrda.

Pčele u gradu? Je li to moguće?

„Posljednjih godina vodi se rasprava treba li u Beču zabraniti ili dopustiti urbano pčelarstvo, a temeljem naših iskustava ne može se reći da postoji sukob i natjecanje za hranu između medonosnih i divljih pčela. To dosad nije potvrdila ni jedna znanstvena studija i nema dokaza da medonosne pčele ugrožavaju divlje. Ako u gradovima ima dovoljno hrane za sve pčele, urbano pčelarstvo ne predstavlja problem za opstanak divljih pčela, tim više što se one ne hrane istim nektarom i peludom. Monokulture i intenzivna poljoprivreda pčelama predstavljaju najveću prijetnju, a poticanjem bioraznolikosti osiguravamo im dovoljne količine hrane, što posebno vrijedi za divlje pčele.“ – kazao je **Christian Trattner**, voditelj Bečke pčelarske škole.

Dodao je kako se u Beču omogućuje stvaranje i širenje cvjetnih livada koje se same obnavljaju i pčelama osiguravaju dovoljne količine hrane, a s tim ciljem u Beču se potiče suradnja pčelara i vrtlara. Međutim, sve veći problem predstavljaju klimatske promjene i sve duža sušna razdoblja. Suša je, primjerice, posebno opasna za stabla lipe koja su u nekim dijelovima Beča ove godine imale znatno manje nektara unatoč kišama koje su padale ovog proljeća. „Klimatske promjene različito utječu na pojedine vrste stabala“, rekao je Trattner.

„Pčele se zbog promjena u prirodi moraju dohranjivati već u lipnju, što prije nikad nije bio slučaj“, kazala nam je pčelarica **Christina Fadler** te istaknula veliku važnost educiranja i informiranja građana o važnosti pčela i medu. „U Austriji imamo stroga pravila za proizvodnju meda koji mora biti u skladu s pravilima o kvaliteti. Med je prirodni proizvod i ne smije se mijenjati, kao ni miješati s patvorenim medom uvezenim iz Kine i potom prodavati kao domaći eko med. Isto tako, bečki pčelari i pčelarice svoj med pakiraju isključivo u staklenkama pa tako zadržava svoju kvalitetu i okus.“

Christina Fadler ukazala nam je i na znanstveni članak pod nazivom „Natjecanje medonosnih i

divljih pčela u kritičkom kontekstu i pouke za zemlje njemačkog govornog područja“ („*Die Konkurrenz von Honigbienen und Wildbienen im kritischen Kontext und Lektionen für den deutschsprachigen Raum*“), čiji su autori **Kristina Gratzner** i **Robert Brodschneider** s Instituta za biologiju Sveučilišta Karl-Franzens u Grazu. Članak je objavljen u časopisu Austrijskog entomološkog društva „Entomologica Austriaca“ u ožujku 2023. godine.

U članku se ističe kako su pčele (*Apiformes*) danas ugrožene višestrukim biotičkim i abiotičkim čimbenicima. Jedno od pitanja kojim se znanost sve više bavi i o kojem se intenzivno raspravlja jest utječe li prisutnost medonosne pčele (*Apis mellifera*) na pad populacije divljih pčela. Ponajviše se raspravlja o negativnom utjecaju medonosnih pčela i natjecanju za hranu s divljim (solitarnim) pčelama, njihovom učinku na biljne zajednice putem oprašivanja, kao i prijenosu patogena. Činjenica je kako zasad postoji vrlo malo studija i objavljenih znanstvenih članaka koji potvrđuju situacije u kojima medonosne pčele ugrožavaju divlje pčele, a postojeći se moraju pažljivo tumačiti zbog česte pristranosti u publikacijama, kao i zbog prikaza korelativnih rezultata brojnosti pčela. Međutim, uzročnost uglavnom nije dokazana, ističu autori te dodaju kako je ova tema vrlo složena, a shodno tome i kontroverzna.

Nadalje, studije koje ukazuju na pojavu patogena povezanih s medonosnim pčelama kod drugih vrsta pčela ili unakrsnu infektivnost ovih patogena nisu dokaz kompeticije koja na kraju dovodi do smanjenja vrste, budući da se ovi patogeni uobičajeno šire među opnokrilcima (*Hymenoptera*). U članku se kritički kontekstualiziraju znanstvena otkrića o konkurenciji između pčelinjih vrsta, naglašavaju nedostaci u znanju i predlaže gdje bi se istraživački okviri mogli poboljšati. Na kraju, autori navode na koji se način podjednako štite divlje (solitarne) i uzgajane medonosne pčele.

Unatoč velikom značaju medonosne pčele, ona je samo jedna od oko 20 000 vrsta pčela diljem svijeta, ističu autori te navode kako u Austriji obitava gotovo 700 vrsta pčela od kojih je najmanja vrsta *Nomioides minutissimus*, a najveća crna pčela drvarica (*Xylocopa violacea*).

U Zemaljskom pčelarskom savezu Beča i njegovoj pčelarskoj školi i dalje će raditi na zaštiti pčela, poticanju pčelarstva i edukaciji građanstva. „Time nastavljamo i negujemo dugu bečku tradiciju, što nas ispunjava ponosom i zadovoljstvom, a posebno kad nam na kraju edukacije pridu djeca i zahvale što se više ne boje pčela“, rekao je **Christian Trattner**.

<https://www.ekovjesnik.hr/clanak/6549/zasto-ubecu-nema-gladnih-pcela>

Tri generacije boli vukovarske obitelj Korač: Djed i otac Igora Korača mučeni su u logoru, ali on ne želi osvetu – samo pronaći djeda

Ovo je priča o ljubavi i hrabrosti koja pokušava srušiti okove mržnje i podariti dostojanstvo čovjeku koji je prošao neopisive muke zbog mržnje onih koji su htjeli Hrvatima oteti državu. Priča je to o obitelji čija su dva člana u Domovinskom ratu proživjela nezamislive muke i torture, traženju djedova tijela i oplakivanju oca koji nije više mogao živjeti s paklom koji je prošao. U njoj ima tuge i bola za nekoliko života i toliko hrabrosti i ljubavi da zadivi cijeli svijet.

Igor Korač je Vukovarac čija priča bi, da je prenesena na filmsko platno, kod gledatelja izazvala puno emocija i suza, ali i divljenja. Ovog mladog čovjeka, čiju je dušu zbog svega proživljenog mogla ispuniti mržnja, vodi ljubav prema djedu koji je nakon nezamislivih tortura u civiliziranom svijetu, ubijen i još uvijek nakon toliko godina vodi se među nestalima. Mjesto mučenja i nestanka poznato je – Negoslavci. I vrijeme se zna, a i svjedoci su tu, no zavjet šutnje Negoslavčana obavio je velom tajne mjesto gdje je ugašen život čovjeka koji nikome nije učinio zlo i koji je Igoru bio sve na svijetu.

I kao da za jedan život nije bila dovoljna patnja njegova djeda Ante Korača, ovu obitelj pogodila je i sudbina oca Ivana, vukovarskog branitelja, njegov prolazak jedne od najtežih tortura u Mitrovici, pa potom u Beogradu gdje mu je sudio agresor. Upravo muke oca Ivana bile su razlog da Igor postane maloljetni hrvatski branitelj.

71. Draženka Franjić

Novinarski projekt:
**Nezaboravljeni - nestali
branitelji i civili u
Domovinskom ratu**

Elektronička publikacija:
Cronika.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
10. rujna 2023.

Okidač mi je bio jedan članak koji je izašao o našim braniteljima koji su bili u Beogradu, priča Igor.

Hrvatska Vlada je tada za one kojima su Srbi tamo sudili angažirala branitelje. Mog oca je zapala odvjetnica koja je rodom iz Splita. Koliko se sjećam iz priče, bila je udata u Beograd, međutim kako je počeo rat nije mogla otići odande. I kad je počela ta suradnja s našom Vladom o zastupanju naših branitelja ona se angažirala i na kraju je i uspjela otići iz Beograda. Uglavnom, ona je dala intervju Slobodnoj Dalmaciji o našim zatočenim braniteljima i za tatu je rekla: 'Slučaj je Ivan Korač koji je prema svjedočenjima prošao najgore torture. Zatvo- renici su mi rekli da je, između ostalog, i mjesec dana bio u frižideru. To je jedna soba koja je uvijek imala temperaturu -20°C i više. Lošeg je zdravstvenog stanja i dosta napaćen te vas kao čovjek molim da mu pomognete da ga što prije uzmete u razmjenju. Nisam sigurna da će izdržati suđenje jer po mojoj procjeni nalazi se u teškom psihičkom i fizičkom stanju.' To Vam je izašlo 12. svibnja '92. Nakon toga sam obukao uniformu.

Igor je čovjek koji ne zastaje pred zaprekama – pokušava ih srušiti kako bi došao do cilja. A, kako je tada zbog oca i njegovih muka postao maloljetni branitelj, tako je dao napraviti jumbo plakat s fotografijom djeda Ante i pitanjem koje postavlja preko 30 godina – **gdje je!**

Straha nema, a onima koji žele zataškati zločin poručuje kako potraga za njegovim djedom neće prestati sve dok je posljednjeg daha u njemu, pa čak ni tada jer će potragu nastaviti njegov sin, a ako treba i sin njegovog sina. No, priču o svom djedu i ocu, potrazi u kojoj si ne dozvoljava posustajanje najbolje priča sam Igor.

Obukao sam uniformu poslije Vukovara dok je moj otac bio u logoru. Tata nas je izveo iz Vukovara 04.08., znate ono kada su djeca išla na more. Neki od tih autobusa su se vratili u Vukovar. Po nas su autobusi bili došli, međutim netko je zaustavio povratak i na kraju smo ostali u dječjem selu pored Makarske, u Baškom polju.

Tamo smo bili smješteni tu prvu godinu progonstva, mama, mlađa sestra i ja. Tata je ostao u Vukovaru kao branitelj do zadnjeg dana. Bio je pripadnik vojne poli-

cije, 204. Vukovarske brigade. 17-og na noć je krenuo u proboj s grupom ljudi, a povelu su i civile. Uхваćeni su u Petrovcima. Vodič taj, je li greškom, slučajno ili kako, umjesto da između Bogdanovaca i Petrovaca prođu prema Vinkovcima, oni su zalutali prema Petrovcima i izbili su direktno na Petrovce. Tamo su bili njihovi vojni šatori, njihova baza ili tako nešto, i izašli su slučajno pred njih. Padala je jaka kiša i počeli su s transporterom pucati na njih, međutim tata i još dva čovjeka koji su bili s njim počeli su vikati da prestanu pucati, da će se predati. Iza njih je bilo 20-30 civila. Pitali su ih 'koliko vas je' – 'trojica'. Pitali su je li to sigurno i oni su odgovorili da jeste i predali se. Sreća i Bog, ovi nisu išli provjeravati i ostali ljudi koji su bili s njima su se spasili. Sakrili su se.

Znači, njih trojica su se žrtvovala za ostale?

Da, njih trojica su se žrtvovala.

Vaš otac je nedavno izvršio suicid. Moja iskrena sućut.

Teško je pričati o tome. Moj otac je bio teško zlostavljan u logoru u Mitrovici i u Beogradu. Jedna žena nam je 17-og navečer javila da su krenuli u proboj i nakon toga o njemu se više ništa nije znalo. Tek sredinom trećeg mjeseca čovjek s Mitnice koji ga je poznavao i koji je bio razmijenjen, poslao nam je poruku da je živ i da je u Mitrovici, da se ne može javiti jer nije prijavljen Međunarodnom Crvenom križu, ali da je živ i u malo težem stanju. Tata je znao gdje smo, pa mu je rekao. Dok je poruka došla do nas, on je već prebačen u Beograd gdje mu je održano suđenje. Uglavnom, devet mjeseci je bio tamo. Kad se vratio suočio se i s tim da mu je otac, moj djed, ubijen i da ne znamo gdje je pokopan i je li uopće pokopan.

Za nas je to bio šok – prvo što nismo znali što je s njim i gdje je, a onda su nastupila očekivanja i razočaranja sa svakom novom razmjenom. Razmijenjen je u toj zadnjoj razmjeni 'svi za sve'. Kada je moj otac završio u logoru ja sam imao 16 godina i bio sam prisiljen u trenutku odrasti, pomagati mami i koliko god se može zaštititi mlađu sestru od svega toga. Bio si prisiljen živjeti i nositi se s tim kako možeš. Za ocem je i dan danas raspisana tjeratica, a od kad je izašao iz logora do svoje smrti nije se od straha približio ni jednom graničnom prijelazu.

Onda možete samo zamisliti što je proživio. Sjećate se da su oni sebi povrh svega što su napravili uzeli i pravo da sude našim braniteljima.

Je li pričao o tome što je prošao u logoru i posebno u Beogradu?

Nikada. Sve što smo saznali, saznali smo od drugih. Nikad nije volio pričati ni o ratu. Većinu toga što je prošao smo saznali od drugih – kako su ga odvodili ujutro na ispitivanje, a dovodili navečer umotanog u deku, golog, bez svijesti, premlaćenog skoro do smrti. I to nije bilo u jednom navratu, već redovito.

To se odrazilo na sve nas, ne samo na njega. Mi vjerojatno ni nećemo biti svjesni s čime je on živio sve ove godine. I na kraju više nije mogao živjeti sa svim tim. Prevelik je pakao prošao. Nije mogao više. Žao mi je što je završio sve to na ovakav način, jer to nije zaslužio. Nadam se samo da je našao svoj mir.

Kakav je bio prije rata?

Bio je profesionalni vozač, vozio je kamion po cijeloj bivšoj Jugoslaviji i to onaj s prikolicom. Mama je radila u Borovu. Imali smo normalno djetinjstvo, nije nam ništa falilo. Tata je često bio na putu, a kada bi se vraćao uglavnom nam je donosio poklonio. Sjećam se jednom mi je donio skejt, a sestri je često donosio barbike. Volio se šaliti, volio se družiti s ljudima.

Jako ste voljeli i svoj djeda. Tražite ga sve ove godine.

Djed i baka su živjeli kod Ovčare, na pustari u Jakubovcu. Imali su stan tamo. Ja sam tamo, takoreći, odrastao. Išao sam tamo vikendima, na zimske i ljetne „ferije“, imao svoje društvo, igrao nogomet, družio se s djedom, jednostavno sam volio biti kod djeda i bake. Bio sam jako vezan za njih. Kad god nije bilo škole ja sam išao tamo.

Djed je bio strog, ali pravedan. On me naučio prvim moralnim vrijednostima i učio me prvim radnim obavezama. Tamo je bilo sve nekako opuštenije već u gradu. Bio sam jako vezan posebno za djeda, on me praktički odgojio.

Kad zatvorite oči kako ga vidite? Kako ga se sjećate?

Vidim ga sad kao i onda. Nikad mi se nije izbrisao njegov lik. Bio je onako viši i mršav. Ljeti je uvijek hodao bez majice i zbijali smo šale s njim koliko bi pocrnio.

Prije pada Vukovara tamo je došla vojska i prvo su počele prijete. Dali su im rok dva dana. Rekli su im da onom tko ostane ne garantiraju sigurnost. Neki su otišli autima, među njima i moja baka, a neki su ostali. Baka je otišla, a djed je rekao da neće jer nikada nikome nije ni pomislilo, a kamoli učinio kakvo zlo i da njega nitko neće dirati. Imao je tada 60 godina i nije htio otići iz svoje kuće i ostaviti svinje, kokoši, psa. Bio je siguran da njega nitko neće dirati.

Znate li što mu se dogodilo?

Znam, da. Odveli su ga u Negoslavce. Susjedi s kojom je bio u kamiončiću dao je zadnju šteku cigareta i rekao da njemu više neće trebati. Znao je. Znači, odveli su ga u prikolici tog kamiončića. Dovedi su ga u centar sela ispred današnje Općine Negoslavci. Ona je izašla iz kamiona i tu su je spasili neki prijatelji Srbi, a djeda su izvukli iz kamiona i tu ispred te zgrade počeli mlatiti rukama, nogama, lopatama, kundacima, s čim god su stigli. Tu su ga već lokalni Negoslavčani i vojska koja je bila tamo pretukli skoro na smrt. Poslije toga je zatvoren u tu zgradu gdje je danas negoslavačka Općina, tamo je bio zatvor negoslavačke milicije. Tako su se oni zvali. I tamo je bio, koliko ja imam informacije, nekih pet-šest dana, pretučen, zlostavljan, ispitivan i tko zna što su mu sve radili. Poslije toga je odveden na ispitivanje i više se nije vratio. Zadnji dan ga je vidjela jedna žena koja je živjela isto na toj pustari, koja je preživjela, ali je teško zlostavljena i silovana. Žena je dala iskaz policiji, ona ga je zadnja vidjela živog i bio je pretučen i krvav i vezan bodljikavom žicom.

I sve ove godine tražite kosti svoga djeda da ga dostojanstveno pokopate?

Da. I sve što smo saznali, saznali smo sami svojim nekakvim kanalima. Oca smo nastojali zaštititi od svih tih informacija, međutim teško je sakriti nešto što saznaš. Na kraju je saznao sve. Uvijek me je pitao jesam li saznao nešto novo.

Jeste li kada pokušali otići u Negoslavce i pitati Negoslavčane?

Ne, nisam. Jednostavno kad odem, kad prolazim kroz to selo želudac mi se okrene. Neću reći da izbjegavam, ali rijetko idem po njihovim selima. Palo mi je na pamet da idem tražiti jednog, navodnog, djedovog prijatelja koji je bio ratni zločinac. On je čak imao i svoj privatni logor. Razmišljao sam u tom smjeru da odem s njim razgovarati, međutim sve je to bilo hoću-neću i kad sam odlučio, saznao sam da je umro. Umro je nekažnjen.

Imao je svoj privatni logor u kojem je mučio Hrvate i poslije Domovinskog rata nastavio normalno živjeti u Negoslavcima do svoje smrti!?

Da. Svi to znaju. I svi sve znaju.

Evo nedavno je Nikola Kajkić objavio kako je umro ratni zločinac u Vukovaru nekažnjen. Ja sam ispod objave postavio pitanje zašto nije prije objavio imenom i prezimenom da je on ratni zločinac. Zašto građani Vukovara nisu imali pravo znati tko je taj čovjek!? Vidali smo ga svaki dan po gradu kako tumara pijan, napadao bi, vikao, prosio. Ljudi su morali znati tko je taj čovjek. Mnogi mu ne bi davali niti hranu, niti novac, niti bilo što. Imali su pravo znati tko je on i što je.

Po meni je, a to će Vam i drugi reći, u Negoslavcima napravljen puno veći masakr već u Borovu Selu, samo što se to nigdje ne spominje, o tome se ne priča i to se jako dobro prikriva i zataškava. Uglavnom, tamo je napravljen pokolj. U Negoslavcima je bilo glavno zapovjedništvo, sve je od tamo išlo. Napadi i sve, sve je išlo iz Negoslavaca. Činjenica je da u Negoslavcima ni jedna kuća nije čista. Svi su upetljani u nešto. U najmanju ruku su upetljani da su bili obučeni i da su pucali na ovaj grad i na ovu državu. O ostalom da se ne priča. Oni danas žive normalno, imaju mirovine, imaju normalne živote, a naših članova obitelji nema.

Nаша država je takva kakva je, svake godine ih izdašno 'nagrađuje' za šutnju i prikrivanje zločina i sami smo si krivi.

Kako izgleda potraga za Vašim djedom?

Sada već s jako malim informacijama. Na kapaljku. Iskreno, više me neki detalji ni ne zanimaju. Ne zanima me više ni tko ga je ubio, ni zašto ga je ubio. Za mene je pravda u ovoj državi umrla. Mene samo zanima gdje je moj djed. Želim tijelo, želim ga dostojno pokopati. Ako treba kopati i svojim rukama, samo da ga nađem. I drugo me ništa ne zanima. S onim tko je to napravio obračunat će se Onaj Gore na kraju. Ako pravde nije bilo na ovom svijetu, nadam se da će biti na onom gore. Želim samo da mi se kaže gdje je djed. I to vjerujem da žele svi koji traže svoje nestale. Nas više ne zanimaju nikakve priče za malu djecu, ni prodavanje magle, isprazne priče, obećanja i ne znam što – dajte nam tijela i to je to. I radite što hoćete, ne zanimajte nas uopće ni jedni, ni drugi, ni treći, ni peti. Politika je mogla to davnih dana riješiti.

Ja ću i dalje govoriti javno i postavljat ću pitanja. Dok sam živ i dok dišem neću stati, jer toliko je zaslužio za sve ono što je napravio za mene, od odgoja na dalje, da ga nađem i dostojno pokopam.

Život za mnoge teče mirno dalje

Zgrada Općine Negoslavci obnovljena je, a ispred je travnjak na koje sunce pušta svoje zrake. U Općini načelnik Dušan Jeckov sa svojim suradnicima pije kavu, održava sastanke i donosi odluke, dok su u podrumu te iste zgrade među zidovima zastali jecaji, urlici i molitva onih koji su tu bili zatvoreni, mučeni i proveli svoje zadnje dane života.

Život za Negoslavčane ide dalje, a tajnu koju čuvaju pokušavajući zataškati zločine koje su napravili opravdavaju tko zna čime – svojim pravom, strahom ili nemarom hrvatske države i naroda. Na kraju krajeva treba li ih kriviti za propuste hrvatske države ili kratko pamćenje Hrvata koji se ne vole opterećivati teškim torturama koje su proživjeli neki drugi ljudi koji svoj vječni san poživaju ispod tko zna koje trave, tko zna čije njive, možda čak prekriveni smećem.

<https://cronika.hr/istaknuto/2023/gdje-je-sve-dok-sam-ziv-i-dok-disem-trazit-cu-djedovo-tijelo-da-ga-dostojanstveno-pokopam-porucio-je-igor-korac/>

ŠTO JE BLOCKCHAIN TEHNOLOGIJA I U KAKVOM JE ODNOSU SA ZELENOM TRANZICIJOM?

Što je Blockchain (hrv. lanac blokova)? Američki komičar Stephen Colbert kaže da je Blockchain „zlato za štrebere“. Blockchain tehnologija postaje jedan od najistaknutijih trendova u financijama i digitalnim inovacijama još od stvaranja interneta, navodi portal Kriptomat.

Zatim objašnjava dalje:

„Blockchainovi su baze podataka. Umjesto da budu pohranjeni na središnjem poslužitelju kojem pristupaju svi korisnici, blockchain zapisi se pohranjuju na računalima korisnika diljem svijeta. To čini blockchain distribuiranom bazom podataka s peer-to-peer arhitekturom. «Distribuirano» znači da su podaci pohranjeni na više lokacija, a «peer-to-peer» znači da ne postoji središnje tijelo koje drži glavnu kopiju podataka“.

Blockchain je tehnologija koja se može opisati kao digitalno knjigovodstvo. Blockchain možete zamisliti kao „digitalnu knjigu“ koja sadrži sve bitne informacije o transakcijama (primjerice, tko je sudjelovao u transakciji, koji je iznos transakcije, je li transakcija uspješna...), definira portal **Bitcoin Store**.

O ovoj zanimljivoj i malo poznatoj temi razgovaramo s prof. **Janom Klasincom**, neovisnim istraživačem s Instituta za javnu upravu u Zagrebu, specijalistom javne uprave i ekonomije EU-a.

72. Andrea Latinović

Novinarski projekt:
**Zelena budućnost
- nužnost opstanka
civilizacije i društva**

Elektronička publikacija:
Hina.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
9. studenoga 2023.

„Blockchain tehnologija našla je svoju primjenu u kriptovalutama i po tome se najčešće spominje, no osim te primjene u svijetu financija postoje drugi načini na koji se Blockchain može koristiti i razvijati. Jedna od većih zamjerki Blockchain tehnologiji je da nije dovoljno «zelena», jer je za rad kompjutera koji generiraju šifre od kojih se Blockchain sastoji potrebna velika količina električne energije.

S druge strane, Blockchain se može koristiti za upravljanje u urbanim područjima, osobito u području mobilnosti i zbrinjavanja otpada. Budući da se radi o decentraliziranom načinu vođenja transakcija, nije potrebno da nad njime brine gradska uprava, već na određeni način građani mogu sami sobom upravljati, distributivno, dijeleći odgovornost između sebe“, kaže prof. Klasinc u razgovoru za Hina Zelena Hrvatska.

Poticanje zelenih politika

Potom dalje precizno objašnjava.

„Osim što se u razvoju Blockchain tehnologije došlo do novih načina verifikacije koji troše manje energije- tzv. ‘proof of stake’, umjesto ‘proof of work’, u kojemu računala rješavaju složene matematičke operacije kako bi pokazala da su obavila posao potreban za verifikaciju ‘bloka’ u Blockchainu - moguće je zamisliti da bi energija koja pokreće Blockchain bila iskorištena upravo u svrhu poticanja zelenih politika, ili za bolje recikliranje otpada.

Poticanje recikliranja kriptovalutama jedna je od ideja koje već neko vrijeme postoje u internetskom prostoru, no zanimljiva je mogućnost koja se pruža gradovima koji mogu proizvoditi vlastitu električnu energiju iz otpada, spaljivanjem u energanama, kakve postoje u gotovo svim većim europskim gradovima, osim u Zagrebu; naime, da se iz energije dobivene iz otpada proizvode kriptovalute te da se pomoću njih potiče građane da recikliraju više otpada.

Dakako, nije nužno da grad sam proizvodi svoju kriptovalutu, jer je moguće da se tako dobivena određena vrijednost zamjenjuje za usluge koje također može pružati taj isti grad, po modelu NFT-a (Non Fungible Tokens). Budući da je tržište kriptovaluta sklono urušavanju, naglim slomovima, upravo zato što je

slabo vezano za neku konkretnu materijalnu, ili industrijsku vrijednost, vezati kriptovalutu za recikliranje otpada upravo je takav način da joj se da dublji smisao koji bi mogao održavati bolje vrijednost valute“.

Višestruke mogućnosti Blockchaina

Prof. Klasinc nastavlja analizirati prednosti ove tehnologije.

„Također, ako bi usluge koje bi se mogle zamijeniti za takvu valutu imale dobru vrijednost - primjerice, vožnja gradskim javnim prijevozom, ili biciklima u određenom trajanju - jasno je da bi se mogao ostvariti veći uspjeh na taj način, poticanjem, u ekonomiji poznato kao Nudging, radi promjene ponašanja, umjesto kažnjavanjem, koje je zapravo teško provesti zbog strogih pravila zaštite privatnosti građana te zbog same prirode kažnjavanja koja dovodi do otpora ako se ne vidi prava svrha ispravnog ponašanja koje se kažnjavanjem nastoji iznuditi.

Primjerice, sustav poticanja građana na recikliranje plavim vrećicama u Zagrebu, s obzirom na cijenu tih vrećica, zapravo se svodi na kažnjavanje građana koji su lijeni više reciklirati otpad, no, s druge strane, nedostaje samo poticanje na recikliranje koje bi se moralo vidjeti kroz veću kvalitetu usluge odvoza otpada te manje cijene računa za čišćenje za one koji više recikliraju.

Ako bi se tako analiziralo, primjerice, grad Zagreb, moglo bi se zaključiti da se količina odvoza otpada smanjila, dakle, usluga je slabija, a da se računi koje Čistoća ispostavlja građanima nisu u bitnome smanjili te tako nedostaje element poticanja.

Nadalje, slaba kontrola žutih vreća koje služe za metal i plastiku, dovela je do toga da građani izigravaju ovu mjeru bacajući raznovrsni otpad u njih, osim plastike pa tako stvaraju veće troškove obrade otpada, makar na prvi pogled djeluje da se odvajanje plastike značajno povećalo. Osobito treba imati u vidu kod mijenjanja ponašanja ljudi mentalitet, koji u nekim zemljama može biti sklon redu, poslušnosti, kao u Njemačkoj, ali u Hrvatskoj postoji određeni ‘hajdučki mentalitet’, koji nagrađuje ljude koji se opiru primjeni naizgled besmislenih mjera, koje javnost ocijeni nesvr-

sishodnim, ili im se ruga pa se na taj način dobija suprotni učinak od željenog“.

Je li moguće reciklirati baš sav otpad?

„S druge strane, EU svojim programima zelene tranzicije nastoji povećati recikliranje te smatra proizvodnju energije iz otpada nečim što ne bi trebalo posebno poticati. Je li uistinu moguće reciklirati baš sav otpad, ili se radi o iluziji, ili svjesnom obmanjivanju koje vodi prikriivanju stvarnih načina zbrinjavanja otpada - gdje je proizvodnja energije jedan od načina - kako bi zelene politike izgledale bolje (whitewashing), no što zaista jesu?

Jedan poznati primjer su električni automobili, koji su navodno ekološki jako ispravni, no, ako pogledamo načine proizvodnje električne energije, na kraju ispadne da imaju veći karbonski otisak od običnih automobila s unutrašnjim sagorijevanjem.

Je li Blockchain tehnologija jedan od načina da se građane potiče na bolje ponašanje, a koji nije istovremeno zagađujući sam po sebi te ekonomski održiv, trebalo bi odgovoriti na temelju konkretnih eksperimenata s građanima, no ako se tome pristupi ozbiljno imajući u vidu mentalitet građana na koje se želi utjecati mijenjajući njihovo ponašanje, primjerice, ako imate građane sklone igranju igara na sreću, ili sportske kladionice, koji na taj način uopće ne dobivaju značajne iznose, već zapravo održavaju jednu profitabilnu granu industrije (igara na sreću), onda ste vjerojatno na dobrom putu ako takve građane nastojite motivirati kriptovalutama, ili Blockchainom“, govori prof. Jan Klasinc.

Stanje u zemljama Europske unije

„Analiza EU politika, dakako, pokazala bi nešto drugačiju sliku, općenito s obzirom na IT sektor u kojem prevelika reguliranost, ili birokratiziranost, može samo dovesti do lošijih rezultata, a zelene politike također vjerojatno se potiču iz razloga što mogu predstavljati veći integrativni faktor u uvjetima gdje razne zemlje članice EU-a vode prilično samostalne politike koje se vrlo teško mogu bez ostataka svesti na zajedničke nazivnike, a osobito se u tom pogledu ističu bivše zemlje istočnog bloka kao Poljska, koja u svojim politikama značajno odudara od 'jezgre', a kao

takva postala je predvodnik novog bloka istočnih EU zemalja.

Za razvoj ovakvog modela poticanja recikliranja u kojemu se nastoji utjecati na promjenu ponašanja građana, značajno je s ekonomske strane sagledati vrijeme kao čimbenik, na način kako je to, primjerice, opisao bivši guverner HNB-a **Željko Rohatinski** u svojoj knjizi o funkcionalnom vremenu te se na taj način ne bi generirao profit u vidu kapitala, nego u vidu promjene ponašanja građana, čime bi se dovelo do većeg odvajanja i recikliranja, odnosno, na način kako je to opisao **Karl Marx** u drugom poglavlju «Kapitala», kroz tri ciklusa kapitala:

1. Proizvodni ciklus;
2. Monetarni ciklus;
3. Ciklus dobara, gdje bi u ovom slučaju dobro bilo ono što dobijemo kroz bolje recikliranje otpada te bolje usluge građanima.

Hrvatska se, međutim, u razvoju svojeg modela drži jezgre EU-a i Švicarske, gdje su poznati njemački i švicarski modeli recikliranja krutog otpada, a hrvatski model primijenjen u Zagrebu drži se švicarskog modela koji se temelji na kažnjavanju, zaključavanju spremnika i strogom nadzoru spremnika.

Takav je model vjerojatno primjeren mentalitetu prosječnog švicarskog građanina, a njime se može izbjeći i stroga regulative EU-a s obzirom na privatnost (GDPR). U njemačkom modelu sve se zasniva na disciplini i osviještenosti samih građana koji nastoje što više odvajati otpad u samim kućanstvima, a ne na kažnjavanju i taj se model tamo pokazao kao najuspješniji kako bi se postigli ciljevi koje je EU zadao svojom zelenom agendom.

Prema podacima Eurostata, Njemačka je predvodnik u EU-u u području recikliranja u gradovima, a postotak je 2015. godine iznosio 66,1 posto.

Slične su zemlje Slovenija i Austrija, iako sa slabijim rezultatima, no ipak više od 50 posto. One su također uspjele dosta potrošnje prebaciti na obnovljive izvore energije (sunčana, vjetar, biomasa, hidroenergija, gdje se najviše proizvodi u vjetroelektranama).

No, Njemačka I dalje treba postići svoj cilj od 20 posto potrošnje iz obnovljivih izvora, a pitanje plina zbog rata u Ukrajini dodatno je zakompliciralo stvar i praktično onemogućilo daljni razvoj u tom pravcu, iako se vodeći ljudi EU-a zaklinju da Njemačka više uopće ne koristi ruski plin“.

Prof. Klasinc na kraju razgovora napominje kako je navodno najveći ekspert za Blockchain ruski programer **Nikolaj Durov**, stariji brat **Pavela Durova**, s kojim je osnovao rusku društvenu mrežu **VK** i kasnije **Telegram Messenger**.

„Nikolaj rukom napiše milijun redaka koda iz glave“, kaže prof. Jan Klasinc.

<https://zelenahrvatska.hina.hr/odrzivi-razvoj/sto-je-blockchain-tehnologija-i-u-kakvom-je-odnosu-sa-zelenom-tranzicijom/>

Katolici i pravoslavci – zajedništvo prebiva u istini i solidarnosti

73. Bojan Munjin

Novinarski projekt:
Katoličanstvo i pravoslavlje na južnoslavenskom prostoru: susreti i prožimanja

Elektronička publikacija:
P-portal.net

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
9. kolovoza 2023.

Katolici i pravoslavni, ovdje i svugdje: sličniji su nego što to želimo priznati i različiti su manje nego što to često ističemo. Njihove sličnosti i razlike pomiješane su u istoj posudi, koju i jedni i drugi zajedno nose još od prvoga dana. To što su noseći tu posudu oni prolijevali tu tečnost spotičući se često, ne dovodi u pitanje vjerodostojnost toga sadržaja, nego samo govori o nejakim plećima svih onih koji su tu posudu posljednjih dvije hiljade godina nosili, nazivajući i jedni i drugi sebe zajedničkim imenom – kršćanima.

Na primjer: pravoslavni vjernici na južnoslavenskim prostorima, kao i drugdje, stoje u crkvama za vrijeme euharistije, dok katolički vjernici za vrijeme mise uglavnom sjede. Da li su ovi prvi sigurno u krivu, a ovi drugi svakako u pravu? Ne, radi se o različitim običajima, u kojima postoji ista ozbiljna pobožnost i kod jednih i kod drugih. Važnost stajanja u pravoslavnoj crkvi u tome je što time vjernici izražavaju poštovanje prema Bogu. Ta važnost stajanja je tolika da na euharistiji, službi Božjoj u nedjelju, ne smije u pravoslavnoj crkvi ni da se kleči (osim o posebnim, rijetkim prilikama). Jedan od najvažnijih zapadnih ranokršćanskih pisaca, Tertulijan, krajem II. i početkom III. vijeka o ovoj temi kaže: „Ako nije pristojno sjediti pred osobom koju poštujemo, to je sasvim nezahvalno ponašanje sjediti pred licem Boga živoga, pred kojim inače stoji anđeo koji se moli — svećenik.“ S druge strane, katolici uglavnom sjede za vrijeme mise i ta praksa je najvjerojatnije na Zapadu nastala tokom prvog milenija poslije Krista. Ipak, u prvim kršćanskim crkvama,

u I. vijeku n.e. vjernici su isključivo stajali u spomen na uskrsnuće Krista, jer „uskrsnuti“ doslovno znači ustati. Misa, nakon ustajanja vjernika u trenutku kada za oltar dolazi svećenik, počinje sjedenjem zato što se vjeruje da katolički vjernici nisu pasivni promatrači onoga što se za vrijeme mise događa, kao što je slučaj u pravoslavnom bogoslužjenju, već aktivni učesnici od kojih se očekuju izvjesne radnje, gdje sjedenje predstavlja srednju točku između stajanja i klečanja. Sjedi se tokom prva dva čitanja na misi, kao i nakon čitanja evanđelja, dok đakon sprema euharistiju za pričest, kada nastupa vrijeme velikog iščekivanja Svete tajne. Kada je svećenik spreman, svi ustaju na noge. Na noge se ustaje i tokom drugih važnih momenata mise, kao što je zajednička molitva i kao što se u drugim važnim trenucima – zazivanja Duha Svetoga – kleči. Činovima višestrukog sjedanja, ustajanja i klečanja, naglašava se u katoličkoj crkvi poštovanje Isusa Krista, dok bi se neprekidnim stajanjem, vjeruje se, smisao tog čina rasplinuo. Pritom se sjedenjem izbjegava zamaranje i omogućava koncentracija prilikom čitanja svetih spisa i propovijedi.

Ne treba zaboraviti da i katolici i pravoslavni, kod nas i u svijetu, vjeruju da je Krist realno prisutan u kruhu i vinu kojima se obavlja pričest. Pravoslavna crkva, međutim, smatra da se kruh i vino i fizički i duhovno, na način božanske misterije, transformiraju u tijelo i krv Kristovu, dok katolička crkva vjeruje da se oni transformiraju samo duhovno, a da fizički to i dalje ostaju kruh i vino. Katolička misa traje kraće, pravoslavna liturgija u pravilu duže. Misa se često doživljava više bliža umu, liturgija bliža srcu. Misa je stroža i sabranija, liturgija je emotivnija i nekako duševna.

Da li vjerski obredi u katoličkoj i pravoslavnoj crkvi predstavljaju nepremostive razlike između jednih i drugih? Da li u takve razlike spada i činjenica da se katolički svećenici ne žene, a pravoslavni to čine, da ovi prvi ne nose brade, za razliku od ovih drugih, pa sve do pitanja, čuvenog *flioque* – koje usput obični i katolički i pravoslavni vjernici uglavnom ne razumiju – da li Duh Sveti ishodi iz Oca i Sina ili samo iz Oca? Šta god da se u povijesti događalo između jednih i drugih, u bitno vjerskom smislu nepremostivih razlika između njih ne može biti i to je na mnogo mjesta zapisano u Bibliji, temeljnoj knjizi svih kršćana. Spome-

nimo samo jedno od tih mjesta: „Nema više ovdje ni Grka ni Židova, ni obrezana ni neobrezana, ni tuđinca ni barbara, ni roba ni slobodna čovjeka; tu je samo Krist – koji je sve i u svima.“ (Pavlova poslanica Kološanima 3:11)

Nadalje, najčvršće vezivno tkivo čitavog kršćanstva jest ljubav, toplina, suosjećanje; to je glavni zadatak, smisao i cilj ljudskog života na zemlji, o čemu se svake nedjelje neprestano govori u svim kršćanskim crkvama i ti pojmovi se naprosto ne daju zaobići. Koliko god bili ljuti jedni na druge, danas i jučer, na kraju ćemo ipak morati sagnuti glavu i priznati da smo svi mi braća i sestre, bez obzira kojoj kršćanskoj crkvi pripadali. Tako je svugdje u svijetu, tako je i na Balkanu. Ima puno konkretnih primjera te bliskosti i prožimanja različitih stilova kršćanskog života u ovim krajevima, unatoč raznim vrstama nesretnog zazora i nerazumijevanja. Tako je, na primjer, nedavna proslava Gospe Tekijske u Petrovaradinu pored Novog Sada počela jutarnjom pravoslavnom liturgijom, nakon koje je uslijedila misa na mađarskom i hrvatskom jeziku. Bogorodica je Kristova majka i katolicima i pravoslavcima.

Drugi primjer je pokojni otac Gavriilo, starješina manastira Lepavina u Hrvatskoj, na pola puta između Koprivnice i Križevaca, koji je bio nadaleko poznat, poštovan i obožavan po svojim okupljanjima i jednostavnim trpezama nakon vjerskih praznika, na koje su bili pozivani i redovno su dolazili i pravoslavni i katolici i svi drugi. Postoji jedan izraz, *agape*, još iz vremena ranog kršćanstva, i to bi u slobodnom prijevodu bila – trpeza kršćanske ljubavi na koju su svi bez razlike bili pozivani. Na takve trpeze je neumorno, decenijama, zvao otac Gavriilo Lepavinski.

Jedan od prvih konkretnih ekumenskih susreta polovinom 20. vijeka na prostoru Jugoslavije dogodio se kada je biskup splitsko-makarski Frane Franić pozvao lokalnog protojereja pravoslavne crkve Marka Plavšu da se zajedno mole i održe zajedničku službu u splitskoj katedrali. Zajedničko katoličko-pravoslavno bogoslužje održali su ova dvojica svećenika, biskup i protojerej, u katedrali u Splitu, 25. januara 1966. godine. Bilo je to čudo neviđeno u ono vrijeme, uz poneko mrmljanje s jedne i s druge strane, ali bitno je

jedino to da je ta služba održana i da nikome zbog toga dlaka s glave nije pala. I danas, uobičajena je praksa u ovim krajevima da ako katolički vjernik želi otići na nedjeljnu misu a katoličke crkve nema u blizini, on može otići na euharistiju u obližnju pravoslavnu crkvu, može se čak pričestiti i ispovjediti kod pravoslavnog svećenika. Vrijedi jednako i obratno. Također, vjenčanje između katoličke i pravoslavne osobe je moguće ili u jednoj ili u drugoj Crkvi. Moguće je, ne toliko često, i ovdje i u svijetu, da pravoslavni sveštenik održi liturgiju u katoličkoj crkvi (ako pravoslavne nema u blizini) i obratno. Također, treba spomenuti i stoljetno iskustvo tzv. dvooltarskih crkava na crnogorskom primorju, gdje su u istim crkvama služene i katoličke mise i pravoslavne liturgije. Dosta od te duhovne korespondencije Zapada i Istoka na ovom području ostalo je živo i do danas. Tako na primjer proslava Sv. Tripuna, zaštitnika grada Kotora, svake godine 3. februara uključuje procesiju građana kroz grad, u kojoj se nalaze ljudi i katoličke i pravoslavne vjeroispovijesti koji prenose relikvije sv. Tripuna i zajedno ih kade u gradskoj katedrali. Sličan primjer je ranokršćanska bazilika iz V. vijeka, danas katedrala Sv. Stošije u Zadru u koju dolaze u raznim prilikama i katolici i pravoslavci. Ili susreti redovnika i redovnica Dubrovačke biskupije s pravoslavnim monasima i monahinjama u Trebinju. Takvih primjera u našim krajevima ima još.

Katolici i pravoslavci živjeli su u krilu jedne kršćanske crkve hiljadu godina, a onda su se tragično razili u tom čuvenom raskolu 1054. godine. Naravno da je nakon tih posljednjih hiljadu godina razdvojenosti, kada je bilo ratova i nasilja s jedne i s druge strane, danas teško uspostaviti jedinstvo među kršćanima. Međutim, ono što se u takvoj situaciji danas među katolicima i pravoslavcima uglavnom vidi jest ta bizarna činjenica da jedni drugima najčešće sitničavo traže dlaku u jajetu i ništa ozbiljnije od toga. Smisao ekumenskog pomirenja katolika i pravoslavaca, kao i drugih odvojenih kršćana, nije u nekakvom kurtoaznom bućkurišu, po formuli „malo ti, malo ja pa ćemo sve to nekako izmiješati“. To zajedništvo jedino prebiva u istini pružene ruke, solidarnosti i oprostaja, u gradnji kraljevstva ljudi dobre volje i ta istina predstavlja kamen ugaoni kršćanstva od prvoga dana. Bez te istine toga kršćanstva ili hrišćanstva uopće nema. Na formalnoj razini,

od tog historijskog susreta pape Pavla VI. i patrijarha Atenagore 1964. godine u Jeruzalemu, kada su jedan drugome oprostili nespozumene stare hiljadu godina, bilo je još susreta pomirenja katolika i pravoslavaca na visokom nivou. Spomenimo samo još jedan od važnih događaja za jedinstvo kršćana: potpisivanje Ekumenske povelje u Strasbourgu 22. aprila 2001. godine. Nju su potpisali predsjednik Vijeća evropskih biskupskih konferencija i predsjednik Konferencija evropskih crkava, uz tri važne smjernice: potrebno je ići jedni drugima, zajednički djelovati i zajednički moliti.

Završimo zato ovaj prikaz riječima pravoslavnog svećenika Danila Ljubotina, rodom iz pravoslavnog sela Peroj pored Pule u Istri, koje je stoljećima mirno živjelo okruženo katoličkim Hrvatima i Talijanima: „Duhovna ljubav se prepoznaje u dobroti i u susretu s ljudima koji su različiti ili koji nisu čak ni vjerni. Ona se prepoznaje u jednostavnosti, u raznovrsnosti i molitvenosti. Molitvenost nema neki poseban karakter, boju ni naciju. Rađamo se i umiremo svi jednako, a ne kao pravoslavci, katolici i ateisti. Mi na žalost gledamo te razlike, a trebali bi gledati dobrotu, kreativnost i stvari koje imaju vječnu vrijednost i poruku.“

<https://p-portal.net/katolici-i-pravoslavci-zajednistvo-prebiva-u-istini-i-solidarnosti>

Ostanak u balkanskom “čušpajzu” bila bi nerazumna opcija, kao i metafora “sveta krava” - prednosti i izazovi integriranja Hrvatske u EU

74. Snježana Nemeč

Novinarski projekt:
**Koristimo li dovoljno
participativnu
demokraciju u EU
politikama?**

Elektronička publikacija:
Demos Media / Hrvatska uživo

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
22. srpnja 2023.

Hrvatska je 1. srpnja 2013. postala članicom EU i u višegodišnjim iscrpljujućim pa i mučnim pregovorima nerijetko su se postavljala i pitanja – čemu toliko teških zahtjeva prema Hrvatskoj. Granični spor sa Slovenijom, Haški sud bili su posebno osjetljivo područje koje je blokiralo pregovore i ostavljalo gorak okus u javnosti. I to je činjenica, kao što je činjenica da je pitanje ulaska Hrvatske u EU podijelilo cjelokupnu javnost, do te mjere da se u raspravama „za” i „protiv” ulaska nisu birale riječi. Ni oni „za” ni oni „protiv”, kroz dijalektiku ili njenu borbu, u osnovi nisu raspolagali argumentima ili su raspolagali argumentum ad populum, odnosno dokazom koji se oslanja na osjećaje, čime je izostala potrebna objektivnost. I deset godina poslije većina javnosti ne poznaje dovoljno EU ni njene politike i svaka diskusija se, uglavnom odvija na deklarativnoj razini. Razlozi navedenom su višestruki, od opširnosti materije i nejasnoća, dostupne, ali nezanimljive informiranosti, samog sofizma koji je izvodio i izvodi prividne argumente, računajući na ljudsko neznanje i nezainteresiranost, do te iste nezainteresiranosti, kao posljedice brojnih problema s

kojima se građani danas suočavaju. U minusu s energijom i resursima nisu u stanju razmišljati o prednostima i nedostacima ulaska u EU, a još manje o EU politikama. Ako bi u ovom trenutku postavili pitanja što su EU politike, koji su ciljevi i vrijednosti EU, strateški programi Europskog Vijeća, koje su političke smjernice Europske Komisije, što predstavlja kohezijska politika, koje su vizije Strategije EU nakon 2020..., većina javnosti ne bi znala. Kada bi pitali građane koja su njihova prava, rezultat bi bio isti, što je, možda najporažavajuća činjenica, jer sve zvuči kao da ste ušli u dogovoreni brak s nekim, a ne znate ni tko je, ni kako diše ni što možete očekivati. Zato je, prije svega, važno na zanimljiv i razumljiv način potaknuti građane da iskazivanjem svojeg mišljenja i davanjem određenih prijedloga sudjeluju u demokratskom životu EU, odnosno da, prije svega, percipiraju važnost svoje uloge u sastavljanju politika EU, a ne da to bude privilegija samo onih koji su izravno povezani s ovim pitanjem. Ovo potonje koje je, zapravo, sastavni dio političke kulture kao dijela kolektivne svijesti trebalo bi predstavljati imperativ koji se uči i razvija. I sami izbori za EU parlament koji će se održati 2024. godine i koji su možda najvažniji od svih dosadašnjih, jedan je od načina koji će zasigurno pokazati koliko hrvatski građani razumiju svoju ulogu, koliko su zainteresirani i kakvu percepciju imaju o vrijednosti EU.

S druge strane važno je potaknuti i kritičko mišljenje o EU i njenim politikama, kao rezultatu zajedničkog rada EU institucija i država članica, imajući i u vidu da je prema istraživanju Eurobarometra za 2022. porasla zabrinutost i pesimističan doživljaj stanja u gospodarstvu. Iako isto ne narušava potporu i povjerenje koje građani imaju prema EU, u potpunosti je legitimno postavljati pitanja, je li EU elitistička, nedostaje li joj demokratski legitimitet i transparentnost, je li previše birokratska i rastrošna, radi li se o neoliberalnoj organizaciji koja služi eliti velikog biznisa na račun radničke klase, pokreće li privatizaciju... Ova pitanja, u osnovi nose negativnu konotaciju i vezana su za euroskeptike koji se nalaze i u lijevom i desnom političkom spektru i s prisutnim populizmom, što je pogrešno, jer čovjek je biće koje razmišlja i može istovremeno biti i proeuropski raspoložen i primjećivati negativnosti. Ne funkcionira život pa tako ni EU na bipolarnom principu crno bijelo, dobar i loš, niti

je populizam kao ideologija loša, do onog trenutka kad se počinje koristiti kao politička metoda demagogije koja daje lažna obećanja i širi iluzorna rješenja koja u praksi nije moguće provesti. Loša konotacija i populizam posebno se vežu za politički orijentiranu desnicu koja je uvjerenja da integracija potkopava nacionalni suverenitet i nacionalnu državu. Ni taj dio nije u osnovi razumljiv, osim u kontekstu blokiranja bio kakvih razmišljanja i relativizacije svega i svačega, jer ako se odnos između globalizacije i države iz pera različitih autora i stručnjaka interpretira na različite načine, uistinu nije jasno čemu negativni predznak.

Strah od bilo kakve integracije koja onemogućuje državama da samostalno donose i provode odluke, možda nije opravdan, ali je stvaran jer ograničava mogućnost djelovanja države. Uzroci tome, u osnovi leže u globalizaciji i kapitalu koji nikada nije poznao granice, što je posljedično dovelo i do toga da su države involvirane u globalne mreže. I sama autorica je na tragu da je globalizacija prije svega ekonomski fenomen koji treba shvaćati kao podlogu koja dovodi do prave spoznaje, odnosno same njene biti. Činjenica je da je država, kao politička zajednica ljudi sve više ovisna o međunarodnoj suradnji i sve manje sposobna ispuniti svoju zadaću, da su i međunarodne financijske institucije uvučene u politiku, kao što je i poprilično razvidno da se proces globalizacije za sada neće zaustaviti i da bi teoretski mogao dovesti do nestajanja suverene i nacionalne države. Daljnji razvoj tehnologije, umjetna inteligencija, stalna potreba za smanjenjem troškova i vremena u proizvodnji, distribuciji roba i usluga još će više učvrstiti već postojeća zajednička pravila i vrijednosti, stvarati još veću međuovisnost i dodatno slabiti državu koja ionako više nije u stanju sama provesti zadaće. Uključivanje država u međunarodne organizacije s kojima sklapa ugovore prilika je da se ostvare neki ciljevi koje je nemoguće provesti u EU, kao i povezivanje sa svojevršnim regionalnim blokovima, poput Višegradske skupine i Nordijskog vijeća, gdje bi se glas manjih zemalja u EU čuo, pa se i postavlja pitanje zašto se Hrvatska još nije povezala.

Kada se govori o potrebi očuvanja suvereniteta, govori se, zapravo o vrlo kompleksnom pitanju koje, čini se politički euroskeptici ne znaju ispravno artikulirati. Pa tako u kontekstu kompleksnosti treba uzeti u obzir

i nevladine organizacije koje svakodnevno izvlače pitanja klimatskih promjena, zaštite okoliša, pitanje ljudskih prava, stavljajući ih u kontekst globalizacije i izvan okvira države. Za očekivati je da će civilni sektor i dalje jačati i dodatno ograničavati suverenost države. Međutim, države još uvijek imaju dovoljno prostora za svoje djelovanje, za očuvanje nacionalnog suvereniteta, kao prava naroda na samoodređenje, samo je pitanje postoji li snaga volje i ispravno poimanje domoljublja da iskoriste taj prostor. Sve u svemu euroskepticizam ili razmišljanja onih koji su proeuropski orijentirani mogu sadržavati lekcije koje su korisne u upravljanju političkim neizvjesnostima i nadahnuću za smjer djelovanja na globalnoj razini pa tako i u EU.

Nedavno obilježavanje desetogodišnjeg članstva Hrvatske u EU, možda je i povod da se napravi kratka rekapitulacija što je Hrvatska dobila ulaskom u EU i koji su sve izazovi pred njom. Deset godina poslije Hrvatska je nedvojbeno učvrstila svoju poziciju, ne samo unutar Europske unije, već i u široj međunarodnoj zajednici, stekla je u vrlo kratkom vremenu međunarodni ugled i to je u osnovi njen najveći uspjeh koji se ne smije podcijenjavati, jer u konstelaciji političke i ekonomske moći, činjenici da je stvaranje Hrvatske države dijelu međunarodne zajednice bilo neprihvatljivo, nije nimalo bilo lako izaći iz labirinta, prekinuti uobičajeni tijek povijesti i dopustiti izlazak iz njenih granica. Za one koji su se protivili ulasku Hrvatske potrebno je, prije svega razumijevati da je još od pada Berlinskog zida svijet u ozbiljnom previranju. Nastali su novi odnosi, svijet je postao puno komplikiraniji nego je bio, traže se novi putovi i stvaraju se novi odnosi. Suvremeno doba duboko je promijenilo ekonomske odnose unutar društva, kapitalistički model se održava na društveni život, za čovjeka se mijenja koncepcija svijeta u kojem se razum stavlja na prvo mjesto te se u kontekstu navedenog pojavljuje i potreba udruživanja na svim razinama društva.

Ostati „Pale sam na svijetu”, u ekonomskom ili političkom smislu nije dobra opcija, a ostanak u balkanskom „čušpajzu” bila bi za Hrvatsku najgora moguća opcija koja bi, u najboljem slučaju značila vegetiranje u političkom limbu, bez mogućnosti bilo kakvog pomaka. Ljudi se udružuju da bi bili jači, da bi usvajali nabolje od svakoga što posjeduje i da bi u konačnici

opstali u ovim nemirnim vremenima. Kao da metaforički govorimo o Darwinovoj slici organskog svijeta gdje jači opstaju. Što čovjeku tada preostaje? Patiti u toj spoznaji, bezuspješno se boriti i polako umirati od svakodnevnih poraza ili se prikloniti jačima. I sama ruska agresija na Ukrajinu, u kontekstu udruživanja i sigurnosti, na neki način potvrđuje navedeno, jer se promijenio stav starih država članica oko proširenja. I izlazak Velike Britanije iz EU, posebno nakon isteka prijelaznog razdoblja pokazuje mnoge probleme s kojima se zemlja susreće, znatnog pada izvoza, što još više otežava spoznaja da se smanjenje trgovinskog obima između Velike Britanije i EU ne može nadoknaditi s ostatkom svijeta. S obzirom da je od izlaska prošlo tek 2,5 godine, to još uvijek nije dovoljno dug period kako bi se sagledali negativni učinci, imajući i u vidu da se nisu ostvarila katastrofalna proročanstva po kojima će Velika Britanija bez EU propasti. Umjesto najavljenog otpuštanja pola milijuna ljudi, Velika Britanija se suočava s nedostatkom radnika. Umjesto prognoziranog pada cijena nekretnina, one su više nego ikad...

Ulaskom u Schengenski prostor i eurozonu Hrvatska je postala dio Europskog stabilizacijskog mehanizma. Pitanje eura, u kontekstu gospodarstva vremenom bi trebalo eliminirati valutni rizik za građane i poduzetnike, što će u konačnici donijeti jednostavnije zaduživanje hrvatskog gospodarstva te privući ozbiljnije investitore. U segmentu hrvatskog turizma te činjenice da oko 70 posto turista dolazi iz EU, broj posjetitelja bi se trebao povećati i ova godina trebala bi biti pokazatelj navedenog. Međutim, treba stalno imati na umu da uvođenje eura neće riješiti niti jedan strukturni problem, ukoliko se ne provedu reforme.

Prednosti i dobrobit ulaska u EU razvidne su i kroz dostupnost EU fondova. U ovom razdoblju Hrvatska ima na raspolaganju 15 milijardi eura iz višegodišnjeg financijskog okvira i 10 milijardi eura iz instrumenta 'Next Generation EU'. Dodatnih milijardu eura već je iskorišteno za obnovu nakon potresa. Bez fondova iz EU ne bi se realizirali ni mnogi projekti koji građanima omogućuju bolju kvalitetu života niti bi bila otvorena mogućnost za realizaciju infrastrukturnih projekata koji će dovesti do novih investicija i otvaranja novih radnih mjesta.

Međutim, pitanje i odgovor na konstataciju vladajućih da je Hrvatska nakon EU u potpunosti transformirana zemlja, da se dva ključna aspekta zajednica vrijednosti i zajednica prava pozitivno održavaju na demokraciju, na slobodu i ljudska prava, na izgrađene institucije, ostavlja prostor za ozbiljnu analizu i raspravu, kao i pitanje je li Hrvatska ekonomski profitirala ulaskom u EU, jesmo li zemlju pretvorili u konkurentno društvo. Jedni će reći, ovisno i o tome kako su politički obojeni, da se najveći utjecaj članstva ogleda u gospodarstvu koje je od otvaranja granica, uklanjanja administrativnih i nekarinskih prepreka slobodnoj trgovini ostvarilo velike uštede poslovanja, povećao izvoz u zemlje EU, iako su i prije ulaska u EU njezine članice bile hrvatski najvažniji izvozni partneri. Drugi će reći reći da članstvo sa sobom nosi uništavanje tvrtki, OPG-ova, da uvoz hrane iz EU bilježi rekord dok su nam ruralna područja prazna. I jedni i drugi, u osnovi su u pravu, međutim ako se referiramo na masovno iseljavanje iz Hrvatske, napravimo komparaciju sa zemljama članicama, poput Poljske, Češke, Mađarske koje su nekada bile daleko iza nas te na činjenicu, da je prema najnovijim procjenama i kriterijima EU siromašno 60 posto hrvatskog stanovništva, da smo gotovo po svim statističkim pokazateljima na začelju EU, pozivanje na to da je zemlja u potpunosti transformirana, jednostavno ne stoji, odnosno stoji činjenica da mnoge reforme nisu provedene, što apsolutno nema nikakve veze sa EU ili ima veze, ukoliko govorimo o euroskepticima i svima onima koji podržavaju EU, ali iskazuju sumnju u njenu transparentnost i postojanju biznisa koji služi eliti.

Zaključno, Hrvatska bi se „valjala” u balkanskim teškoćama, neizvjesnosti i nestabilnosti da se nije pridružila EU. Predviđene ključne reforme moraju se ostvariti kako bi uistinu sva ona postignuća koja politika diže na pijedestal postala i stvarnost i kako bi se potencijal rasta zemlje proveo. S obzirom na globalno tržište i osiguravanje najoptimalnije konkurentnosti na istom, a imajući u vidu da je Hrvatska mala zemlja i da nema utjecaja na tržište, težište treba staviti na jačanje institucija za ulazak poduzeća na tržište i trgovinu, uz poticanje većeg tržišnog natjecanja, povlačeći, između ostalog i više sredstava iz fondova EU, što će posljedično povećati produktivnost i ubrzati konvergenciju s razvijenijim državama EU-a.

S druge strane članstvo u EU i usklađivanje zakonodavstva s najvišim europskim standardima trebalo je donijeti uređenu i organiziranu javnu upravu, neovisno sudstvo i pravosuđe, smanjenje korupcije, gdje je Hrvatska zakazala. EU politike, od Pametne Europe koja podrazumijeva inovacije, digitalizaciju i podršku malim i srednjim poduzećima, Zelene Europe, Socijalne Europe koja obuhvaća socijalna prava, kvalitetno zapošljavanje, obrazovanje i socijalnu uključenost, ali i politike demografske revitalizacije su putevi koje je Hrvatska ulaskom u EU izabrala i koje mora provesti, prije svega u korist hrvatskih građana. U protivnom će euroskeptične stranke koje su strateški odmaknule od tvrdih kritika EU te kritiku usmjerile na EU politike, biti u pravu.

Hrvatska, kao mala zemlja nema druge mogućnosti nego biti dio globalnog svijeta i integrirana u EU. Ljubomorno čuvajući svoje vrijednosti i svoj suverenitet, u okvirima globalnih zahtjeva može nas držati na okupu, posebno u segmentu očuvanja od sve većeg siromaštva koje je globalizacija donijela. U kontekstu kritičkog mišljenja, treba prvo razumjeti i metaforu ili zoonimski frazem, „sveta krava” i s njom očekivanu nedodirljivost, jer tvrdoglavost i nerazumno odbijanje bilo kakve globalne integracije nema racionalno objašnjenje, osim straha i nerazumijevanja, kao što nema ni bezuvjetno podržavanje EU, bez mogućnosti argumentiranog kritičkog mišljenja. Na vladama je i nadležnim akterima da se otvorenije uključe u rasprave o europskim integracijama i istaknu vrijednost članstva u EU te daju pravovremeni odgovor na zabrinutosti građana, bilo kroz nacionalne ili nadnacionalne politike. U problemima kojima jesmo, važan je osjećaj zajednice te ekonomski, politički i povijesni narativi na kojima se temelji.

<https://demosmedia.hr/2023/07/22/ostanak-u-balkanskom-cuspajzu-bila-bi-nerazumna-opcija-kao-i-metafora-sveta-krava-prednosti-i-izazovi-integriranja-hrvatske-u-eu/>

Udruga „Žene u Domovinskom ratu“ Bjelovarsko-bilogorske županije > Intervjui > Zdenka Čorkalo, ratna liječnica

ZDENKA ČORKALO, RATNA LIJEČNICA

Neoprostivi novinarski životni grijeh bi bio propustiti razgovor s legendarnom ratnom liječnicom Zdenkom Čorkalo, koja je po mnogo čemu toliko posebna i različita od ljudi na ovoj planeti da ju uopće ne možemo usporediti s niti jednim čovjekom sadašnjosti. Razgovarati sa ženom koja je u jednoj osobi istovremeno: ratnica, dragovoljka - hrvatska braniteljica, liječnica, majka, a koja je na ratištima Hrvatske i Bosne i Hercegovine provela punih 5 godina u 8 ratnih bolnica. Zdenka broji i četiri desetljeća bolničkog staža do umirovljenja u KBC-u Split. Novinarica i urednica emisije „Nadom nošeni“ na Radio Mariji, humanitarka i spisateljica, majka sina Stipe i kćeri Jeronime, istraživačica povijesnih istina, do najdraže joj životne uloge - kako ponosno ističe - biti baka. Baka, koja sada pokušava nadoknaditi izgubljeno vrijeme koje joj je „ukradeno“ za vrijeme rata, dok je bila uz teško ranjene i umiruće branitelje, kada je ulogu majke preuzeo suprug Ante.

Kao ugledna liječnica, specijalistica anesteziologije i reanimatologije u Splitskoj bolnici mogla ste ratne strahote i stradanja po okupiranoj Hrvatskoj pratiti kroz različite medije u sigurnoj „bazi“ u Splitu kao i Vaši brojni kolege, kolegice i poznanici. Međutim Vaš nemirni duh, domoljublje i hrabrost su nadjačali strah i neizvjesnost na ratištu. Sigurna sam da su i Vas kao i mene tih ranih devedesetih

75. Dubravka Vukoja

Novinarski projekt:
**Ratne liječnice iz
Domovinskog rata**

Elektronička publikacija:
Žene u Domovinskom ratu

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
2. rujna 2023.

pitali: „Zašto ideš u rat, rat nije za žene, on je za muškarce... Budi dama, gospođa, žena i majka!?“ Donijela ste životnu Odluku, prijaviti se u ratnu bolnicu Hrvatske ratne mornarice, odabrali ste put na kojemu je svakodnevno smrt bila bliže čovjeku od života. Lagodan gradski obiteljski život zamijenila ste s ratištem, pucnjavom i eksplozijama, teško ranjenim suborcima i grubim terenskim uvjetima života! Pitanje, koje ste čuli nebrojeno puta - zašto, Zdenka?

To sam jednostavno ja, Zdenka Čorkalo! U mojim genima od najranijeg djetinjstva je takav odgoj, obitelj i Domovina su svetinja. Živo se sjećam i nemirnih studentskih dana - Hrvatsko proljeće 1971., studentica prve godine studija medicine u Rijeci. Kolege sa studija su u zatvoru zbog svoje vjeroispovijesti i nacionalnosti, izbačeni su s fakulteta, a nakon izdržane kazne neki nisu izdržali život i, nažalost, izabrali su smrt od svoje ruke. Tada sam i ja zaradila svoj biljeg: ništa nisam zaboravila od tih krvavih događaja.

1990. i 1991. godina, vrijeme kada konačno opet možeš javno reći, tko si i što si, osjećaš u sebi zov Domovine! Da nije bilo podrške i razumijevanja mojeg supruga Ante, sveučilišnog profesora, koji mi je dao obećanje i zavjet preuzimanja odgoja oko djece, ja sigurno ne bih mogla među Splitske dragovoljce. Rat se za mene i moju generaciju dogodio iznenada, to je bio šok za sve nas, jer nas nikada nitko nije učio rukovati oružjem, boriti se protiv snažnog podlog osvajača i zločinca, koji je imao suludi plan: poubijati Hrvate i razoriti našu Domovinu!

Tijekom Domovinskog rata Vaša memorija bilježila je sav užas i doživljaje na ratištu, koje posljednjih godina „vadite iz sjećanja“ i zapisujete u autobiografske knjige simboličnih naslova: Fratar, Vila Velebita, Tvrdoća iza pravednosti.... samo su neki od ukupno 17 naslova koje ste napisali. Ratne bolnice u Dubrovniku, Stonu, Pločama, Neumu, Tomislavgradu, Livnu, Rami, Mostaru i Novoj Biloj kroz 5 godina, ostavile su u Vašem životu duboke tragove.

Kada Vam je bilo najteže u ratu, možete li posebno odvojiti neki događaj?

Zahvaljujući Božjem daru, sjećanja i pisanja, i taj događaj sam opisala u jednoj od mojih knjiga! Nova Bila, strašan je osjećaj kada znaš da si u potpunom neprijateljskom okruženju, da si na dlanu neprijateljskim koljačima i ubojicama, i kada znaš da je za njih ljudski život samo jedan metak manje. Priznajem, nisam bila hrabra, sjećam se živo prof. dr. Slobodana Langa koji je bio u prvom transporteru, izložen čistoj smrti. Divili smo mu se!

Drugi najteži trenutak bio je u Rami, gdje je bio probijen šumski blatnjav put prema Tomislavgradu na kojemu se je naš sanitet prevrnuo nekoliko puta. No, najteže je bilo kada trebaš hitno zbrinuti mladića s prostrijelnom ranom u glavi, a ne možeš doći do bolnice zbog laži i licemjerja takozvanih mirovnih snaga UNPROFOR-a koje su na ratištu bile samo hladne bijele figure nečije politike, a ne zaštita koja nam je bila obećana. Najtužniji životni trenuci bili su mi kada si uz branitelja koji ti umire na rukama, a ne možeš mu pomoći jer fizički ne možeš doći do bolnice.

Ljudi se čudom čude, kada kažem da je u nemogućim uvjetima ratnog pakla Nove Bile bilo i dobrote, to su bili naši fratri i svećenici, koji su nas tješili, ispovijedali i davali nadu - ističe Zdenka.

Vi ste braniteljica, dragovoljka i majka s posebnom moralnom ljudskom vertikalom dobrote i poštenja. Mene je posebno impresionirala jedna vaša rečenica: „Nismo gospodari života, ali jesmo gospodari sjećanja“, kao i „Ima jedna osobina u meni koju mi je dao Bog, da imam svoj čvrsti stav i odlučnost i nikada me u životu nitko ničim nije mogao uvjeriti u nešto drugo, možda amoravno i koristoljubivo“! Kako, danas žive Hrvatski branitelji u Hrvatskoj?

Susrećem oko sebe, na svakom mjestu, brojne nezadovoljne i bolesne branitelje. Mi iz rata smo svi braća i ponekad me savlada tuga zbog stanja u kojem su se nezasluženo našli. Stariji smo, bolesniji i sve teže podnosimo psihičku i fizičku bol, nepravde oko rješavanja braniteljskog statusa ili invalidnosti, a tu je i strah od preranog odlaska na drugi svijet. Uvijek tješim moje suborce riječima prividne utjehe: „Imati pravo, ne znači imati i prednost...!“

Svakoj braniteljici i branitelju potreban je neki vid terapije kako bi potisnuo ratna sjećanja i doživljava s kojima liježe i s kojima ustaje. Što biste Vi savjetovala kao liječnica i braniteljica?

Moja terapija je najbolja na svijetu, govori ratna heroína, Zdenka Čorkalo: brinem o mojim unucima, volim se družiti, razgovarati i smijati s djecom, jer je to savršen mali svijet, bezuvjetne ljubavi, smijeha i veselja, a kroz njih želim nadoknaditi 5 ratnih godina bez mojih mališana, Stipe i Jeronime, i 40 godina provedenih u Kliničkoj bolnici u Splitu.

Kada nisam s djecom onda pišem, jer imam toliko različitih autobiografskih tema, da mi se čini da nikada neću prestati pisati u životu. Imam veliki krug čitatelja mojih knjiga, koje su svojevrsni dokumenti i istiniti zapisi o životu i vremenu naše ratne generacije koja je stvarala Domovinu Hrvatsku. Želim ukazati na oholost birokracije, na siromaštvo materijalnog bogatstva, na duhovnu uzlaznicu, ulaznicu u svijet nedostupan bogatima.

Snašli ste se i kao izvrsna radijska novinarka, kao da Vam je to bio posao cijeli život?

Da, otkako ne radim u bolnici, vodim emisiju na Radio Mariji pod simboličnim nazivom „Nadom nošeni“, ugošćujem liječnike specijaliste koji prema određenoj temi na jednostavan način slušateljima pojašnjavaju bolest, simptome bolesti i načine liječenja. Uvijek nastojim ohrabriti bolesne ljude, razbiti stereotipe kako se ništa ne može, kako je sve gotovo i nema pomoći. Zašto to radim, nastavlja Zdenka, zato što mislim da se na sve načine treba vraćati dug znanja i dug nade kao što smo i mi sami bili i još uvijek jesmo tješeni i nadom nošeni. Često nas je u životu tuđa vjera spasila - zaključila je na kraju razgovora ratna liječnica Zdenka Čorkalo.

<https://zene-domovinski-rat.hr/intervjui/udruga/zdenka-corkalo-ratna-lijecnica>

FEMINISTIČKI ZAOKRET SUVREMENOG HRVATSKOG FILMA

Veći broj redateljica nove generacije donio je promjenu domaće kinematografije

76. Zlatko Vidačković

Novinarski projekt:
**HRT - majka ili maćeha
suvremene hrvatske
kinematografije?**

Elektronička publikacija:
Filmovi.hr

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
27. studenoga 2023.

U kinematografiji u neovisnoj Hrvatskoj među redateljicama jedino je Snježana Tribuson uspjela snimiti tri dugometražna igrana filma, i to dosljedno antifeminističkim pristupom ženskim likovima kao u filmovima iz devedesetih, dok su sve ostale redateljice snimile samo jedan film. Ipak, pojavio se veći broj redateljica nove generacije. Najveću promjenu u tretmanu ženskih likova na filmu donio je upravo val mladih redateljica koje su u svojim filmovima stavile žene u središte i promijenile perspektivu hrvatske kinematografije.

Kao začetnice iznijansiranih, životnih, jakih i zaokruženih ženskih likova u hrvatskom filmu posljednjih desetak godina se izdvajaju dva filma u kojima se ističu četiri protagonistice izvrsne feminizirane egzistencijalne drame *Ti mene nosiš* (2015.) Ivone Juke te mlada (anti)junakinja sjajne crnohumorne socijalne drame *Ne gledaj mi u pijat* (2017.) Hane Jušić. Pri tome treba naglasiti ulogu javne televizije, jer je Jukin film snimljen i kao televizijska serija u 7 epizoda, u kojima su i jače nego u filmu razrađeni likovi i dramske situacije.

Kao ustrajne autorice zanimljivih ženskih likova u kratkim filmovima izdvojile su se Sonja Tarokić, Hana Jušić, Jasna Nanut, Barbara Vekarić, Hana Veček, Nikica Zdunić, Judita Gamulin, Kristina Kumrić i još nekoliko mlađih autorica. Tu je i uglavnom tek koncipiranjem priča i funkcioniranjem likova ženskim temama okrenuta Irena Škorić, autorica prizeljkivano provokativnog no zapravo anegdotalnog i na opća mjesta o odnosima među spolovima i seksu oslo-njenog omnibusa 7 seX 7. Kad govore o svojim ostva-renjima i njihovim protagonisticama, Irena Škorić ispravno primjećuje da su žene u hrvatskom filmu nekad kuhale paštašutu i šutjele, dok se danas bore za sebe i svoja prava, a Hana Jušić tvrdi da radi i da želi raditi filmove o snažnim ženama.

Dok je u slučaju njezina dugometražnog prvijenca Ne gledaj mi u pijat, kao i u slučajevima primjerice ranijih kratkih filmova Zimica, Terarij i Da je kuća dobra, i vuk bi je imao, to sasvim razvidno, jer su u fokusu dva ženska lika – mlada protagonistica (Mia Petričević) i njezina sredovječna majka (Arijana Čulina) – koje funkcioniraju kao današnje varijacije tradicionalnih arhetipova dalmatinskih žena, pri čemu autorica nema iluzija o tome da je iz tih arhetipova i zadanih uloga moguće lako pa možda i uopće izići (ali je svakako moguće to pokušati, pa makar i buntom, slobodnim seksom i bijegom), riječi Irene Škorić nisu poduprte njezinim filmom. Omnibus 7 seX 7 pokušava biti provokativan i u nekim stvarima odvažan, pa čak i subverzivan, no naposljetku se sve svodi na stereotipno poigravanje klišejima o seksu i samo djelomice ljubavi, dok se provokativnost svodi na minimum erotike i pretpostavljivo tematiziranje homoseksualne ljubavi u jednoj priči.

S druge strane, Hana Jušić uspijeva biti intrigantna i kontekstom svoje priče, turobnom obiteljskom i socijalnom slikom koja okružuje njezinu protagonisticu, u konačnici čini se trajno osuđenu na životarenje u perpetuiranju ustaljenih modela muško-ženskih i obiteljskih odnosa. U ponešto drugačijem (urbanom) i modernijem kontekstu, onom zagrebačkih ulica i rada na TV-sapunici, na nemogućnost mijenjanja svojih sudbina osuđene su i protagonistice Jukina Ti mene nosiš, otuđena šminkerica Lidija (Nataša Janjić),

producentica Nataša (Nataša Dorčić), neurotična redateljica Ives (Lana Barić) i Lidijina 10-godišnja kći Dora (Helena Beljan). U likovima i sudbinama svih njih prelamaju se položaji, uloge i stanja žena u današnjoj Hrvatskoj, one su redom energične, samosvjesne i emancipirane (s iznimkom mlade Dore), ali i nezadovoljne i nesretne, a bolju budućnost jednog će dana možda, ali samo možda, moći ostvariti tek Dora.

Nakon spomenutih filmova slijedio je Aleksi Barbare Vekarić (2018.), Dnevnik Dijane Budisavljević (2019.) Dane Budisavljević, Mare Andreje Štaka (2020), Murina Antoanete Alamat Kusijanović (2021.) i Zbornica Sonje Tarokić (2021). Taj je val bio i međunarodno zapažen i nagrađen: 2021. godine Antoaneta Alamat Kusijanović osvaja Zlatnu kameru u Cannesu s Murinom, Sonja Tarokić Posebno priznanje žirija u Karlovym Varyima sa Zbornicom, dok za glavnu ulogu u filmu Mare Andreje Štaka Marija Škaričić osvaja Srce Sarajeva 2020. Trend su potvrdile Dubravka Turić (Tragovi, 2022.), Nina Viočić (Baci se na pod, 2022.), Jasna Nanut (Sedmo nebo, 2023.), Vanja Juranić (Samo kad se smijem, 2023.). Iz svega navedenog jasno je da ženski val u hrvatskom filmu nije prolazna pojava i da prolazi vrijeme kad su samo muškarci i muška perspektiva filmova dominirali hrvatskom kinematografijom.

<https://www.filmovi.hr/index.php?p=article&id=3455>

Roditeljstvo i karijera: Mijenjaju li se organizacije i institucije dovoljno brzo?

Nacionalno istraživanje „Roditeljstvo i karijera“ pokazuje da 65 % zaposlenih roditelja mora raditi kompromise u karijeri, a svaka druga žena se suočila s pretekama u dobivanju povišice, napredovanju ili prilikama za napredak zbog majčinstva. Majke propuštaju i više prilika za razvoj karijere, što same takvim i doživljavaju, dok muškarci smatraju da su im prilike izjednačene. Također, više žena smatra da je spol važan čimbenik promocije, njih 38 % u odnosu na 19 % muškaraca. Karijerne težnje se djelomično razlikuju u korist muškaraca (51 vs 41 %), ali mlađe generacije žena pokazuju veliki interes za razvoj karijere (91 % u dobi do 30 godina i 57 % u dobi do 40 godina) što je jasan znak organizacijama za osiguravanje potrebne podrške. Za razvoj ženskih karijera je važan i rodni balans na svim razinama koji trenutno nedostaje na razini visokog menadžmenta.

„Ženama i muškarcima je potrebna različita podrška za ostvarenje istih karijernih mogućnosti. Provedeno istraživanje jasno pokazuje razliku u percepciji prilika po spolu, pri čemu muškarci ne vide prepreke s kojima se žene susreću. Takvo mišljenje često prevladava i u organizacijama kojima kroz postupak certifikacije za MAMFORCE standard ukazujemo na stvarno stanje i pomažemo u promjeni koja vodi pravičnijoj i inkluzivnijoj kulturi“, istaknula je u razgovoru Diana Kobas Dešković, *direktorica tvrtke Spona Code i autorica MAMFORCE® Standarda.*

77. Darko Buković

Novinarski projekt:
Roditeljstvo i karijera

Elektronička publikacija:
tockanai.hr

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
16. kolovoza 2023.

Koliko je potrebno stalno ukazivati na stvarno stanje i pomagati organizacijama, ustanovama i institucijama u promjeni koja vodi pravičnijoj i inkluzivnijoj kulturi, govori i podatak da nove generacije zaposlenih mijenjaju značenja pojmova karijere i uspjeha, a poslodavci moraju biti spremni na izazove koje to donosi. Suočene s nikad izazovnijim tržištem rada, organizacije koje podržavaju fleksibilnost pomažu zaposlenima pri usklađenju privatnog i poslovnog života te lakše privlače i zadržavaju talente među novim generacijama, pokazuju rezultati.

Novo vrijeme nosi potrebu prilagodbe i uravnoteženja privatnog i poslovnog života.

Zaposleni roditelji su skupina zaposlenih koja se susreće s najvećim izazovima usklađenja privatnog i poslovnog života jer se roditeljstvo preklapa s profesionalnim razvojem. Izazovi su veći za zaposlene majke koje nailaze na brojne vidljive i nevidljive prepreke zbog majčinstva koje se tumači „smanjenim mogućnostima napretka, manjom plaćom, zatvaranjem vrata za sudjelovanje u većim i izazovnijim projektima“.

Očinstvo se s druge strane tumači „dodatnim radom na novim, često vremenski zahtjevnim projektima, većim plaćama i napredovanjem“.

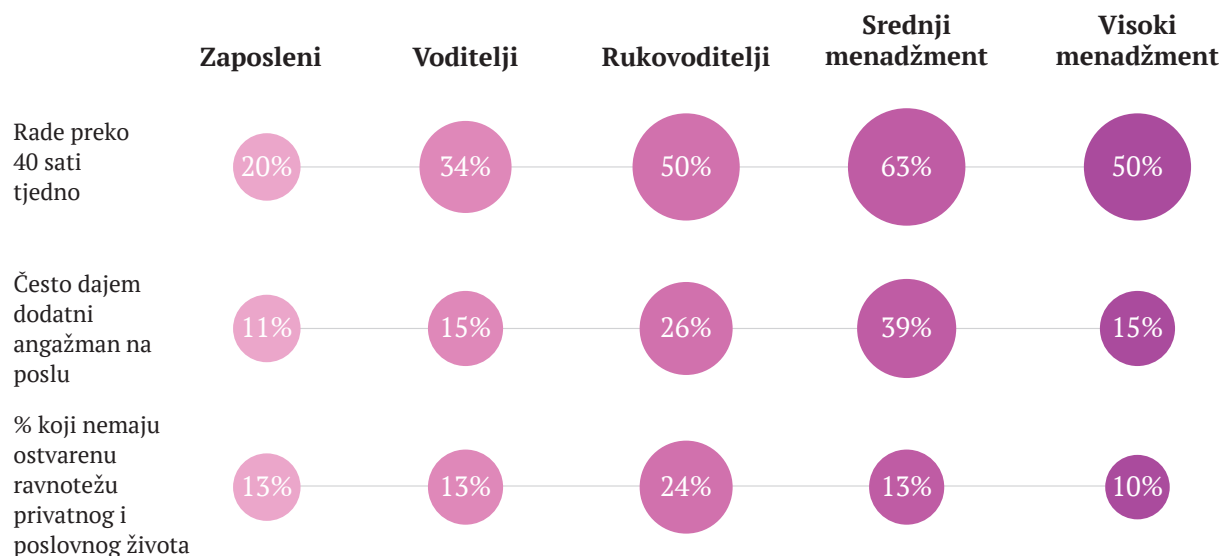
Žene, pokazuje istraživanje, još uvijek snose veći dio odgovornosti za obiteljske obaveze što se ogleda u težem usklađenju privatnog i poslovnog. Izazovi su to

s kojima se nose i organizacije jer nedostatno usklađenje privatnog i poslovnog i prekovremeni radi vode do obolijevanja pa time i smanjene produktivnosti te se gube talenti. Dugoročno su svi na gubitku.

I Vlada, država, moraju se boriti i izboriti za unaprjeđenje ravnoteže između privatnog i poslovnog života, a među posljednjim pozitivnim aktivnostima je unaprjeđenje zakonodavnog okvira – u sustavu roditeljskih potpora podignut je iznos naknade za roditeljski dopust te je uvedeno pravo na očinski dopust, s ciljem ravnopravnije raspodjele skrbi o djeci u najranijoj dobi od strane oba roditelja.

Sukladno brojnim dosadašnjim istraživanjima i iskustvenoj povratnoj informaciji usklađenje privatnog i poslovnog života je pitanje koje se još uvijek više odnosi na žene nego na muškarce. Potkrijepimo to podatkom kako 67 % muškaraca smatra da ostvaruje ravnotežu privatnog i poslovnog života, dok je to kod žena nešto više od polovice, točnije 55 %.

Pogledajmo li odgovore o prekovremenom radu, muškarci češće rade prekovremeno, njih 31 %, dok je taj postotak kod žena nešto manji i iznosi 26 %. Stavimo li u odnos ta dva podatka, možemo zaključiti kako muškarci, iako rade više prekovremeno, procjenjuju da imaju bolju ravnotežu privatnog i poslovnog života od žena, uz izuzetak žena na pozicijama srednjeg menadžmenta koje također nemaju dobru poslovno-privatnu ravnotežu života.

Upravo skupina srednjeg menadžmenta se teže nosi s izazovima usklađenja privatnog i poslovnog jer češće daju dodatni angažman na poslu, a čak 63 % njih radi iznad 40 sati tjedno. Osim žena kao jedinstvene skupine koja se susreće s više izazova usklađenja različitih životnih uloga, skupina zaposlenih koja se ističe po tom pitanju su zaposleni koji rade na poslovima srednjeg menadžmenta neovisno o spolu. Očekivanja od njihove uloge su visoka: s jedne strane njihovi nadređeni očekuju ispunjenje rezultata, a s druge strane zaposleni s kojima surađuju očekuju dobro upravljanje, fer odnos i odgovaranje na njihove privatne zahtjeve, što uvelike utječe na iskustvo rada zaposlenih. Ujedno, upravo se preko načina rada i upravljanja srednjeg menadžmenta ogleda stvarna korporativna kultura, pa tako i prihvaćanje različitosti. Često se srednji menadžment nalazi između čekića i nakovnja i potrebna im je dodatna organizacijska podrška kako bi mogli odgovoriti na zahtjeve svog radnog mjesta i sve zahtjevnijeg okruženja.

Naime, rodno uvjetovanim stereotipima društvo očekuje da se o djeci primarno brinu majke dok se očeve obeshrabruje u preuzimanju aktivnije uloge u roditeljstvu.

Istraživanje je pokazalo da je fleksibilnost radnog vremena i mjesta rada još uvijek nedovoljno iskorištena kod usklađenja privatnog i poslovnog života. Fleksibilnost je visoko na listi prioriteta zaposlenih roditelja uz skoro ¼ zaposlenih koji bi smanjili broj sati na poslu te 20 % onih koji bi smanjili prekovremeni rad.

Upitani kada bi mogli promijeniti jednu stvar u organizaciji svog posla, sudionici istraživanja odgovaraju: „Da me se ne zove van radnog vremena kući svakih pola sata“ i „Više dana rada od kuće“.

Majkama je roditeljstvo veća karijerna prepreka nego očevima, još je jedna istraživanjem potvrđena teza.

Na upit *Jeste li ikad osjetili da je Vaša uloga roditelja bila razlogom za propuštenu povišicu, promaknuće ili priliku za napredak?*, 16 % očeva iskusilo je da je njihova uloga roditelja bila prepreka u dobivanju povišice, promaknuća ili prilike za napredak. Još je

gori podatak za žene – čak 45 % majki iskusilo je da je njihova uloga roditelja bila prepreka u dobivanju povišice, promaknuća ili prilike za napredak.

Percepcija negativnog prelijevanja obiteljske na poslovnu ulogu povećava se s brojem djece, još je jedan podatak iz Istraživanja. I dok je za jedno dijete postotak negativnih odgovora bio 27 %, kod troje i četvero djece taj se postotak popeo na čak 49 %.

Roditeljstvo kao otežavajuću okolnost kod napredovanja više osjećaju žene te u značajnoj mjeri mlađe generacije milenijalci i generacija Z (33-35 %). Među preprekama koje majke navode su nemogućnosti sudjelovanja u poslovnim događanjima i aktivnostima izvan radnog vremena koje su važne za razvoj karijere, nemogućnosti posvećenja karijeri zbog obiteljskih obaveza te isključenje iz značajnijih projekata kojima se razvijaju kompetencije i postiže veća vidljivost unutar timova i organizacije. Među razlozima takvih prepreka je i percepcija negativnog prelijevanja obiteljske na poslovnu ulogu koja je najizraženija među pripadnicima visokog menadžmenta. U podlozi takve percepcije su obično nesvjesne pristranosti. Percepcija barijere napretka majki najlošija kod Milenijalaca (30-35 godina).

Mlada generacija koja je u dolasku smatra da mladi muškarci koji su roditelji imaju jednake mogućnosti napredovanja kao i ostali zaposleni, dok čak 50 % žena procjenjuju da su takve mogućnosti za mlade majke smanjene.

<https://tockanai.hr/biznis/karijere/roditeljstvo-i-karijera-mijenjaju-li-se-organizacije-i-institucije-dovoljno-brzo-70117/>

Je li Hipokratova zakletva uključiva?

Iako bi bilo za očekivati kako bi medicinski sustav trebao biti prvi u kojem će korisnici Inkluzije doživjeti pozitivno iskustvo ima primjera koji govore suprotno: od šokirajuće terminologije nekih liječnika, preko predrasuda koje mogu biti presudne do nesposobnosti zdravstvenog sustava da za pacijente s Inkluzije osiguraju uvjete i posebno obučene specijaliste

Zove se Iva. Ima 36 godina. Nije joj dobro. Pokazuje da je boli, da nema snage, sklupčala se, sve je bljeđa. Njena asistentica u Centru inkluzije u Vodicama zabrinuta je i zove Hitnu pomoć. Nakon nekog vremena dolazi liječnica, pregleda pacijenticu i konstatira:

„Zar vi ne čitate njenu dijagnozu!? Ona je psihički bolesnik! Njeno stanje je simptom mentalne bolesti. Nije ona za Hitnu, neću je voditi sa sobom. Može dobiti infuziju, to je sve“, oštro zaključuje slučaj.

Dan kasnije Ivi je sve lošije i iz Centra zovu liječnicu obiteljske medicine, koja pregledavši pacijenticu bez razmišljanja organizira njen hitan transport u šibensku bolnicu. Tamo je Ivi dijagnosticiran apsces u trbušnoj šupljini koji je uzrokovao sepsu. Spašena je u zadnji tren.

Predrasude uz ordinacije

„Tretman koji ljudi iz naše Inkluzije zateknu kad zatraže liječničku skrb nije uvijek ravnopravan i uključiv. Ne

78. Josip Antić

Novinarski projekt:
Priče iz uključivog svijeta (inkluzija u Šibeniku)

Elektronička publikacija:
Šibenik IN

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
23. srpnja 2023.

promatra ih se kao što bi promatrali mene ili vas nego se zaključuje na temelju psihijatrijske dijagnoze ili njene pretpostavke“, kaže dr. sc. Marija Alfirev, ravnateljica Centra za Inkluziju Šibenik.

Uvjerena je da spomenuti primjer upućuje na nešto znatno dublje - neki liječnici (a od njih pomoć i razumijevanje prije svega očekuju u Inkluziji) nisu raščistili s predrasudama. Spomenuta neprofesionalna i po život opasna intervencija liječnice iz Hitne službe ima svoje korijene u postupcima koji, kaže Marija, sežu u 19. stoljeće. Čitala sam mišljenja liječnika, kaže, koji bez problema prepisuju po šezdesetak godina stare liječničke nalaze, pa se u dokumentima korisnika Inkluzije znaju naći povijesti bolesti sa konstatacijama „idiotizam“, „debilizam“...

Nažalost, međunarodna klasifikacija bolesti još uvijek govori o mentalnoj retardaciji iako je suvremena znanstvena terminologija ne samo odavno promijenila takvo nazivlje, nego je takav tip dijagnosticiranja ocijenila i kao neprimjeren i uvredljiv.

Prije svega, intelektualne teškoće nisu posljedica ili uzročnik mentalne bolesti. Ona je moguća u takvom stanju, ali ljudi s intelektualnim teškoćama ne moraju biti psihički bolesnici. Ako jesu zaslužuju dostojanstven tretman. I tu postoji čitav spektar pristupa i metoda. Jedna je temeljit pregled s jasnim razlučivanjem tjelesnog ili mentalnog simptoma. Možete biti depresivni, ali vaša depresija nije razlog da vam se ne dijagnosticira perforacija slijepog crijeva. Spomenuti slučaj nije jedini u kojem medicinska praksa u Hrvatskoj osobama s intelektualnim poteškoćama pristupa neadekvatno. Točnije, lošim politikama vođen hrvatski zdravstveni sustav za tu skupinu pacijenata nije osigurao okvir ni planirao dovoljan broj specijalizacija.

Neinkluzivni sustav

„Najviše se zabrinem kad liječnici ne shvaćaju dovoljno ozbiljnost potreba naših ljudi pa kad vide nalaze kažu: ma to je dobro, ne treba ništa dalje poduzimati, niti raditi daljnje specijalističke preglede da bi se uspostavila prava dijagnoza. Kao da odgađaju neke zahvate dok se nešto ne zakomplicira. Najbolja iskustva imamo s liječnicima opće prakse koji imaju senzi-

biliteta i empatije, sluha i volje za zdravlje naših ljudi. Saslušaju i njih i nas detaljno“, kaže Anamarija, viša asistentica u Inkluziji.

Ipak, njihova dobra volja ne može nadoknaditi mane koji zdravstveni sustav iskazuje.

„Naši ljudi za neke zahvate moraju biti podvrgnuti općoj anesteziji. Tavi pregledi odnose se na gastrokopiju ili kolonoskopiju. A čekanje na takve preglede je po godinu dana, naši ljudi uglavnom dobiju uputnicu za Split ili Zagreb“, kaže Anamarija.

No, i neki drugi reklo bi se „jednostavniji“ pregledi daleko su od inkluzivnosti.

Nažalost, nemamo stomatologa koji obavlja zahvate u općoj anesteziji ili je u stanju pacijenta dovesti u stanje da može biti podvrgnut lakšem zahvatu, kaže Anamarija. To znači da i za krpanje rupice ako osoba ne može surađivati sa stomatologom valja potegnuti do Splita. Da ne ostane sve na Šibeniku, nedavno je u medijima objavljena priča autističnog dječaka iz Zadra koji je na tretman primjeren njegovom stanju čekao godinu dana. U međuvremenu bolove i upale je krpao anelgeticima i antibioticima. Na kraju umjesto prevencije dobio je – vađenje zuba. Kako to izgleda u boljoj varijanti izgleda iz vizure zubobolnog pacijenta priča nam roditelj.

Do stomatologa izvan županije

„Strah je jači od svega, moja kćer od 26 godina prilikom odlaska stomatologu totalno se smrzne. Valja znati da je tijekom rane mladosti prošla izrazito duge i bolne medicinske tretmane i sam pogled na bijelu kutu i zubarsku stolicu je vratio na traumatu“, priča. Nakon nekoliko intervencija s općom anestezijom, a još više neuspješnih i traumatičnih odlazaka njegova kćer konačno je dobila adresu specijaliziranog stomatologa, ali ne u Šibeniku.

„Bez stvaranja povjerenja, nema pomaka. U Zagrebu smo, jer imamo mogućnost boravka u tom gradu, imali nekoliko treninga: najprije smo odlazili da nam doktorica samo pregleda zube. Onda smo krenuli korak dalje i obavili smo čišćenje kamenaca. Sve to je obavljano u opuštenoj atmosferi uz muziku i priču, jer

je uz stomatologa sudjelovala i njena sestra. S takvim pristupom mogli smo konačno primiti injekciju s lokalnom anestezijom i obaviti plombiranje zuba. Netko bi rekao, čemu tolika priča, ali ako se zna da je moja kćer (koja ne govori) prije par godina morala primiti kompletnu anesteziju da bi joj se sanirali zubi (morala je na operaciju srca, a liječnici u Njemačkoj nisu htjeli ni čuti da tome pristupe, ako pacijentica nema sanirane zube – jer upravo s tog mjesta može krenuti opasna infekcija) jasno je koliki korak smo napravili. A to je nezamislivo bez posebno senzibilnog i obučenog stomatologa“, kaže roditelj, dodajući kako i u Zagrebu postoji samo jedan takva stomatologinja i ordinira u Dječjem domu Vladimir Nazor. Osoba koja zna i umije zove se Jelena Bradić, dr. med. dent., specijalist dječje i preventivne stomatologije.

Ima još dobre prakse

Među dobrim primjerima, kad je posrijedi tretman ljudi iz Inkluzije, onaj je ginekologa u Šibeniku.

„Žene u našim stambenim zajednicama, kao i sve ostale imaju potrebe za redovitim ginekološkim pregledima. Taj pregled zna biti neugodan za svaku ženu no u našem slučaju pristup je bitno drugačiji. Traži ne samo stručnu nego i senzibilnu i empatičnu osobu, koja često mora biti i psiholog“, kaže Anamarija.

U Inkluziji su se osvjedočili kako postoje i drugi liječnici čija praksa može biti dobra smjernica za zdravstvenu skrb osoba s intelektualnim poteškoćama. Primjerice, dugi niz godina takve osobe bile su u domovima podvrgnute sedatiranju iako su se njihovi problemi mogli rješavati na nefarmakološki način.

„Sedativi, antipsihotici, antidepresivi spadaju u najčešće primjenjivan medicinski tretman. Psihijatri koji ih propisuju nisu skloni saslušati mišljenje nas koji smo u Inkluziji svaki dan. Ipak, primjer psihijatrice dr. Daniela Burazin zaslužuje da se naglasi“, priča Marija.

Dr. Burazin radila je u šibenskom psihijatrijskom odjelu (danas radi u Splitu) i intezivno je surađivala sa djelatnicima Inkluzije kad je posrijedi dobrobit osoba koje žive u njenim zajednicama. Tijekom

njenog mandata u Inkluziji je nekoliko osoba uspjelo uspješno prebroditi skidanje sa sedativa.

„Naravno da taj postupak nije uvijek moguć. Ali često se zaboravlja da topla riječ, razumijevanje, zdrava međuljudska okolina, radna terapija mogu i čine puno više nego sedativi. Doktorica Burazin bila je jedna od onih koji su me uvjerali da je Hipokratova zakletva uključiva i ne dijeli liječnički pristup prema dijagnozama. Voljela bih kad bi njen princip rada postao načelo pristupa medicinske inkluzije“, kaže Marija, ističući kako jednom zaslužena diploma bilo kojeg fakulteta ne znači prestanak edukacije, pa tako ni za liječnike. Tretman osoba s intelektualnim teškoćama i njihova inkluzija zaslužuje da bude tema i interes svih koji uzimaju svoj obol u javnom zdravstvu.

<https://sibenik.in/sibenik/je-li-hipokratova-zakletva-ukljuciva/175722.html>

| Švajneraj

79. Svjetlana Lugar

Novinarski projekt: Švajneraj

Elektronička publikacija:
H-alter

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
13. kolovoza 2023.

Jakuševac. Naselje na istoku gradske četvrti Novi Zagreb-istok. Ulica Tišinska. Prva, paralelno uz gradsko odlagalište otpada Prudinec. Tu je i nogometno igralište. Uređeno. Uz njega ugostiteljski objekt, pa parkiralište. Uz parkiralište, istočno, ograđen je teren koji pripada igralištu, a južno širinom parkirališta i ograđenog terena svježe je pokošena livada. Istočno iza ograde ograđenog terena je nasip. Zovu ga tribinom. Iza nje gustiš divljeg raslinja skriva izgubljene lopte prejakih šuteva. Naziru se: odbačena plastika, dijelovi kućanskih aparata, hrpe i plošno razbacani nedefinirani otpad. Nedostupno je, pa sve zajedno daje utisak zapuštenosti i zaboravljenosti. Iz gustiša strše uspravni dijelovi krošnji borova zasađenih desetak godina ranije. Poneki borovi imaju donje grane osmuđene vatrom. Neki dobronamjernik pomislio je urediti prostor. Zapuštenost vatru nije prihvatila.

Suprotna strana ulice. Nižu se uredni pristupi dvorištima koji nude boravak ukućanima i gostima. Kuće, ne slučajno izabranih boja fasada uklapaju se u niz neočekivane ljepote. Kad se pogledom klizne niz rasvjetni stup prema nebu, iznenađenje! Veliko gnijezdo po mjeri rode koja sjedi. Nijemo pogledom komunicira s drugim rodama koje imaju ista gnijezda na ponekim susjednim stupovima u nizu ili u odvojcima ulice. Idila!

Ali to je samo segment. Slika. Optimistična nada da bi tako moglo biti kroz cijelo naselje. Ali nije.

Sve je započelo brojevima dviju mjernih jedinica o udaljenosti. Petsto i petnaestak metara!

Naime, starosjedioci Jakuševca čije nekretnine su udaljene od deponija gradskog otpada do 500 metara, Pravilnikom, u mandatu ministrice Marine Matulović-Dropulić, ostvarili su pravo od Grada na naknadu za umanjenu tržišnu vrijednost svojih nekretnina budući da se nalaze u zoni utjecaja deponija. Naknada je uvjetovana vlasništvom nad nekretninama prije sanacije odlagališta, a čini razliku između tržišne vrijednosti i umanjene, imala se isplaćivati kroz pet godina, obročno plus kamata i da se to pravo može ostvariti samo jedan put.

U isto vrijeme urbanizacija naselja se isplanirala. Starosjedioci su je rado prihvatili. GUP-om su im poljoprivredna zemljišta pretvorena u građevinska koja su povoljno prodali investitorima i izgradnja stambenih zgrada formirala je tri urbane ulice: Kamenarku, Svetog Roka i Ede Peročevića. Uz starosjedioce, njih oko sedamsto, novogradnje su bile spremne prihvatiti nove stanare, njih oko tisuću šesto. U seljavanje je krenulo 2007. na 2008.

Novodoseljeni su pokupovali stanove privučeni obećanjima Grada da će se deponij zatvoriti 2010. godine, a brdo deponija pretvoriti u sportsko-rekreacijski prostor, što se nije dogodilo, pa su prevareni duplo. Naime, uglavnom nisu znali za niz aktivnih svinjskih farmi kroz cijelo naselje, a za ogromnu farmu petnaestak metara od ulaza brojeva 3, 5 i 7 u ulici Ede Peročević, rečeno je da je pred zatvaranje.

Očekivanu idilu života na rubu grada zamijenila je frustracija smradom deponija i još intenzivnijeg smrada svinja jakuševečkih farmera od kojih doslovno peku oči i boli želudac. Naselje je opustjelo. Ljudi su se uvukli u stanove, pišu predstavke, prijave i žalbe Gradu i Ministarstvima.

Godine 2012. Grad izdaje Naredbu o granicama držanja domaćih životinja. Jakuševečkim farmerima ta djelatnost više nije dopuštena.

Osim svinjara koji drže manji broj svinja pretežno za svoje potrebe, velik problem su svinjari koji na farmama uzgajaju i po tristo svinja po ciklusu.

Građanska inicijativa oko tri novonastale urbane ulice, Vijeću svoje gradske četvrti predaju peticiju kojom zahtijevaju postupanje po Naredbi. Pridružili su im

se i stanovnici Hrelića i Dugava. Od Vijeća su dobili podršku da se po Naredbi treba postupiti odmah, i dalje ni jedno prolongiranje roka zatvaranja farmi nisu podržali.

Svinjari iste godine prosvjeduju zatvaranjem ulaza u deponij. Traže zatvaranje deponija, prolongiranje roka zatvaranja ili izmještanja farmi i nimalo slučajno, traže novi ciklus naknada zbog blizine odlagališta jer je prethodni završio.

Da je zahtjev zatvaranje deponija farsa vrlo brzo bilo je jasno. Prolongiranje datuma zatvaranja farmi ponavljalo se cijelo desetljeće. Nove naknade nose naslov Naknada za umanjenu kvalitetu života zbog blizine odlagališta i zona utjecaja proširila se samovoljom Grada na tisuću metara od deponija, do Sarajevske ulice i dalje na naselja Hrelić i Mićevec, dva do tri kilometara udaljenih od Prudinca. U isto vrijeme preskočene su urbane zgrade s novodoseljenim građanima kao da su oni u nekom svemirskom vakumu što se tiče štetnog utjecaja odlagališta, a u smrad sa svinjskih farmi se nije diralo.

Sukob oko svinja podijelio je naselje, na novodoseljene kojih je znatan broj, i na farmere kojima su se pridružili mali broj suseljana. Zajedno čine manjinu ne samo cijelog naselja, već i manjinu domicilnog stanovništva. Novodoseljene nazivaju „urbanima“.

Izdvajaju ih iz zajednice ističući da s njima ne dijele interese, običaje i svjetonazor. U dva navrata pokrenuli su akciju da se naselje razdijeli u dva mjesna odbora: ruralni i urbani. Neuspješno, jer ni od svojih domicilnih nisu dobili podršku.

Nakon niza neuspjeha, „urbani“, daju dojam nezainteresiranosti da bilo što mijenjaju iako su prevareni i osiromašeni. Njihove nekretnine koje su skupo platili izgubili su na vrijednosti i do 45 % i automatski diskriminirani od svog Grada i Ministarstava.

Svinjarima i manjini koja ih podržava nije u interesu da se deponij zatvori. Ono je sredstvo ucjena, i onda i danas. Poručuju Gradu da se u deponij neće dirati ako im se ostave svinje. Mnogim prethodnim zahtjevima Grad je pogodio naselju i pojedincima: išlo

je ubrzano ulaganje u infrastrukturu naselja; odobravane su naknade zbog blizine odlagališta; zapošljavalo se u gradske urede; nudilo im se članstvo u upravne odbore gradskih organizacija; umreženi zajedno sa svojom djecom kroz mnogobrojne udruge dobivali su donacije od Grada bez obveze da odrade programe ili projekte; dodjeljivale su im se nagrade na natjecanjima (npr. suhomesnatih proizvoda!) i tu ih je podupirao i instruirao sam Grad.

Zauzvrat doprinijeli su dozvolama za širenje i rad deponija i rado su se stavljali na izborne liste svojih dobročinitelja.

Svo to vrijeme, sporadično se upozoravalo na uvjete smještaja domaćih životinja i rada farmi. Na tovljenje svinja hranom iz ugostiteljskih kuhinja, bolnica, vrtića i trgovačkih centara, besplatno; na izbacivanje viška mase iz gnojnica s koljivom u okoliš ili razrijeđeno kroz gradski odvod, a da se instrument zaštite okoliša i kvalitete življenja susjeda „zagađivač plaća“ nije pokrenuo. Uzgoj svinja je preisplativ u odnosu na uloženo, zato se i brani zatvaranje farmi.

Da bi prijave bile obrazložene bez prigovora adresata, proučavali su se zakoni, uredbe i pravilnici. Odgovori su bili da nepravilnosti nisu uočene ili ponekad bi se definirao smrad neke određene farme, ali u rješenju nije bilo pravnog lijeka ili naznake intervencije nadležnih u zaštiti kvalitete življenja. O utjecaju na zdravlje ljudi ni slova.

Reakcije na prijave revoltiralo bi starosjediocce. Slijedio bi otpor. Neočekivano nasilan. Prema Gradu su izlazili s novim zahtjevima i ucjenama prijeteći novom blokadom ulaza u deponij.

Naredbom iz 2012. zabranjeno je držati stoku na području Jakuševca. Rokovi su se prolongirali ucjenama svinjara i njihovih podržavatelja. Od 2015. na natječaje za potpore za zatvaranje ili izmještanje farmi odaziv je bio slab, a 2019. i 2020. na novi natječaj s kojim se definirao krajnji rok postojanja farmi u naselju do 31.12.2020. Odazvali su se svi. Većina malih i srednjih farmi pristalo je na procjenu naknade i zatvorili su farme. Ostalima do danas traje proces smanjivanja kapaciteta životinja. Kada između dva

izvida na farmama nije bilo smanjenja broja životinja bilo je jasno da se vara. Po završetku proizvodnog ciklusa prodane svinje zamijene se novim prašćićima. Bređe krmače nisu rijetkost.

Kroz građanski angažman u obrani vlastitih interesa i medijske istupe nekoliko svinjara nametnuli su se kao vođe uz pratnju petnaestak bukača. Većina takvo ponašanje ne odobrava, ali se ni ne suprostavlja. Ili se boje ili ne mogu predvidjeti gdje će ih otpor odvesti ili dovesti, a Grad se pokazao nemoćan problem riješiti unatoč nizu odluka.

Niz od dvadeset, petnaest i deset godina utrošio se na partikularne interese grupe stanovnika naselja, manjeg dijela starosjedioca, koji su se fokusirali na izvlačenje novca i interesa, a u isto vrijeme dok im se udovoljavalo u cilju zadržavanja mira u naselju, dopustilo se da se paralelno nisu rješavali pravi problemi: pripreme oko zatvaranja deponija i urbanizacija naselja sa svim infrastrukturnim potrebama stanovnika i prije svega zaštita okoliša zagađenog od otpadnih produkata uzgoja domaćih životinja koji nisu bili pod kontrolom standarda postupanja koje je regulirano zakonima i pravilnicima.

U konačnici svi stanovnici Jakuševca su gubitnici i šire sva okolna naselja, budući se agresivno ponašanje farmera prelilo van njihova naselja, a smrad svinja jednako se osjeća kao i deponij.

Javnozdravstveni problem što je na tržištu hrane ponuđen uzgoj mesa i mesnih proizvoda iz nekontrolirane proizvodnje nije ni detektiran od nadležnih, a do javnosti informacija nije ni došla, jer medijima je zanimljivije izvještavati o grotesnim epizodama sukoba pojedinaca ili grupa u naselju Jakuševca.

Grad i Ministarstva da su radili po zakonu i u interesu građana ne bi dopustili nagomilavanje problema koji se u kratkom roku ne mogu riješiti, ne bi priuštili ovaj svakodnevni švarneraj.

<https://h-alter.org/planet-zemlja/svajneraj/>

Mlada, ambiciozna i uspješna Nina Skočak: ‘Demokracija bez sudjelovanja ne postoji, moramo biti uključeni u procese ako želimo vidjeti napredak’

Nina Skočak jedna je od najpraćenijih hrvatskih TikTokerica. Međutim, ova mlada dama iskače iz stereotipa današnjih influencera. Nina Skočak diplomirala je na dvama fakultetima, studirala u trima europskim zemljama i stažirala u Europskom parlamentu. Trenutačno radi u jednom savjetodavnom znanstvenom tijelu Europske komisije, a uz to snima svoj ekološki podcast za Friedrich Ebert Stiftung, sve to dok svakodnevne crtice iz svog života i dalje dijeli na društvenim mrežama. Stoga je upravo Skočak bila odličan sugovornik na temu žene u europskoj politici. U zanimljivom razgovoru za Generaciju.hr dotaknula se političkog djelovanja, rada u *Bruxellesu*, žena i mladih te otkrila na kojim zanimljivim projektima trenutno radi, a koji će uveliko utjecati na život u Europskoj uniji.

80. Katarina-Kaja
Župančić

Novinarski projekt:
**‘BRUXELLSKE
POTPETICE’ Žene u
europskoj politici**

Elektronička publikacija:
Generacija.hr

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
15. studenoga 2023.

U više intervjua rekli ste kako je Vaš san bio upisati akademiju dramske umjetnosti. „Igrom slučaja“ upisali ste novinarstvo i zaljubili se u politologiju. Koliko je političko djelovanja bitno za Vas kao mladu ženu?

Ja sam ustvari postala politički aktivna još u srednjoj školi. Čim sam napunila 18 u članila sam se u jednu našu političku stranku jer sam tada živjela u uvjerenju da se sustav mijenja iznutra. Ubrzo nakon sam se jako razočarala u principe funkcioniranja stranke i shvatila sam da ne moram biti u stranci da doprinosim društvu. Nakon toga sam volontirala u različitim udru-

gama, bila dio različitih EU projekata i slično, tako da je političko djelovanje i doprinos društvu za mene oduvijek bilo jako bitno i još uvijek i je. Trenutno je moj moto da demokracija bez sudjelovanja ne postoji i moramo nekako biti uključeni u te procese ako želimo vidjeti napredak.

Trenutno radite u Scientific Advice Mechanism (SAM). Možete li pobliže objasniti kakav je to mehanizam Europske unije te koja je njegova uloga u europskoj politici?

To je mehanizam putem kojeg najviši predstavnici u EU, odnosno članovi Komisije, mogu direktno zatražiti savjet od znanstvenika za određene teme. Sjetite se kako je za vrijeme Covida postojalo nekoliko znanstvenika koji su savjetovali vladu o Covid mjerama... E, to je isti taj sustav, samo i za sve druge teme. Mnogi su problemi puno kompleksniji od onoga što političari misle da znaju i tu ulazi znanost koja daje svoju stručnu perspektivu. Mi kao mehanizam okupljamo najbolje europske znanstvenike koji pružaju preporuke političarima – što bi se trebalo napraviti na EU nivou da se unaprijede stvari na određenom polju. Teme koje smo do sada obrađivali su raznolike, od preporuka za prevenciju raka, do trenutno, umjetne inteligencije.

Možete li podijeliti iskustvo ili projekt koji smatrate posebno inspirativnim ili obrazovnim iz vašeg rada u SAM-u?

Moram reći da je svaki projekt i tema koju obrađujemo jako zanimljiva, ali trenutno mi je najdraža tema održiva prehrana na kojoj smo radili cijelu ovu godinu. To mi je posebno zanimljivo jer postoji ogromna scena lobista i predstavnika prehrambene industrije kojima nije u interesu da se stvari mijenjaju tako da je scena dinamična.

SAM je nažalost nekako nedovoljno poznat hrvatskoj javnosti. Stoga nas zanima kako SAM promiče inkluzivnost i raznolikost, posebno u pogledu mladih stručnjaka?

To je odlično pitanje. Moja organizacija okuplja mreže europskih akademija, preko kojih nalazimo znanstve-

nike za određene teme. Jedna od tih mreža je i mreža mladih znanstvenika tako da za svaku temu imamo dio mladih znanstvenika koje uključujemo. Naravno, uvijek se vodi računa i o balansu žena i muškaraca i to uopće nije upitno.

Kako biste potaknuli druge mlade žene da se uključe u područje znanstvenih savjeta, posebno kroz organizacije poput SAM-a?

Ono što je za znanstvenike ključno jeste da se učlane i budu aktivni u svojim akademijama te u europskim mrežama akademija. Na primjer, kod nas kroz HAZU mogu biti aktivniji u tim većim mrežama.

Možete li opisati svoj trenutni angažman u politici EU i koje su ključne teme s kojima se bavite?

Pa, mislim da je bitno za naglasiti da se ja trenutno ne bavim politikom, nego, kako bi se to reklo na engleskom jer mi nemamo dovoljno dobar prijevod, policy. Ja nemam nikakav politički angažman nego sam više neki vid eurokrata, a bavim se svim temama koje nam dođu na stol. U zadnje vrijeme je to bila održiva prehrana, iduće nam dolazi AI.

Koje su najveće izazove s kojima se suočavate kao mlada žena u politici EU? Točnije, jeste li se u svojem radu susreli s negativnim iskustvima zbog toga što ste žena?

Mislim da žene imaju puno veće izazove u nacionalnoj politici, nego na razini EU. Skupina ljudi koja prati EU politiku je vrlo mala i specifična i najčešće su to ljudi koji se slažu s generalnim europskim vrijednostima. Ja se do sada stvarno nisam susrela gotovo s nikakvim negativnim iskustvima i nikada nisam imala osjećaj da me je netko u poslu diskriminirao jer sam žena.

Kako Europska unija može bolje uključiti mlade žene u procese donošenja odluka?

Ovdje je veće pitanje kako uključiti mlade samo mlade žene. U EU parlamentu postoji više zastupnika s imenom Martin nego mladih od 35 i to je veliki problem. Po meni bi europske političke stranke trebale

imati posebne programe podrške i uključivanja mladih direktno u svijet donošenja odluka, što naravno uključuje i žene. Za sada se sve, nažalost, svodi samo na najniže razine stažiranja, nekih konferencija itd., što je nedovoljno. Treba nam se dati prilika i poticaj za veće stvari.

Neki domaći politički analitičari ističu kako je rad žena u institucijama EU nedovoljno vidljiv javnosti, kako Vi koja kao mlada žena koja se upravo bavi politikom i medijima odgovarate na takve kritike?

Pa ja se osobno ne slažem s tom tvrdnjom. Nacionalni mediji rijetko kada generalno prate EU teme i to gotovo nikoga zanima osim ako u pitanju nije neki skandal. I muškarci su slabo vidljivi u tom polju.

Europski mediji su puni žena. Trenutno je „šefica“ EU upravo Ursula von den Leyen, predsjednica Parlamenta je također žena... I one su trenutno vidljive. Ali bih definitivno voljela vidjeti neke točne statistike koje možda imaju dublje uvide.

Kako vidite rad hrvatskih eurozastupnica i čelnica unutar institucija EU, kao što su Biljana Borzan, Dubravka Šujica ili Marija Pejčinović Burić?

Pa, postoje neke koje rade odličan posao i uistinu imaju besprijekoran ugled, a druge ipak lošije i nisu toliko prepoznate u tim krugovima. Ali ne bih baš sad išla u detalje.

Jedna ste od najpoznatijih TikTokerica u Hrvatskoj, koja osim besprijekornog modnog stila nudi i „drugičiji“ sadržaj na društvenim mrežama. Posebice „priče iza kulisa“ institucija EU. Gdje pronalazite ideje za takav sadržaj i koja je najvažnija poruka koju takvim sadržajem želite prenijeti pratiteljima?

Budući da ja snimam lifestyle sadržaj, pomalo snimam sve sfere svog života. A moja struka je veliki dio mog života, tako da je i to sasvim spontano ušlo u moj redovan sadržaj. Društvene i političke teme su velik dio mog života i jedina poruka koju za sad imam tim sadržajem jeste da ljude osvještavam da malo promišljaju, u najboljem slučaju da se i aktiviraju. Već mi se nekoliko ljudi javilo sa zahvalama da su preko mene

saznali za stažiranja u institucijama i došli u Brisel, također da više promišljaju dok kupuju odjeću, da su po prvi puta otišli u second hand i za mene je to jedan veliki uspjeh.

<https://generacija.hr/mladi/mlada-ambiciozna-i-uspjesna-nina-skocak-demokracija-bez-sudjelovanja-ne-postoji-moramo-bitu-ukljuceni-u-procese-ako-zelimo-vidjeti-napredak/>

Život poslije apokalipse : Smisao kraja

81. Dean Trdak

Novinarski projekt:
Život poslije apokalipse

Elektronička publikacija:
Moderna vremena Info

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
16. kolovoza 2023.

Zbilja kao post-apokaliptična fikcija

U jednoj sceni u filmu Woodyja Allena *Muževi i žene* (1992.) pisac Gabe Roth (kojeg glumi Woody Allen) usputno izgovara rečenicu koja će postati jedna od najcitiranijih Allenovih replika. U razgovoru sa studenticom koja polazi njegov kolegij kreativnog pisanja, Roth hvali njezinu kratku priču, a osobito rečenicu: „Život ne oponaša umjetnost nego loš televizijski program“. Allen ovdje ispravlja glasovitu misao Oscara Wildea koji u eseju *Ocvat laganja* (Oscar Wilde, *Intencije*, Disput 2009., prev. Damjan Lalović), izvrćući aristotelovski *mimesis*, piše kako „život oponaša umjetnost mnogo više nego što umjetnost oponaša život“.

Daleki odjek te Allenove dosjetke mogao bi se pronaći u reakcijama korisnika društvenih mreža na zagrebački potres 2020. Dan nakon potresa internetski portali prenijeli su izjavu jednog korisnika Twittera koja je ubrzo postala viralna: „Da sam gledao film u kojem usred pandemije zvekne potres dao bi mu 3/10 na IMDB-u“. U drugim komentarima spominjalo se kako još samo nedostaju poplava i skakavci, a na Facebooku je organiziran „Doček Godzille u Zagrebu“.

Apokaliptične slike praznih ulica tijekom *lockdowna*, zatim one katastrofalnih poplava, potresa i, naposljetku, onedavno, olujnog nevremena, postale su dijelom naše zbilje i kolektivnog imaginarija. Jedno se čini sigurno: umjesto lošeg televizijskog programa, zbilja je počela oponašati obrasce filmova katastrofe ili, točnije, post-apokaliptične fikcije. A ako je to tako, postavlja se pitanje mogu li nam mehanizmi post-apokaliptične fikcije pomoći da bolje shvatimo našu trenutačnu zbilju.

Rasklimano vrijeme

U posljednjih godinu i pol dana kod nas objavljeno više knjiga koje bi se na ovaj ili onaj način mogle svrstati u kategoriju post-apokaliptičnog. (Popis koji slijedi ni u kom slučaju nije i jedini mogući). To su *Vremensko utočište* Georgija Gospodinova (Fraktura, 2022., prev. Ksenija Banović), *Jutarnja zvijezda* Karla Ovea Knausgård (Oceanmore, 2022. prev. Anja Majnarić), *Radio noć* Jurija Andruhovyča (Fraktura 2023., prev. Ana Dugandžić i Dariya Pavlešen), a od domaćih autora *Kao pakao* Ivice Ivaniševića (VBZ, 2022.), *Druga Noina arka* Josipa Mlakića (Fraktura, 2022.), te u određenom smislu i *Mater dolorosa* Jurice Pavičića (Stilus knjiga, 2022.). Naposljetku, tu su još dvije knjige Srećka Horvata, izvorno napisane na engleskom jeziku, koje se na filozofski i aktivistički način bave post-apokaliptičnim dobom u kojem živimo, obje u izdanju VBZ-a i prijevodu Dore Held: *Poslije apokalipse* (*After the Apocalypse*, 2022.) i *Poezija iz budućnosti* (*Poetry from the future*, 2023.).

Vjerojatno ne treba čuditi što se svi ti pisci odjednom, naizgled istovremeno, svatko na svoj način, bave post-apokaliptičnim. Govoreći o svom romanu *Vremensko utočište*, u intervjuu koji je dao Modernim vremenima, Georgi Gospodinov izjavio je da se u posljednjih četiri ili pet godina moglo namirisati u zraku da se u vremenskom mehanizmu svijeta nešto rasklimalo, da vrijeme ne protječe na onaj način na koji smo navikli. Pandemija koronavirusa privremeno je ukinula budućnost kao horizont očekivanja, tijekom njezina trajanja nitko nije mogao razmišljati o životu poslije nje. Osim toga, u posljednje vrijeme više nego ikada shvaćamo da svijetu u budućnosti prijeti katastrofa globalnih razmjera nastavimo li i dalje bezobzirno iskorištavati njegove resurse. Poplave,

uragani, šumski požari po mnogima su tek simptomi klimatskih promjena koje više nije moguće zaustaviti. Mnogi klimatološki stručnjaci i drugi znanstvenici slažu se da su danas prijetnje po svijet ozbiljnije no ikad i da bismo se kao društvo trebali pripremati za suočavanje s posljedicama globalnog kolapsa pa se tako rađaju nove znanstvene discipline poput „kolapsologije“ i „kolapsozofije“.

U ovom novinarskom projektu u nizu od četiri članaka bavit ćemo se apokalipsom, ali njegov cilj nije ponuditi sveobuhvatne i konačne odgovore na složena društvena i ekonomska pitanja nego, temeljeći se na gore navedenim knjigama, istražiti čemu nas danas mogu poučiti post-apokaliptični narativi. U prvom članku pokušat ćemo shvatiti što bi to uopće bila apokalipsa i život poslije nje i kako nam može pomoći predodžba o mogućem kraju, u drugom se baviti pitanjem zaborava, u trećem onim što nam vizije o kraju govore o svijetu u kojem živimo, a u četvrtom se zapitati što uopće možemo učiniti kako bi mogući kraj bio drukčiji.

Priče o kraju

Počnimo – od kraja. Ljudi kao smrtna bića teško se nose s bilo kakvom pomisli o kraju. Međutim, kao što piše Frank Kermode u knjizi *Smisao kraja* (*The Sense of an Ending*), kraj daje smisao našem postojanju. Neprestano usklađujući svoje fiktivne „početke“ i „krajeve“, čovjek stvara priče kojima pokušava dati smisao vlastitoj egzistenciji.

Čovjekovu maštu tako već odavna zaokupljaju i priče o kraju svijeta. Od *Epa o Gilgamešu* preko židovske i kršćanske apokalipse i srednjovjekovnih milenarističkih pokreta pa sve do naših dana, vizije o kraju svijeta nisu uključivale njegov konačni kraj, već stvaranje nekog novog svijeta na njegovim ruševinama. Stari se svijet smatrao nepopravljivo pokvarenim, a novi je bilo moguće izgraditi jedino ako ovaj prethodni bude potpuno uništen. Naposljetku, iako se u svakodnevnom govoru apokalipsa upotrebljava u značenju „kraja svijeta“, ona zapravo znači „otkrivenje“, navještaj „novog neba i nove zemlje“, kao što kaže glasoviti stih Ivanova Otkrivenja (21.1.)

Mnoge apokalipse tako su se i dogodile, iščeznula su mnoga drevna carstva, nestajali su svjetovi i civilizacije.

Po čemu se onda ovaj naš današnji post-apokaliptični narativ razlikuje od svih prethodnih? Po tome što nam danas, smatra Srećko Horvat u knjizi *Poslije apokalipse*, prijeti ono što njemački filozof Günther Anders naziva „apokalipsom bez kraljevstva“. Drugim riječima, beskrupulozno iskorištavanje resursa, klimatske promjene koje već izazivaju prirodne katastrofe neslućenih razmjera i mogućnost nuklearnog uništenja predstavljaju dosad nezabilježene prijetnje koje bi mogle dovesti do potpunog izumiranja čovječanstva i uništenja biosfere. Dakle, bez kraljevstva nebeskog i mogućnosti novog početka. Ili, kao što pjeva grupa Blue Oyster Cult u pjesmi *This Ain't the Summer of Love* s albuma *Agents of Fortune* (1976.): „This ain't the garden of Eden/ There ain't no angels above“. To zvuči vrlo mračno, ali, paradoksalno, smatra Horvat, moći ćemo nešto promijeniti tek ako prihvatimo da je takav kraj neizbježan, štoviše, ako pretpostavimo da se on u budućnosti već dogodio. To jest, jedino ako eshatološke prijetnje u obliku klimatskih promjena (tsunamiji, požari, otapanje ledenjaka) ili nuklearnih katastrofa (Hiroshima, Černobil, Fukushima) shvatimo kao „otkrivenja“, znakove koji nagovještaju kraj, koji znači i konačno uništenje svijeta, moći ćemo stvoriti pretpostavke da takav kraj i spriječimo.

Trenutno postupamo upravo suprotno, pravimo se kao da je sve u redu, nastavljamo zagađivati planet i uništavati njegove resurse zbog profita, to jest, kao što kaže engleska izreka, „živimo kao da sutra više ne postoji“. Pozivajući se na francuskog psihoanalitičara Octavea Mannnonija, Srećko Horvat u knjizi *Poezija iz budućnosti* takvo stanje naziva „fetišističkim poricanjem“. Klimatske promjene, pandemija i katastrofe u nuklearnim postrojenjima ne shvaćamo kao znakove koji bi nas naveli da se zapitamo kamo sve to vodi nego kao slučajne događaje koje čim prije pokušavamo normalizirati (dovoljno se prisjetiti sintagme „novo normalno“ koju smo naučili tijekom pandemije) ili ih pretvaramo u robu (kao primjer „komodifikacije“ apokalipse Horvat navodi tzv. „post-apokaliptični turizam“, turističke posjete Černobilu ili drugim krajevima koje je pogodila neka katastrofa). Obuzima nas melankolija, svijest o tome da smo nešto izgubili, samo ne znamo što. Živimo kao da sutra doista više ne postoji, bolno svjesni da se nekad, iako nismo točno sigurni kad, kraj već dogodio, samo smo mi na to zaboravili.

Kraj se već dogodio

U knjizi *After the End* James Berger tvrdi kako se tijekom dvadesetog stoljeća apokalipsa već dogodila (Drugi svjetski rat, atomska bomba, Holokaust) i nastavlja se događati, ali se mi nismo u stanju suočiti s neopisivim razaranjima koja su posljedica tih događaja pa ih potiskujemo kao neproživljenu traumu. Primjerice, mnogi gradovi do temelja razrušeni u Drugom svjetskom ratu poslije su obnovljeni točno onakvi kakvi su prije bili, čime je uklonjen bilo kakav dokaz o tome da se ondje bilo što dogodilo. O tome svjedoči naizgled nedužna opaska novinara u romanu *Jutarnja zvijezda* koji u razgovoru s prijateljima ovako opisuje svoj posjet Varšavi: „Ali nešto nije bilo kako treba, nešto je bilo čudno, nije bilo nikakva šarma ondje. Pa sam malo istraživao kad sam se vratio u hotel i saznao da je cijeli stari grad bio uništen u ratu, da su ga izgradili točno onako kako je prije izgledao.“ O zaboravu će biti više riječi u drugom članku iz ovog serijala.

S osjećajem da živimo „poslije kraja“ povezana je i činjenica da su krajem dvadesetog stoljeća utopijske ideologije kojima je cilj bio popraviti svijet doživjele poraz pa tako američki povjesničar Francis Fukuyama u knjizi *Kraj povijesti i posljednji čovjek* (Hrvatska sveučilišna naklada, 1994., prev. Rajka Rusan Polšek) proglašava „kraj povijesti“ čija bi posljednja faza bila epoha liberalnog kapitalizma koji je tako, da parafraziramo poznatu Leibnizovu misao, ostao ne samo najbolji nego i jedini od mogućih svjetova. Ako je uistinu tako, onda budućnost doista više ne postoji i nalazimo se u vječnoj sadašnjosti kapitalističkog raja koji, kao što daje naslutiti naslovom svog romana Ivica Ivanišević, više izgleda „kao pakao“.

A ako ne postoji budućnost, onda smo osuđeni neprestano ponavljati prošlost, kao u romanu *Vremensko utočište* Georgija Gospodinova. Vrijeme je ondje prestalo postojati, budućnost je „dokinuta“, svijetom vlada epidemija Alzheimerove bolesti, zemlje Europske unije na referendumima biraju desetljeća dvadesetog stoljeća u kojima žele živjeti, a na ulicama i trgovima gradova organiziraju se rekonstrukcije povijesnih događaja (kod nas su to možda bolje od ikoga saželi TBF u ona dva glasovita stiha iz *Smaka svita: A u Saboru jutros isti debilizam!* Čiji je stari bija Ustaša, a čiji partizan).

Između dva kraja

Želimo li se izvući iz te vremenske petlje i napokon krenuti dalje, možda bi nam pomoglo kad bismo našu zbilju doista zamislili kao post-apokaliptičnu fikciju. Post-apokaliptična fikcija pripovijeda o svijetu nakon neke katastrofe i o pokušajima preživjelih da osiguraju kontinuitet ljudske rase. Priča se uvijek odvija u okviru koji omeđuju dva kraja: prvi, koji je prouzročila neka globalna katastrofa i koji, kao što bi rekla grupa R.E.M., predstavlja „kraj svijeta kakav smo poznavali“ i drugi, onaj konačni, koji će se dogoditi ne uspiju li preživjeti u svom naumu da spase sebe i svijet. Na nama je da odlučimo koju ćemo ulogu preuzeti. Umjesto da igramo uloge potrošača u kapitalističkom društvu koji se vrte u začaranom krugu ponavljanja prošlosti, mogli bismo preuzeti ulogu „preživjelih“ koji u trenutnim okolnostima pokušavaju osigurati što bolji život za sebe i druge.

Upravo je to dvojba s kojom se suočava protagonist romana Ivica Ivaniševića *Kao pakao*. Novinara Igora, naime, nakon smrti očekuje izbor između vječnog života u sterilnom, konformističkom raju ili pobune koja sa sobom donosi mogućnost slobodnog, punokrvnog života izvan sustava, ali i prijetnju konačnom smrću.

Iako je, kao što piše Srećko Horvat ponovno se pozivajući na Günthera Andersa, kraj kao konačno uništenje „supraliminalan“, to jest nadilazi ljudsko poimanje, upravo takav kraj zamišlja Josip Mlakić u romanu *Druga Noina arka*. U njemu protagonisti nemaju nikakvu mogućnost djelovanja. Vrijeme kao da se vrtilo unatrag od trenutka neimenovane katastrofe koja je zadesila Zemlju pa sve do trenutka Božjeg stvaranja koji će istodobno biti i trenutak uništenja. Slično kao Anna Blume koja u romanu Paula Austera *U zemlji posljednjih stvari* (VBZ, 2005., prev. Petar Vujačić) skuplja stvari, Noa skuplja kosture umrlih životinja u posljednjem pokušaju da sačuva sjećanje na život.

S druge strane, Jurica Pavičić u svom romanu ne tematizira konačno uništenje čovječanstva nego rasap zajednice koji nam se dogodio u tranziciji. Još u *Knjizi o jugu*, Pavičić povijest juga, zapravo Dalmacije, vidi kao priču o nizu, mogli bismo reći „malih apokalipsa“: najprije je krajem 19. stoljeća propalo vino-

gradarstvo zbog najezde filoksere, potom industrija, a samo je pitanje vremena, piše Pavičić, kad bi se isto moglo dogoditi i turizmu. Kad u post-apokaliptičnom okruženju polurazrušene hale bivše tvornice PVC-a bude pronađeno tijelo ubijene djevojke, protagonisti romana *Mater dolorosa* poput preživjelih poslije neke apokalipse pokušavaju pronaći odgovor na pitanje postoji li još uvijek nešto što nas spaja kao zajednicu ili je, kao što je rekla Margaret Thatcher, doista istina da više ne postoji društvo nego samo pojedinci i njihove obitelji.

Slično tomu, u romanu *Radio noć* Jurija Andruhovyča svjedočimo o postupnom povlačenju „društvenog“ iz svijeta. Nakon propasti revolucije protiv autoritarnog režima u domovini, nakon izgnanstva i niza osobnih poraza, glazbenik i politički emigrant Josip Rotski iščekuje kraj na nekom otočiću u Sjevernom moru na kojem vrijeme kao da je prestalo postojati.

U romanu *Jutarnja zvijezda* Karla Ovea Knausgård, uz onaj Mlakićev možda najizraženije post-apokaliptičnom od svih navedenih, pojava nove goleme zvijezde na nebu pokreće niz neobičnih, natprirodnih događaja u sjeni kojih likovi preispituju svoje živote, svoje poglede na vjeru i moral. Granica između života i smrti postaje sve tanja. Jedan od likova, Egil, isprva dvoji kako protumačiti pojavu nove zvijezde jer „jutarnja zvijezda“ u Bibliji može biti bilo Krist bilo Lucifer. Budući da je ovo tek prvi dio u nizu od najavljenih pet romana, još ćemo pričekati na to kako je Knausgård zamislio onaj „konačni“ kraj.

I drugačiji kraj svijeta je moguć

„Drugačiji kraj svijeta je moguć“, grafit je, kako navodi Srećko Horvat u knjizi *Život poslije apokalipse*, koji se pojavio 2020. na zidu u Minneapolisu. Te riječi poslužile su i autorima Gauthieru Chappelleu, Raphaelu Stevensu i Pablu Servigneu za naslov njihove knjige (*I drugačiji kraj svijeta je moguć*, Planetopija, 2020., prev. Jasna Mati). U njima je sažeta sva ozbiljnost koju nose trenutne eshatološke prijetnje, ali i nada da se onaj najgori kraj još uvijek može izbjeći (o tome će biti više riječi u četvrtom dijelu ovog serijala). No zato je prije svega te prijetnje potrebno shvatiti ne kao slučajne događaje nego kao ono što jednom uistinu može dovesti do „apokalipse bez kraljevstva“.

Pritom nam post-apokaliptična fikcija može biti od koristi, ali ne u smislu da se pitamo oponaša li doista zbilja post-apokaliptičnu fikciju nego da se ponašamo kao da danas uistinu živimo u post-apokaliptičnom vremenu, kao da naša zbilja *jest* post-apokaliptična. Već smo vidjeli kako narativni mehanizam post-apokaliptične fikcije podrazumijeva dva kraja. Kao prvi bismo mogli odabrati bilo što od sljedećeg: Drugi svjetski rat, Holokaust, atomske bombe, uragane, pandemiju Covida, globalnu recesiju, razvoj umjetne inteligencije. Odgovor na pitanje kakav će biti onaj drugi ovisi samo o nama.

<https://mvinfo.hr/clanak/zivot-poslije-apokalipse-smisao-kraja>

FILMSKI TURIZAM Hrvatska se može brendirati poput Novog Zelanda i Turske, ali ne smije ugroziti svoj identitet

82. Petra Orešković

Novinarski projekt:
**Brendiranje Hrvatske
kroz film - neostvoreni
potencijali hrvatskog
filmskog turizma**

Elektronička publikacija:
Global

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
14. kolovoza 2023.

Pola sata tramakanja poluimproviziranom bijelom cestom u prvoj brzini, svega desetak kilometara na sat, pa nešto jače pola sata pješaćenja po isto takvoj pješaćkoj stazici – prošaranom suncem i hladom. Taj put, naizgled „Bogu iz nogu“ vodi do Pustinje Blaca na Braču. Jedna je to od lokacija na kojima se snimao Netflixov film „Faraway“, a u kojem glavnu ulogu tumači hrvatski glumac Goran Bogdan. Ta pustinja prava je oaza – ironično – a naziv pustinja nosi samo zato što su u samostanu, koji je tamo smješten, generacijama i generacijama živjeli svećenici „pustinjaci“. Nije čudo da su filmaši ovu lokaciju odabrali za snimanje.

Desetak kilometara dalje prekrasan je vidikovac Vidova gora. Pogled puca na plažu Zlatni rat, okruženu beskrajnim tirkiznim plavetnilom koje se razbija od obale susjednog Hvara. Prizor koji, izlizado rečeno, ostavlja bez daha. Taj su pogled prikazali i u filmu „Faraway“. To je baš prizor koji gledaš na ekranu i ne vjeruješ da postoji i želiš ga doživjeti uživo. Odaberi ovakvu lokaciju za prezentirati ljepote Hrvatske pun je pogodak producenata filma. Jedan je to od najnovijih međunarodnih filmskih ostvarenja koji prikazuje ljepote hrvatske obale – u prvom redu Brača i Šolte. Film koji, iako prezentira hrvatsku kao destinaciju vrijednu divljenja – nije znatnije i ciljano iskorišten u turističke svrhe.

I filmom se, naime, može brendirati zemlja – čine to Turska i Novi Zeland već godinama. A kakvo je stanje u Hrvatskoj? Iako imamo puno toga za ponuditi, malo smo iskoristili.

„Postoji mnogo prostora za napredak“, kratko i jasno odgovara ravnatelj Hrvatskog audiovizualnog centra (HAVC) Christopher P. Marcich na naše pitanje iskorištava li se dovoljno turistički potencijal filmske industrije u Hrvatskoj.

Filmski turizam u Hrvatskoj kao (ne) iskorišteni potencijal

Zagreb je ove godine bio nominiran za najpoželjniju novootkrivenu i brzorastuću lokaciju za snimanja, radi snimanja filma „Canary Black“. Hrvatska ima jedan od najdugovječnijih festivala nacionalnog filma na svijetu – Pula Film Festival – s okruglih 70 godina tradicije. Čak 109 projekata snimljeno je u Hrvatskoj u razdoblju od 2012. pa do 2022. Ove godine dodat će se na popis još 15-ak novih. Ovdje su stvarala glumačka imena poput Anthonyja Hopkinsa, Richarda Gere, Nicolasa Cagea i Salme Hayek.

„Igra prijestolja“, prema procjenama Instituta za javne financije, u Hrvatskoj je gospodarstvo ubrizgala više od 400 milijuna eura od 2012. do 2019. godine, javljaju iz HAVC-a. Stari Grad na Hvaru bio je u finalu izbora za najbolju europsku snimajuću lokaciju (za hrvatsku manjinsku koprodukciju „Ljeto kada sam naučila letjeti“). Europska filmska akademija je prošle godine dubrovački Stradun uvrstila na popis „Blaga europske filmske kulture“. Sve su to čimbenici koji pokazuju da je svjetska filmska scena prepoznala potencijale koje nudi Hrvatska no pitanje je koliko je sama Hrvatska prepoznala potencijale koje donosi film.

Znanstvena zajednica već je prije nekoliko desetljeća prepoznala i dokazala uzročno-posljedičnu vezu između uspjeha pojedinog filma i popularnosti turističke destinacije. Turska, Koreja, Novi Zeland - samo su neke od zemalja koje svoju popularnost među turistima duguju filmskim ostvarenjima. Turska je prepoznala potencijal svojih serija i dobrim brendiranjem povećala broj posjetitelja s 19,8 milijuna 2006. godine na 46 milijuna 2019. godine čime je postala šesta najposjećenija zemlja svijeta. Novi Zeland proslavila je trilogija „Gospodar prstenova“. Zahvaljujući dugoročnoj viziji i konkretnim financijskim stimulansima vlade, Novi Zeland se smjestio uz bok SAD-u i Velikoj Britaniji i postao najpopularnija internacionalna destinacija za filmsku produkciju.

Filmski turizam može ugroziti identitet destinacije

Simon Anholt, stručnjak za promociju zemalja, sugerirao je Hrvatskoj da se ugleda upravo na Novi Zeland i postane velika filmska kulisa. To je možda jedna od najvećih i najrealnijih mogućnosti da se Hrvatska promovira kroz film, smatraju stručnjaci.

Hrvatska se osim putem turizma može promovirati i na druge načine, a promocija putem filma jedan je od načina koji unazad deset godina daje sasvim dobre rezultate, smatra pročelnik Odjela za komunikacije na Veleučilištu Edward Bernays, Dejan Gluvačević.

„Tu još ima prostora kojeg nismo iskoristili i moramo iskoristiti. Pogotovo moramo uzeti u obzir da je riječ o destinacijama koje se odabiru kao filmske lokacije po kriteriju atraktivnosti za filmsko platno, a bez lažne skromnosti – nama je cijela zemlja takva; od prirode, gradova, kamena, šume...“, ističe Gluvačević.

Film, kao dio masovne kulture, služi kao snažno promotivno sredstvo promocija ideja, vrijednosti, ljudi, pa i naroda i zemalja. On je alat javne diplomacije i njime se može poboljšati imidž države i naroda. Božo Skoko, Tihoni Brčić i Zlatko Vidačković još su 2013. predstavili četiri strategije koje mogu pomoći Hrvatskoj da se pozicionira kao poželjan brend kroz igrani film. Hrvatska kao filmska lokacija/kulisa samo je jedan od njih. Tu je i plasiranje hrvatskih tema u velike inozemne produkcije, jačanje kvalitete i atraktivnosti hrvatskih filmova te filmski festivali kao promotivni alat.

„Trebamo težiti tome da naše destinacije ne budu samo filmske kulise koje su supstitut za drugu destinaciju ili neko fiksijsko mjesto, već da budu stvarno mjesto radnje koje prikazuje Hrvatsku – kao što je slučaj s filmom ‘Faraway‘“, ističe profesor Gluvačević.

Da Hrvatska ima izuzetan potencijal kao filmska kulisa, ali i autentična lokacija, potvrđuje i ravnatelj HAVC-a.

„Naše lokacije su izuzetne, vrlo raznolike i dobro prometno povezane te u kombinaciji s profesionalnom ekipom i iskusnim producentima te pouz-

danim programom poticaja čine dobitnu kombinaciju. Posebna prednost u produkcijskom smislu je što **gradovi i mjesta u Hrvatskoj mogu 'glumiti' najrazličitije strane ili imaginarne lokacije**“, naglašava Marcich.

Ipak, upozorava Gluvačević, u tom slučaju treba paziti da se razvojem filmskog turizma **ne ugrozi identitet destinacije**. Takve je prijete u jednom trenutku imao i Dubrovnik, kojeg je veliki udio turista posjećivao isključivo jer je želio doživjeti King's Landing te ih nije zanimao Dubrovnik i njegova baština kao takva.

„Imali smo propuštenih prilika“

Kao dobar primjer brendiranja zemlje kroz film, i potencijalni uzor Hrvatskoj, Gluvačević izdvaja **Francusku**.

„Kada se snimaju filmovi koji imaju radnju u Francuskoj, kako njihovi tako i oni hollywoodske produkcije, u pozadini je francuska glazba, a kadrovi često budu iz zraka te prikazuju atraktivne lokalitete i pejzaže. To su ti **trenutci emocionalnog brendiranja** koji stvaraju u gledatelju osjećaj 'volio bih jednog dana posjetiti ovo mjesto'“, objašnjava profesor.

Francuska je, tvrdi on, primjer mudrog brendiranja zemlje kroz film. Francuzi na godišnjoj razini odrede što žele te godine promovirati. Ako se, primjerice, odluče za gastronomiju, onda u različite žanrove – od romantičnih komedija do akcijskih filmova – utkaju gastronomiju u radnju.

„Oni promišljaju o tome, od nacionalne do lokalne razine, te imaju pripremljene budžete kako bi privukli snimanje filmova u njihove destinacije. Jednostavno znaju da njihova cijela zemlja, kao i Italija, kao i Španjolska, pa kao i Hrvatska, može biti jedna velika filmska lokacija“, napominje.

No i Hrvatska se po pitanju prepoznavanja potencijala filma kao sredstva javne diplomacije počela buditi. Imali smo propuštenih prilika, smatra Gluvačević, ali jedna od dobrih stvari koja se u međuvremenu dogodila je **osnivanje HAVC-a**. Tako je, kaže, osnovana institucija koja će se malo više sustavno baviti time.

„Trebalo napraviti veću sinergiju s lokalnim turističkim zajednicama, s krovnom turističkom zajednicom, s raznim dionicima koji mogu doprinijeti u samoj promociji jer za sad je to dosta na nekim inicijativama. Dobra je stvar što se u međuvremenu i politika uključila“, navodi.

Filmske ekipe Hrvatskoj ostavljaju milijunske iznose

Hrvatska nudi programe poticaja ulaganja u proizvodnju audiovizualnih djela. Program državne potpore temelji se na Zakonu o audiovizualnim djelatnostima i Pravilniku o poticanju ulaganja u proizvodnju audiovizualnih djela. Financijski poticaj za filmske i televizijske produkcije koje snimaju u Hrvatskoj dostupan je međunarodnim i lokalnim produkcijama u obliku **povrata 25 posto od ukupnog iznosa opravdanih troškova u Hrvatskoj**. Dodatnih pet posto odobreno je za produkcije koje snimaju u područjima ispodprosječnog razvoja.

„Uvođenjem programa poticaja, poznatijeg pod nazivom 'Filming in Croatia', Hrvatskoj je osigurano mjesto na svjetskoj produkcijskoj sceni“, naglašava ravnatelj HAVC-a.

Kad govorimo o filmskom turizmu, ne spada tu samo privlačenje turista u Hrvatsku na račun filmskih lokacija. Kao što dolaze u Dubrovnik zbog serije „Igra prijestolja“. U filmski turizam spada i dolazak međunarodnih produkcija u Hrvatsku radi snimanja – i oni su turisti koji dolaze, doduše poslovno. Moraju negdje biti smješteni, moraju jesti, piti... sve to 'kapka' u državni proračun.

„Kada govorimo o financijama, treba uzeti u obzir da se moraju platiti prava korištenja i snimanja. Lokalnoj zajednici će ostati neki novac“, napominje Gluvačević.

I nisu mali iznosi u igri. **U razdoblju od 2012. do 2022. za proizvodnju 109 projekata koji su snimani u sklopu programa poticaja u Hrvatskoj je potrošeno više od 218 milijuna eura**, otkriva Marcich. Prošle, 2022. godine, za snimanje 14 projekata potrošeno je više od 45 milijuna eura. Za program poticaja iznosi se obračunava bez izraženog PDV-a, objašnjavaju iz HAVC-a pa dodaju da je u 2022. za 14

projekata na ukupnu potrošnju od 45 milijuna eura plaćeno i 6,5 milijuna eura PDV-a.

Čak 5,5 milijuna eura za smještaj filmskih ekipa

„Ova godina bi po svemu sudeći trebala biti rekordna, ali s obzirom na štrajk scenarista i glumaca u SAD-u ne možemo to sa sigurnošću tvrditi, jer se dio projekata planiranih za snimanje u jesen prebacuje za snimanje u 2024.“, navodi ravnatelj HAVC-a.

Dosad su rekordne predpandemijska 2019. i post-pandemijska 2022. godina koje prelaze 45 milijuna eura po godini, kaže Marcich. Dodaje da je trenutno u Hrvatskoj u tijeku snimanje 3. sezone serije „Hotel Portofino“ te traju intenzivne pripreme za projekte koji će se snimati na jesen.

U produkcijском je smislu činjenica da naše lokacije mogu ‘glumiti’ toliko različitih stranih lokacija velika prednost koja smanjuje troškove projekta općenito, a povećava broj dana snimanja, zapošljavanje ekipa

i potrošnju u Hrvatskoj, napominju iz HAVC-a. Objašnjavaju da su na godišnjoj razini dva intenzivna razdoblja snimanja, koja se poklapaju s razdobljem predsezone i posezone, kada **same filmske ekipe u bitnome doprinose popunjenosti turističkih kapaciteta**. Smještaj ekipa iznosi u prosjeku 12 do 13 posto od opravdanih troškova, na primjeru 2022. to iznosi 5,5 milijuna eura za smještaj u pred i posezoni.

Brojke su to koje je teško zanemariti, posebice ako se uzme u obzir da je turizam svojevrsni ‘Sveti gral’ hrvatskog gospodarstva.

<https://www.globalnovine.eu/kultura/film/filmski-turizam-hrvatska-se-moze-brendirati-poput-novog-zelanda-i-turske-ali-ne-smije-ugroziti-svoj-identitet-5022611>

Koprodukcije kao jedan od glavnih ciljeva HAVC-a

Znanstvena zajednica ističe i potencijal koji imaju koprodukcije. S obzirom da je filmska industrija izrazito skupa te da Hrvatska teško može samostalno razvijati domaću kinematografiju koja bi dosegla ako ne svjetske onda barem europske standarde, Skoko, Brčić i Vidačković ističu da treba razmišljati o koprodukcijama gdje će film biti sredstvo kojim će se promovirati Hrvatska.

*HAVC-u je u projektu «Filming in Croatia» **jedan od glavnih ciljeva upravo poticanje koprodukcija**, ističe ravnatelj Marcich.*

Kako u svom radu navode Skoko, Brčić i Vidačković, olakšica za snimanje temelji se na trošku hrvatske ekipe koja radi u Hrvatskoj te na robu i usluge kupljene u Hrvatskoj. Time se potiče koprodukcija, s obzirom na to da inozemni producent mora ostvariti suradnju s lokalnim hrvatskim producentom. Hrvatski partner prijavljuje se HAVC-u za privremeno odobrenje prije početka produkcije te za konačno rješenje nakon završetka produkcije u Hrvatskoj.

„Imali smo uistinu sjajne primjere filmova poput ‘Bazen beskraja’ (‘Infinity Pool’) ili ‘Mare’, koji su iskoristili obje potpore HAVC-a, onu za snimanje za Hrvatskoj i potporu za manjinske koprodukcije. Posebno treba istaknuti većinsku hrvatsku koprodukciju, film ‘Murina’, za koji je Antoneta Alamat Kusijanović osvojila Zlatnu kameru u Cannesu“, naglašava Marcich.

*Dodaje da je program učinio mnogo i za edukaciju novih generacija filmskih djelatnika, ali je ujedno povisio cijenu rada. U zadnjih nekoliko godina zbog velike potražnje za snimanjem u Hrvatskoj projekti u programu povuku najveći dio ekipa, **što zna domaću proizvodnju ostaviti u nezavidnom položaju.***

Brendiranje Hrvatske kroz film: filmski festivali kao prilika

Skoko, Brčić i Vidačković kao jednu od četiri strategije brendiranja Hrvatske kroz film izdvajaju i mogućnosti koje donose filmski festivali. Koliko u Hrvatskoj ima filmskih festivala, teško je prebrojati. Na stranicama HAVC-a, koji sufinancira filmske festivale i druge audiovizualne manifestacije, vidljiv je popis festivala koje je sufinancirao u 2022. godini. Popis čini čak 48 filmskih festivala, uključujući i Pula Film Festival koji se sufinancira direktno iz budžeta Ministarstva kulture i medija.

Neki od najpoznatijih festivala su Pulski filmski festival, Zagrebdox, Animafest Zagreb, Motovun Film Festival i Zagreb Film Festival, no tematike i sadržaja za sve uzraste i žanrove ne manjka. Najdužu tradiciju ima Pula Film Festival koji je ove godine proslavio jubilarno 70. izdanje, a jedan je od najstarijih festivala nacionalnog filma na svijetu.

„Festivali se dosta dobro razvijaju. Cannes ima drugu tradiciju, glamur vezan uz Azurnu obalu... mislim da se naši festivali dosta dobro nose, ima uspona i padova, ali postojani su i posjećeni“, smatra profesor Gluvačević. Objašnjava da je prije bilo i puno manje festivala pa, s obzirom da imaju tradiciju, mogli su se i lakše probiti.

Pulski festival posebno je cvjetao u vrijeme Jugoslavije kad je pokrovitelj festivala bio sam jugoslavenski predsjednik Josip Broz Tito. Zahvaljujući njegovim nastojanjima PFF je imao osiguran svjetski filmski glamur. U Puli su tako kao Titovi gosti boravili Sophia Loren, Richard Burton, Elizabeth Taylor i brojni drugi, pišu Skoko, Brčić i Vidačković.

„Pulski filmski festival se nanovo budi i raste“, ističe Gluvačević. On smatra da ne moraju svi festivali, pogotovo oni koji su nišni, biti mainstream kako bi bili uspješni.

Svakako, napominje, „naši glumci koji su vani, filmski lokaliteti koje koristimo i festivali – to su tri najsnažnija alata u promociji zemlje kroz film“.

Filmska 2022. u brojkama

U 2022. godini u Hrvatskoj je snimljeno 14 projekata. U Hrvatskoj je tako potrošeno više od 45 milijuna eura. Plaćeno je i 6,5 milijuna eura PDV-a. Ravnatelj HAVC-a ističe da sveukupno u 2022. brojimo 286 dana snimanja. Na projektima je radilo 2062 djelatnika te 4283 statista, a tu je i stotinu pripravnika. Naime, obveza je zapošljavanje najmanje jednog pripravnika u svakom od glavnih sektora produkcije za projekte čija potrošnja premašuje 2,6 milijuna eura, odnosno poticaj je veći od 663.614 eura.

1. objava iz ciklusa ZDRAVI OBROCI – IZ VRTA U ŠKOLE

Početak ove godine u sve hrvatske osnovne škole uveden je obavezni obrok. No, otkako je Ministarstvo prosvjete, odnosno Ministarstvo znanosti i obrazovanja, donijelo odluku da će taj obrok biti financiran od strane države, na društvenim mrežama i u pojedinim medijima, pojavili su se i brojni komentari roditelja koji na ovaj potez države, uglavnom, ne gledaju s odobravanjem. Zašto? Mnogi će reći da nije stvar u novcu koji bi pojedini roditelji školaraca uštedjeli u ionako teškoj i gospodarskoj i financijskoj situaciji u državi, gdje se gleda na svaki cent, nego je stvar u svjesnosti roditelja koji svojim mališanima žele priuštiti najbolje, pa tako i ukusan i kvalitetan obrok u školi, bez obzira je li on besplatan.

Prikazan je tako „obavezni” obrok koji „djeca jedu za 10 kuna”. Obavezni obrok je suhi obrok, pa je sve to izazvalo dodatno nezadovoljstvo zbog kvalitete spomenutih suhih obroka. Pecivo ili dvije šnite kruha sa salamom između, zamotano u plastičnu foliju je obrok kojim se učenici, na ‘velikom odmoru’ mogu poslužiti. Mnoga djeca, tvrde roditelji, ne žele jesti sendvič kakav im daju kao obavezan obrok u školi, pa nimalo ne gledaju blagonaklono na ovaj potez jer smatraju da takav suhi obrok u školi nije dovoljno kvalitetna i adekvatna hrana za rast i razvoj djece. I ne čudi stoga što su sendviči u brojnim školama ostali i netaknuti i kao takvi završili na odlagalištu otpada, što su i zabilježili neki mediji, pa je sve to ostavilo mučan trag na ionako hvale vrijednu akciju. Jer mnoge osnovne škole u Hrvatskoj iz raznih razloga – zbog premalog broja učenika ili zbog nepostojanja uvijeta, čak nemaju školske kuhinje u kojima se pripremaju obroci. U brojnim školama, kuhinje su bile toliko dotrajale i bila im je nužna renovacija. Jedna od domaćih prehrambenih tvrtki stoga je početkom

83. Snježana Dukić

Novinarski projekt:
Zdravi obroci - iz vrta u škole

Elektronička publikacija:
Web portal Domoljubnog radija

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
15. rujna 2023.

godine pokrenula natječaj „Doniramo i školske kuhinje renoviramo”, sa željom da osnovne škole u Republici Hrvatskoj podrži u renoviranju ili opremanju kuhinja i blagovaonica i na taj način poboljšaju prehranu učenika osnovnih škola. Da bi sudjelovali u toj akciji, bilo je dovoljno kupiti paketić najpopularnijeg hrvatskog začina, a tvrtka se obvezala da će za svaki paketić, donirati dodatni novac. Do sredine ožujka, do kada je trajala ova akcija, prikupljeno je više od 37 tisuća eura, a novac za obnovu kuhinja dobilo je 10 najpotrebitijih osnovnih škola. S novom školskom godinom, učenici u tim školama moći će se na odmorima hraniti zdravim i hranjivim obrocima, pripremljenima baš za njih. A onda je Ministarstvo predložilo, a Vlada RH usvojila sredinom ove godine i prijedlog da se od 2023. godine u sve osnovne škole uvede cjelodnevna škola. Projekt je za sad u eksperimentalnoj fazi, a osnovne škole koje žele da njihovi učenici u školsku godinu 2023./2024. uđu kao dio cjelodnevnog odgojno-obrazovnog projekta svoju će odluku Ministarstvu morati dostaviti do 16. kolovoza 2023.godine.

S tim u vezi, za očekivati je da će učenici koji će pohađati eksperimentalni program cjelodnevne škole imati i organiziran topli obrok u svojoj školi. Kakvi će obroci biti pripremani u tim kuhinjama i što će se servirati za jelo učenicima, ovisi i o tome s koliko sredstava pojedine škole raspolažu za nabavu namirnica, ali i gdje nabavljaju namirnice za pripremu uravnotežene prehrane učenika. Većina hrvatskih građana, neovisno o tome imaju li školarce u svojim obiteljima, svjesna je kako su cijene namirnica vrtoglavo porasle.

Problem je i u tome što si mnoge obitelji i ne mogu priuštiti kvalitetnu hranu, osobito kvalitetno voće i povrće koje je posljednjih mjeseci znatno poskupjelo, što zbog inflacije, što zbog konverzije na euro, što zbog drugih razloga, pa da bi prehranile svoje obitelji nerijetko se odlučuju za nutritivno siromašnu hranu koja ne pridonosi umnogome zdravom načinu života. Poražavajuće stoga zvuče i vijesti o javnozdravstvenim istraživanjima kako je Hrvatska po pretilosti u vrhu europskih zemalja.

Stoga je tema o prehrani u osnovnim školama, kojom sam aplicirala na Javni poziv AEM (Agencije za elek-

troničke medije) za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama, samo dio istraživanja o sustavu prehrane u osnovnim školama u RH kako bi se moglo uočiti koliko su obroci koje djeca dobivaju u okviru sustava prehrane u školi – zdravi, kvalitetni, svježi. No, i bez obzira koliko spomenute namirnice bile kvalitetne i nutritivno bogate za rast i razvoj mališana, mnogo ovisi i o njihovim prehranbenim navikama. Poznato je da ona hrana koja mališanima izgleda ukusno i primamljivo nije takva doista pa će i na školskim kuhinjama biti da, u nekim slučajevima, uvedu namirnice koje će biti blagodatan, ukusan i zasitan obrok kako bi od školskih dana djeca stekla poimanje zdravog obroka. U jednom od idućih nastava stoga ćemo podijeliti i preporuke nutricionista o zdravoj prehrani za djecu školske dobi te o najoptimalnijim rješenjima zdrave prehrane osnovnoškolaca za njihov zdrav razvoj. Koliko su voće i povrće nezamjenjivi u poimanju zdrave prehrane, nije potrebno uopće naglašavati. Problem može biti jedino u tome što su cijene voća i povrća na gradskim tržnicama sve više, pa što se, uz sve skuplje troškove života, mnogi ponekad odriču mnogih zdravih prehrambenih proizvoda. Sve je teže i teže priuštiti si koju zdravu namirnicu, a voće i povrće koje je nenadoknadivo u svim životnim fazama i dobima, zbog visokih cijena gotovo da ih ne konzumiramo, niti ih zbog visokih cijena brojni mogu priuštiti.

Sezonsko voće i povrće, koje je i najzdravije za prehranu, osobito ono domaće uzgojeno, ne bi nužno trebalo biti skupo, pa ćemo posebno poglavlje posvetiti upravo takvoj vrsti prehrane i namirnicama koje na svaki stol mogu doći i iz vašeg vrta. S tim u vezi pohvalit ćemo i one škole koje su u krugu svojih škola odlučile zasaditi povrće i voće, i koje se kasnije našlo kao slasna hrana, pripremljena u školskim kuhinjama. Takvo voće i povrće, koje zasade male vrijedne ruke, zasigurno nije tretirano pesticidima i aditivima. Vrijedno će, stoga, biti spomenuti i priču o školskim vrtovima, ali i o OPG-ovima koji koji osnovnoškolskim kuhinjama mogu ponuditi najbolje i najsvježije voće i povrće.

<https://domoljubniradio.hr/2023/09/15/1-objava-iz-ciklusa-zdravi-obroci-iz-vrta-u-skole/>

Quo vadis Velesajam?

I da, s ponosom se možemo prisjetiti da je prva velika međunarodna izložba u Zagrebu održana davne 1864. godine, što možemo uzeti kao datum kad polako počinje ozbiljna sajamska industrija u Hrvata. Zagrebački velesajam, kao najvažniji i najpoznatiji dio te industrije, osnovan je 1909. godine kao prvi pravi sajam u Hrvatskoj. I dok je poslijeratnim (pre)seljnjem na južnu obalu Save razvoj Zagrebačkog velesajma započeo puni zamah i slavu, od devedesetih naovamo Zagrebački velesajam stalno je u potrazi za novim razvojnim smjerom. Smjenjuju se vodstva, pokušaji ostaju bez uspjeha, nema stalne i jasne strategije koja bi se provela, nema ni potrebnih ulaganja, koja postaju sve veća i sve bitnija za daljnji opstanak. A ne treba zaboraviti i da su brojna druga mjesta, pa i gradovi spretno 'uletjela' u sajamske aktivnosti, nudeći organizaciju raznih događanja i preotela poslovnu publiku. Quo vadis Velesajam? zato pitamo novu direktoricu Zagrebačkog velesajma Renatu Suša, koja odmah u uvodu ističe kako je upravo u tijeku novi pristup sajamskim sadržajima, a i prostoru.

84. Boris Živković

Novinarski projekt:
**Sajamska industrija -
gdje je novi početak?**

Elektronička publikacija:
PoslovniFM

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
28. rujna 2023.

– Poboljšanje infrastrukture i poboljšanje sadržaja i kvalitete sajmovi idu ruku pod ruku, te radimo na oba polja paralelno. S obzirom na dugogodišnju podinvestiranost, zaostaci su veliki i prostora za napredak je mnogo. Prostor Zagrebačkog velesajma je jedan od strateških projekata Grada Zagreba te su prema Generalnom urbanističkom planu na Zagrebačkom velesajmu predviđena dva gradska projekta, zbog čega je potrebno pripremiti i provesti dva javna arhitektonsko urbanistička natječaja. Dio lokacije unutar ograde je zaštićena cjelina Zagrebačkog velesajma te imamo niz prekrasnih zaštićenih paviljona, o kojima u budućnosti treba posebno voditi brigu, naglašava Suša.

– Naši sajmovi i njihova veličina, kao i sajmovi u organizaciji drugih organizatora, a koji se odvijaju na prostoru Zagrebačkog velesajma, određuju i buduće potrebe za suvremenim objektima. Pažljivo i savjesno planiranje je nužno za odgovorno upravljanje budućim operativnim troškovima, ističe potkrjepljujući to brojkama.

– Brojke pokazuju da stvari kreću na bolje. Naime, Zagrebački velesajam nastavlja s trendom rasta poslovnih prihoda i u 2023. godini te se očekuje dodatan rast od 10 posto. U 2022. godini taj rast je bio 24 posto u odnosu na godinu ranije.

Na dodatan upit navodi kako je Društvo u 2022. godini ostvarilo 8,2 milijuna eura poslovnih prihoda, od čega se 5,6 milijuna eura odnosi na prihode s osnove zakupa poslovnog prostora, a 2,6 milijuna eura na sajmove i vansajamske aktivnosti. U odnosu na 2021. godinu, Društvo bilježi rast poslovnih prihoda za 24 posto u odnosu na godinu prije, pri čemu su prihodi od zakupa poslovnog prostora porasli 13 posto, odnosno 652 tisuće eura. Oporavak poslovanja nastavljen je i u 2023. godini te u prvih 6 mjeseci Društvo ostvaruje neto dobit u iznosu od 618 tisuća eura i time nastavlja pozitivan trend rasta poslovnih prihoda koji su, u odnosu na isto izvještajno razdoblje 2022. godine, u prvoj polovici 2023. godine porasli za 26 posto, iznosi Suša.

Sajamska industrija suočava se s velikim izazovima

– Veličina i raznolikost sajamskih izložbi rezultat su gospodarskog stanja, razine razvoja pojedine industrije te veličine tržišta. Svijet se mijenja te je potrebno kontinuirano dodavanje vrijednosti kako izlagačima, tako i posjetiteljima. Sajamska industrija je poprilično izazovna, a i svjedoci smo kako neki svjetski etablirani sajmovi nestaju preko noći.

– Jedini put naprijed je uključivost i edukacija, a pogotovo na ovako malom tržištu. Naše tržište je premalo da bi trpilo razjedinjenost. Cilj nam je privući čim veći broj dionika te da svaki sajam zaista uključuje najbolje iz pojedine industrije, privuče čim veći broj tvrtki u svrhu razmjene znanja i iskustava, te da stvore nove ideje o suradnji i poboljšanju proi-

zvoda ili usluga. Sajam je svojevrsno ogledalo pojedine ekonomije, moramo se potruditi zajedno da dođemo do prilike u kojoj sajmovi donose dodatnu vrijednost hrvatskim proizvodima u pozicioniranju kvalitetom ili dizajnom, da stvaraju određenu svjetsku prepoznatljivost pojedine naše industrije, navodi.

– Izazovi koje sajamska industrija ima zapravo su odraz kontinuiranih promjena u suvremenom načinu poslovanja i pojavljivanju novih tehnologija. Svaki sajam je poseban i ima svoje izazove, ovisno da li je riječ o poslovnom sajmu ili sajmu namijenjenom krajnjim kupcima. Potrebno je donijeti dodanu vrijednost svakom našem izlagaču neovisno o veličini njihove firme, i svaki izlagač mora izaći zadovoljan sa sajma. Izlagači se bore sve više s nedostatnim brojem radnika, financijski i operativno im je teško pokriti veći broj dana na sajmu i stoga očekuju više. Svaki vanjski poremećaj utječe na sajamsku industriju, od epidemije koja je u potpunosti zaustavila sajamsku aktivnost te privremeno preusmjerila gospodarstvo na alternativne kanale prodaje, do poremećaja u opskrbi koje utječe na interes za izlaganjem u pojedinim industrijskim granama.

– Trudimo se paralelno raditi na podizanju kvalitete sajмова i provoditi ciljana ulaganja u infrastrukturu. Svi zajedno moramo sagledati novo okruženje u kojemu radimo i sukladno tome dimenzionirati sajmove. A posljedično i sajamsku infrastrukturu: cijela sajamska industrija se promatra na način da se uspoređuje sa situacijom u bivšoj državi kada su se na sajmovima otvarala tržišta, dakle sva trgovačka aktivnost se odvijala za vrijeme sajмова, a poslije je bila ograničena te je time bilo neizmjereno lakše organizirati sajamska događanja, dodaje Renata Suša.

Inovativne tehnologije su nužne za razvoj sajмова, ali zahtijevaju velika sredstva

– Sajamska industrija izravno utječe na tržišna kretanja različitih djelatnosti te multiplikaciju poslovne učinkovitosti drugih sektora; prometnog, turističkog, ugostiteljskog, promotivnog te je od velikog značaja za samu destinaciju, ali i državu. Inovativne tehnologije zahtijevaju veću razinu ulaganja, a njih je potrebno pravilno dimenzionirati u ovisnosti o veličini sajma, tipu sajma, pozicioniranju sajma, očekivanjima izla-

gača vezano uz poslovnu posjetu. Konkurencija je jaka i riječ je o složenom poslovanju s visokim troškovima produkcije.

S obzirom na stanje sajamske industrije te veliku konkurenciju, svi sudionici na tržištu se trude minimizirati troškove. Prilagodbe zahtijevaju znatna financijska sredstva i potrebno je više ciklusa investicija da bi se dostigla željena razina ponude i usluge.

– No, vrijedi naglasiti da unatoč različitim pokušajima, ključno obilježje sajмова i njihova najveća prednost je kontakt licem-u-lice, a nove tehnologije dodana su vrijednost postojećih sadržaja, potpora poslovanju i jedna od poluga u stjecanju konkurentnosti. Tehnologija pomaže u ostvarenju krajnjeg cilja, a to je pružanje inovativnog proizvoda integrirane marketinške komunikacije usmjerene na potporu stvaranja dodane vrijednosti za svakog izlagača, partnera i posjetitelja.

Također, nove tehnologije skraćuju odnosno poboljšavaju procese pružanja usluge – digitalizacija poslovnih procesa, online prijava, QR kodovi, mobilne usluge, aplikacije i drugo, ali i postojanje hibridnih modela sajмова, posebice aktualiziranih u vrijeme pandemije, međutim takav format nije se zadržao ili zamijenio tradicionalan način sajmovanja nakon pandemije. Ljudi vole sajmove, vole njihov šušur, specifičnu dinamiku, otvorenost i jednostavnost poslovanja, ostvarivanje kontakata i opći dojam je kako je interes posjetitelja za sajmove porastao nakon pandemije, napominje Suša.

Sajmovanje i nove generacije

– Jedno od naših strateških određenja je približiti sajam i sajmovanje novim generacijama. Kroz sajamsku aktivnost, približavamo svaki vid poduzetništva i kulturu poduzetništva novim generacijama. Tako mladi mogu vidjeti najnovije trendove i tehnološka dostignuća u pojedinim branšama. Posebno zanimljivi su naši industrijski sajmovi BIAM i Zavarivanje koji privlače veliki broj mladih. Na svakom našem sajmu trudimo se osmisliti bogat stručno – popratni program, gdje će sve ciljane skupine pronaći nešto za sebe. Tijekom vremena ostvarili smo suradnju s brojnim srednjim školama i fakultetima, raznim institucijama.

Prema podacima Međunarodne unije sajмова (UFI), Hrvatska se nalazi tek na 48. mjestu na svijetu po broju sajмова, što je znatno manje u usporedbi s nekim drugim državama u Europi, poput Njemačke, Italije, Francuske, Španjolske i drugih.

– Spomenute zemlje imaju snažnu industrijsku proizvodnju u svjetskim razmjerima, deset puta veće domaće tržište, a i sajmovi su pozicionirani kao oni koji predstavljaju svjetske inovacije u pojedinim industrijama. Oni nam služe kao dobar primjer iz prakse i usvajanje potrebnih poslovnih koncepata.

– Tako npr. Salone di Mobile (milanski sajam) je središnje mjesto u svijetu za namještaj, dizajn i nove trendove u uređenju interijera, a riječ je o poslovnom svijetu gdje dolaze veliki kupci, dizajneri i arhitekti iz cijelog svijeta. Takvo pozicioniranje je rezultat jake industrije namještaja na sjeveru Italije, 50 godina ulaganja u marketing i pozicioniranja sajma te sjajne prometne povezanosti Milana (to se posebice odnosi na avionsku povezanost). Mislim da mi možemo puno učiti od Milana, da trebamo odrediti koji pojedini sajmovi imaju potencijal regionalnih sajмова i raditi na okupljanju svih dionika pojedine branše prvenstveno u Hrvatskoj, a onda i na ciljanim tržištima na kojima želimo pozicionirati predmetni sajam. Nema uspješnog sajma bez da cijela branša stoji iza njega. UFI predstavlja svjetsku krovnu sajamsku organizaciju, djeluje proaktivno na više razina te je posvećen snaženju sajamske industrije. Djeluju kroz razne kanale aktivnosti i komunikacije; redovna i učestala organizacija skupova članica, edukacije, globalna istraživanja, networking i ostalo, a za vrijeme nedavne pandemije vrlo su aktivno komunikacijski izvještavali o problemima koje je zadesila sajamsku industriju.

Sajam je jedan od alata pogona gospodarstva, generatora ideja, pozicioniranja novih brendova. S jačanjem sajмова, svi dionici pojedine industrije dobivaju, a i gospodarstvo u cjelini. Vjerujemo u partnerske suradnje u realizaciji sajмова, iznimno su zahtjevne, i komunikacijski i produkcijski, međutim na ovako malom tržištu to je budućnost, zaključila je razgovor Renata Suša.

<https://www.poslovnifm.com/gia/analiza-tjedna/quo-vadis-velesajam/>

Tragovi koji blijede: Ovčara

Zajednička osobina svih oružanih sukoba su ratni zločini i nastojanje da se oni prikriju. Posljedica tih zločina je veliki broj ubijenih i nestalih osoba čija posljednja počivališta često ostaju nepoznata. Za vrijeme rata na prostoru bivše Jugoslavije dogodili su se mnogi teški ratni zločini koji su rezultirali brojnim prikrivenim masovnim i pojedinačnim grobnicama, od kojih mnoge još ni danas nisu pronađene i istražene. Na području Republike Hrvatske najpoznatija i najveća istražena masovna grobnica je Ovčara iz koje je ekshumirano 200 tijela osoba pogubljenih 20/21. studenoga 1991. godine.

Dana 20. studenog 1991. godine ili približno tog datuma, nakon što su Srbi zauzeli grad, srpske su snage odvele stotine Hrvata i drugih nesrba iz vukovarske bolnice. Za vrijeme rata bolnica je kao posljednje sigurno utočište zbrinula oko četiri tisuće ranjenika, od kojih su više od 70 % bili ranjeni civili, najčešće s višestrukim ozljedama uzrokovanih topničkim projektilima. Prema svjedočenju ravnateljice vukovarske bolnice Vesne Bosanac u postupku protiv tzv. Vukovarske trojke pred Međunarodnim sudom za zločine počinjene u Jugoslaviji, na dan ulaska vojske JNA u bolnicu 19. studenog u njoj je ležalo 180 težih, 80 lakših ranjenika i 140 ostalih pacijenta među kojima su bile roditelje, djeca i novorođenčad.

85. Gordana Ilić-Ostojić

Novinarski projekt:
Tragovi koji blijede

Elektronička publikacija:
PRESS 032

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
30. studenoga 2023.

U skladu s člankom 15. IV Ženevske konvencije, prema kojem je bolnicu u središtu ratnog zbivanja trebalo preuzeti osoblje Međunarodnog crvenog križa i voditi brigu o ranjenicima i bolesnicima, predstavnici Republike Hrvatske, JNA, Međunarodnog Crvenog križa, Liječnika bez granica i Malteškog križa postigli su „Sporazum o neutralizaciji vukovarske bolnice i organizaciji konvoja za evakuaciju ranjenika i bolesnika iz nje“, kojim su zaraćene strane priznale neutralnost bolnice i obvezale se na prekid borbenog djelovanja duž puta predviđenog za evakuaciju 40 teških bolesnika i 360 ranjenika pod nadzorom promatračke misije Europske zajednice. Unatoč tom sporazumu, međunarodne organizacije na terenu nisu uspjele pristupiti bolnici, a u jutarnjim satima 20. studenog približno 300 ranjenika i civila vojnim je autobusima uz pratnju pripadnika vojske JNA prisilno odvedeno iz kruga bolnice.

Većina žrtava zarobljenih u bolnici prebačena je u kasarnu JNA u Vukovaru, a zatim na poljoprivredno dobro Ovčara koje leži oko pet kilometara južno od Vukovara. Neke žrtve su zlostavljane i/ili ubijene odmah po zarobljavanju ili tijekom prebacivanja iz vukovarske bolnice u kasarnu i/ili iz kasarne na Ovčaru. Pripadnici srpskih snaga – među kojima su bili vojnici JNA, snage lokalne srpske teritorijalne obrane, pripadnici paravojske/dobrovoljci i drugi – satima su tukli i mučili žrtve. Tijekom večeri 20. studenog 1991. godine, te su snage odvezle većinu žrtava u grupama od 10 do 20 ljudi na jednu zabačenu lokaciju između poljoprivrednog dobra Ovčara i Grabova, gdje su iz vatrenog oružja ubili njih oko dvjesto šezdeset.

U masovnoj grobnici Ovčara pronađeno je dvije stotine žrtava, neke druge su bile otkrivene u drugim grobnicama, a pojedine odvedene osobe završile su u zarobljeničkim logorima. Sedam osoba preživjelo je egzekuciju. No neki od odvedenih i dalje se smatraju nestalima, jer njihova tijela nisu pronađena. Na Ovčari je ubijeno dvadeset djelatnika vukovarske bolnice, a četiri se još uvijek vode nestalima.

Nakon početnih saznanja o počinjenim ratnim zločinima i masovnim grobnicama na okupiranom području Hrvatske – među kojima je bio i nestanak

više od 300 osoba iz vukovarske bolnice – posebni izvjestitelj Komisije za ljudska prava UN-a Tadeusz Mazowiecki i predsjednik organizacije Physicians for Human Rights (PHR) forenzični antropolog dr. Clyde Snow, sastali su se u listopadu 1992. godine s jednim preživjelim svjedokom smaknuća na Ovčari.

Svjedok Z. N., tada lakši ranjenik i pripadnik Zbora narodne garde, poput mnogih drugih Vukovaraca sklonio se u vukovarsku bolnicu, očekujući dolazak Međunarodnog Crvenog križa i obećanu evakuaciju na slobodni teritorij. No, događaji koji su uslijedili umjesto slobode donijeli okrutno su okrutno mučenje i smrt.

To jutro, 20. studenog 1991., svjesno sprječavajući ulazak međunarodnih organizacija u bolnicu, vojnici JNA pod zapovjedništvom majora Veselina Šljivančanina odvojili su odabrane muškarce, među kojima su bili ranjenici, civili, bolničko osoblje, dvije žene i tri dječaka, te ih vojnim autobusima pod naoružanom vojnom pratnjom odvezli u vojarnu, a potom na dislocirano poljoprivredno dobro Ovčara gdje je izvršeno unaprijed isplanirano masovno pogubljenje

Dolaskom na Ovčaru, tortura je započela odmah po izlasku iz autobusa. Zarobljenike su na putu do hangara dočekali srpski vojnici koji su ih tukli raznim predmetima, poput drvenih palica, motki, lanaca, štaka i pušćanih kundaka. Prema izjavama ostalih preživjelih svjedoka, višesatno batinanje i psihičko nasilje nastavilo se i u hangarima. Najmanje dvije muške osobe tamo su pretučene na smrt, a nekolicina drugih je izvedena iz hangara i od tada im se gubi svaki trag.

Preživjeli svjedok Z. N. dao je iskaz o odvođenju zarobljenika kojem je svjedočio. Srpske su snage u krugu bolnice organizirale evakuaciju muškaraca, uglavnom ranjenika koji su se mogli samostalno kretati, naređivši im da se ukrcaju u niz autobusa koji su čekali sa stražnje strane bolnice. Svjedok se ukrcao u jedan od tih autobusa, koji su onda su krenuli prema vukovarskoj vojarni. Zarobljenici su tamo ostali nekoliko sati, a onda su ih poslijepodne odvezli do Ovčare, gdje su ih iskricali iz autobusa i smjestili ih u zgradu sličnu hangaru. U tom su objektu zarobljenici bili izloženi višesatnom zlostavljanju.

Svjedok Z. N. dalje je naveo kako su ih u vrijeme kada je pao mrak ili malo kasnije otmičari počeli organizirati u grupe od po 20-ak zarobljenika. Do hangara bi dolazio kamion u koji bi ukrkali jednu po jednu grupu od 15 do 20 ljudi. 15 do 20 minuta kasnije, kamion bi se vratio prazan, pa bi u njega ponovo bila ukrcana grupa zarobljenika. Uvijek se radilo o jednom te istom kamionu. Gledajući što se događa, svjedok je pretpostavio da povratna vožnja kamiona traje oko 15 do 20 minuta.

Z. N. je bio ukrcao na kamion u trećoj ili četvrtoj turi. U tom je trenutku već je bio prilično zabrinut, jer je osjećao da se nešto loše događa. Kada se ukrcao, bio je u stražnjem dijelu kamiona koji je s Ovčare krenuo cestom koja vodi do drugog naselja, Grabova. Nakon što je prešao otprilike kilometar, kamion je skrenuo ulijevo na zemljani put koji je s desna bio omeđen drvećem, a s lijeve strane puta se nalazilo otvoreno polje. Obzirom se naoružani vojnici koji je bio u pratnji grupe nalazio u prednjem dijelu vozila, a nitko nije išao iza kamiona, svjedok se odlučio za bijeg. Podigao je ceradu, iskočio iz stražnjeg dijela kamiona i počeo bježati, potrčavši nalijevo, preko polja. Forenzična antropologinja Clea Koff koja je sudjelovala u iskapanjima na Ovčari, svojoj knjizi sjećanja „The Bone Lady“ ustvrdila je kako se zahvaljujući ovome preživjelom svjedoku saznalo što se događalo do trenutka kada je kamion došao do iskopane grobnice. Ostatak priče ispričala je par godina kasnije forenzična znanost.

Informacije prikupljene kroz razgovor s neposrednim svjedokom i topografska karta s označenim pretpostavljenim mjestom zločina, bile su dovoljne da dr. Snow obavijesti članove povjerenstva o ovim saznanjima i na temelju toga zatraži odobrenje za provođenje istrage na navedenom području. PHR je već imao iskustva u istragama pojedinih masovnih zločina počinjenih na području bivše Jugoslavije početkom 1990-ih i osigurao je ključnu znanstvenu dokumentaciju za eventualna kaznena gonjenja počinitelja.

Dana 18. listopada 1992. godine dr. Snow s pratnjom uputio se istražiti mjesto pretpostavljene masovne grobnice. Služeći se topografskom kartom na kojoj je svjedok označio mjesto na kojem su bili zatočeni i približno mjesto na kojem je iskočio iz kamiona, tim

istražitelja se zaustavio u blizini farme Ovčara. Na vrhu klanca udaljenom oko 900 m od glavnog puta, uočili su anomaliju tla i vegetacije za koje je dr. Snow procijenio da su rezultat djelovanja ne starijeg od godinu dana. Osim tih vidljivih poremećaja terena, na postojanje grobnice je ukazivao i prepoznatljiv miris raspadanja.

„Kada smo zašli na to područje, u tom smo trenutku vidjeli tragove dviju osoba na ili blizu površine te grobnice. Jedna od stvari koja mi je odmah zapela za oko bila je ljudska lubanja koja je ležala na površini, djelomično je izložena. Na njoj je bilo vidljivo oštećenje, za koje sam procijenio da ima karakteristike izlazne rane (od metka)“, opisao je prvi nalaz na Ovčari dr. Snow prigodom svog svjedočenja na sudu u Haagu, u postupku protiv Slavka Dokmanovića. Dr. Snow vrlo brzo je našao i druge posmrtno ostatke. „Malo dalje, na rubu šume, spazio sam još jedan kostur, koji je ležao više-manje na površini zemlje. Kostu su bile izbijeljene, kao da su neko vrijeme bile izložene suncu. Neke od tih kostiju oštetile su životinje, a uz ostatke je bilo malo odjeće. Do dana današnjeg nisam siguran kako je ovo tijelo dospjelo do tog mjesta na rubu šume. Moguće je da je ta osoba pogubljena kasnije, nakon što je grobnica zatrpana, pa je ostavljena sa strane ili je ubijena kasnije. Ili je, kao što smo vidjeli u nekim drugim slučajevima, zapravo ranjena uspjela izaći iz grobnice i otpuzati malo dalje i onda preminula uslijed teških ozljeda. Ili je ubijena prilikom bijega“, rekao je dr. Snow.

Hodajući natrag preko područja pretpostavljene grobnice, istražitelji su ugledali ramenu lopaticu koja je ležala na tlu i koja je ukazivala da se van grobnice nalaze ostaci možda još jedne osobe. Zbog djelovanja životinja i drugih vanjskih okolišnih čimbenika pronađeni površinski koštani ostaci bili su znatno oštećeni, no dr. Snow i suradnici pretpostavili su da kosti koje su zatekli na lokaciji pripadaju mlađim muškarcima. Na djelomično skeletoniziranim tijelima mlađih muškaraca koja su otkrivena izvan grobnice pronađeni su i lančići – jedan s privjeskom u obliku katoličkog križa i drugi s medaljonom s natpisom „Bog i Hrvati“.

Prvi pregled terena trajao je samo dvadesetak minuta. „Bili smo izuzetno zabrinuti za sigurnost lokacije u

tom trenutku. Dok smo hodali prema lokaciji, niže u klancu smo spazili nekoliko vozila, a u šumi je bilo i nekih muškaraca i muških osoba koje su izvlačile drva iz šume. Znali smo da će se, ako promatraju naše aktivnosti na tom terenu, vrlo brzo proćuti da smo možda pronašli grobnicu, pa smo ubrzo otišli s mjesta događaja. Bilo je jasno da tu lokaciju moramo smatrati mjestom ubojstava i stoga ga trebalo osigurati kao i svako drugo mjesto zločina i držati ga pod osiguranjem dok se ne pokrene odgovarajuća istraga. Organizirali smo da pripadnici ruskog bataljuna u sastavu UNPROFOR-a izađu na teren i osiguraju ovu scenu. Osiguranje je moralo biti na lokaciji 24 sata dnevno, od tog trenutka pa do završetka istrage, bez obzira koliko dugo sve to skupa potrajalo“, ispričao je dr. Snow u svom svjedočenju pred sudom.

Krajem listopada 1992. posebni izvjestitelj Komisije za ljudska prava UN-a objavio da je pronađeno točno mjesto masovne grobnice Ovčara. Dr. Snow tada je po prvi puta službeno izjavio kako ima jasne dokaze o masovnim egzekucijama, no njegove je zaključke Srbija ismijavala tvrdeći kako je na Ovčari u jame zatrpavana isključivo uginula stoka prikupljena nakon epidemiološke sanacije terena, rugajući se pri tome kako elitne snage UNPROFOR-a čuvaju 30 tisuća životinjskih lešina.

Nedugo nakon što je potvrđeno postojanje grobnice na Ovčari, posebni izaslanik glavnog tajnika UN-a preporučio je posebnom izvjestitelju Komisije za ljudska prava da se u svrhu zaštite ključnih dokaza istraživanje obavi u što kraćem roku. Lokalna vlast nije bila suglasna s provođenjem istrage. Usprkos tome, mjesec dana nakon prvog posjeta Ovčari, u prosincu 1992. godine, četveročlani forenzični tim u organizaciji PHR-a izvršio je preliminarno istraživanje.

Dr. Snow je ispričao: „Htjeli smo utvrditi da je to zaista masovna grobnica u kojoj su pokopani i drugi ljudi, pored ova dva tijela ili dva kostura koja smo pronašli na površini.“

Na lokaciji za koju se sumnjalo da krije grobnicu bili su uočljivi poremećaji tla prema kojima je procijenjeno da je sama grobnica bila duga oko 10 metara i široka oko 7 metara. Nakon što se takvi grobovi iskopaju,

napune i ponovo zatrpaju, nakon nekog vremena se počnu slijegati i površina počne tonuti, a zemlja duž rubova iskopa se počne lomiti. Vidljive postanu male pukotine u zemlji koje se manje-više protežu duž granica grobnice. Takve linije prijeloma bile su vidljive i na površini grobnice na Ovčari. Osim toga, vidljivi tragovi djelovanja teških strojeva na sredini grobnice upućivali su da je ova bila ciljano iskopana.

Kako bi se utvrdile točne dimenzija izvorne grobnice i njezin sadržaj, napravljen je ispitni rov preko površine pretpostavljene masovne grobnice, veličine 1×7 metara i dubine 80 centimetara. U iskopanom rovu otkriveno je devet tijela koja su se dijelom ili u cijelosti nalazila u njemu, u ležećem isprepletenom položaju bez ikakvog reda. Tim je nalazom u potpunosti potvrđena izjava svjedoka o počinjenom zločinu na Ovčari. Prvi posmrtni ostaci pronađeni su na dubini od 22 centimetara, a ostali na početnoj dubini od 60 centimetara.

„Nakon što smo odredili granice ispitnog rova, počeli smo uklanjati gornji sloj zemlje, otprilike u rasponu od oko 10 do 20 centimetara ispod površine i na toj dubini počeli nailaziti na ljudske ostatke. U tom trenutku, moj je dojam bio da su mogli biti stari od nekoliko mjeseci do možda godinu dana, recimo 6 do 18 mjeseci ili negdje u tom rasponu. Stanje tijela koja smo vidjeli bilo u skladu s onim što nam je rečeno o incidentu na Ovčari. Nalaz iz ispitnog rova doveo nas je do toga da – uključujući i dva tijela koja smo pronašli na površini – možemo reći da je tom području pokopano najmanje 11 ljudi, a sumnjali smo na mnogo više“ iskazao je dr. Snow.

Obzirom su tijela morala ostati u izvornom stanju, obavljen je isključivo vizualni antropološki pregled dostupnih nalaza iz ispitnog rova, i pri tome je uočena prostrjelna ozljeda glave kod najmanje dvije osobe.

Tijekom preliminarnog istraživanja izrađena je detaljna dokumentacija o pronađenim nalazima na mjestu iskopa, o metodama iskopavanja i pregledima tijela, a sve je potkrijepljeno i prostoručno napravljenim skicama, te foto i video zapisima.

„Kad smo završili s radom, zatrpali smo rov najpažljivije što smo mogli i položili plastičnu zaštitu preko

izloženih tijela kako bi bila zaštićena od zemlje koju smo ranije iskopali. Također, prije nego što smo otišli, tijela br. 1 i br. 2 smo stavili ih u zasebne plastične vreće i pokopali ih na kraju rova, označivši i zabilježivši točnu lokaciju pokopa. Bio sam zabrinut da će se te kosti – ako prođe nekoliko mjeseci ili nekoliko godina prije nego što se pokrene potpuna ekshumacija grobnice – poremetiti ili dodatno degradirati, pa smo mislili da je bolje da ih spremimo u vreću i stavimo ih u rov, kako bi se kasnije mogle pronaći i kako bi bile u dobrom stanju očuvanosti“, opisao je dr. Snow kraj preliminarnog istraživanja.

Detaljnim pregledom okoliša, zapadno i sjeverozapadno od grobnice uočen je veći broj čahura kalibra 7,62×39 mm, karakterističnih za oružje AK47 koje je koristila vojska JNA. Prema mjestu pronalaska ispaljenih čahura istražitelji su utvrdili kako je pucano dijagonalno preko same grobnice, odnosno da su izvršitelji stajali uz sjevernu stranu grobnice udaljeni oko četiri metra od poljske ceste, a zarobljenici na južnoj ili jugoistočnoj strani. Zaključak kako je lokacija Ovčara ujedno i grobnica i mjesto pogubljenja potkrijepljeno je i mnogobrojnim oštećenjima od metaka na okolnom drveću.

Nakon obavljene preliminarne istrage, prioritet tima ostalo je osiguranje lokacije koju se smatralo mjestom zločina. Mjesto je stoga ograđeno, a na poljskoj cesti i okolnim poljima postavljene su stražarnice UNPROFOR-ovih snaga.

Analizom nalaza prikupljenih tijekom preliminarnog istraživanja, forenzični tim zaključio je da se na istraženoj lokaciji nalazi masovna grobnica za koju se pretpostavljalo da sadrži više od 200 tijela žrtava masovnog pogubljenja, te da se gotovo svi dokazi podudaraju sa izjavom svjedoka. Na samoj lokaciji nije bilo vidljivih naznaka kontaminacije, odnosno poremećaja.

Na pitanje zašto ekshumacija nije odmah provedena, dr. Snow je iskazao: „Iz jednog jednostavnog razloga: potrebno je mnogo vremena i planiranja da se izvrši ekshumacija ovog opsega. U našem slučaju, morali smo pronaći i dovesti znanstvenike iz niza disciplina, ne samo antropologije, već i arheologije, patologije, specijaliste za mjesto zločina i drugih disciplina, a tu

vrstu osoblja nije jednostavno pronaći“. Osim toga, istražitelji su bili svjesni da ekshumacija nije bila moguća ni zbog doba godine, odnosno zimskih uvjeta na terenu.

Tim od osamnaest forenzičnih stručnjaka financiranih od Komisije UN-a kojem je na čelu bio dr. Snow vratio se na Ovčaru u listopadu 1993. godine s ciljem da provede konačnu ekshumaciju grobnice. No sporazum o početku ekshumacije koji je potpisan u Kninu i kojim se od strane srpske vojne i civilne vlasti dopušta obavljanje ekshumacije, osporen je. Dr. Snow i njegov tim pod prijetnjom sile je nakon 48 sati napustio mjesto istraživanja. Istovremeno su im oduzeta i 64 dokazna predmeta, uglavnom čahure koje su bile pronađene na lokaciji. Takav razvoj događaja pokazao je da, unatoč činjenici da je komisija UN-a osigurala potrebno osoblje i opremu, zaštitne snage UN-a nisu imale dovoljno vojnih resursa za pružanje potpore istrazi, te da su lokalne vlasti imale moć da ospore dogovor postignut na višoj političkoj razini.

Dr. Snow je pred sudom ovako opisao te događaje: „U listopadu 1993. godine sastavili smo tim i u to vrijeme smo namjeravali izvršiti potpunu ekshumaciju. No, prije nego što smo se stvarno stigli rasporediti i započeti s radom, bili smo prisiljeni povući se. Naš je rad bio prekinut zbog prijetnji nasiljem od strane nekih mještana na području Vukovara, nekih ljudi iz Gradskog vijeća. Nisam siguran koje je to političko tijelo bilo. Na temelju te zaprimljene prijetnje, ljudi iz UN-a koji su nam u to vrijeme bili osiguranje procijenili su da neće moći jamčiti sigurnost znanstvenika niti integritet rada“.

Ipak, za vrijeme svog kratkog dvodnevnog boravka na lokalitetu tim je zabilježio da je grobnica zarasla u bujnu vegetaciju, osiguran je pristup lokaciji i provedeno je elektroničko kartiranje u svrhu određivanja veličine grobnice.

Ne čudi da su srpske lokalne vlasti pokušale odgoditi ekshumaciju kojom bi se pribavili čvrsti dokazi o ratnom zločinu koji su počinile okupacijske snage nakon sloma obrane Vukovara. No, iznenađuje činjenica da su i neke obitelji osoba koje se nestale iz vukovarske bolnice bile protiv provođenja istrage i utvrđi-

vanja što se točno dogodilo s njihovim najmilijima. Clea Koff u svojoj knjizi pojašnjava kako su te obitelji bile uvjerene da su njihovi muževi živi, u zarobljeničkim logorima u Srbiji, i da je za njihov povratak potreban politički pritisak, a ne pretraživanje i iskopavanje nekakve jame na Ovčari. Te obitelji nisu željele biti netko tko je nadživio mrtve, nego tragači za živim ljudima.

„Bila sam iznenađena njihovim stavom, i donekle zbunjena. Što može netko poput mene, kome je zadaća vratiti nešto od mrtvih njihovim obiteljima, kada te obitelji ne žele da im išta vratimo, jer dobiti nešto u tom smislu znači priznati da njihovi voljeni više nisu među živima?“, napisala je Koff, dodavši da se, kada su počeli radovi na otvaranju grobnice, osjećala kao da je na neki način iznevjerila te obitelji.

„Rodbina nestalih imala je svoja očekivanja. Mislili su da su njihovi očevi i sinovi, među žrtvama su bile i dvije žene, negdje u Srbiji. Ili možda na Kosovu. Bile su to lažne nade.“, pojasnio je osjećaje obitelji u jednom razgovoru za medije i Vladimir Dzuro, glavni istražitelj Međunarodnog suda za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji na predmetu Ovčara.

Na konačnu ekshumaciju grobnice se čekalo gotovo četiri godine. Tijekom tog razdoblja grobnica se nalazila na području pod kontrolom tzv. vlade Republike Srpske Krajine, ali pod stalnom zaštitom snaga UN. Upravo UN-ovoj zaštiti možemo zahvaliti da ostaci iz masovne grobnice na Ovčari nisu premješteni na drugu lokaciju, kao što se to dogodilo s mnogim drugim grobnicama.

Okolnosti su se konačno promijenile. Potpisivanjem sporazuma o mirnoj reintegraciji hrvatskog Podunavlja i podizanjem optužnice na Međunarodnom kaznenom sudu za bivšu Jugoslaviju protiv tzv. „Vukovarske trojke“, postalo je jasno da masovnu grobnicu treba čim prije ekshumirati kako bi se pribavili relevantni materijalni dokazi protiv optuženih. Slijedom toga, tužiteljstvo ICTY-a naredilo je ekshumaciju masovne grobnice, s četiri primarna cilja: pronaći dokaze potrebne za identifikaciju žrtava, utvrditi uzrok i način njihove smrti, povezati primarnu sa sekundarnom grobnicom i otkriti pokušaje skrivanja zločina.

Područje na kojem se nalazila grobnica pregledano je i očišćeno od eksplozivnih naprava. Razminiranje je obavljeno s pomoću teške mehanizacije, te je time cjelokupno područje nažalost bilo u potpunosti promijenjeno i kontaminirano. Opravdanje za primjenu mehanizacije bila je hitnost potrebe za početkom ekshumacije koja nije ostavljala dovoljno vremena da se čišćenje prostora od minsko-eksplozivnih naprava provede isključivo uz pomoć deminerskih timova.

Lokacija na kojoj je trebala biti provedena ekshumacija pripremljena je za dolazak istražitelja: šire područje lokaliteta je ograđeno ogradom koja je onemogućavala pogled na mjesto iskapanja, postavljena su tri uredska kontejnera povezana uzdignutom drvenom rampom, a dio prostora nasut je šljunkom kako bi se spriječilo stvaranje blata. Podignut je i veliki šator s drvenim podom.

Zahvaljujući topografskim kartama napravljenim tijekom preliminarnog iskopavanja 1992. godine, početni forenzični tim – u kojem je bilo nekoliko članova koji su već ranije radili na Ovčari – uspješno je odredio mjesto grobnice i započeo s postupkom ekshumacije. Ekshumacija je provedena u razdoblju od 31. kolovoza do 4. listopada 1996. godine, pod vodstvom istražitelja ICTY-a. Operativni dio ekshumacije proveo je peteročlani tim organizacije PHR-a kojem je na čelu bio dr. Bill Haglund, a uz prisutnost predstavnika hrvatskih i jugoslavenskih vlasti. Osim PHR-a, u provedbi ekshumacije su sudjelovale i mnoge druge međunarodne organizacije, uključujući Promatračku misiju europske zajednice (ECMM), Organizaciju za europsku sigurnost i suradnju (OSCE) i Međunarodnu komisiju za nestale osobe (ICMP).

Ispitivanje grobnice započelo je utvrđivanjem njenih dimenzija i pregledom cjelokupne površine u potrazi za površinskim dokazima. Uklanjanje površinskog sloja zemlje strojevima, označio je početak ekshumacije. Istražitelji su trećeg dana iskapanja naišli na crnu foliju kojom je prvi tim forenzičnih stručnjaka zaštitio koštane ostatke iz ispitnog rova po završetku preliminarnog istraživanja 1992. godine. Ekshumacija je nastavljena ručnim kopanjem arheološkom metodologijom, centimetar po centimetar, kako bi se sačuvala tijela i dokazi.

Vremenski uvjeti nisu išli na ruku istražiteljima. Kišilo je često i obilno. Područje iskapanja trebalo je zaštititi od oborina, pa su iskapani drenažni odvodi, a sama grobnica je pažljivo pokrivena slojevima cerada kada bi krenula kiša, ali i svake večeri po završetku dnevnih radova, kako voda ne bi ispunila udubine koje su se formirale iskapanjima i dodatno oštetila sadržaj grobnice. Polovinom rujna, nakon posjeta generala J. P. Kleina lokaciji, naređeno je da se iznad grobnice podigne još jedan šator koji bi je zaštitio i olakšao rad istražiteljima.

Kada su definitivno utvrđene granice grobnice, odlučeno je da se grobnica iskopa metodom pijedestala, pri čemu se oko vanjskog ruba grobnice iskopa rov. Na taj način sadržaj grobnice biva izložen sa svih strana, a stručnjacima koji rade na iskapanju omogućen je pristup grobnici a da pri tome ne gaze po ostacima.

U prva tri dana utvrđeno je da su tijela u grobnici ležala u najmanje dva sloja. Iskapanje je otkrivalo grupe izmiješanih tijela nagomilanih u piramidalnoj hrpi. Jedno tijelo je pronađeno u uspravnom položaju, okomito u odnosu na sva ostala tijela koja su ležala u grobnici. Pronađena su tijela zaposlenika bolnice odjevena u radnu odjeću i obuću, kao i tijela u bolničkoj odjeći i s medicinskim materijalom poput katetera, zavoja, gipsa i štaka. Već prilikom ekshumacije uočeni su jasni dokazi prostrjelnih rana kod većine žrtava, često višestrukih.

Isprepletenost i izmiješanost tijela uzrokovana različitim faktorima kao što su prirodni procesi, izravan utjecaj životinja ili ljudi, odnosno korištenje mehanizacije i alata za iskopavanje, usporila je proces ekshumacije i otežala određivanje minimalnog broja osoba u grobnici. Svako pronađeno pojedinačno tijelo prvo je temeljito očišćeno od zemlje radi fotografiranja. Potom je označeno pripadajućom oznakom, elektronički kartirano i uvedeno u evidenciju. Šake ili kosti šaka umatane su u plastične vrećice i pričvršćene uz tijelo, kako bi se spriječio gubitak kostiju. Tijelo bi zatim bilo izvađeno iz grobnice, te zajedno s pripadajućim dokazima stavljeno u plastične vreće označene oznakom prema redoslijedu iskopa – od „OVC 001“ do „OVC 200“.

Prvi dio ekshumiranih posmrtnih ostataka iz predostrožnosti je u tajnosti prevezen na Zavod za sudsku medicinu i patologiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na daljnju obradu. Posljednja od ukupno 200 pronađenih žrtava, ekshumirana je 4. listopada 1996. godine. Po završetku ekshumacije, zabilježeno je kako je dubina grobnice bila u rasponu od metar i pol, do dva metra.

Dr. Snow određen je voditeljem postupka analize ekshumiranih ostataka i njihove identifikacije. „Kosti“, jednom je prilikom rekao dr. Snow, „često su naši posljednji i najbolji svjedoci: one nikad ne lažu i nikad ne zaboravljaju.“

Međunarodni forenzični tim sastavljen od jedanaest sudskih medicinara i pomoćnog osoblja obavio je obdukciju 200 ekshumiranih posmrtnih ostataka iz masovne grobnice Ovčara u laboratoriju Zavoda za sudsku medicinu od 5. listopada do 16. studenog 1996. godine. Bilo je potrebno utvrditi uzrok i način smrti pokojnika, ali i elemente potrebne Komisiji za nestale i zatočene osobe kako bi ih završno identificirali. Cjeloviti sudsko-medicinski pregled posmrtnih ostataka obavio je međunarodni tim specijalista sudske medicine koji je na temelju prikupljenih relevantnih podataka sastavio izvještaje s precizno dokumentiranim nalazima postmortalnog pregleda i mišljenjem o uzroku i načinu smrti, dok je prema odluci ICTY-a za zaključnu analizu rezultata provedene obdukcije bila ovlaštena specijalistica sudske medicine I. Y. Milewski. U njezinom izvještaju naslovljenom „Analiza nalaza patologa prilikom obdukcije ekshumiranih osoba iz masovne grobnice Ovčara u blizini grada Vukovara u Republici Hrvatskoj“ navedene su tri važne komponente izvršenja obdukcije: utvrđeni relevantni podatci za utvrđivanje identiteta osobe, postupak i rezultati vanjskog i unutarnjeg pregleda tijela, te utvrđivanje uzroka i načina smrti.

Analizirani izvještaji sadržavali su podatke o datumu obavljene obdukcije, imena osoba koje su izvršile obdukciju i nalaze antropoloških pregleda kojima je utvrđena dob, spol, dominantnost ruke, stanje kože, urođene ili stečene deformacije, opis unutrašnjih organa ukoliko su bili prisutni, znakovima bolničkog liječenja, trauma povezanih s uzrokom

smrti, pronađenim projektilima ili ozljedama koje su mogle uzrokovati smrt, a pregledavali su se i osobni dokumenti i osobni predmeti ukoliko su pronađeni. Podatci potencijalno značajni za utvrđivanje identiteta potvrđeni prilikom obdukcije obuhvaćali su spol, dob, visinu, dominantnost ruke, antemortalne traume, specifična obilježja, odjevne predmete i osobne stvari.

Prva faza pregleda započela je rendgenskim snimanjem radi provjere postojanja metalnih predmeta u tijelu i odjeći, a nakon toga je uslijedio pregled odjevnih predmeta pronađenih na koštanim ostacima u potrazi za oštećenjima koja bi mogla upućivati na određenu vrstu ozljede. Cjelovitosti i očuvanosti većine ekshumiranih tijela pridonijela je slojevitost odjevnih predmeta koje su imali na sebi u trenutku smrti, uz izuzetak manjeg broja žrtava koji je bio u potpunosti bez odjeće i osobnih predmeta. Kako bi se sačuvali fragmentirani koštani ostaci i balistički dokazi, tijela su se za vrijeme uklanjanja odjeće nalazila u označenoj vreći. Nakon što su odjevni predmeti očišćeni i osušeni, pregled se obavljao tako da se svaki pojedini dio odjeće fotografirao, opisao, analizirao se kroy, uzorak, vrsta, boja, specifičnosti, etikete, naziv proizvođača i veličina, te se svaki pojedini komad odjeće pri tom označavao oznakom istovjetnom s oznakom tijela kojem pripada. Sve informacije o odjeći i osobnim predmetima pronađenim unutar odjeće ili pored nje evidentirane su u izvještajima patologa. Specijalistica sudske medicine dr. Milewski govoreći o odjeći kao jednome od relevantnih dokaza prema kojemu su žrtve ranjenici, u izvješću je iznijela podatak kako je 34 % ekshumiranih tijela bilo u bolničkoj odjeći. Drugim je dokazima utvrđeno je kako je 55% žrtava iz grobnice bilo hospitalizirano.

Kako navodi Clea Koff, jedno je tijelo ekshumirano odjeveno u bolnički mantil. Unutar mantila, taj je muškarac sakrio vjerojatno svoje rendgenske snimke, možda uvjeren da će mu trebati kada nakon evakuacije iz vukovarske bolnice dospije u neku drugu medicinsku ustanovu.

Posljednja faza obdukcije uključivala je vanjski pregled kože, koštane strukture, te organa koji su ostali sačuvani tek kod 69 ekshumiranih tijela. Vanjskim

pregledom tijela zabilježeni su antemortalni podatci o medicinskom liječenju, pri čemu se osobita važnost pridavala opisivanju tjelesnih specifičnosti manifestiranih u obliku ožiljaka, tetovaža, madeža, prijeloma, estetskih zahvata, trauma nastalih vatrenim oružjem, tupim predmetom ili njihovom kombinacijom

Dr. Milewski je u izvješću ustvrdila kako je 95% žrtava ubijeno vatrenim oružjem, pucnjevima u glavu i/ili u torzo. Uzrok smrti jedne žrtve bile su isključivo višestruke ubodne rane u predjelu torza. Za jednu je žrtvu ustanovljeno da je ubijena kombinacijom ubodnih i prostrjelnih rana. Uzrok smrti za 7 žrtava nije mogao biti utvrđen sa sigurnošću.

Dr. Snow vodio je i dio postupka koji je podrazumijevao uspostavljanje baze podataka koju bi se mogle koristiti kao pomoć u identifikaciji žrtava. „U to su vrijeme hrvatske institucije nadležne za pronalazak nestalih osoba imale tek nešto više od popisa imena i možda datuma rođenja ljudi koji su nestali u to vrijeme na području Vukovara, a ta su imena dolazila iz više izvora. Jedan izvor je bio Hrvatski Crveni križ, Amnesty International je imao drugu listu. Vjerujem da je Međunarodna komisija imala svoj, treći popis. Mnoga imena na popisu su se ponavljala, pa smo počeli tako što smo popis pročistili i na kraju došli do popisa od otprilike, koliko se sjećam, oko 330 ljudi koji u to vrijeme 1992. nisu bili evidentirani (odnosno, boravište im je bilo nepoznato)“, pojasnio je dr. Snow u svom iskazu u postupku protiv Slavka Dokmanovića pred sudom u Haagu.

Autopsije i antropološki pregledi provedeni su paralelno s analizom pronađenih dokaza, te uspoređivani s antemortalnim podacima o osobama odvedenima iz vukovarske bolnice. Osobni predmeti pronađeni kod žrtava – poput rendgenskih snimki, novčanika ili osobnih iskaznica – bili su od velike pomoći pri utvrđivanju pretpostavljenog identiteta osobe.

Prema dostupnim dokazima Međunarodnog suda za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji, utvrđen je identitet 193 osobe ekshumirane iz grobnice na Ovčari. 93 žrtve su identificirane klasičnom metodom, a 99 ih je identificirano DNA analizom. Jedna od obitelji nije prihvatila identifikaciju.

Među dvjesto žrtava ekshumiranih iz masovne grobnice na Ovčari bile su dvije žene – Ružica Markobašić, koja je bila u petom mjesecu trudnoće, i Janja Pothorski. Ubijena i pokopana u grobnicu bila su i tri dječaka mlađa od 18 godina: Igor Kačić, Tomislav Baumgertner i Dragutin Balog, te tri oca sa njihovim sinovima – Josip i Dragutin Balog, Andrija i Zoran Međeši, Karlo i Željko Rohaček – kao i dva rođena brata, Tomislav i Vladimir Kolak.

Najmlađa identificirana žrtva bio je Igor Kačić rođen 1975., a najstarija Dragutin Bosanac rođen 1919. godine. Do srpnja 2006. godine identificirane su 193 osobe, ubijene u dobi od 16 do 77 godina. Prema navodima Fonda za humanitarno pravo, posmrtni ostaci još sedamnaest žrtava pronađeni su u okolnim grobnicama, dok se za posmrtnim ostacima ostalih žrtava još uvijek traga. Još 60-ak osoba odvedenih iz vukovarske bolnice se još uvijek smatra nestalima, ali je njihova sudbina izvjesna.

„Iz grobnice na Ovčari ekshumirano je 200 tijela, a trebalo ih je biti 265... Tih 65 tijela moraju negdje biti“, izjavio je Vladimir Dzuro u jednom intervjuu za hrvatski tisak. Tijekom proteklih 30 godina javljale su se razne spekulacije o mogućoj lokaciji druge grobnice, u kojoj bi se mogla nalaziti tijela koja nedostaju.

„Radi se o najmanje 30 ljudi koji su ubijeni u hangaru, na mjestu današnjeg Spomen doma Ovčara. Nakon likvidacije zakopali su ih u odvodni jarak preko puta hangara i zatrpali zemljom. S obzirom na to da je jarak bio iznimno plitak, po nalogu tadašnje JNA posmrtni ostaci tih žrtava u veljači 1992. prebačeni su u blizinu masovne grobnice na Ovčari u kojoj su pronađeni posmrtni ostaci 200 ljudi. Informacija da su zakopani 500 metara južno od masovne grobnice u smjeru Sotina potvrđena je i u Beogradu na suđenju za ratne zločine na Ovčari“, rekao je hrvatskim medijima 2016. godine pukovnik Ivan Grujić, bivši predsjednik Povjerenstva za zatočene i nestale Vlade RH. Dodao je da su godinama provodili probna iskapanja, obavili su ih više od 40, no ništa nije pronađeno.

Nalazi PHR-a o poznatoj i ekshumiranoj grobnici na Ovčari predani su Međunarodnom kaznenom sudu za bivšu Jugoslaviju i pomogli su dovesti do konačnog

uhićenja Slobodana Miloševića, bivšeg predsjednika Srbije, pod optužbom za genocid, ratne zločine i zločine protiv čovječnosti. Ti su dokazi korišteni kasnije i u nekim drugim kaznenim predmetima.

Za ubojstva na Ovčari je osuđeno 12 osoba na ukupno 161 godinu zatvora. Pred pravosuđem Srbije, za ubojstvo najmanje 200 ratnih zarobljenika na Ovčari procesuirani su samo neposredni izvršitelji. Optužena su 24 pripadnika lokalne TO Vukovar i dobrovoljačke jedinice „Leva Supoderica“, od kojih su dva preminula, dva dobila status svjedoka suradnika, devet je pravomoćno oslobođeno i 11 pravomoćno osuđeno na kazne zatvora u rasponu od dvije do dvadeset godina.

Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju osudio je pukovnika Jugoslavenske narodne armije Mileta Mrkšića, zapovjednika Prve gardijske motorizirane brigade i Operativne grupe Jug, na 20 godina zatvora i majora JNA Veselina Šljivančanina, časnika sigurnosti Prve gardijske motorizirane brigade i Operativne grupe Jug na deset godina zatvora. Mile Mrkšić, pukovnik JNA i zapovjednik Prve motorizirane gardijske brigade JNA, umro je 2015. od raka u portugalskom zatvoru. Šljivančanin, pak, dobio je prvo pet, pa sedamnaest i konačno deset godina zatvora. Živ je i zdrav u Beogradu.

Zločin počinjen na Ovčari bio je dio i kaznenih postupaka protiv Slobodana Miloševića, Vojislava Šešeljca, Slavka Dokmanovića i Gorana Hadžića. Većinu ih se nije uspjelo pravomoćno osuditi, jer je smrt bila brža od pravosuđa.

Ako posjedujete informacije koje bi mogle pomoći u potrazi za nestalim osobama, svoja saznanja možete dojaviti putem obrasca **Baze podataka aktivnih slučajeva osoba nestalih u sukobima na području bivše Jugoslavije** ili kontaktiranjem anonimnog telefona 072/111-111 **Ministarstva hrvatskih branitelja**. Jer, svima bi nam savjest trebala nalagati da obiteljima nestalih pomognemo u pronalaženju odgovora na pitanja „gdje?“ i „kako?“.

<https://press032.com/tragovi-koji-blijede-ovcara/>

BURNOUT U MODERNOM DOBU, SVE ČEŠĆI I KOD E-SPORTAŠA

Iako se burnout kao sindrom u prvotnom obliku pojavljivao najčešće kod zaposlenika čiji je primarni fokus na radnom mjestu bio briga o drugima, razvojem društva i tehnologije, pojam burnouta danas se primjenjuje i pogađa razne djelatnosti. I ne događa se samo na radnom mjestu, nego do burnouta može doći i u privatnom i socijalnom okruženju.

Sve većom pojavom burnouta i ozbiljnije mu se počelo i pristupati, pa danas mnogi sektori ulažu dosta resursa na prevenciju burnouta i stvaranje povoljnijeg radnog okruženja. U isto vrijeme i liječnici su spremniji i imaju više saznanja o liječenju i prevenciji burnouta. Razvojem interneta i tehnologije dobili smo i neka nova zanimanja, a nažalost, ni ona nisu izuzeta od pojavnosti sindroma burnouta.

Igranje računalnih igara, odnosno gaming brzorastući je trend koji privlači sve više tinejdžera i mladih te se smatra sportom nove generacije. Mladi diljem svijeta zarađuju od igranja računalnih igara, kako od kuće tako i sudjelovanjem na različitim turnirima s velikim novčanim nagradama. Biti najbolji u svijetu i živjeti od esporta zahtjeva i velike i iscrpne treninge, puno truda i odricanja i duge sate pred računalom, što može dovesti do burnouta.

86. Margarita Weisz

Novinarski projekt:
**Burnout - bolest
modernog doba**

Elektronička publikacija:
Zagrebancija.com

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
27. studenoga 2023.

Luka Matijević ima 27 godina, a u esportu je od svoje 13. godine, pa iz prve ruke zna kako među esportistašima može doći do sagorijevanja. Danas radi kao European Esports Manager u G2 Esports, no prošao je sve segmente esporta – od igrača do komentatora i sada trenutno kao managera unutar G2 Esportsa.

– Do burnouta kod esportista najčešće dolazi zbog pretjeranog i intenzivnog treninga koji zaista dugo traje. Svaki igrač je drugačiji što se tiče otpornosti na stres, posljedično i burnout, ali svi su jednako podložni njemu. Naprimjer, treniranje prije velikog turnira traje i po 8-10 sati dnevno, 6 dana u tjednu i to par mjeseci, pa jako brzo može doći do burnouta, što sam trening čini uvelike kontraproduktivnim za turnir. Simptomi su prepoznatljivi i manifestiraju se kroz manjak fokusa, energije i učinka koji su prvi znak da dolazi do burnouta, a iritabilnost i očiti pad u motivaciji je isto tako čest simptom nakon dužeg perioda stresa – objasnio je Matijević.

Ovog rastućeg problema svjesni su u esportu, pa se sve više pažnje posvećuju prevenciji i podršci esportistašima.

– Podrška najčešće dolazi iz samih organizacija koje igrači predstavljaju. Organizacije koje nisu toliko razvijene i nemaju kapaciteta za unajmiti ljude koji su sposobni u prepoznavanju i liječenju burnouta su, nažalost, još uvijek dosta česte na našim prostorima, no na internacionalnoj sceni ima puno organizacija koje sve više ulažu u takozvane performance coacheve koji su specijalizirani za prevenciju burnouta. Ali kad već same organizacije ne ulažu dovoljno, pozivam igrače da se i sami educiraju o tim temama. To mogu činiti najčešće putem radionica organiziranih od strane eksperata na tu temu unutar same organizacije. Burnout je isto prisutan i u drugim sportovima gdje su simptomi gotovo pa identični tako da se igrači mogu i iz drugih sportova educirati na tu temu. Svaki profesionalni igrač u jednom trenutku prolazi kroz burnout i većinu vremena igrači nisu svjesni toga dok sezona ne završi. U G2 su postavljeni procesi koji temeljno prate stanje igrača i postoje li rani znakovi burnouta- dodao je Luka Matijević.

Svako tko je u ovome i sam treba raditi na prevenciji i osjetiti kada je previše.

– Odmor je ključan i za prevenciju i liječenje burnouta. Aktivnosti van prostorije gdje igrač igra se izuzetno preporučuju. Izleti, putovanja i fizička aktivnost pomažu u rješavanju burnouta. Najbitnije je da se igračima dozvoli dovoljan period odmora i da intenzitet treninga nije prevelik na duži period – zaključio je Matijević.

<https://www.zagrebancija.com/burnout-u-modernom-dobu-sve-cesci-i-kod-e-sportasa/>

BUDUĆNOST SINDIKATA: Suvremeni sindikat mora biti otvoren za nove alate i kanale komunikacije

87. Ivica Buljan

Novinarski projekt:
Sindikati - Sindikalno organiziranje i prava zaposlenih - Prošlost, sadašnjost i budućnost

Elektronička publikacija:
ZG Express

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
22. listopada 2023.

Sindikati su trom i sporomijenjajući oblik organiziranja, ali ni oni ne mogu pobjeći od suvremenih tendencija gdje su promjene velike, brze i ako ih se na vrijeme ne uoči i napravi dolazi do stagnacije i neumitnog tavorjenja i neefikasnosti takvih oblika organizacije.

O tome kakva je budućnost i kako se prilagoditi novim vremenima, koja za sindikate nisu najpovoljnija, previše i nema rasprava ni u javnosti, a ni među sindikatima, jer se vodstva i članstvo sindikalnih organizacija prije svega bave svojom svakodnevicom i pokušajima da ostvare prava za svoje članstvo i bolju pozicioniranost. S obzirom na takvo stanje o budućnosti sindikata uglavnom se razgovara na marginama i na razini teorije.

Pored toga vremena u kojima živimo prisilila su nas da se nevjerojatno brzo prilagodimo iznimno zahtjevnim i dalekosežnim posljedicama koje se odvijaju pred kulisom digitalne revolucije. Sve je ubrzala i korona pa se način, radne navike i obaveze prije te pošasti nikada više ne će vratiti i sve više ljudi danas radi od kuće. Isto tako pojavila su se i nova zanimanja i u skladu s time su nužne promjene i u sindikalnom organiziranju.

„Promjene su, dakle, već tu, a s njima je stiglo i neko novo doba koje će se itekako odraziti na budućnost tržišta rada. Nezaustavljivim razvojem tehnologija mijenjat će se i potrebe poslodavaca. Neka će zanimanja otići u povijest, a druga, nova i prilagođena stvarnosti u kojoj živimo, preuzet će štafetu i nastaviti se razvijati prateći najnovija tehnološka i znanstvena dostignuća“, stoji između ostalog u jednoj analizi budućeg tržišta rada Sindikata grafičara i medija. Također ono što će utjecati na sindikate je i činjenica da je sve više novih zanimanja i poslova.

Ugledni časopis Harvard Business Review donio je listu zanimanja koja će biti poželjna u skoroj budućnosti, a među traženim zanimanjima je primjerice i pozicija podatkovnog znanstvenika.

To su u prvom redu ljudi koji odlično navigiraju između računalnih znanosti, statistike i matematike, pritom suvereno vladajući društvenim znanostima. Tu je i zanimanje Stručnjak za etiku i zelene politike. Stručnjaci specijalizirani za zelene politike, koji zahvaljujući svom interdisciplinarnom obrazovanju vladaju svim potrebnim znanjima nužnima za tranziciju u održiviju budućnost.

I stručnjaci za robotiku bit će traženi, a mnoge industrije, uključujući medicinu, već naveliko koriste pametne robote u svom redovitom radu. U godinama koje dolaze ova će se tehnologija zasigurno najbrže razvijati, što aktualni trendovi već ionako pokazuju, pa će inženjeri ove struke biti vruća roba. Stručnjak za razvoj mobilnih aplikacija postaje nužnost, jer je već nezamislivo preživjeti bez pomoći pametnih telefona.

Sve to pored tradicionalnih poslova koji su nezamjenjivi traži i prilagodbu sindikata i njihovog načina funkcioniranja.

Inače, prema zadnjim podacima, u Hrvatskoj je registrirano 660 sindikata, bilo da su registrirani pri Ministarstvu rada i mirovinskog sustava, u uredima državne uprave u županiji, odnosno Gradu Zagrebu ili je riječ o udrugama više razine registriranim u Ministarstvu rada, odnosno sindikatima više razine registriranim u uredima državne uprave.

Na nacionalnoj razini reprezentativne su tri udruge više razine – Nezavisni hrvatski sindikati, Savez samostalnih sindikata Hrvatske i Matica hrvatskih sindikata. Prema zadnjem prebrojavanju članstva u te tri centrale udruženo je 109 sindikata s ukupno nešto više od 252 tisuće članova.

No broj članova sindikata je u stagnaciji i svakako da će sindikalna vodstva nužno trebati poraditi na aktivnostima koje će privlačiti nove članove i tako osnaživati same organizacije.

Sven Janovski, koji se bavi pitanjima suvremenog sindikata te je dugogodišnji je aktivist i radnik u civilnom društvu s preko 10 godina iskustva rada u zagovaranju i javnim kampanjama u raznim područjima, u razgovoru za portal forum.tm istaknuo je kako je teško odgovoriti na pitanje kakva je budućnost sindikata kao organizacije te da jako ovisi o tome u kojem sektoru sindikat djeluje, naravno i u kojoj državi.

„Dosta je razlika između djelovanja sindikata primjerice u Europi i u Sjevernoj Americi, djelom i jer je pravni okvir za djelovanje sindikata drugačije. Ono što je sigurno, je da bi sindikat trebao povratiti svoju poziciju, ne samo organizacije za okupljanje i zaštitu radnika, već i društvenog mjesta. Najbolja analogija koju sam čuo je da bi sindikat trebao radnicima u životu biti nešto poput vjerske zajednice, u smislu neke točke društvenog susreta, druženja, upoznavanja te međusobne solidarnosti i podrške. Tako je to u mnogim državama gdje su sindikati snažni, tako je nekad bilo i na ovim prostorima. Taj način pristupa, da sindikat nije samo usluga, već zajednica, osnažuje članstvo, veže ga uz sindikat i međusobno, što sve doprinosi njegovoj snazi. Osim toga, suvremeni sindikat je po meni digitalan, koliko je i suvremen, u smislu da prihvaća da je život danas drugačiji i da treba biti otvoren za nove alate i kanale komunikacije s radnicima, koliko mora biti i dalje ukorijenjen u tradiciji terenskog rada i organizacije na kojoj su sindikati izgrađeni. Konačno, suvremeni sindikat mora osigurati prostor za mlade. Ne samo u smislu aktivne regrutacije i outreacha prema mladima, već osigurati specifične prostore za njih i u svojim strukturama moći dati im pristup mjestima gdje se donose odluke za sindikat“, kaže Janovski.

Kada se govori o modernizaciji sindikata i je i da li moguće osuvremeniti sindikate i prilagoditi novim uvjetima rada koji su se nedvojbeno pojavili Janovski kaže kako je sama modernizacija rada i pristupa današnjih sindikata pitanje prilagodbe novim uvjetima rada i življena, kao što su Internet, društveni mediji, drugi oblici rada, ali je dosadašnji modus operandi sindikata isto tako bio nužno vezan uz fokus zakonodavstva, koje i dalje najviše naglašava i regulira radnička prava dobivena ugovorom o radu, dok se drugima bavi mnogo manje.

„Time je i djelovanje sindikata bilo fokusirano na radnice i radnike na ugovoru o radu, dok je danas tu i drugih, prekarnijih oblika rada, koji ne uživaju istu razinu prava pa time i mogućnosti sindikata za djelovanje. Zbog toga mi se čini da je nužno paralelno i prihvatiti da ti drugi, prekarni oblici rada jesu realnost današnjice i da neće nestati te da se treba boriti i za prava tih radnika, dok paralelno snažno zagovarati da zakonodavstvo potiče stabilnije oblike zapošljavanje i ugovore o radu, tamo gdje je to moguće. Kad će sindikati kao predstavnici svojih članova radnika imati veće mogućnosti zaštite prava i drugih radnika, onda će biti moguće i prilagoditi se bolje novim uvjetima na tržištu. Bitno je naglasiti da koliko god su za sindikate ključni masovnost članstva pa time i reprezentativnost, dobar dio njihovog okvira djelovanja upravo proizlazi iz njihove mogućnosti da legalno štite prava radnika“, ističe Janovski, koji također dodaje kako smatra da je prerano paušalno zaključiti da mladi nisu zainteresirani za sindikat, samo zbog činjenice da je mnogo manje mladih ljudi danas u sindikatima.

Predsjednik najveće hrvatske sindikalne organizacije Saveza samostalnih sindikata Hrvatske (SSSH) Mladen Novosel o tome koliko je i da li moguće osuvremeniti sindikate i prilagoditi novim uvjetima rada koji su se nedvojbeno pojavili navodi: „ovi uvjeti rada i općenito novi svijet rada pred sindikate zasigurno stavljaju velike izazove i potrebu za prilagodbom. U okolnostima restrukturiranja cijele ekonomije i promjena na tržištu rada i u sastavu radne snage, s nestankom nekih zanimanja, trenda usitnjavanja tvrtki, i prekarijacija tj. sve većeg udjela radnika zaposlenih putem atipičnih i drugih nesigurnih oblika rada, učlanjivanje i zastupanje radnika iznimno je otežano.“

„Ne treba zaboraviti ni česte i vrlo otvorene prakse brojnih poslodavaca, posebno u privatnom sektoru, koji nastoje onemogućiti pravo na sindikalno organiziranje“, kaže Novosel i dodaje da takve promjene, zbog porasta individualnih članova i smanjenja broja velikih sindikalnih podružnica, te sve veća nesigurnost radnih mjesta, zahtijevaju sposobnost praćenja i podrške svakom individualnom članu.

„To zahtijeva znatne ljudske resurse, ali i financijske kao i inovativne, tehnološke, primjerice razvojem digitalnog sindikalizma kako bi se lakše i brže doprlo do što većeg broja radnika i članova. Usprkos izazovima pa i stereotipnim predodžbama, sindikati pokazuju kako su izrazito vitalne i prilagodljive organizacije i uspijevaju organizirati i zastupati radnike i u takvim uvjetima. U prilog tome možda najočitije govori val sindikalnog organiziranja radnika u izrazito anti-sindikalnim tvrtkama u Americi, poput Amazona i sličnih, kao i nedavni iskoraci u Hrvatskoj poput organiziranja radnika u neprofitnim organizacijama i nekim drugim dosad sindikalno neorganiziranim sektorima, u čemu je SSSH pružio aktivnu podršku“, zaključuje Novosel.

Sindikati će dakle i u budućnosti igrati značajnu ulogu u društvu, ali nužno će biti da se prilagode i brzo usvajaju nove tehnologije i da prepoznaju i nova zanimanja i poslove gdje će tražiti i iz kojih će crpiti novo članstvo iz čega proizlazi i sama snaga sindikata.

<https://zgexpress.net/buducnost-sindikata-suvremeni-sindikat-mora-biti-otvoren-za-nove-alate-i-kanale-komunikacije/>

Od Gulaga do škole u par požara

„Daj mi majko šibice i malo benzina da zapalim školicu, taj luđački dom“, otpjevao sam svojoj kćeri stih koji smo tako voljeli pjevati onim našim osnovnim školama iz osamdeset i neke. Nasmijao sam se nastavio joj pomagati oko zadaće iz matematike za 7. razred, ali onda me ona pogledala u čudu i popravila malo moju anarho-piromansku antiškolsku pjesmu.

„Tata ovako ti to ide“, rekla je važno i otpjevala, „daj mi majko šibice i malo benzina da zapalim školicu da joj ne bude zima.“

Dakle, to je taj razmak od 40 godina između dviju škola, one nekadašnje jednogumne socijalističke i ove današnje europske, slobodoljubive i demokratske. Želja za paleži je ista, samo je motiv možda malo drugačiji.

Djeca su danas, barem, po ovim stihovima, ipak daleko diplomatskija i opreznija, pa ne bi palili školu jer ih podsjeća na „luđački dom“. Školu danas treba u pjesmi „paliti“ iz čisto humanih razloga, „da joj ne

88. Saša Radusin

Novinarski projekt:
**Kakva nam cjelodnevna
škola treba**

Elektronička publikacija:
CroL

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
30. studenoga 2023.

bude zima“. Izgleda da su socijalistička djeca u ondašnjim školama bila izravnija i željela su srušiti po njih loš obrazovni sustav pa makar i simbolično u pjesmi. Današnji, ipak obzirniji, klinci bi možda isto rušili sustav, ali tako da profesorima i ravnateljima u njoj ipak bude toplo dok polako „gore“ u metafori.

„Ne volimo školu“

No, učenici danas ni sami ne znaju što škole od njih žele nakon desetak godina obrazovnih reformi o kojima svi skupa samo slušamo i više ne znamo u kojoj smo trenutno reformi jer su nam se pomiješala sva ta imena. „Kurikularna reforma“, „Škola za život“, „Cjelodnevna nastava“... Nakon svega najčešće čujem naše školarce kako se žale da više „nemaju život“. Zar već?

Ah, toliko promjena, toliko nadanja, toliko truda raznih obrazovnih vlasti, toliko želje za modernizacijom škole koja mora ići ukorak sa životom, sadašnjim trenom, danom, cijelim danom, radnim danom, „danima kruha“, noći, „tihom noći“, tihom misom i svakako, valjda, ne tako tihom, ali uvijek zabrinutom Crkvom.

I nakon svih tih reformi naša bi hrvatska demokratska „cjelodnevno-školska“ djeca opet „palila“ da se barem politički autoriteti ogriju u tim svojim zamišljenim i novoskovanim bastionima školske sreće. No, ovo metaforičko „paljenje stare škole“ možda je samo želja za nekom boljom, novom, suvremenijom, pametnijom školom koju bi možda i netko drugi osim ministra obrazovanja i državnog tajnika mogao voljeti.

„Ne volimo školu, nitko u razredu ne voli školu, nitko ne želi ići u školu“ uvjerava me moja dvanaestogodišnjakinja. „Dobro, dobro“, smirujem situaciju, „ni mi je nismo voljeli, ali možemo li sad na razlomke...“

A kako su mali Finci zavoljeli škole i postali top svjetska klasa učenika?

Sva recentna sociološka istraživanja pokazuju da naša djeca doista, ni u statističkom prosjeku, ne vole školu i da je iz godine u godinu situacija sve gora. Sve je gora i naša pozicija na Pisa testovima gdje također iz godine u godinu sve više zaostajemo, pogotovo u onim važnim predmetima poput matematike ili materinjeg jezika.

Ozbiljne recenzije naše škole pak godinama ponavljaju istu dijagnozu da imamo škole koje sve više bubaju, sve više slične na pripremu za kviz općeg znanja i to onog najmanje upotrebljivog, umjesto za rješavanje raznih situacija koje je nametnuo konkretan problem. Našu djecu i dalje učimo pamtiti previše podataka, umjesto da ih učimo kako da se kroz igru i razvijanje mašte domisle ili sjete puta kroz problem.

Možda nije loše da naša djeca idu još duže u školu sa cjelodnevnom nastavom, ali ako ne osmislimo kako da se što pametnije igraju u toj cjelodnevnoj školi i kako da konačno unaprijede upotrebu moždanih vijuga u životnim situacijama **napraviti ćemo još veće simboličke „pališkole i mrziškole“ nego što su to bila djeca socijalizma.**

Mali Finci, prema svim raspoloživim podacima i istraživanjima idu sve manje i sve kraće u školu, rade sve manje zadaća, imaju sve manje pritisaka i ocjena i **pritom su sve bolji** na međunarodnim PISA testovima.

Njihovi školski autoriteti i kreatori finskog školskog čuda pojašnjavaju staromodnim i starozavjetnim zagovarateljima strogih i obilatih školskih obveza, kako su naprosto dali široku autonomiju učiteljima i nastavnicima da rade s djecom po vlastitom nahođenju u određenim okvirima te da u svemu najviše stvaraju gotovo zasebne metode učenja za svako pojedino dijete.

Stroge ocjene i brojni pritisci

Kod njih djeca talentirana za slikanje ili jezik ne razbijaju svaki dan glavu hoće li dobiti jedan iz matematike jer ne mogu tako brzo svladati gradivo kao njihovi školski kolege koji su, recimo, genijalni mali matematičari. Umjesto strogih prijetećih ocjena dobijaju tek po opisnu karakteristiku iz matematike i jezika i slikanja i negdje na kraju školskog puta sva djeca postaju individualci s određenim talentima kojima neke stvari idu bolje, neke gore.

Naše škole čestim strogim ocjenama i sve intenzivnijim pritiskom na slobodno vrijeme djece stvaraju male neuspješne, nedovoljno razigrane i preplašene ljude koji se još jedino oslobađaju onako poetski uz simboličku vatru koja će „ugrijati škole“.

Prema recenzijama međunarodnih stručnjaka za obrazovanje, finske škole, iako na hladnom sjeveru, tople su za svoje učenike i profesore. Ne treba ih dodatno grijati. **Usudili su se izgraditi sustav baziran na povjerenju** prema učiteljima i djeci. Sustav koji je okrenut nastavnicima i učenicima i njihovom međusobnom odnosu, bliskosti i povjerenju. A ne programima i uvijek novim neproživljenim i nedovoljno promišljenim reformama koje nastaju u hladnim obrazovnim agencijama, a koje se filtriraju u političantskim i tko zna kakvim sve opskurnim krugovima koji se iz raznih razloga igraju škole.

Ugrijmo škole zadovoljnom, zaigranom, opuštenom, samouvjerenom djecom koja se ne boje i ne stenju pod sve većim školskim teretom svakodnevnog ispitivanja, ogromnih bujica podataka, predugih zadataka i strogo odmjerenih kečeva.

„Daj mi školo šibice da upalim svjećice da mi konačno rasvijetle moj briljantni um“, otpjevao sam na kraju kćeri nakon što je shvatila da je trećina pizze daleko hranjivija od petine pizze. Pogledala me pomalo zabrinuto. „Tata ti si lud, majke mi“, zaključila je bez imalo kolebanja. Najvjerojatnije jesam. Uostalom, jedva sam preživio socijalističke školske gulage u kojima nije bilo čak ni najobičnije pizze. O jogurtima da i ne govorim.

<https://www.crol.hr/index.php/politika-aktivizam/10613-od-gulaga-do-skole-u-par-pozara>

TUMAČI UMJETNIČKE GLAZBE

89. Zdenka Weber

Novinarski projekt:
**Najbolji hrvatski
izvođači klasične glazbe
- solisti, ansambli,
orkestri**

Elektronička publikacija:
Klasika.hr

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
12. kolovoza 2023.

Pojam *glazba* čini se nedvojbeno svima lako razumljiv. Međutim to svakako nije jednostavan, a pogotovo nije jednoznačan pojam. Kao što niti glazba kao pojava u okvirima ljudskih djelatnosti nije jednostavna pojava koju bi bilo moguće lako definirati. Da je tome tako potvrđuje i činjenica pojave znanosti o glazbi – muzikologije. Iz uvoda mrežnog izdanja *Hrvatske enciklopedije* o pojmu *Muzikologija* citiram: „...znanstveno proučavanje glazbe kao dio znanosti o umjetnostima u području humanističkih znanosti. Smatra se da muzikologija proučava glazbu kao predmet u okvirima fizičkih, psiholoških, estetičkih i kulturnih pojava, ali i djelatnost čovjeka glazbenika (skladatelja, izvoditelja) i slušatelja u njegovu društvenom i kulturnom ozračju. U tom smislu muzikologija se metodološki približila humanističkim i društvenim disciplinama poput antropologije, etnologije, lingvistike, sociologije i kulturne teorije. Muzikologija se kao moderna znanost počela konstituirati polovicom 19. st. na njemačkom govornom području, kada je počela ulaziti i u programe sveučilišnih studija, ali su se pojedini aspekti glazbe teorijski proučavali već od antičkog doba.“ (*Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.).

Već je u ovom kratkom opisu naznačena kompleksnost pojma i glazbe kao umjetničke grane. Dakle, nužna su ograničavanja, neophodno je koncentriranje na samo određene, pojedinačne pojavnosti iz širokog područja koje glazba obuhvaća i djelatnosti koje su uz glazbu kao predmet izučavanja povezane. Upravo zbog toga, zbog nužnosti određivanja granica u okviru kojih će

se kretati napisi projekta *Najbolji hrvatski izvođači klasične glazbe - solisti, ansambl, orekstri*, namjera je ovog uvodnog teksta upozoriti na polazište istraživanja i pokušati dati definicije temeljnih pojmova tog polazišta kako bi se izbjeglo eventualna nerazumijevanja ili pak nerealna očekivanja.

Osobito od 19. stoljeća došlo je do razlika između dvaju opsežnih glazbenih *bazena*. S jedne se strane sve veća pozornost posvećivala glazbi koju se uvriježilo nazivati *ozbiljnom*, a s druge se strane sve snažnije emancipirala glazba namijenjena zabavi. Kako je navedeno u gornjem citatu, budući da se znanost o glazbi konstituirala na njemačkom govornom području, uvedena je razlika između E- i U-glazbe, dakle između *ernste Musik* ili ozbiljne, još nazivane i klasična glazba s jedne, te *Unterhaltungsmuik* ili zabavne glazbe s druge strane.

Ograničavajući se na tzv. ozbiljnu ili klasičnu glazbu projekt će u fokus staviti glazbenike koji tu glazbu izvode i predstavljaju zainteresiranom slušateljstvu. S tim je u vezi nužno istaknuti kako je riječ o određenim instrumentima koji se koriste u izvođenju klasične glazbe, kao i o određenim stilskim razdobljima, a onda i o glazbenim oblicima koji su za klasičnu glazbu karakteristični i koji su se tijekom povijesnog razvoja ustalili. Međutim, želim dodati još jedan opisni pojam toj vrsti glazbe. Naime, u francuskom se jeziku koristi pojam *musique savante*, koji je na hrvatski jezik moguće prevesti kao *učena glazba*, dakle glazba koja se temelji na skladateljskom zapisu, za razliku od folklorne ili tradicionalne glazbe prenošene usmenom predajom. Osim toga, za izvođenje te učene, ozbiljne, klasične glazbe neophodan je itekako temeljit studij – bilo glazbala na kojemu se izvodi, bilo glasa koji je pjeva, a pretpostavljaju se i izvjesna znanja od strane onoga koji tu glazbu sluša.

Posvećivanje pozornosti suvremenoj, aktualnoj glazbenoj sceni u Hrvatskoj u odnosu na ugledne soliste, ansambl i orkestre koji izvode učenu, ozbiljnu, umjetničku, klasičnu glazbu u okvirima koncertnih ciklusa ili samostalno, zadatak je koji otvara mnoge mogućnosti pristupa. Budući da u Zagrebu djeluju dva simfonijska orkestra (Simfonijski orkestar HRT, Zagrebačka filharmonija) kao i drugi orkestralni

sastavi (Cantus Ansambl, Hrvatski komorni orkestar), komorni sastavi (Zagrebački solisti, Zagrebački kvartet, Gudački kvartet Rucner, Gudački kvartet Sebastian) te brojni međunarodno afirmirani solisti (instrumentalisti i solo pjevači), područje je vrlo veliko i za obradu njihove djelatnosti neophodna je znatna posvećenost zadatku želi li se opisati njihove repertoare i analizirati njihove doprinose ukupnoj hrvatskoj glazbenoj kulturi. U tom je pogledu osobito važno obraditi pojedine ansamble i pojedine soliste u povodu njihovih važnih obljetnica djelovanja (primjerice 70. obljetnicu postojanja Zagrebačkih solista), te u odnosu na soliste dati iscrpne opise i analizu njihovih nastupa u Hrvatskoj i u inozemstvu.

Hrvatski glazbeni umjetnici postižu zavidne rezultate u odnosu na svoje djelovanje, ostvaruju izvrsne koncertne programe i važno je posvetiti pozornost njihovom ukupnom djelovanju. Posebna se pozornost posvećuje repertoarima koncertnih programa, a u odnosu na dva simfonijska orkestra i rezultatima u rastu njihove kvalitete s obzirom na angažman međunarodno poznatih dirigenata, njihovih šefova – dirigenata. Kod Simfonijskog orkestra HRT to je francuski maestro Pascal Rophe a kod Zagrebačke filharmonije poljski maestro Dawid Runtz pa je zanimljivo usporediti repertoare koncerata i prijem kod publike otkako su oni na čelu tih zagrebačkih orkestara. U tom su kontekstu postavljeni opći ciljevi vezani uz programske analize, estetsko vrednovanje i društveni značaj djelovanja orkestara, ansambala i solista na području ozbiljno-glazbenog stvaralaštva svih stilskih razdoblja kako ih se prezentira u RH.

Kada je riječ o skupinama kojima se obraćam svakako valja imati na umu različitosti koncertnih prostora u Zagrebu jednako u odnosu na njihove kapacitete kao i u odnosu na usmjerenost na glazbeno-stilske značajke izvođača. Posebnu se pozornost posvećuje koncertnim dvorama Koncertna dvorana Vatroslav Lisinski (mala i velika dvoramna), te drugim prostorima koji su ušli u uporabu zbog izostanka dosadašnjih koncertnih dvorana oštećenih u potresu. Naime, Hrvatski glazbeni zavod, MUO, Mimara, nisu u otvoreni za javnost pa je došlo do korištenja nekih alternativnih prostora poput Novinarskog doma, Kazališta Kerempuh i Kulturnog centra Maksimir na primjer. Osobito

značajnom adresom nameću se u ovoj situaciji dvorane u okviru Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu što povećava i brojnost koncertnih nastupa studenata glazbe. To dovodi do različitih dobnih razina slušateljstva kao ciljnih skupina kojima se projekt obraća i svakako otvara vrlo bogate mogućnosti za sasvim nove analize, komparacije i zaključke. Dakako, trajna je briga odgoj i obrazovanje nove mlade publike pa se i tome posvećuje pozornost.

Elektronički časopis Klasika.hr odlična je platforma za objavljivanje tekstova budući da upravo mlade generacije sve više koriste internet kao izvor informacija. Budući da sam kao novinarka s dugogodišnjim iskustvom dobro upoznata s radom, repertoarima i umjetničkim razinama orkestara, ansambala i solista u RH, o kojima namjeravam iscrpnije izvještavati javnost, prikupljanje informacija ne predstavlja problem. Naime, prikupljanje podataka moguće je iz vlastitih do sada objavljivanih tekstova, iz razgovora s glazbenicima i iz njihovih osobnih internetskih stranica. Dugogodišnje iskustvo pisanja glazbenih kritika, a riječ je o protekle 52 godine djelovanja u tiskanim medijima, dostatna je osnova za sakupljanje i obradu podatka. Druga je velika pomoć bogato pedagoško iskustvo i suradnja sa svim generacijama glazbenika kao i sa skladateljima.

Na početku je svakako bilo važno upozoriti na polazišta, ali i na ograničenja, kao i upozoriti na kompleksnost pojma *glazba*, osobito danas u vremenu neslućenog razvoja tehnologije i elektroničkih medija o kojima nekadašnje generacije nisu mogle niti sanjati.

<https://klasika.hr/index.php?p=article&id=3159>

RODITELJI TRENERI: Nenadmašni zlatni Kostelići – pokretač svega bila je obitelj

90. Tomislav Pašiček

Novinarski projekt:
**HRVATSKI FENOMEN:
Roditelji - treneri koji
su stvarali velikane
hrvatskog sporta**

Elektronička publikacija:
Totalinfo

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
14. studenoga 2023

Marica i Ante Kostelić roditelji su pravih prvaka – Janice i Ivica. Za Ivicu koji se rodio 23. studenoga 1979. godine i njegovu tri godine mlađu sestru Janicu čuo je cijeli svijet. Baš sve su pokorili i svi su im se s pravom divili. A Marica i Ante Kostelić potvrdili su onu kako su roditelji i najbolji treneri.

Janica u svojoj bogatoj riznici ima čak šest olimpijskih medalja, a njezin brat Ivica dodao je četiri. Janica, kasnije prozvana skijaškom kraljicom na skije je prvi put stala s tri godine, potvrdila je to i njezina majka Marica rekavši:

„Stalno je padala i ometala ostalu djecu i mislili smo da nikada neće naučiti skijati“, govorila je njezina majka.

Ipak, to su bili samo počeci, a Janica je počela trenirati skijanje kada je imala deset godina. I pogađate – osvojila je baš sve u dječjim kategorijama. Janičin brat Ivica sve je oduševio 1991. godine u Slovačkoj velikom pobjedom u veleslalomu na međunarodnom natjecanju „World Ski Interkriterium“. Skrenuo je tada Ivica pažnju skijaškog svijeta na sebe, a sve je, od samih početaka stručno vodio otac Ante, nekada sjajni rukometaš. Novca nije bilo, Ante i djeca spavali su ili u staroj Ladi ili u šatorima koje su sami podizali.

„Nisam uopće osjećala da kroz djetinjstvo nismo imali novca. Jeli smo špek, luk i pili mlijeko“, prisjeća se Janica. A na putu do golemih uspjeha vodio ih je obiteljski moto: „Malo sreće i ništa više“.

„Njihov krajnji cilj je postati TOP vozači u Svjetskom kupu“, uporno je ponavljao Ante Kostelić, neumorna glava obitelji, čovjek pun ideja i znanja.

„Moja je želja postati olimpijski pobjednik“, često je kao mali govorio Ivica Kostelić.

„Nije bilo lako imati i oca i trenera u istoj osobi, ali koliko god nije bilo lako mislim da je to bilo bolje. Zašto? Jer po meni trener koji ima nekakav uvid u tvoje slobodno vrijeme, pa ako ne već i neku kontrolu nad tvojim slobodnim vremenom, bolje razumije i tebe, ne samo kao osobu već i kao sportaša. On zna tvoje potrebe“, priča Ivica i nastavlja:

„U modernom će sportu značaj slobodnog vremena biti sve veći, i već je velik i danas, zbog toga jer trening se toliko optimizirao da nema tu sad nekih većih pomaka. Ne može se napraviti neka velika razlika, ali se može napraviti razlika u slobodno vrijeme. Nitko te ne poznaje kao roditelj. Ta uloga oca kao trenera teža je za oca nego za dijete, naravno pod uvjetom da taj trener roditelj nije nasilnik. Ponavljam, nekada je bilo jako teško, ali uvijek bih izabrao oca kao trenera“.

Naravno otac Ante bio je strožiji kao trener nego kao otac, iako kako kaže Ivica „teško je to bilo i odvojiti jedno od drugoga“.

Ante Kostelić nadimak Gips dobio je jer je sve i svašta lomio kao dijete. Kao trener često je bio osporavan, mnogi nisu imali povjerenja u njegove metode, no on je imao zacrtan cilj – stvoriti olimpijske prvake.

„Moj otac je bio vrlo emotivan i jako su ga pogodila neistine i laži koje su pisane o njemu da nas je maltretirao. Činjenica je ta da je naš put, iako je izgledao kao neko čeličenje, te su metode imale sportsku pozadinu i imale su potpuni oslonac u metodici i teoriji sportskog treninga. Nismo mi mogli neke stvari izvoditi na konvencionalni način nego smo to morali izvoditi na nekonvencionalni način. Kupali smo se u potoku, a to je

zapravo krioterapija, ista ona stvar koju danas vrhunski natjecatelji pokušavaju postići s hladnim komorama ili umakanjem u bačve s ledenom vodom. Mi nismo imali nikakve bačve ni komore već smo se kupali u planinskim potocima, što na kraju teži istom efektu i tu nema ničeg čudnog. Naravno da su neke očeve metode nas usput čeličile, ali prvenstveno su one imale praktičnu namjenu koja je i znanstveno potvrđena“.

Nevjerojatno je uopće i prisjetiti se rečenice da je svojevremeno Hrvatski olimpijski odbor Ivicu Kostelića proglasio neperspektivnim sportašem. A on je svima, s nevjerojatnom snagom volje i iznimnim talentom pokazao kakav je profesor skijanja. Postao je najbolji skijaš s gitarom, a iako je često u cilju slavio s majicom na kojoj je pisalo „ja nisam genije“, upravo suprotno, bio je genij, kao i njegova sestra Janica, otac Ante, ali i majka Marica – žena iz sjene.

„Uloga majke je bila nezamjenjiva, prije svega u generalnom odgoju i razvoju. Ona je zbog naših brojnih izbjivanja iz kuće najviše zaslužna za to što smo Janica i ja mogli završiti školu. Ona je prikupljala svo gradivo kada nas nije bilo doma, a nas često nije bilo doma po trideset i više dana. Majka je u onom najtežem razdoblju kada nismo imali novca logistički pripremala sve naše treninge i sva naša putovanja, brinula nam je o hrani, prtljazi. Majka je bila nit koja je držala sve zajedno“.

Ali i rame za plakanje. Koliko je samo suza majka Marica isplakala zbog svoje djece kada su bezbroj puta išli „pod nož“, ali i kada su te suze bile radosnice nakon brojnih medalja Ivica i Janice, prave skijaške kraljice koja se oprostila od skijanja kada je bila na vrhu, sa samo 24 godine, nakon osvojena četiri olimpijska zlata, dva olimpijska srebra i 30 pobjeda u Svjetskom kupu.

„Obitelj je jedna od ključnih čimbenika u razvoju sportaša jer sportaš kao i svaki čovjek treba potporu, a pogotovo kada se stremi prema vrhunskim rezultatima. Uloga te potpore je užasno bitna i za rezultate kao i za psihičku i socijalnu stabilnost svakog sportaša, jer sportaš će lakše doći do rezultata kada ima potporu okoline“, priča Ivica Kostelić koji je čak devet puta bio na operaciji koljena.

Danas su i Janica i Ivica odrasli ljudi. Imaju svoje divne obitelji, možda i nasljednike.

„Sasvim je prirodno da me zanima treniranje. Uvijek sam to pratio i bilježio. Nešto od toga želim preneti dalje. Ne znam s kojim sportom će se moja djeca baviti, no mislim da to neće biti skijanje. Ne znam ni hoću li im biti trener, ali rado ću im pomoći sa svojim iskustvima“, zaključio je Ivica Kostelić.

Nije mu se ispunila želja iz djetinjstva, jer olimpijsko zlato nije osvojio. Ali ima četiri veličanstvena olimpijska srebra, zlatnoga sjaja.

<https://totalinfo.hr/roditelji-treneri-nenadmasni-zlatni-kostelici-pokretac-svega-bila-je-obitelj/>

Bilogora i Podravina - cestovno slijepo crijevo Hrvatske. Kada će agoniji napokon doći kraj? (2)

91. Miljenko Manjkas

Novinarski projekt:

Prilike i izazovi prometne infrastrukture u Hrvatskoj - cestogradnja

Elektronička publikacija:
Klikni.news

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
6. studenoga 2023.

Izgradnja Podravsko-bilogorskog ipsilona, ključne prometnice za središnji dio Hrvatske, protegnula se na više od desetljeća bez gotovo ikakvih konkretnih rezultata za građane, no prema recentnom razvoju događaja, stanovnici toga dijela Lijepe naše ipak će dočekati lijepe vijesti.

Podsjetimo, na bilogorskom kraku dionica Vrbovec 2 – Farkaševac otvorena je sredinom travnja 2019. godine, puno desetljeće nakon svečanosti potpisivanje ugovora, dok su na podravskoj strani radovi ipak išli nešto brže, pa je za dionicu dugu 11 kilometara trebalo „tek“ osam godina.

Bez izlaza u Brezi

Potom je ponovno uslijedila višegodišnja stanka, no ovoga puta bilogorski dio stekao je djelomičnu prednost jer su saborski zastupnici toga kraja uspjeli izlobirati dodatnih pet kilometara dionice od Farkaševca do prigradskog bjelovarskog naselja Breza. Međutim, vozači automobila i njihovi putnici uspjeh svojih narodnih zastupnika ipak neće moći osjetiti na brzem putovanju do Zagreba. U Brezi, naime, nije predviđen izlaz s brze ceste.

Iako su Hrvatske ceste nastavile projektirati i objavljivati natječaje za izgradnju dionica od Breze prema Bjelovaru, odnosno od Križevaca do izlaza u Kloštru Vojakovačkom, prve konkretne najave ponovnog početka izgradnje stigle su rujnu 2021. godine na svečanoj proslavi Dan Grada Bjelovara.

No, tada se pojavio novi i vrlo specifičan problem – zbog pandemije COVID-a, cijena i posljedičnih poremećaja u dobavnim lancima, drastično je poskupio i materijal i rad pa tvrtke koje su ugovorile izgradnju navedenih pravaca posao nisu mogle obaviti po onim cijenama koje su ugovorene.

Hrvatske ceste tada su imale izbor – poništiti natječaje i izgubiti nekoliko dodatnih godina ili pregovarati s postojećim izvođačima radova i nastaviti s izgradnjom cesta koje Bilogorcima i Podravicima život znače.

Dugi, ali uspješni pregovori

Pregovori su trajali više od godinu dana, ali rezultirali su uspješnim dogovorom. Građevinski strojevi vraćeni su na gradilišta, a radovi su započeli u srpnju ove godine. S obzirom da je rok za izvođenje radova 30 mjeseci, za očekivati je da će dionice Breza – Bjelovar, odnosno Križevci – Kloštar Vojakovački, otvoriti najkasnije u siječnju 2026. godine.

Podsjetimo, obje dionice ceste projektirane su za brzinu od 100 km/h te s ukupnom širinom traka od osam metara, pri čemu vozni trak ima dvije staze širine 3,5 metara te dodatnih metar širine rubnog traka. Razdjelni pojas širok je četiri metra, pa je ukupna kruna ceste široka 24 metra. Treba reći i da dionice ceste do Farkaševca na bilogorskom kraku, odnosno od Križevaca na podravskom kraku imaju oba traka, a brza cesta u oba pravca nastavlja se s jednim trakom, iako se projektiraju za dva traka. Drugi trak dodat će se kada promet bude dovoljnog intenziteta.

Na dionici Vrbovec 2 – Bjelovar također se nalaze četiri čvorišta, 14 putnih prijelaza i četiri putna prolaza, sedam mosta, 11 prijelaza za životinje i dva odmorišta. Kada se sve zbroji, na toj su dionici 32 objekta.

„Najvažniji projekt“

Značaj kvalitetnog cestovnog povezivanja Bjelovara i Koprivnice sa Zagrebom naglasio je i predsjednik

Vlade RH Andrej Plenković gostujući u Bjelovaru povodom zajedničke proslave blagdana sv. Huberta.

„Po mojem dubokom uvjerenju, to je najvažniji projekt za Bjelovarsko-bilogorsku županiju. Izgradnjom brze ceste Bjelovarsko-bilogorska županija bit će u ravnopravnom položaju u odnosu na ostale županije. Očekujemo dinamičan rad izvođača, vrlo angažiran pristup Hrvatskih cesta, a što se tiče Vlade, saborskog zastupnika Mire Totgergelija, župana Marka Marušića i gradonačelnika Darija Hrebaka, nema nijednog susreta a da netko od njih tu temu ne podiže. Svi su tu jedinstveni i mi ćemo tu pomoći“, kazao je premijer Plenković.

<https://klikni.news/hrvatska-news/2023/11/06/bilogora-i-podravina-cestovno-slijepo-crijevo-hrvatske-kada-ce-agoniji-napokon-doci-kraj-2/>

Radio je prostor igre, mašte i slobode

Višestruko nagrađivana radijska redateljica Stephanie Jamnicky prošle je godine primila svoju drugu Nagradu hrvatskog glumišta za upečatljivu radiodramu o životu splitskog novinara i pjesnika Momčila Popadića *Continental 350*, koja je oduševila stručno povjerenstvo. Režirala je širok dijapazon književnih tekstova – poeziju, bajke, klasične i suvremene drame, autorske komade, a istaknula se i u kreativnom i promišljenom osmišljavanju ars akustičnih radova.

***Continental 350* naziv je pisace mašine na kojoj je pisao književnik i novinar Momčilo Popadić. Pisaca mašina, odnosno pisanje, za njega je bio život, čuli smo u vašoj radiodrami. Uzeli ste ulomke iz nekoliko njegovih djela, koristili ste se njegovim člancima i s tim ste materijalom uspjeli napraviti vrlo upečatljiv Momčilov portret, a uz to progovorili ste i o položaju umjetnika te prenijeli atmosferu nekadašnjeg Splita u kojemu je Momčilo živio i radio. Kako je došlo do toga da napravite tu biografsku radiodramu i na koji ste je način stvarali?**

Urednica u Dramskom programu Hrvatskog radija Lada Martinac Kralj imala je potrebu napraviti dvije radijske emisije o Momčilu Popadiću. Ja sam napravila *Continental 350*, radio dramu za koju je Lada napisala tekst. Kad mi ga je donijela na stol, o njemu smo prvo raspravljale, zatim smo razmišljale o najboljoj glumačkoj podjeli, a ja sam, naravno, pročitala sve knjige koje su joj bile nadahnuće i kojima se koristila u drami. Momčilo Popadić u javnosti je najpoznatiji po pjesmama Novih fosila, pisao je i za Olivera Drago-

92. Katarina Kolega

Novinarski projekt:
**Umjetnice i umjetnici
izvan fokusa**

Elektronička publikacija:
Hrvatsko glumište

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
20. srpnja 2023.

jevića (*Oprosti mi pape*), no uz to ima i bogat pjesnički opus koji nije uglazbljen. Naišla sam na rečenicu u kojoj Momčilo govori da je uvijek imao potrebu pisati. Kad nije imao papira, pisao bi po hlačama, što me stvarno fasciniralo – čak i po svojoj koži. Pisanje je za njega bila prava organska potreba i nadam se da smo upravo tu organsku potrebu uspjeli prikazati u našoj radiodrami.

Njegova je majka iz Blata na Korčuli, kao i moj pradjed, pa sam i tu osjetila stanovitu bliskost, a njegove priče iz djetinjstva koje sam čitala, bile su mi fascinantne jer su mu dale boju koja ga je pratila do kraja života i stvaranja.

U Vašoj radiodrami dominantan je zvuk pisanja. Uz pomoć tog lajtmotiva dramaturginja i urednica Lada Martinac Kralj dočarava Popadićev život od djetinjstva do smrti. Vi ste taj životni ciklus ostvarili s pomoću tri glasa. Naime, Momčila tumače Bojan Brajčić, Antonio Franić i Alen Šalinović. Zašto?

Lada ga je tako napisala i mislim da je to odlična ideja jer to je luk njegovog produktivnog života od mladosti do starijih dana. Sva trojica glumaca su iz Splita i bili su oduševljeni što mogu ocrtati takvu jednu osobu, a tijekom rada su se izrazito slušali i nadopunjavali, tako da su to tri glasa koja zvuče kao jedan i sretna sam što su to uspjeli napraviti.

Glumčev glas je za stvaranje radiodrama krucijalan. Redatelju je najvažnije odabrati pravog glumca za određenu ulogu. Kako ih Vi birate?

Kad radim podjelu, apsolutno razmišljam o glasu, ali i o tome tko to može izvesti jer glumci jesu tu da odigraju i ono što oni nisu. Međutim, najvažnije je naći nekoga s kim imaš zajednički jezik. S navedenom trojicom glumaca imam blisko iskustvo. Iako s Bojanom nisam prije toliko radila, brzo smo se osjetili i iz toga je proizašao najbolji rad. Što se odabira glumaca tiče, uvijek postoje oni koje znaš oduvijek – s kojima sam studirala ili koji su moja generacija. Sada se te generacije mijenjaju i dolaze neki novi mladi ljudi. Radio nije kao kazalište. U njemu nemamo dva mjeseca za pripremu. I nekim glumcima to ne

odgovara, što potpuno razumijem. I sama bih voljela imati više vremena za pokuse. Međutim, toga nema. Kad glumci dođu na probu, koja je neposredno prije snimanja, predstavim im svoju ideju, tekst im ponudi neku svoju, a oni na temelju toga dobiju predodžbu koju nam predstave tijekom kratke probe i odmah počinjemo sa snimanjem. Koliko god bio pripremljen – ako glumac ponudi neku drugu ideju, redatelj mora biti dovoljno otvoren da je prihvati i promijeni svoju prvotnu viziju. Oдавно sam shvatila da ako mi netko nudi nešto bolje, najbolje je da to prihvatim jer će to doprinijeti kvaliteti čitave radiodrame.

Kako izgleda Vaš proces rada? Kako vodite glumce?

To je tako neobično. Svaka drama nosi neku svoju novu priču. S nekima se odmah osjetiš, pa ne trebaš ni puno govoriti. Uvijek radim iz situacije i iz odnosa jer mi je bitno da su u pravoj dramskoj situaciji koju Švacov opisuje riječima: „Netko nešto hoće, a netko mu ne da, netko je protiv toga, netko je između...” Pokušavam napraviti takvu situaciju gdje su ljudi u odnosu.

U radiodrami *Continental 350* možemo uživati i u zvucima mora, vjetera, dalmatinskih melodija, a čuju se i glasovi poznatih Splićana, kao što je glumac Ivica Vidović i književnik Miljenko Smoje. Time ste sjajno prenijeli atmosferu Splita.

Ulogu Ivica Vidovića sjajno je odigrao Marinko Prga. To je bio izuzetno zanimljiv dio cijele priče. Naime, ja sam mu htjela dati ulogu Smoje, a on mi je rekao da fenomenalno oponaša Ivicu Vidovića i to je stvarno istina. Mnogi su mislili da su to dokumentarne snimke.

Koliko Vam je glazba važna dok režirate radiodramu?

Ne postoji radiodrama bez ritma, kao što nema ni kazališta bez ritma. Uostalom, nema ni života bez ritma. Glazba je izuzetno bitan segment. Čak i kad ne postoji napisana skladba, koristimo se glazbom, ritmom, zvucima. Svakoga pokreće druga glazba, tako da i svaka radiodrama nosi svoju glazbu u sebi. Ako bih je usporedila s kazalištem, onda je glazba u radi-

odrami kostim, a ton-majstor i zvuk su scenografija. Oni stvaraju sliku i emociju. Najsretnija sam kad mi netko kaže da je doslovno doživio i vidio ono što smo glazbom i tonom pokušali napraviti. Pritom svojim suradnicima dajem veliku slobodu. To me naučio ton-majstor Vito Gospodnetić, s kojim sam u početku radila. Rekao mi je: „Uvijek morate svojim suradnicima dati prostor za njihovu kreaciju“. I to uistinu tako jest, jer je svaka radiodrama zajednički projekt, kao uostalom i kazališna predstava.

Splitsku atmosferu u *Continentalu 350* dočarali ste zvucima eksterijera, a u drami *55 kvadrata* Ivane Vuković sjajno ste dočarali splitski mentalitet zvucima interijera.

Ta dva komada su stvarno vrlo različita. *Continental 350* mi je bliži, jer ostavlja prostora za introspekciju. Ona iz pozicije pisca promatra svijet oko sebe. U *55 kvadrata* likovi su u svojim unutrašnjim svjetovima i ne razumiju što se oko njih događa. Samim time zanimljivo je da je *Continental 350* u vanjskom prostoru a introspektivan je, dok je *55 kvadrata* u unutrašnjem prostoru a uopće ne postoji prava introspekcija, sve je otuđeno. Problematiku obitelji koja postoji u *55 kvadrata* svi imamo, samo što je to metafora.

Koliko Vam je Split inspirativan?

Kad sam prvi put išla raditi u Split kao asistentica Ivici Boban, pomislila sam: „Kako ću ja tamo, hoću li se snaći?“ Splitski mentalitet mi se činio vrlo stranim. Zatim sam radila svoju predstavu i moram priznati da me Split stvarno obgrlio i iz mene izvukao skrivene dalmatinske korijene. U poslu sam uživala jer ljudi tamo vole raditi brzo i izravno. Sviđa mi se ta direktnost i Split mi baš odgovara. Split je hrvatski Babilon. U njemu su se izmiješale različite civilizacije, a posjeduje kreativnu i dobru energiju.

Nakon srednje škole upisali ste kroatistiku na Filozofskom fakultetu, a na trećoj godini studija odlučili ste upisati i kazališnu režiju i radiofoniju na Akademiji dramske umjetnosti. Zašto?

Oduvijek sam voljela kazalište i radio. Odrastala sam na *Pričama za velike i male* i one su na mene ostavile golem

utjecaj. Kad sam s mamom podijelila svoja razmišljanja o Akademiji, bila je oduševljena jer je oduvijek htjela da joj netko iz obitelji bude umjetnik. Bila sam silno zatvorena i šutljiva, a na Akademiji su svi bili opušteni i vjerojatno sam izgledala kao potpuni *outsider*. Međutim, Akademija mi je pomogla da se otvorim. Shvatila sam da neću moći režirati ako ne progovorim.

Nakon završene kazališne režije, a i za vrijeme studija, počeli ste asistirati na operama i režirati opere, što se često ne nudi mladom čovjeku.

Moj je put u kazalištu bio zaobilazan. Oduvijek sam htjela biti profesorica jer imam potrebu podučavati. No, pedagoška škola je tada trajala šest godina, a ja sam htjela upisati srednju školu koja traje četiri godine. Tako sam igrom slučaja završila u srednjoj građevinskoj školi, a paralelno sam pohađala srednju muzičku školu. Počela sam svirati klavir, no u srednjoj školi sam se prebacila na teoriju glazbe. Muzička me dosta frustrirala i moram priznati da u toj školi nisam bila baš dobra, no zahvaljujući njoj počela sam režirati opere. Naime, na trećoj godini studija kazališne režije tražili su asistenta na operi *Prodana nevjesta* i tako sam, zahvaljujući glazbenom obrazovanju, u to uskočila. S jedne strane to je bilo teško i naporno iskustvo, a s druge mi je bilo divno jer sam se zaljubila u operu koja mi do tada nije baš bila zanimljiva. Puno sam asistirala, a onda su Georgij Paro i Vladimir Kranjčević Dori Ruždjak i meni dali šansu da napravimo predstavu za Muzički Biennale. Dobila sam Paljetkov libreto *Govori mi o Augusti*, za koji je skladbu pisao Zoran Juranić. U ono vrijeme taj je tekst bio provokativan jer je govorio o kralju kojemu se baš ne da vladati. On bi se samo igrao i tako je živio sve dok mu građani na kraju nisu odrubili glavu. Naš tadašnji predsjednik bio je vrlo bolestan i ubrzo je umro, a u operi zbor pjeva: „Nova metla, novo mete...“, aludirajući na to da se ništa bitno neće promijeniti. Paljetak je u tom tekstu sjajno opisao što je vlast – uvijek je isti problem s njom i uvijek se vraćamo na početak.

Režirali ste jedanaest opera. Koje su Vam se urezale u pamćenje?

Dali su mi priliku režirati Puccinijevu komičnu operu *Gianni Schicchi* i *Sestru Angelicu*. Budući da se u to

vrijeme na Muzičkoj akademiji nije radila gluma, pozvali su me da radim s pjevačima, da nauče stajati na pozornici, da budu glumački spremni. Radila sam s Tomislavom Fačinijem koji je studente jako lijepo pripremio, a ja sam se potrudila, nadahnuta improvizacijama Ivica Boban koje sam prošla na Akademiji, da s njima radim improvizacije jer je *Gianni Schicchi* čista *commedia dell'arte*. To je bila predstava puna energije i pomaknutih karaktera, za razliku od *Sestre Angelice* koja je komorna priča o ženi kojoj su oduzeli dijete i zatvorili je u samostan. To su bile dvije predstave u jednoj i mislim da su bile vrlo uspješne, a vjerujem da su i pjevači naučili nešto iz toga.

Kako to da je prestala Vaša kazališna priča i da ste se potpuno posvetili radiju?

Nikada nisam znala moliti ravnatelje da mi daju neku predstavu. Sve što sam radila mi se ponudilo, nisam sama tražila. Odjednom su se stvari promijenile, a kad se jedna vrata zatvore, druga se otvore. Tako je nekako stalo kazalište, a otvorio se radio.

Je li Vam žao? Nedostaje li Vam kazalište?

Možda mi nedostaje to što nisam više radila u kazalištu. Međutim, radio me potpuno uvukao u sebe i stvarno volim ovaj posao. Vrlo je kreativan i ima mir koji kazalište nema. U kazalištu si uvijek pod povećalom. A radio nudi široku lepezu različitih radiodrama i emisija – od klasika do pomaknutih, suvremenih stvari. Moja prva profesionalna radiodrama bila je *Medeja materijal* Heinera Müllera i ona je za početak stvarno bila vraški teška.

Kako ste došli na radio?

Kako bih diplomirala, morala sam položiti ispit iz radiofonije i napraviti radiodramu. Nisam nikada vidjela kako se to radi, a igrom slučaja dramaturginja i radijska umjetnica Pavlica Bajsić je išla u razred s mojom sestrom pa sam joj se povjerala. Ona me odmah pozvala na HRT u studio, gdje je snimala radijska redateljica Biserka Vučković s ton-majstoricom Delkom Lambašom. Sjedila sam i pratila snimanje i montažu. Kad sam vidjela unutarnji i vanjski prostor, gluhu sobu, način rada, sve mi je bilo vrlo zanimljivo.

Zatim su me upoznali s urednikom Hrvojem Ivankovićem. Njemu me preporučio moj profesor Georgij Paro, i tako sam malo-pomalo ušla u taj posao i tu sam već dvadeset godina.

Što Vas je najviše privuklo?

Kontinuitet rada. U kazalištu sam napravila četiri predstave zaredom, a zatim sam imala dugu pauzu. Na radiju svaki mjesec radiš, prolaziš kroz veliku količinu tekstova, radiš s mnogo glumaca i samim time stalno je drugačije i novo.

Koji Vas tekstovi nadahnjuju?

Oduvijek sam voljela čitati, posebice bajke. Kao dijete progutala sam sve koje su postojale u knjižnici. Tako sam naučila i ćirilicu, jer je mnogo bajki jedino bilo na ćirilici. Dječje radiodrame mi pritom daju prostora za maštu i igru i to je predivno. Međutim, znam dobiti i tekstove koji mi nisu toliko bliski, a njih onda uspijevam prevladavati svojim iskustvom.

Maštovito i zaigrano osmislili ste poeziju Ljube Pauzina, za koju ste već na početku radijske karijere primili Nagradu hrvatskog glumišta.

To je bilo jako zanimljivo. U žiriju je bila Ivica Boban. Poslije dodjele sam je zbunjeno pitala kako to da su meni dodijelili nagradu. Naime, ja sam se bavila dječjom poezijom, a u konkurenciji su bile ozbiljne radiodrame. A ona mi je odgovorila: „Mi smo se toliko namučili gledajući toliko kazališnih predstava. I onda smo čuli *Dječji kutić*. Imali smo dojam kao da nas je netko od svega očistio.“ Očito ih je to tako ponijelo da su mi odlučili dati nagradu. U tu je emisiju stvarno utkano toliko veselja i dandanas mi ju je drago poslušati.

Često ste režirali poeziju. Posezali ste za zaigranom, ludičkom poezijom Luke Paljetka, Gustava Krkleca... Koje kreativne impulse Vam ona nudi?

Kao dijete imala sam problema s poezijom, nisam je razumjela. No kad sam je počela raditi i kad sam se njome prestala opterećivati, onda su počele izlaziti nevjerojatne stvari. To mi je pokazalo da poeziju ne

treba gledati jednoznačno. Kad smo radili *Miševi i mačke naglavačke* Luka Paljetka, čitala sam te pjesme s troje glumaca i Ana Marija Bokor je u jednom trenutku predložila da ih izgovore repajući. Tako su otpjevali pjesmu *Tri mesara buhu klala* koju do danas urednica Dramskog programa Nives Madunić Barišić pušta djeci u osnovnim i srednjim školama na Slušaonicama kako bi im pokazala da se poezija može interpretirati na različite načine. Kad smo radili *Telegrafске basne* Gustava Krkleca, u pjesmi *Kornjača se hvali* koristili smo sve moguće glazbene žanrove. Na licu mjesta smo se dogovarali kako bismo to mogli izvesti. Primjerice, u jednom sam trenutku čula Queen i *We Will Rock You*, a onda je netko predložio gangu. Improvizirali smo izgovarajući stihove u različitim glazbenim žanrovima, na različitim instrumentima proizvodili smo različite zvukove – lupanje, zveckanje, mumljanje... Svega je tu bilo, što nam je u montaži sjajno poslužilo za podlogu i neke prijelaze. Glazbeni urednik Maro Market je cijeli uvod odsvirao na ukuleleu i njegov je doprinos izuzetno važan, kao i rad ton-majstora. Što bih ja bez njih?! Ja imam ideju, a oni su arhitekti.

Koji je najveći izazov u snimanju poezije? Na koji je način režirate?

Pokušavam raditi iz senzibiliteta pisca. Iako ne mogu zaobići sebe, pokušavam iščitati ono što su oni unijeli. Primjerice, zbirku *Dani djetinjstva* Dragutina Domjanića radili smo iz pozicije sjećanja i sjete, spomenute *Telegrafске basne* bile su u pomaknutom ključu, kao i poezija Dorte Jagić koja je na rubu između realizma i pomaknutosti. Radila sam i Vesnu Parun, Grigora Viteza. Kad sam režirala pjesmu *Kako živi Antuntun*, podijelila sam ga trima glumicama, dala im zadatak da ogovaraju Antuntuna i onda je odjednom tekst postao živ. U *Pjesmama o vodi* koristili smo pravu vodu. To sam radila na radionicama s djecom kojima sam dala uputu da misle o vodi. Djeca su uzela boce s vodom i njima šuškala; jedno je otpjevalo pjesmu u *bluesu*. Bilo mi je bitno da shvate da se trebaju opustiti i igrati s poezijom. Uvijek je neki drugi ključ, a nije svaki ključ za svaku bravu.

To je izvrstan put i profesorima. Sjajno im pokazujete na koje načine mogu poeziju približiti djeci, da uživaju u igri izgovaranja stihova.

Uvijek se zalažem za improvizaciju, ali kako sam često u prosudbenoj komisiji Lidrana, vidjela sam da kad djeca puno improviziraju, na kraju ne znaju interpretirati tekst. Rekla bih da se improvizacija radi na dobrim temeljima. Kad sam na fakultetu radila komediju, rekla sam svom mentoru Georgiju Paru da osjećam da sam nešto krivo napravila jer sam prvo radila biskvit, a zatim glazuru, a on mi je rekao: „U komediji ide prvo glazura, a onda biskvit.“

Za sedmominutnu ars akustičnu formu *Glagoljon* primili ste dvije nagrade – Prix Marulić na Međunarodnom festivalu igrane i dokumentarne radiodrame na Hvaru te u Bukureštu Grand Prix Nova. U tom ste radu povezali Vaše dvije ljubavi – radio i glagoljicu, kroatistiku i režiju. U njemu ste se poigrali različitim abecedama i azbukama, a svako pojedino slovo odnosno svaki glas prikupljali ste iz različitih krajeva svijeta. Kako je nastajao *Glagoljon*?

Glagoljicu sam otkrila na studiju kroatistike i potpuno me fascinirala. Osim ljepote slova, oduševljavala me njihova zvučnost. *Glagoljon* znači govoriti. Razmišljala sam kako bih htjela napraviti emisiju o glagoljici, ali nisam znala otkuda početi. Bila sam na Hvaru na festivalu Prix Marulić, kojemu je podnaslov *Starim tekstovima u pohode*, jer se bavi baštinom odnosno spojem suvremenosti i baštine. U sedam dana festivala slušamo četrdesetak emisija i tijekom slušanja nešto se u meni probudilo. Sjećam se da sam pri povratku kući stalno razmišljala o glagoljici i odjednom mi je sinula ideja o slovima. Kad je Konstantin Ćiril osmišljavao glagoljicu, svakom je slovu dao značenje, jer pamteći misao lakše se zapamti slovo. To je bila predivna misao – da kad znaš slova, možeš komunicirati s ljudima, znati što oni misle, čitati ih... Pomislila sam: „To je način. Pričala sam s toliko stranaca...“ Pored mene je bila urednica emisije *Ars akustika* Adriana Kramarić, koja se oduševila idejom da nešto od toga napravimo. Cijeli proces je dosta dugo trajao. Godinu dana smo skupljali materijal. Snimala sam različite ljude, skupila sam devetnaest jezika, od kojih su neki dijalekti. Molili smo prijatelje i njihovu djecu, rodbinu, poznanike da nam snime izgovaranje abecede svog jezika. Tu sam otkrila koliko nam se abecede razlikuju u melodiji, izgovoru. Čak i kad je isti jezik, nije isto izgovara li slova/glasove

dijete koje je tek naučilo govoriti ili odrasla osoba. Dobili smo tako različite engleske glasove, finske, hrvatske... Improvizirali smo na festivalu u Bratislavi, gdje smo u studiju svatko na svoj način izgovarali svoju abecedu. Kad sve zajedno zbrojim, mislim da je u tome sudjelovalo pedesetak ljudi. Taj smo materijal malo-pomalo skupljali, a zatim smo ton-majstor Zoran Sajko i ja sjeli i od toga pokušali nešto napraviti. Osnova nam je bila glagoljska azbuka, koju je pročitao spiker Ivan Kojundžić. Ivan ima predivan, topao glas i to je tako lijepo *zamotalo* cijelu priču. Stvarno smo se igrali i na kraju smo sami sebe iznenadili kad smo shvatili što smo napravili. Znam da je inspirativno djelovalo na neke kolege. Iz toga su kasnije nastajale neke nove forme.

I tu je velika važnost radiofonjskih festivala.

Čim se pomakneš iz svog sobička i zemlje u kojoj živiš, čuješ nešto drugo i to uvijek djeluje inspirativno. Naslušala sam se predivnih emisija koje nikad ne bih mogla napraviti. Svaki taj festival uvijek pomakne nešto u nama. Dolaze stručnjaci i zanimljivi ljudi. Jer, tko god se bavi radiodramom ili dokumentarcem, taj sluša, zainteresiran je za slušanje i učenje i to onda djeluje na nas, dobijemo neke nove ideje.

U svibnju se održava radiofonjski festival u našoj zemlji – Međunarodni festival igrane i dokumentarne radio drame Prix Marulić. Po čemu je on sve poseban?

Prix Marulić je specifičan po tome što istražuje tekstove i kulturne običaje iz prošlosti. Posebnost festivala je u tome što je on ujedno i ambijentalni festival. To znači da emisije slušamo u ambijentalnim prostorima grada Hvara – Ljetnikovac Hanibala Lucića, crkva sv. Marka, Tvrđava Fortica, Franjevački samostan, otok Galešnik i dr. Kad slušamo na otvorenim prostorima, dogodi nam se komunikacija s prirodom koja nas okružuje. Jednom je ptica sa stabla ušla u ritam radiodrame i sudjelovala svojim cvrkutom kao dio emisije.

A prošlost je neiscrpno vrelo inspiracije. Svaki put kad zagrebemo u novu priču, ona nas navodi da preispitamo sadašnjost. Iz prošlosti se uvijek uči jer prošlost nam se često ponavlja.

Na festival dolazi puno stručnjaka koji su ozbiljno zaljubljeni u zvuk – radili oni radiodrame, dokumentarce ili emisije tipa *ars acustice*, u kojima je dominantan zvuk. To nam je prilika da čujemo različite senzibilitete i temperamente, jer svaki jezik nosi svoj stil. Slušali smo emisije sa svih kontinenata – Australija, Kina, Indija, Iran, Ognjena zemlja, Rusija, cijela Europa – Španjolska, Island, Švedska, Finska, Norveška, Danska, Njemačka, Češka, Slovačka, Poljska, Ukrajina, Srbija, Rumunjska, Bugarska, Velika Britanija, Irska, Nizozemska, Belgija i dr.

Volite režirati i stariju hrvatsku književnost. Koja su Vam djela najdraža i zašto?

Režirala sam različite tekstove. Primjerice, Gundulićeve *Suze sina razmetnoga* smo radili kao *ars acusticu*. To znači da smo stanje pripovjedača, razmetnog sina, crtali zvukom uz samo dio teksta koji je odlično interpretirao Frano Mašković. Bilo je to veliko istraživanje u kojemu smo se bavili time kako se nositi s tom predivnom, a tako hermetičnom poezijom. Velik posao napravila je ton-majstorica Marija Pečnik Kvesić svojim tonskim rukopisom.

Bio je tu još i Držićev *Dundo Maroje*, Vojnovićeve *Maškarate ispod kuplja*, Mažuranićeva *Smrt Smail Age Čengića*, Vjenceslav Novak, Marija Jurić Zagorka, Ivana Brlić Mažuranić, pjesme Frana Galovića, A. G. Matoša, Dragutina Domjanića...

Istaknula bih i cijeli niz emisija koje su se zvale *Etno fantastika* urednice Nade Zoričić, koje su obrađivale priče iz svih dijelova Hrvatske – Šestine, Međimurje, Prekmurje, priče iz knjige Vida Baloga *Hrvatsko bajoslovlje*. Bile su to male forme, u trajanju od svega 10 minuta. Prema zapisima Đure Frankovića snimali smo s hrvatskom manjinom, amaterima, u Mađarskoj, gradu Pešti. Teško je izdvojiti samo nešto od tako puno književnosti koja je ostavila trag u meni.

Mnogi redatelji imaju zgodne anegdote sa snimanja radiodrama, osobito kad snimaju na terenu. Možete li nam koju izdvojiti?

Nisam puno snimala po terenu, ali sjećam se jednog od najintenzivnijih snimanja. Radili smo *Tri muške*

tira Alexandera Dumasa i htjeli smo naći autentična mjesta na kojima se ne čuje promet grada. Snimali smo u vili Arco, Galeriji Klovićevi dvori... U ljetnom kinu Tuškanac snimali smo scene dvoboja mušketira. U sjećanju mi je urezana slika kako hodam po gradu s mačevima koje mi je posudio HNK Zagreb. Sigurno je bilo zanimljivo gledati ženu u zagrljaju s hrpom mačeva kako hoda po centru grada.

U ljetnom kinu smo snimali i radiodramu *Mlijeko* Tomislava Zajeca. Taj tekst govori o naizgled realističnoj sceni gdje dvije osobe razgovaraju, no to je razgovor žive i mrtve osobe, pa je savršeno *sjeo* u taj prostor.

Napravili ste mnogo izvrsnih radiodrama. Mnoge su ovjenčane i uglednim nagradama. Je li Vam žao što je radiofonija marginalizirana i što nije u fokusu javnosti?

Uvijek je to dvosjekli mač. Zbog toga što nije pod povećalom, imamo slobodu i prostor mirno raditi. Iznenadilo me kad sam shvatila da dosta ljudi sluša naše emisije. S obzirom na to da nas se ne prati, ne zna se ni koliko nas ljudi sluša. A primjerice tatin bratić, koji ima devedeset godina, jedino sluša radiodrame. To mu je, kaže, prozor u svijet. Dramski program Hrvatskog radija nudi, ovako kako mi radimo, toliko različitih emisija – poeziju, krimić, roman, radioigru, radiodramu, klasiku, suvremene komade, akustične stvari, s pomakom – dakle, za svakoga ponešto i za svačije interese.

Što biste sad najviše htjeli napraviti?

Nadam se da ću konačno napraviti dokumentarac o glagoljici. To je nešto što me od studija zanima. Ideje dolaze, a sad ih treba posložiti, iščitati literaturu i složiti svoju zamisao u cjelinu.

Nadam se da ćete svoju želju uskoro ostvariti. Hvala Vam na razgovoru i sretno!

<https://hrvatskoglumiste.hr/radio-je-prostor-igre-maste-i-slobode-nudi-za-svakoga-ponesto/>

WWW.SISAK.INFO

I za Danicu Zorić (83) kontejner je bio samotno mjesto

Potres koji je Sisačko-moslavačku županiju pogodio 29. prosinca 2020. prekinuo je mnoge životne navike. Na tisuće stanovnika se iz svojih domova moralo preseliti u skućene kontejnere i mobilne kućice. Mnogi su promijenili i životnu sredinu, a kako je vrijeme proteklo mlađi su se snalazili, a stariji godinama ostajali u kontejnerskim naseljima.

Kontejneri su samotna mjesta, a **gotovo tri godine** u jednom od kontejnera bez sanitarnog čvora je provela i **83-godišnja Danica Zorić**. Ona je bila među zadnjim stanovnicima kontejnerskog naselja u sisačkom Capragu.

Od potresa je bila u kontejneru, tik do capraškog željezničkog kolodvora. Mali kontejner od kojih **12-ak kvadrata** imao je krevet, frižider, rešo, klimu... WC-a nije bilo te se do sanitarnog čvora i tuša moralo ići nekoliko desetaka metara dalje u drugi kontejner, i po zimi i po vrućini, i po kiši i snijegu. I tako gotovo tri godine.

U vrijeme potresa Danica Zorić nije imala svoju nekretninu te je bila podstanar u obližnjoj tzv. samačkoj zgradi pa tako, da nađe neki stan, nema pravo za plaćanje najamnine iz državnog proračuna, kao stradalnici s vlastitom nekretninom.

93. Danijel Prerad

Novinarski projekt:
Usamljenost starijih osoba - sve veći problem u Hrvatskoj

Elektronička publikacija:
Sisak.info

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
9. listopada 2023.

Krajem te 2020. je 850 kuna mjesečno plaćala smještaj u obližnjoj „Samačkoj“. Samačke su sada popunjene i potresnim stradalnicima, a danas u Sisku stana za najam **nema ispod 350 eura** mjesečno. Za male mirovine to je nedostižno, a i za njenih 600 eura njemačke mirovine to je previše.

Rano je Danica ostala udovica, s 27 godina, sina ubrzo ostavila majci i otišla trbuhom za kruhom. Sin je u Domovinskom ratu stradao, ostao invalid te ga je nadživjela. Nakon smrti sina vratila se u Hrvatsku i živjela sama u spomenutoj „Samačkoj“ – zgradama u Capragu s malim stanovima za samce.

S Danicom smo pričali zadnjih dana njezina boravka u kontejnerskom naselju. Nije se previše žalila na uvjete u kojima živi, iako smo je zatekli kako izbacuje vodu iz kontejnera u kojega je noć prije ušla voda od pljuskova koji su padali. I kontejneri su već, vidjelo se, bili stari, pa se na jednom dijelu limena stranica od vrućine ulegnula te je kiša ulazila ispod u sam kontejner.

„Noćas sam eto poskidala vani hrpu puževa koji se vole penjati po kontejneru i izbacila iznutra tu vodu. Sad je vruće, osušit će se brzo pa zato i držim otvorena vrata“ – rekla nam je tada prvo **Danica**.

„Potres je mene zatekao vani u trgovini, a kad sam se vratila nisam ni mogla ući u svoj stan od oštećenja. Nisu se vrata mogla odmah otvoriti. Sjela sam vani s nešto stvari i policija me prevezla u dvoranu Brezovica. Kasnije sam ja ulazila u svoj stan, ispucan je bio, bojala sam se vratiti. **Sigurnije sam se osjećala u kontejneru.** Kad se situacija s potresima malo smirila, samačke su već bile popunjene.“ – govori nam **Danica**, inače vrlo komunikativna žena.

Kaže da je i u kontejnerskom naselju imala s kime pričati, družila se s ljudima, no da nije to ipak bilo to, kao kad si u svom stanu. Kazuje da se protiv samoće bori čitanjem.

„**Puno čitam zlato. Vidi koliko imam novina i časopisa. To volim mada pisati nikad nisam naučila u školi.** Televizor ne gledam, mobitel imam onaj najosnovniji da me mogu dobiti, donijela sam ga

iz Njemačke i tako prolaze dani. Nemam hranu u naselju već dvije i nešto godine, ukinuli su mi zbog njemačke mirovine, a bio mi je dobar topli obrok. Ne uspijem danas zbog starosti sebi napraviti sve što je bilo tada kao jelo. Ali snalazim se. I pričam ovdje s ljudima, i s ovim ženama koje rade u naselju. Tako da mi dan prođe. Svako jutro još malo u trgovinu i tako dan prođe.“ – **pojasnila nam je Danica koja je tada, krajem kolovoza, brojala svoje zadnje dane u kontejnerskom naselju. Nadala se ipak da ju neće istjerati, da će joj biti ponuđena neka bolja opcija.**

„Ja mislim da oni nisu rekli da će nas izbaciti. Nemam nekih jasnih informacija, mene je unuk vodio u Sisak u neki ured, išli smo dolje niz stepenice, tamo su mene zapisali, pitali što bih ja htjela. **Nudi se, zlato moje, stanovi u Glini, Topuskom, na Kordunu, ali kud ću ja tamo.** Svi su moji ovdje. Iako nisam boležljiva, volim da imam nekog da mu se mogu obratiti.“ – **rekla nam je 28. kolovoza Danica Zorić.**

„Ja bih najradije da me smjestite u neki starački dom, da imam neku brigu. Imam i tu mirovinu, vjerujem da bi to bilo dosta za platiti smještaj takav, dala bih je odmah za to. Tamo je ipak bolje za mene od 80 i nešto godina ipak. Ne kuham ja više, na ovaj rešo stavim kavu samo i juhu, kupim si ovako po trgovinama, stavim u frižider. Što bi ja sama sad u nekom stanu, a nikoga nema koga poznam tu. Ipak bi htjela nekoga blizu.“ – dodala je **Danica koju su na koncu primorali da izađe iz kontejnera nekoliko dana nakon što smo razgovarali.**

Smještaj u staračkom domu nije dobila već je privremeno rješenje našla kod rodbine u kući, koja je također oštećena u potresu.

<https://www.sisak.info/2023/10/09/i-za-danicu-zoric-83-kontejner-je-bio-samotno-mjesto/>

Zilka Spahić Šiljak: Rad sa ženama žrtvama rata otvorio je prostor i za međuvjerski dijalog

Zilka Spahić Šiljak, profesorica rodnih znanosti, u fokus svog rada postavlja teme religije, roda, politike, izgradnje mira i obrazovanja. Interdisciplinarno bavljenje ovim temama iznimno joj je važno, jer je, navodi, svijet kompleksan i možemo ga bolje razumjeti samo ako intersekcionalno pristupamo svakom pitanju i ako nismo zarobljeni u isključivim ideologijama koje umjesto susreta s drugima i učenja inzistiraju na ekskluzivitetu, partikularnosti i povlaštenosti.

Odrastala sam u prosječnoj tradicionalnoj muslimanskoj obitelji u kojoj je vjera oduvijek bila važna i to ne samo kao dio kulture i identiteta već i kao praksa koja utječe na socijalizaciju, okruženje u kojem se krećemo i vrijednosti koje negujemo. Pohađala sam satove vjeronauka s velikim entuzijazmom, jer su pedagoški bili koncipirani kao prostor radosti, slobode i prostor u kojem sam mogla pitati i propitkivati. Iako nisam uvijek dobivala sve odgovore o životu, a posebno one koji su se ticali uloge žene u privatnoj i javnoj sferi života, religijsko obrazovanje i prakticiranje vjere u obitelji bili su važni temelji moga odrastanja i ostali su važni temelji i oslonci u mom životu, navodi Spahić Šiljak i dodaje: Iako je okruženje bilo tradicionalno i patrijarhalno, imala sam sreću da sam ohrabrivana da se obrazujem, da iskažem svoj stav i da se ne stidim svoga identiteta. Socijalistički sistem omogućavao je i promovirao obrazovanje žene i njenu afirmaciju u javnom prostoru, što je veliki civilizacijski iskorak nakon Drugog svjetskog rata. Vjerske škole su ponovo otvarane krajem 1970-ih, što je bila dodatna prilika za obrazovanje žena u oblasti religije.

94. Selma Pezerović

Novinarski projekt:
**Ka ethosu jednakosti:
Teološke refleksije,
ženski glasovi**

Elektronička publikacija:
Phralipen

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
21. rujna 2023.

Kada je odabrala pohađati Gazi Husrev-begovu medresu u Sarajevu – srednju vjersku školu, njezini roditelji nisu bili sretni s tim izborom, a posebno otac, jer se brinuo za njezinu budućnost. *Smatrao je da mogu studirati nešto drugo i imati više izbora u životu. Taj strah nije bio neopravdan, jer novootvorene vjerske škole nisu bile priznate i nije bilo moguće upisati drugi fakultet osim teologije, što je uveliko ograničavalo izbor za nastavak obrazovanja. Moja ljubav prema vjeri je bila presudna pa sam se odlučila krenuti tim putem. Međutim, dragi Bog otvara vrata kad se najmanje nadamo, pa sam tako i ja dobila priliku da nakon islamskih studija, studiram ljudska prva i rodne studije što je, ne samo obogatilo već uveliko i odredilo moj znanstveni i aktivistički put.*

Spahić-Šiljak radila je kao predavačica i istraživačica na Sveučilištima Harvard i Stanford u Americi, a prije toga je šest godina vodila program Religijskih studija na Sveučilištu u Sarajevu. Direktorica je TPO Fondacije Sarajevo te zajedno s Jadrankom Rebekom Anić pokretačica FER škole – jedinstvenog programa i prostora za raspravu i učenje o egalitarnim rodnim modelima temeljenim na znanstvenim i religijskim argumentima.

Iako se feminizam veže uz zapadnu provenijenciju i u muslimanskim društvima borba za prava žena i zahtjevi za socijalnu pravdu nisu izostali. Na prostorima zemalja bivše Jugoslavije diskusija o (ne)pomirljivosti islama i feminizma također se pojavi povremeno i razmišljanja su vrlo podijeljena. Kako vi vidite presijecanje islama i feminiz(a)ma, a onda i u tom okviru feminističke teologije?

Ja sam muslimanka i feministica i u tome ne nalazim ništa proturječno. Dapače, feminizam i islam u mom su poimanju svijeta kompatibilni, jer insistiraju na pravdi i ravnopravnosti i protiv su eksploatacije i isključivanja, onako kako je to davno kazala bell hooks. U islamu vjernice i vjernici klanjaju se samo Bogu i njemu duguju poslušnost i predanost. Problem, međutim, nastaje onda kada oni koji imaju monopol tumačiti vjeru, nastoje u ime Boga činiti nepravdu, diskriminaciju i koji tlače i isključuju žene i manjine. Takvih primjera je bilo u povijesti, a ima ih nažalost i danas. Još uvijek je mainstream tumačenje

islama tradicionalističko, patrijarhalno i nerijetko seksističko.

Pošto ni islam ni feminizam nisu monolitne kategorije, važno je imati na umu heterogenost i razlike, kao i načine ispoljavanja i življenja i feminizma i islama. Islamski feminizam nadilazi binarnosti privatno/javno i zahtijeva rodnu ravnopravnost i u javnoj i privatnoj sferi života. Da bi se to postiglo potrebno je ponovo čitati svete tekstove i kroz rodno inkluzivne egzegetske napore osigurati društvenu pravdu u skladu s civilizacijskim razvojem društva. Na koncu, ako vjerujemo da je Bog pravedan, onda to isključuje mogućnost da Bog legitimira diskriminaciju i isključenje žena ili bilo kojih drugih grupa. Bog ne čini nepravdu već ljudi, i to često zaklanjajući se iza Boga, što je najveći oblik blasfemije.

Rasprave o nespojivosti feminizma i islama, kako ističe Margot Badran, samo preusmjeravaju pažnju sa samih ciljeva feminizma. Umjesto da fokus bude na borbi protiv diskriminacije i isključenosti žena, raspravlja se o tome je li pojam feminizam pravi pojam koji treba označavati borbu muslimanki za rodnu ravnopravnost. Iako nikome ne treba osporavati pravo da imenuje svoju borbu i zahtjeve na svoj način, ipak se ispraznim raspravama o tome da li su feminizam i islam spojivi, gubi vrijeme i resursi da se radi na dekonstrukciji patrijarhata i izrabljivanja žena i manjina.

Tradicionalne rodne uloge posljedično su utjecale i na ono što se smatra muškim odnosno ženskim aspektom islamske kulture i civilizacije. U svojoj knjizi *Žene, religija i politika* analizirate utjecaj interpretativnog religijskog naslijeđa judaizma, kršćanstva i islama na angažman žene u javnom životu u politici u Bosni i Hercegovini. Koliko patrijarhat, koji se predstavlja kao prirodno stanje stvari, sputava u konstruktivnoj raspravi s tradicijom?

Patrijarhat je i danas prisutan u svim sferama života samo što su stare forme zamijenili novi obrasci odnosa. Ako su tradicionalni oblici patrijarhata podrazumijevali vlast muškaraca nad ženama i vlast očeva i obitelji nad kćerkama i suprugama, suvremeni oblici patrijarhata su izraženi u vlasti kapitalista nad

radnicima i vlasti korporacija nad tijelima i žena i muškaraca, a posebno onih koji žive u manje privilegiranim društvima i kontekstima. Sve ovo utječe na živote žena koje i dalje zarađuju manje od muškaraca, koje su podzastupljene na mjestima odlučivanja, koje u svom vlasništvu na globalnoj razini imaju najviše 10 procenata svjetskog bogatstva, koje trpe nasilje i žrtve su femicida. Stoga sam u svom doktorskom istraživanju propitivala na koji način interpretativno naslijeđe monoteističkih religija isprepletено sa kulturom i običajima utječe na status žene u javnom životu i politici. Jedan od rezultata tog istraživanja je da patrijarhat kao integralni dio svake religijske tradicije uveliko utječe na živote žena, ali i muškaraca. Također, patrijarhalna tumačenja vjere koja ženu situiraju u privatnu sferu života – podizanje i odgoj obitelji, ne ostavljaju prostor za progresivna tumačenja koja su kozmopolitska, univerzalistička i koja promoviraju ljudska prava i rodnu ravnopravnost.

Istaknuli ste da je temelj islamskog feminističkog diskursa sveti tekst Kur'ana koji afirmira rodnu jednakopravnost, koja je u praksi doživjela devijacije, ustupajući mjesto patrijarhalnoj kulturi i obrascima ponašanja, a čime se bave neke teologinje i znanstvenice. Što smatrate najštetnijim narativom odnosno tumačenjem, pod pokrovom religije, a koje je utjecalo na ulogu i položaj žena na temelju njezina spola?

Tako je, islamski feministički diskurs počiva na svetom tekstu Kur'ana, koji je za muslimanke i muslimane prvi i najvažniji izvor vjere i neiscrpno vrelo poruka i na koncu etičko-moralni kompas. Ako pogledamo na koji način se pristupalo i pristupa islamu prevladavaju dvije kozmologije rodniх odnosa: patrijarhalna i egalitarna. Patrijarhalna idealizirana kozmologija rodniх odnosa podrazumijeva da je Bog na vrhu hijerarhije, ispod je muškarac a onda tek žena koja u takvim tumačenjima, može do Boga samo ako je poslušna mužu i/ili muškarcu. Muškarac je glava kuće, izdržavatelj obitelji i ima kontrolu nad ženom. Egalitarna idealizirana kozmologija rodniх odnosa pak podrazumijeva da je Bog na vrhu, a da su muškarac i žena podjednako pozvani da tumače i žive vjeru, da su oboje poslušni samo Bogu i da zajedno imaju obavezu promicati dobro.

Jedno od najštetnijih tumačenja islama je koncept poslušnosti muškarcu koji je u mnogim muslimanskim zemljama i zakonski reguliran i dozvoljava muškarcima da kontroliraju tijelo i kretanje žene. Muškarci određuju na koji način žensko tijelo može biti prisutno u javnosti, koliko pokriveno ili otkriveno, na koji način će kontrolirati njenu seksualnost i reproduktivna prava, te hoće li žena uopće biti subjekt znanja i autoritet u produkciji znanja. Žena se, nažalost, u nekim muslimanskim zemljama reducira na majčinstvo, a njeni intelektualni kapaciteti se usmjeravaju uglavnom na privatnu sferu života. Na taj način se i dalje zagovara rodna segregacija, jer se žena smatra izvorom smutnje, nereda i grijeha, pa je važno da njezino tijelo, seksualnost i intelekt budu kontrolirani.

Kakvog su utjecaja na (re)tradicionalizaciju rodniх uloga, imajući na umu specifičnost etnonacionalnog i etnoreligijskog konteksta, imale ekonomske i političke tranzicije s kraja 20. stoljeća?

Veliki je utjecaj etnonacionalnih ideologija koje su još uvijek na vlasti u svim zemljama Balkana na retradicionalizaciju rodniх uloga. Politička i ekonomska tranzicija krajem 20. stoljeća potisnula je žene iz javnog života i politike i reducirala njihov broj u parlamentima. Paradoksalno je da su prvi višestranački izbori i demokracija doslovno „pomeli“ žene iz politike i mjesta odlučivanja. To je jedan od primjera koji pokazuje da se ljudska prava mogu izgubiti i da se žene iznova moraju boriti za prava koja su već bila ostvarena. Kada god se događaju krize, još ako su praćene ratovima, onda se u homogeniziranju nacije i etničkih grupa žena pozicionira kao čuvarica i majka nacije čija je obaveza rađati sinove i kćeri koji će ginuti za tu naciju. S jedne strane, žena je kao i u svim patrijarhalnim društvima postavljena na pijedestal kao majka-kraljica, što je u suštini dobro kamufliran benevolentni seksizam, a s druge strane joj se reducira prostor djelovanja i sankcionira se ako pokuša sići s tog pijedestala. Primjerice, ako odluči da ne želi biti majka, ako ne podržava militarizam, ako ne podupire nacionalističke i isključilačke diskurse o drugom kao prijetnji i tako dalje.

Ženski aktivizam (p)ostao je važna poluga u izgradnji mira u poslijeratnim društvima na ovim

prostorima. Ipak, je li izostalo izmještanje ženskog mirovnog aktivizma, a time i ženskog iskustva u ratu, s margine u centar?

Žene su na ovim prostorima gradile mir i ponijele najveći teret obnove života, podizanja obitelji i podrške žrtvama različitih oblika nasilja. Prve su prelazile novouspostavljene etnonacionalne granice, prve pružale ruku pomirenja i otvarale prostore za susretanje i razmjenu. Međutim, doprinos žena u izgradnji mira i pomirenja nije prepoznat i priznat u javnosti i još uvijek je prilično nevidljiv. Pisala sam dosta o mirotvorkama u BiH čija ljudskost inspirira na humanističko djelovanje i žao mi je što takve žene ne sjede za pregovaračkim stolovima na kojima se raspravlja o strategijama mira. Važno je bilježiti povijest žena, njihova postignuća i zahtijevati da se i ženska iskustva rata i mira stave u središte oblikovanja i donošenja politika koje određuju živote ljudi na ovim prostorima. Nažalost, još uvijek su mirovne ženske inicijative potisnute i mirotvorke ne sudjeluju u donošenju odluka o miru na najvišim razinama vlasti. Iako je u zadnje vrijeme određen broj žena visoko pozicioniran u vlasti, one nisu pobornice feminističke etike pravde i brige, već su uglavnom sljedbenice i promotrice etnonacionalnih ideologija. To je samo još jedan dokaz protiv esencijalističkog pozicioniranja žena kao prirodno predodređenih za gradnju mira. Žene kao i muškarci mogu biti autoritarne, diktatorice i ratnice, ali ih se kroz socijalizaciju oblikuje i priprema da budu više usmjerene na brigu o drugima.

Na koji su se način ratna zbivanja i mirovne inicijative, tijekom i nakon rata, odrazili na promišljanje o međuvjerskom djelovanju?

Moje iskustvo rada sa ženama koje su preživjele ratna silovanja uveliko je odredilo moj feministički put i djelovanje. Kao mlada osoba imala sam priliku raditi u psihosocijalnom timu nevladine udruge Medica Zenica koju su osnovale feministice iz Njemačke i Italije. Te žene su prepoznale važnost religije u liječenju trauma. Iako ni ja niti moje kolegice nismo imale nikakve treninge i znanja o tome kako pomagati žrtvama silovanja, ono što smo imale bila je dobra volja i spremnost da slušamo i na koncu, kako je to George Elliot (žena potpisivana pod muškim imenom) rekla,

da budemo tu jedni za druge, makar za trenutak i tako olakšamo bol i patnju. Žene su postavljale vrlo teška filozofska i teološka pitanja, kao što su: 'zašto sam ja silovana', 'zašto nisu neke druge žene', ili 'jesam li grješna', 'je li ovo kazna', ili 'što ću učiniti s djetetom koje rodim'. Naravno, pravih odgovora nije bilo, ali smo nastojale olakšati im bol tako što smo ih uvjeravale da nisu krive, da nisu odgovorne i da ih Bog nije kažnjavao, već da su krivi i odgovorni počinitelji takvih zločina. Ova vrsta aktivizma je također otvarala i prostor za međuvjerski dijalog i zajednički rad žena koje su bile vjernice, agnostkinje i ateistkinje. Drago mi je da sam imala priliku učiti od žena različitih religijskih tradicija, ali i od žena koje su imale nereligijske svjetonazore, jer humanizam bilo kojeg predznaka da je, u prvi plan stavlja čovjeka, njegovu/njenu dobrobit i nadasve njegovu/njenu slobodu izbora.

Početak godine po prvi puta je u Crnoj Gori žena izabrana za predsjednicu Medžlisa Islamske zajednice u Podgorici. Kakvo je prisustvo žene u strukturi Islamske zajednice u BiH?

To je jedan od rijetkih primjera da se žena kandidirala i da je izabrana na čelo Islamske zajednice. Iako nema formalno pravnih prepreka za angažman žena, problemi su kulturološke i običajne naravi pa su zbog toga žene bile isključene s upravljačkih pozicija. S jedne strane žene nisu dovoljno informirane da se mogu kandidirati, a s druge strane autostereotipi i patrijarhalne norme sprječavaju mnoge žene da se angažiraju. Pored toga, veliki broj žena ne želi napustiti zonu komfora i preuzeti još jednu obavezu u životu, tako da je zanemariv broj žena na upravljačkim funkcijama unutar islamskih zajednica.

Zadnjih dvadesetak godina primjetno je otvaranje ženskih džamija u mnogim europskim i američkim gradovima, ali i pokretanje tema o ženskom imamet, odnosno ženama – imamima koje predvode molitvu. Ima li zabilježenih slučajeva te prakse u BiH ako uzmemo u obzir povijesno postajanje takozvanih ženskih odnosno djevojačkih džamija?

Biti imam u islamskoj tradiciji u širem smislu znači biti učitelj i učiteljica, imati znanje o vjeri i prenositi ga na druge, a u užem smislu znači predvoditi

molitvu. Ženama nije nikada osporavano da budu učiteljice vjere i da predvode molitvu samo za žene, ali jeste da predvode zajedničku molitvu žena i muškaraca. Razlog nije teološko-pravne prirode, već je kulturološki, odnosno da žene svojom pojavom ne bi ometale muškarce u molitvi. Ovakvim tumačenjima se a priori musliman određuje kao slaba osoba, podložna kušnjama, odnosno osoba koja će zgriješiti u mislima ako vidi ženu ispred sebe tokom molitve, dok se muška seksualnost uopće ne problematizira.

Zbog rodne segregacije i marginalizacije žena u zajednici i molitvenom prostoru, žene su na Zapadu počele otvarati džamije za žene i/ili rodno inkluzivne džamije. Cilj je da žene raspravljaju o važnim temama duhovnosti i religijske prakse i da imaju siguran prostor u kojem neće biti uštkivane i zanemarene. S obzirom da u većini dominantno muških džamija žene nemaju prostore za duhovnu samoaktualizaciju, onda ih na ovaj način pokušavaju otvarati. Ženske džamije imaju svoju tradiciju na prostorima Balkana, ali ne u smislu da su žene predvodile molitvu, već da su ih gradile kroz zadužbine, pa su po njima dobile ime i ostale kao trajno dobro.

Kao jedna od urednica i autorica UNIGEM (Universities and Gender Mainstreaming) istraživanja *Izazovi integriranja rodne ravnopravnosti u univerzitetskoj zajednici: protiv rodno zasnovanog nasilja* zagovarate uvođenje edukacije o toj temi u nastavne programe. Što su rezultati pokazali – koliko su određeni oblici rodno zasnovanog nasilja uvriježeni pa samim time i teže prepoznatljivi?

Ovo je prvo regionalno istraživanje koje je provedeno na 18 sveučilišta na Balkanu koje je pokazalo da se, prije svega, pojam rodno-uvjetovanog nasilja još uvijek ne razumijeva u punini, odnosno da se reducira na nasilje u obitelji. Rodno uvjetovano nasilje je djelo koje se vrši na temelju nečijeg spola, roda i seksualne orijentacije, a može rezultirati psihičkim i seksualnim povredama što uključuje i prijetnje i prisilnu kontrolu neovisno događa li se to u obitelji ili u javnom životu.

Nasilje je prisutno na sveučilištima među nastavnim osobljem i studentskom populacijom. Manji je procent eksplicitnih oblika seksualnog nasilja, a

najviše ima seksizma, iznude, prisilne kontrole i rodno uvjetovanog nasilja povezanog s mobingom i pravima iz radnog odnosa. Nažalost, o nasilju se vrlo malo govori na sveučilištima i većina edukacija koje su pohađali nastavno osoblje i studenti/ce su neformalne edukacije organizirane u nevladinim udrugama. O nasilju se štiti i nasilje se vrlo rijetko prijavljuje jer ne postoji povjerenje u sustav sveučilišta i državne institucije koje, i kada reagiraju, vrlo blagim kaznama sankcioniraju počinitelje. Ono što nastojimo promicati kroz UNIGEM je integriranje rodno odgovornih politika i nastavnih sadržaja koji će biti integralni dio partnerskih sveučilišta. Bez sistemskog pristupa, generacije studenata i studentica završavati će studij, a da o rodnoj ravnopravnosti i rodno uvjetovanom nasilju neće ništa naučiti na sveučilištu.

<https://phralipen.hr/2023/09/21/zilka-spahic-siljak-rad-sa-zenama-zrtvama-rata-otvorio-je-prostor-i-za-meduvjerski-dijalog/>

ZAGYWOOD: Fenomen snimanja amaterskih igranih filmova i serija u Zagorju

Da se Zagorci rađaju s malom maturom, pojedinci, ali i mnoge grupe, zajednice, društva i udruge iz Hrvatskog zagorja već odavno se svako malo trude iznova dokazati svojim djelima, kreativnošću i idejama, koje nerijetko onaj pravi, zasluženi uspjeh doživljavaju tek izvan granica Lijepe naše.

Iako se stanovnicima Krapinsko – zagorske županije mnoge stvari koje neki od njih ili njihovih sugrađana rade i stvaraju ne čine uvijek nešto posebnim, budući da im se sve to čini svakodnevnim, uobičajenim i normalnim, mnogi se sa strane dive našim Zagorkama i Zagorcima i njihovim uspjesima.

To je, doduše, sasvim prirodno i tu nije riječ o nepoštovanju, niti o onoj narodnoj kako 'nitko nije prorok u svomu selu'. Normalna i uobičajena je to ljudska reakcija na nešto na što smo navikli.

Za usporedbu, ako živite negdje na lijepom zagorskom bregu, pa vam dođe u posjet netko iz Zagreba ili iz Dalmacije, sjetite se samo njihovog divljenja ljepotama prirode, pogledu, bregima.... A vama je to svakodnevnica i, umjesto pokošenih livada i kukuruza koji raste, vi uglavnom vidite flakserice, kosilice, motike, plugove, rad, muku, posao.... I rijetki su, nažalost, trenuci kada uspijete sjesti, pogledati oko sebe i diviti se ljepoti Hrvatskog zagorja.

95. Ivan Kovačić

Novinarski projekt:
ZAGYWOOD

Elektronička publikacija:
Zagorje.com

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
31. kolovoza 2023.

Tako je i s uspjesima ljudi oko nas. Jednostavno smo na njih navikli. Ako smo im se ispočetka i divili, sad nam je to sasvim normalno i uobičajeno. Sad se ništa drugo od njih niti ne očekuje. S druge strane, kad su u pitanju uspjesi i razni kreativni radovi naših sugrađana, čak i ako im se i divimo, divimo se poput spomenutih gostiju iz Zagreba i Dalmacije i uglavnom nismo upoznati s time koliko truda, upornosti, volje, zalaganja i rada iza toga stoji.

I u takvom načinu današnjeg života, sasvim nepravedno i nepošteno, potpuno smo propustili primijetiti jednu izrazito veliku i važnu stvar koja se oko nas aktivno i progresivno zbiva već više od 35 godina.

Naime, iako ima samo tek nešto više od 120 tisuća stanovnika, razasutih po 7 gradova i 25 općina, Krapinsko – zagorska županija ima sad već ozbiljnu tradiciju produkcije amaterskih igranih filmova i televizijskih serija, a u posljednje vrijeme isto tako amaterskih dokumentarnih filmova i serija.

Još od kraja osamdesetih godina prošlog stoljeća, kada je svoje prve, s vremenom proslavljene igrane filmove počeo snimati (sada pokojni) uspješni zagorski poduzetnik iz Krapinskih Toplica Ivan Prežigalo, pa sve do danas, kada zabočka Dramska udruga ‘Kaj’ redovito i intenzivno snima igrane televizijske serije, koje se emitiraju na regionalnim televizijskim postajama, zagorski su amaterski redatelji, scenaristi, glumci i producenti, katkad uz malu pomoć profesionalaca, snimili desetak filmova i velik broj epizoda raznih, najčešće humorističkih, televizijskih serija.

Taj pravi mali ‘zagorski Hollywood’, odnosno, Zagywood kako ga je originalno nazvao autor ovog teksta, nešto je što je jedinstveno u Hrvatskoj i što zaslužuje ne samo posebnu pažnju, nego i detaljno predstavljanje zagorskoj i hrvatskoj javnosti.

Tako smo odlučili napraviti jednu veliku priču, serijal novinarskih članaka pod nazivom ‘Zagywood’, kroz koje ćemo predstaviti sve one udruge i društva, kao i pojedince koji su protekla tri desetljeća aktivno sudjelovali i doprinijeli stvaranju ove uistinu posebne tradicije u Hrvatskom zagorju, koja je, prema našem mišljenju, premalo istaknuta u javnosti i zapravo,

malo tko trenutno na nju gleda na način na koji to ona, bez ikakve sumnje, zaslužuje.

Argumentata za to je puno, i njima ćemo se posebno baviti u ovom serijalu, a u ovom uvodnom tekstu spomenut ćemo samo da je, recimo, početkom 2000-ih Udruga za film, video i fotografiju Hrvatskog zagorja snimila dva filma, komediju „Sjaj i bijeda nedjelje“ te dokumentarac „Lovac“. Filmom „Sjaj i bijeda nedjelje“ posebno su bili oduševljeni Amerikanci, koji su ga u Syracusi (New York) proglasili najboljim stranim amaterskim filmom. Nakon toga je Hrvatska televizija snimila i dokumentarni film o Udruzi, koji je osim mnogih pohvala, dobio i nekoliko prikazivanja u udarnim terminima na prvom programu HTV-a.

Na kraju ovog teksta, napomenut ćemo i to kako smatramo da su temelj za ove filmske i televizijske uspjehe našeg Zagywooda zapravo brojne aktivne zagorske amaterske dramske udruge, društva i skupine koje već desetljećima u Zagorju stvaraju svoje originalne amaterske kazališne predstave pa samim time stvaraju i iskusne amaterske glumce, režisere i scenariste. Stoga ćemo u ovom serijalu predstaviti i njih te im također posvetiti pokoji tekst.

U svakom slučaju, vjerujemo da ćemo, ako ništa drugo, barem malo skrenuti pažnju javnosti na ovaj uistinu lijepi, ali i zanimljivi fenomen: na naš Zagywood – zagorski Hollywood.

<https://www.zagorje.com/clanak/vijesti/zagywood-fenomen-snimanja-amaterskih-igranih-filmova-i-serija-u-zagorju>

Psihoterapeutkinja Hrenić: Odlazak iz roditeljskog doma je izazov, ali i prilika za rast i razvoj mladih, a i djeci i roditeljima donosi više slobode i autonomije

Napuštanje roditeljskog doma jedna je od odrednica prijelaza u odraslu dob u kojoj se preuzima većina uloga odraslih.

Rekla nam je to profesorica psihologije i psihoterapeutkinja **Nina Hrenić** i dodala da ne postoji točno određeni trenutak, određena godina života ili određena „izlazna točka“ koja označava prijelaz iz mladosti, odnosno adolescencije u odraslu dob. Prijelaz u odraslu dob je fluidno razdoblje koje se mijenja tijekom vremena, a ima različite karakteristike u različitim kulturama.

Podsjetimo, **prema podacima Eurostata za 2021. godinu prosječna dob napuštanja roditeljskog doma u Hrvatskoj jest 33,3 godine** što nas smješta na drugo mjesto u Europskoj uniji, odmah iza Portugala gdje prosjek godina iznosi 33,6. Kada se podaci analiziraju prema spolu, tada je vidljivo da u svim zemljama Europske unije žene ranije odlaze iz roditeljskog doma nego muškarci.

Mladi sve kasnije sazrijevaju

I naša sugovornica smatra da se sazrijevanje produljilo u suvremenom društvu te mladi sve kasnije sazrijevaju. Nekada je to bilo oko 20. godine života, a danas se pomaklo prema kasnim 20-ima, pa i kasnije.

Kada je riječ o odraslosti, Hrenić napominje da ju možemo definirati kao dob u kojem je tjelesno sazrijevanje završeno, a osoba je postigla i ostale nivoe zrelosti koji su potrebni da živi samostalno, neovisno

96. Adela Zember Antolić

Novinarski projekt:
**Nenapuštanje
obiteljskog gnijezda
- kulturološka
uvjetovanost,
nemogućnost ili
lagodnost?**

Elektronička publikacija:
Drava-info

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
20. rujna 2023.

i da preuzme odgovornost za svoje odluke, odabire i ponašanje u cjelini.

– Pa tako govorimo o intelektualnoj zrelosti – mlada osoba zna prepoznati, razumjeti te samostalno rješavati životne probleme; emocionalnoj zrelosti – sposobna je prepoznati svoje i tuđe emocije, zna se nositi s njima i kako ih regulirati; socijalnoj zrelosti – razvila je svoju socijalnu mrežu, neovisno o roditeljima, ima svoj „krug ljudi“, te financijskoj zrelosti – završila je obrazovani proces i sposobna se samostalno financirati. Dakle, radi se o složenom procesu, koji se često odvija neujednačeno – objašnjava Hrenić.

Ističe kako su brojni razlozi za kasnije sazrijevanje mladih, a samim time i osamostaljivanje mladih.

– Psihosocijalni kontekst svijeta u kojem živimo u 21. stoljeću značajno se promijenio u posljednjih 50, 60 godina – od kolektivismu prema individualizmu, od optimizma 50-ih, prema pesimizmu 2020-ih, od ekonomskog prosperiteta do nestabilnosti, od obećanja vječnog mira do prijetnji 3. svjetskim ratom, od analognog prema općoj digitalizaciji, infodemiji, prijetnji o kataklizmi planete na kojoj živimo te hipertrofiji tjeskobnosti. Promijenio se i odgoj i to tako da je dijete u fokusu roditelja. Često govorimo o „helikopter roditeljima“ pa samim time i karakteristikama mladih pripadnika generacije Y i Z koji imaju visoka očekivanja, usmjereni su na rezultate, žele brza rješenja i očekuju da drugi prepoznaju njihove potrebe.... da spomenem samo neke – navodi Hrenić.

I mladima i njihovim roditeljima osamostaljivanje mladih i napuštanje roditeljskog doma donosi više slobode i autonomije

Dodaje kako odlazak iz roditeljskog doma mladima donosi puno toga.

– Prije svega samostalnost u donošenju odluka, slobodu, odsustvo roditeljskog nadzora, privatnost, autonomiju – odnosno jasno razdvajanje granica između sebe i roditelja, što u svojoj kliničkog praksi često vidim kao problem kada odrasla djeca žive sa svojim roditeljima, ali i preuzimanje odgovornosti za odluke, za brigu u kućanstvu – plaćanje režija,

čišćenje, pranje, pripremanje obroka, za planiranje – smatra naša sugovornica.

No, navodi kako je osamostaljivanje mladih važno i za roditelje koji su posljednjih 20-ak godina brinuli o djeci, posvećivali im puno svog vremena i brige te im odlazak i osamostaljivanje djece donosi više slobodnog vremena da se bave sobom i onime što nisu mogli ni stigli dok su djeca bila mala. Tu misli na hobije, vrijeme za sebe, putovanja, druženja s prijateljima, obrazovanje, karijeru. Nastavlja kako i mladima i njihovim roditeljima osamostaljivanje mladih i napuštanje roditeljskog doma donosi više slobode i autonomije.

Neki roditelji traže pomoć kako da se ponašaju prema svojoj djeci koja imaju više od 40 godina, a odbijaju se osamostaliti

– Ostanak u roditeljskom domu nakon završenog obrazovanja i zapošljavanja mladima donosi svojevrstu komociju, standard na koji su navikli u roditeljskom domu, nesamostalnost jer najčešće roditelj nastavlja brinuti o svakodnevnim obavezama – primjerice nabavka hrane, kuhanje, pranje, peglanje, plaćanje režija, ali isto tako donosi i odgodu izazova samostalnosti i suočavanja sa frustracijama koje ona nosi. Ostanak u roditeljskom domu predstavlja i financijsku bezbrižnost i sigurnost, određenu sigurnosnu mrežu i služi kao osiguranje protiv siromaštva. Nerijetko se događa da se odrasla osoba koja ostaje živjeti s roditeljima i ponaša kao dijete i u svojim 30-im, pa i 40-im godinama ne želi preuzeti odgovornost za svoj život, živi kao u hotelu, očekuje da ju roditelji razumiju, podržavaju, pa i služe na način da rade za nju stvari koje bi mogla sama obavljati. Događalo se da mi se javljaju roditelji koji traže pomoć i savjet kako da se ponašaju prema svojoj djeci koja imaju više od 40 godina, a odbijaju se osamostaliti i preuzeti odgovornost za svoja ponašanja – pojašnjava Hrenić.

Hiperprotektivni roditelji, u najboljoj namjeri da zaštite djecu koju vole, zapravo odgajaju djecu koja odrastaju u tjeskobne, frustrirane i nesamostalne mlade ljude

Prema njenom mišljenju, postoje tri grupe čimbenika koji utječu na odluku o osamostaljivanju i napuštanju roditeljskog doma.

– U prvom redu tu su ekonomski čimbenici – zapošljivost mladih, kreditna sposobnost mladih, dostupnost nekretnina, visina dohotka, stabilnost zaposlenja i drugi. Tu su i kulturalni čimbenici kao što je spremnost obitelji da mlade potiču u njihovom stambenom osamostaljivanju. Mi pripadamo zemljama jugoistočne Europe u kojoj prevladava tradicija proširene obitelji, gdje se više cijeni zajedništvo u odnosu na samostalnost, gdje su jače emocionalne veze unutar obitelji. Treću skupinu čimbenika koji utječu na odluku o osamostaljivanju i napuštanju roditeljskog doma čine osobne karakteristike mlade osobe kao što su psihološki čimbenici poput zrelosti, osobnih preferencija mladih prema stilu života koji im mogu omogućiti roditelji, privrženosti roditeljima, osobnih očekivanja, poimanje sebe kao neovisne osobe, razine autonomije u adolescenciji koja je niska kod djece hiperprotektivnih roditelja. Hiperprotektivni roditelji, u najboljoj namjeri da zaštite djecu koju vole, zapravo odgajaju djecu koja odrastaju u tjeskobne, frustrirane i nesamostalne mlade ljude – naglašava Hrenić.

Mišljenja je da je glavna uloga roditelja da djecu osposobe za samostalan i odgovoran život u kojem se osjećaju sposobni rješavati životne probleme, znaju prepoznati i na efikasan način zadovoljiti svoje potrebe, a da pri tome ne ugrožavaju druge u zadovoljenju njihovih potreba.

– To znači da roditelji imaju samopouzdanja u sebe, da vjeruju da su napravili dobar posao kao roditelji, ali i da vjeruju u svoju djecu da imaju kapaciteta i potencijala da samostalno ostvare sretan, ispunjen i zadovoljan samostalan život. Dakle da ih potiču na osamostaljenje, a ne da ih kočuju svojim strahovima ili nekim svojim frustracijama i nezadovoljenim potrebama – ističe.

Odlazak iz roditeljskog doma je izazov, ali i prilika za rast i razvoj

S druge pak strane, smatra da u komociji doma u kojem smo odrasli ne postajemo odgovorni, samostalni i savjesni građani, već dijelom ostajemo djeca, bez obzira na godine života koje imamo.

– Biti odrastao donosi nam više slobode, autonomije i moći u životnim izborima, a naravno i odgovornosti.

Otisnuti se u „veliki svijet“ iz sigurnosti roditeljskog doma zasigurno nije lako i svakako predstavlja izazov za mlade ljude, ali nosi u sebi i potencijal za rast i razvoj koji vrijedi prihvatiti usprkos tjeskobi koju osjećamo kad razmišljamo o osamostaljenju. Naši roditelji zauvijek ostaju naši roditelji, pa i kad ne živimo zajedno, što svima može donijeti puno dobroga – zaključila je Hrenić.

<https://drava.info/2023/09/psihoterapeutkinja-hrenic-odlazak-iz-roditeljskog-doma-je-izazov-ali-i-prilika-za-rast-i-razvoj-mladih-a-i-djeci-i-roditeljima-donosi-vise-slobode-i-autonomije/>

"'Besplatna' zdravstvena skrb na rubu je raspada, financijski, kadrovski i psihički" – posljedice zapostavljanja sustava

Što zbog manjka sposobnosti i ideje, što zbog privatnih i partikularnih interesa, što zbog štetnih politika, javni zdravstveni sustav prepun je problema koji otežavaju ili onemogućavaju njegovo funkcioniranje. Posljedica toga je pogoršanje usluga, nezadovoljstvo pacijenata, ali i nezadovoljstvo radnika o kojima Lucija Makovica piše i u posljednjem nastavku serije tekstova „Kako je raditi u bolesnom zdravstvu?“

Tekst po tekst i došli smo do zadnje priče iz serije „Kako je raditi u bolesnom zdravstvu?“. Imali smo prilike razgovarati s raznim sudionicima zdravstvenog sustava i predočiti s kojim se problemima susreću u svom radu. Njihovo nezadovoljstvo uvjetima rada rezultiralo je s nekoliko prosvjeda, o čemu smo pisali u prijašnjim tekstovima. Nakon razgovora s medicinskim sestrama i tehničarima, liječnicima hitne službe, spremačicama i specijalizantima, odlučili smo istražiti uvjete rada u domu zdravlja i bolnici. Primarna zdravstvena zaštita i bolnički sustav ovise jedno o drugom, a duge liste čekanja jedan su od razloga zbog kojeg se pacijenti sve češće odlučuju na odlaske u privatne ambulante. O tome koliko je štetna privatizacija zdravstva, koliko se ulaže u javni zdravstveni sustav i što bi trebalo promijeniti kako bi sustav ‘ozdravio’ popričali smo s tri liječnice koje su željele ostati anonimne. Iz tog razloga u tekstu su korišteni pseudonimi.

97. Lucija Makovica

Novinarski projekt:
**Kako je raditi u
bolesnom zdravstvu?**

Elektronička publikacija:
Radnička prava

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
30. studenoga 2023.

Manje administracije povoljšalo bi prevenciju i liječenje bolesti

Paula, specijalistica obiteljske medicine ima pet godina staža, a trenutno radi u jednom zagrebačkom domu zdravlja. Njezina ordinacija broji otprilike 1.700 pacijenata. „Neki su mladi i dolaze uglavnom radi akutnih stanja, a dosta ih je starijih s kroničnim bolestima što automatski znači češće dolaske i veću opterećenost mog tima.“

Jutarnja smjena započinje u 7,00 sati te ona i medicinska sestra dolaze minimalno deset minuta ranije kako bi pokrenule sustav i na vrijeme započele s radom. U popodnevnu smjenu dolaze prije 13,00 sati. „Pola sata do sat vremena radimo administraciju, mailove, pripremu supstitucijske terapije, a zatim krećemo s primanjem pacijenata. Pacijente naručujemo na konzultacije i preglede po 15 minuta, a hitne pacijente primamo po dolasku. Sam pregled nekad traje kraće, a nekad duže. Kad traje kraće to vrijeme koristimo za rješavanje novopristiglih mailova“, rekla je. Dnevno riješe između 50 do 80 mailova, ovisno o danu i smjeni, a na to dolazi 10 do 20 pacijenta koji dođu u ambulantu. Sve to dovede do 100 i više obrađenih pacijenata dnevno. „Nekima se posvetite više, nekima manje i pokušate zadržati jednak pristup prema svima. Ipak, ako radite i prekovremene sate, pacijent koji vam dođe na kraj takvog cjelodnevnog radnog dana, nažalost neće primiti jednaku skrb kao ovaj koji je došao u 9,00 ujutro. Ne mislim tu da se neće pratiti smjernice i da će se pacijent zakinuti, već se zna dogoditi da savjeti postaju šturiji, ne radi se poletno sa smiješkom na licu, a eto možda vam se dogodi i propust. Onda se nadate da je propust samo administrativan jer papire je lako popraviti.“

Nažalost, u svakodnevnom radu s ljudima ne ide sve glatko te je s pacijentima imala i neugodnih iskustava. „Od 100 susreta dnevno, neki znaju biti i jako neugodni te završiti verbalnim ili fizičkim nasiljem. Osobno mi se mnogo puta dogodilo verbalno nasilje, a jednom i fizičko te sam dva puta morala pozvati policiju na intervenciju.“

Administrativni poslovi u zdravstvenom sustavu su neizostavni pa tako i ambulante primarne zdravstvene zaištite imaju podužu listu onoga što admi-

nistracija uključuje. Ona se dijeli na poslove vezane uz vođenje ambulante i papirologiju vezanu uz pacijente skupno i pojedinačno. Vođenje ambulante uključuje naručivanje i sterilizaciju opreme, nabavu cjepiva i lijekova, a skupna papirologija za pacijente odnosi se na mjesečna financijska izvješća, izvješća o cjepivima i slično. Najviše poslova ima oko administracije vezane uz pojedine pacijente. Ona uključuje pripremu posebnih recepata za supstitucijsku terapiju, vođenje bolovanja, pisanje uputnih pisama, uputnica, recepata, ispričnica, potvrda, posebnih uputnica za medicinska vještačenja, odobrenja Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO) za rehabilitacije, doznake za pomagala, i drugo.

„Teško je reći koliko to vremenski traje, ali primjera radi, ispunjavanje dokumentacije za vještačenje invalidske komisije za pacijenta koji je dugo na bolovanju i traži se invalidska mirovina, može trajati par sati. Može naravno trajati i kraće, no tako ćemo zakinuti pacijenta i odmah u startu mu otežati dobivanje invalidske mirovine (jer zbog bolesti nije radno aktivan).“

U posljednje vrijeme sve je češća komunikacija pacijenata i liječnika putem maila te smo Paulu upitali koliko joj vremena odlazi na takvu komunikaciju. „Puno previše, ljudi su se raskomotili i počeli mailom rješavati najbanalnije stvari (što da rade nakon ugriza komarca) za koje im liječnik ne treba, do hitnih (imaju osjećaj da se guše i ne mogu disati pa šalju mail) i vrlo kompliciranih stvari (10 strana nalaza, pretraga i traženje daljnjih uputa).“

Sustav u kojem radi Paula je opisala kao nezreo i nesređen. Kao najveće probleme zdravstva navodi krivu raspodjelu novaca i opterećenost obiteljske medicine administracijom zbog čega se pacijenti prelijevaju na hitne službe i u bolnice. Previše je tu i prekovremenih sati zbog koji ljudi odlaze raditi privatno ili izvan države, a time su oni koji ostaju primorani na još više prekovremenih. „Moja ordinacija bi brže radila kad bih stizala raditi svoj posao, znači prevenciju bolesti i kao osnovno, otkrivanje bolesti. Ako se stvari ne promjene u budućnosti možemo očekivati jačanje privatnog zdravstva, jačanje nezadovoljstva među pacijentima, loš odnos pacijenta s liječnikom kojemu više ne vjeruje jer je uvjeren da za dobru skrb sada već mora platiti.“

„Zdravstveni radnici su premoreni, iscrpljeni i sve stariji“

Naša iduća sugovornica, Tanja, također radi u domu zdravlja u Zagrebu. Ima oko šest godina staža, a njezina ordinacija oko 1.300 pacijenta. Dnevno ima od 70 do 100 kontakata s pacijentima. To uključuje njihov dolazak u ambulantu (pregled, savjet, nalaz, previjanje, itd.), telefonske konzultacije, komunikaciju mailom i u nešto manjoj mjeri komunikaciju putem portala Zdravlje.net. „Tijekom popodnevni smjena obično je više kontakata s pacijentima, najviše ponedjeljkom i petkom. Naručujemo pacijente na pregled, no uvijek između naručenih pacijenata pregledamo i savjetujemo pacijente koji nisu naručeni i maju neku hitnu tegobu ili nalaz koji treba pregledati ili propisati terapiju.“

Prekovremenih sati ima gotovo svaki tjedan, pogotovo u vrijeme viroza. Prema Zakonu o radu prekovremeni rad ne smije iznositi više od osam sati tjedno, a ona svake godine premaši ukupan broj prekovremenih sati koji joj se mogu isplatiti za tekuću godinu. „Dnevno obično imamo oko 8 do 12 naručenih pacijenata, no broj pacijenata koji osobno dođu u ambulantu je uvijek barem duplo veći. Uvijek su tu i telefonske konzultacije koje iziskuju vrijeme i donošenje odluka vezanih uz terapiju ili dijagnostiku.“ Tijekom popodnevni smjena obično je broj pacijenata koji osobno dođu u ambulantu oko 25 do 30. „Ovisno o problematici zbog koje pacijenti dolaze trudimo im se kvalitetno posvetiti, no ponekad je to nemoguće jer je opseg posla velik. Zbog manjka vremena ponekad riješimo samo dio problema zbog kojeg pacijent dolazi te se dogovorimo za dodatan posjet ambulanti kako bi se sve riješilo“, rekla je. Baš kao i u Paulinoj ordinaciji i njezina broji mnogo pacijenata starije životne dobi s brojnim komorbiditetima koji se slabije snalaze u mnoštvu informacija. „Takvim pacijentima se trudimo maksimalno posvetiti je im se jako teško snaći u sustavu, u mnoštvu recepata i uputnica koje trebaju. Administracija vremenski opterećuje posao i smanjuje vrijeme koje bi se moglo iskoristiti na vrijeme posvećeno pacijentima.“

Ona također sa pacijentima komunicira putem maila, a na to u prosjeku dnevno odlazi 30 do 45 minuta. „Dogovor je takav da i sestra i ja čitamo mailove, ona

riješi recepte dok ostalu problematiku ja rješavam. Ako je potreban termin za pregled pacijenta ili nešto slično, sestra dodijeli termin“. Na početku smjene dočeka ih 20 do 30 mailova, dok je u jutarnjim smjenama njihov broj nešto manji. „Ima ordinacije koje su puno opterećenije mailovima, njih dočeka i do 60 na početku smjene. Na mailove se trudimo odgovoriti što brže i iskomunicirati s pacijentom sve što je potrebno. Ako se radi o problemu koji nije moguće riješiti tim putem, pacijenta naručujemo na pregled“, navela je.

Tanja smatra kako je zdravstveni sustav u Hrvatskoj na rubu održivosti. „Održava ga isključivo entuzijazam i požrtvornost svih subjekata koji u njemu rade. Primarna zdravstvena zaštita se urušava iz temelja, a ona je osnova normalnog i funkcionalnog sustava. Zbog problematike primarne zdravstvene zaštite pucaju hitni prijemi i bolnički sustav te to dovodi do neadekvatne obrade pacijenata i dugačkih lista čekanja.“ Istaknula je kako su zdravstveni radnici premoreni, iscrpljeni i sve stariji te brojni liječnici i medicinske sestre rade, a imaju sve uvjete za mirovinu. „Rade jer nema tko, kronično fali osoblja.“

Naglašava kako je fokus medicine pacijent i kako bi on trebao biti centar sustava, a sada nema dojam da je tako. „Situacija u zdravstvu se negativno odražava na pacijente. Duge su liste čekanja za neophodne pretrage, kasni se s postavljanjem dijagnoze, prolongira se uvođenje terapije i ishodi liječenja su zbog svega toga sve nepovoljniji. Među pacijentima vlada rezigniranost za vlastito zdravlje te reagiraju tek kad je kasno za napredak. Kao nacija sve smo stariji i bolesniji. U budućnosti možemo očekivati samo nastavak nepovoljnog trenda. Pitam se tko će nas uopće liječiti i koliko će se tek čekati za neke pretrage, a i u privatnom sektoru se sve više čeka...“

Zapostavljanje ulaganja u dijagnostičke pretrage, opremu i kadar

Naša posljednja sugovornica Ivana, specijalistica je u jednoj zagrebačkoj bolnici. Posao koji radi opisuje kao vrlo dinamičan, aktivan i zahtjeva stalni angažman oko bolesnika te često i dugoročno praćenje nakon otpusta iz bolnice. Ima oko deset godina staža od kojih je dio vremena radila u vanjskoj hitnoj službi, a ostatak kao odjelni liječnik.

Njezina smjena počinje u 8,00 sati, no uglavnom dođe pola sata prije službenog početka radnog vremena. Zatim odlazi u kraći obilazak bolesnika kako bi se informirala o njihovom stanju tijekom noći, a informacije uglavnom primi od dežurnih sestara na odjelu i uvidom u temperaturne liste. Nakon toga na red dolazi odjelni sastanak gdje svi liječnici skupa diskutiraju o svakom bolesniku, onome što se novo događalo ili se planira učiniti u daljnjem postupanju. Također, ako je pojedini bolesnik kompleksan međusobno komentiraju te iskusniji kolege daju savjete kako bi skupa riješili probleme na odjelu. Nakon toga slijedi odjelna vizita gdje se obilaze svi bolesnici, mjere se vitalni parametri, razgovara se sa svakim bolesnikom o trenutnom stanju, potrebama i o planiranim postupcima. Nakon toga dolazi 'papirnata' vizita gdje se prolaze temperaturne liste uz uvid u laboratorijske nalaze, ordinira se terapija i zadaju se dijagnostički postupci za taj dan. Zatim se liste vraćaju sestrama koje slažu i dijele terapije bolesnicima te ih odvoze na tražene pretrage i obradu. Nakon vizite svaki liječnik odlazi na svoje 'radilište' (dnevnu bolnicu, ambulantu, dijagnostičku pretragu i konzilijarne preglede). Nakon toga vraćaju se na odjel te još jednom obilaze bolesnike. Slijedi druga 'papirnata' vizita gdje korigiraju temperaturne liste s obzirom na stanje i potrebe bolesnika te pristigle laboratorijske nalaze. Liste opet predaju sestrama s naznačenim ispravicima i dopunama te one zatim daju terapiju. Također, ordiniraju obradu i pretrage za sljedeći dan. U međuvremenu daju informacije obiteljima bolesnika, rješavaju manje hitne zahvate poput postavljanja centralnih katetera, urinarnih katetera i nekih manjih invazivnih zahvata. Uz to, daju bolesniku informacije o pristiglim nalazima, o planu obrade i planu dužine ostanka u bolnici. Pružaju i psihološku potporu bolesniku i obitelji ako ne nadilazi njihovu edukaciju. Zovu i druge specijaliste u konzilijarne posjete te diskutiraju s kolegama o pojedinom bolesnicima i načinima rješavanja trenutnih zdravstvenih problema.

„Radni dan nam službeno završava u 16,00 sati, a vrlo često kući odlazimo i kasnije, to ovisi o situaciji na odjelu te znamo i po koji sat duže ostati. Trenutno nemam prekovremenih sati jer nastojim iskoristiti slobodne dane za sve što odradim dodatno, ali dosta kolega ima prekovremene sate. To što ostajemo duže

na odjelu nam se ne vodi kao prekovremeni sati niti to itko traži plaćeno, uglavnom svi ostanu dobrovoljno ili iz nužde jer se pojedinom bolesniku naglo pogoršalo pa ne možemo otići s odjela dok ga ne stabiliziramo i zbrinemo“, rekla je. Prekovremeni sati im se uglavnom broje kada rade dežurstva, najčešće 24-satna i vikendom. „Moj dan uglavnom izgleda tako da ima puno trčanja, žurbe, pokušavanja sve učiniti savjesno i odgovorno, a dovoljno brzo da niti jedno 'radilište' ne pati te da se pravilno podjele poslovi na odjelu i izvan njega. Imam i pauzu za ručak od pola sata koja se može iskoristiti kad god u tijeku dana. Uglavnom jedemo kad stignemo, a ponekad niti ne stignemo.“

Odjel na kojem radi ima oko 30 bolesničkih kreveta, a u dnevnoj bolnici i ambulanti imaju veliki broj bolesnika. „Često znamo imati do 70 bolesnika u dnevnoj bolnici, a u ambulanti i do 15, što je za jedan radni dan (uz to da imamo i puno posla na odjelu) vrlo naporno i opterećujuće. U dnevnoj bolnici radi više doktora, ali opet je protok bolesnika velik i s obzirom na to da nam manjka prostora i opreme povremeno je na rubu održivosti.“

Ono s čime se na Ivaninom odjelu mogu pohvaliti i na što su ponosni je to što zapravo nema liste čekanja. Bolesnici dođu na pregled u roku od desetak dana, a vrlo često i puno brže. „Priroda posla je takva da se većina naših bolesnika niti ne može dugo odgađati, a organizacijski smo tako posloženi da unatoč velikom obimu posla uspijevamo odraditi dnevne kvote.“

Administrativni poslovi nisu zaobišli ni bolnički sustav te na njih Ivani odlazi barem pola radnog vremena. „Još uvijek postoje brojne administrativne prepreke (najviše u procesu liječenja bolesnika) koje nam znatno usporavaju posao. U usporedbi s nekim europskim zemljama, mi još uvijek većinu lijekova pišemo za odobrenje na liječnička povjerenstva te zatim čekamo da nam se odobre ili ne odobre kako bismo mogli liječiti bolesnike. Problem je u velikoj cijeni lijekova te potrebi odobrenja od strane HZZO-a za određene indikacije.“

Također, problem su i zastarjeli informatički sustavi kojima se koriste. Ako je bolesnik liječen izvan njihove bolnice oni nalaze ne mogu vidjeti, odnosno bolesnik ih mora donijeti sa sobom iako i druga bolnica koristi

isti informatički sustav kao i oni, ali sustavi nisu međusobno povezani.

Iako se to pokušalo riješiti e-kartonom bolesnika kojem mogu pristupiti preko liječničke kartice on i dalje nije 'user friendly' te je sustav dosta spor i kompliciran. „Svi nalazi se i dalje papirnato izdaju, a liječnik obiteljske medicine često ne dobije sve nalaze. Ipak, u zadnje vrijeme to se promijenilo na bolje jer se sada nalazi šalju direktno liječnicima obiteljske medicine preko zajedničkog informatičkog sustava, no često se ne uspiju informatički prenijeti nalazi te ako bolesnik sam ne donese papirnatu nalaze svom liječniku, on često nije upućen u njegovo trenutno stanje. Sve to dosta opterećuje bolnički i sustav primarne zdravstvene zaštite te značajno otežava komunikaciju između kolega i ujedno i brigu o bolesniku.“

Tko vodi zdravstvene ustanove?

Ivana zdravstveni sustav smatra odrazom napretka društva, a problematičnim smatra pužajuću privatizaciju. „Liječnici specijalisti se sve više kanaliziraju u privatni zdravstveni sustav, a namjernim zapostavljanjem ulaganja u dijagnostičke pretrage, odnosno samu opremu i kadar koji je opslužuje, zagušuje se javno dostupni zdravstveni sustav.“

Navela je kako povećanjem lista čekanja za određene pretrage u javnom sustavu u fokus dolazi privatni zdravstveni sustav koji pruža brzu uslugu, ali koju pacijenti dodatno plaćaju iz svog džepa. „S obzirom na to da se privatni zdravstveni sustav temelji na profitu, odnosno to mu je jedina zadaća, bolesnici su prepušteni tržištu. Zdravstveno osiguranje za koje i tako izdvajaju iz svojih plaća slijeva se negdje dalje, podobnim ravnateljima i rukovoditeljima javnih zdravstvenih ustanova.“ Dodala je i kako se općenito privatnici vode profitom i u fokusu im je zarada dok je ljudsko zdravlje samo sredstvo postizanja pozitivne financijske bilance.

„Takav način organizacije zdravstvene zaštite ne samo da je nepravedan jer favorizira samo one bogatije koji si to mogu priuštiti, u svojoj je osnovi duboko nemoralan i u krajnjem slučaju dugoročno neisplativ jer zdrava populacija je i produktivnija populacija, dok je ona bolesna veoma neproduktivna te društvo

stagnira.“ Najvećim problemom smatra što se na vodeće pozicije postavljaju osobe koje za to nemaju kompetencije. „Uglavnom se biraju prema podobnosti, a to je najveća greška. Ljudi koji su sposobni i poštteni se marginaliziraju, a 'snalažljivi i podobni' se ističu kao vođe i upravljaju tom velikom i bitnom sastavnicom našeg društva. Naravno, vrlo je nezahvalno biti na vodećim pozicijama, pogotovo u zdravstvu. Veliki su to zahtjevi i obveze te treba tome pristupiti stručno, svjesno i odgovorno. Većina današnjeg vodstva nije svjesna u što se upetljala te se to vidi i na rezultatima u zdravstvu.“

Ivana smatra kako zdravstvu trebaju velike i tektonske promjene, no ističe kako to nije posao koji se radi preko noći i s ljudima koji se biraju prema današnjim kriterijima. „Mislim da najviše pati primarna zaštita te da su oni trenutno najviše opterećeni. Oni bi trebali biti prva obrana za bolesnike i za bolnice, a svedeni su na administraciju, liste čekanja i mali broj liječnika koji odrađuje posao za desetoricu (malo sam i rekla). Društvo je na rubu i jedino što je ostalo je 'besplatna' zdravstvena skrb koja je na rubu raspada financijski, kadrovski i psihički.“

Promjene u sustavu su nužne, a da bi pacijenti bili zadovoljni zdravstvenim sustavom njime moraju biti zadovoljni i oni koji u njemu rade. „Trebaju se poštivati radnička prava i osigurati adekvatni uvjeti za medicinsko osoblje i bolesnika da bi sustav dobro funkcionirao. Ne mislim samo na financijsku stranu, jer se već puno puta pokazalo, a to i sama tvrdim da ljudi koji odlaze iz zdravstva ne odlaze samo zbog financijske strane. Problemi su puno dublji i ozbiljniji i puno duže traju.“

Ivana rješenje vidi u ulaganju u primarnu zdravstvenu skrb. „Zato se i zove primarna zdravstvena skrb jer se bolesnik prvo treba javiti svom liječniku koji ga zatim šalje u sekundarne i tercijarne ustanove prema potrebi. Da bi liječnik obiteljske medicine mogao normalno raditi treba ga rasteretiti, pomoći im u mnogo stvari s kojima se sada bore, educirati stanovništvo i rasteretiti hitne službe od nepotrebnih dolazaka i poziva...“, rekla je. Jasno je kako se cijela situacija u sustavu odražava i na njegove korisnike, pacijente. Prema njezinom mišljenju dolazi do manjka povjerenja u zdravstveni

sustav i njegove nositelje, a kao primjer navodi doba korone. „Ljudi su od potpunog povjerenja u liječnike i zdravstveni sustav otišli u potpunu krajnost, skepsu, čak i mržnju. To se i sada počinje sve više pokazivati i kroz sve manju procijepljenost djece. Ljudi više ne vjeruju liječnicima, ne vjeruju lijekovima i cjepivima. Ne vjeruju u znanstvene dokaze, u medicinu zasnovanu na dokazima.“

Osvrnula se i na sve češće traženje savjeta putem interneta, odnosno kod ‘dr. Googla’, portalima i raznim forumima. Edukaciju, dosljednost, preporuke, jasne smjernice i plan zdravstvene skrbi istaknula je nužnima, a najvažnijim smatra da zdravstvo mora biti besplatno i dostupno svima te nikako ne smije i ne može biti privatno. „To je i etički kontradiktorno, krši sve medicinske i ljudske zakone. Po pitanju zdravlja svi moramo bit jednaki i imati jednake opcije i jednaku najbolju skrb. Trenutak kada bolesnik odlučuje o zdravstvenoj skrbi na temelju svoje financijske mogućnosti je trenutak raspada svake civilizacije i čovjeka kao humanog bića. To se ne smije dogoditi, to bi bio definitivni poraz čovječnosti i čovječanstva“, zaključila je.

<https://radnickaprava.org/tekstovi/clanci/besplatna-zdravstvena-skrb-na-rubu-je-raspada-financijski-kadrovski-i-psihicki-posljedice-zapostavljanja-sustava>

GNALIĆ – PROPUŠTENA PRILIKA?

U hrvatskom jeziku postoji jedna, pomalo oštra ili okrutna, izreka koja glasi – Svako zlo za neko dobro. Zlo, točnije nesretni događaj, iz ove naše priče zbio se krajem listopada ili na samom početku studenog 1583. godine kod otočića Gnalića na jugu Pašmana (Punta Gnala). Na tom se mjestu tada, iz do sada nepoznatih razloga (a vjerojatno se radilo o snažnom nevremenu), potopio veliki mletački brod natovaren bogatim i raznovrsnim teretom. Od onda je gotovo nedirnut stajao na dnu mora sve do rujna 1967. godine kada se, (slučajno kako to često biva), pronio glas o njegovom pronalasku. Prva istraživanja na čelu s Ksenijom Radulić i Ivom Petricolijem dogodila su se u listopadu 1967. godine, pa 1968., 1969, 1972. i 1973. godine. Gotovo sva su bila koncentrirana na vađenje najugroženijih predmeta ili onih za koje se mislilo da su najvrjedniji. Tada su izvađena poznata velika brodska sidra (od koji je jedno godinama stajalo uz pročelje biogradskog Zavičajnog muzeja), brončani topovi, bakreno i keramičko posuđe, ali i veliki broj predmeta koji je pripadao brodskom teretu, staklene čaše, prozorska stakla, živin sulfid ili cinober, kositar, olovo, mjed, svijećnjaci, naočale, britve, napršnjaci, vage s utezima, škare za gašenje svijeća itd. I tako tisuće i tisuće predmeta. Posebno je zanimljivo bilo kada se 14. listopada 1967. godine (u 16:00) u Narodnom muzeju u Zadru otvarala pronađena drvena okovana škrinja iz čijeg je mulja Ksenija Radulić izvukla lanene košulje, vunene kape, precizne vage s utezima i preko 50 metara svilenog damasta.

98. Ivan Alduk

Novinarski projekt:
**Promocija i
prezentacija pomorske
baštine u Hrvatskoj -
izazovi i opasnosti**

Elektronička publikacija:
Gorgonija.com

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
28. studenoga 2023.

Pokojni kolega Zlatko Gunjača (sudionik prvih istraživanja) pokušao ih je obnoviti 1996. Oko 2003. isto je pokušao i Mitja Guštin u jednom velikom međunarodnom projektu. Sveučilište u Zadru je napokon u tome i uspjelo 2011/2012. godine kada se u priču uključuje Ministarstvo kulture, Zavičajni muzej u Biogradu, Grad Biograd i Sveučilište Texas A&M. osim nastavka istraživanja brodskog tereta u godinama koje su slijedile definirani su i ostaci broda. Oko svega, i oko onoga što će uslijediti, posebno se angažirala kolegica Irena Radić Rossi.

A ono što je uslijedilo je nevjerojatna priča o sudbini jednog broda. Naime, 50 godina od njegovog pronalaska nismo znali gotovo ništa o samom brodu – njegovom nastanku, vlasnicima, polaznoj i odredišnoj luci itd. A onda je krenula „lavina“ – more priča, informacija, podataka, ljudskih sudbina!

Godine 1568. u mletačkom brodogradilištu sv. Antuna, Frane Antunov Korčulanin je počeo graditi brod za trojicu mletačkih plemića-poduzetnika po čijim je prezimenima brod dobio svoje prvo ime *Lezza, Moceniga e Basadonna*. Porinut je vjerojatno u rujnu 1569. godine i ponosni vlasnici su započeli ukrcaj robe za prvo putovanje. Međutim, u siječnju 1570. republika sv. Marka odlučuje „privremeno“ oduzeti brod za potrebe vojske i mornarice i uputiti ga na Cipar oko kojega će uskoro započeti mletačko-osmanski rat koji će trajati do 1573. godine. Nakon brojnih pustolovina po Sredozemlju (i jednog popravka u Korčuli), a pod zapovjedništvom svoga graditelja Frane Antunovog, brod se pred Venecijom ponovo našao u svibnju 1571. gdje je trebao ukrcati vojnike iz Verone i krenuti prema mletačkom Krfu. Izgubivši vjetar kod albanske obale brod se našao okružen galijama alžirskog beglerbega Uluč Alija, zlogasnog poturčenog Kalabreza, gusara i osmanskog admirala. Otpor mletačko-veroneške posade bio je i Osmanlijama iznenađujući, ali na kraju je brod ipak osvojen. Deset godina je bio u rukama Uluč Alija koji ga je 1581. godine prodao Odoardu da Gaglianu kada brod i mijenja ime u Gagliana Grossa (zbog svoje velike nosivosti). I ta prodaja se događa u prilično neugodnom trenutku za novog vlasnika koji se upravo branio od optužbi za prijevaru u transportu tereta na svojim dotadašnjim brodovima. Novi kapetan broda

postaje Alvise Finardi, inače stari prijatelj iz nevjerojatnih zajedničkih pustolovina s prvim kapetanom Franom Antunovim Korčulaninom. Finardi će brod povesti na njegovo posljednje putovanje koje će, radi rastezanja s ukrcavanjem tereta, početi neuobičajeno i opasno kasno - u jesen 1583. godine kada će i završiti u brodolomu kod Gnalića. Finardi se spasio s velikim dijelom posade u obližnjoj pašmanskoj uvali Zaklopica. Možda i brodski pisar, inače Hvaranin Šimun Fazanić. Radi škrinje u njegovoj kabini uskoro je pokrenuta akcija izvlačenja tereta koju je vodio Grk s Krete Manoli Fregata. U prosincu 1583. godine iz pisarevog kovčega u brodu izvukli su mali škrinjicu s novcem, nakitom, biserima, dijamantima i smaragdima koji su pripadali flamanskom trgovcu Guglielmu Helmanu. I ovdje ćemo stati. Sultana Murata III i njegovu ulogu u ovoj priči nećemo ni spomenuti. Uzmete li u ruke knjigu kolegica Radić Rossi i Nicolardi „Brodolom kod Gnalića – ogledalo renesansnog svijeta“ zbilja ćete se uvjeriti u istinitost njenog naslova, ali i čitati je kao najzujbudljiviji roman.

A gdje smo danas? Danas o Gnaliću možemo ponajviše doznati iz spomenute knjige, a vrlo mali dio predmeta izložen je u biogradskom Zavičajnom muzeju. Zašto? Iako je prije nekoliko godina postojala ideja o posebnoj i „samostalnoj“ muzeju ili interpretacijskom centru brodoloma s Gnalića – ona se do danas nije ostvarila. Ruku na srce, još 2017. godine bio je gotov (ili barem dijelom gotov) novi projekt rekonstrukcije zgrade spomenutog muzeja kako bi ona, osim zavičajnih zbirki, mogla na adekvatniji način primiti blago s Gnalića. Međutim, do realizacije nije došlo. Gradske vlasti, ravnatelj muzeja i projektanti, odlučili su Gnalić svesti na unutrašnjost prostorno skromne zgrade iz 19. stoljeća. Uspoređivanje s muzejom Apoksiomena na Lošinju zvuči prilično nemušto i nepotrebno kao i postav u kojemu vitrine s nalazima funkcioniraju kao dio depoa. Slično je i s „opravdanjima“ kako je ova ideja dobra s obzirom da je zgrada u vlasništvu grada. Stavimo li sve to (i još toga) na jednu stranu vage, a sam Gnalić kao nevjerojatnu priču na drugu – što mislite koja će prevagnuti.

Činjenica je da se još uvijek nije dogodilo ništa. I to je zapravo dobro. Jer možda se baš u ovom slučaju ne bismo smjeli pomiriti s nečim osrednjim. I svesti

Gnalić na rečenicu koju prečesto čujemo –bolje išta nego ništa. Nije istina! Kolegica Radić Rossi, pomalo umorna od nerazumijevanja, ima potpuno pravo kada kaže da bi taj novi i zasebni muzej Gnalića morao biti točka koju će poželjeti vidjeti svatko tko dođe u Europu. Ili u njoj živi, dodali bismo.

I vratimo se sad na izreku s početka ovog teksta. Nedavno je prošlo točno 440 godina od nesretnog brodoloma kod Gnalića, a mi iz njega još uvijek nismo izvukli neko dobro.

<https://gorgonija.com/2023/11/28/gnalic-propustena-prilika/>

Postoji li veza između protestantizma i progresivnih agendi koje određuju granicu između slobode govora i govora mržnje?

Pitanje slobode govora seže još iz vremena antičke Grčke kada se o njoj raspravljalo u okviru demokratskih principa Atene. Od tada do danas zapadni je svijet prošao kroz mnoge turbulencije u političkom smislu, pa su se tako rušila carstva i kraljevstva, gradile monarhije i u konačnici stvarale nacije po principu volje na samoodređenje. Ipak, pitanje slobode govora i njezinog obima aktualnije je nego ikada, a sama sloboda govora, odnosno njezine granice onkraj koje stoji govor mržnje reguliran je izuzetno kompliciranim međunarodnim, pravnim ljudskopravaškim mehanizmima.

Da bismo stoga mogli donositi vrijednosne sudove o kvaliteti pravnih mehanizama kojima se regulira sloboda govora i govor mržnje, potrebno je sagledati razvoj međunarodnog pravnog poretka u modernoj svjetskoj povijesti te razumjeti političku motivaciju međunarodnih aktera u stvaranju novog svjetskog poretka nakon 2. svjetskog rata.

2. svjetski rat i dominacija SAD-a

Naime, nakon što su tzv. Sile Osovine (Rim-Berlin-Tokio) izgubile rat 1945. godine, a isti dobile tzv. Savezničke sile (Velika Britanija, Poljska, Francuska, SAD i ostali) na političkoj karti Zapada došlo je stvaranja dva bloka, Zapadnog, vođenog ideologijom demokracije i liberalizma, te Istočnog, vođenog ideologijom komunizma i socijalizma. Ta je podjela trajala sve do raspada SSSR-a, kada su novonastale republike odlučile usvojiti višestranačke predsjedničke ili polupredsjedničke sisteme te odlučile prihvatiti kapi-

99. Stjepko Vladić

Novinarski projekt:
Ljudska prava: Granica između slobode govora i govora mržnje u zakonodavstvu EU i RH

Elektronička publikacija:
Narod.hr

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
31. srpnja 2023.

talistička, tržišna gospodarstva. Završetkom Hladnog rata Kina je ostala jedina velika komunistička država, a Sjedinjene Američke Države postale su jedina svjetska velesila čije su liberalne svjetonazore preuzele sve Zapadne zemlje, prije svega usvajanjem liberalnih državnih Ustava.

Uzimajući to u obzir deklaracije Ujedinjenih naroda, međunarodni zakoni, konvencije Europske Unije te zakoni pojedinačnih država u svojoj se srži oslanjaju na liberalnodemokratske koncepte prava, ljudskih prava, sloboda pa i, u konačnici, koncepte slobode govora i govora mržnje. Ti su se koncepti proteklih 75 godina razvijali i neprekidno se nastavljaju razvijati u skladu s modernom inačicom liberalizma, tzv. progresivizma, koji vjeruje u stalni napredak čovječanstva.

U hrvatskom javnom, intelektualnom prostoru, o korijenima koncepta progresivizma pisao je novinar i kolumnist Borislav Ristić, koji ističe da progresivne politike svoj temelj imaju u jednoj od denominacija protestantizma, u puritanizmu, koji je nastao u Velikoj Britaniji, a pravi zamah je dobio u novoosnovanom SAD-u, još u 17. stoljeću.

Puritanizam

U studenom 2016. godine, Ristić za Večernji list između ostaloga piše:

„Da je to tako možemo utvrditi i jednostavnim uspoređivanjem istočnoeuropskih društava i onih na zapadu Europe i u Americi. Istok je konzervativan, nacionalistički, religiozan, teško prihvaća progresivne društvene vrijednosti koje se pokušavaju uvesti sa Zapada, dok je Zapad posve stopljen s tim liberalnim kulturnim normama, ateistički, anacionalan i globalistički. Ta nametljiva lijevoliberalna kultura, koja je s vremenom postala dominantna na Zapadu, ima porijeklo u specifičnoj puritanskoj kulturi američkog sjeveroistoka, koji je politički dominantan u Americi, a odatle se širi dalje koristeći američki utjecaj u svijetu. Naime, puritanci koji su ostali bez Boga nisu izgubili svoj nagon za propovijedanjem svog životnog stila. S istim žarom s kojim su nekada odbacivali institucionaliziranu religiju i propovijedali svoju verziju kršćanstva, sada odbacuju tradicionalne kulturne obrasce i propovijedaju svoj progresivni svjetonazor.“

Ristić se u svojim kolumnama oslanja na teze Colina Woodarda koje je iznio u knjizi *American Nations*, pa je tako još u kolovozu iste godine, na blogu Večernjeg lista obrazložio:

Socijalizam, konzervativizam i liberalizam

„Engleski građanski rat (1642.-1651.) predstavlja pupak iz koga je nastao moderni politički svijet na Zapadu, sa svim njegovim ideološkim podjelama i nijansama. Ako ste mislili da je socijalizam nastao i definiran tijekom Francuske revolucije u borbama jakobinskih sekti ili u otporu radničke klase u Engleskoj tijekom Industrijske revolucije, ili da ga je stvorio Karl Marx, ili još gore, da je nastao u Rusiji, varate se – nastao je i definiran u borbama engleskih puritanaca (‘Okrugloglavaca’) tijekom Engleskog građanskog rata. Ako mislite da je konzervativizam nastao u otporu poraženih snaga ancien regimea nakon Francuske revolucije, a da su njegovi ideolozi Edmund Burke ili G. W. F. Hegel, opet greška – nastao je i definiran je borbom engleskih rojalista (‘Konjanika’) u Engleskom građanskom ratu. Liberalizam je došao kasnije, s restauracijom monarhije, kao pokušaj artikuliranja kompromisa između ove dvije do nepomirljivosti zavađene opcije.“

Točnije, engleski liberalizam kao politička artikulacija društvenog kompromisa tijekom Restauracije bio je moguć tek nakon što se Engleska oslobodila ekstremnih zastupnika sukobljenih strana. To je učinjeno jednostavnim preseljenjem ideoloških zatočenika socijalizma i konzervativizma u engleske kolonije na američkom tlu. Tako je Amerika postala pribežište za fanatizirane sljedbenike zaraćenih strana Engleskog građanskog rata. Drugim riječima, Englezi su izvezli svoj građanski rat kako bi u samoj Engleskoj bilo moguće stvoriti novi društveni ugovor i osigurati stabilnost poretka, prosperitet i mir.“

Program star 81 godinu odiše modernom progresivnom agendom

Da bismo potkrijepili tvrdnje kako na Zapadu dominira progresivna ideologija i kako je njezino utemeljenje u britanskom, odnosno američkom protestantizmu promotrimo program iznesen u sljedećim točkama:

- *Ultimativno, „svjetska vlada delegiranih ovlasti“.*
- *Potpuno napuštanje američkog izolacionizma.*

- *Snažna neposredna ograničenja nacionalnog suvereniteta.*
- *Međunarodna kontrola nad svim vojskama i mornaricama.*
- *„Univerzalni sustav novca... tako planiran da sprječiti inflaciju i deflaciju.“*
- *Sloboda imigracije u cijelom svijetu.*
- *Progresivno ukidanje svih tarifnih i kvotnih ograničenja u svjetskoj trgovini.*
- *„Autonomija za sve podložne i kolonijalne narode“ (s puno boljim tretmanom crnaca u SAD-u).*
- *„Nema kaznenih reparacija, nema ponižavajućih dekreta o ratnoj krivnji, nema proizvoljnog komadanja nacija.“*
- *„Demokratski kontrolirana“ međunarodna banka „kako bi kapital za razvoj bio dostupan u svim dijelovima svijeta bez predatorskih i imperijalističkih posljedica tako karakterističnih za privatne i državne zajmove velikih razmjera.“*

Iako se na prvi pogled čini kako se radi o popisu želja, primjerice Klause Schwaba s prošlogodišnjeg sastanka Svjetskog gospodarskog foruma (WEF) u Davosu, riječ je o vrlo starom dokumentu američkog „superprotestantizma“ objavljenog 1942. godine, kao program za postizanje pravednog i dugotrajnog mira nakon 2. svjetskog rata.

Konkretno, ovaj je dokument, odnosno program donesen 15. ožujka 1942. godine, a usvojilo ga je 375 imenovanih predstavnika 30-ak protestantskih denominacija okupljenih na Sveučilištu Ohio Wesleyan od strane Federalnog vijeća crkava. Iako objavljen prije 81 godinu iz programa se jasno očituje moderna „progresivna“ agenda. Uz to, u samom izvješću navodi se:

Liga-nacija-sa-zubima

Politički, najvažnija tvrdnja konferencije bila je da mnoge dužnosti koje sada obavljaju lokalne i nacionalne vlade „sada mogu učinkovito obavljati samo međunarodne vlasti“. Pojedinačne nacije, objavljeno je, moraju odustati od svojih oružanih snaga „osim za očuvanje domaćeg reda“ i dopustiti da svijetom upravlja međunarodna vojska i mornarica. Ova Liga-nacija-sa-zubima također bi imala „moć konačne presude u prijedporima među nacijama... reguliranja međunarodne trgovine i kretanja stanovništva među nacijama“.

„Pravilno uspostavljanje svjetske vlade“

Konačni cilj: „pravilno uspostavljena svjetska vlada delegiranih ovlasti: međunarodno zakonodavno tijelo, međunarodni sud s odgovarajućom jurisdikcijom, međunarodna administrativna tijela s potrebnim ovlastima i odgovarajuće međunarodne policijske snage i odredbe za provedbu njezine svjetske ekonomske vlasti“.

Iz navedenoga, razvidno je kako je britanski, odnosno američki protestantizam jedna od glavnih, ako ne i ključnih niti vodilja za razumijevanje „modernog“, „zapadnog“ društva i kako ono shvaća demokratsko liberalno društvo u kojemu su jedan od temeljnih stupova ljudska prava. Na početku smo spomenuli kako je potrebno sagledati razvoj međunarodnog pravnog poretka u modernoj svjetskoj povijesti te razumjeti političku motivaciju međunarodnih aktera u stvaranju novog svjetskog poretka nakon 2. svjetskog rata, da bismo uopće mogli donositi vrijednosne sudove o kvaliteti pravnih mehanizama kojima se regulira sloboda govora i govor mržnje.

Vrijednosti iza mira nakon 2. svjetskog rata?

U nastavku ćemo uspostavljenu vezu između puritanizma i progresivizma produbiti, te ćemo sagledati koje su točno vrijednosti prevladavajućih denominacija u SAD-u i kako su one u sinergiji s političkom voljom američkih državnih i religioznih institucija za uspostavljanjem mira nakon 2. svjetskog rata oblikovale razvoj pravnih međunarodnih ljudskopravaških mehanizama, koji između ostaloga oblikuju slobodu govora i govora mržnje te granicu između njih. Razmatranje navedenoga, pomoći će nam da uočimo granice između slobode govora i govora mržnje u zakonodavstvu Europske Unije i Republike Hrvatske te njihovu političku funkciju i eventualne načine zakonskih zloporaba, kako bi se pod krinkom govora mržnje ograničila sloboda govora.

<https://narod.hr/hrvatska/postoji-li-veza-između-protestantizma-i-progresivnih-agendi-koje-određuju-granicu-između-slobode-govora-i-govora-mržnje>

Filmska dramaturgija – serija, film, adaptacija

O filmskoj dramaturgiji, radu na serijama, utjecaju sapunica i mehanizmima filmske industrije u nas govore neki od najuspješnijih domaćih scenarista, autori „Gore“, „Šutnje“ i drugih hit-serija i filmova, Daria Stilin, Marjan Alčevski i Ivor Martinić

Polje filmske dramaturgije svoje službeno ishodište kod nas ima pri Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu, gdje se na MA razini studija nudi specijalizacija i priprema za rad u tom sektoru. Studij nerijetko upisuju i oni zaljubljenici u sedmu umjetnost koji su se prethodno educirali ili radili u sasvim drugim poljima. Jedna od njih je **Daria Stilin**, kolegica dramaturginja s prethodno završenim Ekonomskim fakultetom. Pitam je kako danas, nekoliko godina nakon što je diplomirala, gleda na odluku o tome

„Ako me pitaš je li mi studij bio zanimljiv i koristan za moj scenaristički rast i razvoj, odgovor je naravno da. No ako me pitaš je li bio nužan za razvoj moje karijere, mislim da ne. Danas mi se čini da bih do iste točke u karijeri došla i da nisam završila Akademiju, a i već prije nego što sam je upisala sam pohađala radionice iz tog polja kod nas i u inozemstvu, te sam samoinicijativno *pitchala* svoje projekte. Tom prilikom su me na CineLinku u sklopu Sarajevo Film Festivala uočile producentice Nove TV i tako sam dobila svoju prvu ponudu za rad u novoj struci. Prvo sam radila u odjelu Razvoja, a potom kao scenaristica na seriji *Kumovi*, što je podrazumijevalo svakodnevne dolaske u tzv. *writers' room* gdje bih provodila minimalno osam sati dnevno, a ponekad bismo ostajali i do kasnih noćnih sati. Iako

100. Katja Grcić

Novinarski projekt:
**Dramaturgija:
fantomski posao,
materijalizirana misao**

Elektronička publikacija:
Kritika-hdp

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
29. studenoga 2023.

rad na telenovelama nije toliko cijjenjen te je izrazito iscrpljujući, jer se proizvodi u prosjeku pet epizoda tjedno, bila sam jako zahvalna na toj prilici i puno sam naučila u tom okruženju.“

Upravo se emitira i obiteljska serija *Gora* na kojoj je Stilin bila jedna od scenaristica. Radi se o autorskom projektu **Maje Pek-Brünjes** i **Danijela Peka** (Antitalent), koji je nakon višegodišnjih priprema, istraživanja, te mjeseci raspisivanja, a potom i snimanja, u listopadu 2023. krenuo s prikazivanjem na prvom programu HRT-a. Riječ je o seriji koja se bavi svakodnevicom članova Gorske službe spašavanja u gradiću u Gorskom kotaru. Stilin ne krije koliko je uživala u radu na ovom projektu:

„Od samog početka sam se osjećala opušteno i ugodno, a radili smo u virtualnoj *writers' room* što mi je posebno odgovaralo i to ne samo zato jer sam u međuvremenu postala mama. Dobiti *feedback* od kolega, moći s njima raspravljati o nekim stvarima, te imati svakodnevnu podršku u radu meni je bilo stvarno dragocjeno. Osim Maje Pek-Brünjes, s nama su u timu bili i **Rene Gallo** i **Dora Šustić**, a za scenarij su nam izuzetno važni bili i naputci HGSS-a o tome koliko su nam uvjerljivi određeni elementi scenarija.“

Scenaristi – obrtnici, redatelji – umjetnici?

Studij dramaturgije bio je jedna od stepenica na razvojnom putu danas profesora pri ADU, **Marjana Alčevskog**, najpoznatijeg kao scenarista HBO-ove serije *Uspjeh*, te trenutne HRT-ove uspješnice *Šutnja*. Njegov je spisateljski put započeo rano, još u srednjoškolskim danima, a dolaskom iz Skopja u Zagreb odlučio se i na službeno obrazovanje u tom polju.

„Polje scenaristike je prije petnaestak godina kada sam ja stasao, uglavnom bilo pusto, a nije puno bolje ni danas, što je rezultat načina na koji se film kod nas radi zadnjih tridesetak godina. Scenariste se doživljava(lo) kao suvišni element tog procesa i cijela jedna generacija zbog toga nije imala mnogo prilike za rad. Posljedica toga je da danas kada i televizija i film pokazuju više interesa za njihov angažman – nema tko da piše. Način distribucije novca je takav da većina ide produkciji i režiji. Dakle, netko bi trebao imati stalan posao, a onda iz hobija biti u stanju dostavljati jako

dobre scenarije – to je nerealno. Potpuno je promašeno uvjerenje da ako je neka vrsta posla ‘jeftinija’ od neke druge, primjerice sjediti kod kuće i pisati je svakako jeftinije od višetjednog snimanja filma na nekom otoku, da je samim time i lakša.“

Osim problema distribucije sredstava, što je upravo ove godine na globalnoj razini aktualizirao i pokret američkih scenarista koji su se odlučili na višemjesečni kolektivni štrajk zbog nepovoljnih uvjeta rada, Alčevski naglašava i još jedno izrazito važno pitanje – ono autorskih prava.

„Jednim se dijelom autorstvo scenarista uvelike negira i tome je tako negdje od kraja osamdesetih. Paradoksalno da je za većinu filmova iz osamdesetih o kojima danas učimo kao o kulturnim ostvarenjima jugoslavenskog filma znamo tko ih je režirao i tko je u njima glumio, ali nemamo pojma tko ih je napisao. A to su većinom filmovi koji su imali scenariste. Već u sljedećem desetljeću scenaristi će gotovo sasvim nestati iz polja naše filmske umjetnosti. Danas na Akademiji podučavamo ljude isključivo o redateljima kao predstavnicima određenih razdoblja u povijesti filma. Analogno tome bi bilo da se primjerice povijest dramskog teksta izučava kroz to što je režirao **Peter Brook**. Razlika između scenaristike i dramskog pisma je doduše u tome što primjerice **Tennesseeju Williamsu** ili **Ionescu** nitko ne može osporiti njihovo autorstvo, nazvati ih ‘zanatlijama’, što je kod scenaristike često slučaj. Na nas se gleda kao na obrtnike, dok su redatelji ti koji su umjetnici.“

Uloga telenovele u razvoju filmske industrije

Alčevski tvrdi da nema generičkog recepta za uspjeh u ovoj struci, smatra da je veliku ulogu kod njega i njegove pobjede na HBO natječaju *First Draft* odigrao i faktor sreće. Stilin je uvjeren da iza svega nepobitno stoji mnogo rada, ali i odlučnosti da čovjek ne napusti neke svoje ideje i projekte koji su bili obezvrijeđeni od „velikih“ imena na funkcijama moći.

„Prije osam godina sam počela raditi na scenariju igrane serije *Platneni grad* za koji me inspirirala moja nona koja je tri godine provela u El Shattu. Dugo sam istraživala tu temu, intervjuirala ljude s Hvara koji su

imali isto iskustvo, pohodila arhive i knjižnice. Ali tek me je TorinoFilmLab stvarno natjerao da raspišem to kao povijesnu seriju, a producent s kojim sam tom prilikom surađivala ohrabrio me stavivši moju priču u kategoriju *glocal*, što znači da je riječ o lokalnom sadržaju s globalnim potencijalom. Aktualni dokumentarac Ivana Ramljaka danas je potvrdio da ta tema nipošto nije 'bezvezna, nezanimljiva, premračna' što su bili komentari koje sam dobila od nekih naših uglednih redatelja. Ja sam u međuvremenu našla i producente za to, a s tim sam projektom uostalom i upala na podružnicu *Berlinale Talents*-a u sklopu Sarajevo Film Festivala.“

Alčevski naglašava da postoje uzročno-posljedične veze na koje je važno ukazati kako bismo razumjeli zašto je film danas u Hrvatskoj održiva grana umjetnosti, na što smatra da trebamo biti ponosni.

„Da nije bilo domaće produkcije telenovela mi danas ne bismo imali ovoliko razvijenu industriju. *Games of Thrones* se primjerice snimao u Hrvatskoj, jer je snimanje telenovela za HRT stvorilo poslove u industriji. Isprva su mnogi tvrdili da su sapunice sulud projekt, no na kraju se ispostavilo da je to bio najgledaniji format svih vremena. Trenutno više novca kroz filmsku umjetnost u Hrvatsku ulazi izvana, nego što mi trošimo iz vlastitog budžeta.“ – nagašava Alčevski.

Nove generacije filmskih dramaturga školovanih na ADU tek se sada otvaraju, baš kao i Stilin, ideji da svoje scenarističke početke i egzistencijalne potrebe realiziraju upravo kroz taj žanr, iako osim **Jelene Veljače**, ne postoji gotovo niti jedno prominentno ime u tom polju koje je poznato ne samo javnosti, već čak i struci.

„Ono što generira razvoj filmske industrije nije što je neki naš film bio u Cannesu ili što je bio nominiran za Oscara, već upravo ovakvi masovni projekti. Problem je što je snimanje stranih produkcija kod nas unaprijedilo tehnički dio posla dok je kreativni ostao zanemaren. Danas u Hrvatskoj možete naći puno bolju ekipu za set, nego li scenariste. Mnogi su kroz rad na inozemnim produkcijama stekli vrijedno iskustvo, stručnost i znanje, te su danas vrhunski profesionalci koji su u stanju odraditi i najzahtjevnije projekte – ali

samo ako ih netko iz Švedske, SAD-a ili Velike Britanije napiše.“

Adaptacije književnih predložaka u scenarij

Što se tiče polja adaptacije književnih predložaka u scenarij, slučajevi na kojima su bili angažirani dramaturzi uglavnom su rijetki. Iako aktivno radi za kazalište, dramaturginja **Dora Delbianco** surađivala je kao scenaristica na nekolicini televizijskih projekata, među kojima se ističu scenariji za seriju *Priče iz davnine* prema životu i djelu Ivane Brlić-Mažuranić, te scenarij ovogodišnjeg filmskog hita za djecu prema knjizi **Sanje Polak** *Dnevnik Pauline P.* **Tomislav Zajec** adaptirao je primjerice vlastiti dramski tekst *Trebalo bi prošetati psa* za istoimeni film, a **Ivor Martinić** također je svoju *Dramu o Mirjani i ovima oko nje* adaptirao u scenarij. S Martinićem razgovaram o tom procesu:

„Kad sam studirao dramaturgiju adaptacija nije bila nešto čemu nas se podučavalo, ali kako sam imao scenarističke aspiracije odlučio sam da je najbolje da adaptiram tekst koji dobro poznajem i da se bacim u potragu za producentima, a onda zajedno s njima i za redateljem. Producentice sam našao relativno brzo, no potraga za redateljem je bila teška i dugotrajna. Prošle su godine prije nego što mi se javio **Zrinko Ogresta** vezano za suradnju na jednom drugom filmu, da bi na kraju pročitao moj scenarij i po njemu odlučio snimiti film *Plavi cvijet*.“

Pitam ga što je bio najveći izazov prilikom adaptacije dramskog predloška u scenarij:

„Prije svega, pronaći vrstu jezika koja će odgovarati atmosferi drame koju sam gradio apsurdnom svakodnevnice, što na pozornici drugačije funkcionira nego na filmu. Svakodnevnica tj. stvarni život u filmu je već unaprijed upisan samim time što kamera lako prikaže stvarne ulice, stvarni grad.“

Kao i Alčevski, Martinić također vjeruje da je faktor sreće bio odlučujući da dođe do ekranizacije tog scenarija. No kada je u pitanju adaptacija tuđih tekstova, bilo za teatar, bilo za film, obojica navode da ukoliko je angažiran dramaturg ili scenarist kao autor adaptacije intervencije autora predloška nisu poželjna praksa.

„Moguće je primjerice da moja autorska vizija i vizija autora predložka budu u sukobu – primjerice ja smatram da se dva lika trebaju spojiti u jednog, autor predložka recimo ima suprotno mišljenje. Ukoliko u tom slučaju odluku o tome prepustimo nekom trećem, to znači da je taj treći nositelj prava i da je moja autorska sloboda uvelike upitna. Ne želim reći da je nepoželjan razgovor u stilu – scena iz šestog poglavlja koju smatram okosnicom radnje je izbačena, hajdemo vidjeti kako se sukus te scene može preoblikovati na nekom drugom mjestu i na drugi način. To i jest srž adaptacije. Ali da ti netko kaže gle, to i to treba biti tako i tako, jer ja tako kažem – to ne. U pravilu sam nesklon upoznavati pisce u procesu adaptacije i baviti se i njihovom tjeskobom oko toga kako će stvari ispasti. Primjerice prilikom rada na kriminalističkoj seriji *Šutnja* prema trilogiji romana **Drage Hedla** nisam surađivao s njim. Moja adaptacija je bila vrlo slobodna, a kao i njegovi romani, ishodište je pronašla u stvarnim događajima o kojima je on kao istraživački novinar pisao za *Jutarnji list* prije više od desetak godina.“

Ključna inicijativa

Druga sezona *Šutnje* koja se trenutno prikazuje na HRT-u više se naslanja na spomenute novinske članke negoli na same romane, no Alčevski vjeruje da su tema, sredina i akteri slučaja u scenariju svakako ostali u službi Hedlove ideje i motivacije da se uopće bavi tako mučnom temom kao što je dječja prostitucija.

„Ako više nikad ne napišem rečenicu poput ‘I onda vidimo mrtvo tijelo šesnaestogodišnje djevojčice u šumi’ ja ću biti sretan“ – dodaje Alčevski, vjerujući da je ekranizacijom ove teme zatvorio krug iz doba kada je čitao Hedlove članke i priželjkivao napisati scenarij na tu temu.

Stilin također potvrđuje da je u polju scenaristike potrebno puno strpljenja prije nego li se poklope svi elementi nužni za produkciju. Do tada, uz otvorenost prema radu u različitim formama, neprestanu edukaciju i praksu, iznimno je važno i umrežavanje. Kao pobjednica natječaja New Europe Market iz 2019. godine Stilin naglašava da ako nisi spreman na vlastitu inicijativu, sastanke, pokušaje plasiranja svog rada u tuzemstvu i inozemstvu, teško da će netko

znati da postojiš i da se u tvojoj ladici skriva kakav dobar scenarij. Osim toga, nedavno se odlučila i na obrnuti proces adaptacije, naime svoj scenarij za seriju trenutno adaptira u roman.

„Nemoj to napisati, sve je to tek u povojima“ – kaže mi.

No upravo time odlučujem završili ovaj tekst, kao i cjelokupni ciklus o raznorodnim poljima djelovanja dramaturg(inj)a. Mnogo je toga, kad je ta struka u pitanju, kod nas još uvijek u povojima, no napori pojedinaca, kao i strukovnog udruženja SPID, pridonose jačanju njihove vidljivosti i statusa, te učestalijem angažmanu te vrste profesionalaca u praksi.

<https://kritika-hdp.hr/filmska-dramaturgija-serija-film-adaptacija/>

Hrvatica o liječenju u Njemačkoj: "Nema čekanja ni obilaženja šaltera. U Zagrebu se sestra derala na nas, a ovdje ti daju kavu i kekse"

U Hrvatskoj godišnje od raka dojke oboli oko 2800 žena, a umre ih oko 700. Liječenje je dugotrajno i teško, a one koje su tu borbu prošle složit će se da je najgore od svega - čekanje. Razgovarali smo s čitateljicom koja se od raka dojke liječila i u Hrvatskoj i u Njemačkoj, a za naš serijal „Jesu li liste čekanja liste umiranja?“ izdvojila je najveće razlike.

Rak dojke dio je njezina života već 15 godina, koje je provela prvo u Zagrebu, a sada već nekoliko godina živi u **Njemačkoj**. Koliko je teška ta borba sama po sebi, najbolje znaju oni koji su vodili bitku za život, a onkološki bolesnici isto tako dobro znaju i koliko je zdravstveni sustav može olakšati ili otežati. Čekanje na operaciju, kemoterapiju ili radioterapiju, koje se može razvući i na nekoliko mjeseci, oboljeloj se osobi čini kao vječnost. A u borbi za život svaki se dan broji, svaki se sat računa...

Otkad se liječi u gradiću 70-ak kilometara udaljenom od Münchena, naša se sugovornica, koja je željela ostati anonimna (podaci poznati redakciji), malo je reći preporodila. Od obijanja vrata i šaltera, naručivanja, zivkanja telefonom, čekanja, bahatosti i omalovažavanja. Jer, njemački zdravstveni sustav u potpunosti je podređen pacijentu.

101. Nevenka Cuglin

Novinarski projekt:
Jesu li liste čekanja liste umiranja?

Elektronička publikacija:
DNEVNIK.HR

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
27. studenoga 2023.

Kako to izgleda kada je pacijent u središtu svakog segmenta zdravlja, upravo ono što je obećavao svaki hrvatski ministar zdravlja, a niti jedan dosad ispunio, za serijal „Jesu li liste čekanja liste umiranja?“ opisala je naša sugovornica.

Nema natpisa „zabranjeno kucanje“, nema čekanja, svi su ljubazni

„Najveća je razlika između hrvatskog zdravlja i njemačkog u pristupu. Ovdje nemaš osjećaj da moraš amo-tamo, tražiti ovog ili onog... Nema obijanja šaltera i čekanja da ti se netko smiluje. Ovdje nema vrata na kojima piše ‘zabranjeno kucanje’, svi su ljubazni, a ako ne znaš kamo bi trebao ići, liječnik će te odvesti. Svi su ljubazni. Ne može se dogoditi, kao u Zagrebu, gdje se sestra na onkologiji derala na nas zašto smo svi došli u 8 sati, a ne u vrijeme kad smo naručeni. Samo što nikad ne bismo došli na red kad smo bili naručeni, nego bismo čekali do četiri sata popodne. Ovdje uvijek dođeš na red onda kad si naručen. Nema gužvi, svi sjede u čekaonicama, liječnik dođe po tebe, pruži ti ruku i odvede te u ordinaciju“, kaže naša sugovornica.

Kada su joj na CT-u otkrivene sumnje na metastaze, u nekoliko su je dana punktirali i dobila je nalaz.

„Liječnica me potom odmah uputila u bolnicu da mi ugrade port kateter, dobila sam plan kemoterapija s točnim datumom i satom. Na prvu kemoterapiju krenula sam za 24 dana od pretrage CT-om. Mogla sam birati kod koga i gdje želim na kemoterapiju, a ja sam se odlučila za onkološki centar u gradu u kojem živim, po preporuci liječnice. U centru pacijenti mogu birati hoće li sjediti na fotelji ili ležati na krevetu. Ponude te kavom i kolačićima. Oni žive od nas i u interesu im je da budu ljubazni prema nama. Kad idem na kemoterapiju, oni me pitaju kad mi odgovara da dođem, jer ću u suprotnom otići k nekom drugom“, kaže naša čitateljica i nastavlja sa svijetlim primjerima:

„Nakon što su mi ugradili port kateter u lokalnoj anesteziji, smjestili su me u hladnu sobu i donijeli mi vrući debeli ogrtač, ponudili me jelom, napitkom... Osjećala sam se kao kraljica iako sam išla na ugrađivanje porta za kemoterapiju, a ne na tretman ljepote.“

Kada, kaže, radi snimanje CT-om, nalaz dobije isti dan, bar one osnovne informacije, dok njezina liječnica opširan nalaz dobije idući dan. Mamografija i UZV dojki uvijek se obvezno rade istoga dana.

Svi onkološki bolesnici imaju knjižicu u koju se upisuje svaki pregled, datum, a svaki put dobije se pečat. Pacijent knjižicu uvijek nosi sa sobom jer je praksa da se nalazi ne izdaju za van, već ih liječnici šalju međusobno. Tek u iznimnim okolnostima ili na zamolbu pacijent dobije nalaze, pa čak i one najobičnije, kao što je krvna slika.

Kemoterapija se plaća, ali svatko tko ih prima ima pravo na taksu

Za razliku od Hrvatske, u Njemačkoj velik dio osnovnih pretraga rade liječnici opće medicine.

„Primjerice, kada sam išla na dva različita operativna zahvata, sve predoperativne pretrage obavio je liječnik opće prakse u svojoj ordinaciji: EKG, krvnu sliku, UZV abdomena... Također, liječnici obično sami naručuju pacijente na ono što treba i mi ne moramo sami tražiti termine ili obilaziti zdravstvene ustanove. Ali, s druge strane, ako želimo, možemo. No ništa se ne radi duplo i sve funkcionira savršeno“, objašnjava naša sugovornica i dodaje da u Njemačkoj tek sad uvode e-recepte, dok su e-uputnice tek u planu.

Svaka osoba koja ide na kemoterapiju ima pravo na taksu. Pacijent ga sam plaća, ali mu zdravstvena osiguravajuća kuća vraća veći dio novca.

Za razliku od Hrvatske, gdje pacijenti obično ne znaju koliko košta pretraga na kojoj su bili, pa možda otud i određena ležernost u naručivanju ili nedolasku na zakazani termin, u Njemačkoj se za sve ispostavlja račun. Većinu pokriva osiguravajuća kuća preko koje je pacijent osiguran, ali neke se usluge ipak doplaćuju.

„Dan boravka u bolnici plaća se 10 eura. Plaćala sam čak i kemoterapije oko 100 eura mjesečno, ali sam dobila dio novca natrag kroz povrat poreza. Imunoterapiju plaćam 10 eura, a idem dva puta mjesečno. Kod fizijatra sam, primjerice, također sudjelovala u participaciji - za šest masaža platila sam 25 eura. Jednom su mi na hitnoj naplatili razgovor jer sam zvala liječnika

u ponoć. Inače, ovdje na hitnoj, za razliku od hrvatske hitne, ne rade nikakve pretrage. Daju ti eventualno injekciju ili ti mogu otvoriti bolovanje ako, recimo, dođeš za vikend pa ne možeš na posao. Kada je suprugu pozlilo na radnom mjestu, odvezla ga je hitna pomoć, a kući su mu poslali račun na 860 eura. Taj je trošak podmirilo osiguranje, a on je morao platiti samo 10 eura za dan u bolnici“, objašnjava naša sugovornica.

„Liječniku sam donijela bombonijeru, jako se uvrijedio“

Pitamo je li ikad doživjela išta neugodno. Navodi tek jedan slučaj: onkologa hematologa koji joj je rekao da ide na jogu kada mu se žalila na česte i jake glavobolje.

Kave, bombonijere, cvijeće ili bilo kakav oblik mita u njemačkom su zdravstvenom sustavu apsolutno neprihvatljivi i – neshvatljivi. Nitko, kaže naša čitateljica, ne hoda s vrećicama po ordinacijama i hodnicima.

„Hrvatski liječnici vrlo su stručni, stručniji od njemačkih, ali su arogantni, bezobrazni, koruptivni, podmitljivi... Jednom sam liječniku ovdje u Njemačkoj nakon operacije odnijela bombonijeru, kao neku sitnicu zahvale, a on se uvrijedio i bilo je baš neugodno. No zato na pultu medicinskih sestara obično ima kasica u koju se ubacuje novac, pet eura, dva eura, ali to je stvar izbora i transparentno je“, kaže naša sugovornica, koja, za razliku od hrvatskog zdravstva, u Njemačkoj nije na svojoj koži osjetila nikakvu razliku između privatnog i javnog.

„Liječnici u Njemačkoj naplaćuju se od našeg osiguranja. Dakle, koliko pregleda naprave, toliko se naplate. Njima je u interesu da im pacijenti dolaze. Prilikom naručivanja liječnik vas uvijek pita kamo biste željeli ići, tako da je izbor obično na pacijentu“, zaključuje sugovornica našeg portala.

<https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/hrvatica-oboljela-od-raka-u-njemackoj-nema-natpisa-zabranjeno-kucanje-nema-cekanja-na-kemoterapiji-ti-ponude-kavu-i-kekse---814549.html>

‘Trnovit put od medicine do uspjeha’ Svjetlana Kalanj Bognar: Ne radimo za sebe i za svoje titule, već da svojim radom damo doprinos zajednici

U svijetu znanosti, gdje se granice ljudskog razumijevanja šire iz dana u dan, istraživačice su postale nezaobilazni protagonisti. Stavlajući naglasak na medicinsku struku one postaju donositelji revolucionarnih promjena u medicinskoj praksi, a njihov doprinos osim u rezultatima laboratorijskih istraživanja, uočavamo kroz sveobuhvatan rad u području gdje su žene nekada bile nedovoljno prepoznate.

Ovaj specijal posvećen je upravo takvim izvanrednim ženama koje su svojim predanim radom i strašću prema medicinskim znanostima postale sinonim za uspjeh i inspiraciju. Kroz njihove priče ohrabrujemo nove generacije znanstvenica te potičemo dijalog o važnosti ženskog doprinosa u medicini te istražujemo kako su, korak po korak, oblikovale budućnost zdravstvene skrbi u okviru projekta „Trnovit put od znanosti do uspjeha: Hrvatske genijalke koje mijenjaju znanost i medicinu.“

Jedna od njih je i **Svjetlana Kalanj Bognar**, profesorica na Zavodu za kemiju i biokemiju te voditeljica Laboratorija za molekularnu neurobiologiju i neurokemiju na Hrvatskom institutu za istraživanje mozga, Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Profesorica Kalanj Bognar je zaposlena na Medicinskom fakultetu još od 1992. godine, kada je kao mlada istraživačica u

102. Teddea Senjanović

Novinarski projekt:
Trnovit put od znanosti do uspjeha: Hrvatske genijalke koje mijenjaju znanost i medicinu

Elektronička publikacija:
Nacional.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
30. studenoga 2023.

Zavodu za kemiju i biokemiju započela istraživanje u području neurokemije, a njezina istraživačka područja uključuju ulogu membranskih lipida u neurodegeneraciji te međudjelovanje određenih membranskih lipida i proteina u organizaciji sinaptičkih membrana. Budući da su joj interesi usmjereni i na popularizaciju znanosti, sudjelovala je na Festivalu znanosti i Tjednu mozga, a od 2012. do 2018. godine bila je urednica časopisa Medicinskog fakulteta mef.hr te članica uredničkog tima koji je radio na monografiji povodom 100. godišnjice Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Imenovana je glavnom urednicom znanstvenog časopisa Croatian Medical Journal u ožujku 2019. godine.

Nacional: Profesorice Kalanj Bognar, recite nam kako ste otkrili da je medicina vaš životni poziv?

Svjetlana Kalanj Bognar: Moja želja za medicinom kao životnim pozivom iskristalizirala se tek tijekom završnih godina gimnazijskog obrazovanja. Odrasla sam u Zagrebu i nakon osnovne škole, u kojoj sam od petog razreda učila klasične jezike, pohađala sam Klasičnu gimnaziju koja je u to vrijeme bila ustrojena kao jedan turnus u Obrazovnom centru za jezike. Sve generacije klasičara od prvog do četvrtog razreda srednje škole (a nije nas bilo mnogo) družile su se svakodnevno; činili smo jednu specifičnu zajednicu mladih ljudi s izrazito raznovrsnim interesima. Mene je to „klasičarsko“ iskustvo prilično odredilo u smislu intelektualnog sazrijevanja i iz današnje perspektive sagledavam ovo razdoblje školovanja kao svojevrsnu privilegiju.

Kao gimnazijalku su me zanimala brojna područja, književnost, strani jezici, klasična filologija, povijest umjetnosti... Međutim, prirodni predmeti, a posebno biologija i teme koje su se bavile funkcioniranjem ljudskog organizma počele su me sve više zaokupljati kako se približavala matura i odluka o upisu na fakultet.

Nisam iz obitelji medicinara i nije bilo utjecaja iz najbliže okoline na moju odluku, zapravo su se moji roditelji prilično iznenadili kad su čuli da ću se prijaviti na prijemni ispit na medicini. Nakon upisa na Medicinski fakultet, svi su bručoši prije početka nastave imali obavezu obaviti praksu u nekoj od zdravstvenih ustanova – opet sam imala sreću i privilegiju što sam kao mentora u studentskoj praksi upoznala dr. Vladi-

mira Grahovca, liječnika opće prakse u domu zdravlja. Danima sam s doktorom Grahovcem odlazila u kućne posjete, boravila u ordinaciji, i to je bio moj prvi pravi bliski uvid u svijet medicine. Zapravo je dr. Grahovac, koji je bio divna osoba, stručnjak nevjerojatno velikog znanja i iskustva, liječnik koji je u dušu poznao svakog pacijenta i njegovu obitelj, imao ogroman utjecaj na moju sliku medicine kao životnog poziva. I kolikogod to zvučalo kao fraza, bila sam uistinu sretna zbog svojeg izbora studija jer sam u sebi prepoznala da želim pomagati ljudima, liječiti ih, njegovati, tješiti... kako je to radio i sam dr. Grahovac koji je u mojim očima bio pravi medicinski superjunak.

Nacional: Diplomirali ste 1989., kako je izgledao studentski život medicinara u to vrijeme? Koje promijene uvidate kada je u pitanju rad u znanosti?

Svjetlana Kalanj Bognar: Studij medicine je tada trajao pet godina, dok se šesta godina mogla koristiti kao apsolventska godina za polaganje ispita i pripremanje diplomskog rada. Tijekom tih pet-šest godina bilo je dakako mnogo učenja, neprospavanih noći, uzbuđenja, strahova i sreće, a bilo je i sklapanja novih poznanstava i prijateljstava koja su se održala do danas. Iako sam se krajem studija već vidjela kao liječnicu opće prakse koja sa svojom liječničkom torbom obilazi pacijente, odluka o temi diplomskog rada predstavljala je novu prekretnicu. Naime, za diplomski rad izabrala sam eksperimentalnu temu iz područja neurokemije i provela nekoliko mjeseci u laboratoriju na Zavodu za kemiju i biokemiju. I to je bilo to! Ulazak u jedan sasvim drugi svijet – svijet istraživanja, znanosti, pokusa, pisanja znanstvenih radova, nešto kasnije i rada u nastavi.

Devedesetih je u ratnoj Hrvatskoj svakodnevica bila teška, ali život je išao dalje. Svi smo pokušavali biti solidarni i dati sve od sebe, imajući pred sobom sliku nečega boljega u budućnosti. Teško je uopće usporediti uvjete rada u znanosti u Hrvatskoj u 90-tima i danas – od pristupa osnovnim materijalnim sredstvima koja su nam trebala za rad, stanja opreme i laboratorija do mogućnosti komunikacije s kolegama iz međunarodnih znanstvenih ustanova. Iako su i danas državna ulaganja u znanost izrazito mala, sve navedeno je danas ipak neusporedivo bolje. Poveza-

nost sa svijetom i dostupnost znanstvene literature je izvrsna, značajno je veća mobilnost znanstvenika i mladih istraživača. Ono što se nije promijenilo je zajednička osobina znanstvenika koji opstaju i rade u svim uvjetima – istraživački crv koji vam ne da mira, znatiželja, propitivanje novih ideja i upornost. U meni se očito probudio taj isti crv. Odlučila sam ostati u znanosti i nastavi jer sam, posebno u radu sa studentima, uvijek osjećala da moj trud, svaki novi rezultat, svako novostečeno i preneseno znanje bivaju prepoznati – nekad manje, nekad više, ali ja sam različite situacije doživljavala kao novi poticaj i time bila zadovoljna, ispunjena i s veseljem išla na posao u svoj labos, na svoju Šalatu...

Studij medicine daje brojne mogućnosti izbora za daljnje usavršavanje i rad, a moj izbor su na kraju bili znanost i studenti.

Nacional: Kazali ste da je odluka o temi diplomskog rada predstavljala novu prekretnicu, s kojim ste područjem započeli svoj rad i koliko je ono povezano s vašim sadašnjim znanstvenim radom?

Svjetlana Kalanj Bognar: Moj je diplomski rad imao temu iz neurokemije, u okviru koje sam se bavila ispitivanjem veze između jedne posebne klase membranskih lipida s patološkim promjenama u tkivu mozga zahvaćenog Alzheimerovom bolešću. Vrlo općenito, neurokemija se bavi kemijskim procesima i molekulama važnima za funkcioniranje živčanog sustava. Primjerice, iz popularnih izvora danas svi znaju da je za osjećaj ugone važan neuroprijenosnik dopamin, da se jedan drugi neuroprijenosnik – serotonin – povezuje s osjećajem sreće i da njegovu razinu možemo povećati ako jedemo čokoladu. Također, poznato je da su za nastanak pojedinih neuropsihijatrijskih bolesti odgovorne određene molekule prisutne u stanicama živčanog sustava. Neurokemičari istražuju različite zanimljive molekule, njihove strukture, svojstva, i uloge u zdravlju i bolestima mozga te su dio interdisciplinarnih skupina znanstvenika koji se bave istraživanjem mozga.

Za mene neuroznanost predstavlja jedno od najzabudljivijih područja znanosti, podjednako zbog svoje interdisciplinarnosti koliko i zbog mnogih neodgo-

vorenih pitanja o funkcioniranju ljudskog mozga. Laboratorij koji vodim je na Hrvatskom institutu za istraživanje mozga (HIIM) na Medicinskom fakultetu u Zagrebu; kao nastavnik i dalje radim na Zavodu za kemiju i biokemiju. Na Institutu, koji je proglašen Znanstvenim centrom izvrsnosti za temeljnu, kliničku i translacijsku neuroznanost, osigurani su odlični uvjeti za znanstveni rad i zapravo smo sretni što je nakon potresa u Zagrebu ovo bila jedna od rijetkih zgrada na Šalati koje nisu nastradale. Sam institut je osnovan 1990. godine zaslugom akademika Ivice Kostovića koji je kao naš najpoznatiji neuroznanstvenik u međunarodnim razmjerima imao ogroman utjecaj na razvoj više generacija neuroznanstvenika u Hrvatskoj. Moj znanstveni interes je započeo s istraživanjem neurodegeneracije i membranskih lipida, čime se zapravo bavim i danas ali primjenom modernijih metoda, životinjskih i staničnih modela, i kombiniranjem različitih eksperimentalnih pristupa. Ukratko, jako me zanima kako različite molekule „razgovaraju“ i „suraduju“ unutar membrana u tkivu mozga, odnosno je li njihov „molekularni sastanak“ uspješan i što se desi kad stanični i tkivni uvjeti nisu povoljni – moj tim se posebno bavi strukturama važnima za plastičnost sinapsi i održavanje ionske ravnoteže, a to su procesi koji predstavljaju podlogu za fenomene poput učenja i pamćenja, a kad su poremećeni tad su povezani s bolestima poput Alzheimerove demencije i epilepsije.

Nacional: Ipak, rad u znanosti ali i na fakultetu poprilično je zahtjevan... Kako balansirate znanstveni rad s onim predavača?

Svjetlana Kalanj Bognar: Vjerujem da, bez obzira na djelatnost kojom se bavite, mogućnost napredovanja uvelike ovisi o tome koliko volite svoje posao, koliko ste predani poslu i do koje mjere osjećate vlastitu odgovornost prema radu. Također je važno osvijestiti da ne radimo za sebe i za svoje titule, već da svojim radom dajemo doprinos zajednici.

Za znanstvenika i nastavnika napredovanje bi se prvenstveno trebalo odnositi na intelektualni razvoj kroz stalno učenje, kritično sagledavanje i promišljanje novih ideja, sučeljavanje i dijalog s kolegama. Naravno, životni izbori i sudbine ovise i o različitim

vanjskim okolnostima – ponekad su te okolnosti sretno i doista osjećate da ste se našli na pravom mjestu u pravom trenutku među pravim ljudima... a ponekad vam se čini da vam okolnosti nikako ne idu na ruku, bez obzira na vaš trud. Napredovanje u sustavu znanosti i visokog obrazovanja ima dakako i svoju formalnu dimenziju jer tijekom karijere morate ostvariti propisane uvjete za pojedina viša zvanja. Drugim riječima, netko će raditi samo onoliko koliko mora da bi opstao u sustavu, netko drugi će raditi zato što posao doživljava kao poziv i nijedan dodatni angažman neće predstavljati opterećenje nego veselje.

Moja je velika sreća da sam se našla u djelatnosti koju volim i koja me ispunjava. Kad god mi je u karijeri bilo teško pomogla mi je moja optimistična narav i potpuna uvjerenost u svoj dobar izbor i ljubav prema poslu; pomagalo je (i pomaže) okružiti se ljudima koji imaju slična razmišljanja, zajedno smo činili mali nepropusni zaštitni mjehurić koji se ne prepušta lošim situacijama i uporno radi i dalje.

Nacional: Put do znanstvenog uspjeha često je posut trnjem, koje je za vas bilo najizazovnije razdoblje u akademskoj karijeri?

Svjetlana Kalanj Bognar: Najteže razdoblje u mojoj karijeri bilo je nakon obranjenog doktorata i trogodišnjeg poslijedoktorskog razdoblja koji nisu bili garancija ostanka na fakultetu. Moje iskustvo nije bilo izolirano, i nažalost je trajni problem našeg akademskog sustava koji omogućuje visoko obrazovanje, ali ne nudi dovoljno razrađeno rješenje zapošljavanja. Drugim riječima, mnogi mladi izvrsni znanstvenici s tek obranjenim doktoratima ne pronalaze mjesto u akademskom sustavu već odlaze za boljim prilikama, tamo gdje će njihovo znanje i entuzijizam biti prepoznati. Moram napomenuti da ni u drugim zemljama s razvijenijom znanstveno-istraživačkom organizacijom i uvjetima nije lako ostati u akademskom sustavu, ali su ipak izbori za zapošljavanje sa stečenim visokim kvalifikacijama značajno veći. Također je samo zanimanje znanstvenika i sveučilišnih nastavnika više cijenjeno u široj javnosti kao i od onih koji odlučuju o ulaganju u sektor znanosti i obrazovanja. Nadam se da će u ovom pogledu u Hrvatskoj biti pomaka nabolje u sljedećim godinama.

Nacional: Uz izazovne trenutke, dolaze i oni kojima ste zasigurno ponosni. Možete li podijeliti neke od svojih najvećih profesionalnih postignuća i ponosnih trenutaka tijekom vaše karijere?

Svjetlana Kalanj Bognar: Tijekom znanstvene karijere bila sam sretna i profesionalno ispunjena u različitim situacijama – kad sam uspješno obranila doktorsku disertaciju, kad sam objavila prve znanstvene radove za koje su se zainteresirali znanstvenici iz inozemstva, kad su me zbog rezultata u specifičnom području istraživanja pozivali kao predavača na znanstvene skupove. Kao nastavnici, posebno mi je važno vidjeti na licima studenata da su shvatili teško gradivo i da sam im pomogla na njihovom ambicioznom i ozbiljnom putu studija medicine. Na kraju, zapravo sam najponosnija na svoje bivše doktorandice kojima sam u jednom trenutku njihove karijere bila učiteljica i mentorica, a razvile su se u uspješne i samostalne znanstvenice, nastavnice i liječnice. Ako sam dijelom zaslužna za njihov uspjeh, za mene to predstavlja veliku nagradu, a njihova napredovanja u karijeri su i moji ponosni trenuci.

Nacional: Znanost se danas razvija strelovitom brzinom zahvaljujući sve bržem tehnološkom napretku. Kako stoji po tom pitanju medicina? Koje su najvažnije inovacije i promjene koje ste primijetili te ih primjenjujete u svom radu?

Svjetlana Kalanj Bognar: Područje medicinskih znanosti je u posljednjih nekoliko godina obilježilo razdoblje pandemije. Svjedoci smo koliko se brzo, kao nikad dotad, razvilo novo cjepivo temeljeno na prije poznatoj ali sada usavršenoj tehnologiji koja koristi mRNA. Ova tehnologija može biti korisna i u liječenju drugih bolesti, primjerice kod nekih vrsta zloćudnih tumora. Korištenje umjetne inteligencije u rutinskim postupcima poput interpretacije radioloških slika, analize velikog broja podataka i laboratorijskih nalaza, također predstavlja značajan iskorak moderne medicine.

Međutim, treba istaknuti da se posebno tijekom globalne pandemijske krize produbila razlika između razvijenih i manje razvijenih zemalja. Održavanje zdravstvenog sustava je iznimno skupo, posebno ako

nudi sofisticirane specijalističke pretrage, međutim jedna od zadaća medicinskih stručnjaka mora biti osiguravanje jednake dostupnosti zdravstvenoj zaštiti svima koji je trebaju. Utjecaj klimatskih promjena na zdravlje je također jedna od tema kojima se bavi medicinska zajednica. Vrlo sažeto i dosta općenito, unatoč značajnom razvoju u posljednjih desetak godina, medicina još nije našla ciljane lijekove za izlječenje određenih bolesti; sve je više bolesti povezanih sa starenjem; medicina je postala visoko-specijalizirana i fragmentirana; tehnologije se razvijaju brže negoli razumijevanje i etičko reguliranje njihovih primjena; tište nas klimatske promjene; sve je veći jaz između bogatih i siromašnih i uloga dobre organizacije javnog zdravstva ponovo se aktualizira i naglašava. Čini mi se da danas posebnu opasnost predstavljaju anti-znanstveni pokreti koji dovode u pitanje znanja različitih struka, posebice medicinske, pa bi trebalo još više ulagati u edukaciju javnosti, razbijati predrasude i promovirati znanost kao djelatnost bez koje nema napretka čovječanstva.

Nacional: Glavna ste urednica *Croatian Medical Journal-a* (CMJ), možete li nam otkriti nešto više o vašem poslu? Koliko je zahtjevan, kako izgleda selekcija znanstvenih radova te koji su izazovi uređivanja znanstvenog časopisa?

Svjetlana Kalanj Bognar: Glavna sam urednica časopisa *Croatian Medical Journal* od 2019. godine. Uređivanje časopisa podrazumijeva različite vještine i angažmane, i zahtijeva podosta truda i entuzijazma cijelog uredništva. Naime, kao urednik morate procijeniti ne samo je li rad dovoljno zanimljiv i originalan da postane prepoznat u znanstvenoj zajednici i citiran, nego morate biti sigurni da je istraživanje provedeno prema načelima etičnosti i znanstvenog integriteta, da nije prepisan iz drugih izvora, da su rezultati reproducibilni i da su predstavljeni jasnim znanstvenim jezikom u skladu sa smjernicama koje propisuje časopis. Naša selekcija je prilično rigorozna, jer više od 80% tekstova koji pristižu u naš mrežni sustav za zaprimanje radova odbijemo već u toj fazi (takozvani "desk rejection"), odnosno samo 15-ak % od zaprimljenih rukopisa prosljeđujemo u recenzentski postupak. Svaki tekst uz to prolazi dodatnu provjeru – je li plagijat i postoje li etičke dozvole izdane od

odgovarajućih institucionalnih tijela za istraživanja provedena na ljudima i životinjama. Tek kad rukopis prođe navedenu provjeru šalje se na nekoliko recenzentskih adresa, od kojih jedna uključuje provjeru urednika zaduženog za analizu valjanosti statističkih metoda korištenih u radu.

Ako rad prođe sve ove Scile i Haribde, zadnja faza je jezično uređivanje članka koje provodi naša urednica za jezik – naime, svi članci koje objavljujemo pisani su engleskim jezikom, a većina radova nam pristiže iz zemalja koje nisu iz engleskog govornog područja. Objavljujemo šest brojeva u godini, što zapravo znači da je uredništvo u stalnom pogonu, i da u ovom poslu ne postoji klasično radno vrijeme i godišnji odmori – naši brojevi izlaze u prvom tjednu neparnih mjeseci, pa se primjerice broj koji izlazi u prvom tjednu rujna naveliko uređuje tijekom kolovoza.

Sama povijest CMJ je posebna priča, jer se radi o časopisu koji je nastao kao sljedbenik časopisa *Acta facultatis medicae Zagradiensis* – *Acta* je bio časopis zagrebačkog medicinskog fakulteta koji je postojao od 50-tih godina 20. stoljeća, a 1992. godine osnovan je novi časopis CMJ. Od samog početka bio je zamišljen kao moderni časopis iz područja medicinskih znanosti koji treba biti vidljiv u međunarodnoj znanstvenoj zajednici, zastupljenošću u svim važnim bibliografskim bazama podataka. Prvo uredništvo CMJ je u tome bilo vrlo uspješno pa je časopis u nepunih desetak godina postojanja uvršten u sve baze bitne za područje medicinske znanosti. Naš časopis se svrstava u male neprofitne akademske časopise, naši izdavači su tri medicinska fakulteta u Hrvatskoj (Rijeka, Split i Zagreb) i naše financiranje u potpunosti ovisi o potpori izdavaštvu od Ministarstva znanosti i obrazovanja. Kad kažem da smo neprofitni časopis, to doslovno znači da je kompletan sadržaj časopisa dostupan svima na našim mrežnim stranicama, da se pristup člancima ne naplaćuje kao što se ne naplaćuju niti troškovi obrade članka autorima. Naime, vama je sigurno poznato da je izdavačka djelatnost vrlo profitabilna, a što se tiče znanstvene publicistike posljednjih desetak godina postoji ekspanzija i hiperprodukcija časopisa koji naplaćuju vrlo visoke troškove obrade članka autorima. Mali akademski časopisi teško opstaju u takvim okolnostima, ali mi i dalje ustrajemo na modelu otvo-

renog pristupa jer on jedini omogućuje dostupnost znanstvenih rezultata i znanstvenoj i široj javnosti.

Nacional: Koliko je uopće plodonosna hrvatska znanost?

Svjetlana Kalanj Bognar: Hiperprodukcija radova i časopisa je rezultat karijernih zahtjeva nametnutih znanstvenicima jer bez objavljenih radova nema napredovanja, kako slikovito kaže i poznata krilatica „Publish or perish“. Ovo je globalni problem koji je proizveo između ostalog i fenomen usitnjavanja radova zato da se jedna znanstvena priča ispriča u što je moguće više radova i osigura bolju poziciju znanstvenicima kod napredovanja u karijeri. Ovaj fenomen nažalost nije zaobišao ni naše znanstvenike i časopise. Ponekad se čini da časopisi više nisu mjesto za publiciranje izvrsne znanosti i radova koji mijenjaju paradigme nego su platforma za ispunjavanje „check“ liste kod napredovanja.

Inače su pojedini hrvatski znanstvenici prilično plodonosni, unatoč tome što većinom ovise o državnim sredstvima i skromnim ulaganjima u znanost. Nažalost ne raspolazem točnim podacima, ali bilo bi dobro napraviti ozbiljnu analizu usporedbe produktivnosti znanstvenika u Hrvatskoj i razvijenijim zemljama u odnosu na broj znanstvenika, broj znanstvenih ustanova i ukupne iznose potpora za istraživanje. Potvrdu produktivnosti naših znanstvenika možemo vidjeti u nedavno objavljenoj Stanfordskoj listi dva posto najutjecajnijih svjetskih znanstvenika u 2022. godini – među nekih 200.000 imena iz svijeta našlo se stotinjak znanstvenika iz Hrvatske!

Nacional: Kao uspješna znanstvenica i sveučilišna profesorica što biste savjetovali mladima koje žele krenuti vašim koracima? Koja je misao vodilja kojom se trebaju voditi?

Svjetlana Kalanj Bognar: Nije jednostavno dati savjete o karijeri i životu, nekome se mogu činiti kao fraza, dok se netko drugi u njima može savršeno prepoznati. Moja poruka mladima koji se žele baviti znanošću i/ili medicinom glasila bi ovako: Znanost može biti vrlo kreativna i zabavna, ali i zahtjevna i teška. Rečenica „Rezultati ne dolaze preko noći.“

vrijedi i za bavljenje znanošću. Trebaš biti strpljiv, uporan, ustrajan. Trebaš biti siguran da je znanost/medicina tvoj poziv. Trebaš biti znatiželjan i otvoren za nove ideje, rigidnosti nema mjesta u znanosti, predra sudama još manje! Trebaš uvažavati mišljenje svojih kolega, ali i zadržati kritičnost. Trebaš učiti, proučavati literaturu, pisati, raditi... Ne radiš za titule, nego za znanje; titule će doći same po sebi, nekome prije nekome kasnije. Poštuj autoritet znanja. Na kraju dana, trebaš biti dobar čovjek, i čovjek zadovoljan i sretan svojim izborom!

Nacional: Na kraju bismo zaokružili ovu priču pitanjem koliko su zastupljene žene u hrvatskoj znanosti, pogotovo na području medicine? Jesmo li napravili iskorak kada je u pitanju zastupljenost žena na tom području?

Svjetlana Kalanj Bognar: U hrvatskoj znanosti i medicini ima velik broj žena. Već dugo se govori o fenomenu feminizacije medicine koji je prisutan u cijelom svijetu i povezan je s različitim društvenim i povijesnim faktorima. Ukratko, sve je više žena koje se bave medicinom kao strukom i znanošću. Jako me raduje da se danas ženama sve više dodjeljuju pojedine specijalizacije koje su im u vrijeme mojeg studija bile praktički nedostupne (primjerice kirurgija, ginekologija). Ima mnogo utjecajnih liječnica i znanstvenica u Hrvatskoj, utjecajnih zbog njihove velike stručnosti i znanja. Povremeno se istaknu u medijima koji komentiraju uspjehe naše medicine i znanosti. Nažalost ih je puno manje u strukturama koje odlučuju ili na rukovodećim funkcijama u ustanovama gdje rade. Pitanje ravnomjerne raspodjele rukovodećih uloga u odnosu na omjer žena i muškaraca u određenoj djelatnosti jako je važno i zahtijeva puno širu raspravu i rješenja.

<https://www.nacional.hr/trnovit-put-od-medicine-do-uspjeha-svjetlana-kalanj-bognar-ne-radimo-za-sebe-i-za-svoje-titule-vec-da-svojim-radom-dajemo-doprinos-zajednici/>

“Money, Money” („Novac pokreće svijet...”) – vulgarnost i prodavanje lažne seksualnosti u pop glazbi i glazba kao prostor evolucije i rasprave o spolu i rodu

Rasprava o seksualnosti stara je koliko i sam svijet i uvijek je sa svakim novim glazbenim trendom izazivala moralno zgražanje i zabrinutost za poticanje negativnih reakcija kod mladih. Oduvijek je bilo nezahvalno i upućivati bilo kakvu kritiku, imajući u vidu da je seksualnost sastavni dio ljudske prirode, da su same percepcije drugačije, da se radi o složenom psihološkom i sociološkom fenomenu, ali i o činjenici da je sve podložno relativizaciji pa tako i istina i moral. Međutim, gledajući kroz povijest, seksualnost kroz glazbu, iako prisutna, nikada nije bila toliko eksplicitno i agresivno izražena, posebno u pop glazbi, i nikada do sada, iako još uvijek nejasan, nije bio izražen opći konsenzus o štetnosti. Ono što se možda čini najgorim je činjenica da se ne radi o nikakvoj originalnosti na glazbenoj pop sceni, već bolnim kopijama i prodavanju lažne seksualnosti zbog profita. Ako napravimo poveznicu između snage originalnosti i seksualnosti s načinom kako svijet funkcionira, tada je, možda najbolje uzeti za primjer vrhunski filmski mjuzikl „Cabaret“ Bob Fosse’a iz 1972., gdje se odigrava društvena i kulturna dekadencija, karneval razvrata i očaja ljudi koji nisu svjesni katastrofe koje nacizam donosi i gdje veličanstvena Liza Minelli pjeva „Money, Money” („Novac pokreće svijet, marka, dolar, jen, funta...“).

Drugim riječima, sama seksualnost nije problem, međutim kad prelazi u vulgarnost, kad se intima prelijeva na javnu scenu, kada se stvara kultura narcisoidnosti, odnosno samoljublja koje ne prepoznaje razumijevanje drugih, kada nema novih ideja, tada

103. Tina Tomašić

Novinarski projekt:
**Industrija zabave -
Zabava ili ispraznost**

Elektronička publikacija:
Demos Media / Hrvatska uživo

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
10. rujna 2023.

isto postaje problem i predmet rasprave. Zato ćemo na samom početku naglasiti kako je vrlo važno definirati vlastite vrijednosti jer iste utječu na našu percepciju i ponašanje te osiguravaju kontinuitet i stabilnost u razvoju. Ukoliko se vrijednosti poljuljaju ili izgube, posebno moralne postepeno gubimo i sebe.

Glazba je zasigurno prostor kroz koji se odvija seksualna evolucija i prostor razbijanja prisutnih tabua. Od utjecaja rock and rolla i plesnih podija gdje se ispoljavala seksualna želja, preko Beatlesa, histerije i seksa, kao dijela uzbuđenja i promijenjenih tradicionalnih uloga u kojoj su žene bile „lovci”, pjesme „Je t'aime“ Sergea Gainsbourga i Jane Birkin gdje se uz uzdisaje slavi ženska seksualnost, žanra R&B/hip-hop/rap do pop pjesama današnjice koje postaju sve seksualno izraženije i vulgarnije i uz sve gluplje tekstove.

Seks i seksualna energija naprosto postaju javna domena, izražena kroz glazbene spotove, koncerte koje karakterizira spektakl, vrsna produkcija i tehnologija. Tko se sjeća koncerta u Zagrebu pop ikone Lady Gage vidjet će da su zastupljene sve komponente koje bi trebala osigurati milijune dolara zarade. Kostimi, scenski rekviziti, tehnologija, bizarni ispadi, provokativnost i zabrana plesačima od strane pop pjevačice da konzumiraju seks kako bi sačuvali seksualnu energiju za koncert ili da citiramo o izvor blizak pjevačici: „Želi da budu jako napaljeni dok plešu na pozornici kako bi spektakl izgledao uvjerljivije”. I pjesma istoimene pjevačice „Love Game” pjeva: „Hajdemo se zabaviti, ovaj ritam je bolestan, želim zajahati na tvojoj diskopatici“ Tu si i glazbeni spotovi Madonne, od koji su neki bili i cenzurirani, poput glazbenog spota za pjesmu „What It Feels Like for a Girl“, zbog prikazivanja djevojaka, kao nasilnih i netradicionalnih, ili glazbeni video s više od 5 milijardi pregleda „Despacito“ (Lusi Fonsi feat Daddy Yankee).

Ako pogledamo hrvatsko glazbeno tržište ili tržište u regiji situacija nije znatno drugačija. Seksualno poziranje, pokreti i izrazi lica, zaglupljujući tekstovi sve su prisutniji i šalju poruku kako je u redu izigravati s jedne strane macho u vidu žena, a s druge strane žene prikazati kao objekte za konzumiranje. Naravno, kako smo mogli i čuti, ovakav pristup opravdava se glazbom koju prati vizualan doživljaj. A vizualan doživljaj svodi

se na nagost i polunagost tijela, odnosno erotizirano ili seksualno prenaplašeno odijevanje. Društvene mreže možda su najbolji pokazatelj projekcije ovakvog pristupa na ponašanje drugih, uglavnom mladih. Kad djevojke uvučene u ideologiju slobode koja odudara od stvarnog života javno ispoljavaju svoju seksipilnost koja nerijetko graniči i s pornografijom, razvidno je kako se utjecaj širi i kako konceptualiziranje seksualnosti postaje područje u kojem se intima kontinuirano transformira i koja dovodi do nižeg tjelesnog samopouzdanja, pa čak i mentalnih bolesti kao što su depresija i poremećaji prehrane. Problem u osnovi nastaje u činjenici da im se stalno nudi određeni stil i pristup životu, a ono najvažnije, rješenja i odluke prepuštene su njima samima.

Seksualnost, uz ljepotu i mladost, naprosto postaje kapital, a mediji glavni izvor koji uči kako se ponašati u društvu, odijevati i kako se prilagoditi dominantnom sustavu normi i vrijednosti. Treba, s jedne strane biti svjestan da kod djece i mladih identitet, pa tako i seksualni, nije formiran, dok s druge strane isti umjetnike vide kao uzore i često krivo tumače seksualizaciju kao simbol snage i moći. Prema Strasburgeru (2017.), primjera radi dokazano je kako objavljivanje golih slika i materijala dovodi do pozitivnog usvajanja ponašanja zavodjenja, seksualne dostupnosti i usputnih veza.

Glazba je zasigurno prostor i za raspravu o seksualnosti i rodnoj slobodi koja uključuje pravo svake osobe da odredi, uvjetuje ili mijenja spol na način koji joj odgovara, bio muški, ženski ili bilo koji drugi. Mnogi planetarno poznati umjetnici poput Davida Bowiea, Princea, Madonne... u svoju glazbu uključili su mijenjanje spolova kako bi zamaglili granice između homoseksualnosti i heteroseksualnosti. Od mjuzikla koji su predstavljali „često kontradiktorne stavove zemlje o rodu i seksualnosti u vrijeme kada je seksualna revolucija ustupila mjesto gay pokretima i pokretima za oslobođenje žena”, i onih s otvorenim gay temama, do LGBTQIA glazbe koja se fokusira na iskustva roda i seksualnih manjina, kao proizvod širokog gay pokreta za oslobođenje i koja izaziva i žestoke prijevare. S pjesmom „Born This Way“ Lady Gaga, koja se i sama deklarira kao biseksualka, otvorila je put queer osobama da prihvate i slave svoju

seksualnost. Možda je široj javnosti najbliži primjer Eurosonga koji se godinama transformirao da bi danas postao svojevrsna platforma LGBT zajednici koja je podržana od velikog broja LGBT fanova i preko koje se naglasak stavlja na slobodu seksualne orijentacije i identiteta.

U isto vrijeme uz glazbu i film, gdje liberalizam pa i dekadencija sve više nalaze svoje mjesto, ima ogromne kulturne i psihološke učinke na društvo. Sve snažnijim povezivanjem s drugim medijima, film postaje sve manje umjetnost koja prosvjećuje, a sve više zabava upitne kvalitete koja nerijetko prelazi i u kič, kao sociokulturni fenomen potrošačkog društva koje podilazi onome što se smatra popularnim, iako kad govorimo o istom među teoretičarima ne postoji suglasje kada se govori o popularnoj kulturi i njezinoj umjetničkoj vrijednosti. Filmovi i sve zastupljenije TV serije nerijetko u sebi sadrže seks, nasilje, i uvredljiv jezik, i sve to zamotano u celofan upečatljivih i zgodnih glumaca može dovesti do povećanja nasilnog ponašanja, utjecaja na seksualno ponašanje mladih, što pokazuju i mnoga istraživanja na globalnoj razini.

Kreatori, s jedne strane, zbog profita i spoznaje potrebe vremena pronalaze način kako će i u kojim oblicima iznijeti poruku pred oči javnosti, a s druge strane korisnici, bez previše razumijevanja upijaju ponuđeno. Potreba stalnog uspoređivanja pa i sa glazbenim zvijezdama, kao biološka sklonost ljudi da procjenjuju identitet u odnosu na druge, posljedično može ozbiljno utjecati na mentalno zdravlje, odnosno na samopoštovanje. Ono što se čini još bitnijim, u kontekstu identifikacije s drugima je, da su svi staljeni u istu ravan i da svaka različitost postaje nepoželjna, čime se polako gube specifične osobnosti po kojima se i razlikujemo od drugih.

Sve u svemu, stavljajući profit ispred svega, pop glazba naprosto gubi svoju umjetničku dimenziju. Ista je uglavnom besadržajna i isprazna, s tekstovima koji uglavnom slave seks, što između ostalog potvrđuje sve veću prisutnost površnosti i trivijalnosti, kao posljedice i drugih čimbenika suvremenog društva.

Drugim riječima, nije štetna seksualnost koja se ispoljava kroz glazbu, pa i ona koja prelazi granice dobrog

ukusa, već način na koji se istom manipulira. A manipulira se godinama uspješno i tada nije realno ni očekivati da će se u pogledu promatrača i slušatelja nešto promijeniti, jer igra na kartu ljudske prirode i seksualnosti koja ne podrazumijeva samo ponašanje, vrijednosti i navike, već fantaziju i želje za neostvarivim, itekako je prihvatljiva.

Tada se i na tragu kreativnosti, kao vještine 21 stoljeća i imperativa budućnosti koji osigurava produktivnost temeljem razmišljanja izvan okvira, postavlja i pitanje - tko su ti koji će u pop glazbi, kao najzastupljenoj, donijeti nešto novo i originalno, posebno kada govorimo o Hrvatskoj gdje se stvaralaštvo ne potiče.

<https://demosmedia.hr/2023/09/10/money-moneynovac-pokrece-svijet-vulgarnost-i-prodavanje-lazne-seksualnosti-u-pop-glazbi-i-glazba-kao-prostor-evolucije-i-rasprave-o-spolu-i-rodu/>

Kako djeci usaditi dobra uvjerenja o novcu?

Pametno upravljanje novcem jedna je od osnovnih vještina koju je potrebno razviti za **samostalan život temeljen na financijskoj slobodi i bezbrižnosti**. Vjerujemo da biste se složili da je to ono što želimo svojoj djeci. Iako se uglavnom pretpostavlja da financijska sloboda i bezbrižnost ovisi o vanjskim faktorima, to nije u potpunosti točno. Naime, vanjski događaji će sigurno utjecati na osobnu financijsku situaciju pojedinaca, no **odlučujući faktor** o tome kakve su nam osobne financije je upravo **naše znanje i vještina upravljanja novcem**.

Učite djecu o novcu vlastitim primjerom!

Drugim riječima – **budite dobar model za svoje dijete** po kojem će ono učiti o samostalnosti, donošenju odluka i upravljanju novcem.

Pričajte o novcu s djetetom i pred njim, i naravno, **pazite što i kako pričate**. Ako se primjerice, stalno žalite o novcu, prebacujete krivnju na druge, na loše stanje u državi, na male plaće, na političare, ili ako se uspoređujete s nekim tko ima više novca od vas i može si priuštiti više stvari – velike su šanse da **vlastito dijete usmjeravate prema istom scenariju**.

Vi ga svojim primjerom učite kako razmišljati o novcu, stvarate mu **uvjerenja o novcu** zbog kojih će ono kasnije (vjerojatno) ponavljati iste obrasce ponašanja. Zato, ako negativno pričate o novcu dijete ćete učiti da **krivi druge** za situaciju u kojoj se nalazi, umjesto da ga učite **vlastitoj odgovornosti**. Kada krivimo druge osjećamo se kao **bespomoćna žrtva**, a

104. Marina Drljo Perša

Novinarski projekt:
**Financijska pismenost
djece i mladih u
Hrvatskoj, što svaka
mama treba naučiti
djecu**

Elektronička publikacija:
She.hr

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
8. rujna 2023.

kada smo **odgovorni za vlastitu situaciju**, osjećamo da možemo **promijeniti** situaciju tako da donosimo **bolje odluke**.

Pozitivan stav i odgovornost prema vlastitoj financijskoj situaciji možete prakticirati čak i ako s njom niste zadovoljni. Dakle, pred djecom bi bilo dobro pokazivati **afirmativan stav** o novcu, učiti ih **zdravim navikama** (štednji, zaradi...), učiti ih da novac ne upravlja nama već da bismo mi trebali njime upravljati i da bi nam on trebao **služiti** i omogućiti lijep život. Zato se svakako upitajte što svojim ponašanjem učite djecu o novcu i kakvu im budućnost želite!

Pomozite djeci da rano steknu naviku pametnog upravljanja novcem!

Za početak, bilo bi dobro djecu naučiti da se **novac ne dobiva nego da se novac zarađuje**. Djeca mogu **obavljati određene poslove da bi dobili novac**. Vi to možete prakticirati u svojoj obitelji, ili dijete može, ovisno o dobi, raditi neke sitne poslove za **susjeda, širu rodbinu** i tako dalje. Naravno, odabrat ćete pametno koji bi to bili poslovi, jer dijete mora naučiti i da se u obitelji rade poslovi i bez plaćanja kao način da pomazemo jedni drugima.

Kada se radi o džeparcu, za djecu koja su već prešla 10 godina starosti, možete **džeparac davati za neki duži vremenski period**. Primjerice, umjesto da mu džeparac za užinu i druge potrebe dajete svaki dan po manju svotu, možete mu dati **veću svotu za period od tjedan dana**, ili dva tjedna ako je starije dijete, i dopustiti mu da **samostalno upravlja tim novcem**, odnosno da ga rasporedi i da samostalno **odlučuje** koliko će novca kada i na što potrošiti.

Ako dijete pogriješi i primjerice prerano ostane bez novca, ono će **u kontroliranim uvjetima naučiti svoje prve lekcije o pametnom upravljanju novcem** koje će mu kasnije itekako poslužiti. Vrlo rano dijete će shvatiti da **njihove odluke imaju posljedice**, a šteta će biti puno manja ako prerano i neoprezno potroše džeparac negoli to ako to isto budu radili jednom kada počnu zarađivati svoju plaću.

U nastavku donosimo nekoliko praktičnih savjeta kako da djecu naučite da razumiju novac.

Učenje kroz igračke i igre

Iskoristite igračke i igre kako biste djeci približili koncepte o novcu. Igračke poput mini blagajni, setova za trgovanje ili simulacija poslovnih aktivnosti mogu biti izvrsni alati za učenje. Također, igre poput „Monopoly“ ili „The Game of Life“ mogu djecu naučiti o kupovini, ulaganju i donošenju financijskih odluka.

Postavljanje ciljeva

Potaknite djecu da postave financijske ciljeve. Možete zajedno odabrati neku željenu igračku ili aktivnost koju žele ostvariti, te zajedno pratiti napredak prema ostvarenju cilja. To će ih naučiti postavljanju prioriteta, strpljenju i radu kako bi postigli svoje želje.

Financijske lekcije kroz kućanske poslove

Povežite džeparac s kućanskim poslovima. Djeca mogu zarađivati novac kroz obavljanje određenih zadataka u kućanstvu. To ih uči vrijednosti rada i zarađenog novca te kako svaki član obitelji doprinosi zajedničkim ciljevima.

Štednja za veće ciljeve

Potaknite djecu da razmišljaju dugoročno i štede za veće ciljeve poput putovanja, školovanja ili kupovine automobila. Kroz ovakve situacije, djeca će shvatiti važnost štednje, strpljenja i planiranja za budućnost.

Volontiranje i dobročinstvo

Naučite djecu važnosti darivanja. Kroz volontiranje i sudjelovanje u dobrotvornim aktivnostima, djeca će razviti osjećaj suosjećanja i odgovornosti prema zajednici. Ovo ih može naučiti kako pravilno raspodjeljivati svoj novac i resurse.

Praćenje troškova

Kada su dovoljno stari, potaknite djecu da prate svoje troškove. Možete im dati mali budžet za mjesečne izdatke poput užine ili sitnica te ih potaknuti da bilježe svaku potrošnju. To će ih naučiti praćenju novca i odgovornom planiranju.

Razgovor o financijskim pitanjima

Otvoreno razgovarajte s djecom o financijskim pitanjima. To može uključivati obiteljske odluke o troškovima, štednji ili investicijama. Transparentnost će

im omogućiti da bolje razumiju kako se donose financijske odluke.

Posjeti bankama i trgovinama

Organizirajte posjete bankama, trgovinama ili drugim financijskim institucijama kako bi djeca dobila praktični uvid u svakodnevne financijske procese. Ovo može pomoći da apstraktne koncepte povežu s stvarnim situacijama.

Kroz kombinaciju ovih primjera, možete postupno usaditi djeci važna i pozitivna uvjerenja o novcu. Važno je prilagoditi pristup njihovoj dobi i razumijevanju te stvarati pozitivno okruženje koje će ih poticati na odgovorno i mudro upravljanje financijama u budućnosti.

Učenje djece o novcu nije samo stvar financijske edukacije, već i oblikovanja njihovih stavova prema novcu. Kroz ovakve pristupe, djeca će razviti osjećaj samostalnosti, odgovornosti i boljeg razumijevanja financijskog svijeta koji ih okružuje. U konačnici, njihova financijska budućnost će biti stabilnija i sigurnija.

<https://she.hr/kako-djeci-usaditi-dobra-uvjerenja-o-novcu/>

INICIJATOR MOLITVE NA TRGU Mediji su znatno utjecali na javno mnijenje navodeći kako mrzimo žene

Da i vjernici izražavaju svoja stajališta u javnom prostoru iznenađuje mnoge. U društvu koje je demokratski uređeno, a u Hrvatskoj djeluje više od 30 godina, iskazivanje vlastitih stajališta u javnom prostoru ne bi trebalo nikoga iznenađivati. Stoga projekt naslovljen „Stigmatizacija vjernika u javnom prostoru – imaju li oni pravo na ljudska prava?“ u svom fokusu ima one osobe koje se smatraju vjernicima i izražavaju svoju vjersku pripadnost određenoj religiji i vjeroispovijesti. Kroz prikaz raznih udruga i inicijativa u pet članaka progovarat će se o pravu na slobodno očitovanje vjere ili drugog uvjerenja prema članku 40. Ustava Republike Hrvatske te pravu na slobodi mišljenja i izražavanju misli prema članku 38. Jesmo li spremni na mijenjanje slike vjernika u javnom prostoru?

105. Marija Pandžić

Novinarski projekt:
Stigmatizacija vjernika u javnom prostoru - imaju li oni pravo na ljudska prava?

Elektronička publikacija:
Web portal Hrvatske katoličke mreže

Broj objavljenih članaka: 5

Datum objave izabranog članka:
4. kolovoza 2023.

Puškar: Svatko tko ima oči može vidjeti da se u našoj molitvi utječemo najvećoj i najsvetijoj od svih žena, Blaženoj Djevici Mariji, ispred koje klečimo

Stotine muškaraca svake prve subote od listopada prošle godine na zagrebačkom Trgu bana Josipa Jelačića moli krunicu na nekoliko nakana: za domovinu, mir i obraćenje hrvatskog naroda, za muškarce da postanu duhovni autoriteti u obitelji koji će hrabro svjedočiti i prenositi katoličku vjeru, za život u predbračnoj čistoći, za čednost u odijevanju i ponašanju kao i za obnovu katoličkih brakova, za prestanak pobačaja i otvorenost bračnih parova životu te za autentične i beskompromisne crkvene pastire i nova duhovna zvanja, a tim činom javne molitve krunice redovito izazivaju medijsku pozornost.

Kako je u razgovoru za Hrvatsku katoličku mrežu otkrio voditelj projekta „Muževni budite“ Krunoslav Puškar i inicijator molitve krunice u javnom prostoru, a koji je prije dvije godine postao doktor znanosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu na temi „Antroponimija potkalničkoga Prigorja“, nije ni sanjao da će javna molitva tako odjeknuti u medijskom prostoru.

Da bi molili krunicu na javnom prostoru, istaknuo je Puškar, svaki put događaj trebaju prijaviti policiji te su policijsku dozvolu uvijek ishodili na vrijeme.

„Sve je počelo s 3. konferencijom katoličkih muškaraca, u sklopu koje smo 18. lipnja prošle godine organizirali molitvu krunice ispred zagrebačke katedrale. Nismo tada ni sanjali da će se nekoliko stotina muškaraca okupiti na molitvi. To nas je potaknulo da najesen nastavimo s molitvom krunice, no zbog radova na katedrali bili smo primorani naći drugu lokaciju. U razmatranju i molitvi izbor je pao na Trg bana Josipa Jelačića.“

Također, prema Puškarovim riječima, nije mu ni na kraj pameti bilo da će se molitva krunice u tako kratkom roku proširiti na više od 10 hrvatskih gradova.

„Ti su nam se gradovi priključili jer su, prije svega, bili oduševljeni brojnošću muškaraca na molitvi, što je nešto što smo dosad vidjeli u fotografijama i snimkama iz drugih zemalja. Vjerujemo da će se po našem primjeru i drugi naši gradovi odvažiti javno moliti krunicu, ali i druge zemlje.“

Kako je Krunoslav Puškar rekao, ni u najluđima snovima nije očekivao ovako velik interes pa ni reakcije javnosti na javnu molitvu krunice.

„Ne znam je li u lijevo-liberalnim krugovima više odjeknula činjenica da nekoliko stotina muškaraca moli na koljenima ili nakane na koje molimo. Bilo kako bilo, mediji su znatno iskrivili sliku naše javne molitve i tako u određenoj mjeri utjecali na javno mnijenje navodeći kako mrzimo žene i kako smo protiv žena. No, svatko tko ima oči može vidjeti da se u našoj molitvi utječemo najvećoj i najsvetijoj od svih žena, Blaženoj Djevici Mariji, ispred koje klečimo.“

Iako muškarci mole krunice na razne molitvene nakane, spočitavaju im se najviše nakane: za život u predbračnoj čistoći i za čednost u odijevanju i ponašanju te za obnovu katoličkih brakova kao i za prestanak pobačaja i otvorenost bračnih parova životu. Kako je objasnio Puškar, nakon prve krunice ispred katedrale odlučili su konkretizirati molitvu najesen pa su razmišljali o nakanama na koje će moliti.

„Tako su se iskristalizirale goruće nakane Crkve i domovine koje smo uključili u našu molitvu. Sudeći po reakcijama nismo pogriješili jer svi nam kažu da su nakane pun pogodak, jer o mnogima od njih se vrlo malo govori. Nastavit ćemo dalje s molitvom. Rekao bih da je ovo tek početak. No što nas čeka u budućnosti, to je teško predvidjeti. Naš je plan da se javna molitva krunice proširi na još više gradova i okolnih zemalja i da se još više muškaraca uključi u molitvu svake prve subote. Sanjam procesije s brojnim muškarcima diljem naše zemlje kako u dugoj povorci mole krunicu i ponosno nose Mariju. Međutim, sve svoje planove i snove prepuštam našoj Gospi. Sve dok ona sve vodi, u dobrim smo rukama.“

Dolazak sisačkog biskupa Vlade Košića na molitvu muškaraca u srpnju izazvalo je također iznenađenje.

„Dolazak biskupa Košića bilo je i za mene veliko i ugodno iznenađenje. Znao sam za potporu svećenika i biskupa i znao sam da će nas oni kad-tad javno podržati, no nisam očekivao da će tako skoro jedan od njih doći i fizički nas podržati. Mislim da je svatko od nas bio ganut biskupovom gestom i dobio velik poticaj za dalje. Smatram da je ovo svojevrsna prekretnica i vjetar u leđa našoj javnoj molitvi krunice.“

Osvrćući se na medije koji često manipulativno prikazuje vjernike kao neobrazovane i nazadne, Puškar je istaknuo kako među katolicima oduvijek bilo visokoobrazovanih osoba.

„Štoviše, Katolička je Crkva sama utemeljila sveučilišta i fakultete na našem prostoru i katolici su toga svjesni. Žaloso je da se među našim kritičarima nalaze osobe koje su polazile ili polaze te iste fakultete, a koji se protive vjeroispovijesti katoličke vjere, na kojoj su sagrađeni njihovi fakulteti pa i čitavo društvo.“

Odgovarajući na nagađanja da molitva muškaraca na trgovima ima političkih aspiracija, Puškar ih je nazvao „spinom“. Kako je rekao, da je tome tako, onda bi i njihove nakane drukčije izgledale, a i sigurno ne bi molili na Trgu nego na nekom drugom prostoru koji sadrži veće političke konotacije.

„Riječ je o očaju lijevo-liberalnih medija koji više ne znaju kako diskreditirati našu molitvu pa sada žele odigrati na političku kartu. Naša je molitva samo iskreno i ponizno zagovaranje za naš narod i Crkvu i tu nema ničeg političkog. No, ako bih se našalio na ovaj njihov spin, tad bih rekao da je najbliže političkim afinitetima naše molitve naše nastojanje da Blaženu Djevicu Mariju okrunimo kao Kraljicu Hrvata i da naš narod zaista postane Marijin narod, kako se često znamo pohvaliti“, poručio je Krunoslav Puškar.

Štahan: Muškarci ne mole za zakonodavne izmjene nego za promjene u načinima shvaćanja i pristupa stvarnosti

Zašto su medijski napisi u mainstream medijima često negativno intonirani, upitali smo novinara Bitno.net-a Matiju Štaha koji redovito sudjeluju u raspravama koje se dotiču vrijednosnih pitanja. Štahan je objasnio kako je medijski tretman javne molitve na Jelačić-placu pokazao kako su glavni hrvatski mediji, u vrijednosnom smislu, zapravo postkršćanski.

„Iako se pridjev ‘postkršćanski’ uglavnom vezuje za progresivističke politike 21. stoljeća, valja imati na umu kako u Hrvatskoj već imamo iskustvo s postkršćanskim medijima tijekom komunističkog razdoblja 1945.-1990., a iz kojeg se regrutirao i značajan dio suvremene hrvatske novinarske elite, zbog čega je današnja borba protiv kršćanskih vrijednosti u medijima srednje struje spoj dvaju faktora – naslijeđenih odnosa moći iz preddemokratskih vremena s jedne, i aktualne zapadnjačke postkršćanske, progresivističke politike koja dominira i u globalnim masovnim medijima i novim medijima, s druge strane.“

Naglasio je kako postupna dekristijanizacija zapadnih društava, pa tako i hrvatskog, ujedno uzrok i posljedica postkršćanske retorike u medijima. Ustvrdio je kako će mnogi primijetiti kako taj postkršćanski medijski narativ nije toliko nova pojava.

„Kao i danas prema moliteljima na Trgu, tako je i prije deset godina postojala kampanja prepuna difamacija i dezinformacija prema onima koji su u Ustav željeli unijeti definiciju braka kao zajednice muškarca i žene. No ono što je za tadašnji kontekst bilo bitno jest činjenica da je referendum o braku imao i svoju političku dimenziju te je tadašnjoj vladajućoj koaliciji predstavljao ozbiljnu prijetnju, zbog čega je orkestrirani medijski udar na navedenu inicijativu razumljiv i iz dnevnopolitičke perspektive. Danas je suprotno – oni koji na Trgu bana Jelačića mole ‘za domovinu, da muškarci postanu duhovni autoriteti u obitelji koji će hrabro svjedočiti i prenositi katoličku vjeru, za život u predbračnoj čistoći, čednost u odijevanju i ponašanju, obnovu katoličkih brakova, za prestanak pobačaja i otvorenost bračnih parova životu’ nemaju nikakve političke moći; štoviše, nemaju ni eksplicitno političke zahtjeve, međutim medijska artiljerija na njih se sručila kao da u pitanje dovode ustavni poredak, a što pojedine lijeve stranke u Hrvatskoj eksplicitno i tvrde. Molitva, međutim, nije politički program – ona nije usmjerena zakonodavcu, nego Zakonodavcu.“

Štahan je ustvrdio kako kritičari molitve na Trgu često griješe jest razmišljanje isključivo u političkim kategorijama, što je logična posljedica činjenice da sami, kao hiperideologizirani aktivisti, ne znaju razmišljati izvan političkih kategorija.

„No, ono za što muškarci koji se okupljaju svake prve subote u mjesecu mole nije politika, nego sfera iznad politike. Oni ne mole za zakonodavne izmjene – kako, uostalom, u zakon može biti inkorporirana vrlina predbračne čistoće ili odjevne i misaone čednosti? – nego za promjene u načinima shvaćanja i pristupa stvarnosti, koja posredno, eventualno, u nekim aspektima njihovih želja – primjerice, kod pobačaja – može rezultirati i zakonskim izmjenama, iako je to zbog odnosa moći u hrvatskoj politici sve samo ne izgledno. Molitva za muškarce kao duhovne autoritete obitelji nije molitva za ‘povratak žene u kuhinju’, ali mnogi od kritičara javne molitve na Trgu to ne mogu shvatiti jer razmišljaju šablonski, po napamet naučenim ideologiziranim šprancama.“

Jednostrano medijsko izivljavanje nad moliteljima i nekritička afirmacija protumolitvenih prosvjednika

simptomatični su jer, za razliku od referendumske inicijative otprije deset godina, molitelji nemaju mogućnost utjecaja na politiku i daleko su od svake svjetovne moći. Zašto se srednjostrujaški mediji onda ponašaju kao da nije tako? Optimisti među vjernicima mogli bi opću stigmatizaciju molitelja u glavnim medijima protumačiti kao znak slabosti vladajuće elite i medijskog establišmenta. No meni se čini kako je jednostavno riječ o tome da kršćanske vrijednosti u zapadnim društvima, pa tako i u Hrvatskoj, nisu percipirane kao etički normativ, što je relativno doneavno bio slučaj barem po inerciji, a zbog čega se sada s njihovim zagovornicima mediji i drugi nositelji društvene moći mogu početi obračunavati sve otvorenije“, zaključuje Matija Štahan.

<https://hkm.hr/zivot/voditelj-inicijative-molitve-muskaraca-mediji-su-znatno-iskrivili-sliku-nase-molitve-i-utjecali-na-javno-mnijenje-navodeci-kako-mrzimo-zene/>

Ma kakvo dobro učinio "Dobri duh Zagreba", „Anđeo siromašnih“, „Apostol gradskih siromaha i očajnika“ želio je učiniti bolje

106. Vesna Živko

Novinarski projekt:
**Volontiranjem do
humanijeg svijeta**

Elektronička publikacija:
Web portal Hrvatske katoličke
mreže

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
16. listopada 2023.

Zapravo je sav svoj život neprestano bio u potrazi za bijednikom, i što bi on bio u težoj situaciji i većoj potrebi, pater bi s više upornosti tražio rješenja. Nas je poticao na davanje drugima onako kako tko može i zna, a sam je to činio nesebično svom snagom tijela i duha. Čuvao je „Kap“ kao najveću vrijednost uz Gospodina. Bila mu je poput zraka koji je udisao da bi mogao živjeti, a svoje je „kapljice“ brižno bodrio u radu, molitvi i očuvanju identiteta udruge, vjernosti temeljima na kojima je nastala pružajući cjelovitu pomoć starim i nemoćnim osobama o kojima se nema tko brinuti, a koje nisu u stanju same brinuti o sebi. Pater Antun Cvek, bio je duhovnik i duhovni savjetnik udruge sve do svoje smrti, a upravo po njegovoj želji, kao duhovnik „Kapi dobrote“ naslijedio ga je pater Zdravko Jelušić. Osebjuna karizma koju je posjedovao, ostala je samo njegova...

Vjerman Bogu i najpotrebitijima, pater Antun Cvek se više od pedeset godina nesebično brinuo za stare, bolesne, nemoćne i napuštene, pokazujući i dokazujući svojim djelima neraskidivu vezu ljubavi prema Bogu i prema čovjeku. Na temeljima te ljubavi gradio je **Katoličku udruhu „Kap dobrote“**, jedinstveno

ostvarenje Božje milosti i dobrote, za dobrobit onih koji su potpuno ovisni o tuđoj pomoći, a od svih su zaboravljeni – ne propuštajući pružiti pomoć potrebitom, bez obzira na veličinu osobne žrtve.

Nepokolebljivi borac za „malog“ čovjeka

Pater Antun Cvek svoga je bližnjega ljubio kao samog sebe. Bio je oslobođen svake sebičnosti, ističući djelotvornu ljubav prema bolesnima i nemoćnima, jer je u njima na poseban način prisutan Krist. Davao je sebe za druge, pokazujući nevjerovatnu snagu i u trenucima bolesti i slabosti. Strpljivo je nosio teret boli stotina i tisuća nevoljnika, desetljećima slušajući njihove životne priče, vidajući rane duše i tijela. No za svoja djela nikada nije tražio niti želio priznanja, sve je to držao Božjim djelom u čijim je rukama on samo služio. Nije pitao za uzroke koji su potrebitoga doveli u stanje u kojem se našao, tražio je izlaz, pronalazio rješenja i zahvaljivao Bogu što je stigao na vrijeme. Boljela ga je svaka nepravda, a osobito ona koja je lomila najslabije, otimala kruh iz ruku gladnih, uskratila lijek bolesniku i krevet umirućem. Skroman u svojim potrebama, a velikodušan u tuđoj nevolji, nije se dvoumio ni za najveće hladnoće odreći se vlastitog kaputa i ogrnuti promrzla beskućnika.

Država nikakvim olakšicama ne potiče volontiranje

Trenutno u „Kapi dobrote“ djeluje 80 volontera različite starosne dobi (od 20 do 82 godine), koji brinu o potrebama 165 korisnika. Broj korisnika je otprilike uvijek dvostruko veći od broja volontera. Najčešći volonteri su osobe pred mirovinom i umirovljenici za koje je to velika promjena i iziskuje vrijeme prilagodbe. Odjednom se nakon svakodnevnih radnih obaveza taj angažman od njih više ne traži, imaju višak vremena i manje odgovornosti, a još uvijek imaju i snage i želje biti na korist drugima. „Volontiranje daje novi sadržaj njihovom životu. Pokreće ih rad u zajednici, empatija, osjećaj da bližnjemu mogu dati puno više od namirenja tjelesnih i materijalnih potreba, mogu im dati sebe“, **izjavila je za Hrvatsku katoličku mrežu dopredsjednica „Kapi dobrote“ Snježana Bedeniković.** „Volonterstvo još uvijek u društvu nije dovoljno prihvaćeno, a država nikakvim olakšicama ne potiče volontiranje. Nužno je veće angažiranje cijele zajednice u edukaciji građana o koristima

i uspjesima koji se stječu volontiranjem, osobito u stjecanju znanja i sposobnosti koji mogu konkurirati na tržištu rada, pri školovanju, studiranju, pomoći u napredovanju na radnom mjestu. Mediji imaju velik utjecaj na razmišljanje i ponašanje ljudi, stoga je njihova uloga ključna u informiranju o mogućnosti i dobrobiti volontiranja, osobito kroz osobna svjedočanstva volontera“, naglasila je volonterka i dopredsjednica „Kapi dobrote“, dodavši kako je individualni rad na polju djelovanja ove udruge gotovo nemoguć.

Stari ljudi su sumnjičavi i preplašeni, što je razumljivo.

„Uvijek mi je bilo najteže gledati stare ljude, ostavljene, a „Kap“ brine baš o takvima. Pratila sam rad patra Cveka i udruge i divila se njihovoj požrtvovnosti i samozatajnosti, te poželjela biti dio toga. Ima ljudi koji su ostali sami, često na rubu egzistencije i nemaju nikoga tko bi se za njih pobrinuo. Još je tužnije, kad naiđemo na one koji imaju svoju djecu, ali ona nemaju vremena za njih. Veliko je zadovoljstvo kada im možemo pomoći, otpratiti liječniku, na pretrage u bolnicu, naručiti na pregled jer većina njih niti ne zna za riječ *on line*, pomoći kod dobivanja dokumenata i slično, jer njima to najviše treba. Treba im topla riječ, razgovor, odnosno slušanje! Trebaju nekoga kome mogu pričati o svojim mukama, tko će ih strpljivo slušati. Naši korisnici znaju da se na nas mogu osloniti i da smo tu za njih kad god zatreba. Rukovodeći se Isusovim riječima *Što god učiniste jednom od ove moje najmanje braće, meni učiniste!*, nastojimo Mu vratiti barem dijelić dobra“, svjedoči **volonterka Lili G.**

Najčešće traže drva za ogrijev jer se mnogi na taj način griju i kuhaju.

Udruga svake zime osigura najmanje 2 metra kubična ogrjevnog drva koje volonteri, zaposlenici, prijatelji i podupiratelji ispile, nacijepaju i dostave korisnicima. Za sve korisnike koji su u potrebi za hranom osigurani su mjesečni paketi hrane, a sami biraju žele li paket za kuhanje u kojem je više namirnica za pripremu obroka ili paket za one koji ne kuhaju, a sadrži više konzervirane gotove hrane. Usto dobiju i higijenske potrepštine, po potrebi pelene, posteljinu, deke, rublje, pidžame, papuče... te na posudbu ortopedska pomagala. Udruga svojim korisnicima pruža cjelovitu pomoć, materijalnu, tjelesnu i duhovnu, tamo gdje

se nalaze, u njihovom domu, bolnici, domu za starije i nemoćne... kroz rad socijalne i tehničke službe. U socijalnoj i tehničkoj službi, uz volontere, rade i zaposlenici koji obavljaju one poslove koje volonteri ne mogu.

Tehničku službu čine volonteri i vozač – kućni majstor, i oni obavljaju manje kućne popravke, ličičke radove, manje građevinske radove, montažu namještaja, dovoze drva za ogrijev, pakete hrane, ortopedska pomagala, brinu o prijevozu bolesnika. Za duhovne potrebe brine **duhovnik „Kapi dobrote“ p. Zdravko Jelušić**, posjećujući korisnike i dijeleći sakramente, te po potrebi vodeći sprovode. „Korisnici se pretežno javljaju sami, no za potrebite znaju dojaviti i susjedi, poznanici, članovi obitelji, rodbina, volonteri, socijalni radnici iz CZSS, njegovateljice”, kaže dopredsjednica udruge „Kap dobrote“ i dodaje da osobe starije životne dobi, materijalno i stambeno neadekvatno zbrinute, bolesne, nemoćne i napuštene, u pravilu odmah prihvaćaju kao korisnike.

„Naša primarna zadaća je da nijedan čovjek ne bude sam. Ako osoba nema svoje obitelji koja bi brinula o njoj, posjećuju je volonteri koji se s njom druže, pružaju joj podršku, utjehu, saslušaju ju i obave konkretne stvari za nju, poput nabavke iz dućana, podignu lijekove iz ljekarne i sl. Nadalje, imamo zaposlenu samo jednu gerontodomačicu koja obilazi najpotrebnije, usamljene, bolesne i siromašne korisnike koji takvu pomoć ne mogu dobiti na drugačiji način. Obzirom da imamo samo jednu, ne možemo pokriti velik dio korisnika te tu surađujemo s nadležnim institucijama kako bi potrebite osobe ostvarile svoja prava. Dakle, radi se o osobama koje nemaju svoje obitelji ili im izostaje njihova podrška“, ustvrdila je Bedeniković.

Malo priče – više djela

Usprkos tome što ima dvostruko više korisnika nego volontera, usprkos tome što država ne potiče volonterstvo, p. Cveka svi pamtimo kao volontera s karizmom, čiji su rad, trud i predanost nagrađivani više puta. Prema riječima dopredsjednice, njegova strpljivost, razumijevanje i poštovanje svakog čovjeka, empatija u svakoj ljudskoj boli i nevolji, budili su savjest ravnodušnih i poticali na konkretna djela milosrđa. Često je nailazio na prepreke, ponekad se činilo da nema izlaza, no pater nikada nije odustajao kada je nekome trebalo

pružiti pomoć. Pouzdajući se u Božju providnost, strpljivo je čekao rješenje. Vrijeme je za njega bilo posebno dragocjeno i sve se moralo učiniti što prije kako potrebiti ne bi trpio. Ma koliko dobra učinio, uvijek je težio učiniti više, ma kako dobro nešto učinio, želio je učiniti bolje. „**Dobri duh Zagreba**“, „**Andeo siromašnih**“, „**Apostol gradskih siromaha i očajnika**“, bio je osebujan u milosrdnom radu s ljudima. U svakom drugom govoru pater je bio kratak, malo priče – više djela, no kao nepokolebljivi borac za „malog“ čovjeka, njegova prava i dostojanstven život, tekla bi bujica riječi koherentna njegovom životnom djelu. Kroz eter bi slao jasne poruke, jer je uistinu fizički proživljavao bol patnika koje je susretao, tražeći našu snagu suočavanja sa stvarnošću i potrebama ljudi oko nas, naše poimanje kako nas ništa što dajemo od sebe ili dajući same sebe ne može osiromašiti niti nam nedostajati, već naprotiv, može samo obogatiti naš život. Bio je osnivač, predsjednik udruge „Kapi dobrote“, kućni majstor, majstor za sve. Prepoznali su ga mnogi, tog posebnog i dragog čovjeka koji je za svoj nesebični rad i ljubav prema starima i nemoćnima nagrađivan brojnim priznanjima.

<https://hkm.hr/feljton/ma-kakvo-dobro-ucinio-dobri-duh-zagreba-andeo-siromasnih-apostol-gradskih-siromaha-i-ocajnika-zelio-je-uciniti-bolje/>

I sada više nema zapreka radu koji mi je sav život, užitak, jedina svrha i egzistencija

„Ja sam prije svega bila i ostala novinar“ – uvijek je o sebi govorila **Marija Jurić Zagorka**.

„Kakav je to bio život! Često sam ostajala gladna, bez ručka, ali mojih 2000 redaka političke reportaže nije kasnilo. Zamislite, tih 2000 redaka diktirala sam telefonom iz Budimpešte!“ – ispričala je u jednom razgovoru polovinom 1950-ih godina tada mladom novinaru **Aleksi Vojinoviću**, dodajući: „Ja ne znam za što bih drugo bila sposobna u životu osim za novinarstvo. Ponekad mi se čini da sam se udala za žurnalistiku. Danas mi je krivo što ne mogu više sudjelovati u novinarstvu kao nekad...“

A **Bora Đorđević** zabilježio je u svojoj knjizi o Zagorki i ovaj njezin opis rada u redakciji Obzora:

„Najposlije se posao tako nagomilao da je bilo potrebno radnom vremenu između 7 ujutro i 8 navečer pridodati još jedan dio noći. To me učinilo najsretnijim stvorom na svijetu. (...) I sada više nema zapreka radu koji mi je sav život, užitak, jedina svrha i egzistencija. Nikad nisam bila toliko umorna, a da mi ne bi bila prava slast već u sedam sati sjediti u onoj velikoj dvorani, u Gundulićevoj ulici, gdje sam ostavila dvadeset dvije godine života. Uhvatilo me rad kao neka manija. Što više je bilo posla, to je bila sigurnija i veća moja sreća!“

No, kad je novinarskom poslu, na nagovor biskupa **Josipa Jurja Strossmayera**, pridodala i svakodnevno pisanje romana u nastavcima – što je ubrzo preraslo u Zagorkinu osnovnu preokupaciju kojom se hranila

107. Diana Kučinić

Novinarski projekt:
**Marija Jurić
Zagorka: novinarka -
sufražetkinja - žrtva**

Elektronička publikacija:
Radio 808

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
30. studenoga 2023.

novinska naklada, a bogatili novinski izdavači (o čemu sam opširnije pisala u prošlom nastavku ovog serijala), sve manje je bilo sreće zbog rada u novinarstvu, a sve više obveze i muke u ispunjavanju svakodnevne norme napisanih kartica romana.

„Žurnalistika me naučila na pisanje u nastavcima, na etape od danas do sutra. (...) Kad sam raspoložena mogu izdiktirati i po dvadesetak kartica na sat. Pisanjem započinjem obično oko 14 sati poslije podne i produžavam sve do 2 ili 3 sata iza ponoći. Ponekad i do pet. Zavisí od rukopisa“ – rekla je **Aleksi Vojinoviću**.

I tako je radila doslovce do zadnjeg dana – i noć prije nego što je umrla u 85. godini, 30. studenoga 1957.

Ipak, Zagorka je u pisanju pronalazila svoju svrhu i sreću.

„Živjela sam za novine, za obračune s Mađarima i Nijemcima, a poslije za svoje romane. (...) Eto, barem sam nešto napravila... Hedvige, Lizete, Eleonore, Malvine i slične ustupile su svoja mjesta Jadrankama, Gordanama, Jasenkama, Damirima... i to je moje djelo. Pa sad opet: što sam dala publici? Žao mi je kad me svrstavaju među bofl robu, ja to nisam. Ja sam pisala prema podacima i dokumentima koji postoje i koji se mogu provjeriti, čini mi se da sam ipak nešto poklonila svom voljenom gradu.“

Popularna među čitateljima koji su gutali njezine romane i među publikom koja je punila kazališta u kojima su igrale njezine drame i adaptacije romana, **Marija Jurić Zagorka** ipak nije mogla ušutkati novinarku u sebi. Nakon što je 1918. prestala raditi u Obzoru, pisala je tekstove za sve novine koje su ih htjele objaviti, najčešće tekstove kojima je poticala žene da se obrazuju, uključe i u politiku, osvijeste vrijednost domoljublja i hrvatskog jezika, izbore se za svoje pravo na rad i ravnopravnost s muškarcima. Zagorka je feminističke poruke prenosila suptilno i kroz romantične zaplete svojih romana, svjesna da u hrvatskim prilikama žene još nisu zrele za pokrete kakvi su se događali u drugim europskim zemljama. Isticala je:

„Prvo i glavno jest za nas žene: da ne istupamo na katedru sa velikim feminističkim idejama iz široke slobodoumne

Europe – dok nismo sposobni da ih primimo onakove, kakove jesu, da ih dobro i zdravo shvatimo. Valja prije svega krčiti tlo – da na njemu raste pšenica. (...) Ali prije, nego počnemo obrađivati zemljište, moramo imati upućenih radnika! Za to ne smijemo izaći sa katedre s idejama, koje se smatraju kod nas bombama. Valja ideje donijeti u cvijeću, u slatkišima, kao zakusak, obložak, ‘Garnirung’! Ovako će uspjeti. Onako će naići na otpor, i onda ćemo imati u kući jednu kavgu više, a jedan uspjeh manje.“

Bila je, kako bismo danas rekli, slobodna novinarka i u toj je slobodi pisanja gotovo mazohistički uživala, iscrpljujući se pišući i istražujući u arhivima povijesne podatke oko kojih je plela radnje svojih romana i drama, pišući novinske članke, zapisujući autobiografske retke.

Ženski list i Hrvatica: najzrelije Zagorkino novinarsko razdoblje u koje je pretočila životno iskustvo, uspjehe i nesreće, uvjerenja, talent i rad

A zatim se sa svoje 52 godine **Marija Jurić Zagorka** 1925. vratila u novinarstvo kao glavna urednica prvog hrvatskog časopisa za žene, Ženskog lista. Nije to više bilo političko novinarstvo i „obračun s Mađarima i Nijemcima“, ali naizgled banalne teme o kućanstvu, zdravlju, kozmetici, modi i kratki književni tekstovi Zagorki otvaraju prostor za progovaranje o položaju žena u društvu, polemiku o pravu glasa, ravnopravnosti muškaraca i žena... Osim što je urednica, Zagorka je i autorica većine tekstova. Čitatelje poziva da sudjeluju u anketama i raspravama, a njihova pisma i tekstove objavljuje. Časopis čitaju i žene (mlade i stare, obrazovane i neškolovane, zaposlene, kućanice, građanke i seljanke) i muškarci (uglavnom mladi i visokoobrazovani).

U izdavačkoj djelatnosti u to vrijeme vlada njemački nakladnik Hous of Ullstein, a na domaćem tržištu Tipografija i Jugoštampa. Listovi za žene pokreću se uglavnom u okviru struke ili političke stranke ili su na njemačkom jeziku. A upravo je Zagorkin rodoljubni prkos bio povod pokretanju Ženskog lista. Naime, godinu dana ranije, 1924. Zagorku je posjetio predstavnik Ullsteina i predložio joj da bude glavna urednica lista za žene, koji bi ta kuća izdavala. Oni

bi joj iz Njemačke slali članke koje bi ona prevodila i prilagodila hrvatskoj publici. Zagorka je to odbila, smatrajući ponudu još jednim pokušajem germanizacije hrvatskih čitatelja, ali je zato dobila ideju da pokrene vlastiti list namijenjen ženama i 1925. je uz financiranje židovskog bračnog para **Ignjata i Jozefine Schwartz**, koji su bili dioničari zagrebačkog Međunarodnog prometnog, novinskog i oglasnog zavoda, pokrenula autonomni hrvatski *Ženski list* koji je bio pravo mjesto za njezine uredničke i ideološke smjernice, kako ih definira profesorica novinarstva **Marina Vujnović**: socijalizam, nacionalizam i nekonvencionalni feminizam.

Bilo je to i vrijeme u kojem su se ženske nacionalne, građanske i feminističke organizacije udruživale u borbi protiv patrijarhalnog društva. Jedna od njih bilo je i društvo Hrvatska žena, osnovano da „gaji među hrvatskim ženama smisao za društvenost, koja će rađati inicijativama i akcijom na nacionalnom i feminističkom polju, na polju čovječnosti, prosvjećivanja, morala, narodnog zdravlja, društvenosti i privrede.“ **Marija Jurić Zagorka** bila je njihova počasna članica, a društvo Hrvatska žena promoviralo je časopise *Ženski list* i kasnije Hrvaticu među svojim članicama.

Ekonomska kriza i diktatura u Kraljevini Jugoslaviji odrazili su se i na financiranje *Ženskog lista*, a 1933. država uspostavlja monopol nad izdavanjem novina. Bračni par Schwartz gubi kontrolu nad časopisom, u uredništvo dolaze **Sida Košutić** i novinarka **Olga Baldić** koja povremeno zamjenjuje Zagorku na mjestu glavne urednice, a list koji je Zagorka pokrenula u feminističkom i liberalnom duhu promijenio se 1938. u konzervativni i klerikalno orijentirani *Novi ženski list*.

Zagorka daje ostavku i iste godine ulaže cijelu svoju imovinu u pokretanje vlastitog časopisa: Hrvatica.

Unajmila je stan na adresi Dolac 8, u kojem je živjela do smrti 1957. U tom je stanu bilo i sjedište časopisa Hrvatica, a sve su njezine čitateljice *Ženskog lista* postale pretplatnice Hrvaticice. Prema sačuvanoj kartoteci, Zagorka je imala 2138 pretplatnika; novcem od pretplate financirala je tisak, a svoj je urednički i novinarski posao radila bez naknade. U Hrvatici, osim o zdravlju, higijeni, odgoju djece, modi i vođenju

kućanstva, izvještava o radu ženskih društava, predstavlja značajne žene toga doba, a poučnim i zabavnim štivom doprinosi širenju hrvatske kulture i jezika.

Kao što je radila i u *Ženskom listu*, i u Hrvatici poziva čitatelje na suradnju, a anketama ih potiče na promišljanje o položaju žene u društvu. „*Da li Vas veseli Vaše zvanje i zarada ili biste radije živjeli samo kao majka i kućanica? Što biste predložili zakonodavnom tijelu, da imate aktivno i pasivno pravo glasa?*“ – neka su od pitanja u Zagorkinim anketama za čitateljice Hrvaticice.

„*Obraćam se svima vama sestre Hrvaticice koje ste lično sudjelovale u borbama ili su vam poznate mnoge druge sestre u narodnim borbama s molbom da mi šaljete podatke iz sela i grada, kako bih mogla sakupiti novi prikaz o sudjelovanju i patnjama naše žene u narodnoj borbi – novijega doba. Neka budući naraštaji saznaju koliko je patnja, muka i žrtava dao ženski dio hrvatskoga naroda borbama za čovječnost, pravice i slobodu!*“ – objavila je Zagorka poziv 1939. i u svojoj knjižici „*Neznana junakinja hrvatskog naroda*“ o ženama koje su na neki način sudjelovale u povijesnim događajima u Hrvatskoj.

Razdoblje u kojem je od 1925. do 1938. uređivala *Ženski list*, a od 1938. do 1941. Hrvaticu Zagorkino je najzrelije novinarsko razdoblje. U tih 16 godina – od svoje 52. do 68. godine života – **Marija Jurić Zagorka** svoju profesionalnu i životnu zrelost neštedimice ulijeva u tekstove kojima potiče i širi socijalna, nacionalna, feministička i općeljudska načela.

Iza nje je cjeloživotna borba s patrijarhalnim neprihvaćanjem da radi novinarski posao, ali i iskustvo uspjeha i odobravanja unatoč kritici i omalovažavanju. Iza nje je i beskompromisno istupanje protiv svega što ugrožava interese njezine domovine Hrvatske – od naivnog dječjeg istupa pred banom Khuen-Hedervaryjem do političkih novinskih tekstova protiv mađarizacije i germanizacije u Austro-Ugarskoj, pa zatim i u Kraljevini Jugoslaviji. Iza nje su i slava i prihvaćanje čitatelja i kazališne publike unatoč žestokoj i ljubomornoj kritici njezinih književnih djela.

Iza nje su – u privatnom životu o kojem nikad nije govorila – i tri intimne veze: prvi brak, kad su je

kao 17-godišnju djevojku 1890. prisilno udali za 14 godina starijega Mađara od kojeg je pobjegla 1895.; zatim ljubavna veza koja je počela 1900. sa 11 godina mlađim **Slavkom Amadejem Vodvařkom**, novinarom i piscem humoreski, za kojeg se 1911. i udala, a 1914. su se rastali (o tome sam opširnije pisala u četvrtom nastavku ovog serijala); i treća o kojoj se nagađalo, sa čak 21 godinu mlađim novinarom, piscem i dramatičarom **Rudolfom Habeduřom Katedralisom** s kojim je ljubav pukla, ako ne prije, 1929. kad ga je optužila za plagijat njezinog neobjavljenog romana „Katakombe svetoga Marka“ koji je on objavio pod svojim imenom.

Sve svoje životno iskustvo, uspjehe i nesreće, uvjerenja, talent i rad pretočila je na stranice Ženskog lista i Hrvatice. U Ženskom listu od 1932. do 1934. u nastavcima objavljuje i svoj autobiografski roman, kasnije objavljen kao knjiga pod naslovom „Kamen na cesti“.

Iako svim srcem Hrvatica, Zagorka je nosila neoprostiv grijeh borbe protiv svega što je njemačko, okupatorsko i morala je biti kažnjena

Zagorkin časopis Hrvatica izlazi do 11. travnja 1941. Drugog dana nakon što je proglašena Nezavisna Država Hrvatska ustaška policija ulazi u stan na Dolcu 8 i **Mariji Jurić Zagorki** zabranjuje rad. Iz blagajne su joj zaplijenili 180.000 dinara od pretplate, a u tiskari su uzeli sve rukopise koji su već bili spremni za štampu. Zaplijenili su i Zagorkin namještaj uz obrazloženje da duguje porez.

„Bila sam, dakle, na ulici u pravom smislu riječi. Situacija je razumljiva jer sam se u prošlosti političkim radom i perom najoštrije borila protiv svih saučesnika tadašnje vlasti, a u crnoj knjizi germanofila bilo je moje ime zabilježeno odviše krupnim slovima. Prema tome, put me vodio u smrt.“

Iako svim srcem Hrvatica, Zagorka je nosila neoprostiv grijeh borbe protiv svega što je njemačko, okupatorsko. Morala je biti kažnjena. I tada se – i nije to bilo prvi put – pokušala ubiti. Progutala je nekoliko kapi otrovne tekućine, ali su je slučajno pronašli onesviještenu na podu, a u bolnici su joj punih pet tjedana pokušavali spasiti život. Trebalo joj je još dugo

da se posve oporavi. Živjela je zatvorena u stanu pod budnim okom ustaških agenata, dvije godine nije objavila ni retka, a prehranjivala se prodajom darova koje je dobila od kazališne publike i zahvaljujući pomoći svojih čitatelja koji je nisu zaboravili.

Tek u listu Nova Hrvatska od 1943. do 1945. u nastavcima izlazi roman „Jadranka“, tada pod nazivom „Neznano čudo Zagreba“, koji se ruga njemačkom policijskom aparatu i vlasti iz doba Bachovog apsolutizma. Naime, ustaška se vlast sjetila da bi Zagorka mogla povećati nakladu i njihovih novina, pa su joj naredili da piše novi roman u nastavcima. Od neželjenog posla uspjela se izvući liječničkom potvrdom o lošem zdravlju, no kad su zatim zatražili neke stare neobjavljene rukopise, ona im je *„malo osvetnički pokazala štivo koje obrađuje njemački apsolutizam u Hrvatskoj (...) a kako radnja romana napada nijemstvo u Hrvatskoj, dolazi Gestapo te me onako bolesnu prijeteći preslušava i hoće da sazna na čiju sugestiju taj roman pišem. Ali po mom originalnom rukopisu ustanovljuju da je roman napisan već prije dvadeset godina, a budući da roman ne žele obustaviti, traže od mene da riječ Nijemci promijenim u Bečani i da izmijenim neka imena, a oni su brisali događaje koji im se nisu sviđali.“*

Jednom je rekla i ovako: *„Nijemac, onaj koji želi da osvaja i gazi male narode, bio je i sada jednak kao u onim stoljećima koje sam opisivala.“*

Iako je imala već 70 godina, zaprijetili su joj čak i odvoženjem u logor, no Zagorkin se duh nije mogao ubiti! Njezin osjećaj za pravdu obasjavao je sve njezine romane, a i svoju je definiciju novinara ovako sročila: *„Novinar je vječni borac koji mora u sebi imati duboko razvijen nagon da uvijek maršira smjelo naprijed, da, uvijek naprijed, uvijek naprijed, nikada da sustane.“*

Nakon oslobođenja Zagreba u svibnju 1945. **Marija Jurić Zagorka** odmah je nastavila „marširati smjelo naprijed“ i uključila se u rad Narodnog fronta i Antifašističke fronte žena, na njihovim sastancima i javnim skupovima gorljivo govoreći o boljem životu žene u socijalizmu.

Međutim, nova vlast ovaj put nije joj mogla oprostiti sve one rečenice kojima je gorljivo zahtijevala oslobod-

đenje Hrvatske od svih tuđinskih vlasti redom kojim ih je u povijesti Zagorka dočekivala i ispraćala. Iako nikad nije bila članica nijedne političke stranke, radila je u opozicijskim novinama, pisala je protiv mađarske, austrijske i njemačke vlasti – pa je komunistička vlast posumnjala da bi deklarirana Hrvatica Zagorka ubrzo mogla zaključiti i da Hrvatska u sklopu socijalističke Jugoslavije nije ona slobodna Hrvatska o kojoj je ona govorila i pisala. Sumnjive su bile i njezine veze i dopisivanja s hrvatskim intelektualcima, političarima, glumcima, obožavateljima čak i iz Amerike, pa kad se još sjetimo da joj je najveći zaštitnik na početku njezine novinarske karijere bio utjecajni pripadnik Crkve – biskup Strossmayer...

Zagorki je zabranjeno javno istupanje i novinarski rad, Društvo književnika čvrsto je stajalo iza kategorizacije njezinih romana šund-literaturom, a ustaške su agente pred njezinom zgradom na Dolcu 8 zamijenili udbaški.

Pitanja bez odgovora: kako je Zagorka živjela posljednjih deset godina, kako su njezini podstanari postali njezini nasljednici, što je bila njezina krivnja?

Brojna su pitanja iz Zagorkine biografije još uvijek bez odgovora. Posebice se to odnosi na posljednjih deset godina njezina života, u kojima je preživljavala gotovo posve izolirana u svojem stanu, radujući se tek rijetkim susretima sa svojim čitateljima, nekolicinom prijatelja i mladim novinarima. Početkom 1950-ih još je i slomila nogu, pa godinu dana nije uopće mogla izlaziti. U svojim osamdesetima i dalje piše, svakodnevno diktirajući novinske nastavke romana.

No, honorari nisu bili dovoljni za život, pa je 1954. preko oglasnika u Narodnom listu potražila sustanara: „Starica bez igdje ičega i ikoga traži dobrog čovjeka koji bi se za nju brinuo“, napisala je u oglasu. I tako su u njezin život ušli računovođa **Nikola Smolčić** i kuhar **Leo Car**, zagrebački homoseksualci, a pretpostavljalo se i da su doušnici UDBA-e. Osvojili su je slatkorječivošću i toplim obrocima, no čim su se uselili u Zagorkin dom, više nije bilo slasnih ručkova, ni ljubaznih razgovora, ni suosjećajnih izjava. „Ubrzo nakon što su se Car i Smolčić kao podstanari uselili u Zagorkin stan na Dolcu, vidjela sam da tu

nešto ne štima“ – ispričala mi je Zagorkina prijateljica **Štefica Vrbanić**, kad mi je 1992. pokazala pisma u kojima joj je Zagorka 1955. i 1956. pisala o životu sa sustanarima koji su je potkradali, ponižavali i maltretirali (o čemu sam malo više pisala u prvom nastavku ovog serijala). – „Mnogo su mi puta, kad bih željela posjetiti Zagorku, rekli da je nema kod kuće – oni su joj branili posjete, branili joj izlaske; držali su je u tolikom strahu da se nije usudila protiviti“.

Car i Smolčić postali su nepremostiva prepreka za sve koji su htjeli stupiti u kontakt sa Zagorkom, preuzeli su i njezine telefonske pozive, a **Štefica Vrbanić** i novinar **Aleksa Vojinović** bili su jedni od rijetkih koje su uopće puštali u Zagorkin stan. Bili su i poduzetni – ta koja korist od starice koja nema novca! – pa su sa Slobodnom Dalmacijom uspjeli dogovoriti objavljivanje „Gričke vještice“ u svescima. Štivo je razgrabljeno, a na Dolac 8 počeo je pristizati novac. No, kad je shvatila da njezina prijateljica unatoč tome nema čime kupiti ni čarape te da joj, osim honorara, njezini podstanari uredno ubiru i tek dobivenu mizernu mirovinu, **Štefica Vrbanić** angažirala je poreznog inspektora **Smiljana Hegedušića** koji je u Zagorkinim poslovnim knjigama otkrio da su Car i Smolčić u samo jednoj godini, krivotvoreći podatke o honorarima, Zagorku oštetili za milijun dinara!

Aleksi Vojinoviću Zagorka je rekla da će sva svoja autorska prava, bogatu arhivu, prepisku s uglednim političarima i radnu sobu s bibliotekom ostaviti Društvu novinara Hrvatske. **Štefica Vrbanić** svjedočila je kad je Zagorki oporuku sastavio njezin odvjetnik i prijatelj **dr. Ivo Politeo**. No, nakon Zagorkine smrti pravnim je nasljednikom na temelju druge oporuke proglašen **Nikola Smolčić**. Bolestan, umro je nepuna tri dana nakon Zagorke, a njega su (dakle i Zagorku) naslijedili **Leo Car** u 65 posto dijela i njegov prijatelj **Miroslav Kratković** u 35 posto dijela. Car je umro 1986. godine i svoj je dio Zagorkine ostavštine prenio na nećakinju u Rijeci, a Kratković je umro 1990., njega su naslijedili neki drugi ljudi – nitko od njih nije bio ni u kakvoj vezi sa Zagorkom. Istražujući početkom 1990-ih taj dio Zagorkine biografije, novinar **Josip Grbelja** u sudskom je arhivu pronašao samo omot spisa o Zagorkinoj ostavinskoj raspravi, na kojem je netko rukom zabilježio: „Spisa nema, Zgb, 20. 5. 92.“.

Tako su Zagorkina autorska prava, njezini dragocjeni rukopisi, bilješke, pisma, knjige, slike, prelazili iz ruke u ruku, a ono što je na kraju sačuvano, skupa sa stanom na Dolcu 8, otkupio je 2009. Grad Zagreb od obitelji Car iz Rijeke, 52 godine nakon Zagorkine smrti.

U svojem posljednjem autobiografskom tekstu „Što je moja krivnja“ – koji je povjerila svojem prijatelju odvjetniku **Ivi Politeu**, a poslije njegove smrti pohranjen je u trezor Nacionalne i sveučilišne knjižnice – **Marija Jurić Zagorka** moli da se „osnuje sud javnosti, prikupe dokumenti i svjedoci i odgovori na njezino pitanje“.

Ovako je odgovor sažeo hrvatski teatrolog, književni kritičar i prevoditelj **Ivo Hergešić**: „*Da se rodila i odrasla u drugim prilikama, da je stekla normalno obrazovanje, da je bila 'plave krvi', da je bila materijalno neovisna, i da nije bila žena, njezina bi karijera zacijelo bila drugačija. Stekla je nesumnjivih zasluga, postigla fantastične uspjehe, ali ih je skupila teškim poniženjima i nedaćama svake vrste.*“

Zadivljujuće su doista Zagorkine hrabrost i upornost kojima je krčila svoj put „žene u muškom zanimanju“, poput ralice koja ruje kroza snijeg, a iza nje on ponovno pada... No, ipak ostaje prokrčena barem uska staza i Zagorkine stope na njoj su ostavile trajni trag. Kad čovjek slijedi svoj put, ne može, ne smije odustati. **Marija Jurić Zagorka** rođena je s talentom za pisanje, a novinarstvo je bila njezina misija, poriv i poziv. Teško je uopće zamisliti koliki su sati rada bili potrebni da napiše sve što je napisala u novinarstvu i književnosti – u vremenu bez kompjutera i interneta, kopajući po arhivima i pišući rukom, perom na papiru! Brusila je i redigirala svoje tekstove dok nisu bili točno onakvi kakvima ih je zamislila, zatim ih je pretipkala na pisačkoj mašini, a u starijim godinama diktirala „iz glave“ daktilografkinjama. Beskrajn talent i beskrajn rad – doslovce do posljednjeg daha.

„Meni, kao ženskom novinaru bila je prirodna dužnost iznijeti iz 40 godišnjega novinarskoga zvanja sve ono što sam opazila i doživjela. Bila mi je dužnost da sva ta opažanja ostavim mlađoj generaciji, neka upozna neznanu junakinju hrvatskoga naroda prošlosti – da

uzmogne izgrađivati nove neznane junakinje sadašnjosti i – budućnosti!“ – napisala je na kraju svoje knjižice o ženama u hrvatskoj povijesti.

Utemeljena 1995. godine, prestižna novinarska nagrada koju dodjeljuje Hrvatsko novinarsko društvo nosi Zagorkino ime.

Nije li napokon vrijeme za ispravljanje datuma na Zagorkinom posljednjem počivalištu, kao i za razjašnjanje zadnjih desetak godina njezina života, okolnosti njezine smrti i sudbine njezine posljednje volje? Zagorkina će duša tada mirnije ploviti dalekim nebeskim pučinama „pod plavim baldahinom moje vječne postelje“, kao što je poželjela na kraju svojeg autobiografskog romana „Kamen na cesti“.

No, to je tema za jedan novi serijal.

<https://radio808.com/i-sada-vise-nema-zapreka-radu-koji-mi-je-sav-zivot-uzitak-jedina-svrha-i-egzistencija/>

Marija Jurić Zagorka umrla je na današnji dan prije 66 godina, 30. studenoga 1957., u 85. godini, u svojem stanu na Dolcu 8, nakon što je još pretходne večeri pisala novi nastavak romana. Pokopana je 4. prosinca 1957. na Mirogoju u zajedničku grobnicu zaslužnih građana ispred crkve Krista Kralja. Na njezinoj nadgrobnoj ploči još uvijek piše pogrešan datum rođenja: 1. ožujka 1879., iako je rođena 2. ožujka 1873. (o čemu sam pisala u drugom nastavku ovog serijala). Ove smo godine obilježili 150. godišnjicu njezinog rođenja.

Autorsko pravo & Big Tech: Pobjedili smo Golijata, ali sad se moramo dogovoriti među sobom

Izmjene Zakona o autorskom i srodnim pravima koje su pomogle da Hrvatska među rijetkima ne ponovi grešku Francuza u ostvarivanju autorskih prava u novinarstvu tek su početak sage kako će se naknade autorima i nakladnicima isplaćivati... U nizu članaka pokušat ćemo rasvijetliti što se događa i što bi moglo biti zaključeno.

Novinarska autorska prava uzdrmana su od pojave interneta, a situacija nije ništa bolja otkako je svijet dobio svoje prve tehnološke gigante. **Kada je vaš posao da stvarate sadržaj, a plod vašeg rada koristi netko treći**, jedna od najvećih nepravda koja vam se može dogoditi da za to niste isplaćeni.

Nositelji autorskog prava trenutno se bore za svoja prava i naknade koje zaslužuju, a **Big Tech lobiranjem pokušava natjerati vodu na svoj mlin...**

Ne bi li nastao pravedniji sustav, par godina unazad počeli su pregovori između europskih zemalja i *big tech* kompanija, poput Googlea i Facebooka.

Hrvatska među rijetkima koji se bore za pravedniji sustav

„Pravni sukobi“ počeli su **uvođenjem Direktive o autorskim pravima na jedinstvenom digitalnom tržištu 2019. godine**. Njezin cilj je postići visoku razinu zaštite nositelja autorskih prava kako ne bi došlo do iskorištavanja autora odnosno njihovih autorskih djela.

108. Marin Pavelić

Novinarski projekt:
Autorsko pravo i Big Tech

Elektronička publikacija:
Netokracija

Broj objavljenih članaka: 4

Datum objave izabranog članka:
11. kolovoza 2023.

Svaka država dobila je 24 mjeseci da Direktivu uvrsti u svoje zakonodavstvo, ali **svaka država samostalno odlučuje kako će ispuniti ciljeve Direktive.**

Međutim, francuski pristup, u koji su se mnogi nadali ugledati, postao je kontroverzan u ispunjavanju tih ciljeva. Francuski izdavači i Google postigli su dogovor prema kojem Google mora **isplatiti 76 milijuna dolara** oštećenim francuskim izdavačima kako bi izdavači povukli tužbe. Njihov dogovor nije dočekan s oduševljenjem **jer su samo najveći izdavači sudjelovali u pregovorima, dok su manji**, koji tvrde kako je cijeli dogovor postignut „iza kulisa“, **ostavljeni po strani.**

Ipak, postoje iznimke, a jedna od njih je **Hrvatska** koja se našla u situaciji „David protiv Golijata“ jer je **odlučila postupiti drugačije** i stvoriti pravedniji sustav za svoju medijsku industriju.

Ovo je priča male zemlje koja je **izborila pobjedu s tehnološkim gigantom za pravedniji način prikupljanja naknada.** No, situacija nije zaključena: niti su svi zadovoljni, niti je kraj blizu...

Kako su vođeni pregovori između Hrvatske i Googlea?

Hrvatska nije htjela ponoviti grešku Francuza i kako bi se ona izbjegla, direktiva EU implementirana je na **drugačiji način u novi Zakon o autorskim i srodnim pravima**, odnosno u njegove izmjene iz 2021. godine.

On predviđa kolektivne pregovore svih udruženih hrvatskih nositelja prava s Googleom. Zakon predviđa da autori i nakladnici mogu osnovati organizaciju za kolektivno ostvarivanje svojih prava – to može biti jedna zajednička ili dvije odvojene organizacije. U slučaju ako su odvojene:

- jedna organizacija ostvaruje prava nakladnika,
- druga ostvaruje prava profesionalnih novinara i fotoreportera.

Ako se podijele na dvije organizacije, **međusobne odnose i raspodjelu naknada regulira se ugovorom.** Upravo je s navedenim podjelama Google imao veliki problem jer smatra kako doneseni zakon nije u skladu s europskom direktivom, istaknuo je potpredsjednik

Google Newsa **Richard Gingras**, za T-portal u veljači 2021. godine:

*Vrlo je važno napomenuti da EU Direktiva o autorskim pravima **nije zabijevala od Googlea da plaća veze i kratke isječke.** Snažno nas ohrabruje to da pregovaramo s izdavačima i pružimo veću financijsku potporu, ali ne nalaže da plaćamo veze i isječke. To je vrlo važna napomena.*

*Mislim da se naša zabrinutost s trenutnim nacrtom u Hrvatskoj odnosi na kolektivno licenciranje, a koje je zapravo u suprotnosti s EU Direktivom o autorskim pravima. EU Direktiva o autorskim pravima doista kaže da bi **pojedini izdavači trebali imati pravo sami odlučiti o svom sadržaju.** I smatramo da je to izuzetno važno.*

Usprkos tome, ipak smo dobili **dvije organizacije, a jedna od njih je Udruga nakladnika informativnih publikacija (UNIP)** koja broji 38 portala u članstvu.

Zašto je nastao UNIP?

Udruga nakladnika informativnih publikacija (UNIP) osnovana je 14. srpnja 2022. radi **kolektivnog ostvarivanja srodnih prava nakladnika informativnih publikacija te autorskih prava koja pripadaju nakladnicima** informativnih publikacija na temelju zakona, pravnog posla ili druge pravne osnove, na novinarskim djelima stvorenim u radnom odnosu i po narudžbi, objašnjava nam **Bojana Božanić Ivanović**, predstavnik UNIP-a i CEO Lidera:

*Udruga je osnovana i radi promicanja položaja nakladnika informativnih publikacija u društvu, a poglavito radi **unaprjeđenja ostvarivanja autorskih i srodnih prava nakladnika informativnih publikacija u digitalnom i analognom okružju.***

Bojana ističe kako se ovdje zapravo radi o praksi koja je dugo prisutna u Hrvatskoj. Kolektivno ostvarivanje prava imamo i prije **donošnja Zakona iz 2021. godine:**

Ovu praksu provodi Društvo za zaštitu novinarskih autorskih prava, Udruga za zaštitu, prikupljanje i raspodjelu naknada fonogramskih prava ZAPRAF, Hrvatsko društvo skladatelja HDS ZAMP, Hrvatska

udruga za zaštitu izvođačkih prava HUZIP te sada UNIP, osnovan nakon donošenja novog Zakona 2021.

Inače, postoji nekoliko udruga koje se već na neki način bave **autorskim pravima u novinarstvu** kao što su HUP – Udruga novinskih izdavača (HUP UNI), Hrvatska udruga digitalnih izdavača (HUDI), Hrvatsko novinarsko društvo (HND) ili Društvo za zaštitu novinarskih autorskih prava (DZNAP). Bojana objašnjava zašto je ipak morao nastati UNIP:

*Autori novinarskih djela (tekstova, fotografija i video sadržaja) i nakladnici informativnih publikacija, prema članku 218. Zakona, mogli su ustrojiti zajedničku organizaciju za kolektivno ostvarivanje prava ili **odvojene organizacije za kolektivno ostvarivanje prava**, jednu koja će ostvarivati prava nakladnika informativnih publikacija i jednu koja će ostvarivati prava profesionalnih novinara i fotoreportera.*

*Novinarska autorska udruga već postoji godinama (DZNAP) te su **izdavači osnovali svoju (UNIP)**. Licencu DZIV-a (Državni zavod za intelektualno vlasništvo) dobili smo u ožujku.*

Kako će UNIP raspodjeljivati naknade?

O raspodjeljivanju autorskih prava na stranici UNIP-a navedeno je sljedeće:

*Naknade koje se prikupljaju u kolektivnom sustavu putem UNIP-a raspodjeljuju se prema **podacima o korištenju informativnih publikacija i novinarskih djela** stvorenih u okviru radnog odnosa ili temeljem ugovora u narudžbi.*

*Svote se ne dodjeljuju putem natječaja, nego razmjerno korištenju sadržaja određenog nakladnika u relevantnom razdoblju, iz naknade koje u njihovo ime od korisnika sadržaja prikuplja UNIP, u skladu s Pravilnikom o kolektivnom ostvarivanju i raspodjeli dostupnom na web stranici UNIP-a. **Naknadno će biti utvrđeni dodatni detalji u odnosu na ključ raspodjele**, budući da je UNIP u ranoj fazi djelovanja i još nije počeo prikupljati naknade ni s jedne osnove.*

Na pitanje **kada se mogu očekivati prve isplaćene naknade**, Bojana odgovara:

Kada se završe pregovori s platformama.

Dok UNIP čeka završetke pregovora s platformama i isplatu prvih naknada, **Društvo za zaštitu novinarskih autorskih prava (DZNAP), nije zadovoljno kako se ova situacija odvila.**

„Očito nam u Hrvatskoj nije ugodan pojam kolektivnog pregovaranja s udrugom...”

DZNAP, krovno društvo za zaštitu autorskih prava u Hrvatskoj, očekivalo je da će **predstavljati kolektivnog pregovarača, ali Google se tome protivio**. O njima je **Richard Gingras** rekao sljedeće:

...iz naše perspektive, ne vidimo ulogu udruge (DZNAP) kao kolektivnog pregovarača za izdavače s obzirom na zakon... Očito nam u Hrvatskoj nije ugodan pojam kolektivnog pregovaranja s udrugom u vezi s EU Direktivom o autorskim pravima.

DZNAP je prenio intervju s Richardom i zaključio komentarom:

*Zanimljivo je da Gingras u razgovoru spominje samo izdavače, kao da **ne postoji dio Direktive koji regulira adekvatnu naknadu autorima** što će, uostalom, definirati i Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima te će Google, kao i druge platforme, biti primoran pregovarati i s predstavnicima koji zastupaju kolektivna prava autora, a u ovom slučaju takvu licencu u Hrvatskoj ima samo DZNAP.*

Ipak, DZNAP-u je u studenom 2022. godine regulator proširio licencu prema kojoj može **obavljati kolektivno ostvarivanja prava novinara na udio u naknadi nakladnika informativnih publikacija kad ih na internetu** koriste pružatelji usluga informacijskog društva.

U idućem tekstu donosimo DZNAP-ovu stranu priče koja je od početka prožeta negativnim iskustvom zbog toga što, između ostalog, **novi Zakon o medijima ne priznaje novinare kao autore i što su izdavači počeli pregovarati s Googleom bez DZNAP-a.**

<https://www.netokracija.com/autorsko-pravo-big-tech-pobijedili-smo-golijata-ali-sad-se-moramo-dogovoriti-medu-sobom-214195>

Povijest tkana jedno stoljeće: Izabrane teme iz povijesti esperantskog pokreta - zaštićenog kulturnog dobra Republike Hrvatske (7)

109. Marija Belošević

Novinarski projekt:
Povijest tkana jedno stoljeće: izabrane teme iz povijesti esperantskog pokreta zaštićenog kulturnog dobra Republike Hrvatske

Elektronička publikacija:
DugoSelo.INFO

Broj objavljenih članaka: 10

Datum objave izabranog članka:
6. studenoga 2023.

Dvojezične antologije hrvatske manjinske poezije (1992.-2008.)

Uobičajeno je, da se vrijedna djela domaćih autora prevode na druge jezike. Iznimka u tome nije ni esperanto, u što smo se već mogli uvjeriti u ranijim tekstovima iz ovoga niza. Prevađati su počeli pioniri esperantskog pokreta u Hrvatskoj, a u tome ne zaostaju ni današnje generacije. Uostalom, na taj način vlastitu književnost nastoje svijetu putem esperanta, mosta među kulturama predstaviti i drugi inozemni esperantisti. U prijevodu na esperanto možemo čitati mnoga poznata inozemna djela, koja su prevedena i na hrvatski, ali i djela koja nisu dostupna hrvatskoj čitačkoj publici. Putem esperanta, i neki domaći autori su po prvi put „krenuli u svijet“.

No, ovdje želimo dati naglasak na jedan, rekli bi još uvijek pionirski pothvat „naših dana“. Po osamostaljenju Hrvatske, početkom 90-tih godina prošloga stoljeća, u javnom (medijskom) prostoru sveprisutnija je bila tema Hrvata izvan Domovine. Hrvatski esperantski savez koji je tad započeo svoje „prve korake“ promišljao je na koji način dati svoj doprinos toj povezanosti. Potpisnica ovih redaka, pripremajući predavanje o manjinama u Hrvatskoj, ali i Hrvatima kao manjini u europskim zemljama za jedan inozemni esperantski skup, nakon razgovora s prof. Đurom Vidmarovićem, došla je na ideju kako osmisliti taj doprinos hrvatskih esperantista. Dakako, najbolji put je pisana riječ, tj. prijevod na esperanto pjesničkog stvaralaštva

Hrvata izvan Domovine. Dvadesetak godine kasnije, na međunarodnom skupu „Mali jezici bogato književno stvaralaštvo“ održanom o 20. obljetnici djelovanja Hrvatskog esperantskog saveza, 2011. godine, prof. Vidmarović će taj doprinos nasloviti „Doprinos Hrvatskog esperantskog saveza ubaštinjenju hrvatskog izvandomovinskog pjesništva“, te posebno naglasiti, kako je „*Savez učinio za upoznavanje svjetske kulturne javnosti s književnim stvaralaštvom autohtonih hrvatskih nacionalnih manjina u europskim zemljama više od bilo koje druge institucije, udruge ili ustanove u Republici Hrvatskoj. Polazimo od činjenice da je esperanto jezik dijela međunarodne kulturne zajednice i kao takav proširen diljem cijele naše planete. Premda se radi o umjetnom međunarodnom jeziku, esperanto ima značajan broj pristaša i govornika. Na njemu se objavljuju djela koja dopijevaju u mnoge zemlje svijeta. Zbog toga prevodilačka djelatnost HES-a ne znači samo da su naši stručnjaci za ovaj jezik dosegli najvišu razinu koju jedan jezik zahtijeva – razinu umjetničkog prijevoda – već i da sudjeluju u promicanju duhovnih vrednota naše baštine njenim predstavljanjem kroz ovaj međunarodni jezični medij*“.

Specifičnost niza od četiri antologije je u tome, što su u njima pjesme objavljene dvojezično, na hrvatskome i u prijevodu na esperanto. No, valja napomenuti da su sve pjesme objavljene originalno, kako su napisane. Dakle, neke na hrvatskom književnom jeziku, druge na gradišćansko-hrvatskom i moliškom, dok neke nalazimo i na dijalektu (Hrvati u Mađarskoj). Time ova izdanja dobivaju „dodanu“ vrijednost. K tomu, ovdje esperanto ima i jednu novu ulogu. Naime, poznata je uzrečica kako je esperanto „most među narodima i kulturama“, i kao takav je most preko kojega uz ovu temu, pisana djela odlaze u svijet. No, vezano uz spomenuti niz antologija, esperanto je odigrao ulogu drugoga mosta: doveo je književnost autohtonih Hrvata u europskim zemljama u Hrvatsku, i to je upravo „ubaštinjenje hrvatskog izvandomovinskog pjesništva“ o kojemu govori prof. Vidmarović. Valja ovdje posvijestiti, kako je izvandomovinsko pjesništvo bilo poznato u Hrvatskoj, no ipak slobodni smo ustvrdili manjem krugu ljudi.

Prva antologija „Pjesništvo Hrvata u Mađarskoj“ / „Poemaro de kroatoj en Hungario“ objavljena je

1992. godine, a u njoj su zastupljeni autori Stipan Blažetin, Matilda Bölcs, Marko Dekić-Bodoljaš, Branko Filaković, Đuro Franković, Ladislav Gujaš, Josip Gujaš-Džuretin, Mijo Karagić, Đuro Pavić, Đuso Šimara Pužarov, Lajoš Škrapić i Jolanka Tišler. U ovom nizu prepoznajemo mnoga imena koja su na poseban način ostavila trag u životu hrvatske manjine u susjednoj Mađarskoj, kako na organizacijskom, tako i obrazovnom i kulturnom planu. Knjigu su uredili prof. Vidmarović, dr. Mijo Karagić i Marija Belošević, a preveli Lucija Borčić, Ivo Borovečki, Nataša Jakovljević, Emilija Lapenna i Franjo Šlabek.

Vodstvo Saveza, poneseno dobrim prijemom, puno entuzijazma prionulo je prikupljanju i prijevodu pjesama Gradišćanskih Hrvata. No, iz objektivnih razloga, druga u nizu knjiga svjetlo dana je ugledala tek 2006. godine. Ipak, u svakom zlu ima i nešto dobro. Tako je antologija „**Pjesništvo gradišćanskih Hrvata**“ / „**Poemaro de burgenlandaj kroatoj**“ od prvotne zamisli, da u njoj budu zastupljena samo djela austrijskoga Gradišća, u konačnici obuhvaćen cijeli gradišćansko-hrvatski korpus, te su predstavljeni autori Mate Meršić Miloradić, Ivan Blažević, Ferdinand Sinković, Augustin (Franjo) Blazović, Mate Sinković, Anton Leopold, Lajoš Škrapić, Ivan Horvat, Andi Novosel, Belko (Ino, Albin) Frank, Matilda Bölcs, Ana Šoretić, Evald Hold, Herber Gassner, Peter Tyran, Jurica Čenar, Dorotea Zeichmann, Fred Hergović, Timea Horvat i Franc Rotter. Antologiju su uredili prof. Đ. Vidmarović i M. Belošević uz suradnju P. Tyrana i J. Čenara, a preveli Lucija Borčić, Ivo Borovečki, Emilija Lapenna, Nikola Rašić i Franjo Šlabek.

Antologija „Pjesništvo moliških Hrvata“ / „Poemaro de molizaj kroatoj“ objavljena je 2007. godine, a jedinstvenost se ogleda se u činjenici, da su po prvi puta na jednom mjestu okupljeni hrvatski pjesnici iz pokrajine Molise: Josip Barač, Antonio Sammartino, Gabriele Blascetta, Giuseppe Cicanese, Giovanni De Rubertis, Angelo Genova, Enrico Giorgetta, Mario Giorgetta, Rocco Giorgetta, Leopoldo Lalli, Milena Lalli, Emilio Ambrogio Paterno, Lucio Piccoli, Pasquale Piccoli i Gabriele Romagnoli. Pjesme su s moliškog prevele Lucija Borčić i Zora Heide, a zbirku su uredili prof. Đ. Vidmarović i M. Belošević uz suradnju A. Sammartina.

U četvrtoj antologiji „**Pjesme i proza rumunjskih Hrvata**“ / „**Poezio kaj prozo de la rumanaj Kroatoj**“ zastupljeni su pjesnici Milja Šera i Mikola Žurkul, te suradnica Milena Ribar suradnica „Hrvatske grančice“. Ovu obimom puno manju zbirku uredili su prof. Đ. Vidmarović i M. Belošević. Na prijevodu je uz M. Belošević bio angažiran esperantist iz Rumunjske, Cristian Mocanu, koji je i službeni prevoditelj za više jeziku, među kojima i za hrvatski.

Antologije su imale više inozemnih predstavljanja na koje su kao publika pozvani autori, ali i lokalni esperantisti. Bila je to lijepa prigoda inozemnim esperantistima upoznati stvaralaštvo njihovih sugrađana, ali i uopće „iz prve ruke“ saznati nešto više o životu Hrvata kao manjine u njihovim zemljama. Ujedno, i Hrvatima je bila prigoda upoznati поблиže esperantski pokret zemlje u kojoj žive.

Napomenimo, da se antologije danas nalaze u svim većim esperantskim knjižnicama diljem svijeta, ali i u mnogim knjižnicama u Hrvatskoj. Tisak antologija financijski je poduprlo Ministarstvo kulture. Važno je ovdje napomenuti, kako su urednici i prevoditelji svoj posao obavili profesionalno, no ujedno i bez ikakve naknade!

Zaključimo ovaj prilog riječima prof. Vidmarovića koje je izrekao na već spomenutom skupu 2011. godine: „*S vremenske distance koja nas dijeli od prve antologije koju je, pod nazivom „Pjesništvo Hrvata u Mađarskoj“ HES objavio 1992., možemo kazati kako entuzijazam nije bio uzaludan. Što više, on dobiva na povijesnoj važnosti. Među našim sunarodnjacima sve četiri antologije primljene su s uvažavanjem i do danas se s ponosom ističu kao primjer suradnje s kulturnim ustanovama i udrugama iz matičnog naroda. Dva desetljeća dovoljno su vremensko razdoblje koja nam pomaže sagledati vrijednost ovakvog napora HES-a.*“

<https://dugoselo.info/hrvatska/povijest-tkana-jedno-stolje%C4%87e-izabrane-teme-iz-povijesti-esperantskog-pokreta-za%C5%A1ti%C4%87enog-kulturnog-dobra-republike-hrvatske-7>

SKLAPATELJ: HRVATSKI FILMSKI SKLADATELJI – BRAĆA SINKAUZ

Skladatelji filmske glazbe nevidljivi su mađioničari emocija kojima upravljaju u pozadini naših uranjanja u tuđe istine u 24 sličice u sekundi. Oni postavljaju ton i temelje mostova između filma, kulture i glazbenog svijeta. Njihove note nisu samo doprinosi filmu, već i zvučno tkivo naše kulture koje prečesto pada u tišinu pozadine. Skladatelji koji dolaze nakon zadnjeg udarca filmske klape arhitekti su naših gledateljskih iskustava.

Alen i Nenad Sinkauz

Razigrani su kao Mario i Luigi, neustrašivi kao braća Winchester („Supernatural”), neraskidivi kao Angus i Malcolm Young. Oni su Alen i Nenad Sinkauz, sKLAPatelji. Nisu jedina braća u svijetu skladanja i kompozicije (premda se kompozicijom u tradicionalnom smislu ne bave), ali kroz povijest smo imali (manje razvikane) krvno-glazbene dvojce kao što su bili Johann Sebastian Bach i Johann Christoph Bach, Franz Joseph i Johann Michael Haydn, Wolfgang i Maria Anna (Nannerl) Mozart (tko za nju zna, pitate se), Fanny i Felix Mendelssohn, a od modernih klasičara tu su Gil i Orli Shaham ili Midori i Ryu Goto.

Međutim, nijedan par braće i sestara nema jednako poznate i jedinke, a nijedan se od njih nije ni bavio filmskom glazbom (pogotovo ne ranija ekipa iz ere prije filma), kao ni drugim zajedničkim eksperimen-

110. Igor Jurilj

Novinarski projekt:
**sKLAPatelj: hrvatski
filmski skladatelji**

Elektronička publikacija:
Ziher.hr

Broj objavljenih članaka: 7

Datum objave izabranog članka:
27. studenoga 2023.

talnim projektima. Ako smo pogriješili u procjeni, ispravite nas, ali i ovo je jedan od razloga za novu skladateljsku priču koja poput Twixa dolazi cijela kroz dva dijela. A za nju na karti prst stavljamo na jug Istarskog poluotoka, neslužbeni mu 'glavni grad' Pulu. Mjesto gdje se glazba i film vole još od početaka kinematografije, još od vremena kada je Joyce proklinjao tisuće slavenskih jezika i od svađa s nevjenčanom suprugom bježao u lokalno kino i na lokalne glazbene nastupe.

Alen Sinkauz rođen je 23. lipnja 1978., pravo ljetno dijete koje je stiglo na dan kad je na prvim mjestima glazbenih ljestvica bio funky-disko hit *Shadow Dancing* Andyja Gibba, najmlađeg Bee Geesa. Nenad Sinkauz rođen je 2. svibnja 1980., dan nakon Praznika rada, čime simbolično izbjegava lijenost, a dijeli pak rođendan s Davidom Beckhamom, no tu ne nalazim nikakve druge konkretne poveznice.

U zvuku njihovih nota čuje se odjek djetinjstva, mjesta gdje su ganjali istraživački impuls. „Sjećam se da nas je naš otac snimao na kazetu dok smo bili klinici (od 2. do 4. ili 5. godine) i glupirali smo se s mikrofonom. Pojačani glasovi izazivali su nalete adrenalina tako da smo tijekom jednog od tih *sessiona* i 'probili' zvučnik", piše mi e-mailom Alen Sinkauz. U tom veselom kućanstvu nisu se igrali samo mikrofonom, nego i gitarama, a kad bi otišli noni i nonu u posjetu, nestašni bi prstići prešli na njihov pianino.

Naravno da su roditelji pokazane talente usmjerili u pulsku osnovnu muzičku školu Ivan Matetić Ronjgov gdje su se obojica predala klaviru, no s predadolescencijom dolazi do formiranja snažnijeg karaktera i asertiranja, postavljanja prema svijetu. Dječaci upoznaju svijet: Neno električnom gitarom, Alen bas gitarom. Oslobođajući se okova klasičnih nota, pronašli su svoj put prema nečem novooblikovanom, nečem što bi kasnije postalo prepoznatljivim potpisom braće.

Srednjoškolski bunt i metal

Srednjoškolski bunt iz njih je provocirao glasne i rasvirane žanrove, istraživanje granica zvuka, ali i decibela, pa je tako u eri supkultura, žanrovski mozaičnoj i alternativnoj Puli pored punka metal bio taj izraz bunta protiv društvenih normi i pronalazak svoje vršnjačke zajednice koja slavi različitost.

Metal pruža prostor za izražavanje individualnosti i podržava kreativnost, dok intenzivni ritmovi i vatreni tekstovi odražavaju intenzivne emocije mladih. Tako i Sinkauzi formiraju svoj metal bend **Dusty Miller**, snimaju tri demo snimke u studiju Ear kod Čotke - onom istom studiju gdje su stvarali Franci Blašković, Kud Idijoti, Fakofbolan, Anti Otpad i brojni drugi pulski underground bendovi. Održavali su koncerte diljem Pule - ali i Belgije 1997. godine kada su izbacili EP kazetu za Adam Records.

Studentski dani u Italiji

Nakon srednje škole i izleta u metal, životni put formira im talijanski grad Padova i njezin Filozofski fakultet. Za razliku od naših domaćih, talijanski filozofski fakulteti nude studij muzikologije - akademski program koji se bavi proučavanjem glazbe kao kulturnog fenomena i etnomuzikologije.

Muzikologija je interdisciplinarno polje koje uključuje proučavanje glazbene povijesti, teorije, analize, estetike, sociologije, antropologije i drugih aspekata glazbe, a njezini studenti istražuju različite glazbene žanrove, razdoblja i kulture kako bi razumjeli kontekst u kojem glazba nastaje i kako utječe na društvo.

Njezin student bio je stariji Sinkauz, Alen, dok je mlađi Nenad zvan Neno od milja odlučio pokucati na srodna vrata etnomuzikologije. Etnomuzikologija, poput glazbene arheologije, istražuje tajanstvene zvučne svjetove različitih kultura. Ova znanstvena čarolija otkriva ritmove, melodije i priče koje glazba čuva, pružajući nam uvid u bogatstvo kulturne simfonije diljem svijeta. Etnomuzikolozi su glazbeni istraživači koji, umjesto čarobnih štapića, koriste analize, terenska istraživanja i strast prema očuvanju glazbenih čarolija koje često leže u srcu lokalnih zajednica. U njihovim rukama, svaka nota postaje ključ za otkrivanje priča koje glazba pripovijeda o ljudima, povijesti i kulturi.

Drugim riječima, muzikologija je glazbena potraga kojom se traga za finesama tajanstvenog, a imerzivnog svijeta zvuka, a upravo će po svom eksperimentu sa zvukom braća Sinkauz postati neizostavno skladateljsko-filmsko ime u Hrvatskoj.

Puležani su uskočili u svijet glazbe poput nekih modernih vračeva, a svojom glazbenom improvizacijskom igrom koju stvaraju na, nije pogrešno reći, neponovljivim performansima koji su snimani za film ili glazbeno-scenskim predstavama, postali su nezaobilazni duo u bazenu hrvatske glazbene scene.

Nove bendovske formacije

Prije negoli su ušli u multimedijalni i multimodalni svijet pokretnih sličica, Alen i Nenad nakon srednjoškolske metal avanture bili su dijelom vrlo aktivnog benda **East Rodeo**, kojeg su utemeljili 2002. godine. U njemu Nenad kao *il capitano* surađuje s lepezom međunarodnih jazz i rock glazbenika pritom sljubljujući *avant-rock*, živu elektroniku, *noise*, eksperimentalnu i improviziranu glazbu.

Danas se u bendovskom smislu publici obraćaju znakovitim imenom **Roj osa**. U tom ih je roju troje, a ne može bez trećega - Marca Quarantotta. Glazba koju stvaraju istražuje rubove njihovog dugogodišnjeg prijateljstva i zajedničkog zvučnog stvaralaštva, koristeći digitalnu i analognu elektroniku te manipulirajući električnim i akustičnim instrumentima uživo.

Debitirali su albumom „Azbestni krovovi” na nezavisnom labelu Kopaton records, a ovo se improvizacijsko čudo široj regionalnoj publici predstavilo kompozicijom *Vexed* na izdanju Zvučni zid - revijom najboljih alternativnih ostvarenja nasuprot estradnoj konfekciji. Roj osa predstavlja Nenada Sinkauza na električnoj i MIDI gitari, elektronicu i obradi uživo, Alena na basu za elektroničkim komandama te Marca Quarantotta na bubnjevima i perkusijama.

Iako je tendencija eksperimentu sa zvukom umjesto s klasičnim partiturama ili notama pri oblikovanju autorske glazbe ista u glazbi, nas prije svega zanima filmski okvir. On pak započinje suvremenim igranim filmom „Zvizdan”.

„Zvizdan“ (2015)

Dugometražni igrani film „Zvizdan” Dalibora Matanića (u naše vrijeme još uvijek je donekle) kontroverzan ljubavni triptih iz 2015. godine. Matanić u njemu istražuje (ne)mogućnost ljubavi između Hrvata i Srпкиnje kroz tri desetljeća u zabačenom dalmatin-

skom mjestu. Goran Marković i Tihana Lazović igraju iste likove u različitim razdobljima, postajući vezivno tkivo radnje.

U glazbenom smislu Matanić se prepušta novovalnim tendencijama pa tako *Amerikom* grupe Idoli, koja igra ključnu ulogu kao zvučni leitmotif, transcendira različite tipove ograničenja i granica, bivajući *soundtrack* zabranjene ljubavi kroz različite epohe.

Unatoč skromnom krajobrazu zvuka koji odgovara trojednoj strukturi, glazba je snažna i učinkovito doprinosi atmosferi filma, posebno ističući se u prvom dijelu s moćnom trubom. Iako je glazba u drugom dijelu skromnija, elektronički zvuk braće Sinkauz efektivno prati radnju i razvoj protagonista Luke, odnosno:

Njegovo pokajničko putovanje Mariji kroz krajolike Dalmatinske zagore prati elektronička glazba braće Sinkauz. Kao i prethodna neprizorna glazba, ona je gotovo neprimjetna te se sastoji od dugih tonova. Djeluje jednostavno, no zapravo je izrazito važna, efektna i na više načina uklopljena u film. Elektronički zvuk parira prizornoj glazbi sekvence, dugi tonovi stvaraju napetost i iščekivanje Lukinog cilja, dočim jednostavnost odgovara napuštenim krajolicima koje vizualno prati.

Rad braće na filmskoj glazbi možda najbolje predodčuje upravo rad na Zvizdanu Dalibora Matanića, za čiju glazbu Alen Sinkauz opisuje pristup eksperimentu zvukom:

Kroz zvukovlje techna provukli smo pulsirajuće atmosfere, psihodelične dronove, distorzirane glasove i trepćuće frekvencije. To je bio prvi ozbiljan filmski session zato što većinom skladamo za film kad je snimanje sessiona završeno. Moglo bi se čak reći u našem slučaju da je skladba za film u biti montaža zvuka u postprodukcijskoj fazi. To znači da na film ulaze samo dijelovi snimljenog sessiona ili možda samo dio korištenih instrumenata ili poneki aranžmani. Dakle, sami snimamo, izvodimo, miksamo, produciramo i montiramo glazbu za film. Nemamo običaj notno zapisivati glazbu kad je mnogo brže i efikasnije, bar u našem slučaju, snimiti ju i odmah čuti/vidjeti u kakvom je odnosu sa slikom.

U intervjuu za Nacional uoči premijere filma 2015., Alen metaforično opisuje glazbu ove kino-uspješnice koja im je bila i prag iz svijeta zvuka u svijet slike i zvuka:

Glazba je u „Zvizdanu” ravna suncu, životinjama, prirodi koja sav taj kaos samo promatra i ima svoju frekvenciju. Najteži zadatak je upravo bio pronalaženje te frekvencije koja je stopljena sa slikom. Dakle, umjesto klasičnih tema morali smo pronaći motive u samom zvuku i zadržati tu istu poetiku tijekom cijelog filma. Matanić nam je pritom bio od velike pomoći jer je osjećao i imao viziju na kojim dijelovima želi glazbu.

„Bosonogi car“ (koprodukcija, 2019)

Braća Sinkauz nastavljaju sa stvaranjem u filmu „Bosonogi car”, djelo je to belgijskih redatelja Petera Brosensa i Jessice Woodworth te hrvatske manjinske koprodukcije, a svjetsku premijeru doživio je u programu Suvremene svjetske kinematografije na Međunarodnom filmskom festivalu u Torontu.

Film, snimljen u belgijsko-hrvatsko-nizozemsko-bu-garskoj koprodukciji, u potpunosti je realiziran u Hrvatskoj, s Brijunima kao glavnom lokacijom i Pulom. Nastavak prethodnog filma „Kralj Belgijanaca”, „Bosonogi car” prati nove zgrade glavnog lika, Kralja Belgijanaca, koji nakon ranjavanja u Sarajevu završava na otoku nekadašnje Titove ljetne rezidencije.

Svjetska premijera na prestižnom torontskom festivalu predstavlja novi uspjeh za autorski dvojac Brosens i Woodworth, poznat po filmovima poput „Khadak”, „Altiplano” i „The Fifth Season”.

„Dnevnik Diane Budisavljević“ (2019)

Jedan od filmova o kojem se godinama govorilo u suvremenoj povijesti (kinematografije) jest „Dnevnik Diane Budisavljević”, redateljice Dane Budisavljević, o heroini koja je tijekom NDH spasila najmanje sedam tisuća srpske djece.

Ovo moderno remek-djelo domaće kinematografije, koje je uvršteno i u nastavni kurikulum, karakterizira minimalistički pristup u režiji, dok glumci iznose diskretne izvedbe bez pretjeranih gesti, kako to piše Nenad Polimac.

Radi se o umjetničkom djelu koje odiše samozataj-nošću, usklađujući se s karakterom same junakinje filma, a tome svakako doprinosi prikladna zvučna slika, odnosno montaža zvuka, braće Sinkauz. Ovim filmom možda najviše demonstriraju svoju tenden-ciju nepridržavanja predvidljive strukture glazbe, pa atmosferično rastezanje granica zvuka oblikuje never-balni patos filma.

Iva Kolar, novinarka Zih.hr, 2019. napisala je u svom filmskom osvrtu kako „dojmljiva glazba braće Sinkauz također pojačava osjećaj muzejske tišine i gotovo bolna suzdržanost Alme Price.”

„Vještice: Povijest magije kroz stoljeća“ (2022)

Na stotu obljetnicu švedskog hororca „Vještice: Povi-jest magije kroz stoljeća” (šved. *Häxan: Ett kultur-historiskt föredrag i levande bilder*) na motovunskom su brdu u zadnjem izdanju festivala u ovom istarskom gradiću skladali prigodne partiture i izveli ih u gluho doba noći uz pomične slike na srebrnom platnu.

Iskustvo je to koje su filmofili posebno cijenili znajući da je prvi zvučni film prikazan 1927. godine, a dotad je iskustvo i proživljavanje oblikovala živa glazba, što bendova, što orkestara, ovisno o veličini filma, kao i samog prikazivača.

Tonski pečat

Pri koncertnom izvođenju, naglasak dvojca je na dramaturgiji zvuka i trajanju, a ne klasičnom reper-toaru ili jazz glazbi. Nastupaju s različitim ansam-blima unutar improvizacijskih okvira kako bi istražili nove dimenzije glazbe, ali i mogućnosti zvuka.

Njihov bend Roj osa produbljuje i širi dogovorene mikro-situacije, usmjeravajući se prema zadanim točkama koje mogu biti tipologije zvuka ili mikro-mo-tivi. Kada stvaraju glazbu za film, direktno je snimaju i montiraju kako bi se uklopila s vizualnim elementima ili podržala željenu dramaturgiju.

Presudna odrednica njihova zajedničkog rada jest održavanje svježine u procesu, čime svaki stil postaje prirodan, a kada stvaraju za film, sekvence od njih dobivaju raznolike stilove. Imperativ jest da glazba

funkcionalno djeluje za film, što se može primijetiti u različitim pristupima koje su koristili za filmove poput „Goran” Nevija Marasovića, „Dnevnik Dijane Budisavljević” Dane Budisavljević ili „Zora” Dalibora Matanića, gdje su eksperimentirali s različitim žanrovima, a koliko su to uspješno izveli potvrđuju Zlatne arene za te naslove.

I sigurno se pitate s kojim redateljskim imenom se najviše „slažu”, tko je Burton njihovom Elfmanu, a odgovor je u redatelju Vladislavu Kneževiću, kolegi i prijatelju čiji eksperimentalni filmovi postavljaju glazbu u dijalog s povijesnim kontekstom. Njihov odnos nije samo suradnja, već i komunikacija između prošlosti i sadašnjosti.

Stilistkinja i kroatistkinja Gabrijela Bionda Puljić u doktorskoj disertaciji u multimodalnoj analizi kazališnih drama spominje i glazbeni modus braće Sinkauz, pa se poziva na Suzanu Marjanić koja rad Sinkauza „ubraja u glazbene performanse s manipulacijom zvučnim efektima“. Kako napominje Marjanić, neki ih glazbeni kritičari uspoređuju s eksperimentalnim glazbenim performansima Laurie Anderson, a oni sami vide se na glazbenom tragu industrijskoga benda Einstürzende Neubauten [(2017: 99) u Bionda 2022: 149)].

Braća Sinkauz postavljaju novi standard u domaćem svijetu skladanja, odmičući se od klasičnih partitura prema eksperimentiranju sa zvukom. Njihova tendencija prema slobodnom oblikovanju zvučne slike, umjesto vezivanja uz stroge note, otvara vrata nesputanoj kreaciji. Umjesto da se ograniče notama na papiru, koriste zvučni eksperiment kao putovanje u nepoznato, gdje svaki ton postaje pigment u slikanju emocionalnog pejzaža.

Pristup im unosi osvježeno u svijet filmske glazbe, izazivajući nas da preispitamo što to znači biti skladatelj. U njihovim rukama glazba postaje živopisno platno na kojem slobodno kroje priče, izvan okvira klasičnih notacija. Eksperimentalni duh Nene i Alena ne samo da oblikuje zvuk za film, već i pomiče granice onoga što smatramo glazbom, potvrđujući da je igra temelj slobode.

Izvori:

Privatna korespondencija s Alenom Sinkauzom
Moć glazbe i ljubavi: Zvizdan (Lucija Šoštarić, FILMOVI.hr)

Motovun Film Festival (Vještice: povijest magije kroz stoljeća)

HAVC: Bosonogi car

Gabrijela Bionda: Stilističko čitanje suvremene hrvatske drame - od dramskoga do kazališnog teksta (doktorska disertacija)
‘Suradnja s Matanićem na ‘Zvizdanu’ bila je za nas kreativno i dragocjeno iskustvo’ Nacional.hr (Dubravko Jagatić)

Dnevnik Diane Budisavljević: Samozatajno svjedočanstvo o ljudskosti - Ziher.hr (Iva Kolar)

<https://ziher.hr/sklapatelj-hrvatski-filmski-skladatelji-braca-sinkauz/>

Lada Žigo Španić, književnica, esejistica i voditeljica tribina u DHK: Pravi život događa se na marginama, a ne u centru stvari!

111. Ana Fabijanović

Novinarski projekt:
**Umjetnost u potrazi za
tumačima i publikom, a
vrijedi i obrnuto**

Elektronička publikacija:
News portal HIA

Broj objavljenih članaka: 6

Datum objave izabranog članka:
14. srpnja 2023.

Lada Žigo Španić dugogodišnja je književnica, kritičarka, esejistica i voditeljica književnih tribina. Diplomirala je komparativnu književnost i filozofiju na zagrebačkom Filozofskom fakultetu. Dobitnica je Nagrade Europske unije za književnost 2012. godine, za roman Rulet. Kao dobitnica Nagrade EU često gostuje u inozemstvu na sajmovima knjiga i sveučilištima. Objavila je sedam proznih knjiga, a djela su joj prevedena na talijanski, španjolski, slovenski, albanski i druge jezike.

Živi i radi u Zagrebu kao samostalna književnica. Članica je Hrvatske zajednice samostalnih umjetnika i Društva hrvatskih književnika, gdje vodi književne tribine.

Već dugo vodite tribine u Društvu hrvatskih književnika. Primjetna je promjena koncepcije tribina „Susreti u DHK“, a uveli ste i novu tribinu „Bez cenzure“. Kako je došlo do te promjene?

U Društvu hrvatskih književnika vodim tribine već trinaestu godinu, a pozvao me je tadašnji predsjednik Borben Vladović koji mi je predložio i da se učlanim u DHK. Od nedavno sam promijenila koncepciju tribina, velikim dijelom i zbog sve manjih javnih sredstava koja ne mogu pokriti sve promocije i veliki broj

sudionika. No, ovako je koncepcijski ispalo još bolje. Što manje para, više ideja. Tribine „Susreti u DHK“, koje su desetljećima bile promocije novih knjiga, preoblikovala sam u zanimljive intervjuje koje vodim s važnim autorima zamjetnih opusa. Uz to, i dalje se promoviraju knjige. Nadam se da će svake godine novi pisci dolaziti na red, ostanem li raditi ovaj posao. Publika uživa slušati Stjepana Čuića, Dubravka Jelačića Bužimskog, Marinu Šur Puhovski, Ernesta Fišera, Ivanu Šojat, Milka Valenta i mnoge druge autore koji živopisno govore o svom stvaralačkom putu, sjećaju se svojih generacija, svjetonazora, o poznanstvima s drugim autorima, književnicima, filmašima, kazalištarima. Te su tribine i male slikovite povijesti naše književnosti, u sociološkom i kulturološkom kontekstu. S obzirom na to da je pisac u hrvatskim medijima jedva zastupljen u odnosu na glazbenike, glumce i druge vrste umjetnika, ove tribine mogle bi se zvati i „Upoznajte pisca!“ Uvijek živi ona Barčeva „veličina malenih“, ali živi, da parafraziram, i „malenost velikih“. E takvi nas pisci zanimaju – velika opusa i velike skromnosti. Takve pisce ljudi vole, a kada ih upoznaju i kao zanimljive osobe, još više zavole i njihove knjige.

Za tribinu „Bez cenzure“ zovem pisce različitih svjetonazora, što je bitno za polemiku

Neosporno je da i nova tribina „Bez cenzure“ ima odličan medijski odjek. Kako ste došli na ideju da pokrenete tu polemičku tribinu?

Tu sam tribinu predložila Upravnom odboru DHK, koji je ideju jednoglasno prihvatio. Ugodno sam iznenađena izvrsnim odazivom medija koji dobro prate i spomenute intervjuje. Ima nas na portalima, u Vijestima iz kulture HTV-a, u radijskim programima, u emisiji Dobro jutro, Hrvatska, na društvenim mrežama... Nacional je objavio veliki tekst (odnosno intervju sa mnom u povodu tribina), što mi je izuzetno drago zbog vrijednih sudionika. A i ovim intervjuom Vi ste mi dali priliku da govorim o tribinama i na tome vam velika hvala.

Teme su provokativne, važne za hrvatsku kulturu i evo nekih dosadašnjih naslova: „Koliko institucije podupiru domaćeg pisca?“, „Pedagoška uloga književnosti

za djecu i mlade nekad i danas“, „Zašto ne držimo dovoljno do svoje kulturne baštine?“, „Jesu li pisci i danas žrtve politike“ itd. Mogla bih sada nabrojati mnogo tema i mnoga imena koja su sudjelovala, od Dražena Katunarića, Stjepana Čuića, Sibile Petlevski do Tomislava Domovića, Milane Vuković Runjić, Tomice Bajsića... Zovem pisce različitih svjetonazora, što je bitno za polemičku tribinu. Ispričavam se što ne mogu spomenuti sve zaslužnike, no ionako je sve zapisano na web stranicama DHK i u medijima.

Znači li naslov „Bez cenzure“ da cenzure još ima u našem društvu i kulturi?

Naslov „Bez cenzure“ stavila sam kako bi zvučao kao poziv na slobodu. U stilu: „Ljudi, dođite, kažite što mislite o važnim problemima naše književne scene!“ Uz uvijek ugledne sudionike sudjeluje i publika, jer želim da se svi u dvorani osjećamo jednako vrijedni, što stvara i neki topao osjećaj zajedništva, tako rijedak u kulturi egoističnoga nametanja. A cenzure u našem društvu i danas ima, naravno, kao i u svakom. Nema režima, ima dosadnog i jednoličnog pripetavanja između lijevih i desnih, što nalikuje na reprizu lošega crno-bijelog filma. Ima i puno autocenzure, a to je ona naša vječna poniznost, u stilu „Ne bi se štel mešati“, što stvara apatiju i u medijskom prostoru. Histerija se tada seli u komentare ispod tekstova, koji više nalikuju na izživljavanje kojekakvih anonimusa negoli na pismenu raspravu. Na žalost, pisci se u nas i dalje dobrim dijelom dijele na „lijeve“ i „desne“, pa se sveobuhvatna književnost, paradoksalno, dijeli na neke smiješne svjetonazorske „stranke“, što u maloj kulturi kao što je naša previše dolazi do izražaja. Uostalom, pisac je prvo pisac, ovakav ili onakav, a tek onda lijevi ili desni. Dok dobro piše, na svim je stranama svijeta ili u onim Rilkeovim krugovima koji se stalno šire. Dobar pisac ima i lijevi i desni pogled na svijet, i sjeverni i južni. I opet ne možemo pogoditi gdje se točno nalazi.

Dobre knjige dezorijentiraju politikante

Znači li uvođenje ovih tribina da u javnom književnom prostoru nedostaje prave polemike?

Mislim da naša književna scena nije polemična kao ranije – sjetimo se Krleže, Matoša, Mandića i brojnih

drugih naših velikih polemičara koji su „okretali“ važne teme i dileme, stvarali od književnosti i uzbudljive drame. Danas je više riječ o tržišnim utakmicama, osvajanju prostora za promociju i samopromociju, o individualnim i klanovskim bitkama za prevlast. To je politika tržišnoga kapitalizma, u koju su, na žalost, jednako upali i umjetnici i proizvođači automobilskih guma i slatkiša. Naravno, mnogo je i tih sjajnih autora, mirno prepuštenih vremenu. Strpljen - spašen, što se kaže. Umjesto intelektualnih, naše društvo puno je političkih i sapunjarskih polemika koje nikamo ne vode. Mi smo društvo cirkusa, zabavna platforma na kojoj je Pernar važniji od obljetnice A. G. Matoša, a sapunica o grudima Zagorke popraćenija od njezinih knjiga. Mogli bismo nabrajati (i bajati) štošta.

Književne polemike važne su i kao nadomjestak za osiromašen prostor u kulturnim rubrikama u kojima su često pod istim nazivnikom kultura, afere i šoubiz. Živimo u vremenu kada svi imaju pravo na sve, što ne bih nazvala slobodom, nego kaosom. Ako svi imaju prava, nema autoriteta, nema tko što od koga učiti, a mudraci su bili temelj kulture još od grčkih filozofa.

Vratimo se na pitanje, da ne odlutam u povijest civilizacije koja u današnjoj „kulturi trenutka“ nije popularna. Plodnu raspravu moguće je donekle razviti na društvenim mrežama ako se povežete s pravom ekipom. Npr. na Facebooku možete upoznati dosta samozatajnih i pametnih ljudi, možete saznati što je sve u gradu na kulturnom repertoaru, tko je objavio knjigu, kakva je kritika gdje izišla, možete čitati nove uratke svojih kolega. Takvi iscrpni vodiči davno su ispali iz novinarstva. No, ipak su te društvene mreže nijemi prostor ispunjen slikama i riječima, u koji bismo mogli i potonuti i zaboraviti se družiti uživo. Odatle ideja za tribinu „Bez cenzure“. Polemika, živost, različitost i to – uživo! U tijelu i duhu!

Dugo ste radili u novinarstvu. Koliko vam je novinarsko iskustvo pomoglo u voditeljskom poslu?

Preko dvadeset godina radila sam u novinarstvu („Večernji list“, „Vjesnik“, „Vijenac“...) te sam naučila najvažnije pravilo: trebate spojiti aktualnu temu i bitak naslov, jer naslov je u moru svega udica kojom

možete uloviti ribicu. Nisu više dovoljne pozivnice, ljudi danas ne dolaze automatski kao lutke na koncu, nego ih treba animirati, osvajati. Svi su dezorijentirani u gomili događanja i svojih problema, pa vi morate upaliti kliker, ispružiti kažiprst, režirati dolazak. Ako su budale u povijesti zavodile mase, što ne bi i jedan pametan čovjek animirao tridesetak ljudi? Malo truda, spretnosti, mašte – i eto male lijepe gozbe! Isto vrijedi i za medije. Morate ih privući, a ne ih pokušati samo dovući informacijom o događanju. To više ne pali. Voditelji i urednici danas moraju biti i menadžeri. Nekada je urednik u izdavačkoj kući gospodski samo birao naslove, sada mora i promovirati i prodati knjige. Sve se promijenilo. Umjetnost nije više samo „uzvišena sfera“ estetike i slobode (na žalost!), nego i posao, zanat koji se povezuje s tehnologijom i drugim medijima, kako je govorio Walter Benjamin još tridesetih godina prošloga stoljeća, a s kojim se inače baš i ne slažem. Možemo raspravljati o tome je li njegovo ukidanje „aure“ umjetnosti otvaranje prostora praktičnima i nametljivima. I oni vrijedni i zatajni doći će na svoje, samo im treba vreća strpljenja. Ima puno takvih koji šute dok govore njihova djela. Oni čekaju da progovori vrijeme. Kako god bilo, u umjetnosti za svakoga ima mjesta. Popu – pop, bobu – bob, a onima kojima je svejedno – ono na što naiđu! Danas se u novinarstvu ne odgovara za poluistine, prije je bilo drugačije.

Što mislite o današnjem novinarstvu i zašto ste ga napustili i okrenuli se književnosti?

Dobro se sjećate kao moja urednica kulture u „Večernjem listu“ kako su nekada tekstovi izgledali – gledalo se ne samo o čemu se piše, nego i kako se piše. Naslovi su bili kratki, a tekstovi sadržajni. Danas je često obratno – čitamo duge naslove u kojima se ispriča skoro cijela priča na provokativan način, a ispod toga tekstovi su često tanki i suhoparni. Naslov često i nema neke veze s tekstom, kao da se „šokantnim“ opremanjem teksta čitateljima želi podvaljivati. Nekada je postojalo jasno rubriciranje, a danas se pod istim nazivnikom nađu kultura, cajke, brendirane voditeljice, botoksirane glumice, vile političara i štošta još. Danas novine možemo čitati od početka, sredine, kraja – svejedno. A da ne govorimo o senzacionalizmu koji je u nas uzeo tolikog maha da bez problema možete napisati

neistinu ili poluistinu i da za to ne odgovarate. Vani za klevetu možete dobiti milijunske odštete. Ovdje, na žalost, ne, jer se to smatra „napadom na slobodu novinarstva“, premda i ovdje postoje zakoni o informiranju. Danas se svatko poziva na svoje slobode, zato i živimo u jednoj velikoj civilizacijskoj anarhiji. Vašar svega, kruha i igara! Sve je izjednačeno, a to će dovesti i do smrti novinarstva, ako već i nije. Jer kada je sve jednako vrijedno, vrijednosti više nema.

„Vjesnik“ je još imao neke dobre rubrike (kultura, vanjska politika), ali je propao kao „državotvorni“ list. I tako sam svoje riječi prenijela u književnost, jer sam i u novinama pisala pretežito autorske tekstove, odnosno eseje i kritike. U književnosti mogu izbaciti sav višak iz sebe, mogu biti potpuno slobodna, nitko mi ne visi nad glavom i nikome se ne moram opravdavati. To je sloboda, onaj unutarnji kozmopolitski prostor ravnomjernog disanja. Prije deset godina otišla sam u samostalne umjetnike kako bih se posvetila što više pametnim stvarima i u svoja četiri zida vjerovala kako je svijet ipak bolji no što jest. Samotnjačka sloboda čaroban je izvor ljekovitih iluzija. Teško je biti na honorarima, ali je i motivirajuće, jer si stalno u borbi i pokretu, pa su ti dani dinamični i različiti, puni novih poznanstava. Ne živiš u formuli, pa se tim više uvijek nadaš boljem.

Ostanimo skromni i kad smo zapaženi. U književnosti je potrebna empatija

Objavili ste sedam knjiga i u mnogima ste itekako ušli u akutne probleme našega tranzicijskog društva, a i globalne civilizacije. Npr. u knjizi „Ljudi i novinari“ udarate na medijski senzacionalizam, u romanu „Babetine“ poigravate se s radikalnim feminizmom, u romanu „Rulet“ (koji je nagrađen Nagradom EU za književnost) prodirete u ovisnost ljudi izgubljenih u tranziciji, u zadnjem romanu „Punom parom u Europsku uniju“ govorite, opet kroz razgranatu priču, o lažnoj demokraciji. Itd. Znači, i u književnosti ste na neki način „angažirani“.

Da. I to je ono znatizeljno i dinamično biće novinarstva koje očito još čuči u meni. Jedan dio mene je introvertan, dozlaboga slojevit, drugi prpošan, prkosan. Jedan dio je artističan, drugi društven. Takve su mi

i knjige. Nije mi lako te dvije suprotnosti držati pod kontrolom, no uvijek ostajem u komadu. Ja sam vodič za vlastite pogubljene svjetove. I to sve bolji vodič, hvala Bogu, jer sam svladala trikove kako doskočiti samoj sebi. Točno u skladu s ovim vremenom: Snađi se, družite! Nema više mecena, nema onih koji ti se dive, nema velikih i malih. Svatko je sve usamljeniji dok je svijet sve bučniji. Pa, hodaj ili stoj. U oba slučaja drugi uvijek prolaze pored tebe.

No, vratimo se pitanju. Valja mi i u književnosti odabrati temu koja se ne tiče samo mene, nego i drugih, što je neka vrsta i empatije i altruizma, jer književnost nije stvar za vlastitu uporabu. Otvaram teme depresije, lažnih iscjelitelja, društvene nepravde i neimaštine, porasta ovisnosti, iluzorne društvene slobode itd. – teme koje akumuliraju nezadovoljstvo. Valja prodrijeti u probleme s margine izopačena društva, u ono što se ne vidi na površini, a govori više o životu od milijun riječi i slika. Na marginama se događa svijet, tu su veliki entuzijasti, a ne u središtu, gdje uglavnom žive oni koji vide sebe i svoje odraze u drugima. Na rubovima ovog smiješnog transparentnog svijeta žive „luzeri“, moji omiljeni, osebusni likovi koji su doživjeli sve obmane na vlastitoj koži i koji imaju potpunu slobodu reći sve, jer ništa ne mogu izgubiti. Jer politički ili financijski moćnik nema nam u književnosti što zanimljivoga za reći – on uživa u poslu i sebi, ne buni se, ulizuje se drugima i kao lik nas ne zanima, jer je lažan, neiskren i sebljubiv. Zanimaju nas oni ljudi koji prolaze ulicama pored nas, koji sjede tužno u tramvajima i u svojim stanovima, koji proživljavaju svu kompleksnost društva u beskrajnoj anonimnosti. Njih treba iznijeti na vidjelo! Tomu služi umjetnost! Većina je mojih knjiga „teška“, ali svu težinu nastojim iskazati kroz dinamičnu priču, likove i dijaloge, što je također svojevrsna „škola novinarstva“, a koja bi glasila – budi dubok i zanimljiv, jer tvoja knjiga ne pripada samo tebi, nego i čitateljima koji bi u njoj voljeli pronaći i sebe.

No moram reći kako sam se u zadnje vrijeme okrenula humoru. Sve to nevaljalo, izokrenuto i bolno u ovome svijetu nastojim teatralizirati. Nadam se da će moja nova, nadam se duhovita knjiga, izići ove godine. Dosta je crnjaka, idemo se narugati svom kretenizmu, isplaziti jezik i pokazati figu. Tada smo pravi „luzeri“

– oni koji se ne daju, koji i dalje žive po svome, svoji i neukrotljivi!

Zahvaljujući Nagradi EU, knjige vam se prevode, gostujete i po svijetu. Koliko je to važno za vaš status u domaćoj književnosti?

Koga ovdje briga za prijevode, nastupe i intervjuje koje ste dali stranim medijima? To zanima vašu užu obitelj, vaše prijatelje i neke ljude koji će vas na tim gostovanjima zapamtiti. Ne hvalimo se stranim uspjesima, jer vani i najveći hit u knjižarama nestaje nakon tjedan dana. Ostanimo skromni i kada nam se čini da smo zapaženi, jer već sutra netko će drugi zauzeti naše mjesto.

<https://www.hia.com.hr/izdvojeno/intervjui/item/34059-lada-zigo-spanic-knjizevnica-esejistica-i-voditeljica-tribina-u-dhk-pravi-zivot-dogada-se-na-marginama-a-ne-u-centru-stvari>

TAJANSTVENI NEČVEN: VELIČANSTVENA UTVRDA U GORNJEM KANJONU KRKE

Tajanstvena Hrvatska – serijal o manje poznatoj kulturnoj baštini Hrvatske

Utvrda Nečven, smještena iznad lijeve obale rijeke Krke u prominskom selu Nečvenu, predstavlja značajan spomenik srednjovjekovne fortifikacijske arhitekture u Dalmaciji. Sagrađena krajem 13. ili početkom 14. stoljeća, služila je kao kontrolna točka nad putem koji je prelazio preko Krke, povezujući jugoistočnu Dalmaciju s Bukovićem i Ravnim kotarima. Ondje su trgovci plaćali mostarinu za prijelaz rijeke, čime su Šubići i Nelipići, čije su obitelji dijelile posjede, ostvarivali značajan prihod.

U povijesnim izvorima, Nečven se prvi put spominje u ispravi datiranoj 21. rujna 1376., kojom je „knez Ivan, sin Nelipca Cetinskog“ odredio uvjete plaćanja desetina koje su pripadale njemu i njegovim potomcima. Ova desetina se s kmetovskih posjeda s Promine, uključujući sela povezana s utverdama Nečven i Kamičak, plaćala kninskom biskupu. U idućim povijesnim zapisima, Nečven se pojavljuje kao obiteljski posjed Nelipića. Godine 1388., Nelipac, sin Konstantina, nazvan „uzvišeni knez Nelipac od Nečvena“, te 1421. godine, njegova supruga Jelena, kao „udovica pokojnog Nelipca, sina Konstantina od Nečvena“, evidentirani su u povijesnim dokumentima. U 16. stoljeću, oko 1522. godine, Nečven je pao pod tursku vlast. Izvorno je bio sjedište nahije, a potom i kadiluka. Tijekom Kandijskog rata 1647. godine, mletački uskoci su uništili most na Krki ispod Nečvena. Godine 1648., Nečven je zapaljen na

112. Ivan Mihaljević

Novinarski projekt:
Tajanstvena Hrvatska
- serijal o manje
poznatoj kulturnoj
baštini Hrvatske

Elektronička publikacija:
ArtCaffe

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
22. kolovoza 2023.

naredbu Leonarda Foscola nakon povlačenja turske vojske, koja se predala mletačkim uskocima, Šibenčanima i Trogiranima. Nakon mira iz 1670., Nečven se ponovno našao pod turskom vlašću do konačnog izгона Turaka i oslobođanja Knina 1688. Godine 1670. Skradinjani su preuzeli kontrolu nad utvrdom, braneći pogranična područja. Utvrda ima nepravilan četverokutni oblik, a obrambeni zidovi na jugozapadnoj strani prate prirodni teren, dosežući visinu od osam do deset metara na nekim dijelovima. Ulaz na sjevernoj strani nadzire poligonalna kula.

Unutar utvrde nalazi se prostrano dvorište s stubištem koje vodi prema povišenoj središnjoj zaravni. Na vrhu utvrde ističe se višekratna kružna kula, sačuvana u visini jednog kata. Zidovi utvrde izgrađeni su od klesanog kamena s vapnenom žbukom. Od 2011. provode se sustavna arheološka istraživanja i dokumentacija utvrde, uz istodobno konzerviranje otkrivene arhitekture. Tijekom istraživanja otkriveno je mnogo zanimljivih nalaza, uključujući graviranu keramiku s glazurom i talijansku majoliku. Posebno značajno otkriće je izuzetno dobro očuvani „zadak topa“ (mačkula).

Trošenj

Srednjovjekovna utvrda, smještena na impozantnoj klisuri desne obale rijeke Krke, uzdiže se kao odgovor na utvrdu Nečven, koja stoji na suprotnoj strani rijeke. U 14. stoljeću, utvrdu Trošenj podigli su članovi moćne obitelji Šubić kako bi osigurali nadzor nad ključnim mostom koji je premošćivao rijeku Krku. Ne samo da su obje utvrde, Trošenj i Nečven, podignute gotovo na istoj nadmorskoj visini – prva na 243, a druga na 242 metra – već su i svojom prisutnošću naglašavale strateški značaj ovog područja. Dokumenti iz 1437. godine spominju utvrdu i susjedno selo Čučevo pod imenom „villa Chuchevno“. No, nakon protjerivanja Turaka, Trošenj je napušten, kao i većina utvrda duž rijeke Krke, te je s vremenom postao predmetom propadanja. Most koji je premošćivao rijeku Krku kod Nečvena i Trošenja zabilježen je sredinom 17. stoljeća, da bi potom bio razrušen. Sam izgled utvrde Trošenj odražava njen nepravilan oblik, oblikovan konfiguracijom terena na kojem se uzdiže. Njezina arhitektura uključuje obrambene zidine, kružnu kulu te prostorijske namijenjene stambenom i drugim funkcijama.

Promjer kružne kule iznosi otprilike pet metara, dok je prosječna debljina zidova oko jednog metra. Neda-leko kružne kule otkrivaju se ostaci utvrđene zgrade. Uz to, uočljivi su tragovi četverokutne kule s manjim prozorima i prostranim polukružnim otvorima. Danas, put prema utvrdi Trošenj vodi nas kroz selo Čučevo, gdje se ukazuje pješačka staza koja vodi iz smjera Kistanja. Uzorci arhitekture i povijesti utvrde Trošenj, zajedno s njenim susjedom Nečvenom, svjedoče o složenim obrambenim mrežama koje su nekoć čuvale ovu važnu prominsku regiju.

Općina Promina

Smještena je u Šibensko-kninskoj županiji, sjeverozapadno od grada Šibenika i prostire se na području od oko 69 četvornih kilometara. Promina je općina s bogatom poviješću i kulturnom baštinom te je poznata po svojoj prirodnoj ljepoti. Glavno naselje u općini je Promina, koje broji nekoliko stotina stanovnika. Ostala naselja uključuju Konjevrate, Potkonje, Gornje Ogorje i Radošinovac. Stanovništvo se tradicionalno bavilo poljoprivredom, stočarstvom i vinogradarstvom.

Očuvani ruralni krajolik i netaknuta priroda privlače sve više posjetitelja. Središnji simbol Promine je istoimena planina koja dominira krajolikom. Planina Promina, visoka 1147 metara, pruža prekrasan pogled na okolne gradove, more i otoke.

To je iznimno popularno odredište za planinarenje i rekreativne aktivnosti. Na vrhu se nalazi crkva Sv. Mihovila, koja datira iz 14. stoljeća te predstavlja kulturni i povijesni spomenik. Kroz općinu Promina teče nekoliko manjih rijeka i potoka. Također, područje je obogaćeno florom i faunom, s brojnim biljnim i životinjskim vrstama karakterističnim za mediteranski krajolik. Općina Promina organizira različite kulturne i tradicionalne događaje tijekom godine, kao što su „Prominske Igre“. Tako se promiče očuvanje lokalne kulture i tradicije te se privlače posjetitelji iz različitih dijelova regije.

<https://artcaffe.eu/necven-nepoznati-zidovi-vojne-povijesti-u-kanjonu-krke/>

Trebat će između pet i deset godina da bi željeznica došla u zadovoljavajuće stanje

Hrvatska je krenula u obnovu željezničkih pruga, ali s dosta zastoja, pa tako ni pruga duga 38 kilometara od Dugog Sela do Križevaca još nije gotova, iako je trebala biti završena još 2020. godine. Otkako je Račanova vlada izgradila dobar dio autocesta pa sve do danas, vlade su potpuno orijentirane na autoceste i velik dio pruga nije obnavljan tridesetak godina. O budućnosti željeznice u Hrvatskoj za Forum.tm govorio je prof. dr. Borna Abramović, redoviti profesor Fakulteta prometnih znanosti.

– Sve željezničke pruge treba modernizirati, baš sve. Željeznica može prevesti velike količine robe i jedan je od najdostupnijih načina prijevoza. Valja znati da se jakost svake države mjeri u jakosti željeznica. Spomenut ću tu kao primjer Švicarsku i Japan s odlično uređenom i razgranatom željezničkom mrežom – kaže naš sugovornik.

Ističe kako je u vrijeme gradnje autocesta velik dio državne administracije bio koncentriran na nju, pa bi se tako trebalo i sada organizirati kad je riječ o obnovi željeznice.

113. Silvana Perica

Novinarski projekt:
Transformacija

Elektronička publikacija:
Forum.tm

Broj objavljenih članaka: 9

Datum objave izabranog članka:
29. studenoga 2023.

– Ne stojimo tako loše kad je riječ o elektrifikaciji pruga, jer je 36 posto pruge elektrificirano. Međutim, pravci prema Dalmaciji nisu i sve pruge prema jugu treba modernizirati, od Ogulina prema Kninu, Zadru, Šibeniku, Splitu. To bi donijelo brži prijevoz i manje zagađenje okoliša – kaže dr. Abramović.

Prognozira i kako vjerojatno ne bi više od desetak posto turista dolazilo vlakovima, jer Hrvatska je auto-destinacija i naši gosti iz Austrije, Njemačke, Češke lako dolaze automobilom na more. U posljednje vrijeme sve veći broj turista dolazi avionima, vidi se to po rastu prometa na aerodromima u Puli, Zadru, Splitu i Dubrovniku. Ipak, na vlak bi vjerojatno prešli turisti koji uživaju i u samom putu, jer je putovanje vlakom poseban doživljaj.

– Vlakom dolaze turisti iz Poljske, Češke, Slovačke i Mađarske; ali Mađari, primjerice, ipak u velikoj većini stižu automobilima i tako će i ostati – kaže dr. Abramović, voditelj nove katedre za organizaciju željezničkog prometa.

– Ipak, obnova pruga bi se isplatila, jer je teretni promet vlakovima profitabilan. Država treba uložiti u infrastrukturu, u pruge, kolodvore, stajališta i ostalu tehničku opremu, kao što ulaže i u ceste i drugu infrastrukturu. U ovom trenutku imamo 18 privatnih prijevoznika u teretnom prometu i svi oni jako dobro posluju – ističe. Dakle, teretni vlakovi jako su isplativi, ali s putničkim prometom već je drugačije i tako nije samo u Hrvatskoj, država potpomaže one linije koje ne mogu biti komercijalne, jer se računa na opću društvenu korist.

– Primjerice, kad bi Vlada ukinula neku slabo isplativu liniju u Slavoniji, Osijek – Strizivojna ili Vrpolje, pitanje je kako će đaci ići u srednju školu, a stariji na posao – objašnjava naš sugovornik.

Elektrifikacija pruga donosi i smanjenje emisije stakleničkih plinova, jer valja znati da autobus zagađuje puno više od diesel lokomotive, dakle vlak je manji zagađivač i kad nije električni. Zanimljivo je i da bi uskoro trebali voziti baterijski vlakovi na liniji Varaždin – Lepoglava – Golubovec, koje će proizvoditi Končar.

Na pitanje zašto se kasni s radovima na nizinskoj pruzi prema Rijeci i zašto su građevinske dozvole sa zakašnjenjem dostavljene izvođaču radova, dr. Abramović kaže kako nema dobre organizacije.

– Još od 1860. godine, kad je izgrađena prva pruga u Hrvatskoj, nikad nismo imali više novca za željeznicu u Hrvatskoj nego sad. Moraju se osnovati timovi ljudi koji će voditi projekte. Imamo i dobar primjer gradnje pruge na dionici Križevci – granica s Mađarskom, koja ide odlično. Valja reći da je ta dionica skuplja nego Pelješki most, jer se grade dva kolosijeka po kojima će se moći voziti vlakovi 160 kilometra na sat, a gradi se i novi most preko Drave – kaže profesor Abramović, dodajući kako zaslugu za gradnju u rokovima imaju turski izvođači radova i hrvatski inženjeri koji obavljaju nadzor.

Nakon što je tri desetljeća sva pažnja bila usmjerena na autoceste, pruge su konačno došle na red za obnovu. Kako bi došle u zadovoljavajuće stanje, trebat će, procjenjuje naš sugovornik, između 5 i 10 godina.

U jednom svom radu dr. Abramović bavio se i aerodromima. Naime, zračne luke do kojih dolazi željeznica u velikoj su prednosti pred ostalima, jer vlak olakšava daljnji transport avionskog tereta. Avioni ne prevoze puno tereta kao brodovi ili vlakovi, ali je to uglavnom vrlo vrijedan teret. Zanimljivo je da bi do zagrebačkog aerodroma 'Dr. Franjo Tuđman' trebalo izgraditi svega 2,5 km pruge do pruge Zagreb – Sisak.

– Zagrebački aerodrom vrlo lijepo napreduje i uskoro bi mogao prijeći 5 milijuna putnika na godinu, a tada nastaje problem, jer svi ti putnici taksijima i autobusima ne mogu brzo doći do grada. Vlak bi to najbrže riješio, a Zagreb bi mogao postati i čvorište za avionski teretni promet za cijelu Jugoistočnu Europu – kaže Abramović.

Dodaje kako, primjerice, aerodrom u Zurichu ima željeznički kolodvor ispod zgrade s kojeg se može otputovati bilo gdje u Švicarsku, a u Frankfurtu su dva željeznička kolodvora kod zračne luke.

Slično bi se moglo povezati dalmatinske luke, koje bi boljom željeznicom mogle rasti i više nego sad. Zadar

se specijalizirao za soju i naftne derivate, Šibenik za fosfate i umjetna gnojiva, a Split za žitarice.

– Dalmatinske luke rade dobro, a mogle bi i bolje kad bi bile bolje povezane vlakovima – ističe dr. Abramović. Valja reći da do Zadra putnički vlakovi ne voze već gotovo 10 godina, a teretni prođu, ali samo povremeno.

Ovih dana i Ivan Kršić, šef uprave HŽ Infrastrukture, najavljuje ‘desetljeće željeznica’, ulaganje od šest milijardi eura. Nadajmo se bez tolikih kašnjenja kao dosad, ili kao u obnovi nakon potresa, jer ni tu nije bio problem novac nego realizacija projekata.

<https://forum.tm/vijesti/trebat-ce-izmedu-pet-i-deset-godina-da-bi-željeznica-dosla-u-zadovoljavajuće-stanje-8014>

Skitnje novoga iverja (7)

U povodu 150. obljetnice rođenja Antuna Gustava Matoša (Tovarnik, 13. lipnja 1873. – Zagreb, 17. ožujka 1914.) i stote obljetnice rođenja Matka Peića (Požega, 10. veljače 1923. – Zagreb, 30. listopada 1999.) donosimo nizanku od osam književno-novinarskih putopisa nadahnutih djelima dvojice velikana hrvatske književnosti.

Zapitam se pred Vašim kipom, dragi Gustl, biste li jednakom snagom opleli i po hrvatskoj desnici i ljevici, dajući caru carevo, a Bogu Božje, raspravljajući o svim važnim pitanjima iz različitih perspektiva, ne dopuštajući ruganje s himnom i zastavom, ali ni trajnim opravdanjima da je propast Austro-Ugarske Monarhije, slijedno i dolazak jugoslavenskih država, sukrivac baš svemu lošemu u hrvatskom društvu. Ta trideset godina živimo u suverenoj Hrvatskoj, istina, opterećenoj u posljednjem desetljeću bruxelleskim naptucima, ali državi koju ste i sami sanjali, vjerujući da dok bude srca, bit će i Kroacije. Osim tih stereotipnih citiranja, mjenjenih po obljetničkim godinama, izostanak hrabrosti, eufemizam za strah, kao da je raširio svoja krila, Vama – Matošu iza leđa, na Trgu sv. Marka gdje se i donose odluke tzv. narodnih zastupnika. Odluke koje ignoriraju većinski narodni duh, odluke koje nemaju ključnih doticaja s popisom stanovništva, jer inače bi i slika nacionalne države izgledala drukčije. Ovako smo sluge slugama, u čekanju novoga svođenja na ostatke ostataka (bez hedervaruma ovoga puta),

114. Tomislav Šovagović

Novinarski projekt:
**Skitnje novog iverja -
uz obljetnice rođenja
A.G. Matoša i Matka
Peića**

Elektronička publikacija:
Portal HKV

Broj objavljenih članaka: 8

Datum objave izabranog članka:
30. rujna 2023.

mi nekadašnje predziđe kršćanstva, danas licemjerni busači u prsa da se, tobože, ispunjavaju narodne želje. Što biste, dragi Matošu, pisali da se probudite iz mirogojskoga humka, nesvjesni korova nad vlastitom glavom, izgubljeni u eri mahom ekonomski mislećega svijeta, orijentiranoga na malene tipkovnice, zagledanoga u čudne zaslone natopljene sve ažurnijim i sve nebitnijim informacijama?

Ah, dragi i poštovani Gustl, kako spomeničkim očima sagledati sadašnjost, kada ona izmiče pod nogama, vijesti se smjenjuju brzinom svjetlosti u tom posve mašnjem mraku, stvarajući privid slobodnoga izbora, čak i kada on uopće ne postoji. Svatko zagledan u svoj zaslon, skriven iza nadimka, komentira odvažno događaje, ali pod uvjetom da podatci ostanu poznati redakciji. Rječnik je komentara kočijaški, društvene mreže preplaviše svijet, samo onaj šećerni osnivač uživa u njima, kao i gospoda iz Silicijske doline, moćnija od najmoćnijih Sicilijanaca New Yorka. Optimisti, pomireni s prolaznošću vremena, reći će da je svako donosilo napredak, pa i ovo zaglupljeno tehnologijskim čudima, korištenima na sve negativnije načine. I Vi biste, dragi gospodine Matošu, bili okruženi trolovima koji unakazuju Vaše cijenjeno ime i prezime, smatrajući ga reliktom minuloga stoljeća, kao da niste pilarovski prorokovali što se sve Hrvatu može dogoditi ako dopusti da ga tuđinska čizma gazi ili svjesno odustaje od borbi za svoje ideale, pa stajalo ga i zdravlja. Ostali biste osupnuti glazbom koja trešti iz automobila i noćnih klubova, cajkama i trapom, o devalvaciji riječi i njihova smisla da i ne pišem, dok se uozbiljeni čudite vrevi iz uspinjače, posjetiteljima iz dalekih zemalja, željnima vidjeti što je ostalo hrvatsko u Hrvatskoj. Dovoljno je prošetati se od Trga bana Josipa Jelačića do Britanskoga trga, zadaća za novinarske početnike, da izbrojite hrvatske nazive na trgovinama, sumnjam da biste prepoznali Zagreb, obamro od bježanja pred hrvatskim pojmovima, kao da su kužna. I tako unedogled, engleski jezik novovjeke kolonizacije, eventi i street food i q&a na sve strane, kao da nikada nije postojao ni taj slatki kaj, a za njim ni ča i što. Ne bih želio ostati isključivo na jezičnim pitanjima, ali ona su od neprocjenjive važnosti za izumirući hrvatski narod. Ako s onoga svijeta (u što čisto sumnjam) ne pratite crne demografske prognoze, uskoro nas ne će biti ni tri milijuna u Domovini,

ljubljenoj, voljenoj, zapuštenoj, centraliziranoj i svedenoj na bruxellesko-engleski Zagreb. Dobro je, tješimo se, dok se vlastita imena i prezimena ne krenu anglizirati, što može postati masovnom pojavom, s obzirom na to da se polako ali sigurno odričemo svega identiteta. Znam da ste kod Klanjca napisali „gdje je Hrvatska najbjednija, tu je najhrvatskija“, ali mi doista imamo sve rjeđi komadić zemlje koji nazivamo svojim i(li) koji ne će biti moguće kolonizirati, ma kako se tješili Racineovim pravdašem, francuskim seljakom i Zagorcem koji se kao veliki bolni zub ne da iščupati iz te iste, sve privatiziranije zemlje. U svojem dobu čudili ste se hotelskoj Opatiji, povlačeći se u grobnički mir, a danas imamo betoniziranu obalu, sve češće u rukama stranaca, ograđena privatna kupališta inozemnih skorojevića, čemu naš čovjek doskače pretvarajući djedovu staju u Etnoland ili hostel s tri zvjezdice, za iznajmljivanje kupacima u vrućim ljetnim mjesecima. Ako ste i ostali zabezegnuti strkom ranih hotelskih naselja, u izabranom liberalnom kapitalizmu ono je snažnije udarilo po Kičmanovićem plećima, pretvarajući nas u jeftine imitatore stranjskih trendova, s tim tko zna kad nabijenim kompleksom manje vrijednosti, jednako najbjednijim i najhrvatskijim od svih poznatih kompleksa.

Radije bih nas poveo u ono loborsko povećerje, gdje još možeš vidjeti seljaka s vilama i dovezenim trupcima, pokloniti se ugaslim kurijama, makar i s onim nepodnošljivim vonjem prolaznosti iznutra (gledat ćemo zato samo izvana), nasmijati se čuvarici sv. Ani i pojesti lovački gulaš na obronku, sladeći se domaćom rakijom od bijelih šljiva. Samo tako nakratko zaboraviti sve što jesmo postali, u ovom bezvremenskom limbu čekanja trećega društvenoga poretka, ali upozoravam, pred njim ne pomaže ona Novalisova da je od svih otrova najljući ljudska duša, i ona je samo algoritamski zbroj, u glavama moćnika koji kroje svjetske politike i pretvaraju osobe u automatizirane potrošače, nenaviknute zapaliti vatru, napisati pismo, istesati kotač i pronaći vodu u šikarastoj gusterni.

Nemojte se čuditi nemoćnosti hrvatskoga čovjeka. Ona je tako žalobna, i nije jedino hrvatska „odlika“, raspadajući svijet nametnuo je svoja pravila, otimati se mišlju ne znači nužno dobiti i kaznu zatvora zbog verbalnoga delikta kao prije pola stoljeća, ali postoje

mehanizmi koji će tu zdravu, narodnu misao proglašiti nazadnom, zatučanom, nepripadajućom sekulariziranom planetu svemoćnih ljudskih prava u kojoj tako malo prostora ostane za običnoga Gospoudina Noubadija, nebitan šarafić u dobro podmazanom birokratskom aparatu. Jer postoji uvjerenje da se može misliti, ali onako kako misliti ne određuje pojedinac, već društvo. Dobra podloga za književno stvaralaštvo, ako i ono ne bude osuđeno na samizdat, jer, podsjećam, kao što ste svojevremeno primijetili, pošast pisanja (ako svi „pišu“, ne piše nitko) u razdoblju kada je riječ imala težinu, ona odavno (osobito pisana), gubi bitku, pa i novinstvo interesa, nasuprot književnosti potrebe. Sve pomalo biva ugušenim, ili, ako i objelodanjenim, onda ignoriranim i marginaliziranim. Što je veća kazna? I kako se ponašati znajući da pisanim djelom ne možete utjecati na svijet kao u Vaše vrijeme. Razumijem, zaustavljeni ste u življenju nadomak Velikom ratu, ne mogavši pojmiti silinu zla u koje čovječanstvo srljaše. Traktati bi nam trebali za analizu posljednjih stotinu godina, dublji i od Grassove knjige „Moje stoljeće“, koje je pokušalo utješiti veličanstvenošću izuma tijekom ne vremena.

Znate li što najviše boli kada se vratimo na Hrvatsku? Sve odluke donose se na stotinjak metara udaljenosti, između jecajućih orguljaških očevih zvukova, od strane osoba profesionalno zavađenih, a privatno dobrih, s najjeftinijom menzom u gradu, onom saborskom, dok običnomu svijetu poskupljuju namirnice, osobito nakon turobnoga prelaska iz kune u euro. Više nemamo ni vlastite valute, otkupljeni smo rukama svemoćne gospodarice Europske unije, njihova škuda vrjednija je od svih naših nastojanja za očuvanjem samobitnosti i kakve-takve samostalnosti. Zato i jesmo – tu gdje jesmo. Netko će reći, Hrvati samo gundaju, zapravo žive dobro i komotno. I ta je tvrdnja točna, gledana očima inozemnih, a i domaćih bankara koji isplaćuju masne dobiti na zaradi grcajućih u kreditima. Dužničko ropstvo, to smo mi, samo perfidno umotano u institucionalni celofan koji održava lelek sebra na podnošljivoj decibelazi, da se ne čuje izvan, danas schengenskih granica. Ali ne žalimo se, imamo predsjednika države i premijera koji vrlo mudro grgačokolinski u ciklusima opstaju na vlasti, stvarajući umjetne podjele među narodom, donoseći sebi urođenu, populističku korisnost.

Sve ovo govorim izmišljajući živost Vašega kipa koji može čuti više i dalje od podnevnoga pucnja gričkoga topa, neiznevjerene tradicije koja je preživjela i novi potres, prvi jači nakon onoga koji Vas je zatekao kao sedmogodišnjaka u toplom roditeljskom donjogradskom krilu. Plašim se kako bi zazvučala Vaša jadikovka nad Hrvatskom ljeta Gospodnjega 2023., uz sumoran zvuk violončela i trajno smrknutih brkova koji nisu odustajali od slobodne misli, ni u doba najvećih progona. Pa zaszvirajte jednu nama u čast, nama koji poštuujemo Matoševo životno djelo, nemoćni mjeriti se sa snagom riječi koju čitaju i cijene tek odabrani, ali ima ih. Ima.

(nadahnuto „Putopisima i portretima“ Antuna Gustava Matoša)

<https://www.hkv.hr/kultura/simboli/42420-t-sovagogovic-skitnje-novoga-iverja-7.html>

Sadržaj

Uvodna riječ	3
Predgovor.....	4
Što o projektu kažu sudionici? (dio izjava iz narativnih izvještaja)	6
Naglasci s predstavljanja zbornika izabranih radova i projekta Poticanja novinarske izvrsnosti u 2022.	8
1. Dušan Miljuš	
Novinarski projekt: Maloljetnici i ovisnost o hazardnim igrama - problem koji zanemarujemo	9
2. Ilko Čulić	
Novinarski projekt: Hoćemo cenzuru	11
3. Davor Dijanović	
Novinarski projekt: Je li doista sve lako kad si mlad?	14
4. Smiljana Škugor-Hrnčević	
Novinarski projekt: Deklaracija o hrvatskom prostoru - vapaj za očuvanjem nacionalnog blaga	17
5. Saša Paparella	
Novinarski projekt: Lokalne televizije između kontroverznih poduzetnika i mjesnih šerifa	20
6. Ana Tenžera	
Novinarski projekt: Sociopati i psihopati: agresija utisnuta u mozgu ili vanjski faktori	23
7. Maja Grubišić	
Novinarski projekt: Mostovi udomiteljstva	28
8. Paula Marija Stier	
Novinarski projekt: Sestra među Romima - misionarsko poslanje s. Karoline Miljak u pastoralu Roma u Hrvatskoj	33
9. Željana Ivanuš	
Novinarski projekt: Vršnjačko nasilje i vaše dijete	36
10. Željko Bukša	
Novinarski projekt: Na vidiku rješenje za hrvatski radioaktivni otpad	41
11. Ljiljana Pavlina	
Novinarski projekt: Dječja i adolescentna psihijatrija u Hrvatskoj: sadašnji problemi i izazovi za budućnost	45
12. Plamenko Cvitić	
Novinarski projekt: Hrvatska - zemlja multikulturalnog rasizma?	51
13. Dragutin Lončar	
Novinarski projekt: Humor u Hrvatskoj	53
14. Tanja Rudež	
Novinarski projekt: Farmakogenomika i personalizirano liječenje raka	55

15. Robert Valdec	
Novinarski projekt: Ksenofobija u Hrvata – mit ili stvarnost?	58
16. Damir Kramarić	
Novinarski projekt: Kako spasiti ono malo preostalog novinarstva u Hrvatskoj?	61
17. Goran Šimac	
Novinarski projekt: Dobri ljudi	67
18. Goran Čop	
Novinarski projekt: Studiranje u predgrađu smrti, Duchenne mišićna distrofija	70
19. Veljko Krulčić	
Novinarski projekt: O trošenju javnog novca u hrvatskoj kinematografiji i prilozi za transparentniji HAVC - “najztvoreniju” javnu ustanovu u RH	72
20. Danijela Stanojević	
Novinarski projekt: Uzdržavanje do smrti	77
21. Rade Dragojević	
Novinarski projekt: Kultura otkazivanja ili mogu li povijesne nepravde biti otklonjene?	79
22. Lana Bunjevac	
Novinarski projekt: Svjetska banka sjemena na Svalbardu	82
23. Nataša Gajski Kovačić	
Novinarski projekt: Žene u opasnim zanimanjima	85
24. Zoran Stajčić	
Novinarski projekt: Reportaže iz radionica hrvatskih graditelja glazbala	89
25. Gordana Arh	
Novinarski projekt: Starenje seoskog stanovništva na primjeru Gorskog kotara - problemi osoba treće životne dobi u zabačenim zaseocima	94
26. Ivana Kalogjera Brkić	
Novinarski projekt: Liste čekanja - metastaze hrvatskog zdravstva	98
27. Ojdana Koharević	
Novinarski projekt: Poduzetništvo na hrvatskim otocima	102
28. Dražen Šemovčan	
Novinarski projekt: Stari zanati	104
29. Ana Vragolović	
Novinarski projekt: Iza ekrana: Osobe s invaliditetom u medijskoj i modnoj industriji	106
30. Biljana Bašić	
Novinarski projekt: Jesu li doista osobe s invaliditetom nezapošljive?	110
31. Dražen Boroš	
Novinarski projekt: Dijabetes je moj saveznik, neće me spriječiti u ostvarenju mojih sportskih snova!	114
32. Saša Šimpraga	
Novinarski projekt: Ima li vode?	120
33. Nives Matijević	
Novinarski projekt: Aoj Liko, voli li te iko?	123
34. Walter Salković	
Novinarski projekt: Otok Cres u vrtlogu migracija - tko se doseljava, a tko iseljava? Je li depopulacija mit?	127
35. Borna Marinić	
Novinarski projekt: Bili su klinici – maloljetni branitelji u Domovinskom ratu	133
36. Goran Štimec	
Novinarski projekt: Varaždinski otpad - 20 godina ekološke, političke i pravosudne krize	136

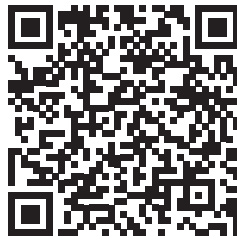
37. Marko Paradžik	
Novinarski projekt: Uspješni hrvatski branitelji u poduzetništvu i neprofitnim organizacijama	142
38. Marko Filip Pavković	
Novinarski projekt: Novi oblik nejednakosti: Feminizacija pojedinih profesija u Hrvatskoj	146
39. Mladen Gerovac	
Novinarski projekt: Hrvatska mala brodogradnja	150
40. Emanuel Brađašević	
Novinarski projekt: Hrvatska u Europskoj zdravstvenoj uniji	153
41. Zvonko Pavić	
Novinarski projekt: STEM mentorice i STEM djevojke u europskoj godini vještina	156
42. Krešimir Pučić	
Novinarski projekt: Mladi u vrtlogu nasilja u digitalnom svijetu	160
43. Barbara Matejčić	
Novinarski projekt: Sedam sjećanja na žrtve femicida	166
44. Domagoj Trojanović	
Novinarski projekt: Žene - ravnopravne ili podređene u Katoličkoj crkvi?	168
45. Antun Brađašević	
Novinarski projekt: Kako ojačati borbu protiv stereotipa i predrasuda	174
46. Dina Šiljeg	
Novinarski projekt: ADHD kod odraslih	177
47. Zdenko Duka	
Novinarski projekt: Sloboda medija u RH – Ima li je premalo ili baš taman?	180
48. Lidija Čulo	
Novinarski projekt: Vrtići se oslanjaju na entuzijazam odgojitelja - ali dokle?	184
49. Branimir Gubić	
Novinarski projekt: Katoličke škole - mjesta izgradnje dijaloga i širenja ekumenizma u hrvatskom društvu	188
50. Marija Lovrenc	
Novinarski projekt: Tijelo kao dar - što sve možemo darovati od rođenja, pa i nakon smrti, da pomognemo drugima u društvu?	192
51. Iva Perdec	
Novinarski projekt: Biti star u Hrvatskoj - jedan od najvećih izazova 21. stoljeća	195
52. Ana Mičić	
Novinarski projekt: Obnove baštine	200
53. Vir Lev	
Novinarski projekt: Utjecaj anti-trans narativa u medijima i političkim raspravama na prava i življenju stvarnost trans osoba	203
54. Maša Samardžija	
Novinarski projekt: Žene Like	205
55. Miroslav-Edvin Habek	
Novinarski projekt: Jadran film: Obnova neprocjenjive kulturne baštine hrvatskog filma	208
56. Damir Kopljar	
Novinarski projekt: Pogled iz Južne Amerike - zašto južnoamerički Hrvati dolaze studirati u Hrvatsku?	211
57. Antonija Zovko	
Novinarski projekt: Drvene kapele: Nebo od dasaka i kralj na fresci	214
58. Slavko Nedić	
Novinarski projekt: Od pavlinskih zapisa do online tražilica, priča o pjesmaricama	220

59. Darko Markušić	
Novinarski projekt: Kakva je Hrvatska prema migrantima?	223
60. Irena Kustura Rosandić	
Novinarski projekt: Je li Hrvatska spremna za takozvanu „novu školu“?	226
61. Dražena Lejo	
Novinarski projekt: Siromašni, bolesni, isključeni	230
62. Saša Vejnović	
Novinarski projekt: Uspješni Romi nisu samo mit - serijal priča o Romima koji su, unatoč svim preprekama, uspjeli u životu	233
63. Viktor Zahtila	
Novinarski projekt: Intimni životi gej muškaraca u suvremenoj Hrvatskoj	236
64. Vedran Cindrić	
Novinarski projekt: Kako njegovati bogatstvo različitosti nacionalnih manjina u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji i zašto se njihov udio u stanovništvu smanjuje	239
65. Goran Gazdek	
Novinarski projekt: Može li koncept „Pametna sela“ vratiti život i prosperitet ruralnom području	241
66. Deniver Vukelić	
Novinarski projekt: Povijest magije u Europi i Hrvatskoj	244
67. Leon Tiska	
Novinarski projekt: Inkluzija osoba s Down sindromom u Hrvatskoj	248
68. Augustin Bašić	
Novinarski projekt: Nacionalni i religijski identitet manjina i njihovo pozicioniranje u društvu	252
69. Lidija Knežević	
Novinarski projekt: Hitna helikopterska medicinska pomoć ili nemoguća misija	256
70. Stjepan S. Felber	
Novinarski projekt: Suživot medonosnih i solitarnih pčela je moguć - problem je kao i obično, u ljudima	261
71. Draženka Franjić	
Novinarski projekt: Nezaboravljeni - nestali branitelji i civili u Domovinskom ratu	267
72. Andrea Latinović	
Novinarski projekt: Zelena budućnost - nužnost opstanka civilizacije i društva	271
73. Bojan Munjin	
Novinarski projekt: Katoličanstvo i pravoslavlje na južnoslavenskom prostoru: susreti i prožimanja	275
74. Snježana Nemeč	
Novinarski projekt: Koristimo li dovoljno participativnu demokraciju u EU politikama?	278
75. Dubravka Vukoja	
Novinarski projekt: Ratne liječnice iz Domovinskog rata	282
76. Zlatko Vidačković	
Novinarski projekt: HRT - majka ili maćeha suvremene hrvatske kinematografije?	285
77. Darko Buković	
Novinarski projekt: Roditeljstvo i karijera	287
78. Josip Antić	
Novinarski projekt: Priče iz uključivog svijeta (inkluzija u Šibeniku)	290
79. Svjetlana Lugar	
Novinarski projekt: Švajneraj	293
80. Katarina-Kaja Župančić	
Novinarski projekt: ‘BRUXELLSKE POTPETICE’ Žene u europskoj politici	296

81. Dean Trdak	
Novinarski projekt: Život poslije apokalipse	299
82. Petra Orešković	
Novinarski projekt: Brendiranje Hrvatske kroz film - neostvareni potencijali hrvatskog filmskog turizma	304
83. Snježana Dukić	
Novinarski projekt: Zdravi obroci - iz vrta u škole	309
84. Boris Živković	
Novinarski projekt: Sajamska industrija - gdje je novi početak?	311
85. Gordana Ilić-Ostojić	
Novinarski projekt: Tragovi koji blijede	314
86. Margarita Weisz	
Novinarski projekt: Burnout - bolest modernog doba	323
87. Ivica Buljan	
Novinarski projekt: Sindikati - Sindikalno organiziranje i prava zaposlenih - Prošlost, sadašnjost i budućnost ...	325
88. Saša Radusin	
Novinarski projekt: Kakva nam cjelodnevna škola treba	328
89. Zdenka Weber	
Novinarski projekt: Najbolji hrvatski izvođači klasične glazbe - solisti, ansambli, orkestri	331
90. Tomislav Pašiček	
Novinarski projekt: HRVATSKI FENOMEN: Roditelji - treneri koji su stvarali velikane hrvatskog sporta	334
91. Miljenko Manjkas	
Novinarski projekt: Prilike i izazovi prometne infrastrukture u Hrvatskoj - cestogradnja	337
92. Katarina Kolega	
Novinarski projekt: Umjetnice i umjetnici izvan fokusa	339
93. Danijel Prerad	
Novinarski projekt: Usamljenost starijih osoba - sve veći problem u Hrvatskoj	346
94. Selma Pezerović	
Novinarski projekt: Ka ethosu jednakosti: Teološke refleksije, ženski glasovi	348
95. Ivan Kovačić	
Novinarski projekt: ZAGYWOOD	353
96. Adela Zember Antolić	
Novinarski projekt: Nenapuštanje obiteljskog gnijezda - kulturološka uvjetovanost, nemogućnost ili lagodnost?	355
97. Lucija Makovica	
Novinarski projekt: Kako je raditi u bolesnom zdravstvu?	358
98. Ivan Alduk	
Novinarski projekt: Promocija i prezentacija pomorske baštine u Hrvatskoj - izazovi i opasnosti	364
99. Stjepko Vladić	
Novinarski projekt: Ljudska prava: Granica između slobode govora i govora mržnje u zakonodavstvu EU i RH	367
100. Katja Grcić	
Novinarski projekt: Dramaturgija: fantomski posao, materijalizirana misao	370
101. Nevenka Cuglin	
Novinarski projekt: Jesu li liste čekanja liste umiranja?	374
102. Teddea Senjanović	
Novinarski projekt: Trnovit put od znanosti do uspjeha: Hrvatske genijalke koje mijenjaju znanost i medicinu	377

103. Tina Tomašić	
Novinarski projekt: Industrija zabave - Zabava ili ispraznost.....	383
104. Marina Drljo Perša	
Novinarski projekt: Financijska pismenost djece i mladih u Hrvatskoj, što svaka mama treba naučiti djecu.....	386
105. Marija Pandžić	
Novinarski projekt: Stigmatizacija vjernika u javnom prostoru - imaju li oni pravo na ljudska prava?	389
106. Vesna Živko	
Novinarski projekt: Volontiranjem do humanijeg svijeta.....	393
107. Diana Kučinić	
Novinarski projekt: Marija Jurić Zagorka: novinarka - sufražetkinja - žrtva	396
108. Marin Pavelić	
Novinarski projekt: Autorsko pravo i Big Tech	402
109. Marija Belošević	
Novinarski projekt: Povijest tkana jedno stoljeće: izabrane teme iz povijesti esperantskog pokreta zaštićenog kulturnog dobra Republike Hrvatske.....	405
110. Igor Jurilj	
Novinarski projekt: sKLAPatelj: hrvatski filmski skladatelji.....	408
111. Ana Fabijanović	
Novinarski projekt: Umjetnost u potrazi za tumačima i publikom, a vrijedi i obrnuto.....	413
112. Ivan Mihaljević	
Novinarski projekt: Tajanstvena Hrvatska - serijal o manje poznatoj kulturnoj baštini Hrvatske.....	418
113. Silvana Perica	
Novinarski projekt: Transformacija	420
114. Tomislav Šovagović	
Novinarski projekt: Skitnje novog iverja - uz obljetnice rođenja A.G. Matoša i Matka Peića	423

Objavljeni novinarski projekti u 2023.

<https://www.aem.hr/blog/2023/10/18/kvalitetno-novinarstvo-2023/>

Objavljeni novinarski projekti u 2023.

